

**UJEDINJENE
NACIJE**

Međunarodni sud za krivično gonjenje
lica odgovornih za teška kršenja
međunarodnog humanitarnog prava
počinjena na teritoriji bivše
Jugoslavije od 1991. godine

Predmet br. IT-95-9-T
Datum: 17. oktobar 2003.
Original: engleski

PRED PRETRESNIM VIJEĆEM II

U sastavu: sudija Florence Ndepele Mwachande Mumba, predsjedavajuća
sudija Sharon A. Williams
sudija Per-Johan Lindholm

Sekretar: g. Hans Holthuis

Presuda od: 17. oktobra 2003.

TUŽILAC

protiv

**BLAGOJA SIMIĆA
MIROSLAVA TADIĆA
SIME ZARIĆA**

PRESUDA

Tužilaštvo:

**g. Gramsci Di Fazio
g. Phillip Weiner
g. David Re**

Obrana:

**g. Igor Pantelić i g. Srđan Vuković za Blagoja Simića
g. Novak Lukić i g. Dragan Krgović za Miroslava Tadića
g. Borislav Pisarević i g. Aleksandar Lazarević za Simu Zarića**

**UJEDINJENE
NACIJE**

Međunarodni sud za krivično gonjenje
lica odgovornih za teška kršenja
međunarodnog humanitarnog prava
počinjena na teritoriji bivše
Jugoslavije od 1991. godine

Predmet br. IT-95-9-T

Datum: 29. oktobar 2003.

Original: engleski

PRED PRETRESNIM VIJEĆEM II

Sudija: Florence Ndepele Mwachande Mumba

Sekretar: g. Hans Holthuis

Datum: 29. oktobar 2003.

TUŽILAC

protiv

**BLAGOJA SIMIĆA
MIROSLAVA TADIĆA
SIME ZARIĆA**

**NALOG KOJIM SE RANIJA PRESUDA PONIŠTAVA I ZAMJENJUJE
NOVOM PRESUDOM**

Tužilaštvo:

**g. Gramsci Di Fazio
g. Phillip Weiner
g. David Re**

Obrana:

**g. Igor Pantelić i g. Srđan Vuković za Blagoja Simića
g. Novak Lukić i g. Dragan Krgović za Miroslava Tadića
g. Borislav Pisarević i g. Aleksandar Lazarević za Simu Zarića**

Ja, Florence Ndepele Mwachande Mumba, sudija Međunarodnog suda za krivično gonjenje lica odgovornih za teška kršenja međunarodnog humanitarnog prava počinjena na teritoriji bivše Jugoslavije od 1991. (dalje u tekstu: "Međunarodni sud"),

RJEŠAVAJUĆI, *proprio motu*, po hitnom povjerljivom zahtjevu odbrane Miroslava Tadića od 20. oktobra 2003. godine,

IMAJUĆI U VIDU Presudu Pretresnog veća II u predmetu *Tužilac protiv Blagoja Simića, Miroslava Tadića i Sime Zarića*, donesenu 17. oktobra 2003. godine,

UZIMAJUĆI U OBZIR da se u gorepomenutoj Presudi administrativnom greškom upućuje na zaštićene dokaze,

UZIMAJUĆI U OBZIR da gorepomenuta Presuda takođe sadrži administrativnu grešku u pogledu datuma kada su se Miroslav Tadić i Simo Zarić predali Međunarodnom sudu, što se navodi u paragrafima 1128 i 1129 Presude,

UZIMAJUĆI U OBZIR da navedene administrativne greške ni na koji način ne utiču na sadržaj Presude,

UZIMAJUĆI U OBZIR činjenicu da su se sudija Sharon A. Williams i sudija Per-Johan Lindholm složili da se navedene administrativne greške isprave,

NA OSNOVU pravila 54 Pravilnika o Postupku i dokazima Međunarodnog suda,

OVIM PONIŠTAVAM Presudu u predmetu *Tužilac protiv Blagoja Simića, Miroslava Tadića i Sime Zarića* objavljenu 17. oktobra 2003. godine i umjesto nje **OBJAVLJUJEM** Presudu priloženu uz ovaj nalog.

Sastavljeno na francuskom i engleskom jeziku, pri čemu je mjerodavan tekst na engleskom.

/potpis na originalu/

Florence Ndepele Mwachande Mumba

/pečat MKSJ-a/

Dana 29. oktobra 2003.,
U Hagu,
Holandija

[pečat Međunarodnog suda]

I. UVOD.....	1
II. OPŠTA RAZMATRANJA U VEZI S OCJENJIVANJEM DOKAZA.....	8
III. IZVJEŠTAJI VJEŠTAKA DEMOGRAFA.....	13
IV. MJERODAVNO PRAVO U VEZI SA ČLANOM 5 STATUTA.....	15
A. PRAVO O OPŠTIM USLOVIMA ZA ČLAN 5	15
B. PRAVO O PROGONU.....	18
1. Opšti uslovi: opšti elementi	18
2. Pravo o djelima u osnovi.....	21
(a) Preuzimanje vlasti silom u opštini Bosanski Šamac kao progon.....	21
(b) Izdavanje naređenja, uputstava, odluka i drugih propisa u ime srpskog Kriznog štaba i Ratnog predsjedništva i davanje odobrenja za druge službene radnje kojima se krše prava bosanskih Hrvata, bosanskih Muslimana i drugih nesrpskih civila na jednakost pred zakonom i kojima se narušava njihovo pravo na ostvarivanje osnovnih i temeljnih prava.....	22
(c) Protivpravno hapšenje, lišavanje slobode i zatočenje bosanskih Hrvata, bosanskih Muslimana i drugih nesrpskih civila	23
(d) Ispitivanje uhapšenih i zatočenih bosanskih Hrvata, bosanskih Muslimana i drugih nesrpskih civila i njihovo prisiljavanje da potpišu lažne i iznuđene izjave	26
(e) Surovo i nečovječno postupanje prema bosanskim Hrvatima, bosanskim Muslimanima i drugim nesrpskim civilima, uključujući premlaćivanje, mučenje, prisilni rad i zatočenje u nehumanim uslovima	27
(i) Preliminarna razmatranja	27
(ii) Surovo i nečovječno postupanje.....	28
(iii) Premlaćivanje.....	30
(iv) Mučenje	30
(v) Prisilni rad	32
(vi) Zatočenje u nehumanim uslovima.....	36
(f) Pljačkanje i otimanje imovine bosanskih Hrvata, bosanskih Muslimana i drugih nesrpskih civila, uključujući stambene objekte, radnje, ličnu imovinu i stoku	37
V. OPŠTI USLOVI ZA ČLAN 2 STATUTA	40
A. UVOD	40
B. NAČELA IZNOŠENJA NAVODA U OPTUŽNICI.....	41
1. Opšta razmatranja	41
2. Navod da je oružani sukob bio međunarodnog karaktera.....	42
C. IZMIJENJENA OPTUŽNICA	42
VI. PRAVO O DEPORTACIJI I PRISILNOM PREMJEŠTANJU PO ČLANU 5 (D) I (H) STATUTA	46
A. PROTIVPRAVNI KARAKTER PREMJEŠTANJA.....	47
B. RASELJAVANJE S PODRUČJA NA KOJEM OSOBE ZAKONITO BORAVE	50
C. NAMJERA POČINIOCA DA DEPORTUJE ILI PRISILNO PREMJESTI ŽRTVU	51
VII. INDIVIDUALNA KRIVIČNA ODGOVORNOST PO ČLANU 7(1) STATUTA..	53
A. POČINJENJE	54
1. Preliminarno razmatranje o formi Izmijenjene optužnice	55
(a) Oblik krivične odgovornosti	55
(b) Mjerodavno pravo.....	56

(c) Diskusija	58
(i) Da li se djelovanje u saradnji međusobno i s drugima odnosi na udruženi zločinački poduhvat.....	58
(ii) Da li je odbrana bila obaviještena da Izmijenjena optužnica obuhvata udruženi zločinački poduhvat.....	59
(d) Zaključak	61
2. Mjerodavno pravo o udruženom zločinačkom poduhvatu.....	62
B. POMAGANJE I PODRŽAVANJE	64
VIII. ISTORIJAT DOGAĐANJA KOJA SU DOVELA DO “PREUZIMANJA VLASTI SILOM 17. APRILA 1992.”	67
1. Događaji koji su doveli do raspada bivše Jugoslavije	67
2. Geografski položaj Bosanskog Šamca.....	69
3. Događaji u opštini Bosanski Šamac koji su prethodili preuzimanju vlasti.....	70
(a) Politička zbivanja.....	70
(b) Atmosfera rastuće napetosti.....	71
(c) Vojne pripreme u Bosanskom Šamcu.....	74
(i) Osnivanje 4. odreda.....	74
(ii) Paravojne formacije.....	79
(iii) Muslimansko-hrvatske jedinice i patrole	86
(iv) Naoružavanje i mobilizacija Muslimana i Hrvata	88
(v) Nova Teritorijalna odbrana.....	91
(d) Događaji uoči 17. aprila 1992.....	93
(i) Višestranački sastanak sedmicu dana prije 17. aprila	93
(ii) Sastanak u mjesnoj zajednici 16. aprila 1992. i prijedlog da se 4. odred priključu TO-u.....	94
IX. OSNIVANJE SRPSKE OPŠTINE BOSANSKI ŠAMAC I NJENOG KRIZNOG ŠTABA	98
A. OSNIVANJE SRPSKIH INSTITUCIJA VLASTI PRIJE PREUZIMANJA VLASTI U BOSANSKOM ŠAMCU	98
B. OSNIVANJE KRIZNOG ŠTABA	101
C. ODNOSI IZMEĐU KRIZNOG ŠTABA, RATNOG PREDSEDNIŠTVA I OSTALIH AKTERA.....	109
1. Odnosi između Kriznog štaba i Izvršnog odbora.....	109
2. Odnosi između Ratnog predsjedništva i Komisije za razmjenu	110
3. Odnosi između Kriznog štaba, Ratnog predsjedništva i policije	110
4. Odnosi između Kriznog štaba, Ratnog predsjedništva i paravojnih formacija.....	111
(a) Smjena Miće Đurđevića i postavljanje Crnog	113
(b) Obaviještenost Kriznog štaba i Ratnog predsjedništva o ubistvima koja su počinili pripadnici paravojske	115
(i) Dikanova smrt	115
(ii) Pokolj u Crkvini	115
(c) Zahtjev za povratak paravojske u Šamac u jesen 1992.....	118
(d) Odlazak u Beograd	120
5. Odnos između Kriznog štaba, Ratnog predsjedništva i JNA	121
D. ZAKLJUČCI	122
1. Srpske institucije vlasti formirane prije preuzimanja vlasti u Bosanskom Šamcu.....	122
2. Osnivanje Kriznog štaba	123
3. Odnosi između Kriznog štaba i Ratnog predsjedništva, te ostalih aktera.....	126
X. PREUZIMANJE VLASTI SILOM U OPŠTINI BOSANSKI ŠAMAC	128
A. PREUZIMANJE VLASTI SILOM U GRADU BOSANSKOM ŠAMCU	128

B. OBJAVA O PREUZIMANJU VLASTI	133
C. SAKUPLJANJE ORUŽJA	134
D. ZAKLJUČCI	140
XI. NAREĐENJA, UPUTSTVA, ODLUKE I DRUGI PROPISI IZDANI U IME SRPSKOG KRIZNOG ŠTABA I RATNOG PREDsjedništVA KOJIMA SU KRŠENA PRAVA NESRPSKIH CIVILA NA JEDNAKOST PRED ZAKONOM I NARUŠAVANO NJIHOVO PRAVO NA OSTVARIVANJE OSNOVNIH I TEMELJNIH PRAVA	144
A. DOKAZI	144
1. Odluka o izolaciji Hrvata	145
2. Zabrana političkog djelovanja i političkog zastupanja	145
3. Zabrana okupljanja tri ili više lica nesrpske nacionalnosti	146
4. Uvođenje policijskog sata u Bosanskom Šamcu	147
5. Zabrana napuštanja Bosanskog Šamca bez “posebne propusnice”	147
6. Bijeli povezi ili trake na rukavu.....	148
7. Ograničenja potrošnje alkohola i goriva.....	150
8. Povremeni prekidi dovoda električne energije i vode, te prekidi telefonskih veza.....	151
9. Snabdijevanje osnovnim potrepštinama	151
10. Privremeni smještaj.....	152
11. Druga naređenja.....	154
B. ZAKLJUČCI	155
XII. PROTIVPRAVNO HAPŠENJE, LIŠAVANJE SLOBODE I PROTIVPRAVNO ZATOČENJE CIVILA I NJIHOVO ISPITIVANJE.....	160
A. HAPŠENJE BOSANSKIH HRVATA, BOSANSKIH MUSLIMANA I DRUGIH NESRPSKIH CIVILA	160
1. Okolnosti hapšenja.....	160
(a) Osobe koje su vršile hapšenja.....	161
(b) Razlozi za hapšenja	163
B. ZATOČENJE ILI PROTIVPRAVNO ZATVARANJE BOSANSKIH HRVATA, BOSANSKIH MUSLIMANA I DRUGIH NESRPSKIH CIVILA	165
1. Mjesta zatočenja.....	165
(a) SUP.....	166
(b) TO.....	167
(c) Osnovna i srednja škola	169
(d) Crkvina	171
(e) Zasavica	173
(f) Brčko	175
(g) Bijeljina	177
2. Suđenja pred vojnim sudovima.....	179
(a) Ibrahim Salkić.....	179
(b) Svjedok L.....	179
(c) Kemal Mehinović	180
(d) Hasan Subašić.....	181
(e) Svjedok M.....	182
(f) Svjedok P.....	182
(g) Nusret Hadžijusufović	183
(h) Izet Izetbegović.....	183
(i) Izet Ramusović	183
3. Odgovornost za zatočenja	183
4. Dokazi o ulozi optuženih	185

(a) Blagoje Simić.....	185
(b) Miroslav Tadić.....	188
(c) Simo Zarić.....	189
C. ISPITIVANJA.....	192
1. Osobe koje su vršile ispitivanje.....	193
(a) Simo Zarić.....	193
(i) Metoda ispitivanja koju je primjenjivao Simo Zarić.....	194
a. SUP.....	194
b. Brčko.....	196
(ii) Svrha informativnih razgovora.....	197
(b) Policija i pripadnici paravojnih snaga.....	198
D. ZAKLJUČCI.....	201
1. Hapšenja.....	201
2. Protivpravno lišavanje slobode i zatočenje.....	205
(a) SUP.....	206
(b) TO.....	206
(c) Osnovna i srednja škola.....	207
(d) Crkvina.....	207
(e) Zasavica.....	208
(f) Brčko.....	208
(g) Bijeljina.....	209
(h) Suđenja u Bijeljini i Batajnici.....	209
3. Diskusija i zaključci o protivpravnom lišavanju slobode i zatočenju.....	212
4. Ispitivanja koja je vršio Simo Zarić.....	215
XIII. PREMLAĆIVANJE, MUČENJE, PRISILNI RAD I ZATOČENJE U NEHUMANIM USLOVIMA.....	217
A. PREMLAĆIVANJE.....	217
1. Premlaćivanje prilikom hapšenja.....	217
2. Premlaćivanje u SUP-u.....	218
3. TO.....	220
4. Osnovna i srednja škola.....	222
5. Crkvina.....	224
6. Brčko.....	224
7. Bijeljina.....	224
B. DOKAZI RELEVANTNI ZA DRUGE RADNJE.....	225
C. DOKAZI KOJI SE ODNOSE NA ZATOČENJE U NEHUMANIM USLOVIMA.....	227
1. Stvaranje atmosfere straha premlaćivanjem, mučenjem i zlostavljanjem.....	227
2. Ponižavanje i psihološko zlostavljanje.....	228
3. Prostor i objekti.....	228
4. Hrana i voda.....	229
5. Nehigijenski uslovi.....	230
6. Dostupnost medicinske njege.....	230
7. Posjete i kontakti s vanjskim svijetom.....	231
8. Posjete Crvenog krsta.....	231
D. SVJEDOČENJA O NEKIM LICIMA KOJA SU NEPOSREDNO ZLOSTAVLJALA ZATOČENIKE.....	232
1. Specijalne snage, policajci i ostali.....	232
2. Dokazi o ulozi optuženih.....	233
(a) SUP.....	233
(b) TO.....	234
(c) Osnovna i srednja škola.....	234
(d) Opšta situacija u Bosanskom Šamcu.....	235
(e) Crkvina.....	235

(f) Brčko	236
(g) Zasavica	236
3. Zaključci	237
E. PRISILNI RAD	239
1. Dokazi	239
(a) Vrste radnih zadataka u okviru prisilnog rada	239
(i) Radni zadaci za vojne potrebe	239
(ii) Zadaci u okviru prisilnog rada za potrebe privrede ili poljoprivrede	241
(iii) Prisilni rad u zatočeničkim centrima	243
(iv) Ponižavajući poslovi	243
(v) Civili koje su prisiljavali da pljačkaju	244
(b) Naoružani stražari	244
(c) Radni uslovi	244
(i) Radno vrijeme	244
(ii) Plata i naknada	245
(iii) Opasni uslovi	246
(d) Nacionalnost osoba na prisilnom radu	247
(e) Pravni osnov radne obaveze	248
(f) Dokazi o ulozi Kriznog štaba	249
(g) Dokazi o ulozi optuženih	252
(i) Blagoje Simić	252
(ii) Miroslav Tadić	252
(iii) Simo Zarić	253
2. Zaključci	255
XIV. PLJAČKANJE I OTIMANJE	259
A. DOKAZI	259
1. Incidenti pljačkanja i otimanja	259
2. Civili prisiljeni da pljačkaju	261
3. Nacionalnost građana čija je imovina opljačkana	263
4. Počinioci	263
5. Dokazi o ulozi Kriznog štaba	264
B. ZAKLJUČCI	269
XV. DEPORTACIJA I PRISILNO PREMJEŠTANJE	272
A. RAZMJENE IZ OPŠTINE BOSANSKI ŠAMAC U HRVATSKU	272
1. Razmjena u Lipovcu 4./5. jula 1992.	272
2. Razmjena u Dragaliću 4. septembra 1992.	272
3. Razmjena u Dragaliću 5. novembra 1992.	273
4. Razmjena u Dragaliću 24. decembra 1992.	274
5. Razmjena u Lipovcu 29./30. januara 1993.	274
6. Razmjena u Dragaliću 15./16. juna 1993.	274
7. Razmjena u Dragaliću 24. decembra 1993.	275
B. RAZMJENA IZ BATKOVIĆA U HRVATSKU 20. FEBRUARA 1993. ILI PRIBLIŽNO TOG DATUMA	275
C. PREMJEŠTANJE CIVILA UNUTAR BOSNE I HERCEGOVINE	276
1. Premještanje iz Bosanskog Šamca u Dubicu 25./26. maja 1992.	276
2. Premještanje iz Bosanskog Šamca u Zasavicu u septembru 1992.	277
3. Premještanje iz Bosanskog Šamca u Crkvinu u maju 1992.	277
4. Premještanje iz Bosanskog Šamca preko Pelagićeve, Batajnice i Pala u Sarajevo u maju 1992.	278
D. DOBROVOLJNOST RAZMJENA	278
E. DOKAZI O ULOZI KRIZNOG ŠTABA	279

F. DOKAZI O ULOZI OPTUŽENIH	280
1. Blagoje Simić	280
(a) Općenito	280
(b) Premještanje nesrpskih civila u Dubicu 25./26. maja 1992.	281
2. Miroslav Tadić	282
(a) Općenito	282
(b) Razmjena u Dubici 25./26. maja 1992.	284
(c) Razmjena u Lipovcu 5. jula 1992.	285
(d) Razmjena u Nemetinu 14. avgusta 1992.	286
(e) Razmjena u Dragaliću 4. septembra 1992.	287
(f) Razmjena u Dragaliću 5. novembra 1992.	288
(g) Razmjena u Dragaliću 24. decembra 1992.	288
(h) Razmjena u Dragaliću 7. januara 1993.	288
(i) Razmjena u Lipovcu 29./30. januara 1993.	288
(j) Razmjena u Lipovcu 20. februara 1993.	289
(k) Razmjena u Dragaliću 15./16. juna 1993.	289
(l) Razmjena u Dragaliću 24. decembra 1993.	289
3. Simo Zarić	290
(a) Razmjena u Dubici 25./26. maja 1992.	290
(b) Razmjena u Lipovcu 4./5. jula 1992.	293
G. ZAKLJUČCI	295
1. Dobrovoljnost razmjena	295
2. Razmjene iz Bosanskog Šamca u Hrvatsku	295
3. Razmjena iz Batkovića u Lipovac 20. februara 1993. ili približno tog datuma ...	296
4. Premještanje civila unutar Bosne i Hercegovine	296
(a) Premještanje iz Bosanskog Šamca u Dubicu 26. maja 1992. ili približno tog datuma	296
(b) Premještanja nesrpskih zatočenika u zatočeničke centre unutar teritorije Bosne i Hercegovine pod kontrolom srpskih snaga	297
(c) Premještanje iz Bosanskog Šamca u Zasavicu u septembru 1992.	297
(d) Premještanje u Crkvinu u maju 1992.	298
(e) Premještanje iz Bosanskog Šamca preko Pelagićeve, Batajnice i Pala u Sarajevo u maju 1992.	298
XVI. ZAKLJUČCI O OPŠTIM USLOVIMA IZ ČLANA 5 STATUTA	299
XVII. ZAKLJUČCI O ULOZI OPTUŽENIH	301
A. TAČKA 1: PROGONI	301
1. Udruženi zločinački poduhvat	301
2. Djela u osnovi progona	305
(a) Protivpravna hapšenja, zatočenja i ispitivanja	305
(i) Blagoje Simić	305
(ii) Miroslav Tadić	307
(iii) Simo Zarić	308
(b) Surovo i nečovječno postupanje	309
(i) Blagoje Simić	309
(ii) Miroslav Tadić	312
(iii) Simo Zarić	313
(c) Prisilni rad	314
(i) Blagoje Simić	314
(ii) Miroslav Tadić	315
(iii) Simo Zarić	316
(d) Pljačkanje	316
(i) Blagoje Simić	316

(ii) Miroslav Tadić	317
(iii) Simo Zarić	318
(e) Deportacija i prisilno premještanje	318
(i) Blagoje Simić	318
(ii) Miroslav Tadić	320
(iii) Simo Zarić	321
B. TAČKA 2: DEPORTACIJA	323
XVIII. ODMJERAVANJE KAZNE	325
A. PRELIMINARNO RAZMATRANJE: KUMULATIVNE OSUDE	325
B. MJERODAVNO PRAVO: FAKTORI PRILIKOM ODMJERAVANJA KAZNE	325
(a) Težina krivičnog djela	327
(b) Otežavajuće okolnosti	328
(c) Olakšavajuće okolnosti	328
(d) Opšta praksa u vezi sa zatvorskim kaznama na sudovima bivše Jugoslavije	330
(e) Sistem kazni	331
C. ODLUČIVANJE O KAZNI	331
1. Blagoje Simić	332
(a) Otežavajuće okolnosti	332
(i) Težina krivičnih djela i način na koji su počinjena	332
(ii) Položaj Blagoja Simića kao predsjednika Kriznog štaba/Ratnog predsjedništva	333
(iii) Položaj žrtava i posljedice krivičnih djela za žrtve	333
(iv) Individualne prilike: obrazovanje	334
(b) Olakšavajuće okolnosti	334
(i) Dobrovoljna predaja	334
(ii) Kajanje	334
(iii) Individualne prilike (životna dob, karakter, porodične prilike)	334
(iv) Prethodno nekažnjavanje	335
(v) Ponašanje u Pritvorskoj jedinici i opšti stav prema postupku	335
(c) Poređenje s drugim predmetima pred Međunarodnim sudom ili MKSR-om	335
2. Miroslav Tadić	336
(a) Otežavajuće okolnosti	336
(i) Težina krivičnih djela i način na koji su počinjena	336
(ii) Položaj žrtava i posljedice krivičnih djela za žrtve	336
(iii) Individualne prilike: obrazovanje	336
(b) Olakšavajuće okolnosti	336
(i) Benevolenta djela	336
(ii) Dobrovoljna predaja	337
(iii) Kajanje	337
(iv) Individualne prilike (životna dob, karakter, porodične prilike)	337
(v) Prethodno nekažnjavanje	337
(vi) Ponašanje u Pritvorskoj jedinici i opšti stav prema krivičnom postupku	337
3. Simo Zarić	338
(a) Otežavajuće okolnosti	338
(i) Težina krivičnih djela i način na koji su počinjena	338
(ii) Položaj žrtava i posljedice krivičnih djela za žrtve	339
(iii) Individualne prilike: obrazovanje i položaj	339
(b) Olakšavajuće okolnosti	339
(i) Benevolentni postupci tokom perioda na koji se odnosi Izmijenjena optužnica	339
(ii) Dobrovoljna predaja	339
(iii) Kajanje	340
(iv) Individualne prilike (životna dob, karakter, porodica)	340

(v) Prethodno nekažnjavanje.....	340
(vi) Ponašanje u pritvoru i opšti stav prema krivičnom postupku.....	340
XIX. DISPOZITIV	341
A. KAZNA	341
1. Blagoje Simić.....	341
2. Miroslav Tadić.....	341
3. Simo Zarić.....	342
B. URAČUNAVANJE VREMENA PROVEDENOG U PRITVORU	342
IZDVOJENO I DJELIMIČNO PROTIVNO MIŠLJENJE SUDIJE PER-JOHANA LINDHOLMA.....	344
XX. PRILOG I – GLOSAR.....	359
XXI. PRILOG II - <i>DRAMATIS PERSONAE</i>	368
XXII. PRILOG III – SPISAK SVJEDOKA	370
XXIII. PRILOG IV – IZMIJENJENA OPTUŽNICA	372
XXIV. PRILOG V- ISTORIJAT POSTUPKA	381
XXV. ANNEX VI – GEOGRAFSKA KARTA	399

I. UVOD

1. Petom izmijenjenom optužnicom od 30. maja 2002. (dalje u tekstu: Izmijenjena optužnica), Blagoje Simić, Miroslav Tadić i Simo Zarić (dalje u tekstu: optuženi) zajedno se terete individualnom krivičnom odgovornošću na osnovu člana 7(1) Statuta Međunarodnog suda (dalje u tekstu: Statut), u dvije tačke za zločine protiv čovječnosti prema članu 5 Statuta i u jednoj tački za tešku povredu Ženevskih konvencija iz 1949. godine prema članu 2 Statuta.

2. Optuženi su prvobitno, u Prvoj optužnici podignutoj protiv njih 21. jula 1995. godine, bili okrivljeni zajedno sa još tri osobe – Slobodanom Miljkovićem, Milanom Simićem i Stevanom Todorovićem. Prva optužnica pretrpjela je četiri izmjene¹ i u toku tog perioda postupci protiv optuženih Slobodana Miljkovića, Milana Simića i Stevana Todorovića oddvojeni su od postupka protiv Blagoja Simića, Miroslava Tadića i Sime Zarića.²

3. Optužba navodi da su 17. aprila 1992. godine, srpske vojne snage iz Bosne i Hercegovine i drugih dijelova bivše Jugoslavije, silom preuzele kontrolu nad gradom Bosanskim Šamcem i u roku od nekoliko dana stekle kontrolu nad cijelom opštinom Bosanski Šamac.³ Srbi su tada objavili da su dotadašnje opštinske vlasti u Bosanskom Šamcu sada zamijenjene “Srpskom opštinom Bosanski Šamac”.⁴ Odmah nakon što su silom preuzele vlast, srpske vlasti su osnovale “Krizni štab Srpske opštine Bosanski Šamac” (dalje u tekstu: Krizni štab) koji je preuzeo funkcije regularno izabrane skupštine opštine i kontrolisao sve aspekte upravljanja opštinom. Srpske vlasti su potom protivpravno hapsile i zatvarale bosanske Hrvate, bosanske Muslimane i druge civile nesrpske nacionalnosti; mnoge nesrpske stanovnike natjerale su da napuste svoje domove i mnoge su premjestile u druga sela, gdje su ih zatočile protiv njihove

¹ Petoj izmijenjenoj optužnici od 30. maja 2002. prethodile su sljedeće optužnice: Prva optužnica, 21. juli 1995.; Prva izmijenjena optužnica, 25. avgust 1998.; Druga izmijenjena optužnica, 11. decembar 1998.; Treća izmijenjena optužnica, 24. april 2001.; Četvrta izmijenjena optužnica, 9. januar 2002.

² Nakon što je preminuo 7. avgusta 1998., Slobodan Miljković je izuzet iz postupka protiv drugih optuženih; postupak protiv Stevana Todorovića oddvojen je od postupka protiv drugih optuženih Nalogom o razdvajanju postupka Pretresnog vijeća od 24. januara 2001.; i postupak protiv Milana Simića odvojen je od postupka protiv ostalih optuženih jednim usmenim nalogom Pretresnog vijeća od 28. maja 2002. Vidi: “Prilog II: Istorijat postupka”.

³ Opštine Bosanski Šamac i Odžak nalaze se duž sjeverne granice Bosne i Hercegovine, u Posavini, uz rijeku Savu, na čijoj drugoj obali je Republika Hrvatska. Vidi Izmijenjenu optužnicu, par. 1.

⁴ Izmijenjena optužnica, par. 27.

volje; protjerale su ih i deportovale; i od mnogih su zahtijevale da učestvuju u prisilnom radu i rasprostranjenoj pljački privatne i poslovne imovine nesrba.⁵

4. Optužba navodi da je na dan 13. jula 1992. godine ili približno tog datuma, 1. krajiški korpus vojske bosanskih Srba silom preuzeo kontrolu nad susjednom opštinom Odžak.⁶ Krizni štab u Bosanskom Šamcu preuzeo je kontrolu i nad civilnom upravom opštine Odžak. Većina nesrpskog stanovništva iz Odžaka pobjegla je prije preuzimanja vlasti, a oni koji nisu, bili su ubijeni ili prisiljeni na odlazak.⁷ Oni koji su ostali bili su izloženi sličnoj diskriminaciji i tlačenju kao i nesrpski stanovnici u opštini Bosanski Šamac. Mnogim nesrpskim stanovnicima na prisilnom radu u Bosanskom Šamcu bilo je naređeno da učestvuju u pljačkanju privatne i poslovne imovine nesrpskih stanovnika opštine Odžak.⁸

5. Optužba navodi da je od 17. aprila 1992. ili od približno tog datuma, pa najmanje do 31. decembra 1993., Blagoje Simić bio predsjednik Kriznog štaba Bosanskog Šamca, koji je, 21. jula 1992. godine ili približno tog datuma, preimenovan u Ratno predsjedništvo.⁹ Na tim položajima on je bio nadležan za izdavanje naređenja, uputstava, odluka i drugih propisa u ime Kriznog štaba i Ratnog predsjedništva. Takođe se navodi da je od 1991. do 1995. bio predsjednik Srpske demokratske stranke (SDS) u Bosanskom Šamcu. Od 1991. do 17. aprila 1992., bio je potpredsjednik Skupštine opštine, a od 4. novembra 1991. pa najmanje do 30. novembra 1992. godine, bio je poslanik u skupštini samoproglašene "Srpske autonomne oblasti Sjeverna Bosna", kasnije nazvane "Srpska autonomna pokrajina Semberija i Majevisa". Dana 22. januara 1993. godine ili približno tog datuma, izabran je za predsjednika "Skupštine opštine Šamac", a na tom položaju je bio i nakon objavljivanja Prve optužnice. Bio je najviši civilni funkcioner opštine Bosanski Šamac.¹⁰

6. Optužba navodi da je nakon 17. aprila 1992. godine Miroslav Tadić postao predsjednik Komisije za razmjenu. Bio je zadužen da organizuje i obavlja većinu takozvanih "razmjena" zarobljenika putem kojih su nesrpski civili protjerivani iz svojih domova. Ostao je član Komisije za razmjenu najmanje do 1995. godine. Za

⁵ Izmijenjena optužnica, par. 31.

⁶ Izmijenjena optužnica, par. 29.

⁷ Izmijenjena optužnica, par. 29.

⁸ Izmijenjena optužnica, par. 32.

⁹ Vidi Izmijenjenu optužnicu, par. 1.

¹⁰ Izmijenjena optužnica, par. 1.

vrijeme dok je bio na položaju predsjednika Komisije za razmjenu, Miroslav Tadić je bio i član Kriznog štaba. Od 1991. godine bio je pripadnik Četvrtog odreda, jedinice Teritorijalne odbrane koju je organizovala JNA, u kojoj je imao položaj pomoćnika komandanta za pozadinu.¹¹

7. Optužba navodi da je Simo Zarić 1991. godine počeo da organizuje i da rukovodi jednom jedinicom teritorijalne odbrane pod okriljem JNA, poznatom najprije kao Četvrti odred, a kasnije preimenovanom u 5. bataljon 2. posavske brigade. Nakon formiranja 4. odreda, Simo Zarić je imenovan "pomoćnikom komandanta za obavještajni rad, izviđanje, moral i informisanje". Dana 29. aprila 1992. godine, Krizni štab ga je imenovao "načelnikom Službe nacionalne bezbjednosti" za Bosanski Šamac. Nakon srpskog zauzimanja Odžaka u julu 1992. godine, Krizni štab Bosanskog Šamca imenovao ga je "zamjenikom predsjednika Ratnog savjeta za pitanja bezbjednosti" opštine Odžak. Na ovim položajima vlasti, Simo Zarić je bio direktno odgovoran srpskom Kriznom štabu u Bosanskom Šamcu i od njega je primao naređenja. Dana 1. septembra 1992. godine, imenovan je "pomoćnikom komandanta 2. posavske brigade za moral i informisanje" u vojsci bosanskih Srba. Od aprila do jula 1992. godine, sa Miroslavom Tadićem radio je na organizovanju takozvanih "razmjena" zarobljenika putem kojih su nesrpski civili protjerivani iz svojih domova. Ostao je pripadnik vojske bosanskih Srba do 1995. godine.

8. Optuženi se u tački 1 Izmijenjene optužnice terete za progone na političkoj, rasnoj ili vjerskoj osnovi kao zločin protiv čovječnosti kažnjiv prema članu 5 (h) Statuta. Za optužene se navodi da su, djelujući u saradnji međusobno i s drugim srpskim civilnim i vojnim službenim licima, planirali, podsticali, naređivali, počinili ili na drugi način pomagali i podržavali planiranje, pripremu ili izvršenje zločina protiv čovječnosti, odnosno progona bosanskih Hrvata, bosanskih Muslimana i drugih nesrpskih civila, na sljedeći način i sljedećim sredstvima: preuzimanjem vlasti silom u gradovima, mjestima i selima; protivpravnom hapšenjem, lišavanjem slobode ili zatočenjem; surovim i nečovječnim postupanjem, uključujući premlaćivanje, mučenje, prisilni rad i zatočenje u nehumanim uslovima; deportacijom, prisilnim premještanjem i protjerivanjem uz upotrebu sile, zastrašivanja i prinude; pljačkanjem i otimanjem imovine, uključujući stambene objekte, radnje, ličnu imovinu i stoku,

¹¹ Izmijenjena optužnica, par. 2.

široj opštini Bosanski Šamac i Odžak, kao i na drugim mjestima na teritoriji Bosne i Hercegovine.

9. Optužba navodi da je približno od 17. aprila 1992. godine, pa najmanje do 31. decembra 1992. godine, Blagoje Simić, prije i nakon što je postao predsjednik Kriznog štaba Bosanskog Šamca i predsjednik Ratnog predsjedništva, djelujući u saradnji s drugima, planirao, podsticao, naredio, počinio, ili na drugi način pomagao i podržavao planiranje, pripremu ili izvršenje zločina progona, na načine opisane u paragrafima 11 i 12 Izmijenjene optužnice.¹² Takođe je optužen za progon kao zločin protiv čovječnosti, zbog izdavanja naređenja, uputstava, odluka i drugih propisa u ime Kriznog štaba i Ratnog predsjedništva i davanja odobrenja za druge službene radnje kojima su se kršila prava bosanskih Hrvata, bosanskih Muslimana i drugih nesrpskih civila na jednakost pred zakonom i kojima se narušavalo njihovo pravo na ostvarivanje osnovnih i temeljnih prava.¹³

10. Optužba navodi da je približno od septembra 1991. godine, pa najmanje do 31. decembra 1993. godine, Miroslav Tadić, prije i nakon što je postao član i predsjednik Komisije za razmjenu, te kao član Kriznog štaba, djelujući u saradnji s drugima, planirao, podsticao, naredio, počinio ili na drugi način pomagao i podržavao planiranje, pripremu ili izvršenje zločina progona, na načine opisane u paragrafima 11 i 12 Izmijenjene optužnice.¹⁴

11. Optužba navodi da je približno od septembra 1991. godine do približno 31. decembra 1992. godine, Simo Zarić, prije i nakon što je preuzeo dužnost na raznim položajima kao što su “pomoćnik komandanta za obavještajni rad, izviđanje, moral i informisanje” Četvrtog odreda, “načelnik Službe nacionalne bezbjednosti” u Bosanskom Šamcu, “zamjenik predsjednika Ratnog savjeta za pitanja bezbjednosti” u Odžaku i “pomoćnik komandanta 2. posavske brigade za moral i informisanje”, djelujući u saradnji s drugima, planirao, podsticao, naredio, počinio, ili na drugi način pomagao i podržavao planiranje, pripremu ili izvršenje počinjenja zločina progona, na načine opisane u paragrafima 11 i 12 Izmijenjene optužnice.¹⁵ Takođe je optužen za progon kao zločin protiv čovječnosti, zbog učešća u ispitivanju uhapšenih i zatočenih

¹² Izmijenjena optužnica, par. 13.

¹³ Izmijenjena optužnica, par. 13.

¹⁴ Izmijenjena optužnica, par. 14.

¹⁵ Izmijenjena optužnica, par. 15.

bosanskih Hrvata, bosanskih Muslimana i drugih nesrpskih civila i njihovom prisiljavanju da potpišu lažne i iznuđene izjave.¹⁶

12. U tačkama 2 i 3 optuženi Blagoje Simić i Miroslav Tadić terete se za deportaciju kao zločin protiv čovječnosti kažnjiv prema članu 5 (d) Statuta, te za protivpravnu deportaciju ili premještanje kao tešku povredu Ženevskih konvencija iz 1949. godine, kažnjivu prema članu 2(g) Statuta, na osnovu toga što su planirali, podsticali, naređivali, počinili ili na drugi način pomagali i podržavali planiranje, pripremu ili izvršenje protivpravne deportacije i prisilnog premještanja stotina bosanskih Hrvata, bosanskih Muslimana i drugih nesrpskih civila, uključujući žene, djecu i starce, iz njihovih domova u opštini Bosanski Šamac u druge zemlje ili u druge dijelove Republike Bosne i Hercegovine koji nisu bili pod kontrolom srpskih snaga, u periodu od približno 17. aprila 1992. godine, pa do približno 31. decembra 1993. godine. Slično ovome tereti se i Simo Zarić, za period od približno 17. aprila 1992. godine, pa najmanje do 31. decembra 1992. godine.

13. Blagoje Simić ima 43 godine i rođen je 1. jula 1960. u Kruškovu Polju, u opštini Bosanski Šamac.¹⁷ Godine 1984. godine završio je Medicinski fakultet u Tuzli i iste godine zaposlio se kao ljekar u Domu zdravlja u Bosanskom Šamcu. Godine 1991. bio je na specijalističkom stažu iz interne medicine, a tu specijalizaciju je zbog ratnih potreba promijenio u epidemiologiju.¹⁸ U ljeto 1990. Blagoje Simić se učlanio u SDS,¹⁹ i od 1991. do 1995. bio je predsjednik Opštinskog odbora SDS-a u Bosanskom Šamcu.²⁰ Godine 1990. bio je na čelu izborne liste SDS-a. Od 1991. do 17. aprila 1992. bio je potpredsjednik Skupštine opštine. Blagoje Simić je oženjen i ima troje djece.²¹

14. Miroslav Tadić zvani "Miro Brko" ima 66 godina i rođen je 12. maja 1937. u Novom Gradu, opština Odžak.²² Godine 1958., u sklopu snaga UN bio je u Egiptu šest i po mjeseci.²³ Nakon fakulteta 1961. godine, od 1963. do 1983. bio je nastavnik u srednjoj školi u Šamcu.²⁴ Kao nastavnik u penziji, u svojoj kući u Bosanskom

¹⁶ Izmijenjena optužnica, par. 15.

¹⁷ Usaglašene činjenice, par. 90.

¹⁸ Blagoje Simić, T. 12181.

¹⁹ Blagoje Simić, T. 12191-92.

²⁰ Usaglašene činjenice, par. 90.

²¹ Blagoje Simić, T. 12179-80.

²² Usaglašene činjenice, par. 93.

²³ Miroslav Tadić, T. 15151, fotografija - DP D143/3.

²⁴ Miroslav Tadić, T. 15147.

Šamcu vodio je radnju, koju je 1987. pretvorio u kafe "AS".²⁵ Miroslav Tadić nikad nije bio politički aktivan.²⁶ Oženjen je i ima dvoje djece.²⁷

15. Simo Zarić zvani "Šolaja" ima 55 godina i rođen je 25. jula 1948. u selu Trnjak Zorice, u opštini Odžak.²⁸ Godine 1979. diplomirao je ekonomiju na Ekonomskom fakultetu u Brčkom.²⁹ Od 1969. do 1985. radio je u tri različita preduzeća,³⁰ s izuzetkom perioda od 1975. do 1979., kada je bio načelnik SUP-a u Bosanskom Šamcu. Godine 1985. Simo Zarić je, kao viši inspektor, radio u Službe državne bezbjednosti (SDB) pri dobojskom Centru službi bezbjednosti. Zatim ga je Ministarstvo unutrašnjih poslova postavilo za šefa odjeljenja Službe državne bezbjednosti u Modriči, koje je pokrivalo opštine Modriča, Odžak i Šamac.³¹ Godine 1986. postao je šef SDB-a u Modriči i na tom položaju ostao je do 1. septembra 1991., kada se penzionisao.³² Simo Zarić se u oktobru 1991. godine priključio Socijal-demokratskoj partiji (dalje u tekstu: SDP),³³ a od 1993. bio je član SDP-a Republike Srpske.³⁴ Aktivno se bavio sportom i izvođenjem narodne muzike. Simo Zarić je oženjen i ima troje djece.³⁵

16. Nakon ovog Uvoda slijede dijelovi II i III – Opšta razmatranja u vezi s ocjenjivanjem dokaza i Izvještaji vještaka demografa. U dijelovima IV, V, VI i VII izloženo je mjerodavno pravo. Dijelovi VIII do XV obuhvataju odjeljke o izvedenim dokazima i organizovani su po temama, slijedeći redoslijed navoda i optužbi iz Izmijenjene optužnice. U okviru svakog dijela o dokazima, u prvom odjeljku dat je sažetak najbitnijih pojedinosti svjedočenja koja su svjedoci obje strane dali pred Pretresnim vijećem, pri čemu su, gdje god je to bilo moguće, upotrijebljene formulacije samih svjedoka. Drugi odjeljak svakog dijela o dokazima tiče se dostupnih dokaza o učešću optuženih u razmatranim događajima. Posljednji odjeljak sadrži zaključke Pretresnog vijeća o svjedočenjima opisanim u prvom odjeljku.

²⁵ Miroslav Tadić, T.15194.

²⁶ Miroslav Tadić, T. 15154.

²⁷ Miroslav Tadić, T. 15149-50.

²⁸ Usaglašene činjenice, par. 94.

²⁹ Simo Zarić, T. 19019.

³⁰ Simo Zarić, T. 19020. Simo Zarić je najprije radio u društvenom trgovinskom preduzeću "Bosanka", od 1969. do 1975. godine. Godine 1979. postao je direktor proizvodnog preduzeća "Budućnost", koje je bilo dio velikog preduzeća "Šipad" iz Sarajeva. Na tom položaju ostao je do 1982., kada je postao zastupnik "Šipada" u Beogradu, sve do 1985. (Prvi razgovor Tužilaštva sa Zarićem, str. 690578)

³¹ Prvi razgovor Tužilaštva sa Zarićem, str. 690578.

³² Prvi razgovor Tužilaštva sa Zarićem, str. 690581.

³³ Simo Zarić, T. 19034.

³⁴ Simo Zarić, T. 19036.

³⁵ Prvi razgovor Tužilaštva sa Zarićem, str. 690579-80.

Zaključci o opštim odredbama člana 5 Statuta (poglavlje XVI) dati su nakon posljednjeg dijela o dokazima. Zaključci o odgovornosti optuženih nalaze se na kraju presude u dijelu XVII, s tim što su najprije izneseni zaključci o postojanju udruženog zločinačkog poduhvata, a zatim zaključci o relevantnim djelima u osnovi progona (tačka 1 optužnice) i tački 2 optužnice. Dio XVIII tiče se odmjeravanja kazne, pri čemu se najprije razmatraju kumulativne osuđujuće presude. Zatim se izlaže mjerodavno pravo u vezi s odmjeravanjem kazne. Slijede posebni odjeljci o odmjeravanju kazne za svakog optuženog, uz navođenje bitnih okolnosti. Presuda se završava dispozitivom u poglavlju XIX, nakon čega slijedi izdvojeno i djelimično suprotno mišljenje sudije Per-Johana Viktora Lindholma. U Prilozima ove Presude nalaze se glosar, spisak svjedoka optužbe i odbrane, istorijat postupka u ovom predmetu i Izmijenjena optužnica.

II. OPŠTA RAZMATRANJA U VEZI S OCJENJIVANJEM DOKAZA

17. Pretresno vijeće je dokaze u ovom predmetu ocijenilo u skladu sa Statutom Međunarodnog suda i Pravilnikom o postupku i dokazima (dalje u tekstu: Pravilnik), a tamo gdje ovi izvori nisu bili od pomoći, ocijenilo ih je na način koji najviše ide u prilog rješavanju predmeta protiv optuženih u duhu Statuta i opštih pravnih načela.³⁶

18. S obzirom da je posrijedi zajedničko suđenje trojici optuženih, Pretresno vijeće je revnosno razmotrilo optužbe iz Izmijenjene optužnice za svakog pojedinog optuženog u svjetlu dokaza koje su predložili optužba i svi optuženi, a ne samo dokaza koje su predložili optužba i optuženi o kojem je riječ.

19. U skladu s članom 21 (3) Statuta, optuženi imaju pravo na to da se smatraju nevinim dok se ne dokaže njihova krivica, što podrazumijeva da je na optužbi teret dokazivanja svakog pojedinog elementa zločina za koje se optuženi terete. U skladu s pravilom 87 (A), standard koji dokazi moraju zadovoljiti jeste da krivica bude dokazana van svake razumne sumnje.

20. Premda član 21 (4)(g) Statuta propisuje da se optuženi ne može primorati da svjedoči, optuženi u ovom predmetu opredijelili su se da svjedoče pred Pretresnim vijećem. Njihov izbor da svjedoče ne znači da su oni time u bilo kojoj mjeri preuzeli na sebe obavezu dokazivanja svoje nevinosti. Njihovo svjedočenje Pretresno vijeće je uzelo u obzir prilikom odlučivanja o tome da li je optužba dokazala svoje navode.³⁷ Pretresno vijeće je razmotrilo da li je optužba činjenične navode dokazala van razumne sumnje bez obzira na svjedočenja optuženih i drugih svjedoka odbrane.³⁸ Pretresno vijeće ima u vidu da se Blagoje Simić opredijelio da svjedoči prije nego što su saslušana svjedočenja svjedoka njegove odbrane i odbrane njegovih saoptuženih.³⁹

³⁶ Pravilo 89 (B).

³⁷ *Tužilac protiv Mitra Vasiljevića*, predmet br. IT-98-32-T, Presuda, 29. novembar 2002. (dalje u tekstu: prvostepena presuda u predmetu *Vasiljević*), par. 13; *Tužilac protiv Milorada Krnojelca*, predmet br. IT-97-25-T, Presuda, 15. mart 2002. (dalje u tekstu: prvostepena presuda u predmetu *Krnojelac*), par. 68; *Tužilac protiv Dragoljuba Kunarca*, predmet br. IT-96-23-T i IT-96-23/1-T, Presuda, 22. februar 2001. (dalje u tekstu: prvostepena presuda u predmetu *Kunarcac*), par. 560.

³⁸ Vidi prvostepenu presudu u predmetu *Krnojelac*, par. 68; prvostepenu presudu u predmetu *Kunarcac*, par. 560; prvostepenu presudu u predmetu *Vasiljević*, par. 13 .

³⁹ Za razliku od njega, Miroslav Tadić je svjedočio pred sam kraj izvođenja dokaza svoje odbrane, a Simo Zarić na kraju izvođenja dokaza svoje odbrane i suđenja.

Prilikom ocjenjivanja težine koju treba pridati njegovom svjedočenju, taj faktor uzet je u prilog Blagoju Simiću.⁴⁰

21. Stevan Todorović je najprije bio saoptuženi u ovom predmetu, dok se nije izjasnio krivim i postao svjedok optužbe. Pretresno vijeće ima u vidu moguće probleme u vezi s njegovim svjedočenjem - posebno njegov motiv da svjedoči u korist teze optužbe i neprijateljski odnos između njega i njegovih dotadašnjih saoptuženika - ali ne smatra njegovo svjedočenje samo po sebi nepouzdanim. Prilikom ocjene dokazne vrijednosti i pouzdanosti svjedočenja Stevana Todorovića, Pretresno vijeće je činjenicu da je presuda Stevanu Todoroviću izrečena prije njegovog usmenog svjedočenja uzelo njemu u prilog. Pretresno vijeće je i svjedočenjima ostalih saoptuženih prišlo s predostrožnošću, podvrgnuvši ih, kao i ostale dokaze, “testu relevantnosti, dokazne vrijednosti i pouzdanosti” u skladu s pravilom 89.

22. Mnogi svjedoci svjedočili su o događajima koji su se desili približno 10 godina prije njihovog pojavljivanja pred Pretresnim vijećem. Pretresno vijeće prihvata da, u slučaju kad je između djela koja se terete Izmijenjenom optužnicom i suđenja prošao značajan vremenski period, ili kad svjedok svjedoči u vezi s događajima koji su repetitivnog, trajnog ili traumatičnog karaktera, nije razumno očekivati od svjedoka da se uvijek sa preciznošću sjete svih pojedinosti, kao što su tačan datum ili vrijeme i/ili redosljed događaja o kojima svjedoče.⁴¹ Prilikom ocjene pouzdanosti svjedoka Pretresno vijeće je ove faktore uzelo u obzir i smatra da takve nepreciznosti ne diskredituju nužno njihove iskaze,⁴² pod uslovom da se odstupanja tiču pitanja od perifernog značaja za optužbe u Izmijenjenoj optužnici.⁴³

23. Svjedočenje o činjenicama o kojima svjedok nema vlastitih saznanja predstavlja dokaze iz druge ruke. Dokazi iz druge ruke “nisu sami po sebi neprihvatljivi, čak i kada ne postoji mogućnost za njihovu provjeru kod izvora ili kada

⁴⁰ Vidi prvostepenu presudu u predmetu *Vasiljević*, par. 13.

⁴¹ *Tužilac protiv Dragoljuba Kunarca*, predmet br. IT-96-23, Presuda po žalbi, 12. juni 2002. (dalje u tekstu: drugostepena presuda u predmetu *Kunarcac*), par. 267; prvostepena presuda u predmetu *Kunarcac*, par. 564; *Tužilac protiv Mladena Naletilića i Vinka Martinovića*, predmet br. IT-98-34-T, Presuda, 31. mart 2003. (dalje u tekstu: prvostepena presuda u predmetu *Naletilić*), par. 10; prvostepena presuda u predmetu *Vasiljević*, par. 21; prvostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 69; *Tužilac protiv Ante Furundžije*, predmet br. IT-95-17/1-T, Presuda, 10. decembar 1998. (dalje u tekstu: prvostepena presuda u predmetu *Furundžija*), par. 113.

⁴² Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 497; drugostepena presuda u predmetu *Kunarcac*, par. 254.

⁴³ Prvostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 69.

nisu potkrijepljeni direktnim dokazima.”⁴⁴ Prije donošenja odluke o njihovoj pouzdanosti, Pretresno vijeće je dokaze iz druge ruke pažljivo analiziralo, vodeći računa o tome da izvor nije bio pod zakletvom i da na njegovu pouzdanost može uticati spoj grešaka percepcije i memorije.⁴⁵

24. U slučajevima kada su svjedoci dali izjave prije svog usmenog svjedočenja u sudnici, Pretresno vijeće je razmotrilo stepen podudarnosti njihovih iskaza. Pretresno vijeće smatra da neće svako usmeno svjedočenje biti istovjetno ranije datim izjavama; u nekim slučajevima svjedoci su te ranije izjave dali više godina prije suđenja, ili su im pak postavljena drugačije formulisana pitanja i oni su se sjetili dodatnih pojedinosti. Vijeće stoga ne smatra da manje nedosljednosti ili nebitna odstupanja diskredituju takva svjedočenja, pod uslovom da je svjedok dovoljno detaljno svjedočio o suštini događaja za koji je podignuta optužba.⁴⁶ Isti princip primijenjen je i na razlike u svjedočenjima različitih svjedoka.⁴⁷ Tamo gdje postoje nedosljednosti između vanpretresnih iskaza i svjedočenja na suđenju, Pretresno vijeće je s dužnom pažnjom razmotrilo koju težinu treba pridati ranijoj izjavi.

25. Ima slučajeva da je o određenim materijalnim činjenicama svjedočio samo jedan svjedok. Mada u nekim okolnostima svjedočenje samo jednog svjedoka može biti nedovoljno za odluku Pretresnog vijeća, takvo svjedočenje može dobiti na težini ako postoje potkrepljujući dokazi, a Žalbena vijeće je navelo da se “može dogoditi i obrnuto”.⁴⁸ Međutim, iz utvrđene sudske prakse jasno je da postojanje potkrepljujućih dokaza nije pravni uslov za donošenje zaključka.⁴⁹ Stoga je Pretresno vijeće, kada se

⁴⁴ *Tužilac protiv Alfreda Museme*, predmet br. ICTR-96-13-A, prvostepena presuda, 27. januar 2000. (dalje u tekstu prvostepena presuda u predmetu *Musema*), par. 51; vidi i prvostepenu presudu u predmetu *Krnojelac*, par. 70; *Tužilac protiv Zlatka Aleksovskog*, predmet br. IT-95-14/1-AR, Odluka po žalbi tužitelja u vezi s prihvatljivošću dokaza, 16. februar 1999., par. 15; *Tužilac protiv Dušana Tadića*, predmet br. IT-94-1-T, Odluka po podnesku odbrane o dokazima iz druge ruke, 5. avgust 1996., par. 15-19; *Tužilac protiv Tihomira Blaškića*, predmet br. IT-95-14-T, Odluka po zahtjevu kojim se odbrana načelno protivi usvajanju dokaza iz druge ruke ukoliko ne udovoljavaju uvjetima utemeljenosti i pouzdanosti, 26. januar 1998., par. 7-19.

⁴⁵ Prvostepena presuda u predmetu *Naletilić*, par. 11; prvostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 70.

⁴⁶ Prvostepena presuda u predmetu *Naletilić*, par. 10; prvostepena presuda u predmetu *Vasiljević*, par. 21; prvostepena presuda u predmetu *Kunarac*, par. 564; prvostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 69.

⁴⁷ Prvostepena presuda u predmetu *Furundžija*, par. 113; vidi i *Tužilac protiv Zejnila Delalića i drugih*, predmet br. IT-96-21-A, Presuda, 20. februar 2001. (dalje u tekstu: drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*), par. 498.

⁴⁸ *Tužilac protiv Dušana Tadića*, Presuda o navodima protiv prethodnog pravnog zastupnika Milana Vujina, 31. januar 2000., par. 92.

⁴⁹ *Tužilac protiv Zlatka Aleksovskog*, predmet br. IT-95-14/1, Presuda po žalbi, 24. mart 2000. (dalje u tekstu: drugostepena presuda u predmetu *Aleksovski*), par. 62; drugostepena presuda u predmetu *Kunarac*, par. 268; *Tužilac protiv Zorana Kupreškića*, predmet br. IT-95-16-A, Presuda po žalbi, 23. oktobar 2001. (dalje u tekstu: drugostepena presuda u predmetu *Kupreškić*), par. 33, drugostepena

oslanjalo na svjedočenje samo jednog svjedoka, to svjedočenje pažljivo analiziralo prije nego što bi na temelju njega donijelo zaključak.

26. U slučajevima u kojima je neki svjedok pratio dio svjedočenja ranijih svjedoka, tako što je, na primjer, suđenje gledao preko Interneta, Pretresno vijeće je težinu koju treba pridati kasnijem svjedočenju procijenilo na osnovu cjelokupnih okolnosti vezanih za to svjedočenje, te u svjetlu svjedočenja ranijih svjedoka. Pretresno vijeće je takođe analiziralo iskaze u kojima svjedoci u sudnici identifikuju optužene, imajući pritom u vidu da se takvim iskazima općenito pristupa s oprezom,⁵⁰ ali priznajući i to da - s obzirom na tijesnu povezanost zajednice iz koje dolaze i optuženi i svjedoci – iskazi u kojima se identifikuju optuženi mogu imati veću težinu u pogledu pouzdanosti onda kada su ih dali svjedoci koji su optužene poznavali od ranije.⁵¹

27. Pretresno vijeće napominje da se u nekim slučajevima oslanjalo na indirektno dokaze da bi utvrdilo da li se određeni zaključci mogu izvesti ili ne. Indirektni dokazi su prihvatljivi onda kada je njihovo prihvatanje u interesu pravde.⁵² Pretresno vijeće je slijedilo pristup Žalbenog vijeća u predmetu *Čelebići*.⁵³

Predmet baziran na indirektnim dokazima sastoji se od dokaza mnoštva raznih okolnosti koje, uzete u kombinaciji, ukazuju na krivicu optuženog lica, zbog toga što bi u kombinaciji obično mogle postojati samo zato što je optuženi učinio to za što se tereti - ovdje, jer je učestvovao u drugom premlaćivanju Gotovca. Takav zaključak mora biti utemeljen van razumne sumnje. Nije dovoljno da to bude razuman zaključak moguć na temelju tih dokaza. To mora da bude *jedini* mogući razumni zaključak. Ako postoji još neki takođe razumno moguć zaključak na temelju istih dokaza, a koji je saglasan s nevinošću optuženoga, optuženi mora biti oslobođen optužbi.

28. Pretresno vijeće je s dužnom pažnjom razmotrilo dokumentarne dokaze oko kojih su obje strane postigle saglasnost. Pretresno vijeće je pažljivo ocijenilo svjedočenja sedam vještaka, dva optužbe i pet odbrane. Ocjenjujući dokaznu vrijednost iskaza vještaka, kako usmenih tako i pismenih, Pretresno vijeće “je uzelo u

presuda u predmetu *Čelebići*, par. 506; prvostepena presuda u predmetu *Krnjelac*, par. 71; prvostepena presuda u predmetu *Vasiljević*, par. 22; prvostepena presuda u predmetu *Naletilić*, par. 11.

⁵⁰ Vidi općenito, *Tužilac protiv Dragoljuba Kunarca i drugih*, predmet br. IT-96-23-T, Odluka po prijedlogu za donošenje oslobađajuće presude, 3. juli 2000., par. 8 i 19.

⁵¹ *Tužilac protiv Clémenta Kayisheme i Obeda Ruzindane*, predmet br. ICTR-95-1-A, Presuda po žalbi, par. 233.

⁵² Pravilo 93 (A).

⁵³ *Čelebići*, Presuda po žalbi, par. 458; Vidi i *Tužilac protiv Duška Tadića*, predmet br. IT-94-1-A, Presuda, 15. juli 1999. (dalje u tekstu: drugostepena presuda u predmetu *Tadić*), par. 220; *Tužilac protiv Gorana Jelisića*, predmet br. IT-95-10-A, Presuda po žalbi, 5. juli 2001. (drugostepena presuda u predmetu *Jelisić*), par. 47; *Tužilac protiv Miroslava Kvočke*, predmet br. IT-98-30/1-T, Presuda, 2.

obzir stručnost vještaka, metodologiju koju je pojedini vještak primijenio, te vjerodostojnost njihovih nalaza u kontekstu tih faktora i ostalih dokaza koje je Vijeće prihvatilo.”⁵⁴

29. Pretresno vijeće je takođe razmotrilo dokaznu vrijednost knjige koju je napisao saoptuženi Simo Zarić i koja je objavljena 1999. godine. Dokaznu vrijednost ove knjige Pretresno vijeće je ocijenilo u kontekstu razgovora koje je optužba obavila sa Simom Zarićem i njegovog usmenog svjedočenja na suđenju.

novembar 2001. (prvostepena presuda u predmetu *Kvočka*), par. 272, upućuje se na drugostepenu presudu u predmetu *Tadić*, par. 220.

⁵⁴ Prvostepena presuda u predmetu *Vasiljević*, par. 20.

III. IZVJEŠTAJI VJEŠTAKA DEMOGRAFA

30. I optužba i odbrana podnijele su Izvještaje vještaka demografa,⁵⁵ kako bi pomogle Pretresnom vijeću da razumije nacionalnu strukturu opština Bosanski Šamac i Odžak u periodu na koji se odnosi Izmijenjena optužnica. Vještak optužbe dr. Ewa Tabeau bila je predavač na Ekonomskom fakultetu u Varšavi od 1983. do 1991. godine. Nakon toga zaposlila se na Nizozemskom interdisciplinarnom demografskom institutu u Hagu. U vrijeme kada je svjedočila radila je u Tužilaštvu Međunarodnog suda približno dvije godine. Vještak odbrane dr. Svetlana Radovanović je u vrijeme svog svjedočenja bila šef katedre za demografiju na Geografskom fakultetu Univerziteta u Beogradu. Dr. Svetlana Radovanović predaje demografiju, osnove statistike stanovništva i etnodemografiju.

31. Dr. Ewa Tabeau je za analizu popisa stanovništva iz 1991. godine koristila granice opština Odžak, Bosanski Šamac/Šamac i Domaljevac/Šamac uspostavljene poslije Daytonskog sporazuma 1995. godine i podatke je tumačila kao da su te opštine već u vrijeme popisa bile podijeljene duž daytonskih granica. Osim toga, u njenom Izvještaju nije uzeto u obzir stanovništvo koje je 1991. živjelo u onim selima u okviru granica opštine Bosanski Šamac koja su kasnije, nakon Daytonskog sporazuma, pripala dvjema novim opštinama - Bosanski Šamac/Šamac i Domaljevac/Šamac; ova sela nije bilo moguće svrstati u jedan ili drugi politički entitet (ni u Federaciju Bosne i Hercegovine ni u Republiku Srpsku). Dakle, ti podaci se nisu dali na odgovarajući način uporediti s podacima o kretanju nesrpskog stanovništva navedenim u paragrafu 28 Izmijenjene optužnice. Pored toga, u Izvještaju se ne kaže koliki je bio broj onih koji su prema popisu iz 1991. imali prebivalište u opštinama Bosanski Šamac i Odžak, a zapravo su boravili u inostranstvu. Ipak, dr. Ewa Tabeau je iznijela tvrdnju da se iz činjenice da su nakon oružanog sukoba u Bosanskom Šamcu Hrvati i Muslimani uglavnom otišli "jasno" vidi da je počinjeno etničko čišćenje.

32. Dr. Svetlana Radovanović zastupala je mišljenje da na osnovu podataka nije moguće ustanoviti kada se između 1991. i 1997. dogodila migracija stanovništva. Ona je u svom Izvještaju zaključila da u nacionalnom sastavu opština Odžak i Bosanski Šamac između 1991. i 1997. nije bilo značajnih promjena.

⁵⁵ DP P133 i D196/3.

33. Pažljivo razmotrivši Izvještaje koje su podnijela oba vještaka, kao i njihovo usmeno svjedočenje, Pretresno vijeće smatra da se, za period za koji tereti optužnica, na osnovu izvora koje su vještaci koristili – popisa iz 1991. i biračkih spiskova Organizacije za evropsku bezbjednost i saradnju iz 1997. i 1998. godine – ne mogu izvući zaključci o etničkom čišćenju, ili prisilnom raseljavanju stanovništva, ili kretanju stanovništva iz drugih razloga, kako se tereti paragrafom 28 Izmijenjene optužnice.

34. Pretresno vijeće konstatuje da je period koji pokrivaju spiskovi OEBS-a suviše udaljen od završetka predmetnog perioda da bi moglo podrazumjevati da podaci iz njih oslikavaju situaciju kakva je ona bila četiri godine prije njihova nastanka. Štaviše, nijedan ni drugi Izvještaj ne nude nikakve zaključke o načinu i razlozima za odlazak onih koji su u predmetnom periodu napustili opštine Bosanski Šamac i Odžak. Na osnovu dokaza koje su predočila oba vještaka, Pretresno vijeće nije moglo razlučiti voljne od nevoljnih odlazaka civila.

35. Umjesto toga, da bi utvrdilo da li je nesrpsko civilno stanovništvo 1992. i 1993. napustilo Bosanski Šamac i Odžak protiv svoje volje i na protivpravnim osnovama, te ulogu optuženih u ovim događajima, Pretresno vijeće se oslanja na dokaze i svjedočenja svjedoka o činjenicama.

IV. MJERODAVNO PRAVO U VEZI SA ČLANOM 5 STATUTA

A. Pravo o opštim uslovima za član 5

36. Na osnovu člana 5 Statuta, izvjesni zločini spadaju u nadležnost Međunarodnog suda kao zločini protiv čovječnosti, onda kada su počinjeni u oružanom sukobu, bilo međunarodnog bilo unutrašnjeg karaktera, i usmjereni protiv bilo kojeg civilnog stanovništva.

37. Žalbeno vijeće je u predmetu *Kunarac* potvrdilo da moraju biti zadovoljeni sljedeći elementi da bi se krivična djela iz člana 5 (a) do (i) Statuta mogla svrstati u zločine protiv čovječnosti:⁵⁶

- (i) Mora postojati napad.
- (ii) Djela počinioca moraju biti dio tog napada.
- (iii) Napad mora biti usmjeren protiv bilo kojeg civilnog stanovništva.
- (iv) Napad mora biti rasprostranjen ili sistematski.
- (v) Počinilac mora znati da njegova djela ulaze u okvir niza rasprostranjenih ili sistematskih zločina usmjerenih protiv civilnog stanovništva, te da se njegova djela uklapaju u taj obrazac.

38. Član 5 Statuta uslovljava da krivično djelo mora biti počinjeno “u oružanom sukobu”. Ovo Vijeće upućuje na zaključak Žalbenog vijeća da je postojanje oružanog sukoba “tek preduslov za vršenje nadležnosti, a on je zadovoljen čim je dokazano postojanje oružanog sukoba i objektivne veze u geografskom i vremenskom smislu između djela optuženih i oružanog sukoba.”⁵⁷

39. “Napad” se može definisati kao “ponašanje koje uključuje činjenje djela nasilja.”⁵⁸ “Napad” i “oružani sukob” su dva nužno zasebna i različita pojma; prvi je element zločina protiv čovječnosti, dok drugi predstavlja uslov za postojanje

⁵⁶ Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac*, par. 85; prvostepena presuda u predmetu *Krnjelac*, par. 53.

⁵⁷ Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac*, par. 83; vidi i prvostepenu presudu u predmetu *Krnjelac*, par. 53; drugostepenu presudu u predmetu *Tadić*, par. 251; *Tužilac protiv Duška Tadića*, predmet br. IT-94-1-AR72, Odluku po interlokutornoj žalbi odbrane na nadležnost suda, 2. oktobar 1995., (dalje u tekstu: Odluka o nadležnosti u predmetu *Tadić*), par. 141.

⁵⁸ Prvostepena presuda u predmetu *Krnjelac*, par. 54; prvostepena presuda u predmetu *Vasiljević*, par. 29.

nadležnosti u skladu sa Statutom.⁵⁹ Premda “napad” može biti dio “oružanog sukoba”, on to po međunarodnom običajnom pravu ne mora biti:

“Prema međunarodnom običajnom pravu napad može prethoditi oružanom sukobu, može trajati dulje od tog sukoba ili se nastavljati tokom sukoba, no ne mora nužno biti njegov dio.”⁶⁰

Napad ne mora biti dio oružanog sukoba, jer (i) pojam “napada” nije ograničen na upotrebu oružane sile, već se smatra da obuhvata svako zlostavljanje civilnog stanovništva,⁶¹ i (ii) zamislivo je da bi u slučajevima gdje je ispunjen uslov postojanja oružanog sukoba za vršenje nadležnosti, napad nepovezan s oružanim sukobom, ali usmjeren protiv civilnog stanovništva, mogao ispuniti uslove međunarodnog običajnog prava za zločin protiv čovječnosti.

40. Kada se u kontekstu oružanog sukoba utvrdi da se dogodio “napad”, nebitno je da li je i druga strana u sukobu izvršila napad na civilno stanovništvo. Napad u pitanju ne bi se mogao opravdati takvim napadima druge strane,⁶² i svi zločini koje tokom takvog napada počini druga strana u sukobu i sami bi podliježali krivičnom gonjenju kao zločini protiv čovječnosti.⁶³

41. Djela počinioca moraju objektivno biti sastavni dio “napada” protiv civilnog stanovništva.⁶⁴ Djela optuženog ne moraju biti počinjena usred ili u jeku napada, no ne smiju predstavljati ni nasumična ili izolovana djela, niti ponašanje pojedinca koji djeluje sam.⁶⁵ “Izolovano djelo” se definiše kao onaj zločin koji je, “s obzirom na kontekst i okolnosti pod kojima je počinjen, bio toliko udaljen od napada da se ne može razumno zaključiti da je bio sastavni dio napada”.⁶⁶ Manje je vjerovatno da će

⁵⁹ Drugostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 249; drugostepena presuda u predmetu *Kunarac*, par. 86; prvostepena presuda u predmetu *Vasiljević*, par. 30 i 38.

⁶⁰ Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac*, par. 86; prvostepena presuda u predmetu *Vasiljević*, par. 30; vidi i prvostepenu presudu u predmetu *Krnjelac*, par. 54.

⁶¹ Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac*, par. 86; prvostepena presuda u predmetu *Vasiljević*, par. 29, prvostepena presuda u predmetu *Kunarac*, par. 416.

⁶² Prvostepena presuda u predmetu *Vasiljević*, par. 31; drugostepena presuda u predmetu *Kunarac*, par. 87.

⁶³ Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac*, par. 87.

⁶⁴ Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac*, par. 99; prvostepena presuda u predmetu *Vasiljević*, par. 32.

⁶⁵ Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac*, par. 100; prvostepena presuda u predmetu *Krnjelac*, par. 55.

⁶⁶ Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac*, par. 100.

se djela optuženog smatrati nasumičnim ili izolovanim onda kada čine sveukupno ponašanje protiv civilnog stanovništva.⁶⁷

42. I primarna meta napada i njegove žrtve moraju biti “bilo koje civilno stanovništvo” i ova sintagma odnosi se na bilo koje pretežno civilno stanovništvo, bez obzira na prisustvo necivila.⁶⁸ Pretresno vijeće se zato mora uvjeriti da je “napad bio usmjeren protiv dovoljnog broja pojedinaca, odnosno da je bio usmjeren protiv njih na takav način da je vijeće uvjerenjeno kako je napad za cilj doista imao civilno stanovništvo, a ne ograničeni i nasumce odabrani broj pojedinaca.”⁶⁹ Da bi utvrdilo da li je civilno stanovništvo primarna meta napada, Pretresno vijeće će razmotriti, između ostalog, “sredstva i metode korištene tokom napada, status žrtava, njihov broj, diskriminatorni karakter napada, prirodu krivičnih djela počinjenih tokom napada, otpor koji je tada pružen napadaču, te razmotriti u kojoj se mjeri napadačka sila pridržavala ili pokušala pridržavati predostrožnosti propisanih ratnim pravom.”⁷⁰

43. Djela koja čine napad moraju biti ili “rasprostranjena ili sistematska”, pri čemu izraz “rasprostranjena” podrazumijeva “napad koji je po svojoj prirodi opsežan i za posljedicu ima velik broj žrtava”,⁷¹ dok izraz “sistematski” ukazuje na “organizovanu prirodu djela nasilja i na malu vjerovatnost da je do tih djela došlo nasumce”.⁷² Da bi utvrdilo da li je napad bio rasprostranjen ili sistematski, Pretresno vijeće mora “prvo identifikovati stanovništvo koje je objekt napada a zatim, u svjetlu metoda, sredstava, resursa i rezultata napada na to stanovništvo, ustanoviti da li je napad doista bio rasprostranjen ili sistematski.”⁷³ Pretresno vijeće može razmotriti i faktore kao što su “posljedice napada po ciljano stanovništvo, broj žrtava, priroda djela, eventualno sudjelovanje zvaničnika ili predstavnika vlasti, ili bilo koji raspoznatljivi obrazac zločina”, da bi utvrdilo da li se taj napad s pravom da okvalifikovati kao “rasprostranjen” ili “sistematski”.⁷⁴ Uslov je da jedino napad, a ne i

⁶⁷ *Tužilac protiv Duška Tadića*, predmet br. IT-94-1-T, Mišljenje i Presuda, 7. maj 1997. (dalje u tekstu: prvostepena presuda u predmetu *Tadić*), par. 644.

⁶⁸ Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac*, par. 91; prvostepena presuda u predmetu *Naletilić*, par. 235; prvostepena presuda u predmetu *Krnjelac*, par. 56.

⁶⁹ Prvostepena presuda u predmetu *Naletilić*, par. 235; vidi i drugostepenu presudu u predmetu *Kunarac*, par. 90.

⁷⁰ Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac*, par. 91.

⁷¹ Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac*, par. 94; vidi i prvostepenu presudu u predmetu *Tadić*, par. 648.

⁷² Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac*, par. 94, citiraju se prvostepena presuda u predmetu *Kunarac*, par. 429 i prvostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 648.

⁷³ Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac*, par. 95, citira se prvostepena presuda u predmetu *Kunarac*, par. 430.

⁷⁴ Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac*, par. 95.

pojedinačna djela optuženog, mora biti rasprostranjen ili sistematski. Ukoliko su djela pojedinca u dovoljnoj mjeri povezana s rasprostranjenim ili sistematskim napadom, i ukoliko se ne utvrdi da su nasumična ili izolovana, moguće je zaključiti da određeno pojedinačno djelo predstavlja zločin protiv čovječnosti.⁷⁵

44. U međunarodnom običajnom pravu ne postoji uslov da djela koja čine napad moraju stajati u vezi s nekom politikom ili planom.⁷⁶ Međutim, postojanje politike ili plana može biti relevantno za dokazivanje onda kada treba utvrditi da li je napad ispravno okvalifikovan kao “rasprostranjen” ili “sistematski”, te da li su djela optuženog bila dio dotičnoga napada.⁷⁷

45. Da bi bio zadovoljen subjektivni element ili element *mens rea* za neksus između djela optuženog i napada, počiniocu mora biti poznat širi kontekst njegovih djela, kao i to da su ona dio tog napada. Ustaljeno je da optuženi ne mora biti upoznat s pojedinostima napada, niti imati isti motiv, namjeru ili cilj kao drugi učesnici u napadu:

Napad, a ne djela optuženog, mora biti usmjeren protiv ciljanog stanovništva, a optuženi mora samo znati da su njegova djela dio tog napada.⁷⁸

46. Uslov, dakle, glasi da optuženi mora imati namjeru “da počini krivično djelo ili djela u osnovi”,⁷⁹ kao i to da optuženi mora znati “da je došlo do napada na civilno stanovništvo i da njegova djela predstavljaju dio tog napada, odnosno mora u najmanju ruku rizikovati da njegovo djelo postane dio takvog napada”.⁸⁰

B. Pravo o progonu

1. Opšti uslovi: opšti elementi

47. Pretresno vijeće u predmetu *Kupreškić* progon definiše kao “grubo i flagrantno uskraćivanje na diskriminatornoj osnovi nekog temeljnog prava koje je utvrđeno međunarodnim običajnim ili konvencionim pravom, a koje doseže isti stepen težine

⁷⁵ Prvostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 649; drugostepena presuda u predmetu *Kunarac*, par. 96.

⁷⁶ Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac*, par. 98; prvostepena presuda u predmetu *Vasiljević*, par. 36.

⁷⁷ Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac*, par. 98; prvostepena presuda u predmetu *Vasiljević*, par. 36; prvostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 58.

⁷⁸ Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac*, par. 103; vidi i prvostepenu presudu u predmetu *Vasiljević*, par. 37.

⁷⁹ Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac*, par. 102.

⁸⁰ Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac*, par. 102.

kao i druga djela zabranjena članom 5”.⁸¹ Pretresno vijeće smatra da krivično djelo progona čine radnja ili propust:⁸²

1. kojima se vrši činjenična diskriminacija i koji odriču ili krše neko temeljno pravo ugrađeno u međunarodno običajno ili ugovorno pravo (*actus reus*); i
2. koji su izvršeni s mišljeno, sa namjerom diskriminisanja na jednoj od navedenih osnova, konkretno, na osnovu rase, vjere ili političkog uvjerenja (*mens rea*).

48. Nije svako uskraćivanje temeljnog ljudskog prava dovoljno teško da bi predstavljalo zločin protiv čovječnosti.⁸³ Jasno je da, kada je u pitanju ovaj Međunarodni sud, progon može obuhvatati djela navedena u Statutu,⁸⁴ kao i djela koja nisu navedena u Statutu.⁸⁵ Radnje i propusti navedeni u drugim stavovima člana 5 Statuta dovoljno su teški sami po sebi. Ostale radnje i propusti (bilo da su navedeni u drugim članovima Statuta ili da uopšte nisu obuhvaćeni Statutom) moraju ispuniti jedan dodatni kriterijum:⁸⁶

Takve radnje i propusti moraju dosezati isti nivo težine kao i drugi zločini protiv čovječnosti navedeni u članu 5 Statuta. Taj kriterij će ispunjavati samo grubo ili flagrantno uskraćivanje temeljnih ljudskih prava.

⁸¹ *Tužilac protiv Zorana Kupreškića i drugih*, predmet br. IT-95-16-T, Presuda, 14. januar 2000. (dalje u tekstu: prvostepena presuda u predmetu *Kupreškić*), par. 621.

⁸² Vidi prvostepenu presudu u predmetu *Kupreškić*, par. 621; *Tužilac protiv Darija Kordića i Marija Čerkeza*, predmet br. IT-95-14/2-T, Presuda, 26. februar 2001. (dalje u tekstu: prvostepena presuda u predmetu *Kordić*), par. 189, 195; prvostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 431-436; prvostepena presuda u predmetu *Vasiljević*, par. 244; prvostepena presuda u predmetu *Naletilić*, par. 634; kako navodi optužba u svom završnom podnesku, par. 89; i kako se navodi u Tadićevom završnom podnesku, par. 27.

⁸³ Prvostepena presuda u predmetu *Kordić*, par. 196; prvostepena presuda u predmetu *Kvočka*, par. 185; prvostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 434. Da citiramo Pretresno vijeće u predmetu *Kupreškić*, “[i]ako je područje ljudskih prava dinamično i u širenju, ne može svako uskraćivanje ljudskih prava predstavljati zločin protiv čovječnosti”, par. 618; kako se navodi u Simićevom završnom podnesku, par. 156; Pretresno vijeće ima u vidu tvrdnje iznesene u Simićevom pretpretresnom podnesku, par. 51 i Simićevom završnom podnesku, par. 154; Tadićevom pretpretresnom podnesku, par. 40, i Zarićevom pretpretresnom podnesku, par. 9; s obzirom na ustaljenu sudsku praksu o ovom pitanju, Pretresno vijeće se, međutim, neće baviti ovim tvrdnjama.

⁸⁴ Prvostepena presuda u predmetu *Kupreškić*, par. 605; prvostepena presuda u predmetu *Kvočka*, par. 185; kako se navodi u pretpretresnom podnesku optužbe, par. 110.

⁸⁵ Prvostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 703; prvostepena presuda u predmetu *Kupreškić*, par. 581 i 614; prvostepena presuda u predmetu *Kordić*, par. 193-194; prvostepena presuda u predmetu *Kvočka*, par. 185; prvostepena presuda u predmetu *Naletilić*, par. 635; kako optužba navodi u svom završnom podnesku, par. 90.

⁸⁶ Prvostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 434; prvostepena presuda u predmetu *Kupreškić*, par. 621; prvostepena presuda u predmetu *Naletilić*, par. 635; kako se navodi u završnom podnesku optužbe, par. 90.

Prilikom primjene ovog kriterijuma, radnje i propusti se ne smiju posmatrati izolovano, već u svom kontekstu, i mora se odvagovati njihov kumulativni efekt.⁸⁷ Pretresno vijeće u predmetu *Krnojelac* je takođe konstatovalo da, zajedno ili zasebno, “djela moraju doseći nivo progona iako se ne traži da se svako osnovno djelo za koje se tereti može smatrati kršenjem međunarodnog prava”.⁸⁸

49. Kada je riječ o vjerskim, rasnim ili političkim karakteristikama ciljane grupe traženim za zločin progona, Pretresno vijeće upućuje na prvostepenu presudu u predmetu *Naletilić*:

... ciljane grupa ne uključuje samo one osobe koje lično posjeduju (vjerske, rasne ili političke) karakteristike grupe. Pojam ciljane grupe valja tumačiti široko, i on može, konkretno, obuhvaćati osobe koje *počinilac definiše kao pripadnike grupe-žrtve zbog njihove bliske povezanosti ili simpatija za grupu-žrtvu*. ...⁸⁹

50. Radnje i propusti koje čine krivično djelo progona mogu poprimiti razne oblike,⁹⁰ ali načelo legaliteta nalaže optužbi da mora navesti i dokazati konkretna djela koja dosežu nivo progona, umjesto da se oslanja na opštu optužbu za progon.⁹¹ Među radnjama i propustima koji čine progon mogu biti povrede tjelesnog i duševnog integriteta, narušavanje lične slobode, kao i naizgled manje teška djela, npr. djela protiv imovine, ako su osobe koje su žrtve takvih djela bile posebno odabrane iz razloga njihove pripadnosti nekoj određenoj zajednici.⁹² Pretresno vijeće u predmetu *Krnojelac* držalo je da “iako progon obično obuhvata niz radnji, dovoljna može biti i samo jedna”.⁹³

⁸⁷ Prvostepena presuda u predmetu *Kupreškić*, par. 615(e) i 622; prvostepena presuda u predmetu *Kvočka*, par. 185.

⁸⁸ Prvostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 434; prvostepena presuda u predmetu *Kvočka*, par. 186.

⁸⁹ Prvostepena presuda u predmetu *Naletilić*, par. 636 (naglasak kao u originalu); prvostepena presuda u predmetu *Kvočka*, par. 195. Žalbeno vijeće u predmetu *Krnojelac* zaključilo je da je Pretresno vijeće pogriješilo kada je pribjegli tumačenju zasnovanom na “diskriminatornim” posljedicama, te navelo da to predstavlja neispravno tumačenje zahtjeva za činom diskriminacije iz definicije progona, *Tužilac protiv Milorada Krnojelca*, predmet br. IT-97-25-A, Presuda, 17. septembar 2003. (dalje u tekstu: drugostepena presuda u predmetu *Krnojelac*), par. 185. Dovoljno je da postoji namjera diskriminacije, čak i ako su neke od žrtava pogrešno izabrane.

⁹⁰ Prvostepena presuda u predmetu *Kupreškić*, par. 568; *Tužilac protiv Tihomira Blaškića*, predmet br. IT-95-14-T, Presuda, 3. mart 2000. (dalje u tekstu: prvostepena presuda u predmetu *Blaškić*), par. 218.

⁹¹ Prvostepena presuda u predmetu *Kupreškić*, par. 626.

⁹² Prvostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 233; optužba u svom završnom podnesku tvrdi da čin diskriminacije mogu biti radnje koja ne predstavljaju napad na fizički integritet, već su ekonomske ili pravne prirode, poput uništavanja imovine osoba iz ciljane grupe, par. 91-92 i 95.

⁹³ Prvostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 433; prvostepena presuda u predmetu *Kupreškić*, par. 624; Pretresno vijeće ima u vidu gledište odbrane Blagoja Simića da krivično djelo progona obuhvata počinjenje mnogobrojnih zločina u okviru iste koordinisane kampanje zločina počinjenih s konkretnom namjerom da se diskriminiše (Simićev završni podnesak, par. 156), no s obzirom na postojeću jurisprudenciju o ovom pitanju smatra da dalja razmatranja nisu potrebna.

51. Krivično djelo progona se od drugih krivičnih djela iz člana 5 razlikuje po tome što se za njega traži namjera diskriminacije na rasnoj, vjerskoj ili političkoj osnovi.⁹⁴ Nije dovoljno da optuženi bude svjestan da stvarno djeluje na način koji diskriminiše; on mora imati i svjesnu namjeru da diskriminiše.⁹⁵ Pretresno vijeće u predmetu *Krnojelac* navelo je da se “za progon ne zahtijeva da postoji politika diskriminacije niti da je optuženi, ako je pokazano da je takva politika postojala, učestvovao u formulisanju te diskriminatorne politike ili prakse u okviru organa vlasti.”⁹⁶ Pretresna vijeća su zaključak o postojanju diskriminatorne namjere donosila na osnovu činjenice da je počinitelj svjesno učestvovao u sistemu ili poduhvatu koji je diskriminatoran na političkoj, rasnoj ili vjerskoj osnovi.⁹⁷ Namjera diskriminacije mora se odnositi na konkretnu radnju ili propust u osnovi optužbe za progon, a ne na napad uopšte, iako u praksi i napad može imati diskriminatorni aspekt.⁹⁸

52. Iako su pomenute osnove u tekstu Statuta navedene konjunktivno, u jurisprudenciji Međunarodnog suda ustaljeno je da je postojanje namjere diskriminacije i na samo jednoj od te tri osnove već dovoljno da se ispuni uslov za *mens rea* krivičnog djela progona.⁹⁹

2. Pravo o djelima u osnovi

(a) Preuzimanje vlasti silom u opštini Bosanski Šamac kao progon

53. Preuzimanje vlasti silom u nekom gradu ili mjestu ne predstavlja zasebno krivično djelo po članu 5, a ni po bilo kojem drugom članu Statuta.

54. Međunarodni sud smatra da napad na gradove, mjesta ili sela odgovara “napadu, ili bombardovanju, bilo kojim sredstvima, nebranjениh gradova, sela, stambenih objekata ili zgrada”, te da stoga predstavlja “kršenje zakona i običaja

⁹⁴ Prvostepena presuda u predmetu *Naletilić*, par. 638; prvostepena presuda u predmetu *Kordić*, par. 217; prvostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 235; drugostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 305; kako se navodi u Zarićevom završnom podnesku, par. 469.

⁹⁵ Prvostepena presuda u predmetu *Kordić*, par. 217; prvostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 435; kako se navodi u završnom podnesku optužbe, par. 94; i kako se navodi u Tadićevom završnom podnesku, par. 28.

⁹⁶ Prvostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 435; prvostepena presuda u predmetu *Kupreškić*, par. 625; kako navodi optužba u svom završnom podnesku, par. 94. Međutim, donošenje odluke o diskriminatornoj namjeri može zahtijevati pažljivu analizu politike režima koja je u osnovi.

⁹⁷ Prvostepena presuda u predmetu *Kvočka*, par. 201.

⁹⁸ Prvostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 436; kako se navodi u Tadićevom završnom podnesku, par. 29.

⁹⁹ Prvostepena presuda u predmetu *Naletilić*, par. 638; prvostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 713; kako se navodi u završnom podnesku optužbe, par. 94.

ratovanja, iz člana 3(c) Statuta”.¹⁰⁰ Kao kršenje zakona i običaja ratovanja po članu 3 Statuta, napad je “morao prouzročiti smrt i/ili nanijeti teške tjelesne ozljede civilnom stanovništvu ili štetu civilnoj imovini”.¹⁰¹

55. Pretresno vijeće konstatuje da preuzimanje vlasti silom, kao protivzakonit *coup d'état*,¹⁰² predstavlja politički potez s ciljem nasilnog rušenja postojeće vlasti,¹⁰³ koji nema nužno sve one elemente i težinu koju ima napad na gradove, mjesta ili sela. Pretresno vijeće ima u vidu zaključak iz prvostepene presude u predmetu *Kordić* da isključenje bosanskih Muslimana iz organa vlasti ne doseže nivo težine drugih zločina protiv čovječnosti i stoga ne predstavlja progon. Pretresno vijeće u predmetu *Kordić* je dalje smatralo da krivična zabrana smjenjivanja pripadnika organa vlasti na diskriminatornim osnovama nije dosegla nivo međunarodnog običajnog prava.¹⁰⁴

56. S obzirom na gore navedeno, Pretresno vijeće zaključuje da preuzimanje vlasti silom ne doseže, *per se*, nivo težine drugih zločina protiv čovječnosti i samo za sebe ne predstavlja progon. Pretresno vijeće, međutim, konstatuje da preuzimanje vlasti silom može poslužiti kao osnov za činjenje drugih djela progona, pošto se njime obezbjeđuju uslovi neophodni za usvajanje i sprovođenje politike kojom se uskraćuju osnovna prava građana na temelju njihove političke, etničke ili vjerske pripadnosti.

(b) Izdavanje naređenja, uputstava, odluka i drugih propisa u ime srpskog Kriznog štaba i Ratnog predsjedništva i davanje odobrenja za druge službene radnje kojima se krše prava bosanskih Hrvata, bosanskih Muslimana i drugih nesrpskih civila na jednakost pred zakonom i kojima se narušava njihovo pravo na ostvarivanje osnovnih i temeljnih prava

57. Kao što se navodi u prvostepenoj presudi u predmetu *Kupreškić*, progon može obuhvatati i razne druge činove diskriminacije koji uključuju kršenja političkih, društvenih i ekonomskih prava.¹⁰⁵ U Presudi Međunarodnog vojnog suda u Nürnbergu zaključuje se da mogući oblici progona, između ostalog, jesu donošenje diskriminatornih zakona, isključenje pripadnika neke grupe iz određenih sfera društvenog, političkog i ekonomskog života, ograničavanje njihove slobode kretanja,

¹⁰⁰ Prvostepena presuda u predmetu *Kordić*, par. 203.

¹⁰¹ Prvostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 180.

¹⁰² *Tužilac protiv Milomira Stakića*, predmet br. IT-97-24-T, Presuda, 31. juli 2003. (dalje u tekstu: prvostepena presuda u predmetu *Stakić*), par. 84.

¹⁰³ *Black's Law Dictionary*, 6. izdanje, 1990.

¹⁰⁴ Prvostepena presuda u predmetu *Kordić*, par. 210.

¹⁰⁵ Prvostepena presuda u predmetu *Kupreškić*, par. 615 (c).

zahtjev da se moraju obilježiti nošenjem žute zvijezde i činovi ekonomske diskriminacije.¹⁰⁶ Vojni sud SAD držao je da u manje teške oblike progona spadaju dekreti kojima se Jevreji izbacuju iz javnih službi, obrazovnih ustanova i mnogih preduzeća.¹⁰⁷

58. Pretresno vijeće smatra da izdavanje diskriminatornih naređenja, uputstava, odluka i drugih propisa može činiti *actus reus* krivičnog djela progona, pod uslovom da se tim naređenjima uskraćuju osnovna lična prava i da njihovo kršenje doseže nivo težine drugih krivičnih djela protiv čovječnosti navedenih u članu 5 Statuta. Ovaj zaključak mora se donijeti za svaki pojedinačni slučaj posebno i pritom se u obzir moraju uzeti konkretne činjenične okolnosti i kumulativni efekt takvih odluka i propisa.

(c) Protivpravno hapšenje, lišavanje slobode i zatočenje bosanskih Hrvata, bosanskih Muslimana i drugih nesrpskih civila

59. U članu 5 ili drugim odredbama Statuta protivpravno hapšenje i lišavanje slobode ne navode se kao zasebna krivična djela. Međutim, Pretresno vijeće u predmetu *Blaškić* smatralo je da protivpravno lišavanje slobode - koje je definisalo kao "protivpravno lišavanje slobode određene grupe diskriminiranih civila" - predstavlja oblik krivičnog djela progona.¹⁰⁸ Pretresno vijeće u predmetu *Kupreškić* takođe je smatralo da organizovano lišavanje slobode civila može predstavljati progon.¹⁰⁹ Član 2 (g) Statuta navodi protivpravno zatočenje civila kao tešku povredu Ženevskih konvencija od 12. avgusta 1949., a član 5 (e) Statuta navodi krivično djelo zatvaranja kao zločin protiv čovječnosti.

60. U jurisprudenciji Međunarodnog suda ne postoji definicija protivpravnog hapšenja. U dokumentu pod naslovom Skup principa za zaštitu svih lica koja se nalaze u bilo kojem obliku pritvora ili zatvora (u daljem tekstu: Skup principa), hapšenje je definisano kao "čin kojim se osoba privodi zbog toga što je navodno počinila krivično djelo, ili na osnovu naloga nadležnog organa."¹¹⁰ Pravo na slobodu od samovoljnog hapšenja i zatočenja ugrađeno je u međunarodne konvencije. Član 5

¹⁰⁶ Presuda MVS-a, str. 248-249, citirano u Prvostepenoj presudi u predmetu *Kupreškić*, par. 610.

¹⁰⁷ Vojni sud SAD, Optužnica, predmet *Justice*, NMT, sv. III, str. 1063-64, citirano u prvostepenoj presudi u predmetu *Kupreškić*, par. 612.

¹⁰⁸ Prvostepena presuda u predmetu *Blaskić*, par. 234.

¹⁰⁹ Prvostepena presuda u predmetu *Kupreškić*, par. 629.

¹¹⁰ Skup principa za zaštitu svih lica koja se nalaze u bilo kojem obliku pritvora ili zatvora, usvojen rezolucijom 43/173 Generalne skupštine, 9. decembar 1988.

Evropske konvencije o ljudskim pravima predviđa pravo na slobodu i ličnu bezbjednost, te da se niko ne smije lišiti tog prava osim u posebnim slučajevima navedenim u toj Konvenciji i u postupku propisanom zakonom.¹¹¹ Na osnovu člana 9 Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima, svako ima pravo na slobodu i ličnu bezbjednost, i niko ne može biti proizvoljno uhapšen ili pritvoren, već jedino u skladu sa zakonskim postupkom.¹¹² Pretresno vijeće, dakle, smatra da protivpravno hapšenje znači privođenje neke osobe bez redovnog postupka u skladu sa zakonom.

61. Dok se za protivpravno lišavanje slobode, zatočenje i zatvaranje smatra da predstavljaju djela progona i zločine protiv čovječnosti, Pretresno vijeće mora razmotriti da li i protivpravna hapšenja mogu predstavljati krivično djelo progona kao zločina protiv čovječnosti.

62. Pretresno vijeće je mišljenja da, premda protivpravno hapšenje samo po sebi ne mora predstavljati teško ili flagrantno uskraćivanje nekog temeljnog prava koje doseže isti nivo težine kao druga djela zabranjena članom 5, takva djela – kada se razmatraju u kontekstu protivpravnog lišavanja slobode i zatočenja - mogu predstavljati krivično djelo progona kao zločina protiv čovječnosti.

63. Međunarodni sud je u nekim ranijim predmetima smatrao da protivpravno zatočenje čini progon i zločin protiv čovječnosti.¹¹³ Pretresno vijeće u predmetu *Kordić* smatralo je da su elementi krivičnog djela protivpravnog zatočenja iz člana 2

¹¹¹ Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda (1950), 213 U.N.T.S. 221, E.T.S. 5, član 5.

¹¹² Na osnovu člana 9 Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima (1976), 999 U.N.T.S. 171, uhapšena osoba ima sljedeća prava:

2. "Svako ko je uhapšen biće u trenutku hapšenja obavješten o razlozima hapšenja i u najkraćem roku će mu se saopštiti optužba protiv njega.

3. Svako ko je uhapšen ili zatvoren po otužbi za krivično djelo biće u najkraćem roku izveden pred sudiju ili nekog drugog službenika, zakonom ovlašćenog da vrši pravosudne funkcije i u razumnom roku će mu se suditi ili će biti oslobođen. Stavljanje u pritvor lica koja očekuju da im se sudi ne smije biti opšte pravilo, ali puštanje na slobodu može se usloviti jamstvom kojim će se osigurati prisustvo dotičnog lica na suđenju u bilo kojoj fazi sudskog postupka, kao i, u slučaju potrebe, radi izvršenja presude.

4. Ko god je hapšenjem ili pritvaranjem lišen slobode, ima pravo da uloži žalbu kod suda kako bi sud bez odlaganja odlučio o zakonitosti lišenja slobode i naredio njegovo oslobađanje, ako je pritvaranje bilo protivpravno.

5. Svako ko je protivpravno uhapšen ili pritvoren ima pravo na naknadu štete.";

¹¹³ Prvostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 111; prvostepena presuda u predmetu *Kordić*, par. 301-302.

Statuta i elementi krivičnog djela zatvaranja iz člana 5 Statuta identični.¹¹⁴ Isto gledište izneseno je i u prvostepenoj presudi u predmetu *Krnojelac*, s tim što je to Pretresno vijeće takođe smatralo da definicija zatvaranja kao zločina protiv čovječnosti nije ograničena odredbama Ženevskih konvencija o teškim povredama.¹¹⁵

64. Pretresno vijeće u predmetu *Kordić* zaključilo je da izraz zatvaranje iz člana 5(e) Statuta treba razumjeti kao samovoljno zatvaranje, definisano kao “lišavanje slobode nekog pojedinca bez redovnog pravnog postupka, u sklopu rasprostranjenog ili sistematskog napada usmjerenog protiv civilnog stanovništva”.¹¹⁶ Pretresno vijeće u predmetu *Krnojelac* držalo je da “svi oblici proizvoljnog fizičkog lišavanja slobode nekog pojedinca mogu činiti zatvaranje po članu 5(e) ukoliko su se stekli ostali elementi tog zločina.”¹¹⁷ To Pretresno vijeće je smatralo da je lišavanje slobode nekog pojedinca proizvoljno ako je sprovedeno bez redovnog pravnog postupka.¹¹⁸ Ono je navelo da su za dokazivanje zločina zatvaranja (ili protivpravnog zatočenja) kao zločina protiv čovječnosti prema članu 5(e) Statuta Međunarodnog suda potrebni sljedeći elementi:

1. da je pojedinac lišen slobode,
2. da je lišavanje slobode proizvoljno, to jest, da ne postoji pravna osnova koja bi opravdavala lišavanje slobode,
3. da je djelo ili propust kojim je pojedinac lišen fizičke slobode počinio optuženi, ili osoba odnosno osobe za koje optuženi snosi krivičnu odgovornost, s namjerom da pojedinca proizvoljno liši fizičke slobode ili s razumno mogućim znanjem da bi njegovo djelo ili propust vjerovatno mogli dovesti do proizvoljnog lišavanja fizičke slobode.¹¹⁹

¹¹⁴ Prvostepena presuda u predmetu *Kordić*, par. 292.

¹¹⁵ Prvostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 111; Pretresno vijeće u predmetu *Kordić* je smatralo da će zatvaranje civila biti protivpravno u sljedećim slučajevima:

- (a) kada zatvaranje civila predstavlja kršenje člana 42 Ženevske konvencije IV, tj., kada ne postoji realna osnova da se vjeruje da je njihovo zatvaranje apsolutno neophodno zbog razloga bezbjednosti sile koja ih drži u zatočeništvu,
- (b) kada se u pogledu zatočenih civila ne poštuju zajamčeni proceduralni zaštitni mehanizmi koje zahtijeva član 43 Ženevske konvencije IV, čak i onda kada je prvobitno zatočenje bilo opravdano i
- (c) kada se ono odvija kao dio rasprostranjenog ili sistematskog napada usmjerenog protiv civilnog stanovništva. (par. 303)

¹¹⁶ Prvostepena presuda u predmetu *Kordić*, par. 302.

¹¹⁷ Prvostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 112.

¹¹⁸ Prvostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 113.

¹¹⁹ Prvostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 115.

65. Na temelju gornjeg rezonovanja, Pretresno vijeće prihvata elemente zločina zatvaranja iz člana 5 (e) Statuta koji se navode u prvostepenoj presudi u predmetu *Krnojelac* i taj test primjenjuje na optužbu za protivpravno lišavanje slobode i zatočenje iz Izmijenjene optužnice.

66. Pretresno vijeće smatra da su elementi krivičnog djela protivpravnog lišavanja slobode isti kao i gorenavedeni elementi protivpravnog zatočenja i zatvaranja iz prvostepene presude u predmetu *Krnojelac*. Ono konstatuje da se u Skupu principa izrazi lišavanje slobode i zatvaranje upotrebljavaju kao međusobno zamjenjivi, te da se lišavanje slobode i zatvaranje definišu kao stanje zatočene ili zatvorene osobe, bliže određene kao “bilo koja osoba lišena slobode, izuzev ako je razlog za to osuđujuća presuda za neko krivično djelo.”¹²⁰

(d) Ispitivanje uhapšenih i zatočenih bosanskih Hrvata, bosanskih Muslimana i drugih nesrpskih civila i njihovo prisiljavanje da potpišu lažne i iznuđene izjave

67. Radnje ispitivanja zatočenika i njihovo prisiljavanje da potpišu lažne i iznuđene izjave u Statutu se ne pojavljuju kao zasebna krivična djela. Pored toga, Međunarodni sud ne smatra da ispitivanja sama za sebe imaju dovoljnu težinu da bi predstavljala krivična djela sankcionisana Statutom, kao što su to progon i mučenje kao zločini protiv čovječnosti. Međunarodni sud, međutim, radnje ispitivanja, zajedno sa nekim drugim djelima, kao što je premlaćivanje, razmatra u sklopu optužbi za mučenje,¹²¹ nečovječno postupanje,¹²² surovo postupanje,¹²³ namjerno prouzrokovanje velike patnje¹²⁴ i napade na lično dostojanstvo.¹²⁵

68. Pretresno vijeće smatra da je ispitivanje i prisiljavanje nesrpskih civila da potpišu lažne i iznuđene izjave, kao djelo u osnovi, relevantno onda kada se razmatra pitanje da li su uhapšeni i zatočeni nesrbi slobode lišeni proizvoljno, bez ikakvog pravnog osnova. Prilikom donošenja zaključaka o optužbi za zatvaranje, Pretresno vijeće u predmetu *Krnojelac* uzelo je u obzir činjenicu da zatočenicima nisu bili

¹²⁰ *Supra*, fusnota 109.

¹²¹ Prvostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 179, 181, 185; prvostepena presuda u predmetu *Naletilić*, par. 368-369.

¹²² *Tužilac protiv Zlatka Aleksovskog*, predmet br. IT-95-14/1-T, Presuda, 14. juni 1999. (dalje u tekstu: prvostepena presuda u predmetu *Aleksovski*), par. 210.

¹²³ Prvostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 179, 181, 185; prvostepena presuda u predmetu *Naletilić*, par. 368-369.

¹²⁴ Prvostepena presuda u predmetu *Aleksovski*, par. 210; prvostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 179, 181, 185; prvostepena presuda u predmetu *Naletilić*, par. 368-369.

¹²⁵ Prvostepena presuda u predmetu *Aleksovski*, par. 210.

kriminalci osumnjičeni za neko krivično djelo, niti su ikada bili optuženi za neko krivično djelo prema nacionalnom i/ili međunarodnom pravu, i zaključilo da nije bilo nikakvog pravnog osnova za njihovo zatvaranje.¹²⁶

69. Pretresno vijeće zaključuje da ispitivanje uhapšenih i zatočenih bosanskih Hrvata, bosanskih Muslimana i drugih nesrpskih civila i njihovo prisiljavanje da potpišu lažne i iznuđene izjave, *kada se terete sami za sebe*, ne dosežu neophodnu težinu da bi činili djelo progona i zločin protiv čovječnosti. Oni, međutim, mogu biti u sklopu niza radnji koje čine djelo u osnovi progona, na primjer, kad se razmatraju u sklopu optužbe za progon na političkoj, rasnoj ili vjerskoj osnovi u vezi s djelima protivpravnog hapšenja ili zatočenja bosanskih Hrvata, bosanskih Muslimana i drugih nesrpskih civila, kako se navodi u tački 1, paragrafom 12(b) Izmijenjene optužnice; i konkretno, kada se razmatra zakonitost hapšenja i zatočenja za koje se tvrdi da su protivpravni. Takve radnje tiču se i optužbe za progon u vezi s djelima surovog i nečovječnog postupanja, koja uključuju premlaćivanje i mučenje, kako se tereti u tački 1, paragrafu 12 (c) Izmijenjene optužnice; i mogu se razmatrati kumulativno s djelima navedenim u tom paragrafu Izmijenjene optužnice.

(e) Surovo i nečovječno postupanje prema bosanskim Hrvatima, bosanskim Muslimanima i drugim nesrpskim civilima, uključujući premlaćivanje, mučenje, prisilni rad i zatočenje u nehumanim uslovima

(i) Preliminarna razmatranja

70. Optužba u Izmijenjenoj optužnici navodi da je “zločin progona počinjen [...] *na sljedeći način i sljedećim sredstvima: [...] surovim i nehumanim postupanjem prema [...] nesrpskim civilima, uključujući premlaćivanje, mučenje, prisilni rad i zatočenje u nehumanim uslovima*” (naglasak dodat).¹²⁷ Izgleda da se ovom formulacijom podrazumijeva da se premlaćivanje, mučenje, prisilni rad i zatočenje u nehumanim uslovima terete kao djela u osnovi surovog i nečovječnog postupanja.

71. Pretresno vijeće konstatuje da je, u vezi sa mučenjem, sintagma “surovo i nečovječno postupanje” po svemu sudeći suvišna, pošto je utvrđeno da mučenje samo za sebe može predstavljati djelo progona u skladu s članom 5 (h) Statuta. Takođe je opšte prihvaćeno da surovo i nečovječno postupanje predstavljaju lakša djela u

¹²⁶ Prvostepena presuda u predmetu *Krnjelac*, par. 122.

¹²⁷ Izmijenjena optužnica, par. 12-15.

sastavu krivičnog djela mučenja, te da je mučenje u odnosu na surovo i nečovječno postupanje *lex specialis*. Dakle, Pretresno vijeće se uvjerilo da se mučenje ne tereti kao *djelo u osnovi* surovog i nečovječnog postupanja, već da se surovo i nečovječno postupanje i mučenje terete *na istom nivou*, tj. kao djela u osnovi progona. Iz tog razloga, Pretresno vijeće će za svaki pojedini slučaj mučenja razmotriti da li on sam predstavlja djelo progona, bez prethodnog razmatranja da li on čini surovo i nečovječno postupanje.

72. Pretresno vijeće ima u vidu da optužba u svom završnom podnesku navodi da “prisilni rad, ako je naređen s traženom diskriminatornom namjerom, može predstavljati radnju u osnovi kojom se dokazuje zločin protiv čovječnosti”.¹²⁸ Ovo bi upućivalo na to da optužba nije imala namjeru da prisilni rad tereti kao djelo u osnovi surovog i nečovječnog postupanja. Međutim, kako optužba nije tražila izmjenu Izmijenjene optužnice, Pretresno vijeće slijedi logiku Izmijenjene optužnice i razmotriće da li premlaćivanje, prisilni rad i zatočenje pod nečovječnim uslovima mogu predstavljati surovo i nečovječno postupanje kao progon.

73. Pored toga, Pretresno vijeće konstatuje da je navod o “surovom i nehumanom postupanju [...] *uključujući* premlaćivanje, mučenje, prisilni rad i zatočenje pod nehumanim uslovima” (naglasak dodat) nejasan. Pretresno vijeće nalazi da ova formulacija nije dovoljno jasna i konkretna da bi odbrana bila na odgovarajući način obaviještena o događajima koji u Izmijenjenoj optužnici nisu izričito navedeni, čime su optuženi mogli biti materijalno onemogućeni da uspješno pripreme svoju odbranu.¹²⁹ Stoga Pretresno vijeće ne razmatra nijedan navod o surovom i nečovječnom postupanju izvan kategorija premlaćivanja, prisilnog rada i zatočenja pod nehumanim uslovima.

(ii) Surovo i nečovječno postupanje

74. Pretresno vijeće nalazi da mu u ocjenjivanju sadržaja surovog i nečovječnog postupanja pomaže sudska praksa Međunarodnog suda u vezi sa drugim nehumanim djelima iz člana 5 (i) Statuta, nečovječnim postupanjem iz člana 2 (b) Statuta i

¹²⁸ Završni podnesak optužbe, par. 226.

¹²⁹ Vidi drugostepenu presudu u predmetu *Kupreškić*, par. 122.

surovim postupanjem iz člana 3 Statuta.¹³⁰ Elementi koje treba dokazati za ova djela su isti:

- (i) da su namjerna radnja ili propust težine slične ostalim u istom članu nabrojanim djelima;
- (ii) da su ta radnja ili propust prouzročili tešku duševnu ili tjelesnu patnju ili ozljedu, odnosno da predstavljaju težak napad na ljudsko dostojanstvo; i
- (iii) da su radnju ili propust namjerno izvršili optuženi, ili lice odnosno lica za čije radnje i propuste optuženi snose krivičnu odgovornost.¹³¹

75. Prilikom utvrđivanja težine djela, u obzir se moraju uzeti sve činjenične okolnosti, kao što su karakter radnje ili propusta, kontekst u kojem su se oni dogodili, lične prilike žrtve uključujući starost, pol i zdravstveno stanje, kao i fizičke, psihičke i moralne posljedice tog čina za žrtvu.¹³² Mada ne postoji uslov da djelom nanjena patnja mora imati dugoročne posljedice na žrtvu, činjenica da djelo ima dugoročne posljedice može da bude od važnosti prilikom utvrđivanja težine djela.¹³³

76. Pretresno vijeće u predmetu *Vasiljević* smatralo je da je *mens rea* za nehumana djela ostvarena “ako je počinitelj, u trenutku radnje ili propusta, posjedovao namjeru da nanese tešku tjelesnu ili duševnu patnju ili da izvrši težak napad na ljudsko dostojanstvo žrtve, ili ako je znao da postoje svi izgledi da će ta njegova radnja ili propust prouzročiti tešku tjelesnu ili duševnu patnju ili teški napad na ljudsko dostojanstvo i u pogledu toga iskazao nehat.”¹³⁴ Pretresno vijeće prihvata ovu definiciju.

¹³⁰ “Surovo/okrutno postupanje” je obuhvaćeno zajedničkim članom 3 Ženevskih konvencija iz 1949. i u jurisprudenciji Međunarodnog suda prihvaćeno je da su kršenja zajedničkog člana 3 pokrivena članom 3 Statuta; prvostepena presuda u predmetu *Naletilić*, par. 228 i reference.

¹³¹ Prvostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 130; prvostepena presuda u predmetu *Vasiljević*, par. 234; drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 426.

¹³² Prvostepena presuda u predmetu *Vasiljević*, par. 235; prvostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 131.

¹³³ Prvostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 144; prvostepena presuda u predmetu *Kunarac*, par. 501.

¹³⁴ Prvostepena presuda u predmetu *Vasiljević*, par. 236; prvostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 132; *Tužilac protiv Clémenta Kayisheme i Obeda Ruzindane*, predmet br. ICTR-95-T, Presuda, 21. maj 1999. (dalje u tekstu: prvostepena presuda u predmetu *Kayishema*), par. 153; prvostepena presuda u predmetu *Aleksovski*, par. 56.

(iii) Premlaćivanje

77. Pretresno vijeće naglašava da to što se napadi na fizički integritet osobe navode kao “premlaćivanje” samo po sebi ne dokazuje da ovo premlaćivanje čini *actus reus* surovog i nečovječnog postupanja kao čin progona. Premlaćivanje, zapravo, mora dosegnuti nivo “grubog i flagrantnog uskraćivanja na diskriminatornoj osnovi nekog temeljnog prava koje je utvrđeno međunarodnim običajnim ili konvencionim pravom, a koje doseže isti stepen težine kao i druga djela zabranjena članom 5.”¹³⁵

78. Uzimajući u obzir gorenavedene zahtjeve člana 5 (i) Statuta, Pretresno vijeće zaključuje da premlaćivanje čini surovo i nečovječno postupanje ako su dokazani sljedeći elementi:

(a) da je premlaćivanje prouzrokovalo tešku duševnu ili tjelesnu patnju ili ozljedu, odnosno da predstavlja težak napad na ljudsko dostojanstvo, i

(b) da je premlaćivanje bilo namjerno.

(iv) Mučenje

79. Mučenje je obuhvaćeno članom 5 (f) Statuta i kao takvo ima dovoljnu težinu da predstavlja djelo u osnovi progona. Definicija krivičnog djela mučenja uvijek je ista, bez obzira na to po kojem članu Statuta se optuženi tereti za svoje postupke.¹³⁶ Ona sadrži sljedeće elemente:

- (i) nanošenje teške tjelesne ili duševne boli ili patnje, radnjom ili propustom.
- (ii) radnja ili propust moraju biti namjerno izvršeni.
- (iii) radnja ili propust moraju biti izvršeni radi dobivanja informacija ili priznanja, ili radi kažnjavanja, zastrašivanja ili prisiljavanja žrtve ili treće osobe, ili radi diskriminacije žrtve ili treće osobe po bilo kojoj osnovi.¹³⁷

¹³⁵ Uporedi sa prvostepenom presudom u predmetu *Kupreškić*, par. 621, 627; prvostepena presuda u predmetu *Naletilić*, par. 635.

¹³⁶ Prvostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 178; prvostepena presuda u predmetu *Kvočka*, par. 158 (referira se na mučenje iz članova 3 i 5 Statuta); vidi takođe Konvenciju protiv mučenja i drugog surovog, nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja, usvojenu 10. decembra 1984., 1465 U.N.T.S. 113-14.

¹³⁷ Prvostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 178-179, 185; prvostepena presuda u predmetu *Kunarac*, par. 485, 497; drugostepena presuda u predmetu *Kunarac*, par. 142 i 144; prvostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 470-472; *Tužilac protiv Jeana Paula Akayesu*, predmet br. ICTR-96-4-T, Presuda, 2. septembar 1998. (dalje u tekstu: prvostepena presuda u predmetu *Akayesu*),

80. Izraz “teške boli ili patnje” daje do znanja da se “mučenjem može smatrati samo čin koji je znatne težine”; dakle, “Šćspitivanje samo po sebi, kao ni manje nepoštovanje tjelesnog integriteta žrtve, ne ispunjavaju taj uslov.”¹³⁸ U skladu s prvostepenom presudom u predmetu *Krnojelac*, prilikom ocjenjivanja težine djela koja se terete kao mučenje, Pretresno vijeće mora voditi računa o:

Šćvim okolnostima dotičnog predmeta, uključujući karakter i kontekst nanošenja boli, predumišljaj i institucionalizaciju zlostavljanja, fizičko stanje žrtve, način i metodu koja je korištena, kao i položaj inferiornosti žrtve. Poblize govoreći, ako je pojedinac bio zlostavljan tokom dužeg vremenskog perioda, ako je bio podvrgavan višekratnim ili višestrukim oblicima zlostavljanja, potrebno je ocijeniti težinu tih djela u cjelini ukoliko se može pokazati da je produljeno trajanje i ponavljanje radnji međusobno povezano, da slijedi neki obrazac ili je usmjereno prema istom zabranjenom cilju.¹³⁹

81. Djelo mučenja mora biti počinjeno namjerno i radi jednog od zabranjenih ciljeva navedenih u gorepomenutoj definiciji.¹⁴⁰ Dovoljno je da jedan od zabranjenih ciljeva bude dio onog što motivira ponašanje, a ne mora biti ni “prevladavajući ni jedini cilj”.¹⁴¹

82. Nije neophodno da neki državni zvaničnik ili neka druga osoba koja predstavlja vlast bude prisutna ili uključena u proces mučenja da bi se to krivično djelo smatralo “mučenjem”.¹⁴²

83. Pretresno vijeće konstatuje da premlaćivanje koje je počinjeno na diskriminatornim osnovama i kojim se nanose teška tjelesna ili duševna bol ili patnja, predstavlja surovo i nečovječno postupanje kao djelo u osnovi progona. Namjerno nanošenje teške tjelesne ili duševne boli ili patnje premlaćivanjem u cilju diskriminisanja žrtve predstavlja mučenje. Međutim, Pretresno vijeće će slijediti formulacije i logiku Izmijenjene optužnice – “[...] surovo i nehumano postupanje [...]”

par. 594. Smatra se da “ponižavanje” nije steklo običajni status. “Poblize govoreći, cilj ‘ponižavanja’ žrtve, spomenut u predmetu *Furundžija* i nedavno u predmetu *Kvočka*, izrijekom se ne spominje ni u kojem od glavnih međunarodnih pravnih instrumenata kojima se zabranjuje mučenje. U jurisprudenciji ne postoji ni jasan stav o tome treba li ga prihvatiti kao nezakonit. Možda i postoji tendencija da se proširi spisak zabranjenih ciljeva, naročito na polju ljudskih prava, ali Pretresno vijeće mora da primjenjuje običajno međunarodno humanitarno pravo kakvo je postojalo u vrijeme kada su zločini, kako se tvrdi, počinjeni. U svjetlu načela legaliteta, postavka da je ‘primarna svrha Šhumanitarnog prava’ da se štiti ljudsko dostojanstvo’ nije dovoljna da dopusti Sudu da u sklopu *mens rea* uvede novi i dodatni zabranjeni cilj kojom bi se u stvari proširio opseg krivične zabrane mučenja van onoga što je bilo na snazi u vrijeme obuhvaćeno predmetnom Optužnicom”, prvostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 186; uporedi i s prvostepenom presudom u predmetu *Naletilić*, par. 338.

¹³⁸ Prvostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 181.

¹³⁹ Prvostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 182.

¹⁴⁰ Prvostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 184.

¹⁴¹ Prvostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 184.

¹⁴² Prvostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 187; prvostepena presuda u predmetu *Kunarac*, par. 488-496.

uključujući premlaćivanje [...]”¹⁴³ – i razmotriće da li premlaćivanje može predstavljati surovo i nečovječno postupanje kao djelo u osnovi progona.

(v) Prisilni rad

84. Prisilni rad predstavlja kršenje niza normi međunarodnih ljudskih prava i međunarodnog humanitarnog prava. U mimodopskim uslovima međunarodni i regionalni ugovori o ljudskim pravima predviđaju izvjesne zabrane prisilnog rada ili radne obaveze.¹⁴⁴ Razmatranje koje slijedi usredsrediće se na zabranu protivpravnog rada u vrijeme oružanog sukoba, kako je ona definisana normama međunarodnog humanitarnog prava.

85. Pretresna vijeća Međunarodnog suda su u dosadašnjim predmetima smatrala da optužba za “prisilni rad” može biti u osnovi krivičnog djela porobljavanja¹⁴⁵ kao zločina protiv čovječnosti iz člana 5 (c) i ropstva kao kršenja zakona i običaja ratovanja iz člana 3¹⁴⁶ Statuta¹⁴⁷, te da kao takvo ovo krivično djelo ima dovoljnu težinu da potkrijepi optužbu za progon.

86. Djela u osnovi optužbe za “prisilni rad” kose se s izvjesnim odredbama Ženevskih konvencija III i IV¹⁴⁸ i kao takve mogu predstavljati kršenje zakona i običaja ratovanja, koje nije jedna od teških povreda Ženevskih konvencija i potpada pod član 3 Statuta.¹⁴⁹ U jurisprudenciji Međunarodnog suda prihvaćeno je da je pravo

¹⁴³ Par. 12, 13-15 Izmijenjene optužnice.

¹⁴⁴ Većina globalnih i regionalnih međunarodnih ugovora o ljudskim pravima izričito zabranjuje prisilni ili nedobrovoljni rad. Član 8, stav 3 (a) MPGPP-a, član 4, stav 2 Evropske konvencije, član 6, stav 2 Američke konvencije o ljudskim pravima. U vezi sa članom 8 MPGPP-a, izneseno je zapažanje da je “nedobrovoljnost osnovna crta definicije prisilnog rada ili radne obaveze.” (Bossuyt, *Guide to the “Travaux Préparatoires” of the International Covenant on Civil and Political Rights*, 1987., str. 167), citirano u prvostepenoj presudi u predmetu *Krnjelac*, par. 359.

¹⁴⁵ Prvostepena presuda u predmetu *Krnjelac*, par. 471.

¹⁴⁶ Prvostepena presuda u predmetu *Krnjelac*, par. 356.

¹⁴⁷ U jurisprudenciji Međunarodnog suda krivično djelo ropstva po članu 3 Statuta isto je što i krivično djelo porobljavanja po članu 5. Oba krivična djela zahtijevaju dokazivanje istih elemenata i njihovi nazivi mogu se koristiti kao međusobno zamjenjivi. (Prvostepena presuda u predmetu *Kunarac*, par. 523; prihvaćeno i u prvostepenoj presudi u predmetu *Krnjelac*, par. 356).

¹⁴⁸ Član 51 Ženevske konvencije IV i članovi 49, 50 i 52 Ženevske konvencije III. Ženevska konvencija IV sadrži opštu zabranu prisiljavanja civila na rad ukoliko nisu ispunjeni određeni uslovi. (Vidi par. 88 dolje). Član 51, stav 2, Ženevske konvencije IV glasi:

Okupacijska sila ne može zaštićene osobe prisiliti da rade ako nisu navršile osamnaest godina, a tada samo na poslovima koji su nužni za potrebe okupacijske vojske ili za službe od javnog interesa, ishranu, smještaj, odijevanje, prijevoz ili zdravlje stanovništva okupirane zemlje. Zaštićene se osobe ne mogu prisiliti ni na koji posao koji bi ih obvezao da sudjeluju u vojnim operacijama. Okupacijska sila ne može primorati zaštićene osobe da upotrebom sile osiguravaju postrojenja gdje su na prisilnom radu.

¹⁴⁹ U skladu s prvostepenom presudom u predmetu *Naletić*, navedena kršenja ove odredbe nesumnjivo predstavljaju povredu pravila međunarodnog humanitarnog prava dovoljno tešku da bi potpala pod član 3 Statuta. (par. 250).

sadržano u Ženevskim konvencijama dio međunarodnog običajnog prava.¹⁵⁰ Definicija prisilnog rada kao zločina protiv čovječnosti po članu 5 Statuta nije ograničena uslovima za postojanje nadležnosti koji važe za teške povrede Ženevskih konvencija iz člana 2 Statuta, među kojima je uslov da se sukob mora okarakterisati kao međunarodni, a žrtve kao “zaštićene osobe”.

87. U međunarodnom humanitarnom pravu postoji opšta zabrana prisilnog ili nedobrovoljnog rada kako u međunarodnim,¹⁵¹ tako i u unutrašnjim oružanim sukobima.¹⁵² Kako se navodi u prvostepenoj presudi u predmetu *Krnjelac*, pitanje da li su zaštićene osobe radile nedobrovoljno činjenično je pitanje koje se mora razmatrati u kontekstu svih relevantnih okolnosti za svaki pojedini slučaj posebno.¹⁵³

88. Nisu svi oblici prisilnog ili obaveznog rada *per se* protivpravni po međunarodnom humanitarnom pravu.¹⁵⁴ Član 51 Ženevske konvencije IV, primjenjiv u međunarodnim oružanim sukobima, predviđa okolnosti pod kojima se civili smiju slati na rad. On dozvoljava da osobe starije od 18 godina budu podvrgnute radnoj obvezi u dvije usko definisane kategorije i jedino pod strogo određenim uslovima.¹⁵⁵ Radna obaveza može biti zakonita jedino ukoliko je okupatorskoj vojsci potrebna¹⁵⁶ za rad javnih službi, te za ishranu, smještaj, odijevanje, prijevoz ili zdravlje stanovništva okupirane zemlje.¹⁵⁷ Civili se, međutim, ne mogu rekvirirati za takve poslove kao što je “izgradnja utvrđenja, rovova ili vazdušnih baza,” niti prisilni rad smije služiti strateškim ili taktičkim interesima vojske.¹⁵⁸ Treba spomenuti da je u međunarodnom humanitarnom pravu usvojeno načelo uskog tumačenja ove odredbe. U jednom komentaru se navodi:

¹⁵⁰ Drugostepena presuda u predmetu *Krnjelac*, par. 220; drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 112 i 113; prvostepena presuda u predmetu *Naletilić*, par. 250.

¹⁵¹ Član 51 Ženevske konvencije IV; članovi 49, 50 i 52 Ženevske konvencije III.

¹⁵² Dopunski protokol II sadrži dodatne zabrane prisilnog ili nedobrovoljnog rada u unutrašnjim oružanim sukobima. (član 4, par. 2).

¹⁵³ Prvostepena presuda u predmetu *Krnjelac*, par. 359; potvrđeno u drugostepenoj presudi u predmetu *Krnjelac*, par. 191.

¹⁵⁴ Prvostepena presuda u predmetu *Kunarac*, par. 530 *in fine*, i par. 542; vidi takođe prvostepenu presudu u predmetu *Naletilić*, par. 253.

¹⁵⁵ Član 51, stav 2, Ženevska konvencija IV.

¹⁵⁶ U Komentaru Ženevske konvencije IV ove potrebe se definišu kao potrebe koje se tiču, *inter alia*, “smještaja vojnika i obezbjeđenja hrane”, vidi Komentar Ženevske konvencije IV, str. 294.

¹⁵⁷ U Komentaru Ženevske konvencije IV kaže se da pod “komunalnim službama” iz člana 51, stava 2 treba razumjeti službe u čijoj su nadležnosti vodovod, gas, elektrodistribucija, prevoz, zdravstvo i slično. (Komentar Ženevske konvencije IV, str. 295)

¹⁵⁸ Član 51, stav 2, Ženevska konvencija IV; vidi i Komentar Ženevske konvencije IV, str. 294, i Dieter Fleck, urednik, *Humanitarian Law in Armed Conflicts, The Handbook of*, Oxford University Press, New York, 2. izdanje, 1999.; odjeljak 564, par. 3, str. 264.

striktno tumačenje toga koje vrste poslova su dozvoljene kao radna obaveza ima za svrhu da zaštiti osobe od zloupotrebe i povrede. Njime se zabranjuju sve vrste savremenog porobljavanja u korist okupatorske vojske. Takođe mu je svrha da spriječi upućivanje stanovništva na mjesta koja su potencijalni vojni ciljevi, jer bi ono tada bilo izloženo opasnostima koje sa sobom nose napadi na vojne ciljeve.¹⁵⁹

89. Slično ovome, u skladu sa Ženevskom konvencijom III, ratni zarobljenici smiju se podvrgnuti izvjesnim kategorijama nedobrovoljnog rada.¹⁶⁰ Međutim, ova Konvencija zabranjuje da se ratni zarobljenici prisiljavaju na vršenje opasnih poslova ili poslova štetnih po zdravlje, ili da se ratni zarobljenik šalje na “posao koji bi se mogao smatrati ponižavajućim za pripadnika oružanih snaga sile koja drži ratne zarobljenike.”¹⁶¹ Dok se u tekstu ove Konvencije kao primjer opasnog posla navodi čišćenje mina, u Komentaru Ženevskim konvencijama napominje se da se zabrana opasnog prisilnog rada odnosi i na poslove “u blizini ključnih vojnih ciljeva [...] ili bojišta”.¹⁶²

90. Ako se osobe zaštićene Ženevskim konvencijama III i IV šalju na rad, međunarodno humanitarno pravo predviđa uslove pod kojima se to smije činiti. Na osnovu Ženevske konvencije III, ratni zarobljenici imaju pravo na “primjerene uslove rada, posebno što se tiče smještaja i ishrane.”¹⁶³ Ženevska konvencija IV nalaže da civili na okupiranim teritorijama imaju radne uslove u skladu sa važećim zakonodavstvom okupirane zemlje – na primjer platu, radno vrijeme, bezbjednost i drugo.¹⁶⁴ U kontekstu nemeđunarodnog oružanog sukoba, civili lišeni slobode, ukoliko su prisiljeni na rad, uživace radne uslove i garancije slične onima koje uživa lokalno civilno stanovništvo.¹⁶⁵

¹⁵⁹ Dieter Fleck, urednik., *Humanitarian Law in Armed Conflicts, The Handbook of*, Oxford University Press, New York, 2. izdanje, 1999., odjeljak 564, par. 1, str. 264.

¹⁶⁰ Ratni zarobljenici se smiju prisiliti na poljoprivredne poslove, poslove vezane za upravljanje i održavanje logora, ili poslove u izvjesnim proizvodnim djelatnostima, ali ih se ne smije prisiliti da obavljaju vojne poslove. (Članovi 50 i 52 Ženevske konvencije III, prvostepena presuda u predmetu *Naletilić*, par. 255 i 256).

¹⁶¹ Član 52, Ženevska konvencija III.

¹⁶² Komentar Ženevske konvencije III, str. 274-275, prihvaćeno u prvostepenoj presudi u predmetu *Naletilić*, par. 257.

¹⁶³ Član 51, stav 1, Ženevska konvencija III.

¹⁶⁴ Član 51, stav 3, Ženevska konvencija IV:

Svaka se takva osoba, utoliko koliko je to moguće, zadržava na svom redovnom radnom mjestu. Radnicima će se plaćati pravična naknada, a posao će biti razmjern njihovim fizičkim i intelektualnim sposobnostima. Na zaštićene osobe podvrgnute radu na koji se odnosi ovaj članak primjenjuje se važeće zakonodavstvo ... o uslovima rada i mjerama zaštite, potrebno što se tiče plate, trajanja radnog vremena, opreme, naknade za ozljede na radu i profesionalne bolesti.

¹⁶⁵ Član 5, stav 1(e), Dopunski protokol II. Pretresno vijeće u predmetu *Krnjelac* smatralo je da - premda “uslovi rada i pravna zaštita moraju biti sasvim isti kao oni koje uživa lokalno civilno stanovništvo” i premda te osobe nužno ne moraju “za rad na koji su upućeni dobivati naknadu u obliku

91. Pretresno vijeće napominje da izvjesne kategorije prisilnog rada mogu predstavljati surovo i nečovječno postupanje, ukoliko su uslovi pod kojima se rad obavlja opasni po život ili zdravlje civila, ili ako kod njih izazivaju osjećanja straha ili poniženja. Ovdje treba imati u vidu da načelo čovječnog postupanja ugrađeno u Ženevske konvencije podrazumijeva obavezu okupatorskih sila da zaštite civile od nehumanih postupaka.¹⁶⁶ Prisiljavanje zaštićenih osoba na rad u okolnostima koje su opasne po život, kosi se s obavezom njihove zaštite od djela nasilja i može rezultirati nanošenjem tjelesne i duševne patnje ovim osobama. Smatra se da dovođenje zatočenika u situacije opasne po život predstavlja surovo i nečovječno postupanje.¹⁶⁷

92. Važno je naglasiti da u nečovječno postupanje spadaju ne samo radnje i propusti kojima se nanosi teška duševna ili tjelesna patnja, već i radnje i propusti koji predstavljaju ozbiljan napad na ljudsko dostojanstvo.¹⁶⁸ Među odredbama koje zabranjuju uvredljivo i ponižavajuće postupanje,¹⁶⁹ član 52, stav 2 Ženevske konvencije III izričito zabranjuje prisiljavanje ratnih zarobljenika na rad koji je ponižavajući. U Komentaru Ženevske konvencije III napominje se da je svrha ove zabrane spriječiti da zarobljenik bude predmetom poruge svoje okoline.¹⁷⁰ Da bi se utvrdilo da li su konkretni uslovi pod kojima su civili bili prisiljeni na rad predstavljali težak napad na ljudsko dostojanstvo neophodno je sprovesti istragu o konkretnim okolnostima svakog pojedinog slučaja.

93. Pretresno vijeće zaključuje da se prisilnim radom kojim se od civila zahtijeva da učestvuju u vojnim operacijama krše gorenavedene temeljne norme međunarodnog humanitarnog prava. Pretresno vijeće se takođe uvjerilo da prisilni rad zbog kojeg se civili izlažu opasnim ili ponižavajućim uslovima predstavlja surovo i nečovječno postupanje. Ova djela dosežu isti nivo težine kao i drugi zločini protiv čovječnosti, a

plate” - postoji potreba da se “zavisno od konkretnog slučaja utvrdi da li je za obavljeni rad trebala da bude isplaćivana neka naknada” (prvostepena presuda u predmetu *Krnjelac*, par. 360).

¹⁶⁶ Prvostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 528.

¹⁶⁷ Prvostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 700.

¹⁶⁸ Prvostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 543.

¹⁶⁹ Zajednički član 3 Ženevskih konvencija predviđa da će se sa zaštićenim osobama u oružanom sukobu koji nije međunarodnog karaktera u svim okolnostima postupati čovječno, te zabranjuje napade na lično dostojanstvo, konkretno, zabranjuje uvredljive i ponižavajuće postupke. Član 27 Ženevske konvencije IV zahtijeva da se sa zaštićenim osobama u svako doba postupi čovječno i da ih se štiti od uvreda i javne radoznalosti. U Komentaru Ženevske konvencije IV stoji da je “nesumnjiva svrha Konvencije obezbjediti zaštitu civila u rukama neprijatelja radi očuvanja njihovog ljudskog dostojanstva, te spriječiti njihovo svodenje na nivo životinja.” (Komentar člana 147, Ženevska konvencija IV, str. 598) Slično tome, član 13 Ženevske konvencije III, koja predviđa čovječno postupanje sa ratnim zarobljenicima, izričito nalaže da se ratni zarobljenici zaštite, između ostalog, od uvreda i radoznalosti javnosti.

¹⁷⁰ Komentar Ženevske konvencije III, str. 277.

ako su izvršeni s istom traženom diskriminatornom namjerom mogu predstavljati progon.

(vi) Zatočenje u nehumanim uslovima

94. Raspravljajući o “zatočenju u nehumanim uslovima”, Pretresno vijeće u predmetu *Kvočka* zaključilo je sljedeće:

Zatočavanje u logorima u nehumanim uslovima može se uključiti u stavove (e) i (i), kojima se zabranjuje "zatvaranje" i "druga nehumana djela", te i ono zadovoljava definiciju djela progona.¹⁷¹

95. Pretresno vijeće je potom razmotrilo maltretiranje, ponižavanje i psihičko zlostavljanje, te konstatovalo da “ta djela nisu eksplicitno navedena u članu 5, niti se pojavljuju kao konkretna djela u drugim članovima Statuta”¹⁷² i zaključilo sljedeće:

užasni uslovi zatočenja i demorališuće postupanje prema zatočenicima u logoru Omarska bili [su] u dovoljnoj mjeri ponižavajući i traumatizirajući da predstavljaju *per se* povredu ličnog dostojanstva koja se kvalifikuje kao progon jer je jasno da je počinjena na diskriminatornim osnovama.

Pored maltretiranja, ponižavanja i psihičkih trauma koje su zatočnici svakodnevno trpjeli u logoru, oni su podvrgavani i psihičkom zlostavljanju tako što su morali da posmatraju i slušaju mukotrpna ispitivanja i neselektivne okrutne postupke nad ljudima s kojima su bili zatočeni. Pretresno vijeće se uvjerilo da maltretiranje, ponižavanje i psihičko zlostavljanje potpadaju pod *actus reus* progona.¹⁷³

96. Pretresno vijeće u predmetu *Krnojelac* je takođe iznijelo sljedeće:

Uvođenje i održavanje nehumanih uslova posebno se teretilo pod optužbom za nehumana djela kao zločin protiv čovječnosti po članu 5(i) Statuta, te pod optužbom za okrutno postupanje, kao kršenje zakona i običaja ratovanja iz člana 3 Statuta, i samo po sebi je dovoljne težine da bi moglo biti progon.

Pretresno vijeće se uvjerilo da su uspostavljanje i održavanje nehumanih uslova – što čini optužena nehumana djela i okrutno postupanje sa nesrpskim zatočenicima – izvršeni sa namjerom diskriminacije nesrpskih zatočenika na osnovi njihove vjerske odnosno političke pripadnosti. U skladu s tim, Pretresno vijeće se uvjerilo da je krivično djelo progona potvrđeno.¹⁷⁴

97. Pretresno vijeće smatra da maltretiranje, ponižavanje, stvaranje atmosfere straha primjenom mučenja i drugih oblika tjelesnog i duševnog zlostavljanja, nedovoljna opskrbljenost hranom i vodom, nedostatak prostora, nehigijenski uslovi u zatočeništvu, te neadekvatna ljekarska pomoć jesu okolnosti koje mogu predstavljati

¹⁷¹ Prvostepena presuda u predmetu *Kvočka*, par. 189.

¹⁷² Prvostepena presuda u predmetu *Kvočka*, par. 190.

¹⁷³ Prvostepena presuda u predmetu *Kvočka*, par. 191-192.

¹⁷⁴ Prvostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 439, 443.

zatočenje u nehumanim uslovima i ostvariti traženi *actus reus* za surovo i nečovječno postupanje kao djelo progona.

(f) Pljačkanje i otimanje imovine bosanskih Hrvata, bosanskih Muslimana i drugih nesrpskih civila, uključujući stambene objekte, radnje, ličnu imovinu i stoku

98. Djela pljačke kose se sa više normi međunarodnog humanitarnog prava¹⁷⁵ i predstavljaju kršenje zakona i običaja ratovanja po članu 3 (e) Statuta. Za razliku od pljačke, djela otimanja, koja se takođe terete Izmištenom optužnicom, nisu konkretno predviđena Statutom niti drugim izvorima međunarodnog humanitarnog prava. Pretresno vijeće konstatuje da to da li djela otimanja čine konkretno krivično djelo pljačke jeste prevashodno pitanje izbora termina. Lingvistički i komparativni pravni izvori pokazuju da se ova dva termina uglavnom koriste sinonimno.¹⁷⁶ Pretresno vijeće se takođe poziva na zaključak iz prvostepene presude u predmetu *Čelebići* da je protivzakonito prisvajanje javne i privatne imovine u oružanom sukobu naizmjenično nazivano i “otimačinom” */pillage/*, i “pljačkom” */plunder/* i “orobljavanjem” */spoliation/* i da “pljačku” */plunder/* treba shvatiti kao da obuhvata djela koja se tradicionalno nazivaju “otimačinom” */pillage/*.¹⁷⁷ S obzirom na prethodno, stav Pretresnog vijeća je da je i “otimanje” */looting/* oblik protivpravnog prisvajanja imovine u oružanom sukobu i da je stoga obuhvaćeno terminom “pljačka” */plunder/* koji je zastupljen u Statutu.

99. Smatra se da termin “pljačka” u kontekstu Statuta podrazumijeva “sve oblike protivzakonitog prisvajanja imovine u oružanom sukobu usljed koga nastaje pojedinačna krivična odgovornost shodno međunarodnom pravu” i da se odnosi kako na slučajeve “organizovane” tako i na slučajeve “sistematske” konfiskacije imovine

¹⁷⁵ Krivično djelo otimačine */pillage/*, koje je Međunarodni sud definisao kao sinonimno sa “pljačkom” */plunder/* (vidi *Tužilac protiv Zejnila Delalića i drugih*, predmet br. IT-96-21-T, Presuda, 16. novembar 1998. (dalje u tekstu: prvostepena presuda u predmetu *Čelebići*), par. 591), zabranjeno je u više konvencija i jurisprudencija, među kojima su: članovi 47 i 28 Haške konvencije (IV); član 33 Ženevske konvencije IV; član 15 Ženevske konvencije III u vezi sa imovinom ratnih zarobljenika; član 18 Ženevske konvencije II; član 4 stav 2 (g) Dopunskog protokola II. Zabrana otimačine je dio međunarodnog običajnog prava. (Prvostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 587).

¹⁷⁶ Prema odrednici iz rječnika Oxford English Dictionary, glagol “otimati” */to loot/* sinoniman je glagolima “pljačkati” */to plunder/* i “poharati” */to sack/*, a pismeni izvori pokazuju da se termin u ovom kontekstu koristi od 1845. (W.H. Smith u *Colburn's United Service Magazine*, II. 10), *The Oxford English Dictionary*, IX tom, Clarendon Press, Oxford, 1998. Isto tako, u Jedinostvenom vojnom krivičnom zakonu SAD */US Uniform Code for Military Justice/* izrazi “otimanje” */looting/* i “pljačka” */plundering/* upotrebljeni su kao sinonimi. U članu 103 Jedinostvenog vojnog krivičnog zakona SAD predviđena je kazna za osobe koje učestvuju u “otimanju ili otimačini” */looting or pillaging/*. (10 USCS §§ 801).

od zaštićenih osoba na okupiranim teritorijama, kao i na “djela otimačine koja počinu vojnici pojedinci radi lične dobiti”.¹⁷⁸

100. Pretresno vijeće ima u vidu da se, prema međunarodnom humanitarnom pravu, u izvjesnim okolnostima imovina može rekvirirati zakonito. Ove okolnosti definisane su Haškim propisima i ograničene su na sljedeće: na poreze i dažbine nametnute u skladu sa postojećim zakonima,¹⁷⁹ ili rekvizicije za potrebe okupatorske vojske, koje moraju biti srazmjerne mogućnostima zemlje.¹⁸⁰ Može se zaplijeniti i privatna imovina, ako je to potrebno za vođenje vojnih operacija, ali ona se po završetku sukoba mora vratiti i mora se urediti odšteta.¹⁸¹ Novčani prilozima smiju se ubirati samo na pismeni nalog vrhovnog zapovjednika i to u skladu s važećim poreskim pravilima, a za svaki prilog mora se izdati priznanica.¹⁸²

101. Kao teško kršenje zakona i običaja ratovanja u nadležnosti Međunarodnog suda, djela pljačke moraju imati znatne posljedice za žrtvu.¹⁸³ To će biti slučaj kada je imovina dovoljne novčane vrijednosti,¹⁸⁴ ili kada se imovina prisvaja od većeg broja ljudi, u kojem slučaju će razmjere i sveukupni učinak djela pljačke dosegnuti nivo teškog kršenja zakona i običaja ratovanja.¹⁸⁵

102. Pljačka i otimačina se u ovom predmetu ne terete kao kršenja zakona i običaja ratovanja u skladu s članom 3 (e) Statuta, već kao djela u osnovi progona. U sudskoj praksi Međunarodnog suda, kao i u ranijoj sudskoj praksi vezanoj za ratne zločine,¹⁸⁶ utvrđeno je da djela pljačke, ukoliko su izvršena s traženom diskriminatornom namjerom, mogu biti u osnovi krivičnog djela progona.¹⁸⁷ U skladu s prvostepenom presudom u predmetu *Blaškić*, pljačka u kontekstu progona podrazumijeva

¹⁷⁷ Prvostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 591.

¹⁷⁸ Prvostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 590; prihvaćeno u prvostepenoj presudi u predmetu *Blaškić*, par. 184, i predmetu *Tužilac protiv Gorana Jelisića*, predmet br. IT-95-10-T, Presuda, 14. decembar 1999. (dalje u tekstu: prvostepena presuda u predmetu *Jelisić*), par. 48.

¹⁷⁹ Članovi 48 i 49, Haška konvencija (IV).

¹⁸⁰ Član 52, Haška konvencija (IV).

¹⁸¹ Član 53, stav 2, Haška konvencija (IV).

¹⁸² Član 51 glasi: (1) Nikakvi se prilozima neće ubirati, osim na temelju pismenog naloga i na odgovornost vrhovnog zapovjednika. (2) Takvo će se ubiranje obavljati, koliko je god to moguće, samo u skladu s važećim pravilima o razrezivanju i raspodjeli poreza. (3) Za svaku kontribuciju izdaće se uplatiocima priznanica. U vezi sa zakonitim prisvajanjem imovine vidi takođe prvostepenu presudu u predmetu *Naletilić*, par. 616.

¹⁸³ Prvostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 1154.

¹⁸⁴ Prvostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 1154.

¹⁸⁵ Prvostepena presuda u predmetu *Naletilić*, par. 614.

¹⁸⁶ Vidi, na primjer, predmet *Attorney General of Israel v. Eichmann*, 36 *International Law Reports* 5 (1968), citirano u prvostepenoj presudi u predmetu *Tadić*, par. 707.

protivzakonito, masovno i samovoljno prisvajanje imovine određenog stanovništva, bila to privatna ili “kvazi-državna” javna imovina određenog stanovništva.¹⁸⁸

Pretresno vijeće u predmetu *Kordić* smatralo je:

[U] kontekstu opšte kampanje progona, lišavanje pripadnika nekog naroda njihovih kuća i sredstava za život može biti metoda da se izvrši prinuda, zastrašivanje, teroriziranje i prisilno preseljenje civila iz njihovih domova i sela. Prema tome, kad je kumulativni efekt ... [ovih djela] iseljenje civila iz njihovih kuća učinjeno na diskriminatornoj osnovi, tada bezobzirno i opsežno razaranje ili pljačkanje nastambi, zgrada, poslovnih objekata, osobne imovine i stoke civila bosanskih Muslimana može predstavljati krivično djelo progona.¹⁸⁹

103. Pretresno vijeće smatra da nema razloga da se ne složi sa naprijed navedenom sudskom praksom i prihvata da djela pljačke i otimačine, kako su gore definisana, mogu predstavljati progon.

¹⁸⁷ Prvostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 707; prvostepena presuda u predmetu *Kupreškić*, par. 631, prvostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 227; prvostepena presuda u predmetu *Kordić*, par. 205.

¹⁸⁸ Prvostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 234.

¹⁸⁹ Prvostepena presuda u predmetu *Kordić*, par. 205.

V. OPŠTI USLOVI ZA ČLAN 2 STATUTA

A. Uvod

104. Blagoje Simić, Miroslav Tadić i Simo Zarić optuženi su po članu 2 (g) Statuta za krivično djelo protivpravne deportacije ili premještanja kao tešku povredu Ženevskih konvencija iz 1949. godine (tačka 3 optužnice). Član 2, naslovljen “Teške povrede Ženevskih konvencija iz 1949.”, u relevantnim dijelovima predviđa:

Međunarodni sud je nadležan da krivično goni osobe koje su počinile ili naredile da se počine teške povrede Ženevskih konvencija od 12. augusta 1949., odnosno slijedeća djela protiv osoba ili imovine zaštićenih odredbama relevantne Ženevske konvencije:

...
 (g) protivpravna deportacija ili premještanje ili protivpravno zatočenje civila;
 ...

105. Preduslov za primjenu člana 2 je postojanje oružanog sukoba na teritoriji na kojoj se tvrdi da su se zločini dogodili. Strane su se složile da je u opštini Bosanski Šamac postojao oružani sukob u vrijeme relevantno za zločine koji se terete u Izmijenjenoj optužnici.¹⁹⁰ Još jedan preduslov za primjenu člana 2 je postojanje nekusa između zločina koji se terete i tog oružanog sukoba, tj. njihova dovoljna međusobna povezanost. U vezi s tim, Žalbeno vijeće je smatralo da je “dovoljno da su navodni zločini bili usko povezani s neprijateljstvima koja su se dešavala na drugim dijelovima teritorija pod kontrolom sukobljenih strana.”¹⁹¹

106. U praksi Međunarodnog suda postavljena su još dva uslova za primjenu člana 2 Statuta: (i) mora se pokazati da su se zločini dogodili u kontekstu međunarodnog oružanog sukoba; (ii) žrtve zločina moraju se moći okvalifikovati kao “zaštićene osobe” prema mjerodavnoj odredbi Ženevskih konvencija.¹⁹²

107. Preliminarno pitanje koje zavređuje pažnju tiče se forme Izmijenjene optužnice u vezi sa navodom o oružanom sukobu. U svom završnom podnesku Simićeva odbrana tvrdi da “optužba u Optužnici nije navela postojanje međunarodnog oružanog sukoba na tom području u periodu na koji se odnosi Izmijenjena optužnica.”¹⁹³

¹⁹⁰ Vidi Usaglašene činjenice, par. 80.

¹⁹¹ Odluka o nadležnosti u predmetu *Tadić*, par. 70.

¹⁹² Drugostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 80; drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 8, 26, 36.

¹⁹³ Simićev završni podnesak, par. 390.

B. Načela iznošenja navoda u optužnici

1. Opšta razmatranja

108. Žalbeno vijeće u predmetu *Kupreškić* smatralo je da “pitanje da li je stepen konkretnosti navoda u optužnici dovoljan zavisi od toga da li su pravno relevantne činjenice teze tužioca navedene u optužnici sa dovoljno pojedinosti da optuženi bude jasno obaviješten o optužbama protiv njega kako bi mogao pripremiti svoju odbranu.”¹⁹⁴

109. U skladu s ovom jurisprudencijom, pretresna vijeća su u dosadašnjim predmetima držala da

[s]vi pravni preduslovi za primjenu pravnog opisa krivičnih djela predstavljaju pravno relevantne činjenice koje se moraju navesti u optužnici. Pravna relevantnost ostalih činjenica (činjenice koje se direktno ne odnose na pravne preduslove) koje takođe moraju biti navedene u optužnici, ne može se apstraktno odrediti. [...] Svaka pravno relevantna činjenica mora se u optužnici obično izričito navesti, premda je u nekim okolnostima dovoljno jasno izražena ako slijedi kao nužna implikacija. To temeljno pravilo iznošenja navoda u optužnici, međutim, neće biti ispoštovano ukoliko navod optužnice samo pretpostavlja postojanje pravnih preduslova¹⁹⁵

110. Žalbeno vijeće je smatralo da, “uopšteno govoreći, optužnica kao primarni optužni instrument, mora sadržavati dovoljno detaljne navode o suštinskim aspektima teze tužioca. Ako to nije slučaj, onda je optužnica sadrži materijalan nedostatak. [...] Žalbeno vijeće, međutim, ne isključuje mogućnost da se u nekim slučajevima nedostatak optužnice može ispraviti ako tužilac na vrijeme dostavi optuženom jasne, konzistentne i detaljne informacije o činjeničnom osnovu optužbi protiv njega.”¹⁹⁶ Osim toga, u sudskoj praksi se podvlači da se od optužbe očekuje da zna na čemu gradi svoje teze, te da optuženog prije suđenja obavijesti o prirodi i razlozima te tih teza.

Nije prihvatljivo da tužilac ispusti suštinske aspekte svojih glavnih navoda u optužnici kako bi tokom suđenja prilagodilo svoje teze u zavisnosti od toga kako teče dokazni postupak.¹⁹⁷

¹⁹⁴ Drugostepena presuda u predmetu *Kupreškić*, par. 88.

¹⁹⁵ *Tužilac protiv Envera Hadžihasanovića i drugih*, predmet br. IT-01-47-PT, Odluka o formi optužnice, 7. decembar 2001. (u daljem tekstu: Odluka o formi optužnice u predmetu *Hadžihasanović*), par. 10, fusnote izostavljene; vidi takođe *Tužilac protiv Mileta Mrkšića*, predmet br. IT-95-13/1-PT, Odluka o formi optužnice, 19. juni 2003., par. 11.

¹⁹⁶ Drugostepena presuda u predmetu *Kupreškić*, par. 114.

¹⁹⁷ Drugostepena presuda u predmetu *Kupreškić*, par. 92.

111. Ako na suđenju izvođenje dokaza dobije neočekivani tok, možda će trebati izmijeniti optužnicu, pa Pretresno vijeće u tu svrhu može odobriti odgodu, ili može izuzeti izvjesne dokaze, budući da izlaze iz okvira optužnice.¹⁹⁸

112. U slučajevima kada u optužnici materijalni elementi teze optužbe nisu dovoljno detaljno navedeni, u jurisprudenciji Međunarodnog suda prihvaćeno je da optuženi ne može biti oštećen ako tužilac u razumnom roku prije početka suđenja obavijesti odbranu o svojoj tezi, odnosno ukoliko to učini u svom pretrepresnom podnesku, ili, najkasnije, u svojoj uvodnoj riječi.

2. Navod da je oružani sukob bio međunarodnog karaktera

113. Rukovodeći se drugostepenom presudom u predmetu *Kupreškić*, Žalbeno vijeće je pojasnilo da je za navod o postojanju međunarodnog oružanog sukoba u optužnici potrebno iznijeti činjenicu da je oružani sukob bio međunarodnog karaktera, kao i osnov za takvu tvrdnju: “tužilac bi bio dužan da precizno navede taj strani element pod čijom opštom kontrolom je jedna od strana u sukobu navodno djelovala.”¹⁹⁹ Pretresno vijeće u predmetu *Hadžihasanović* smatralo je da optužnica u tom predmetu, koja samo spominje “stanje međunarodnog oružanog sukoba” bez daljih pojedinosti, ima nedostataka i naložilo je tužiocu “da izmijeni optužnicu i da jasno navede između kojih država je postojao međunarodni oružani sukob.”²⁰⁰

C. Izmijenjena optužnica

114. Paragrafi 6 i 7 u dijelu “Opšti pravni navodi” Izmijenjene optužnice glase:

6. Sve vrijeme na koje se odnosi ova optužnica, u Republici Bosni i Hercegovini postojalo je stanje oružanog sukoba i djelomične okupacije.

7. Sve vrijeme na koje se odnosi ova optužnica, sve osobe koje se u ovoj optužnici spominju kao žrtve bile su zaštićene Ženevskim konvencijama iz 1949. godine.

¹⁹⁸ Drugostepena presuda u predmetu *Kupreškić*, par. 92.

¹⁹⁹ *Tužilac protiv Envera Hadžihasanovića i drugih*, predmet br. IT-01-47-AR72, Odluka na osnovu pravila 72 (E) o valjanosti žalbe, 21. februar 2003., par. 11 (Odluka po žalbi u predmetu *Hadžihasanović*); vidi takođe *Tužilac protiv Radislava Brđanina i Momira Talića*, Odluka po prigovoru Momira Talića na formu izmijenjene optužnice, 20. februar 2001. (Odluka o formi optužnice u predmetu *Brđanin*), par. 52, 55(iv)(b). Slično tome, kada je riječ o “djelimičnoj okupaciji,” identitet okupatora, okupirano područje ili područja, kao i datumi kada se tvrdi da je postojala okupacija, predstavljali bi - u zavisnosti od prirode teze protiv optuženog u vezi sa navodom o djelimičnoj okupaciji – materijalne činjenice koje se moraju navesti.

²⁰⁰ Odluka o formi optužnice u predmetu *Hadžihasanović*, par. 29.

U paragrafu 27 “Dodatnih činjeničnih navoda”, uopšteno se spominju “srpske vojne snage iz Bosne i Hercegovine i drugih dijelova bivše Jugoslavije, [koje su] silom preuzele kontrolu nad gradom Bosanskim Šamcem”.

115. U ostatku Izmijenjene optužnice nema dodatnih pojedinosti o oružanom sukobu. S obzirom na gornje zahtjeve za iznošenje navoda u optužnici, postavlja se pitanje da li ovi paragrafi u dovoljnoj mjeri obavještavaju optuženog o pravno relevantnim činjenicama teze optužbe. Po mišljenju Pretresnog vijeća, navodi da je postojalo “stanje oružanog sukoba”, da su žrtve “zaštićene” Ženevskim konvencijama, te da su grad Bosanski Šamac zauzele srpske vojne snage iz Bosne i Hercegovine i drugih dijelova bivše Jugoslavije bez dodatnih pojedinosti, nedovoljni su da jasno - bilo izričito bilo implikacijom koja nužno slijedi - obavijeste odbranu o pravno relevantnim činjenicama optužbe zasnovane na članu 2 Statuta. Izmijenjena optužnica, dakle, ima nedostataka u ovom pogledu.

116. Pretresno vijeće smatra da tužilac svojim pretpretresnim podneskom nije ispravio nedostatke Izmijenjene optužnice. Kao što je već napomenuto, pravno relevantne činjenice navoda o postojanju međunarodnog oružanog sukoba podrazumijevaju navođenje toga koje su države učestvovala u oružanom sukobu, bilo putem direktne intervencije bilo vršenjem “opšte kontrole” nad oružanim snagama druge države, kao i datuma kada se oružani sukob navodno odvijao.²⁰¹ Optužba u svom pretpretresnom podnesku tvrdi da je “međunarodni oružani sukob u Bosni i Hercegovini postojao od dana proglašenja njene nezavisnosti pa do potpisivanja Daytonskog mirovnog sporazuma, što su, između ostalih, konstatovala i pretresna vijeća u predmetima *Tadić* i *Čelebići*.”²⁰² U pretpretresnom podnesku optužbe dalje se kaže:

U ovom predmetu dovoljno je utvrditi postojanje sukoba međunarodnog karaktera u periodu od 6. marta 1992. (dan kada je BiH proglasila nezavisnost), ili 6. aprila 1992. (kada je Evropska zajednica priznala BiH), do 19. maja 1992., kada se JNA navodno povukla sa teritorije BiH.

Stoga optužba tvrdi da činjenice ovog predmeta ne zahtijevaju da se utvrdi da je sukob u periodu poslije 19. maja 1992. bio međunarodnog karaktera. Međutim, optužba podvlači da su Pretresna vijeća u predmetima *Tadić* i *Čelebići* zaključila da je oružani sukob u Bosni i Hercegovini *poslije* 19. maja 1992. bio međunarodni, pošto je SRJ i dalje imala prikrivenu kontrolu nad vojskom bosanskih Srba. Ukoliko Vijeće od optužbe zatraži da na suđenju dokaže da je

²⁰¹ Drugostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 84, 131.

²⁰² Pretpretresni podnesak optužbe, par. 52 (fusnota izostavljena).

poslije 19. maja 1992. oružani sukob u Bosni i Hercegovini bio međunarodnog karaktera, optužba će moći da ponudi neophodne dokaze.²⁰³

117. Premda optužba u svom pretpretresnom podnesku objašnjava da je imala namjeru navesti postojanje međunarodnog oružanog sukoba,²⁰⁴ Pretresno vijeće se nije uvjerilo da se uopštenim pozivanjem na zaključke iz predmeta *Tadić* i *Čelebići* u dovoljnoj mjeri daju na znanje potrebne pravno relevantne činjenice, pošto je svako pretresno vijeće, na osnovu konkretnih okolnosti u predmetu pred sobom, obavezno utvrditi da li je u određeno vrijeme i na određenom mjestu postojao međunarodni oružani sukob.²⁰⁵ Pored toga, u pretpretresnom podnesku optužbe nejasno je da li optužba namjerava dokazati da je međunarodni oružani sukob postojao i poslije 19. maja 1992.²⁰⁶ Pretresno vijeće konstatuje da ni uvodna riječ optužbe nije doprinijela rasvjetljavanju ovoga pitanja.²⁰⁷

118. Pretresno vijeće ima u vidu i sljedeću tvrdnju iz završnog podneska optužbe:

Na osnovu dokaza može se neosporno utvrditi da je zločin za koji se tereti u optužnici bio povezan s međunarodnim oružanim sukobom koji se vodio između, s jedne strane, redovne vojske Republike Hrvatske (HV) i drugih snaga pod njenom kontrolom, poput HVO-a, i, s druge strane, JNA i VRS-a. U raznim dijelovima teritorije Bosne i Hercegovine obje pomenute vojske bile su u oružanom sukobu i s ABiH.²⁰⁸

119. Činjenica da je Pretresno vijeće tokom suđenja saslušalo svjedočenja obje strane o postojanju oružanog sukoba u Hrvatskoj i njegovim posljedicama u Bosni i Hercegovini, među kojima je i često granatiranje Bosanskog Šamca u u periodu relevantnom za činjenične navode u Izmijenjenoj optužnici, ne isključuje zaključak da odbrana nije bila obaviještena o ovakvoj verziji međunarodnog sukoba na koju se optužba namjeravala osloniti u izvođenju svoje teze. Ako i pretpostavimo, rasprave radi, da je namjera tužioca bila da zastupa istu činjeničnu verziju kakva je utvrđena u predmetima *Tadić* i *Čelebići*, zasnivajući taj svoj navod samo na tome što će se u svom pretpretresnom podnesku pozvati na zaključke tih predmeta, Pretresno vijeće ne može zaobići činjenicu da je u tezi optužbe do kraja suđenja očigledno došlo do

²⁰³ Pretpretresni podnesak optužbe, par. 53-54 (naglasak kao u originalu, fusnote izostavljene).

²⁰⁴ Ovo je objašnjeno i u Pretpretresnom podnesku optužbe kojim se traži da Pretresno vijeće formalno primi na znanje međunarodni karakter sukoba u Bosni i Hercegovini, podnesenom 16. decembra 1998., kojim je od Pretresnog vijeća zatraženo da formalno primi na znanje međunarodni karakter oružanog sukoba u BiH, i to najmanje u periodu koji počinje 6. marta 1992. ili najkasnije 6. aprila 1992., i završava se najranije 19. maja 1992. Vidi i odluku koju je Pretresno vijeće donijelo po tom podnesku 25. marta 1999.

²⁰⁵ Odluka o nadležnosti u predmetu *Tadić*, par. 77.

²⁰⁶ Vidi pretpretresni podnesak optužbe, par. 54.

²⁰⁷ Uvodna riječ se odnosila na postojanje sukoba u susjednoj Hrvatskoj, pri čemu on nije doveden u vezu s oružanim sukobom u Bosanskom Šamcu, T. 926, T. 936-37, T. 948.

izvjesnog pomaka, što optužba u svojoj završnoj riječi izričito i kaže. Optužnica u ovom predmetu, iako jedna od prvih koje su podignute, mijenjena je više puta, pa čak i nakon početka suđenja. Stoga bi se od tužioca očekivalo da zatraži da izmijeni optužnicu čim je postalo jasno da, pored toga što postoje nedostaci u iznošenju navoda, dokazi govore u prilog drugačijem osnovu za postojanje međunarodnog oružanog sukoba nego što je prvobitno predviđeno.

120. Značaj ispravnog iznošenja navoda prije suđenja je u tome da se odbrani omogući da prije suđenja prikupi materijalne dokaze i pronade potencijalne svjedoke kako bi bila potpuno spremna da, u fazi izvođenja dokaza optužbe, unakrsno ispita njene svjedoke. Ovaj nivo pripreme omogućava odbrani da, u skladu s pravilom 90 (H), u unakrsnom ispitivanju svjedoka optužbe dobije iskaze koji potkrepljuju njenu tezu. Pretresno vijeće zaključuje da prije početka ili u toku suđenja optužba nije ispravila nedostatak Izmijenjene optužnice u pogledu navoda o postojanju međunarodnog oružanog sukoba, te je pripremi odbrane optuženih nanesena materijalna šteta. Pretresno vijeće stoga smatra da predočene dokaze o postojanju međunarodnog oružanog sukoba treba izuzeti kao dokaze koji ne izlaze iz okvira Izmijenjene optužnice. Pošto je dokaz postojanja međunarodnog oružanog sukoba jedan od nužnih elemenata za postojanje nadležnosti u pogledu optužbe zasnovane na članu 2 Statuta, Pretresno vijeće zaključuje da je tačka 3 optužnice neodrživa i stoga je odbacuje.

²⁰⁸ Završni podnesak optužbe, par. 80. Vidi takođe završnu riječ, T. 20322-23.

VI. PRAVO O DEPORTACIJI I PRISILNOM PREMJEŠTANJU PO ČLANU 5 (D) I (H) STATUTA²⁰⁹

121. Dok je “deportacija” zabranjena članom 5 (d) Statuta, prisilno premještanje se u članu 5 (d) i (h) Statuta ne spominje izričito. Dakle, prisilno premještanje može predstavljati djelo progona jedino ukoliko predstavlja “grubo i flagrantno uskraćivanje na diskriminatornoj osnovi nekog temeljnog prava koje je utvrđeno međunarodnim običajnim ili konvencionim pravom, a koje doseže isti stepen težine kao i druga djela zabranjena članom 5” Statuta.²¹⁰ I deportacija i protivpravno ili prisilno premještanje odnose se na nedobrovoljno i protivpravno raseljavanje, ili preseljavanje, ili relokaciju, ili iseljavanje²¹¹ osoba sa teritorije na kojoj borave.²¹²

122. Pretresna vijeća Međunarodnog suda su u više presuda definisala deportaciju kao prisilno raseljavanje osoba protjerivanjem ili drugim prisilnim radnjama sa područja na kojemu one zakonito borave, van državnih granica i bez pravnog osnova.²¹³ Prisilno premještanje definiše se kao prisilno iseljavanje ili raseljavanje ljudi sa jednog područja na drugo unutar istih državnih granica.²¹⁴ Pretresno vijeće u

²⁰⁹ U vezi s opštim uslovima za progon vidi par. 36-46 Presude.

²¹⁰ Prvostepena presuda u predmetu *Kupreškić*, par. 621; prvostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 433-434; vidi prvostepenu presudu u predmetu *Naletilić*, u kojoj je donesen zaključak da prisilno premještanje oko 400 civila unutar granica Bosne i Hercegovine na diskriminatornim osnovama predstavlja progon po članu 5 (h) Statuta (par. 671). Vidi i drugostepenu presudu u predmetu *Krnojelac*, par. 222.

²¹¹ Izrazi “raseljavanje”, “preseljavanje”, “relokacija” ili “iseljavanje” koriste se kao međusobno zamjenjivi i označavaju kako deportaciju tako i premještanje. Izrazi “nasilno”, “prisilno” i “prinudno” takođe se koriste kao međusobno zamjenjivi.

²¹² Uporedi *Tužilac protiv Radislava Krstića*, predmet br. IT-98-33-T, Presuda, 2. avgust 2001. (u daljem tekstu Prvostepena presuda u predmetu *Krstić*), par. 521; Član 7 Statuta MKS-a deportaciju ili prisilno premještanje stanovništva definiše kao prisilno premještanje osoba putem protjerivanja i drugih prisilnih radnji sa područja na kojem zakonito borave, a bez osnova predviđenih međunarodnim pravom. Statut MKS-a su (s 5. septembrom 2003.) ratifikovale 92 države, a potpisalo ga je 139 država. Iako on za MKSJ ne predstavlja obavezujući međunarodni ugovor, može se smatrati da se u njemu, u mnogim oblastima, ogleda *opinio juris* država ugovornica (vidi drugostepenu presudu u predmetu *Tadić*, par. 223). Pretresno vijeće, međutim, ima u vidu da je Statut MKS usvojen 17. jula 1998. godine, odnosno nekoliko godina nakon perioda na koji se odnosi Izmijenjena optužnica.

²¹³ Prvostepena presuda u predmetu *Naletilić*, par. 670; prvostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 474, 476; prvostepena presuda u predmetu *Krstić*, par. 521, 531, 532. U predmetu *Stakić* Pretresno vijeće je smatralo da se deportacija u skladu s članom “5(d) Statuta mora tumačiti tako da obuhvata prisilno raseljavanje stanovništva kako preko međunarodno priznatih granica, tako i preko granica *de facto*, kakve su linije fronta koje se stalno mijenjaju, a koje nisu međunarodno priznate”. Dakle, Pretresno vijeće u predmetu *Stakić* definisalo je deportaciju u ovom kontekstu “kao prisilno raseljavanje osoba putem protjerivanja ili drugih prisilnih radnji iz razloga koji nisu dopušteni međunarodnim pravom s jednog područja na kojem su se zakonski nalazile na neko područje pod kontrolom neke druge strane,” prvostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 679. Vidi i drugostepenu presudu u predmetu *Krnojelac*, Izdvojeno mišljenje sudije Schomburga, par. 15.

²¹⁴ Prvostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 474 (i reference), 476; u prvostepenoj presudi u predmetu *Krstić*, par. 521, i deportacija i prisilno premještanje definišu se kao “nedobrovoljna i nezakonita evakuacija pojedinaca sa teritorije na kojoj borave” i zaključuje se da civili bosanski Muslimani okupljeni u Potočarima (BiH) i nasilno premješteni u Kladanj (BiH) “nisu bili izvrgnuti

predmetu *Krnojelac* smatralo je da je pojam protjerivanja dio definicije deportacije i da se može tretirati na isti način kao deportacija.²¹⁵ Pretresno vijeće se slaže s ovim zaključcima.

123. Iz jurisprudencije Međunarodnog suda jasno je da su elementi krivičnih djela deportacije i prisilnog premještanja suštinski slični. Kako je konstatovalo Pretresno vijeće u predmetu *Krstić*, “svako prisilno raseljavanje je po definiciji traumatično iskustvo koje uključuje napuštanje vlastitog doma, gubitak imovine i prinudno preseljenje na drugu lokaciju”.²¹⁶ U skladu s tim, Pretresno vijeće se uvjerilo da deportacija i prisilno premještanje imaju iste materijalne elemente, osim što se za deportaciju traži da osobe budu raseljene van granica matične države.

124. Iz gore navedenog slijedi da je za zaključak da su se dogodili deportacija ili prisilno premještanje potrebno utvrditi sljedeće zajedničke elemente: (i) protivpravni karakter raseljavanja; (ii) područje na kojem je premještena osoba zakonito boravila i mjesto na koje je raseljena; i (iv) namjeru počinioca da žrtvu deportuje ili prisilno premjesti.

A. Protivpravni karakter premještanja

125. Raseljavanje osoba je nezakonito jedino onda kada je prisilno, tj. kada nije dobrovoljno²¹⁷ i “kada se ne vrši na osnovama koje dopušta međunarodno pravo”.²¹⁸

deportaciji, nego prisilnom premještanju”, par. 531-32. Vidi i prvostepenu presudu u predmetu *Naletilić*, par. 516-521, 670. Formulacija iz stava 1 člana 49 Ženevske konvencije IV - “pojedinačno ili masovno prisilno premještanje, kao i deportiranje zaštićenih osoba s okupiranog područja na područje okupacijske sile ili na okupirano ili neokupirano područje bilo koje druge države” (naglasak dodat) - ukazuje na to da se prisilno premještanje odnosi na premještanje u okviru granica iste države.

²¹⁵ Prvostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 476 (“utoliko ukoliko se za njega traži prisilno raseljavanje osoba van granica matične države, [protjerivanje se] može tretirati na jednaki način kao deportacija”. U drugostepenoj presudi u predmetu *Krnojelac*, Žalbno vijeće je smatralo da “nije nužno da potvrdi niti da odbaci definiciju termina “deportacija” /*déportation*/ i “protjerivanje” /*expulsion*/ koju je dalo Pretresno vijeće., par. 224.

²¹⁶ Prvostepena presuda u predmetu *Krstić*, par. 523. Ova konstatacija data je u sklopu razmatranja prisilnog premještanja unutar ili izvan državnih granica kao nehumanog djela u skladu s članom 5 (i) Statuta, ali je, po mišljenju Pretresnog vijeća, prikladna i za “deportaciju” iz člana 5 (d) Statuta, kao i za “deportaciju” i “prisilno premještanje” kao moguća djela progona iz člana 5 (h) Statuta.

²¹⁷ Prvostepena presuda u predmetu *Naletilić*, par. 519; prvostepena presuda u predmetu *Krstić*, par. 528.

²¹⁸ Prvostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 475; Član 49 Ženevske konvencije IV izričito dozvoljava “potpunu ili djelimičnu evakuaciju određene okupirane oblasti ako to zahtijevaju bezbjednost stanovništva ili imperativni vojni razlozi” (naglasak dodat). Međutim, “evakuisane osobe moraju biti vraćene u domove odmah po prestanku neprijateljstva u predmetnom području”, uporedi s prvostepenom presudom u predmetu *Krnojelac*, par. 475, fusnota 1436 (spominje se i član 17 Dopunskog protokola II). Treba, međutim, imati u vidu da član 17(2) predviđa da “civilni ne smiju biti prisiljeni da napuste svoju teritoriju iz razloga koji su u vezi sa sukobom”. U skladu s ovim odredbama, prisilno preseljavanje osoba radi njihove bezbjednosti ili iz imperativnih vojnih razloga može biti zakonito. Smatra se da suština ovih zahtjeva važi za deportaciju ili prisilno premještanje po članu 5 (h)

Drugim riječima, raseljavanje koje je potaknuto stvarnom željom samog pojedinca za odlaskom je zakonito.²¹⁹ Pretresna vijeća su široko tumačila zahtjev da premještanje bude prisilno ili prinudno. Izraz “prisilno” ne odnosi se samo na fizičku silu; on može obuhvatati “prijetnju silom ili oblike prisile kao što su strah od nasilja, prinuda, zatočenje, psihološki pritisak ili zloupotreba vlasti protiv takve osobe odnosno osoba ili treće osobe, ili iskorištavanje situacije u kojoj vlada opšta prisila”.²²⁰ Suštinski element je da raseljavanje po svojoj prirodi bude *nedobrovoljno*, odnosno da “predmetne osobe *nemaju stvarnog izbora*”.²²¹ Drugim riječima, civil je nedobrovoljno raseljen ako “nije bio u položaju da zaista bira hoće li otići ili ostati na tom području”.²²² Kako je navelo Pretresno vijeće u predmetu *Krnojelac*, prividni pristanak iznuđen silom ili prijetnjom primjene sile ne treba smatrati stvarnim pristankom.²²³

126. Kada se ocjenjuje da li je raseljavanje neke osobe bilo dobrovoljno ili nije, Pretresno vijeće smatra da se ne smije ograničiti na formalnosti, već da se moraju sagledati sve okolnosti raseljavanja predmetne osobe, kako bi se utvrdilo koja je bila njena stvarna namjera. Na primjer, u situacijama gdje se osobe premještaju nakon što su bile pritvorene na jednom ili više mjesta, a uz to i podvrgnute raznim oblicima maltretiranja, pristanak osobe da ode ne znači nužno da je to bila njena stvarna želja, pošto ona možda nije imala stvarnog izbora. Može se smatrati da o želji osobe govori i to da li bi ona bila željela otići i da nije bilo diskriminacije ili progona. O nepostojanju stvarnog izbora može se zaključiti na osnovu, *inter alia*, prijetnji i zastrašivanja sračunatih na to da se civilnom stanovništvu uskrati ostvarivanje

Statuta, prisilno premještanje po članu 5(i) Statuta i deportaciju po članu 5(d) Statuta – prvostepena presuda u predmetu *Krstić*, par. 524, 526. Pretresno vijeće smatra da je, s obzirom na drastičnost prisilnog raseljavanja osoba, pribegavanje takvim mjerama zakonito samo pod najtežim okolnostima i samo kao mjera u krajnjoj nuždi.

²¹⁹ Prvostepena presuda u predmetu *Naletilić*, par. 519.

²²⁰ Prvostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 475, i prvostepena presuda u predmetu *Krstić*, par. 529 (u obje se citira Izvještaj Pripremljene komisije Međunarodnog krivičnog suda, Konačni nacrt teksta Elementi zločina, UN Doc PCNICC/2000/INF/3/Add.2, 6. juli 2000., str. 11); prvostepena presuda u predmetu *Naletilić*, par. 519 (upućuje se na član 31 Ženevske konvencije IV koji, *inter alia*, predviđa da se “nad zaštićenim osobama ne smije vršiti nikakva tjelesna ili moralna prinuda [...]”); vidi i drugostepenu presudu u predmetu *Krnojelac*, par. 229.

²²¹ Prvostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 475; drugostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 233.

²²² Prvostepena presuda u predmetu *Krstić*, par. 147.

²²³ Prvostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 475, fusnota 1435. Pretresno vijeće u predmetu *Krnojelac* je, u konkretnim okolnostima tog predmeta, zaključilo da se, zbog činjenice da su zatočenici određeni za tzv. razmjenu željeli da budu razmijenjeni, ne može raditi o deportaciji, jer su oni slobodno izabrali otići i na to ih nije trebalo prisiljavati, par. 483. Izgleda da je Pretresno vijeće u predmetu *Krstić* imalo širi pristup ovom pitanju, smatrajući da “uprkos pokušajima VRS-a da to prikaže kao dobrovoljni odlazak, bosanski Muslimani iz Srebrenice nisu stvarno birali da li će otići, nego su

slobodne volje, kao što su granatiranje civilnih objekata, paljenje imovine civila, te drugi zločini koji se vrše ili kojima se prijeti, “kako bi se stanovništvo zastrašilo i natjeralo da pobjegne sa tog područja bez nade u povratak”.²²⁴

127. U ovom predmetu postavlja se pitanje da li potpisivanje i sprovođenje sporazuma o “razmjenama”²²⁵ pod nadzorom MKCK-a, te prisustvo pripadnika međunarodnih organizacija (MKCK, UNPROFOR), mogu uticati na dobrovoljnost karakter i zakonitost premještanja neke osobe. Iz jurisprudencije Međunarodnog suda može se zaključiti da raseljavanje ne mogu učiniti zakonitim sporazumi koje su sklopili vojni komandanti ili drugi predstavnici sukobljenih strana. Kada je riječ o sporazumu između dva vojna komandanta ili drugih predstavnika sukobljenih strana, Pretresno vijeće u predmetu *Naletilić* držalo je da takav sporazum “nimalo ne utiče na okolnosti u kojima bi premještanje bilo zakonito. Vojni zapovjednici ili političke vođe ne mogu dati pristanak u ime pojedinca.”²²⁶ Ono je dalje zaključilo “taj sporazum, sam po sebi, ne mijenja okolnosti u smislu da bi se ovo premještanje moglo smatrati zakonitim”.²²⁷ Pretresno vijeće se slaže s tim da takvi slični sporazumi, poput onih koji su u ovom slučaju sklopljeni pod okriljem MKCK-a, te prisustvo pripadnika MKCK-a ili UNPROFOR-a, nemaju uticaja na to da li je raseljavanje osoba bilo dobrovoljno.²²⁸ Član 49 Ženevske konvencije IV, kao jedini osnov za dopušteno raseljavanje civilnog stanovništva navodi bezbjednost stanovništva i imperativne vojne razloge. Osim toga, Pretresno vijeće ima u vidu humanitarni karakter mandata ovih organizacija. Kao što je ovo Pretresno vijeće napomenulo u jednoj ranijoj odluci, jedan od temeljnih zadataka MKCK-a – pružanje zaštite i pomoći žrtvama oružanih sukoba – potiče iz Ženevskih konvencija iz 1949. i Dopunskih protokola iz 1977.²²⁹ Za ovo pitanje posebno su značajna načela neutralnosti i nepristrasnosti na kojima se temelji rad MKCK-a. Načelo nepristrasnosti “nalaže MKCK-u da svoje djelatnosti

refleksivno reagovali pred izvjesnošću da njihov opstanak ovisi o njihovom bježtvu”, prvostepena presuda u predmetu *Krstić*, par. 530.

²²⁴ Prvostepena presuda u predmetu *Krstić*, par. 147.

²²⁵ Izraz “razmjene“ koristi se za situaciju u kojoj, u skladu sa sporazumom zaključenim između državnih i/ili međunarodnih organizacija ili vlasti, jedna osoba napušta određeno područje, a druga, recipročno, dolazi na to područje.

²²⁶ Prvostepena presuda u predmetu *Naletilić*, par. 523.

²²⁷ Prvostepena presuda u predmetu *Naletilić*, par. 548, u vezi sa sporazumom koji su sklopili HVO i ABiH, kojom prilikom je za nadzor i obezbeđenje bio zadužen SPABAT, UNPROFOR; vidi i prvostepenu presudu u predmetu *Krstić*, par. 148.

²²⁸ Vidi i prvostepenu presudu u predmetu *Stakić*, par. 683.

²²⁹ Odluka po Zahtjevu Tužilaštva shodno pravilu 73 za donošenje odluke o svjedočenju svjedoka, 27. july 1999., par. 46-47 (dalje u tekstu: Odluka od 27. july 1999.). Ova odluka je najprije donesena na povjerljivoj i *ex parte* osnovi, ali joj je taj status ukinut 1. oktobra 1999. godine (Nalog o objelodanjivanju povjerljive odluke Pretresnog vijeća donijete *ex parte*).

obavlja *bez opredjeljivanja za neku od strana*”, dok načelo neutralnosti nalaže MKCK-u da se “ne upušta ni u kakve kontroverze, a posebno ne u one političke, rasne ili vjerske prirode.”²³⁰ Iz analize mandata MKCK-a može se zaključiti samo to da je MKCK u “razmjene” bio uključen jedino iz humanitarnih razloga i njegova uloga u njima ne smije se shvatiti kao “ozakonjenje” takvih postupaka.

128. Iz ovoga sljedi da ono što je bitno jeste *lični* pristanak ili želja pojedinca, za razliku od kolektivnog pristanka kao grupe, ili pristanka koji su dale zvanične vlasti u ime nekog pojedinca ili grupe osoba.

B. Raseljavanje s područja na kojem osobe zakonito borave

129. Da bi se utvrdila deportacija iz člana 5 Statuta, potrebno je pokazati prelazak granice matične države. Evropska zajednica je Republiku Bosnu i Hercegovinu priznala kao nezavisnu državu 6. aprila 1992. Dakle, svako prisilno premještanje osoba van granica Bosne i Hercegovine nakon 6. aprila 1992. podrazumijevalo bi prelazak državne granice.²³¹

130. Da bi definicija prisilnog premještanja bila zadovoljena, nije jasno da li mjesto na koje su osobe premještene mora u najmanju ruku biti druga opština ili neki još udaljeniji dio teritorije. Neke definicije spominju područje ili teritoriju na kojoj osobe borave, što implicira da bi one u najmanju ruku morale biti iseljene sa dotičnog “područja” ili “teritorije”.²³² Pretresno vijeće konstatuje da u ovom kontekstu u zaštićena dobra kod krivičnog djela deportacije i prisilnog premještanja spadaju pravo žrtve da ostane u svome domu i zajednici i pravo žrtve da ne bude lišena svoje imovine nasilnim raseljavanjem. Pretresno vijeće zato nalazi da je mjesto na koje je žrtva prisilno raseljena dovoljno udaljeno onda kada je žrtva spriječena da praktički ostvaruje ova prava.

131. Pretresno vijeće, međutim, napominje da se tačkom 2 Izmijenjene optužnice terete “protivpravna deportacija i prisilno premještanje [...] nesrpskih civila [...] iz

²³⁰ Odluka od 27. jula 1999., par. 53 (naglasak dodat). To Pretresno vijeće navodi stav MKCK-a da MKCK, u skladu s načelom nepristrasnosti, “mora izbjegavati ponašanje koje bi jedna od zaraćenih strana [...] mogla shvatiti kao zauzimanje njoj suprotstavljene pozicije.”

²³¹ U Izmijenjenoj optužnici spominju se deportacija i premještanje u “druge države”. U predmetu *Krnojelac*, Pretresno vijeće je zaključilo da nema načina da utvrdi da li su zatočnici koji su izvedeni iz zatočeničkog centra i koje poslije toga niko nikad nije vidio, bili deportovani ili protjerani, pošto se nije uvjerilo da su prešli granicu matične države (prvostepena presuda, par. 480).

²³² Prvostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 677, 679; prvostepena presuda u predmetu *Naletilić*, par. 519; prvostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 474.

njihovih domova u opštini Bosanski Šamac u druge zemlje ili u druge dijelove Republike Bosne i Hercegovine, koji nisu bili pod kontrolom srpskih snaga”.²³³ Ovom formulacijom postavljen je činjenični zahtjev – da nisu bili pod kontrolom srpskih snaga - koji optužba za ovo krivično djelo nije obavezna dokazati. Ova formulacija je, međutim, dio navoda iz Izmijenjene optužnice i Pretresno vijeće će razmotriti da li je ovaj zahtjev zasnovan na dokazima. Pretresno vijeće ima u vidu da se u tački 1 Izmijenjene optužnice deportacija, prisilno premještanje i protjerivanje bosanskih Hrvata, bosanskih Muslimana i drugih nesrpskih civila iz njihovih domova i sela terete bez ograničenja da su osobe bile premještene u druge djelove Republike Bosne i Hercegovine koji nisu bili pod kontrolom srpskih snaga.²³⁴

C. Namjera počinioca da deportuje ili prisilno premjesti žrtvu

132. Pitanje da li je za namjeru da se osoba prisilno preseli potreban element trajnosti nije detaljno razmotreno u sudskoj praksi Međunarodnog suda. Formulacija koja govori u prilog ovom uslovu može se naći u Komentaru MKCK-a Ženevske konvencije IV, gdje se kaže da je “za razliku od deportacije i prisilnog premještanja, evakuacija *privremena mjera* [i] štaviše, često preduzimana u interesu samih zaštićenih osoba” (naglasak dodat).²³⁵ Pretresno vijeće u predmetu *Naletilić* podržalo je ovo gledište, izloživši da “optužba mora dokazati postojanje namjere da se osobu (ili osobe) udalji s ciljem da se ne vrati”.²³⁶ Pretresno vijeće u predmetu *Stakić* složilo se s ovim stavom.²³⁷

133. Pretresno vijeće smatra da su i deportacija i prisilno premještanje u bliskoj vezi s pojmom “etničkog čišćenja”.²³⁸ S tim u vezi, Žalbeno vijeće je zaključilo sljedeće: “Krivična odgovornost onoga ko je počinio raseljavanja i *prisilno iskorjenjivanje /déracinement forcé/* stanovnika s neke teritorije, vezana je za njihov prisilni karakter, a ne za odredište na koje su stanovnici upućeni” (naglasak dodat).²³⁹

²³³ Izmijenjena optužnica, par. 17-19 (naglasak dodat).

²³⁴ Izmijenjena optužnica, par. 11, 12.

²³⁵ Komentar Ženevske konvencije IV, str. 280.

²³⁶ Prvostepena presuda u predmetu *Naletilić*, par. 520. Pretresno vijeće je Komentar MKCK-a uzelo kao “pokazatelj da deportacija i prisilno premještanje nisu privremenog karaktera, što podrazumijeva namjeru da se premještene osobe ne vrate” (fusnota 1362).

²³⁷ Prvostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 687. Vidi i drugostepenu presudu u predmetu *Krnjelac*, Izdvojeno mišljenje sudije Schomburga, par. 16.

²³⁸ Uporedi M. Cherif Bassiouni/Peter Manikas, *The Law of the International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia /Pravo Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju/* (1996), str. 616-631.

²³⁹ Drugostepena presuda u predmetu *Krnjelac*, par. 218.

Pretno vijeće smatra da izraz “iskorenjivanje” /*déracinement*/ ukazuje na to da *mens rea* prisilnog premještanja obuhvata namjeru počinioca da se žrtva ne vrati.

134. Stoga Pretno vijeće prihvata da je za zaključak o prisilnom raseljavanju stanovništva, bilo kao deportaciji bilo kao prisilnom premještanju, potreban element trajnosti u vezi s namjerom optuženog. U tom kontekstu biće važno razmotriti koji se cilj namjeravao postići premještanjem. S tim u vezi Pretno vijeće smatra da to da li su prisilno raseljene osobe kasnije mogle da se vrata u svoje nekadašnje mjesto boravka nema nikakvog uticaja na ocjenu legalnosti njihovog prvobitnog premještanja; dakle, na protivpravnost raseljenja ne utiče to koliko dugo su osobe bile raseljene. U protivnom bi činjenica da se žrtva vratila neopravdano išla u korist počiniocu čija je namjera bila da žrtvu trajno raseli.

VII. INDIVIDUALNA KRIVIČNA ODGOVORNOST PO ČLANU 7(1) STATUTA

135. Član 7(1) Statuta predviđa:

Osoba koja je planirala, poticala, naredila, počinila ili na drugi način pomogla i podržala planiranje, pripremu ili izvršenje krivičnog djela navedenog u članovima 2 do 5 ovog Statuta individualno je odgovorna za to krivično djelo.

U članu 7(1) ogleda se načelo krivičnog prava prema kojem krivičnoj odgovornosti ne podliježu samo osobe koje fizički počine zločin, već joj mogu podlijegati i oni koji na razne načine učestvuju u izvršenju zločina ili mu doprinose, onda kada je njihovo učešće u dovoljnoj mjeri povezano sa zločinom, u skladu s načelima odgovornosti saučesnika.²⁴⁰

136. Kako tvrdi Simićeva odbrana,²⁴¹ optužba u Izmijenjenoj optužnici protiv trojice optuženih u cijelosti navodi član 7(1), a u vezi s tačkom 1 optužnice (Progona) dalje navodi krivičnu odgovornost optuženih za “djelovanje u saradnji međusobno i s drugim srpskim civilnim i vojnim službenim licima”.²⁴² Da citiramo Žalbeno vijeće, “[p]remda je u sastavljanju optužnica poželjna veća mjera konkretnosti, za optužnicu ne mora biti fatalno što izrijekom nije tačno identifikovan način učešća ako iz optužnice optuženi ipak jasno može zaključiti šta su priroda i razlozi optužbi protiv njega”.²⁴³ Pretresno vijeće konstatuje da se optuženi prije početka suđenja nisu žalili na to da ne znaju o za šta su konkretno okrivljeni. Pošto se optužba na član 7(1) pozvala uopšteno, Pretresno vijeće će svoje zaključke donijeti na osnovu onih dijelova člana 7(1) koje smatra relevantnima.²⁴⁴ Pregledavši dokazni materijal, Pretresno vijeće smatra da bi za djela koja se terete u optužnici mogli važiti sljedeći osnovi

²⁴⁰ Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 338.

²⁴¹ Simićev završni podnesak, par. 133-136. Simićeva odbrana tvrdi da Blagoje Simić svoju odbranu na suđenju nije mogao odgovarajuće koncipirati i pripremiti zato što se optužba pozvala na sve osnove odgovornosti iz člana 7(1).

²⁴² Izmijenjena optužnica, par. 11.

²⁴³ Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 351; drugostepena presuda u predmetu *Krnjelac*, par. 138.

²⁴⁴ Prvostepena presuda u predmetu *Krstić*, par. 602; prvostepena presuda u predmetu *Kunarac*, par. 388-89; prvostepena presuda u predmetu *Furundžija*, par. 189. Optužba, pozivajući se na par. 189 prvostepene presude u predmetu *Furundžija*, navodi da je Pretresno vijeće “slobodno da primijeni bilo koju teoriju koju smatra mjerodavnom za predmetne činjenice ukoliko ona ulazi u okvir člana 7(1)”, (pretretresni podnesak, par. 31).

odgovornosti: “izvršenje”, uključujući “udruženi zločinački poduhvat”²⁴⁵ i “pomaganje i podržavanje”.

A. Počinjene

137. Značenje riječi “počinio”, što je najviši stepen učešća u zločinu, nije sporno. Za zaključak o izvršenju potrebno je lično ili fizičko, neposredno ili posredno učešće optuženog u predmetnom krivičnom djelu, ili zaključak da je optuženi kriv za propust s jednakim ishodom ako se utvrdi da je imao obavezu činjenja i potrebno znanje.²⁴⁶ Optuženi će se smatrati krivično odgovornim ukoliko zaista izvrši *actus reus* nabrojanih zločina.²⁴⁷ Jedno te isto krivično djelo može imati više počinilaca, pod uslovom da ponašanje svakog od njih ispunjava tražene elemente definicije predmetnog krivičnog djela.²⁴⁸ Neophodna *mens rea* je da je optuženi imao namjeru da se kao posljedica njegovog ponašanja dogodi krivično djelo.

138. Žalbeno vijeće je nedavno potvrdilo da treba smatrati da je optuženi koji je krivično odgovoran za učešće u udruženom zločinačkom poduhvatu “počinio” taj zločin, a ne da je u njemu učestvovao kao pomagač i podržavatelj; drugim riječima, učešće u udruženom zločinačkom poduhvatu predstavlja oblik saizvršilaštva.²⁴⁹ Pretresno vijeće će stoga u ovom odjeljku pitanja vezana za udruženi zločinački poduhvat razmotriti u tom smislu.

²⁴⁵ *Tužilac protiv Milana Milutinovića, Nikole Šainovića i Dragoljuba Ojdanića*, IT-99-37-AR72, Odluka po prigovoru Dragoljuba Ojdanića na nenadležnost – udruženi zločinački poduhvat, 21. maj 2003. (dalje u tekstu: Odluka o udruženom zločinačkom poduhvatu u predmetu *Ojdanić*).

²⁴⁶ Prvostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 439; prvostepena presuda u predmetu *Naletilić*, par. 62; prvostepena presuda u predmetu *Vasiljević*, par. 62; prvostepena presuda u predmetu *Kvočka*, par. 250-251; prvostepena presuda u predmetu *Krstić*, par. 601; prvostepena presuda u predmetu *Kunarac*, par. 390; prvostepena presuda u predmetu *Kordić*, par. 376.

²⁴⁷ U vezi s krivičnim djelom protivpravnog zatočenja, Žalbeno vijeće je u predmetu *Čelebići* bilo mišljenja da je za zaključak o tome da je neki pojedinac “počinio” krivično djelo potrebno dokazati “više od pukog svjesnog učešća” u opštem sistemu ili operaciji na osnovu koje se zatočavaju civili. [...] takva odgovornost rezervisana [je] za osobe koje su u neposrednijem i potpunijem smislu odgovorne za protivpravno zatočenje civila.” (par. 342 i 343). Žalbeno vijeće je dalje smatralo da je za zaključak o odgovornosti na osnovu člana 7(1) za zatočenje potrebno pokazati da je optuženi imao vlast da odlučuje o zatvaranju ili oslobađanju zatočenih osoba, ili da su njegove radnje ili propusti imale značajan uticaj na nastavak zatočenja. Da bi se utvrdila primarna odgovornost potreban je viši stepen učešća od puke svijesti da u logoru ima civili koji su zatočeni bez osnovanih razloga za sumnju da predstavljaju bezbjednosni rizik. (Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 364)

²⁴⁸ Prvostepena presuda u predmetu *Naletilić*, par. 62; prvostepena presuda u predmetu *Kunarac*, par. 390.

²⁴⁹ Odluka o udruženom zločinačkom poduhvatu u predmetu *Ojdanić*, par. 20; drugostepena presuda u predmetu *Krnjelac*, par. 29.

1. Preliminarno razmatranje o formi Izmijenjene optužnice

(a) Oblik krivične odgovornosti

139. U tački 1 Izmijenjene optužnice (Progoni), optuženi se terete da su, “djelujući u saradnji međusobno i s drugim srpskim civilnim i vojnim službenim licima, planirali, podsticali, naređivali, počinili ili na drugi način pomagali i podržavali planiranje, pripremu ili izvršenje zločina protiv čovječnosti”.²⁵⁰

140. Optužba sa svoje strane tvrdi da se optuženi u tački 1 Izmijenjene optužnice terete za učešće u udruženom zločinačkom poduhvatu. Optužba navodi da je razlika u formulacijama terminološke prirode i tvrdi da su optuženi formulacijom “djelujući u saradnji međusobno” obaviješteni da se terete za ostvarivanje zajedničkog cilja ili učešće u udruženom zločinačkom poduhvatu progona nesrpskog stanovništva u Bosanskom Šamcu, Odžaku i drugim mjestima u Bosni i Hercegovini od septembra 1991. do decembra 1993.²⁵¹ Optužba tvrdi da su optuženi krivično odgovorni za učešće u udruženom zločinačkom poduhvatu prema trima kategorijama navedenim u drugostepenoj presudi u predmetu *Tadić*.²⁵²

141. Odbrana, pak, tvrdi da se optuženi u Izmijenjenoj optužnici ne terete za učešće u udruženom zločinačkom poduhvatu. Ona navodi da se Izmijenjena optužnica kosi s načelima koje je Žalbeno vijeće izložilo u predmetu *Kupreškić*, jer ne sadrži eksplicitan navod o udruženom zločinačkom poduhvatu niti dovoljno činjenica koje bi optužene adekvatno obavijestile o njemu, uključujući i to da se ne navode pojedinci za koje se tvrdi da su učestvovali u tom poduhvatu, obim poduhvata i navodno ponašanje optuženih u tom poduhvatu.²⁵³ Odbrana dalje navodi da, premda je Tužilaštvo u mnogobrojnim predmetima pred Međunarodnim sudom za saizvršilaštvo koristilo termin “udruženi zločinački poduhvat”, ono taj termin nije upotrebilo ni u jednoj od optužnica protiv optuženih. Odbrana naglašava da je formulaciju “djelujući u saradnji s drugima” optužba po prvi put upotrebila tek u Četvrtoj izmijenjenoj optužnici, dok

²⁵⁰ Izmijenjena optužnica, par. 11; vidi i par. 33. Paragrafi 13, 14, 15 i 16 Izmijenjene optužnice glase nešto drugačije: optuženi je, “djelujući u saradnji s drugima” (par. 13-15); optuženi su, “djelujući u saradnji međusobno i s drugima” (par. 16).

²⁵¹ Završni podnesak optužbe, par. 8. Vidi i T. 20289-92. Optužba se poziva na Odluku o udruženom zločinačkom poduhvatu u predmetu *Ojdanić*.

²⁵² Završni podnesak optužbe, par. 13. Te tri kategorije su sljedeće: (i) kada svi soptuženi koji djeluju u skladu s zajedničkim planom imaju istu kažnjivu namjeru; (ii) kada su u pitanju koncentracioni logori; (iii) kada jedan od počinilaca, djelujući u skladu sa zajedničkim planom, počinji djelo koje je, iako van zajedničkog plana, ipak prirodna i predvidiva posljedica izvršenja tog zajedničkog plana.

²⁵³ Simićev završni podnesak, str. 222.

pojam udruženog zločinačkog poduhvata u svom pretpretresnom podnesku i uvodnoj riječi nije spomenula nijednom, već ga je prvi put upotrijebila u svom Odgovoru na Prijedlog odbrane za donošenje oslobađajuće presude.²⁵⁴

142. Pitanje je, dakle, da li se izraz “u saradnji međusobno” može protumačiti kao da označava učesće u udruženom zločinačkom poduhvatu. U predmetu *Tadić*, Žalbena vijeće je utvrdilo da član 7(1) u okviru svojih odredbi obuhvata krivičnu odgovornost optuženog kao učesnika udruženog zločinačkog poduhvata, i navelo je tri različite kategorije kolektivnog kriminaliteta koje se mogu okarakterisati kao udruženi zločinački poduhvat. O prvoj i drugoj kategoriji obično se govori kao o “osnovnim” oblicima udruženog zločinačkog poduhvata, dok se o trećoj kategoriji govori kao o “širem” obliku udruženog zločinačkog poduhvata.²⁵⁵

143. Pitanje s kojim se suočilo ovo Pretresno vijeće je da li ono, u odsustvu bilo kakvih pojedinosti o tome na koji se oblik udruženog zločinačkog poduhvata optužba želi pozvati u Optužnici, optužene može proglasiti krivim za neki zločin koji se tereti po tom osnovu.²⁵⁶ Iz jurisprudencije Žalbenog vijeća koja se tiče forme optužnice slijedi da ovo pitanje zavisi od toga da li se može smatrati da je odbrana Izmijenjenom optužnicom bila obaviještena o onome što se stavlja na teret, te da li je bila u položaju da se na odgovarajuću način pripremi za suđenje.

(b) Mjerodavno pravo

144. Osnovna funkcija Optužnice je da optuženog obavijesti o onome što mu se stavlja na teret, odnosno da optuženog dovoljno detaljno obavijesti o optužbama podignutim protiv njega, kako zahtijevaju članovi 18(4) i 21(4) Statuta, te pravilo 47 (C) Pravilnika.²⁵⁷ Žalbena vijeće je u predmetu *Kupreškić* smatralo to podrazumijeva i sljedeći zahtjev:

²⁵⁴ Simićev završni podnesak, str. 225-26; Tadićev završni podnesak, str. 154-162; Simo Zarić se nije izjašnjavao ovom pitanju, ali je u svom završnom podnesku naveo “da zadržava pravo da se prikloni izvjesnim stavovima [sic]” Blagoja Simića i Miroslava Tadića”, Zarićev završni podnesak, str. 3. Vidi i završnu riječ, T. 20437-45, T. 20511-12, T. 20598.

²⁵⁵ Drugostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 190-228. Drugi oblik udruženog zločinačkog poduhvata takođe se može nazvati “osnovnim oblikom” udruženog zločinačkog poduhvata.

²⁵⁶ Pismeno obrazloženje odluke po prijedlozima za donošenje oslobađajuće presude, 11. oktobar 2002., par. 3.

²⁵⁷ Član 18 (4) Statuta predviđa da “tužilac priprema optužnicu koja sadrži sažet prikaz činjenica i krivično djelo ili djela za koja se optuženi tereti prema Statutu.”; član 21 (4)(a) predviđa pravo optuženog “da na jeziku koji razumije, pravovremeno i detaljno bude obaviješten o prirodi i razlozima optužbi protiv njega”; član 21 (4)(b) predviđa da optuženi ima pravo na odgovarajuće vrijeme za

obaveza optužbe da iznese pravno relevantne činjenice na kojima se temelje optužbe iz optužnice, ali ne i dokaze za te pravno relevantne činjenice. Dakle, da li su navodi u optužnici dovoljno detaljni zavisi od toga da li su pravno relevantne činjenice teze optužbe dovoljno detaljne da optuženog jasno obavijeste o optužbama podignutim protiv njega tako da on može pripremiti svoju odbranu.²⁵⁸

145. Kada je riječ o udruženom zločinačkom poduhvatu, potrebno je navesti sljedeće elemente: prirodu ili suštinu udruženog zločinačkog poduhvata; period u kojem je navodno poduhvat postojao; identitet onih koji su bili uključeni u taj poduhvat, pri čemu valja navesti makar kojoj su grupi pripadali; i prirodu učešća optuženog u tom poduhvatu.²⁵⁹ Pretresno vijeće u predmetu *Brđanin* smatralo je da se relevantno stanje svijesti optuženog može navesti ili navođenjem u optužnici činjeničnih dokaza na osnovu kojih se izvodi zaključak o stanju svijesti, ili navođenjem u optužnici samog relevantnog stanja svijesti kao materijalne činjenice.²⁶⁰

146. Optuženom se ne nanosi šteta ako mu je pružena odgovarajuća mogućnost za pripremu efektivne odbrane. Žalbena vijeće je u predmetu *Kupreškić* takođe držalo da se temeljni nedostatak neke optužnice može smatrati bezazlenim jedino ako se može pokazati da on nije u materijalnom smislu umanjio mogućnost optuženog da pripremi svoju odbranu.²⁶¹ Žalbena vijeće je smatralo da se nedostatak u optužnici može ispraviti pretpretresnim podneskom.²⁶² Pretresna vijeća Međunarodnog suda smatrala su da su izvjesni oblici udruženog zločinačkog poduhvata primjenjivi iako nisu eksplicitno navedeni u optužnici.²⁶³ Slijedeći sudsku praksu u predmetu *Kupreškić*, Pretresno vijeće u predmetu *Krnojelac* držalo je da, čak i kad se u optužnici za neki konkretni zločin ne optužuje izričito za zločin počinjen u sklopu udruženog zločinačkog poduhvata, Pretresno vijeće ipak može razmotriti tezu o učešću optuženog u *osnovnom* udruženom zločinačkom poduhvatu vršenja tog zločina, pod uslovom da se radi o jednom od zločina koji se terete u optužnici i da je ta teza iznesena u pretpretresnom podnesku optužbe.²⁶⁴ Pretresna vijeća su odbila optužbe

pripremu svoje odbrane. Pravilo 47 (c) predviđa sljedeće: “U optužnici se navode ime i ostali podaci o osumnjičenom i sažet prikaz činjenica iz predmeta kao i krivičnog djela za koje se osumnjičeni tereti.”

²⁵⁸ Drugostepena presuda u predmetu *Kupreškić*, par. 88.

²⁵⁹ Vidi Odluku o formi Izmijenjene optužnice u predmetu *Brđanin; Tužilac protiv Brđanina i Talića*, IT-99-36-T, Odluka o formi dodatno izmijenjene optužnice i zahtjevu Tužilaštva za izmjenu optužnice, 26. juni 2001. (dalje u tekstu: Odluka o formi dodatno izmijenjene optužnice u predmetu *Brđanin*”).

²⁶⁰ Odluka o formi dodatno izmijenjene optužnice u predmetu *Brđanin*, par. 33.

²⁶¹ Drugostepena presuda u predmetu *Kupreškić*, par. 122.

²⁶² Drugostepena presuda u predmetu *Kupreškić*, par. 117.

²⁶³ Vidi prvostepenu presudu u predmetu *Kvočka*, par. 247, i prvostepenu presudu u predmetu *Krstić*, par. 602.

²⁶⁴ Prvostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 85.

zasnovane na *širem* obliku udruženog zločinačkog poduhvata, osim u slučajevima kada je optužnica bila izmijenjena tako da je on izričito naveden.²⁶⁵

147. U skladu s ovom sudskom praksom, Pretresno vijeće će sada razmotriti da li su optuženi bili propisno obaviješteni o tome da Izmijenjena optužnica protiv njih obuhvata oblike učešća u udruženom zločinačkom poduhvatu, što bi im omogućilo odgovarajuću pripremu svoje odbrane.

(c) Diskusija

(i) Da li se djelovanje u saradnji međusobno i s drugima odnosi na udruženi zločinački poduhvat

148. Odbrana je osporila terminologiju u vezi s teorijom “udruženog zločinačkog poduhvata”, tvrdeći da ta sintagma ne proističe iz formulacije “djelujući u saradnji međusobno”.

149. Žalbena vijeće i pretresna vijeća Međunarodnog suda koristila su razne nazive za teoriju krivične odgovornosti zasnovanu na učešću više od jedne osobe u sprovođenju zajedničkog zločinačkog plana. Čini se, međutim, da se prednost daje terminu “udruženi zločinački poduhvat”.²⁶⁶ U predmetu *Ojdanić i drugi*, Žalbena vijeće je navelo:

Kao prvo, što se tiče pitanja terminologije koje je potakla odbrana, izrazi "doktrina zajedničkog cilja" i "udruženi zločinački poduhvat" korišteni su naizmenično i označavaju jednu te istu stvar. Prednost se daje ovom drugom terminu - udruženi zločinački poduhvat - ali on označuje isti vid odgovornosti kao i doktrina zajedničkog cilja odnosno odgovornost na osnovu zajedničkog cilja.²⁶⁷

Premda se nigdje ne spominje “djelovanje u saradnji međusobno i s drugima”, Pretresno vijeće smatra da se sve ove formulacije odnose na učešće više osoba u kolektivnom izvršenju zločina. “Djelovanje u saradnji međusobno” jednostavno znači

²⁶⁵ Prvostepena presuda u predmetu *Vasiljević*, par. 63; prvostepena presuda u predmetu *Krnjelac*, par. 86. Žalbena vijeće u predmetu *Krnjelac*, na osnovu konkretnih okolnosti u tom predmetu, podržalo je odluku Pretresnog vijeća da se ne pozove na širi oblik udruženog zločinačkog poduhvata. Drugostepena presuda u predmetu *Krnjelac*, par. 144. U skladu s teorijom o *širem obliku* udruženog zločinačkog poduhvata, osoba se može smatrati krivično odgovornom za zločin koji prelazi okvir dogovorenog cilja tog poduhvata ako je taj zločin bio prirodna i predvidiva posljedica izvršenja tog poduhvata.

²⁶⁶ Vidi Odluku o formi dodatno izmijenjene optužnice u predmetu *Brđanin*, par. 24, sa referencama na Drugostepenu presudu u predmetu *Tadić*, i par. 37: “Žalbena vijeće je izraz ‘zajednički zločinački poduhvat’ tretiralo kao sinonim za zajednički cilj. Ta kvalifikacija ne dovodi do zabune koju izaziva ‘zajednički cilj’ kada se radi o relevantnom stanju svijesti koje se mora utvrditi zavisno od toga da li je zločin za koji se optuženi tereti bio u okvirima dogovorenog cilja poduhvata ili je bio samo predvidiva posljedica njegovog sprovođenja u djelo.”

zajedničko djelovanje, i u kontekstu krivičnog djela očito bi se odnosilo na saizvršilaštvo.²⁶⁸ Obično se uzima da formulacija “djelujući u saradnji međusobno” znači djelovanje u okviru udruženog zločinačkog poduhvata.

(ii) Da li je odbrana bila obaviještena da Izmijenjena optužnica obuhvata udruženi zločinački poduhvat

150. Pretresno vijeće će sada razmotriti kada i kako je optužnica izmijenjena tako da obuhvati formulaciju “djelujući u saradnji s drugima”.

151. Pretresno vijeće konstatuje da je Prva optužnica u ovom predmetu podignuta 21. jula 1995. protiv šestorice optuženih, među kojima su i trojica kojima se ovdje sudi.²⁶⁹ To je jedna od prvih optužnica Međunarodnog suda uopšte, podignuta u vrijeme kada on u pogledu forme optužnice još nije imao razvijenu sudsku praksu. Prvobitna optužnica je, međutim, izmijenjena četiri puta, i to 1998., 1999., 2001. i 2002. godine.²⁷⁰ U uvodnom paragrafu tačke 1 (Progoni) Druge izmijenjene optužnice upotrebljena je sintagma “zajedno sa”. Sintagma “djelujući u saradnji” dodata je u odgovarajućem paragrafu Treće izmijenjene optužnice, ali ne i u paragrafima u kojima se protiv svakog optuženog iznose konkretne optužbe.²⁷¹ U završnom paragrafu u dijelu “Dodatni činjenični navodi” uveden je izraz “zajednički cilj”, za koji se kaže da je bio da se “iz opština Bosanski Šamac i Odžak uklone svi ne-Srbi.”²⁷² Optužba je u svom Prijedlogu za dozvolu da izmijeni Drugu izmijenjenu optužnicu tvrdila da “optužbe protiv Blagoja Simića, Miroslava Tadića i Sime Zarića ostaju iste kao u Drugoj izmijenjenoj optužnici” i jedino je tražila dopuštenje da izbriše izvjesne optužbe protiv Blagoja Simića i Milana Simića, konstatujući da se “izmjene optužnice sastoje jedino u brisanju tačaka optužnice i terećenja Blagoja

²⁶⁷ Odluka o udruženom zločinačkom poduhvatu u predmetu *Ojdanić*, par. 36.

²⁶⁸ Vidi prvostepenu presudu u predmetu *Krnojelac*, par. 84. Formulacije “udruženi zločinački poduhvat” i “učešće u zajedničkom planu, zamisli ili namjeri” koriste se kao međusobno zamjenjive. Vidi Odluku o udruženom zločinačkom poduhvatu u predmetu *Ojdanić*, par. 36.

²⁶⁹ Prva optužnica podignuta je protiv Slobodana Miljkovića, Blagoja Simića, Milana Simića, Miroslava Tadića, Stevana Todorovića i Sime Zarića. Sadržala je 56 tačaka.

²⁷⁰ Prva optužnica, koja je sadržala 13 tačaka, potvrđena je 25. avgusta 1998., samo protiv Milana Simića, Miroslava Tadića i Sime Zarića. Druga optužnica, koja je sadržala 37 tačaka, potvrđena je 25. marta 1999., protiv petorice prvobitno optuženih bez Slobodana Miljkovića. Treća optužnica, koja je sadržala 9 tačaka, podignuta je 24. aprila 2001., nakon što se Stevan Todorović izjasnio da je kriv. Četvrta optužnica, izmijenjena na zahtjev Pretresnog vijeća, koja je takođe sadržala 9 tačaka, podignuta je 8. januara 2002. Peta izmijenjena optužnica, izmijenjena nakon što se Milan Simić izjasnio da je kriv, podignuta je 30. maja 2002. i sadrži 3 tačke.

²⁷¹ Druga izmijenjena optužnica, par. 29; Treća izmijenjena optužnica, par. 13.

²⁷² Sintagma “zajednički cilj” u posljednjem paragrafu optužnice prvi put je upotrebljena u Trećoj izmijenjenoj optužnici od 24. aprila 2001. Paragrafi 15, 17, 18, koji odgovaraju paragrafima 13, 14, 15, nisu sadržali formulaciju “djelujući u saradnji međusobno i s drugima”.

Simića za odgovornost po članu 7(3).”²⁷³ Oslanjajući se na tekst tog Prijedloga, Pretresno vijeće je, u svojoj odluci kojom je dozvolilo izmjenu optužnice, navelo da se “izmjene sastoje isključivo u brisanju tačaka optužnice i optužbi za odgovornost.”²⁷⁴

152. Premda napominje da su ove dopune napravljene *nakon* podnošenja pretpretresnog podneska optužbe,²⁷⁵ Pretresno vijeće će sada pretpretresni podnesak optužbe razmotriti u svjetlu činjenice da su i izmijene i podnesak podnijeti u aprilu 2001. U svom pretpretresnom podnesku optužba nije konkretno spomenula udruženi zločinački poduhvat ili bilo koji od njegovih mogućih scenarija, niti je navela ijedan materijalni osnov za njega. Iako taj podnesak pruža neke podatke o ulozi optuženih, oni su veoma uopšteni i uglavnom predstavljaju ponavljanje onoga što piše u Izmijenjenoj optužnici.²⁷⁶ Reklo bi se da se optužba u svom pretpretresnom podnesku više bavila elementima pomaganja i podržavanja.²⁷⁷ Na pretpretresnoj konferenciji ovo pitanje nije pojašnjeno.²⁷⁸ Optužba ni u svojoj uvodnoj riječi nije spomenula bilo koji oblik udruženog zločinačkog poduhvata. Pretresno vijeće napominje da odbrana nikada nije osporavala formu nijedne od Izmijenjenih optužnica, što važi i za izmjene iz aprila 2001. kojima su uvedene formulacije “djelujući u saradnji” i “zajednički cilj”.²⁷⁹

153. Da se optužba namjeravala pozvati na teoriju udruženog zločinačkog poduhvata potvrđeno je i u vrijeme treće izmjene optužnice. U svojoj Odluci po zahtjevu Tužilaštva da se dozvole izmjene optužnice, Pretresno vijeće je navelo: “Budući da je paragraf 13 uvodni paragraf optužbi za progon, činjenica da se riječi ‘djelujući u saradnji međusobno’ nalaze u paragrafu 13 služi kao obavijest da se optužene tereti da su međusobno djelovali u saradnji.” Pretresno vijeće je dozvolilo

²⁷³ Prijedlog tužioca za dozvolu da izmijeni optužnicu, 24. april 2001., par. 5 i 8.

²⁷⁴ Odluka kojom se daje dozvola za izmjenu optužnice, 15. maj 2001.

²⁷⁵ Pretpretresni podnesak optužbe podnesen je 9. aprila 2001.

²⁷⁶ Optužba u svom pretpretresnom podnesku navodi da “kada se na osnovu dokaza utvrdi da su postojali unaprijed dogovoreni zamisao ili plan da se upusti u kriminalno ponašanje, svako ko je u njemu svjesno učestvovao može podlijehati krivičnoj odgovornosti na osnovu člana 7 (1) Statuta.” (par. 33)

²⁷⁷ U paragrafima koji se odnose na optužene ne spominje se postojanje udruženog zločinačkog poduhvata (za Tadića i Zarića optužba tvrdi da su “pomagali i podržavali prethodno dogovoreni plan”, par. 35. U prilog ovoj definiciji išlo bi upućivanje na prvostepenu presudu u predmetu *Tadić* u fusnoti, s obzirom da se dio te presude bavi pomaganjem i podržavanjem.

²⁷⁸ Vidi prvostepenu presudu u predmetu *Vasiljević*, par. 63.

²⁷⁹ Pretresna vijeće su do sada dosljedno zastupala stav da nije na njima da pregledaju formu optužnice ukoliko odbrana nije uložila prigovor. Vidi *Tužilac protiv Milorada Krnojelca*, predmet br. IT-97-25-PT, Odluka o odgovoru tužioca na odluku od 24. februara 1999., 20. maj 1999., par. 18; Odluka o formi izmijenjene optužnice u predmetu *Brđanin*, par. 23.

izmjene kojima su dodate riječi “djelujući u saradnji međusobno” “[...] samo kad su te riječi već prethodno postojale u toj konkretnoj tački optužnice.” Pretresno vijeće je, stoga, dozvolilo optužbi da paragrafe u kojima se navodi konkretna odgovornost svakog optuženog izmijeni tako da obuhvate formulaciju “djelujući u saradnji međusobno”. Slično tome, dozvolilo je optužbi da, u pogledu optužbe za progon, ovu formulaciju uvede u završni paragraf “Dodatnih činjeničnih navoda”.²⁸⁰ Pretresno vijeće se uvjerilo da Izmijenjena optužnica, zajedno sa pretpretresnim podneskom optužbe, u dovoljnoj mjeri daje na znanje koji su priroda ili cilj zajedničkog plana.

154. Premda se od optužbe općenito očekuje da svoju tezu jasno izloži optuženom prije početka suđenja, relevantan kriterijum provjere da li je optuženi bio propisno obaviješten o prirodi optužbi protiv njega jeste pitanje da li je priprema njegove odbrane u materijalnopravnom smislu bila oštećena. Iako optužba u Četvrtoj izmijenjenoj optužnici nije upotrijebila formulaciju “udruženi zločinački poduhvat”, ona je u vrijeme Treće izmjene optužnice, u decembru 2001., izričito objasnila da se poziva na udruženi zločinački poduhvat.

(d) Zaključak

155. Uprkos utisku da optužba u vezi s ovim pitanjem nije pokazala dužnu revnost, Pretresno vijeće se nije uvjerilo da je mogućnost optuženih da pripreme svoju odbranu u materijalnopravnom smislu bila umanjena. Međutim, Izmijenjena optužnica i daljnji podnesci optužbe o ovom pitanju, podneseni prije suđenja ili na početku suđenja, nisu bili dovoljno detaljni i konkretni da odbranu obavijeste o namjeri optužbe da se pozove na teoriju udruženog zločinačkog poduhvata koji *prelazi okvir* osnovnog oblika udruženog zločinačkog poduhvata.²⁸¹ Kako se širi oblik udruženog zločinačkog poduhvata ne spominje izričito u Izmijenjenoj optužnici i u drugim podnescima prije početka suđenja, Pretresno vijeće smatra da jedino osnovni oblik udruženog zločinačkog poduhvata predstavlja valjan dio teze optužbe u tački 1 optužnice.

²⁸⁰ Odluka po zahtjevu Tužilaštva da se dozvole izmjene optužnice, 20. decembar 2001., par. 22-23, 25.

²⁸¹ U Odgovoru optužbe na prijedlog odbrane za donošenje oslobađajuće presude, podnesenom 27. septembra 2002., nakon završetka izvođenja dokaza optužbe, navedeno je da se teza optužbe odnosi na “zajednički cilj ili udruženi zločinački poduhvat” (par. 13). Optužba je zatim eksplicitno govorila o širem obliku udruženog zločinačkog poduhvata, tvrdeći da bi Pretresno vijeće “svakog od optuženih moglo proglasiti odgovornim za ona djela koja su prirodna i predvidiva posljedica sprovođenja zajedničkog cilja.” (par. 25)

2. Mjerodavno pravo o udruženom zločinačkom poduhvatu

156. Žalbeno vijeće je u predmetu *Tadić* smatralo da se osobe koje doprinesu činjenju zločina od strane grupe osoba u izvršenju zajedničke kažnjive namjere, mogu smatrati krivično odgovornim uz izvjesne uslove.²⁸² Za udruženi zločinački poduhvat potrebno je dokazati da su postojali sljedeći elementi:²⁸³

- više osoba, koje nisu nužno organizovane;
- zajednički plan, zamisao ili cilj (ovo uključuje počinjenje krivičnog djela predviđenog Statutom);
- učešće optuženog u zajedničkom planu ili zamisli radi počinjenja jednog od krivičnih djela zabranjenih Statutom;
- zajednička namjera svih učesnika da sprovedu zajednički plan ili zamisao koji podrazumijevaju činjenje krivičnog djela;²⁸⁴
- da je optuženi, čak i ako nije lično izvršio krivično djelo, namjeravao ostvariti dotičnu posljedicu.

Pored toga, u slučaju progona mora se pokazati da su svi učesnici u zajedničkom planu, uključujući i optužene, imali namjeru da diskriminišu.

157. Pretresno vijeće će se pozabaviti samo osnovnim oblikom udruženog zločinačkog poduhvata, budući da je on značajan za ovaj predmet.²⁸⁵ Prva kategorija je kada svi učesnici udruženog zločinačkog poduhvata imaju istu kažnjivu namjeru. Da bi se to utvrdilo, mora se pokazati da je jedini mogući zaključak da su optuženi (i) dobrovoljno učestvovali u nekom aspektu zajedničkog zločinačkog plana; i (ii) čak i

²⁸² Drugostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 190. Pretresna vijeća u predmetima *Kvočka* i *Krnojelac* nisu se rukovodila kategorizacijama iz predmeta *Tadić* u vezi s *mens rea* (prvostepena presuda u predmetu *Kvočka*, par. 273; prvostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 78). U predmetu *Kvočka*, Pretresno vijeće je smatralo “da je moguće i biti saizvršilac i pomagati i podržavati udruženi zločinački poduhvat, ovisno prvenstveno o tome da li je stepen učešća tako visok da se dijeli namjera zločinačkog poduhvata. Neko ko pomaže i podržava udruženi zločinački poduhvat, a čija djela isprva pomažu ili na drugi način pospješuju dotični zločinački poduhvat, može postati u tolikoj mjeri aktivan u ostvarivanju tog poduhvata da može napredovati do statusa saizvršioca tog poduhvata.” (par. 249)

²⁸³ Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 366; drugostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 227-228.

²⁸⁴ Žalbeno vijeće u predmetu *Krnojelac* smatralo je da saizvršilac koji ima istu kažnjivu namjeru kao i ostali u udruženom zločinačkom poduhvatu ne mora biti i lično veoma zainteresovan za nju. Drugostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 100.

²⁸⁵ On se u Drugostepenoj presudi u predmetu *Tadić* naziva “prvom kategorijom” udruženog zločinačkog poduhvata, par. 196. Vidi i drugostepenu presudu u predmetu *Vasiljević*, par. 64.

ako lično nisu izvršili krivično djelo, namjeravali dotičnu kriminalnu posljedicu.²⁸⁶ Prema drugoj kategoriji, tužilac treba pokazati da su optuženi (i) lično znali za sistem zlostavljanja zatočenika, i (ii) imali namjeru sprovesti taj sistem u život.²⁸⁷

158. Mora se dokazati dogovor ili saglasnost koji doseže stepen sporazuma između dvije ili više osoba da počine neko krivično djelo. O zajedničkom planu ili zamisli ne mora postojati prethodni dogovor; do realizacije plana može doći na licu mjesta i o njemu se može indirektno zaključiti na osnovu činjenice da više osoba djeluje zajedno u njegovom sprovođenju; dogovor ili sporazum ne moraju biti izričiti, već se o njihovom postojanju može zaključiti indirektno, na osnovu ukupnih okolnosti.²⁸⁸ Okolnosti u kojima dvije ili više osoba zajedno učestvuju u izvršenju određenog krivičnog djela mogu same po sebi biti dokaz prećutne saglasnosti ili dogovora koji se mogu smatrati na licu mjesta stvorenim sporazumom da se počini to dotično krivično djelo.²⁸⁹ U pogledu druge kategorije udruženog zločinačkog poduhvata, Žalbeno vijeće u predmetu *Krnojelac* smatralo je da dokaz o postojanju formalnog ili neformalnog sporazuma između učesnika nije od presudnog značaja.²⁹⁰ Takođe je potvrdilo da prisustvo u vrijeme izvršenja krivičnog djela nije nužno. Osoba se može smatrati odgovornom za krivična djela koja su izvršili drugi i ako nije prisutna – potrebno je samo da ta osoba stupi s drugima u sporazum da se izvrši neki zločin.²⁹¹ Osim dokaza da je više pojedinaca sklopilo sporazum da počine izvjesno krivično djelo, za udruženi zločinački poduhvat potrebno je dokazati i to da su strane u tom sporazumu preduzele neku radnju za sprovođenje tog dogovora u djelo.²⁹² Krivičnoj odgovornosti na osnovu udruženog zločinačkog poduhvata ne podliježe se za puko udruživanje radi njegovog sprovođenja, već je za udruženi zločinački poduhvat

²⁸⁶ Drugostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 196. U predmetu *Čelebići*, Žalbeno vijeće je smatralo da svijest o nepostojanju razumnog osnova za vjerovanje da zatočenici predstavljaju bezbjednosni rizik isto tako nije dovoljna za zaključak da je optuženi učestvovao u udruženom zločinačkom poduhvatu držanja osoba u zatočeništvu. (Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 366)

²⁸⁷ Drugostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 202-203; drugostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 89, 96. O saizvršiočevom znanju o sistemu može se zaključiti na osnovu njegovih ovlašćenja.

²⁸⁸ Taj zaključak mora biti jedini mogući zaključak na osnovu dokaza.

²⁸⁹ Prvostepena presuda u predmetu *Vasiljević*, par. 66; prvostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 80; drugostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 227; drugostepena presuda u predmetu *Furundžija*, par. 119.

²⁹⁰ Drugostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 96: "Prema tim kriterijumima, ne radi se toliko o dokazivanju postojanja manje-više formalnog dogovora među učesnicima koliko o njihovom pristajanju uz sistem."

²⁹¹ Drugostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 81; prvostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, fusnota 236.

²⁹² Odluka o udruženom zločinačkom poduhvatu u predmetu *Ojdanić*, par. 23. Žalbeno vijeće je smatralo da je ovaj uslov ono po čemu se "udruženi zločinački poduhvat" razlikuje od "udruživanja".

potrebno *učestvuje* u izvršenju nekog krivičnog djela u sklopu udruženog zločinačkog poduhvata.²⁹³

159. Pretresno vijeće u predmetu *Kvočka* smatralo je da *učestvuje* mora biti “značajno”, odnosno takvo da poduhvat čini “efikasnim ili djelotvornim”:

Može se desiti da neka osoba sa značajnom nadležnošću ili uticajem koja se svjesno ne žali ili ne protestuje automatski pruža značajnu pomoć ili podršku nekoj zločinačkoj aktivnosti samim svojim prešutnim odobravanjem, pogotovo ako je prisutna na mjestu vršenja te zločinačke aktivnosti. [...] Nivo *učestvuje* koji se pripisuje optuženom, kao i kvalifikacija u smislu značaja tog *učestvuje*, zavisi od raznih faktora, uključujući obim zločinačkog poduhvata, funkcije koje je optuženi obavljao i njegov položaj, vrijeme koje je optuženi proveo učestvujući u tom poduhvatu nakon što je saznao za zločinačku prirodu sistema, napore koje je uložio da spriječi zločinačke aktivnosti ili da ometa efikasno funkcionisanje sistema, težinu i obim počinjenih zločina.²⁹⁴

160. Da bi dokazala osnovni oblik udruženog zločinačkog poduhvata, optužba za svaku optuženu osobu, kao i za (ukoliko oni nisu među optuženima) glavnog izvršioca ili glavne izvršioce, mora pokazati da su imali isto stanje svijesti, tj. ono koje je potrebno za to krivično djelo. U poređenju sa *mens rea* potrebnom za pomaganje i podržavanje, “[u]česnik u osnovnom obliku udruženog zločinačkog poduhvata mora sa osobom koja je fizički izvršilac zločina dijeliti stanje svesti potrebno za to krivično djelo; osoba koja samo pomaže i podržava mora biti svjesna osnovnih elemenata počinjenog krivičnog djela, među kojima je i *mens rea* osobe koja ga je fizički izvršila, ali ne mora imati isti *mens rea* kao i ta osoba.”²⁹⁵ Za pomaganje i podržavanje u udruženom krivičnom poduhvatu mora se pokazati da je pomagač i podržavatelj znao za zajedničku namjeru učesnika u udruženom zločinačkom poduhvatu.²⁹⁶

B. Pomaganje i podržavanje

161. Pomaganje i podržavanje se definiše kao sve radnje pomaganja, ohrabivanja ili davanja moralne podrške za neko konkretno krivično djelo koje imaju *značajan*

²⁹³ Odluka o udruženom zločinačkom poduhvatu u predmetu *Ojdanić*, par. 26. Za razliku od zavjere, “za udruženi zločinački poduhvat potrebno je, osim toga [dokazivanja da se više osoba dogovorilo da počinje izvjesno krivično djelo], dokazati i to da su strane u tom dogovoru preduzele neku radnju za sprovođenje tog dogovora u djelo,” par. 23. Vidi i prvostepenu presudu u predmetu *Stakić*, par. 433.

²⁹⁴ Prvostepena presuda u predmetu *Kvočka*, par. 309 i 311.

²⁹⁵ Izdvojeno mišljenje sudije Davida Hunta o Odluci o udruženom zločinačkom poduhvatu u predmetu *Ojdanić*, par. 29, poziva se na drugostepenu presudu u predmetu *Aleksovski*, par. 162.

učinak na izvršenje tog krivičnog djela.²⁹⁷ Radnje glavnog izvršioca ili glavnih izvršilaca za koje se tereti pomagač i podržavatelj moraju se dokazati.²⁹⁸ Žalbeno vijeće je u predmetu *Tadić* navelo da glavni izvršilac čak i ne mora znati za doprinos saučesnika.²⁹⁹

162. Radnje pomaganja i podržavanja ne moraju biti opipljive, već se mogu sastojati u moralnoj podršci ili ohrabrenju glavnih izvršilaca u činjenju zločina.³⁰⁰ *Actus reus* pomaganja i podržavanja može se počinuti i nečinjenjem kad postoji dužnost da se djeluje, pod uslovom da je nečinjenje imalo značajan učinak na izvršenje tog zločina i da je pritom postojala tražena *mens rea*.³⁰¹ Dokaz o postojanju plana ili sporazuma nije uslov. Nije potrebno dokazati da je radnja pomaganja prouzrokovala zločin glavnog izvršioca u smislu da je ona bila *conditio sine qua non* za djela glavnog izvršioca.³⁰² Do učešća može doći prije, tokom ili nakon izvršenja zločina i ono od njega može biti geografski odvojeno.³⁰³

163. Pretresna vijeća u predmetima *Kunarac* i *Krnojelac* objasnili su da se *mens rea* pomaganja i podržavanja sastoji od znanja (ili svijesti) da radnje koje čini pomagač i podržavatelj pomažu izvršenju *konkretnog* krivičnog djela od strane glavnog izvršioca.³⁰⁴ Pretresna vijeća u predmetima *Furundžija*, *Blaškić*, *Kvočka* i *Naletilić*, međutim, bila su mišljenja da nije nužno da je pomagač ili podržavatelj tačno znao koje krivično djelo se namjerava počinuti ili je već počinjeno, pod uslovom

²⁹⁶ Prvostepena presuda u predmetu *Vasiljević*, par. 68; prvostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 83; prvostepena presuda u predmetu *Kvočka*, par. 273; drugostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 196.

²⁹⁷ Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 352; drugostepena presuda u predmetu *Aleksovski*, par. 162-164; drugostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 229. Vidi i prvostepenu presudu u predmetu *Naletilić*, par. 63; prvostepenu presudu u predmetu *Vasiljević*, par. 70; prvostepenu presudu u predmetu *Krstić*, par. 601; prvostepenu presudu u predmetu *Kordić*, par. 399; prvostepenu presudu u predmetu *Kunarac*, par. 391; prvostepenu presudu u predmetu *Furundžija*, par. 235 i 249.

²⁹⁸ Drugostepena presuda u predmetu *Aleksovski*, par. 165.

²⁹⁹ Drugostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 229.

³⁰⁰ Prvostepena presuda u predmetu *Furundžija*, par. 196, 199, 209, upućuje se na predmet *Schonfeld*, LRWC, sv. XI.

³⁰¹ Prvostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 88; prvostepena presuda u predmetu *Kunarac*, par. 391; prvostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 284-285; prvostepena presuda u predmetu *Aleksovski*, par. 129.

³⁰² Prvostepena presuda u predmetu *Naletilić*, par. 63; prvostepena presuda u predmetu *Kvočka*, par. 255; prvostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 88; prvostepena presuda u predmetu *Furundžija*, par. 217, 233-235, 249, upućuje se na predmet *Einsatzgruppen*, LRWC, sv. IV.

³⁰³ Prvostepena presuda u predmetu *Naletilić*, par. 63; prvostepena presuda u predmetu *Vasiljević*, par. 70; prvostepena presuda u predmetu *Kvočka*, par. 256; prvostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 284-285; prvostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 88; prvostepena presuda u predmetu *Kunarac*, par. 391; prvostepena presuda u predmetu *Aleksovski*, par. 129; prvostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 285.

³⁰⁴ Prvostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 90; prvostepena presuda u predmetu *Kunarac*, par. 392.

da je znao da će jedno od više krivičnih djela vjerovatno biti počinjeno, uključujući i ono koje je zaista počinjeno.³⁰⁵ Pretresno vijeće nalazi da je stroža definicija iz predmeta *Kunarac* i *Krnjelac* ubjedljivija i njoj će se prikloniti. Takođe se mora pokazati da je pomagač i podržavatelj bio svjestan bitnih elemenata zločina koji je konačno počinio glavni izvršilac, što znači i tražene *mens rea* glavnog izvršioca.³⁰⁶

164. Pomagač i podržavatelj progona mora znati ne samo za zločin u kojem pomaže, već i to da se on vrši s namjerom diskriminacije. On sam ne mora imati namjeru diskriminacije, ali mora biti svjestan šireg konteksta diskriminacije.³⁰⁷

165. Međunarodni sud je u svojoj praksi razmatrao pitanje da li fizičko prisustvo saučesnika na mjestu zločina može predstavljati dovoljno ohrabrenje ili podršku da bi se moglo zaključiti da se radi o “pomaganju i podržavanju”. Pretresna vijeća smatraju da prisustvo, u sprezi s položajem vlasti,³⁰⁸ može predstavljati pomoć u obliku moralne podrške, uključujući i prećutno odobravanje, odnosno da ono može konstituisati *actus reus* krivičnog djela.³⁰⁹ Međutim, prisustvo i položaj vlasti određene osobe sami za sebe nisu dovoljni za zaključak o pomaganju ili podržavanju osim ukoliko se ne pokaže da je to imalo znatnog uticaja u smislu davanja legitimiteta činjenju tog zločina ili ohrabrivanja glavnog izvršioca. Neophodno je razmotriti relevantne činjenice kako bi se ocijenio uticaj prisustva optuženog na licu mjesta i utvrdilo da li je ono imalo značajan učinak na izvršenje krivičnog djela.³¹⁰ Prisustvo nadređene osobe može se, međutim, smatrati značajnom indicijom ohrabrivanja i podržavanja.³¹¹

³⁰⁵ Prvostepena presuda u predmetu *Naletilić*, par. 63; prvostepena presuda u predmetu *Kvočka*, par. 255; prvostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 287; prvostepena presuda u predmetu *Furundžija*, par. 246.

³⁰⁶ Prvostepena presuda u predmetu *Naletilić*, par. 63; prvostepena presuda u predmetu *Vasiljević*, par. 71; drugostepena presuda u predmetu *Aleksovski*, par. 162; prvostepena presuda u predmetu *Kunarac*, par. 392.

³⁰⁷ Prvostepena presuda u predmetu *Kvočka*, par. 262.

³⁰⁸ Kako je konstatovalo Pretresno vijeće u prvostepenoj presudi u predmetu *Furundžija*, “onaj koji podržava mora, naime, imati određeni položaj koji će biti dovoljan da se ustanovi krivična odgovornost.” (par. 209) Vidi i par. 65 prvostepene presude u predmetu *Aleksovski*.

³⁰⁹ Prvostepena presuda u predmetu *Aleksovski*, par. 87.

³¹⁰ Prema mišljenju Žalbenog vijeća u predmetu *Čelebići*, za zaključak o pomaganju i podržavanju optužba mora utvrditi da je pomoć kojom je optuženi asistirao glavnom izvršiocu na značajan način uticala na činjenje krivičnog djela. (par. 364) Žalbeno vijeće je smatralo da učešće optuženog u klasifikovanju i oslobađanju zatočenika, za šta nije imao ovlaštenja, može biti nedovoljno da se utvrdi stepen učešća potreban za zaključak o značajnom uticaju na nastavak zatočenja (kakav bi odgovarao pomaganju i podržavanju). Činjenica da je jedan optuženi javno opravdavao i branio namjenu logora ne može se uzeti kao odgovarajući osnov za zaključak o pomaganju i podržavanju. (Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 357-359).

³¹¹ Prvostepena presuda u predmetu *Naletilić*, par. 63; prvostepena presuda u predmetu *Kvočka*, par. 257; prvostepena presuda u predmetu *Krnjelac*, par. 89; prvostepena presuda u predmetu *Kunarac*,

VIII. ISTORIJAT DOGAĐANJA KOJA SU DOVELA DO “PREUZIMANJA VLASTI SILOM 17. APRILA 1992.”

1. Događaji koji su doveli do raspada bivše Jugoslavije

166. Početkom 1990. godine, vladajući Savez komunista Jugoslavije se praktično raspao i u natjecanju za vlast na nivou republika pojavile su se nacionalističke političke stranke. Dana 18. novembra 1990., održani su izbori u Bosni i Hercegovini.³¹² Većinu zastupničkih mjesta u Skupštini osvojile su tri političke stranke koje su sebe povezivale s interesima tri najveće nacionalne grupe, i to Hrvatska demokratska zajednica (HDZ), koja se dovodila u vezu s Hrvatima, zatim SDS, koja se dovodila u vezu sa Srbima, te Stranka demokratske akcije (SDA), koja se dovodila u vezu s Muslimanima.³¹³ U skladu s međustranačkim predizbornim sporazumom, te tri nacionalne stranke su među sobom podijelile ključne funkcije u državnoj upravi.³¹⁴

167. Međutim, već od prvih sjednica Skupštine, počele su žestoke nesuglasice između, na jednoj strani, SDS-a i, na drugoj strani, HDZ-a i SDA.³¹⁵ Dok su HDZ i SDA počeli da podržavaju stavove koji su bili više za odcjepljenje, SDS je zauzeo suprotan stav.³¹⁶ Ta podjela je zaoštrena proglašenjem nezavisnosti od strane Hrvatske i Slovenije 25. juna 1991. godine, kao i dugotrajnim ratom u Hrvatskoj. Dana 15. oktobra 1991., bosanska Skupština je nakon žučnih rasprava, većinom glasova zastupnika SDA i HDZ-a, usvojila deklaraciju o Bosni i Hercegovini kao suverenoj državi. Zastupnici iz SDS-a napustili su Skupštinu zbog toga što su bili nadglasani.³¹⁷

168. Dana 24. oktobra 1991., zastupnici iz SDS-a održali su odvojeni sastanak i osnovali Skupštinu srpskog naroda Bosne i Hercegovine.³¹⁸ U novembru 1991., SDS je organizovao plebiscit bosanskih Srba s pitanjem da li Bosna i Hercegovina treba da

par. 393; prvostepena presuda u predmetu *Aleksovski*, par. 64; prvostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 327; prvostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 689.

³¹² Usaglašene činjenice, par. 62; Robert Donia, T. 1061.

³¹³ Robert Donia, T. 1066. SDA je osvojila 86 mjesta, SDS 72, a HDZ 44 od ukupno 240 mjesta. Preostalih 38 mjesta podijelilo je osam različitih političkih grupa, Izvještaj o Bosanskom Šamcu i teritoriji Bosne i Hercegovine /kao u originalu, izvještaj nosi naslov Bosanski Šamac i istorija BiH, prim. prev./, pripremio dr. Robert Donia, (DP P1), par. 119.

³¹⁴ Robert Donia, T. 1066, Blagoje Simić, T. 12197.

³¹⁵ Robert Donia, T. 1067; Božo Ninković, T. 13301.

³¹⁶ Robert Donia, T. 1060-70; Branislav Marušić, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 2.

³¹⁷ Stanko Pivašević, T. 19686; Božo Ninković, T. 13302; DP P1, par. 143-144.

³¹⁸ DP P1, par. 144; Blagoje Simić, T. 12222; Dušan Tanasić, T. 13747.

ostane dio Jugoslavije. Većina bosanskosrpskog stanovništva glasala je protiv nezavisnosti.³¹⁹

169. Dana 19. decembra 1991., Glavni odbor SDS-a Bosne i Hercegovine izdao je svim opštinskim odborima SDS-a “Uputstvo o organizovanju i djelovanju organa srpskog naroda u Bosni i Hercegovini u vanrednim okolnostima” (poznato i pod nazivom “Varijante A i B”) u kojem je svakom od njih dao instrukcije da na svojoj teritoriji formira krizni štab.³²⁰ Prema tom Uputstvu, novoosnovani krizni štabovi su trebali da uzmu vlast u opštinama u kojima su Srbi bili većinsko stanovništvo (varijanta A) ili da formiraju paralelne institucije vlasti u opštinama u kojima Srbi nisu bili većinsko stanovništvo (varijanta B).³²¹

170. Skupština srpskog naroda potvrdila je rezultate srpskog plebiscita i dana 9. januara 1992. proglasila je Srpsku Republiku Bosnu i Hercegovinu, koja je kasnije preimenovana u Republiku Srpsku.³²² Skupština srpskog naroda usvojila je i preporuku o osnivanju srpskih opština.³²³

171. Da bi ispunila uslove za međunarodno priznanje Bosne i Hercegovine, bosanska vlada je raspisala referendum o nezavisnosti. Referendum, koji je SDS bojkotovao, održan je 29. februara 1992. i ogromna većina glasača glasala je za nezavisnost.³²⁴ Nakon toga je 3. marta 1992. godine proglašena nezavisnost.

172. Evropska zajednica je 6. aprila 1992. priznala Bosnu i Hercegovinu kao nezavisnu državu, a 7. aprila iste godine to su učinile i Sjedinjene Američke Države.³²⁵ Dana 7. aprila 1992., srpska skupština je Srpsku Republiku Bosnu i Hercegovinu proglasila nezavisnom državom. Ti su se događaji preklapili s početkom vojnih operacija u Sarajevu i drugdje u Bosni i Hercegovini.³²⁶

³¹⁹ Blagoje Simić, T. 12222; Dušan Tanasić, T. 13747; Božo Ninković, T. 13303; DP P1, par. 144.

³²⁰ DP P3; DP P1, par. 152.

³²¹ DP P1, par. 152; Radovan Karadžić je na 50. sjednici Narodne skupštine Republike Srpske, održanoj 15. i 16. maja 1995. (DP P46/11), u vezi s varijantama A i B izjavio sljedeće: “U opštinama gdje smo bili manjina imali smo formiranu tajnu vlast, opštinski odbor, opštinsku skupštinu, predsjednika izvršnog odbora. To su bile, sjećate se, A ili B varijante. U B varijantama, gdje smo bili u manjini – 20%, 15% - imali smo vlast uspostavljenu i brigadu, jedinicu i tamo, kolika da je, ali odred je bio tamo i komandant”, str. 2.

³²² DP P1, par. 148; Blagoje Simić, T. 12223.

³²³ Stanko Pivašević, T. 19688.

³²⁴ DP P1, par. 151; Stanko Pivašević, T. 19719.

³²⁵ Odluka po pretpretresnom podnesku optužbe kojim se traži da Pretresno vijeće formalno primi na znanje međunarodni karakter sukoba u Bosni i Hercegovini, 25. mart 1999., str. 5.

³²⁶ DP P1, par. 159 – “Uputstvo o organizovanju i djelovanju organa srpskog naroda u Bosni i Hercegovini u vanrednim okolnostima”.

173. Strane su saglasne s tim da je “[S]ve vrijeme na koje se odnosi” Izmijenjena optužnica u Republici Bosni i Hercegovini postojalo stanje oružanog sukoba.³²⁷ Postojanje oružanog sukoba relevantno je za optužbe po članu 5 Statuta.

2. Geografski položaj Bosanskog Šamca

174. Opština Bosanski Šamac nalazi se u sjeveroistočnom dijelu Republike Bosne i Hercegovine, kako se ona zvala u predmetno vrijeme. Budući da je smješten na obalama rijeka Bosne i Save, na granici između Bosne i Hrvatske, grad Bosanski Šamac je bio važan trgovački centar u industrijskoj regiji u kojoj su se nalazile luke, rafinerije nafte i bescarinske zone. Most preko rijeke Save bio je od ključnog značaja za razmjenu robe i usluga između Hrvatske i Bosne i Hercegovine.³²⁸ Opština Odžak smještena je slično, neposredno uz Bosanski Šamac prema zapadu, na rijeci Savi i na granici sa Hrvatskom.

175. Grad Bosanski Šamac bio je od strateškog značaja za izvođenje vojnih operacija. Ta opština je činila dio takozvanog posavskog koridora, uskog ravničarskog pojasa duž rijeke Save koji je povezivao područja u Hrvatskoj pod kontrolom Srba sa teritorijama bosanskih Srba i Republikom Srbijom.³²⁹ Taj koridor je bio najlakši i najkraći način da se uspostavi kopneni put između područja u Hrvatskoj pod kontrolom Srba na zapadu (Republika Srpska Krajina) i Srbije na istoku.³³⁰ Opštine koje su činile posavski koridor bile su naseljene stanovništvom mješovitog nacionalnog porijekla, pri čemu su većinu stanovništva činili Hrvati i Muslimani zajedno.³³¹ Prema popisu iz 1991. godine, opština Bosanski Šamac bila je nacionalno raznolika zajednica koja je brojala 32.960 ljudi: Srba (41,3%), Hrvata (44,7%), Muslimana (6,8%) i ostalih (7,2%).³³²

³²⁷ Usaglašene činjenice, par. 80.

³²⁸ DP P1, par. 168; Sulejman Tihic, T. 1249.

³²⁹ DP P1, par. 171.

³³⁰ T. 1102.

³³¹ DP P1, par. 172-174.

³³² DP P133, Promjene u etničkom sastavu Bosanskog Šamca i Odžaka, tabela 3. U paragrafu 28 Izmijenjene optužnice navodi se da je prije oružanog sukoba opštinu Bosanski Šamac naseljavalo oko 33.000 ljudi, od kojih su gotovo 17.000 bili bosanski Muslimani i Hrvati. Odbrana nije osporavala te brojke, vidi Tadićev završni podnesak, par. 645.

3. Događaji u opštini Bosanski Šamac koji su prethodili preuzimanju vlasti

(a) Politička zbivanja

176. Politička situacija u Bosanskom Šamcu u periodu od 1990. do 1992. godine bila je odraz na lokalnom nivou opšte političke situacije u Bosni i Hercegovini. Na izborima održanim 1990. godine nacionalne stranke su osvojile većinu od 50 zastupničkih mjesta u Skupštini opštine, pri čemu je vodeća stranka bila HDZ, zatim su slijedili SDS, SDP i SDA.³³³ Slično praksi na republičkom nivou, stranke su međusobno podijelile vlast u skladu s izbornim rezultatima.³³⁴

177. U sklopu srpskog plebiscita iz novembra 1991., ogromna većina Srba izašla je na plebiscit održan u Bosanskom Šamcu.³³⁵ Skupština srpskog naroda dala je preporuku za osnivanje srpskih opština, nakon čega su održani sastanci u svim srpskim mjesnim zajednicama na tom području, i tom prilikom se od stanovnika tražilo da glasaju o tome da li su za stvaranje srpskih opština na srpskim teritorijama. Na osnovu tog glasanja, predstavnici mjesnih zajednica su obrazovali Srpsku opštinu Bosanski Šamac i Pelagićevo u osnivanju.³³⁶

178. SDA je krajem 1991. u Bosanskom Šamcu osnovao Komisiju za sigurnost koja je nazivana Kriznim štabom.³³⁷ Ta komisija je imala tri člana, održavala je javne sjednice, a njen predsjednik je bio Alija Fitozović.³³⁸ Svjedoci optužbe su posvjedočili da su namjere te Komisije bile da prati bezbjednosna pitanja i situaciju u Hrvatskoj, vrši istragu incidenata u kojima je došlo do sukoba na nacionalnoj osnovi, te da zaštititi imovinu.³³⁹

179. Stvaranje Hrvatske zajednice Bosanska Posavina krajem 1991. godine, te osnivanje srpske opštine Šamac i Pelagićevo 29. februara 1992., pojačali su političku polarizaciju na nacionalnoj osnovi.³⁴⁰ Svjedoci odbrane su svjedočili i da je integritet lokalne uprave narušen kršenjem međustranačkog sporazuma (koji je predstavljao

³³³ Sulejman Tihic, T. 1243.

³³⁴ Izet Izetbegović, T. 2143-44.

³³⁵ Stanko Pivašević, T. 19687.

³³⁶ Blagoje Simić, T. 12225.

³³⁷ Sulejman Tihic, T. 3872-74; Izet Izetbegović, T. 2397-98; Alija Fitozović je svjedočio da je Komisija za sigurnost osnovana u septembru 1991., T. 8542-43, te da je u aprilu 1992. postojao Krizni štab SDA, T. 8477-78.

³³⁸ Alija Fitozović, T. 8383-84; Sulejman Tihic, T. 3692-93, T. 3817-20, T. 3872-75.

³³⁹ Izet Izetbegović, T. 2417; Alija Fitozović, T. 8384.

osnovu za višenacionalnu strukturu organa vlasti) od strane Muslimana i Hrvata u barem dva navrata, kao i ustavnom krizom koja je iz toga proizašla.³⁴¹

180. Tokom perioda koji je prethodio preuzimanju vlasti održano je mnogo sastanaka na kojima se raspravljalo o povećanju napetosti. Sastanci između predstavnika SDA, HDZ-a, SDS-a i vojske održavani su prije 17. aprila 1992. Svrha tih sastanaka bila je da se rješavaju trenutni problemi, posebno oni koji su se odnosili na incidente s patrolama i kontrolnim punktovima.³⁴²

181. Ibrahim Salkić je izjavio da je u Bosanskom Šamcu, nekoliko dana prije početka sukoba, održan miting za mir.³⁴³ Simo Zarić je održao govor na tom mitingu i tom prilikom je ustvrdio da će 4. odred braniti Šamac od Srba i Hrvata i apelovao na građane da ostanu u gradu i daju sve od sebe da se spriječi građanski rat.³⁴⁴

(b) Atmosfera rastuće napetosti

182. I svjedoci odbrane i svjedoci optužbe svjedočili su o tome da je u Bosanskom Šamcu tokom mjeseci uoči preuzimanja vlasti, a počev od jeseni 1991., došlo do eskalacije napetosti.

183. Svjedoci optužbe i odbrane svjedočili su o povećanju broja incidenata s otvaranjem vatre, eksplozijama granata, sabotazama i nasiljem u Bosanskom Šamcu. Svjedoci optužbe su, međutim, naglašavali da je na meti većeg dijela nasilja bila imovina bosanskih Muslimana i Hrvata, dok su svjedoci odbrane tvrdili da su sabotaze bile usmjerene protiv javne i privatne imovine.³⁴⁵ Mnogi su svjedoci izjavili

³⁴⁰ Blagoje Simić, T. 12216-17, T. 12283-84; Čedomir Simić, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 4; Aleksandar Janković, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 5; Simo Jovanović, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 2; svjedok DW 1/3, T. 14871; Simo Zarić, T. 19113-14, T. 19155.

³⁴¹ T. 12198-202; Blagoje Simić, T. 12211; Aleksandar Janković, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 8.

³⁴² Svjedok N, T. 6036; Dragan Delić, T. 6629-34, T. 6747, T. 6750.

³⁴³ Ibrahim Salkić, T. 3199-200, T. 3221; svjedokinja K, T. 4791-92.

³⁴⁴ Ibrahim Salkić, T. 4401; Hašim Foćaković, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 15; Fatima Zarić, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 16.

³⁴⁵ Sulejman Tihiić, T. 1338-40, T. 3680-83; Dragan Lukač, T. 1584-88; Izet Izetbegović, T. 2186-87; Ibrahim Salkić, T. 3524-27; Dragan Delić, T. 6808-09; svjedok N, T. 6031-32; Alija Fitozović, T. 8444, T. 8867; Stevan Todorović, T. 9068; svjedok O, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 11; Miroslav Tadić, T. 15169; Simo Zarić, T. 19068-74; Džemal Jasenica, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 15; Petar Karlović, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 18; Mirko Pavić, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 8; Fadil Topčagić, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 14, 20-21; Fatima Zarić, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 12 i T. 15169; svjedok DW 2/3, T. 14429; Maksim Simeunović, T. 15855; DP P21, u jednoj depeši koju je komanda 2. vojne oblasti JNA uputila Operativnom centru Generalštaba u Beogradu 17. aprila, pominju se "brojni konflikti i ekscesi na međunacionalnoj osnovi" prije napada u Bosanskom Šamcu.

da je most na rijeci Savi miniran,³⁴⁶ da su električni vodovi bili pokidani,³⁴⁷ da je miniran kiosk Hrvata Grge Zubaka,³⁴⁸ te da je zapaljena vikendica Hasana i Mirsade Čeribašić.³⁴⁹ Simo Zarić je Šamac nazvao “malim Bejrutom” zbog gotovo svakodnevnih sabotaža i svakovrsnih terorističkih akcija.³⁵⁰ Zbog tih incidenata sve strane su počele da sumnjiče i okrivljuju jedna drugu da su odgovorne za njih.³⁵¹

184. U jesen 1991. i u martu 1992., hrvatske paravojne snage napale su kasarne i garnizone JNA na područjima oko Bosanskog Šamca.³⁵² Drugom prilikom su pripadnici Zbora narodne garde na kontrolnom punktu u Grebnicama razoružali dvojicu oficira JNA.³⁵³

185. Dana 27. januara 1992., minirana je jedna srpska pravoslavna kapela.³⁵⁴

186. Dana 14. februara 1992., dva mladića Muslimana poginula su u kafiću "Valentino" kad su slučajno aktivirali ručnu bombu. Situacija je bila nestabilna, a za to su isprva okrivljavani Srbi iz JNA, odnosno 4. odred, ili Hrvati iz Orašja, odnosno “ustaše”. Građani Bosanskog Šamca okupili su se u policijskoj stanici, a potom sljedećeg dana održali miting u mjesnom kinu. Atmosfera na mitingu bila je usijana. Govore su održali Sulejman Tihić, predsjednik lokalnog ogranka SDA, i Simo Zarić.³⁵⁵

³⁴⁶ Sulejman Tihić, T. 1338; Dragan Lukač, T. 1584-85; svjedokinja K, T. 4766-70; svjedok N, T. 6031-32; Stevan Todorović, T. 9069; Osman Jašarević, T. 10650.

³⁴⁷ Sulejman Tihić, T. 1338; Dragan Lukač, T. 1584-85; Muhamed Bičić, T. 3048; svjedokinja K, T. 4766-70; svjedok N, T. 6031-32; Alija Fitozović, T. 8444.

³⁴⁸ Sulejman Tihić, T. 3680-84; Dragan Lukač, T. 1586; svjedokinja K, T. 4766-70; Alija Fitozović, T. 8444; svjedok A, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 18-19; svjedok O, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 11.

³⁴⁹ Sulejman Tihić, T. 1338; Izet Izetbegović, T. 2186-87, svjedok L, T. 4249-57, T. 4371; svjedok O, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 11.

³⁵⁰ T. 19065-66.

³⁵¹ Sulejman Tihić, T. 1340; Dragan Lukač, T. 1586; Stevan Todorović, T. 9069-77; Fadil Topčagić, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 15-16.

³⁵² Simo Zarić, T. 19112-13.

³⁵³ Maksim Simeunović, T. 15852-53; Stevan Nikolić, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 22; Kosta Simić, T. 16935-36; vidi i Dušan Gavrić, T. 17297; Džemal Jasenica, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 15.

³⁵⁴ Sulejman Tihić, T. 3680-84; Dragan Lukač, T. 1864; svjedokinja K, T. 4766-70; Stevan Todorović, T. 9075-76; Simo Zarić, T. 19073-74; svjedok DW 2/3, T. 14427, T. 14429; Fadil Topčagić, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 19.

³⁵⁵ Sulejman Tihić, T. 3680-84; Dragan Lukač, T. 1853-54; Muhamed Bičić, T. 3049; Ibrahim Salkić, T. 3524-25; svjedok N, T. 6301-04; Jelena Kapetanović, T. 10357-58; Osman Jašarević, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 25-26, T. 10495-97; Hasan Subašić, T. 10930; Ediba Bobić, T. 11248, T. 11306-10; Vladimir Šarkanović, T. 16497; Jovo Savić, T. 17010-12; Hašim Foćaković, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 16.

187. Te su napetosti zaoštrene zbog rata koji je bio u toku u susjednoj Hrvatskoj.³⁵⁶ Građani Bosanskog Šamca su na okolnom području čuli eksplozije, bitke i pokrete tenkova, jedinica i vojnih vozila.³⁵⁷ Stanko Bojić je svjedočio da je grad brujaao od priča o neizbježnom napadu.³⁵⁸

188. Svjedoci odbrane su svjedočili da su krajem 1991. godine razmjene zarobljenika između Hrvatske i Bosne i Hercegovine vršene uglavnom preko Bosanskog Šamca.³⁵⁹ Zbog rata u susjednoj Hrvatskoj u Bosanski Šamac su došle izbjeglice svih nacionalnosti.³⁶⁰

189. Svi ti incidenti su ugrožavali bezbjednosnu situaciju i doprinijeli političkoj nestabilnosti i polarizaciji na području Posavine i širom Bosne i Hercegovine.³⁶¹ Svjedoci odbrane su tvrdili da je situacija u Bosanskom Šamcu bila napeta i da su obični ljudi bili uglavnom vrlo uplašeni, nesigurni i bojali su se rata i krvoprolića.³⁶²

190. Prema izjavama svjedoka odbrane, postepeno razdvajanje i segregacija započeli su tamo gdje bi se, na primjer, Muslimani i Hrvati okupljali u skladu sa svojom nacionalnom pripadnošću u kafićima, školama, preduzećima i na sportskim natjecanjima, pri čemu je svaka nacionalna grupa sve više podržavala svoju nacionalnu stranku.³⁶³

³⁵⁶ Sulejman Tihčić, T. 1343; Hasan Bičić, T. 2617, Snježana Delić, T. 6387-88; Kemal Mehinović, T. 7386, T. 7629; svjedok C, T. 7951-52; Alija Fitozović, T. 8365, T. 8444; Osman Jašarević, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 19; Stevan Todorović, T. 9669-72; svjedok O, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 5, 10.

³⁵⁷ Blagoje Simić, T. 12187-89; Simeon Simić, T. 12989; Stanko Dujković, vanpretresni iskazi, T. 287; Miroslav Tadić, T. 15186.

³⁵⁸ Stanko Bojić, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 10; vidi i Sulejman Tihčić, T. 1342; Hasan Bičić, T. 2631. Muhamed Bičić, T. 3069-70; Mithat Ibralić, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 6; Miroslav Tadić, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 7, T. 15173; Đorđe Tubaković, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 5.

³⁵⁹ Blagoje Simić, T. 12187-89; Miroslav Tadić, T. 15140, T. 15172; Velimir Maslić, T. 14123-24.

³⁶⁰ Blagoje Simić, T. 12187-89, T. 12212; Simeon Simić, T. 12968; Nedžvija Avdić, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 4; Miroslav Tadić, T. 15172-3; Đorđe Tubaković, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 5; Milka Petković, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 6.

³⁶¹ Ibrahim Salkić, T. 3527; Simo Zarić, T. 19065-66.

³⁶² Pelka Andrić, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 2; Vladimir Šarkanović, T. 16487; Đorđe Tubaković, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 5; Milka Petković, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 6; Hasan Pištoljević, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 2; Stanko Bojić, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 10; svjedok DW 8/3, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 2.

³⁶³ Veselin Blagojević, T. 13950; Nedžvija Avdić, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 2; Mijo Babić, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 2; Mithat Ibralić, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 4; Aleksandar Janković, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 3; Jovo Lakić, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 2; Amir Nukić, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 5; Dario Radić, T. 15059; Ljubomir Vuković, T. 14564; Mladen Borbeli, T. 14700; Velimir Maslić, T. 14125-26; svjedok DW 2/3, T. 14428; Vladimir Šarkanović, T. 16492-93; Jovo Savić, T. 17010-11; Petar Karlović, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 9; Ljubomir Vuković, T. 14569-70; Stanko Bojić, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 6.

191. Blagoje Simić je tu polarizaciju okarakterisao kao podjelu na one koji su smatrali da Jugoslavija treba da se raspadne i na pripadnike "patriotske strane" koja je smatrala da Jugoslavija treba da ostane jedinstvena.³⁶⁴ Drugi su smatrali da su politički stavovi ljudi i nacionalne napetosti poticali neposredno od njihove pripadnosti pojedinoj nacionalnoj grupi.³⁶⁵

192. Svjedoci odbrane su porast međunacionalnih napetosti pripisivali i radu političkih stranaka i ekstremista iz svih nacionalnih grupa koji su koristili negativne ili pogrdne simbole povezane s prošlim međunacionalnim sukobom. Među trima nacionalnim grupama raslo je suparništvo, a kulminiralo je provokativnim isticanjem nacionalističkih zastava i simbola i pjevanjem nacionalističkih pjesama.³⁶⁶ Miroslav Tadić je izjavio da je "sama propaganda bila gora od rata" i da je štampa odigrala veliku ulogu u širenju straha i eskaliranju napetosti.³⁶⁷

193. I svjedoci optužbe i svjedoci odbrane svjedočili su da se veliki broj stanovnika Bosanskog Šamca iselio zajedno sa svojim porodicama tokom perioda uoči preuzimanja vlasti. Premda su neki tvrdili da su to činili uglavnom Srbi i Hrvati, svjedoci su izjavili da su iz grada odlazili i Muslimani koji su bili u mogućnosti da to učine.³⁶⁸ Dokazi odbrane išli su za tim da pokažu da su u periodu uoči sukoba iz Bosanskog Šamca odlazili pripadnici svih nacionalnih grupa.³⁶⁹

(c) Vojne pripreme u Bosanskom Šamcu

(i) Osnivanje 4. odreda

³⁶⁴ T. 12218.

³⁶⁵ Božo Ninković, T. 13314-15.

³⁶⁶ Veselin Blagojević, T. 13949; Nedžvija Avdić, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 2; Čedomir Simić, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 3; Simo Jovanović, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 2; Jovo Lakić, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 2; Amir Nukić, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 2; Simo Zarić, T. 19138-40; Savo Popović, T. 16226.

³⁶⁷ Miroslav Tadić, T. 15166.

³⁶⁸ Sulejman Tihic, T. 1342; Dragan Lukač, T. 1932; Izet Izetbegović, T. 2485, T. 2592; Muhamed Bičić, T. 3069-70; svjedokinja G, T. 4040-41, T. 4126-27; Safet Dagović, T. 7313; Jelena Kapetanović, T. 8890; Izet Izetbegović, T. 2485; Hasan Bičić, T. 2631; Muhamed Bičić, T. 2926, T. 3069-70; Esad Dagović, T. 5864-67; svjedokinja G, T. 4128; svjedokinja K, T. 4589-90, svjedok P, T. 11631, T. 11634; Osman Jašarević, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 31; svjedok Q, T. 11837-44; Čedomir Simić, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 5; vidi i Mladen Borbeli, T. 14702; Aleksandar Janković, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 7; Kosta Simić, T. 16936; Džemal Jasenica, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 16.

³⁶⁹ Milka Petković, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 6; Ljubomir Čordašević, vanpretresni iskazi, T. 370; Simo Jovanović, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 3; Mladen Borbeli, T. 14702; Ljubomir Vuković, T. 14574; Velimir Maslić, T. 14140; svjedok DW 2/3, T. 14432-33; Simeon Simić, T. 13102.

194. Četvrti odred je osnovan 5. januara 1992. naredbom potpukovnika Stevana Nikolića, komandanta 17. taktičke grupe, nakon što je Sekretarijat za narodnu odbranu uputio pozive za mobilizaciju.³⁷⁰ Četvrti odred bio je u sastavu 17. taktičke grupe JNA.³⁷¹

195. Uoči osnivanja 4. odreda, u decembru 1991. ili otprilike u to vrijeme, u spomen-domu "Mitar Trifunović" održana su dva sastanka.³⁷² Svjedoci optužbe i odbrane izjavili su da su na te sastanke pozvani svi rezervni oficiri, a oni koji su se odazvali i prisustvovali tim sastancima, bez obzira na to koje su nacionalnosti bili, pozvani su da se pridruže 4. odredu.³⁷³

196. Radovan Antić je postao komandant 4. odreda,³⁷⁴ a Jovo Savić pomoćnik komandanta.³⁷⁵ Komandant Antić je posvjedočio da su svi komandanti odreda bili isključivo podređeni komandantu 17. taktičke grupe.³⁷⁶ Komandant 4. odreda nije

³⁷⁰ Prvi razgovor Tužilaštva s Tadićem, str. 17; Simo Zarić, T. 19055; Stevan Nikolić, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 14; vidi i Radovan Antić, T. 16999-700; svjedok DW 2/3, T. 14436, T. 14499; Teodor Tutnjević, T. 17406; Džemal Jasenica, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 6; Đuro Prgomet, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 6; Stanko Bojić, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 10; Mustafa Omeranović, T. 18123; Vladimir Šarkanović, T. 16488; Petar Karlović, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 10; Sulejman Tihić, T. 3678; Dragan Lukač, T. 1893; Ibrahim Salkić, T. 3197; svjedok L, T. 4292, T. 4489; Safet Dagović, T. 7283.

³⁷¹ Sulejman Tihić, T. 3680, T. 3900-01; Dragan Lukač, T. 1555; Izet Izetbegović, T. 2461; svjedok N, T. 6324-25; Osman Jašarević, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 14; Simo Zarić, T. 19193; Fadil Topčagić, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 5; Vladimir Šarkanović, T. 16490; Džemal Jasenica, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 8; Petar Karlović, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 10; Mihajlo Topolovac, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 8; vidi i Mladen Borbeli, T. 14703; Aleksandar Janković, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 9.

³⁷² Alija Fitozović, T. 8412; Simo Zarić, T.19045-46, T. 19054; Marko Kurešević, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 7; Teodor Tutnjević, T. 17410; Vladimir Šarkanović, T. 16491; Stevan Nikolić, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 15, T. 18493; Jovo Savić, T. 16993-94; Petar Karlović, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 13.

³⁷³ Alija Fitozović, T. 8412, T. 8598-99; Radovan Antić, T. 16696, T. 16999-700; Simo Zarić, T. 19045-46, T. 19050-54; Stevan Nikolić, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 15; Jovo Savić, T. 16993-95, T. 16996-97; Vladimir Šarkanović, T. 16491; Marko Kurešević, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 7; Petar Karlović, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 13; Džemal Jasenica, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 10.

³⁷⁴ Ljubomir Vuković, T. 14573; Mladen Borbeli, T. 14704; Velimir Maslić, T. 14132; svjedok DW 2/3, T. 14436-37; Mihajlo Tovirac, vanpretresni iskazi, T. 45; Goran Buzaković, T. 17680; Mustafa Omeranović, T. 18123; Stevan Arandić, vanpretresni iskazi, T. 165; Džemal Jasenica, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 7; Petar Karlović, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 15; Fadil Topčagić, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 9; Radovan Antić, T. 16699-700; Mihajlo Topolovac, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 7; Stevan Nikolić, T. 18508; Jovo Savić, T. 16999; Miroslav Tadić, T. 15541.

³⁷⁵ Nusret Hadžijusufović, T. 6981; Jelena Kapetanović, T. 10359-60; Ljubomir Vuković T. 14573, Stevan Arandić str. 165, Džemal Jasenica, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 7; Petar Karlović, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 15; Fadil Topčagić, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 9; Radovan Antić, T. 1699-700; Mihajlo Topolovac, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 7; Simo Zarić, T.19056; Jovo Savić, T. 16999; Miroslav Tadić, T. 15541.

³⁷⁶ Radovan Antić, T. 16702.

mogao nezavisno angažovati odred ili neki njegov dio bez naređenja komandanta 17. taktičke grupe.³⁷⁷

197. Simo Zarić je postao pomoćnik komandanta za obavještajno-bezbjednosne poslove, što je funkcija koja je poznata i pod nazivom pomoćnik komandanta za bezbjednosno-informativne poslove i informisanje i moral.³⁷⁸ Bio je podređen komandantu Antiću, kao i načelniku za obavještajne i bezbjednosne poslove 17. taktičke grupe, Maksimu Simeunoviću.³⁷⁹ Prikupljao je obavještajne podatke i podnosio i pismene i usmene izvještaje Maksimu Simeunoviću.³⁸⁰ Simo Zarić je sve obavještajne podatke koje je smatrao bitnima za 4. odred prenosio direktno komandantu Antiću.³⁸¹

198. Miroslav Tadić je bio pomoćnik komandanta za pozadinu, što je funkcija poznata i pod nazivom zamjenik komandanta za pozadinu.³⁸² Desetak dana nakon izbijanja rata zamijenio ga je Mihajlo Tovirac.³⁸³

199. Miroslav Tadić je posvjedočio da prije 17. aprila 1992. nije obavljao nikakve dužnosti u 4. odred.³⁸⁴ Premda je zvanično bio zadužen za pozadinu, 4. odred nije imao skladište, pa je pozadinska jedinica 17. taktičke grupe opsluživala 4. odred.³⁸⁵ Shodno tome, Miroslav Tadić nije snabdijevao 4. odred oružjem, municijom, hranom niti odjećom.³⁸⁶

³⁷⁷ Maksim Simeunović, T. 15828; Radovan Antić T. 16702-03.

³⁷⁸ Svjedok DW 2/3, T. 14436-37; Stevan Arandić, vanpretresni iskaz, T. 165; Petar Karlović, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 15; Fadil Topčagić, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 9; Simo Zarić, T. 19055; Simo Zarić, T. 19056; Jovo Savić, T. 16999; Miroslav Tadić, T. 15543-4; Radovan Antić, T. 16701; Đuro Prgomet, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 6; Teodor Tutnjević, T. 17449; Džemal Jasenica, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 7; Stevan Todorović, T. 9038-39.

³⁷⁹ Simo Zarić, T. 19058-59.

³⁸⁰ Simo Zarić, T. 19057-59; Radovan Antić, T. 16704.

³⁸¹ Simo Zarić, T. 19057-59; Maksim Simeunović je posvjedočio da Simo Zarić nije bio obavezan da komandantu odreda prenosi sve informacije koje je imao, ali da je bio obavezan da prosljedi sve informacije načelniku za bezbjednosne i obavještajne poslove 17. taktičke grupe, T. 15829-30. Simo Zarić je posvjedočio da je, premda Simeunović nije bio dužan da daje povratne informacije Simi Zariću u vezi s izvještajima koje mu je ovaj podnio, mogao s njim da razgovara o nekim važnim obavještajnim podacima, ili da izda neki novi zadatak koji bi proizlazio iz tih obavještajnih podataka, T. 19059.

³⁸² Svjedok DW 2/3, T. 14436-37; Stevan Arandić, vanpretresni iskaz, T. 165; Petar Karlović, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 15; Fadil Topčagić, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 9; Fatima Zarić, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 11; Simo Zarić, T. 19056, T. 19200; Jovo Savić, T. 16999; Radovan Antić, T. 16701; Miroslav Tadić, T. 15543-44; Džemal Jasenica, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 7.

³⁸³ Mihajlo Tovirac, vanpretresni iskaz, T. 45.

³⁸⁴ Miroslav Tadić, T. 15595.

³⁸⁵ Miroslav Tadić, T. 15551.

³⁸⁶ Miroslav Tadić, T. 15546.

200. U 4. odredu bilo je oko 450 vojnika.³⁸⁷ Svjedoci odbrane su posvjedočili da su pripadnici 4. odreda uzimani iz redova lokalnog stanovništva Bosanskog Šamca i okolnih sela.³⁸⁸

201. Svjedoci optužbe i odbrane posvjedočili su da je 4. odred bio višenacionalna jedinica, ali da su većina njegovih pripadnika bili Srbi iz Bosanskog Šamca.³⁸⁹ Sekretarijat za narodnu odbranu u Šamcu mobilisao je rezervne snage prema spisku svih vojnih obveznika, koji nije bio zasnovan na nacionalnoj pripadnosti.³⁹⁰ Prema tvrdnji Sime Zarića, neposredno prije izbijanja rata, u 4. odredu su bila 154 Muslimana, 44 Hrvata i 250 Srba.³⁹¹

202. Pripadnici 4. odreda često su se okupljali u kafiću "As", čiji je vlasnik bio Miroslav Tadić. Štab 4. odreda nalazio se u fabrici tekstila "ŠIT", preko puta kafića "As".³⁹²

203. Zona odgovornosti 4. odreda obuhvatala je isključivo grad Bosanski Šamac.³⁹³ Deklarisana svrha tog odreda bila je sprečavanje međunacionalnih sukoba i širenja

³⁸⁷ Sulejman Tihić, T. 3711; Alija Fitozović, T. 8605; Osman Jašarević, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 15; Miroslav Tadić, T. 15587; Radovan Antić, T. 16785; Simo Zarić, T. 19089.

³⁸⁸ Mihajlo Tovirac, vanpretresni iskaz, T. 50-51; Stanko Bojić, T. 17981-82; Stevan Arandić, vanpretresni iskaz, T. 164-65; Maksim Simeunović, T. 15822; Mihajlo Topolovac, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 8; Džemal Jasenica, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 7.

³⁸⁹ Sulejman Tihić, T. 3711; Dragan Lukač, T. 1559-60; Izet Izetbegović, T. 2190; Ibrahim Salkić, T. 3199; svjedok N, T. 6325; Safet Dagović, T. 7290; Miroslav Tadić, T. 15185; Stevan Nikolić, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 11; Simeon Simić, T. 12078; Simo Jovanović, T. 18963; Slobodan Sjenčić, vanpretresni iskaz, T. 283; Velimir Maslić, T. 14131; Dario Radić, T. 15086; Ljubomir Vuković, T. 14573; Marko Kurešević, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 5; Goran Buzaković, T. 17670-71; Maksim Simeunović, T. 15821; Fatima Zarić, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 11; Mihajlo Topolovac, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 8; Vladimir Šarkanović, T. 16489; Petar Karlović, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 14; Đuro Prgomet, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 9; Fadil Topčagić, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 7; Radovan Antić, T. 16702; T. 18231; Simo Zarić, T. 19088-89; Teodor Tutnjević, T.17411, Jovo Savić, T. 17002.

³⁹⁰ Prvi razgovor Tužilaštva s Tadićem, str. 17; Velimir Maslić, T. 14129; Amir Nukić, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 3; Đorđe Tubaković, T. 17941; Stevan Nikolić, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 11; Jovo Savić, T. 16999-700; Simo Zarić, T. 19192.

³⁹¹ Simo Zarić, T. 19089.

³⁹² Hasan Bičić, T. 2850; Esad Dagović, T. 5752; Nusret Hadžijusufović, T. 6859-61; svjedok C, T. 7882-84, T. 7899; Alija Fitozović, T. 8435; Jelena Kapetanović, T. 8891-92; Osman Jašarević, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 12; Hasan Subašić, T. 10931. Dragan Lukač, T. 1562, T.1564, T.1894; Sulejman Tihić, T. 3678-79; svjedok N, T. 6325; Dragan Delić, T. 6755; Jelena Kapetanović, T. 10380; Miroslav Tadić, T. 15182; Dario Radić, T. 15086; Marko Kurešević, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 4; Velimir Maslić, T. 14131; svjedok DW 2/3, T. 14436; Mihajlo Tovirac, vanpretresni iskaz, T. 45; Stanko Bojić, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 10; Goran Buzaković, T. 17670; Maksim Simeunović, T. 15814; Radovan Antić, T. 16706; Teodor Tutnjević, T. 17406-07; Vladimir Šarkanović, T. 16489-90; Džemal Jasenica, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 9; Fadil Topčagić, T. 18323; Simo Zarić, T. 19198; Jovo Savić, T. 17002.

³⁹³ Jelena Kapetanović, T. 10359-60; Alija Fitozović, T. 8601-03; Miroslav Tadić, T. 15182-83; Fadil Topčagić, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 10; Radovan Antić, T. 16700.

rata iz Hrvatske.³⁹⁴ Svjedoci optužbe i odbrane posvjedočili su da je svrha 4. odreda bila odbrana Bosanskog Šamca, njegovih građana i imovine.³⁹⁵ Miroslav Tadić je posvjedočio da 4. odred nije napravio nikakve planove za slučaj da hrvatske snage preuzmu kontrolu, premda je tokom nekih 15 dana uoči 16-17. aprila bilo naznaka da bi moglo doći do takvog preuzimanja kontrole.³⁹⁶

204. Sulejman Tihiić je posvjedočio da je 4. odred patrolirao duž nasipa na obalama rijeka Bosne i Save, s ciljem odbrane od napada iz Hrvatske.³⁹⁷ Prema iskazima svjedoka odbrane, počev od februara 1992. godine, 4. odred je organizovao naoružane patrole u kojima su bili ljudi iz svake nacionalne grupe.³⁹⁸ Premda su bile naoružane, te patrole su imale ovlašćenja samo da osmatraju, prikupljaju podatke i izvještavaju komandu.³⁹⁹

205. Osnivanje 4. odreda bilo je opštepoznata činjenica.⁴⁰⁰ Simo Zarić je, pored ostalih, aktivno davao publicitet 4. odredu svojim učešćem u radio emisijama i na javnim skupovima.⁴⁰¹

206. SDA i HDZ nisu priznavali 4. odred, niti su saradivali s njim.⁴⁰² Sulejman Tihiić je rekao: “Mi smo te ljude [Muslimane] koji su bili u 4. odredu osuđivali, smatrali smo da to nije dobro što su se uključili u 4. odred. Pokušali smo da ih

³⁹⁴ Dragan Lukač, T. 1565-66, T. 1893-94; Stevan Nikolić, T. 18494, T. 18530; Vladimir Šarkanović, T. 16492; Džemal Jasenica, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 10; Petar Karlović, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 12; Đuro Prgomet, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 8; Radovan Antić, T. 16821; Marko Kurešević, T. 17866-67; Miroslav Tadić, T. 15185-86.

³⁹⁵ Ibrahim Salkić, T. 3197; Dragan Delić, T. 6634; Osman Jašarević, T. 10488; Hasan Subašić, T. 10931-32; Marko Kurešević, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 2, T. 17866-67; Ivan Cukić, vanpretresni iskaz, T. 18-19; Fatima Zarić, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 13; Radovan Antić, T. 16822-3.

³⁹⁶ Miroslav Tadić, T. 15613-4.

³⁹⁷ Sulejman Tihiić, T. 1332. Vidi i Radovan Antić, T. 16732; Džemal Jasenica, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 9.

³⁹⁸ Radovan Antić T. 16734, T.16824, T.16911-12; Jovo Savić, T. 17019-20; Džemal Jasenica, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 9.

³⁹⁹ Radovan Antić, T. 16734-36, T.16824-25; Simo Zarić, T.19201; Džemal Jasenica, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 9.

⁴⁰⁰ Sulejman Tihiić, T. 3677-78; Izet Izetbegović, T. 2189; Osman Jašarević, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 15, 17; svjedok A, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 38, i T. 10912; Stevan Todorović, T. 9960; Miroslav Tadić, T. 15182-83; Stevan Nikolić, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 15-16; Radovan Antić, T. 16712-13; vidi i Đuro Prgomet, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 6; Petar Karlović, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 16; Džemal Jasenica, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 10; Andrija Petrić, T. 17587; Simo Zarić, T. 19063.

⁴⁰¹ Dragan Lukač, T. 1565-66, T. 1893-94; svjedokinja K, T. 4775; Simo Zarić, T. 19063-64; Radovan Antić, T. 16712-14; Džemal Jasenica, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 10; Stevan Nikolić, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 16; Andrija Petrić T. 17588; Petar Karlović, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 16.

⁴⁰² T. 2192.

odgovorimo.”⁴⁰³ Svjedoci odbrane su posvjedočili da su Muslimani i Hrvati bili pod pritiskom političkih grupacija da se ne uključe u 4. odred.⁴⁰⁴

(ii) Paravojne formacije⁴⁰⁵

207. Sredinom marta 1992. ili otprilike u to vrijeme, grupa muškaraca, lokalnih Srba iz Bosanskog Šamca, upućena je na obuku u jedan logor pored Iloka u zapadnoj Slavoniji. To je područje geografski bilo u Hrvatskoj, ali pod kontrolom Srbije i uz granicu sa Srbijom.⁴⁰⁶

208. Prema izjavi Stevana Todorovića, koji je kasnije postao načelnik policije, on je Miloša Bogdanovića,⁴⁰⁷ koji je u to vrijeme bio načelnik opštinskog odsjeka Ministarstva za odbranu i zadužen za mobilisanje obveznika koji će biti upućeni na obuku u taj logor, savjetovao u vezi s izborom podobnih polaznika obuke. Stevan Todorović i Mićo Ivanović zvani “Mijak”, komandant 1. odreda, preporučili su 6 do 8 muškaraca iz 1. odreda za obuku.⁴⁰⁸

209. Aleksandar Janković, pripadnik 1. odreda koji je pohađao obuku u Iloku, posvjedočio je da je krajem marta 1992. u 1. odred stigao zahtjev da se pripremi nekoliko vojnika za kratku pješadijsku obuku u rukovanju modernim naoružanjem.⁴⁰⁹ Simo Jovanović, takođe pripadnik 1. odreda koji je pohađao obuku, posvjedočio je da su obuku organizovali komanda JNA i Sekretarijat za narodnu odbranu.⁴¹⁰ Miloš Savić, još jedan pripadnik 1. odreda koji je pohađao obuku u Iloku, posvjedočio je da je one koji su izabrani da pohađaju obuku odabrala komanda čete shodno naredbama 1. odreda 17. taktičke grupe.⁴¹¹

⁴⁰³ T. 3841.

⁴⁰⁴ Petar Karlović, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 17; Stevan Arandić, vanpretresni iskazi, T. 187; Fadil Topčagić, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 27; Aleksandar Janković, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 6; Maksim Simeunović, T. 15847-48.

⁴⁰⁵ Svjedoci su prilikom pominjanja paravojnih formacija koristili niz izraza, među kojima su bili specijalci, specijalne snage, dobrovoljci, maskirni, šareni, policija i paravojne jedinice specijalne namjene, “Sivi vukovi” i “Lugarovi ljudi”.

⁴⁰⁶ Dušan Tanasić, T. 13767; Aleksandar Janković, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 10. Postojale su izvjesne razlike u svjedočenjima svjedoka u pogledu broja ljudi koji su upućeni u Ilok na obuku, pominjale su se brojke od 15 do 30 muškaraca.

⁴⁰⁷ Stevan Todorović je posvjedočio da je Miloš Bogdanović u to vrijeme bio načelnik opštinskog odsjeka Ministarstva odbrane, kao i član Kriznog štaba, T. 9048.

⁴⁰⁸ Stevan Todorović, T. 9910, T. 9049.

⁴⁰⁹ Aleksandar Janković, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 10.

⁴¹⁰ Simo Jovanović, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 7.

⁴¹¹ Miloš Savić, vanpretresni iskaz, T. 377.

210. Potpukovnik Stevan Nikolić je posvjedočio da je postojao dosluh između Stevana Todorovića, Miće Ivanovića i Miloša Bogdanovića, koji je izdavao pozive za mobilizaciju i organizovao mobilizacijsku popunu borbenih jedinica.⁴¹²

211. Svjedoci odbrane i pripadnici 1. odreda Simo Jovanović, Aleksandar Janković i Miloš Savić pohađali su obuku približno 15 dana.⁴¹³ Polaznike obuke u Iloku obučavali su izuzetno stručni ljudi u maskirnim uniformama, pripadnici specijalnih jedinica, koje su znali samo po nadimcima.⁴¹⁴

212. Prije 11. aprila 1992., Stevan Todorović je od Miloša Bogdanovića i Mirka Jovanovića, predsjednika Izvršnog odbora Skupštine opštine Šamac, dobio naređenje da nabavi plave beretke i oznake za njih.⁴¹⁵ Stevan Todorović je, na zahtjev Miloša Bogdanovića, jednom obišao polaznike obuke u Iloku, kada je išao u Beograd da kupi plave beretke za pripadnike paravojnih formacija.⁴¹⁶ Todorovića je do mjesta u Iloku na kojem se vršila obuka vodilo jedno vozilo u kojem se nalazilo više ljudi, među kojima je bio čovjek s nadimkom Frenki iz Ministarstva unutrašnjih poslova Srbije.⁴¹⁷

213. Dana 11. aprila 1992., pripadnici paravojnih formacija helikopterima JNA stigli su u Batkušu.⁴¹⁸ Batkuša je bila u zoni odgovornosti 1. odreda.⁴¹⁹ U toj grupi od 50 muškaraca, njih 30 je bilo iz same Srbije, dok su ostali bili ljudi iz opštine Šamac koji su obučavani u Iloku.⁴²⁰

214. Miloš Bogdanović je obavijestio Stevana Todorovića da pripadnici paravojnih formacija dolaze 11. aprila 1992. Stevan Todorović je posvjedočio da je Miloš Bogdanović organizovao prijevoz helikopterom.⁴²¹ Neki svjedoci odbrane posvjedočili su da je za dolazak pripadnika paravojnih formacija iz Srbije bio

⁴¹² Stevan Nikolić, T. 18505.

⁴¹³ Aleksandar Janković, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 11; vidi i Miloš Savić, vanpretresni iskaz, T. 378.

⁴¹⁴ Aleksandar Janković, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 10; Miloš Savić, vanpretresni iskaz, T. 378.

⁴¹⁵ Stevan Todorović, T. 9899. Pripadnici paravojnih formacija navodno su nosili razne vrste kapa.

⁴¹⁶ Stevan Todorović ih je obišao na putu u Beograd da kupi plave beretke. Stupio je u vezu s Prodanićem (koji je radio u Ministarstvu unutrašnjih poslova Srbije i kojeg mu je kao vezu preporučio Miloš Bogdanović) i on mu je objasnio gdje se vrši obuka, T. 9050-51.

⁴¹⁷ Stevan Todorović, T. 9050-52 (gdje pominje "Simatovića" ili "Stomatovića"). T. 9056, gdje pominje "Simatovića".

⁴¹⁸ Sulejman Tihić, T. 1343; Dragan Lukač, T. 1612-14; Stevan Todorović, T. 9040; Blagoje Simić, T. 12518; Veselin Blagojević, T. 14030-31; Miroslav Tadić, T. 15190-91; Maksim Simeunović, T. 15856-58; Jovan Erletić, T. 19660; Jovo Savić, T. 17016-17; Radovan Antić, T. 16826-27; Simo Zarić, T. 19156-57.

⁴¹⁹ Radovan Antić, T. 16830.

⁴²⁰ Stevan Todorović, T. 9042-43.

⁴²¹ Stevan Todorović, T. 10091, T. 10093.

odgovoran Todorović.⁴²² Postoje izvjesna razilaženja u mišljenju po pitanju da li je Stevan Todorović potpisao zahtjev za korištenje helikoptera JNA u ime Mirka Jovanovića.⁴²³

215. Maksim Simeunović, načelnik za obavještajno-bezbjednosne poslove 17. taktičke grupe, Mićo Ivanović, komandant 1. odreda, Stevan Todorović i manja grupa seljana iz Batkuše dočekali su pripadnike paravojnih formacija.⁴²⁴ Stevan Todorović je posvjedočio da je tu bio i major Brajković, načelnik štaba 17. taktičke grupe.⁴²⁵

216. Od 11. do 16. aprila, pripadnici paravojnih formacija bili su smješteni u Batkuši i Obudovcu, drugom pretežno srpskom selu. Određeni dio praktične organizacije s tim u vezi izvršila je komanda 1. odreda.⁴²⁶

217. Dragan Đorđević zvan Crni, Slobodan Milković zvani Lugar i Srećko Radovanović zvani Debeli, bili su u toj grupi koja je došla.⁴²⁷ U grupi od 30 ljudi iz Srbije, Crni je bio na najvišem položaju. Pomoćnik Crnog bio je Debeli. Stevan Todorović je porekao da je poznavao Crnog, Lugara i Debelog prije 11. aprila 1992.⁴²⁸

218. Stevan Nikolić i Maksim Simeunović obavijestili su 13. aprila 1992. Simu Zarića i komandanta Antića o dolasku tih ljudi.⁴²⁹

219. Simo Zarić je izjavio da su dan ili dva nakon što je saznao za dolazak pripadnika paravojnih formacija počele da kruže glasine o njihovim aktivnostima na terenu, što je uznemirilo ljude u Bosanskom Šamcu.⁴³⁰

220. Stevan Todorović je posvjedočio da su od februara 1992. nadalje ključne osobe za vezu s pripadnicima paravojnih formacija bili Miloš Bogdanović i Mirko

⁴²² Dušan Tanasić, T. 13767; Radovan Antić, T. 16896; Stevan Nikolić, T. 18484, T. 18563.

⁴²³ Simo Zarić, T. 19948.

⁴²⁴ Maksim Simeunović, T. 15850; Stevan Todorović, T. 9041, T. 10095-96.

⁴²⁵ Stevan Todorović, T. 10095-96.

⁴²⁶ Stevan Todorović, T. 9041, T. 9953-54, T. 10094-96; Radovan Antić, T. 16907.

⁴²⁷ Stevan Todorović, T. 9040. T. 9042-43.

⁴²⁸ T. 9949-50; pominje se DP P120 (Lugarova izjava pred vojnim sudom u Banjoj Luci) gdje je Lugar izjavio da su prije odlaska u Posavinu, bili u vezi sa "načelnikom Stanice javne bezbjednosti Šamca - Stevanom Todorovićem" – Stevan Todorović je to porekao i ostao pri svom iskazu da te ljude nije poznavao prije 11. aprila 1992., T. 9950-51.

⁴²⁹ Simo Zarić, T. 19168.

⁴³⁰ Simo Zarić, T. 19160.

Jovanović.⁴³¹ Komandant Antić i Maksim Simeunović su posvjedočili da je Stevan Todorović učestvovao u dovođenju pripadnika paravojnih formacija u Batkušu.⁴³²

221. Pripadnici paravojnih formacija nosili su maskirne uniforme, maskirnu boju na licu, crvene beretke, crne pletene kape ili kape raznih oblika i mogli su se prepoznati po oznaci na kojoj se nalazio sivi vuk.⁴³³ Neki su svjedoci posvjedočili da su na kapama imali zvijezde petokrake.⁴³⁴ Govorili su ekavski.⁴³⁵

222. O pitanju da li su pripadnici paravojnih formacija stavljeni pod komandu ili kontrolu potpukovnika Nikolića postojala su različita mišljenja. Stevan Nikolić je posvjedočio da je zakazao sastanak sa Draganom Đorđevićem (Crnim) i Srećkom Radovanovićem (Debelim), predvodnicima pripadnika paravojnih formacija koji su 11. aprila 1992. došli u Batkušu, kako bi utvrdio ko su ti ljudi koji su došli, s kojim ciljem i koja ih je instanca tamo uputila.⁴³⁶ Sastanak je održan 12. aprila 1992. u Donjem Žabaru. Stevan Nikolić je posvjedočio da su prisutni bili i Stevan Todorović, Mićo Ivanović (Mijak), Mirko Jovanović i Blagoje Simić.⁴³⁷

223. Blagoje Simić, Mirko Jovanović i Stevan Todorović u to vrijeme nisu imali nikakva zvanična ovlaštenja za rukovođenje policijom u Bosanskom Šamcu, međutim, Todorović je na tom sastanku rekao da će on biti načelnik MUP-a u budućoj Srpskoj opštini Bosanski Šamac i Pelagićevo u osnivanju.⁴³⁸ Blagoje Simić se predstavio kao potpredsjednik opštine Bosanski Šamac, a Mirko Jovanović kao predsjednik Izvršnog odbora opštine Bosanski Šamac.⁴³⁹ Stevan Todorović je bio prisutan u svojstvu pomoćnika komandanta za obavještajno-bezbjednosne poslove 1. odreda, a Mićo Ivanović kao komandant 1. odreda.⁴⁴⁰

⁴³¹ Stevan Todorović, T. 9898-99.

⁴³² Radovan Antić, T. 16846-47; T. 16896; Maksim Simeunović, T. 15999. Simo Zarić je u svom razgovoru s Tužilaštvom izjavio da su Stevan Todorović i Blagoje Simić učestvovali u dovođenju pripadnika paravojnih formacija (Treći razgovor Tužilaštva sa Zarićem, str. 74).

⁴³³ Stevan Todorović, T. 9042; Simo Zarić, T. 20089-90; Radovan Antić, T. 16906; Stojan Damjanović, T. 17780; Željko Volašević, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 19; Velimir Maslić, T. 14390; Simeon Simić, T. 13037-39.

⁴³⁴ Milutin Grujičić, T. 16184; DP P14-67, amblem "Sivih vukova".

⁴³⁵ Željko Volašević, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 19.

⁴³⁶ Stevan Nikolić, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 28, T. 18452-3, T. 18604; Maksim Simeunović, T. 15999.

⁴³⁷ Stevan Todorović, T. 9909, T. 9044; Stevan Nikolić, T. 18453, T. 18562-3; Simo Zarić, T. 19178.

⁴³⁸ Stevan Nikolić, T. 18564, T. 18605.

⁴³⁹ Stevan Nikolić, T. 18595.

⁴⁴⁰ Stevan Nikolić, T. 18605.

224. Stevan Nikolić je posvjedočio da su pripadnici paravojskih formacija rekli da su pripadnici policije Republike Srpske Krajine, dok je druga grupa rekla da su pripadnici policije Republike Srpske.⁴⁴¹

225. Potpukovnik Stevan Nikolić je ustvrdio da nije imao nadležnost nad pripadnicima paravojskih formacija, ali da je postavljao pitanja u vezi s njihovim ciljevima i zadacima. Rečeno mu je samo da će oni biti smješteni na fudbalskom stadionu u Obudovcu.⁴⁴²

226. Potpukovnik Stevan Nikolić je posvjedočio da je riječ vodio uglavnom Stevan Todorović. Todorović je rekao da je on pozvao pripadnike paravojskih formacija i da su oni pod nadležnošću policije. Stevan Nikolić je izjavio da je Todorović bio odgovoran za smještaj, angažovanje, policijski rad i ponašanje pripadnika paravojskih formacija.⁴⁴³

227. Potpukovnik Stevan Nikolić je posvjedočio da mu je nedvosmisleno stavljeno do znanja da nema nikakvu nadležnost nad pripadnicima policije Srbije niti pripadnicima MUP-a Republike Srpske Krajine, da su oni pod nadležnošću Srpske opštine Bosanski Šamac i Pelagićevo u osnivanju i da je ta opština snosila sveukupnu odgovornost za njihov smještaj i ishranu, te kontrolu nad njima.⁴⁴⁴

228. Blagoje Simić je izjavio da on nije prisustvovao sastanku održanom 12. aprila u preduzeću "Agro Posavina" u Donjem Žabaru.⁴⁴⁵

229. Simo Zarić je izjavio da je Todorović početkom aprila bio povezan sa Vojislavom Šešeljom i radikalima.⁴⁴⁶ Simo Zarić je rekao da njega nisu zanimali "takvi ljudi i njihove veze s radikalima". Zaključio je da je Stevan Todorović već imao ostvarene kontakte "sa ljudima iz ove, da kažem, jedinice vrlo važne u sastavu JNA", to jest s pripadnicima paravojskih formacija.⁴⁴⁷

230. Potpukovnik Stevan Nikolić je posvjedočio da pripadnici paravojskih formacija nisu bili pod njegovom kontrolom, premda ih on jeste angažovao u operacijama tako

⁴⁴¹ Stevan Nikolić, T. 18453.

⁴⁴² Stevan Nikolić, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 31, T. 18453-54; Maksim Simeunović, T. 15862.

⁴⁴³ Stevan Nikolić, T. 18602, T. 18605.

⁴⁴⁴ Stevan Nikolić, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 31; vidi i Simo Zarić, T. 19178-79; Maksim Simeunović, T. 15861-62.

⁴⁴⁵ Blagoje Simić, T. 12445-46.

⁴⁴⁶ Srpska radikalna stranka.

⁴⁴⁷ Simo Zarić, T. 19184-85.

što bi svojoj komandi podnio poseban zahtjev i dobio odobrenje.⁴⁴⁸ Potpukovnik Stevan Nikolić je ostao pri tvrdnji da nikad nije stavio pripadnike paravojnih formacija pod svoju komandu, te da oni nisu bili pod nadležnošću 17. taktičke grupe.⁴⁴⁹

231. Simo Zarić je izjavio da je 13. aprila 1992. potpukovnik Stevan Nikolić znao da pripadnici paravojnih formacija prave probleme u gradu i da je rekao Simi Zariću da će učiniti sve da to drži pod određenom kontrolom i da će pratiti kako se oni ponašaju. Rekao je 4. odredbu da se drži podalje od pripadnika paravojnih formacija koji će biti smješteni na području sela Obudovac.⁴⁵⁰

232. U razgovoru koji je s njim obavilo Tužilaštvo, Simo Zarić je izjavio: "...nakon par dana to se promijenilo i on je rekao da će ih staviti pod svoju komandu", te dodao: "Onda sam shvatio da ih on ne može držati pod svojom kontrolom."⁴⁵¹ Simo Zarić je izjavio da i dalje stoji iza onoga što je rekao tokom tog razgovora, uključujući i to da je Stevan Nikolić rekao da pripadnike paravojnih formacija stavlja pod svoju "komandu".⁴⁵²

233. Međutim, Simo Zarić je posvjedočio i to da u razgovoru s Tužilaštvom nije mislio da kaže "pod komandu", nego "pod kontrolu".⁴⁵³ Prema Simi Zariću, to su dva različita pojma:

Ne. Nisam rekao 'pod komandu', nego 'pod kontrolu', a to su sasvim dva različita pojma. Jer on [Stevan Nikolić] je rekao da će pokušati da to stavi pod kontrolu. A to ne znači da on njima treba da komanduje. I on je objasnio kako je to zamislio. Da ih je pozvao na jedan razgovor, da je htio da vidi, i tako dalje, obavijestio svoju pretpostavljenu komandu, i dobio određene instrukcije i naređenja kako da se prema njima odnosi.⁴⁵⁴

234. Aleksandar Janković, Miloš Savić i Blagoje Simić su izjavili da su pripadnici paravojnih formacija i polaznici obuke u Iloku stavljeni pod komandu 17. taktičke grupe krajem aprila 1992.⁴⁵⁵

⁴⁴⁸ Stevan Nikolić, T. 18486, T. 18514-15, T. 18588.

⁴⁴⁹ Stevan Nikolić, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 27; Stevan Nikolić, T. 18588.

⁴⁵⁰ Simo Zarić, T. 19179.

⁴⁵¹ Prvi razgovor Tužilaštva sa Zarićem, str. 53; Simo Zarić T. 19893-4.

⁴⁵² Simo Zarić, T. 19894-95.

⁴⁵³ Prvi razgovor Tužilaštva sa Zarićem, na str. 54. piše "under his control" / "pod svoju kontrolu".

⁴⁵⁴ Simo Zarić, T. 19895.

⁴⁵⁵ Aleksandar Janković, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 11, T. 12315; Miloš Savić, vanpretresni iskaz, T. 379.

235. Nasuprot tome, Jovo Savić je posvjedočio da pripadnici paravojsnih formacija nikad nisu dobili nikakva naređenja od 17. taktičke grupe.⁴⁵⁶ Komandant Antić je izjavio da pripadnici paravojsnih formacija nisu bili pod komandom 4. odreda JNA, ni prije ni poslije 17. aprila 1992.⁴⁵⁷

236. Drugi svjedoci su izjavili da su pripadnici paravojsnih formacija bili pod kontrolom MUP-a i Stevana Todorovića. Savo Popović je posvjedočio da su pripadnici paravojsnih formacija bili pod nadležnošću MUP-a, stanice javne bezbjednosti ili policije, te Stevana Todorovića.⁴⁵⁸ Simo Zarić je izjavio da je Crni uvijek bio vrlo blizak Stevanu Todoroviću i srpskoj policiji.⁴⁵⁹ Komandant Antić je posvjedočio da su pripadnici paravojsnih formacija iz Srbije bili pod rukovodstvom civilnih vlasti, misleći pritom na organe unutrašnjih poslova, a načelnik za unutrašnje poslove bio je Stevan Todorović.⁴⁶⁰ Stevan Nikolić je izjavio da su pripadnici paravojsnih formacija bili profesionalni policajci koji su se bavili civilnim segmentom društva.⁴⁶¹

237. U dokaznom predmetu P127, "Dokumentu 13 potpisnika",⁴⁶² navodi se da su status pripadnika paravojsnih formacija verificovali Stevan Nikolić i 17. taktička grupa pet ili šest dana po njihovom dolasku:

Drugo, još za vrijeme postojanja TG-17 i boravka potpukovnika Nikolića, na ovo područje je vojnim helikopterom došla grupa tzv. "srpskih specijalaca" na čelu sa Crnim i Debelim koja je u prvi mah od Nikolića i komande TG-17 etiketirana kao "paravojsna grupacija", kao "grupa bandita i plaćenika", a poslije kraćeg vremena pet do šest dana od istih je verificovana i tumačena kao "legalna-elitna jedinica srpskih specijalaca", čiji dolazak je legalizovan preko zvaničnih organa vlasti i vojske, kako na nivou opštine Šamac tako i na najvišem nivou u Srbiji i Jugoslaviji. Sa istom grupom je došla i jedinica, veličine voda "domaćih specijalaca" koja se obučavala u Srbiji za izvođenje specijalnih ratnih zadataka. Ova jedinica je upućena od strane Todorovića i Mijaka, prema zvaničnim informacijama.

238. Simo Zarić je posvjedočio da se u Dokumentu 13 potpisnika navodi da su Lugar, Crni, Debeli i njihovi ljudi bili prepotčinjeni komandi 17. taktičke grupe za

⁴⁵⁶ Jovo Savić, T. 17230; vidi i Marko Tubaković, T. 19361.

⁴⁵⁷ Radovan Antić, T. 16907.

⁴⁵⁸ Savo Popović, T. 16267; Stevan Nikolić je posvjedočio da je 11. aprila 1992. Dragan Đorđević Crni rekao da su oni pripadnici specijalnih jedinica MUP-a Republike Srpske Krajine. Crni je Nikoliću pokazao legitimaciju MUP-a Republike Srpske Krajine, a to je učinilo još nekoliko njih koji su bili s njim, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 27, T. 18458-9; Marko Tubaković, T. 19362-63.

⁴⁵⁹ Simo Zarić, T. 19908.

⁴⁶⁰ Radovan Antić, T. 16755-7, T. 16907, T. 16839.

⁴⁶¹ Stevan Nikolić, T. 18459.

⁴⁶² Simo Zarić, T. 19551-53.

konkretnu operaciju ili operacije, ali da im je nakon toga ponovo vraćen raniji status.⁴⁶³

239. Marko Tubaković je izjavio da pripadnici paravojskih formacija nisu došli na poziv vojske. On je mislio da su tu grupu prihvatile civilne vlasti, odnosno Stanica javne bezbjednosti, te da se vojska ne bi uopšte trebala miješati u to.⁴⁶⁴ I Simo Zarić je u svojoj knjizi pomenuo, a i svjedočio, o dolasku pripadnika paravojskih formacija i o tome da su ih tretirali kao "legitimne srpske elitne jedinice, specijalno obučene".⁴⁶⁵

240. Komandant Antić je posvjedočio da su on i Simo Zarić obavijestili komandu o problemima s dobrovoljcima.⁴⁶⁶ Komanda 17. taktičke grupe im je rekla da je već obaviještena o tome i da to nije u zoni odgovornosti 4. odreda. Nikolić je 4. odredu izričito naredio da ne preduzima nikakve mjere. To je bilo prije 16. aprila 1992.⁴⁶⁷ Antiću nije poznato da li je prije 16. aprila bilo koji drugi odred preduzeo mjere ili primio naređenja da se bavi problemom aktivnosti pripadnika paravojskih formacija.⁴⁶⁸

241. Stanko Dujković je posvjedočio da u situacijama u kojima oružane snage djeluju protiv zajedničkog neprijatelja, vojna doktrina nalaže sadejstvo tih snaga. Mora da postoji zajednička komanda.⁴⁶⁹ Koliko je njemu poznato, Lugar je djelovao nezavisno. Niko nije bio u stanju da ga kontroliše. On nije bio u sastavu paravojske grupe.⁴⁷⁰

242. Simo Zarić je izjavio da pripadnici paravojskih formacija iz Srbije nikad nisu bili pod komandom civilnih organa vlasti u Šamcu, izuzimajući Stanicu javne bezbjednosti.⁴⁷¹

(iii) Muslimansko-hrvatske jedinice i patrole

243. U prvoj polovini 1992. godine, u Bosanskom Šamcu i obližnjim selima došlo je do izrazitog povećanja broja vojnika, u raznovrsnim uniformama i s raznovrsnim

⁴⁶³ Simo Zarić, T. 19911.

⁴⁶⁴ Marko Tubaković, T. 19361.

⁴⁶⁵ Vidi str. 297 i 298 knjige Sime Zarića. Simo Zarić, T. 19912-13.

⁴⁶⁶ Radovan Antić, T. 16832-4.

⁴⁶⁷ T. 16834-5.

⁴⁶⁸ Radovan Antić, T. 16836-37.

⁴⁶⁹ Stanko Dujković, vanpretresni iskaz, T. 308-09.

⁴⁷⁰ Stanko Dujković, vanpretresni iskaz, T. 310-11.

⁴⁷¹ Simo Zarić, T. 19805.

naoružanjem. Jedinice JNA nalazile su se uglavnom u srpskim selima, dok su u hrvatskim selima uglavnom bile samoorganizovane straže lokalnog stanovništva.⁴⁷²

244. Više svjedoka optužbe svjedočilo je o tome da su se u Bosanskom Šamcu i obližnjim selima nalazili srpski kontrolni punktovi.⁴⁷³ Svjedoci su posvjedočili da su i na područjima naseljenim Hrvatima postojali hrvatski kontrolni punktovi.⁴⁷⁴

245. Od septembra 1991. do kraja te godine, nezavisna naoružana jedinica Alije Fitozovića noću je stražarila na dva kontrolna punkta. Danju je osmatrala grad i prikupljala podatke o kretanju jedinica JNA, rezervista i pripadnika 4. odreda.⁴⁷⁵

246. Patrole bosanskih Muslimana u Bosanskom Šamcu postojale su od jeseni 1991. do 17. aprila 1992.⁴⁷⁶ Alija Fitozović je posvjedočio da su patrole bosanskih Muslimana podnosile izvještaje njemu i bile pod njegovom kontrolom.⁴⁷⁷

247. Između JNA i patrola bosanskih Muslimana izbilo je nekoliko incidenata. U martu 1992., pripadnici 4. odreda su razoružali jednu patrolu SDA, a SDA je, kao odgovor na to, postavio barikade od autobusa i drugih vozila javnog saobraćaja, blokirajući tako prilaze gradu.⁴⁷⁸

⁴⁷² Amir Nukić, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 4; Sulejman Tihić, T. 3833; svjedok P, T. 11539-40; svjedok Q, T. 11689.

⁴⁷³ Alija Fitozović, T. 8405-08; vidi i Sulejman Tihić, T. 1337; svjedok Q, T. 11684-85; Osman Jašarević, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 20; Hasan Bičić, T. 2617-18; svjedok A, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 21, 23; Dragan Lukač, T. 1566-69; Kemal Mehinović, T. 7388-89; svjedok M, T. 5014-15; Alija Fitozović, T. 8433.

⁴⁷⁴ Sulejman Tihić, T. 1337; Osman Jašarević, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 21; Dragan Lukač, T. 1870; svjedok Q, T. 11685.

⁴⁷⁵ Alija Fitozović, T. 8396. Aliji Fitozoviću je predložen DP D42/1 pod naslovom "Organizaciono formacijska struktura jedinice za odbranu grada". Izjavio je da to nije original nego fotokopija, da taj dokument vidi prvi put i da bi on mogao biti falsifikat. Rukopis na tom dokumentu nije njegov (T. 8835-36). Izjavio je da DP D50/3, dokument koji je TO-u uputila Komanda grada Bosanskog Šamca, falsifikat i da je originalni dokument dokazni predmet P67 (T. 8735-38). Izjavio je da je dokazni predmet D50/3 falsifikat. Na originalu nije bilo pečata (T. 8861). Prepoznao je DP P67 i izjavio da je to originalni dokument, te da je on napisao gornji dio tog dokumenta, ali ne i donjeg, na kojem nije bilo pečata ni potpisa (T. 8736-39). Odbrana je, nasuprot tome, izjavila da je dokazni predmet D50/3 originalni dokument dobiven iz štaba TO-a (T. 8741). Alija Fitozović je izjavio da je razlika između D50/3 i P67 u tome što DP D50/3 sadrži potpis, a DP P67 ne sadrži. Rekao je i da pečat SDA od 16. aprila 1992. više nije bio u posjedu SDA, nego je bio kod policije ili u nekoj drugoj instituciji. Otada su mnogi dokumenti nosili pečat SDA. Na dokumentu P67 nije bilo potpisa jer nije bilo nikoga ko bi ga potpisao u ime Komande grada i Gradskog odbora (T. 8744-46).

⁴⁷⁶ Sulejman Tihić, T. 1332-33; Dragan Lukač, T. 1584; Izet Izetbegović, T. 2443, T. 2585; Ibrahim Salkić, T. 3202; Alija Fitozović T. 8397-98, T. 8400-05; Osman Jašarević, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 27-28.

⁴⁷⁷ Alija Fitozović T. 8609.

⁴⁷⁸ Alija Fitozović, T. 8430-1; Sulejman Tihić, T. 3685-90; Dragan Lukač, T. 1572, T. 1861-62; Ibrahim Salkić, T. 3524-28; svjedokinja K, T. 4766-67; svjedok N, T. 6304-05; Stevan Todorović, T. 9766.

248. Potom, 3. aprila 1992., odmah nakon što se pojavio letak kojim se muslimanski pripadnici 4. odreda osuđuju kao domaći izdajnici, trojica pripadnika 4. odreda muslimanske nacionalnosti ranjena su iz vatrenog oružja ispred kafića "Molla".⁴⁷⁹ Nakon te pucnjave sklopljen je sporazum između 4. odreda i SDA da se grad podijeli na zone patroliranja.⁴⁸⁰

249. Na tom području bile su aktivne i hrvatske i muslimanske paravojne grupe.⁴⁸¹ Hrvatske oružane snage, često u uniformama ZNG-a, bile su prisutne u selima u opštini Bosanski Šamac koja su naseljavali Hrvati.⁴⁸²

(iv) Naoružavanje i mobilizacija Muslimana i Hrvata

250. Predočeni su dokazi o tome da su se sve tri nacionalne grupe ilegalno naoružavale. Neki svjedoci odbrane posvjedočili su da Srbi nisu imali potrebe da se ilegalno naoružavaju, budući da se JNA smatrala dovoljnim i legitimnim zaštitnikom njihovih interesa i da su se civili naoružavali putem mobilizacije.⁴⁸³ Međutim, Simo Zarić kaže da je SDS ilegalno naoružavao svoje članove u mnogo manjem obimu, i ne onako organizovano kao druge dvije nacionalne grupe.⁴⁸⁴

251. Svjedoci optužbe su posvjedočili da su se, počev od jeseni 1991., Muslimani i Hrvati stali naoružavati, što putem političkih stranaka, što u sopstvenoj režiji. Sulejman Tihić, Izet Izetbegović i Alija Fitozović su učestvovali u nabavci oružja.⁴⁸⁵ Step en organizovanosti naoružavanja Muslimana i Hrvata je diskutabilan – opisi variraju od organizovanosti vojnog tipa do pojedinačne nabavke oružja.⁴⁸⁶ Alija Fitozović je posvjedočio da je sredinom oktobra 1991. nabavio 100 kg eksploziva.⁴⁸⁷

⁴⁷⁹ Ibrahim Salkić, T. 3527; Alija Fitozović, T. 8440-42, T. 8621-22, T. 8829-31, T. 8866; Dragan Lukač T. 1571; svjedokinja K, T. 4768; Nusret Hadžijusufović, T. 6862-64, T. 6992; Osman Jašarević, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 18, T. 10559, T. 10644-45; Božo Ninković, T. 13306; Simo Zarić, T. 19118-19, T. 19092-93; Mladen Borbeli, T. 14701; Mirko Pavić, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 8; Simeon Simić, T. 12986-87; Radovan Antić, T. 16718-19; Vladimir Šarkanović, T. 16496; Jovo Savić, T. 17014-15; Džemal Jasenica, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 13; Stevan Nikolić, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 25; vidi DP D21/1 "Spisak domaćih izdajnika" kojim se Muslimani u sastavu 4. odreda pozivaju da napuste tu jedinicu, a na račun svakog od njih je dat pogrdan komentar.

⁴⁸⁰ Sulejman Tihić, T. 1333; Osman Jašarević, T. 10621.

⁴⁸¹ Sulejman Tihić, T. 3800-01.

⁴⁸² Simo Zarić, T. 19111-13, T. 19134; Mirko Lukić, T. 12947-48; Savo Popović, T. 16228; Stanko Pivašević, T. 19686; Mithat Ibralić, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 5; Simo Jovanović, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 2; Miroslav Tadić, T. 15166-67; Velimir Maslić, T. 14126-28.

⁴⁸³ Savo Popović, T. 16233-34; Maksim Simeunović, T. 15846-47; Simo Zarić, T. 19154; Miroslav Tadić, T. 15520; Perica Krstanović, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 8.

⁴⁸⁴ Simo Zarić, T. 19154; Maksim Simeunović, T. 15846-47.

⁴⁸⁵ Sulejman Tihić, T. 3655, T. 3823-24, T. 3889-90; Stevan Todorović, T. 10113-14.

⁴⁸⁶ Dragan Lukač, T. 1588-89, T. 1868-71, T. 1878; svjedok O, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 12; svjedok A, T. 11203-05; DP P18A je spisak novčanih priloga mještana jednog hrvatskog sela za

252. Stevan Todorović je posvjedočio da je znao za dokumente, priznanice za municiju, bombe i oružje, na koje je naišao tokom istraga vođenih nakon 17. aprila 1992.⁴⁸⁸ I Alija Fitozović je u svom svjedočenju govorio o različitim dokumentima vezanim za zaduženje i raspodjelu oružja u njegovoj oružanoj jedinici.⁴⁸⁹

253. Svjedoci odbrane su posvjedočili da je Hrvatska pomagala naoružavanje i mobilizaciju lokalnog stanovništva i da su Hrvati iz Bosanskog Šamca kao dobrovoljci masovno odlazili na ratište u Hrvatskoj, gdje su obučavani za ratovanje i dobivali uniforme i oružje.⁴⁹⁰

254. Alija Fitozović je krajem septembra 1991. formirao jednu oružanu jedinicu koja je do decembra 1991. već brojala 200 ljudi.⁴⁹¹ Pripadnici te jedinice nisu bili isključivo Muslimani, ni članovi SDA, iako je bilo zajedničkih aktivnosti gradskog odbora SDA i komande te jedinice.⁴⁹² Nije bilo dovoljno naoružanja za sve pripadnike jedinice, a Alija Fitozović je rekao da je tražio oružje od Izeta Izetbegovića i Sulejmana Tihića.⁴⁹³ Alija Fitozović je posvjedočio da ova jedinica nije bila u sklopu ijedne vojske i da nije bila povezana ni s jednom strankom. Ta oružana jedinica je bila zamišljena kao višenacionalna i svi građani Bosanskog Šamca su bili dobrodošli.⁴⁹⁴

255. Alija Fitozović je bio komandant nezavisne oružane jedinice, međutim, postoje različiti iskazi o povezanosti te jedinice i SDA.⁴⁹⁵ Sulejman Tihić, Izet

nabavku naoružanja; Izet Izetbegović, T. 2202, T. 2205-06, T. 2209-10; DP D3/2, potvrda SDA od 13. aprila 1992. je odobrenje koje je SDA izdala Hasanu Bičiću za prenos potrebne opreme i materijala; Ibrahim Salkić, T. 3208-09, T. 3567, T. 3591; Esad Dagović, T. 3906, T. 3913; Safet Dagović, T. 7169, T. 7306-07; Blaž Paradžik, T. 82818; Alija Fitozović, T. 8389, T. 8391-96, T. 8420, T. 8568-72, T. 8699, T. 8811-13; podneseni DP D38/1 jeste spisak municije primljene u oružanoj jedinici, sastavljen u martu 1992.; takođe je podnesen DP D6/4, potvrda da je Ratif Atić zadužio izvjesno naoružanje.

⁴⁸⁷ T. 8421-27, T. 8589-91, T. 8793. (DP D4/4, originalni revers od 10. januara 1992.; nakon što je izdan, Alija Fitozović ga je stavio u svoju aktovku, te je nađen prilikom pretresa njegovog stana, T. 8421-22).

⁴⁸⁸ Stevan Todorović, T. 9705-06; u te dokumente spada dokazni predmet D4/4, revers za 20 kg eksploziva.

⁴⁸⁹ Alija Fitozović, T. 8803-06, T. 9708-09, T. 9716-17, T. 9768-69; DP D5/4, DP D6/4, DP D20/4, DP D36/1, DP D37/1 i DP D38/1.

⁴⁹⁰ Blagoje Simić, T. 12212; Božo Ninković, T. 13333-34; Čedomir Simić, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 4-5; Aleksandar Janković, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 5-7; Simo Zarić, T. 19140-41; Simeon Simić, T. 12989.

⁴⁹¹ Alija Fitozović, T. 8387, T. 8551-55.

⁴⁹² Alija Fitozović, T. 8551-55, T. 8387-88, T. 8849.

⁴⁹³ Alija Fitozović, T. 8388-89, T. 8543-44.

⁴⁹⁴ Alija Fitozović, T. 8839-41.

⁴⁹⁵ Svjedok N, T. 6292, T. 6295; Alija Fitozović, T. 8477-78; svjedok L, T. 4421-24; dokazni predmet D31/3, naslovljen "Opštinski vojni štab". Alija Fitozović je naveden kao predsjednik ili predsjedavajući opštinskog vojnog štaba. Alija Fitozović je posvjedočio da prije toga nikad nije čuo za Opštinski vojni štab, niti da je bio njegov predsjednik ili bio o tome obaviješten. Iznenađio se kad je na televiziji čuo da je on predsjednik Opštinskog vojnog štaba i taj dokument smatra neobičnim (T. 8481-82); Blagoje Simić, T. 12286; Božo Ninković, T. 13305-06, T. 13338; Simo Zarić, T. 19067, T. 19130-31; Nevenka

Izetbegović, Safet Hadžialijagić, Hasan Bičić, Salko Porobić, Reuf Hadžiabdić, Hasan Čeribašić, Safet Dagović i Esad Dagović, Ibrahim Salkić i Izet Ramusović dobrovoljno su se priključili toj samoinicijativno organizovanoj jedinici.⁴⁹⁶

256. Svjedok odbrane Maksim Simeunović je posvjedočio da su “oni” imali informaciju o ilegalnom naoružavanju i vojnom organizovanju Muslimana u Bosanskom Šamcu, te o osnivanju vojnih jedinica. Te jedinice su imale svoje starješine i vojno ustrojstvo sa različitim odjeljenjima, za vezu, obavještajne poslove, izviđanje i diverzantske djelatnosti.⁴⁹⁷ Takođe im je poznato da su iz Sarajeva dolazili instruktori koji su obučavali vojnike i da je to organizovao SDA.⁴⁹⁸ Simo Zarić je ustvrdio da je na osnovu svojih službenih i obavještajnih informacija saznao da se SDA ilegalno naoružava.⁴⁹⁹

257. Prema riječima Izeta Izetbegovića i Stevana Todorovića, SDA je izradila plan mobilizacije pripadnika muslimanskih vojnih jedinica.⁵⁰⁰

Grbić, vanpretresni iskazi, T. 37; Veselin Blagojević, T. 13953; Čedomir Simić, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 4; Simo Jovanović, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 3; Maksim Simeunović, T. 15840-42.

⁴⁹⁶ Alija Fitozović, T. 8726, T. 8733-35.

⁴⁹⁷ Maksim Simeunović, T. 15840-42; Božo Ninković, T. 13328; Božo Ninković je posvjedočio da je u DP D25/4 – Organizaciono-formacijska struktura muslimanskih paravojnih formacija unutar SDA /prijevod naslova s engleskog/ – u potpunosti razvijena formacijska struktura oružanih formacija paravojnog karaktera sastavljenih od Muslimana pod rukovodstvom SDA, T. 13415-17. Božo Ninković je spomenuo i DP D42/1 i izjavio da se iz tog dokumenta vidi da je dotična vojna jedinica, u ovom slučaju, paravojna jedinica, bila spremna da izvrši naloženi zadatak, budući da je imala potpuno razvijenu unutrašnju strukturu i sistem komandovanja. Ovo je, uz dokument o mobilizaciji, potpuno dovršena struktura jedinica paravojnog karaktera u Šamcu, sastavljenih od Muslimana. U njemu su navedeni naoružanje, jedinica, mobilizacijski plan i ostaje još samo da im se postavi zadatak, T. 13420; odbrana je podnijela DP D26/4, “Organizacija i način prijema, prenošenja i saopštavanje naređenja izvršenja mobilizacije”, kako bi potkrijepila dokaze o mobilizacionoj šemi SDA. Taj dokument je šema koja prikazuje tok informacija: počev od predsjednika SDA (koji je ovlašten da proglasi eventualnu mobilizaciju), preko kurira koji raznose pozive za mobilizaciju, pa sve do okupljanja svih jedinica na zbornom mjestu. Na drugoj šemi se vidi da su Sulejman Tihić i Alija Fitozović bili u poziciji da naredje mobilizaciju i da je za zbornu mjesto bio određen park. T. 13423-24.

⁴⁹⁸ Maksim Simeunović, T. 15844-45.

⁴⁹⁹ Simo Zarić, T. 19128-29.

⁵⁰⁰ Izet Izetbegović, T. 2396: Izetu Izetbegoviću su predočeni dokazni predmeti odbrane D25/4, pod naslovom “Organizaciono-formacijska struktura jedinice za odbranu grada” /prijevod naslova s engleskog/, i DP D26/4, “Organizacija i način prijema, prenošenja i saopštavanje naređenja izvršenja mobilizacije (SDA)”. Prema riječima Stevana Todorovića, radi se o planovima za mobilizaciju ilegalnih jedinica SDA. Stevan Todorović je posvjedočio da je te dokumente vidio u SUP-u. Stevan Todorović, T. 9703-04. Stevanu Todoroviću je predočen dokazni predmet 43/1 naslovljen “Teze za izradu plana Kriznog štaba”. Stevan Todorović je posvjedočio da je taj dokument vidio u periodu od 17. aprila 1992. do otprilike 10. maja 1992. On i njegove kolege su zaključili da se, osim SDA, i Hrvati užurbano naoružavaju i organizuju. Stevan Todorović, T. 9781-83. Smatrao je da se taj dokument odnosi na vojnu formaciju u nastajanju. Stevan Todorović, T. 10192. On se slaže da su se o tome vršile i policijske istrage, na primjer o tome da su visoki funkcioneri HDZ-a formirali jedinice slične onima koje je formirala SDA. Stevan Todorović, T. 9781-83.

258. Alija Fitozović je posvjedočio da je postojao plan za prekid dovoda električne energije u slučaju da Srbi pokušaju nešto slično.⁵⁰¹ On je izjavio da je nacrt teksta plana napravljen za slučaj da izbije rat. Bilo je planirano da jedinica Alije Fitozovića prekine dovod struje Srbima ukoliko oni to urade muslimanskim i hrvatskim selima.⁵⁰² Stevan Todorović je posvjedočio da je u stanu Alije Fitozovića nađen eksploziv i da je, po mišljenju policije, Alija Fitozović namjeravao da uništi neke električne vodove.⁵⁰³

259. Svjedoci optužbe su posvjedočili da nije postojala koalicija između SDA i HDZ-a,⁵⁰⁴ dok su svjedoci odbrane govorili da jeste.⁵⁰⁵ Simo Zarić je posvjedočio da je postojala koalicija između SDA i HDZ-a i da su oni nastojali da u stanici rezervne policije za Šamac i okolinu najveći broj pripadnika rezervnog sastava bude iz muslimanskog i hrvatskog dijela.⁵⁰⁶

(v) Nova Teritorijalna odbrana

260. Novi TO je osnovan sedmicu dana prije preuzimanja vlasti, u skladu s odlukom o obnovi TO-a u svim opštinama koje je svojim smatralo Predsjedništvo Bosne i Hercegovine nakon što je EU 6. aprila priznala Bosnu i Hercegovinu.⁵⁰⁷

261. Dana 13. aprila 1992., na sastanku u prostorijama Skupštine opštine Bosanski Šamac, SDS se usprotivio obnovi TO-a, dok su druge dvije stranke prihvatile taj prijedlog. Uprkos protivljenju SDS-a, na tom sastanku su donesene odluke u vezi sa štabom TO-a.⁵⁰⁸ Čedomir Simić je posvjedočio da je osnivanje novog republičkog TO-a bilo dio saradnje Muslimana i Hrvata u cilju osvajanja ključnih organa vlasti.⁵⁰⁹

⁵⁰¹ Alija Fitozović, T. 8787-89; DP D34/1 je jednopolna šema napajanja električnom energijom otprilike šest područja – mjesnih zajednica Domaljevac, Brvnik, Obudovac, Grebnice, Kornica, Batkuša i Slatina. Ovu skicu je izradio Alija Fitozović u aprilu 1992. godine. On po struci nije inženjer. Nije sproveo u djelo plan o prekidu dovoda električne energije Srbima u Obudovcu, T. 8792-93.

⁵⁰² Alija Fitozović, T. 8862-65.

⁵⁰³ Stevan Todorović, T. 9974-75.

⁵⁰⁴ Sulejman Tihčić, T. 3692-93, T. 3817-20; Izet Izetbegović, T. 2435, T. 2582-84; Blaž Paradžik, T. 8258; Dragan Lukač, T. 1910 Alija Fitozović, T. 8615-20.

⁵⁰⁵ Čedomir Simić, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 9; Blagoje Simić, T. 12285-86.

⁵⁰⁶ Simo Zarić, T. 19134.

⁵⁰⁷ Sulejman Tihčić, T. 1350; vidi dokazni predmet P13, pismo SDA upućeno opštinskoj komandi TO-a Bosanski Šamac, 13. aprila 1992.; Dragan Lukač T. 1616-18; Alija Fitozović, T. 8446; Izet Izetbegović, T. 2251; dokazni predmet D51/3 od 16. aprila 1992., obavijest opštinskog štaba TO-a Bosanski Šamac Republičkom štabu TO-a u Sarajevu o osnivanju TO-a 15. aprila 1992., koju je potpisao Marko Božanović; Alija Fitozović, T. 8753-54; Radovan Antić, T. 16730; Simo Zarić, T. 19150.

⁵⁰⁸ Alija Fitozović, T. 8630-31.

⁵⁰⁹ Izjava na osnovu pravila 92bis, par. 5.

262. Dana 13. aprila 1992., predsjednik opštine, Mato Nujić, izdao je naredbu o osnivanju TO-a, kao što je dogovoreno na sastanku u zgradi Skupštine opštine održanom nešto ranije istog dana.⁵¹⁰

263. Grupa lidera SDA i HDZ-a, među kojima je bio Sulejman Tihić, prihvatili su prijedlog Ministarstva odbrane da se na mjesto komandanta novog TO-a postavi Marko Božanović, a na mjesto načelnika štaba Alija Fitozović.⁵¹¹

264. O novom TO-u je obaviještena javnost i nastojalo se u nj privući što je moguće više ljudi.⁵¹² Javni poziv da se pristupi TO-u bio je upućen svim građanima Bosanskog Šamca, uključujući Srbe, ali ne i članovima SDS-a.⁵¹³ U duhu svoje politike, SDA je svoje ljude stavio pod kontrolu novoformiranog TO-a.⁵¹⁴

265. U periodu od 10. do 16. aprila 1992., Alija Fitozović je razradio sastav jedinica TO-a.⁵¹⁵ Odbrana tvrdi da je dokazni predmet D25/4, dokument od 17 stranica, naslovljen “Organizaciono-formacijska struktura jedinice za odbranu grada”, dokaz o organizovanju jedinice SDA. Alija Fitozović je posvjedočio da je veći dio ovog dokumenta izvorno predstavljao organizacionu strukturu novog TO-a, ali da je on djelimično falsifikovan kako bi izgledalo kao da se radi o strukturi odbrambene jedinice SDA.⁵¹⁶ Alija Fitozović je izjavio i da je dokazni predmet D26/4 pod naslovom “Organizacija i način prijema, prenošenja i saopštavanje naređenja izvršenja mobilizacije”, koji je odbrana izvela kao dokaz da je SDA vršila mobilizaciju, zapravo krivotvoren i da je pripremljen za oružane grupe TO, a ne SDA.⁵¹⁷

⁵¹⁰ Alija Fitozović, T. 8630-35; vidi i svjedok M, T. 5311; svjedok N, T. 6309; Muhamed Bičić, T. 2925; Ibrahim Salkić, T. 3203-04; Osman Jašarević, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 29; svjedok A, T. 11198.

⁵¹¹ Sulejman Tihić, T. 3694, T. 3829-30; Muhamed Bičić, T. 3120; Alija Fitozović, T. 1620; svjedok A, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 27; Dragan Lukač, T. 1618; Blagoje Simić, T. 12185-86, T. 12211; Radovan Antić, T. 16730; Simo Zarić, T. 19150; svjedok L, T. 4418-19; Izet Izetbegović, T. 2251.

⁵¹² Dragan Lukač, T. 1619; Alija Fitozović, T. 8452-53; Muhamed Bičić, T. 2925.

⁵¹³ Alija Fitozović, T. 8852-53.

⁵¹⁴ Sulejman Tihić, T. 1355-57.

⁵¹⁵ Alija Fitozović, T. 8453, T. 8579; Alija Fitozović je posvjedočio da je u aprilu 1992. izradio dokument D22/2, nacrt sanitetskog odjeljenja u čijem sastavu su bili pripadnici TO-a, T. 8453-56. On je izradio i dokument D17/1 “Odjeljenje lovaca” od 14. ili 15. aprila 1992., D16/1 “Odjeljenje veze”, D8/2 “Protivdiverzantsko odjeljenje”, i D24/2 “Odjeljenje snabdijevanja”, T. 8458-59, T. 8459-60, T. 8463-64. Radi se o planiranim novim odjeljenjima u sastavu TO-a.

⁵¹⁶ T. 8651.

⁵¹⁷ T. 8686-90.

266. U periodu od 13. do 16. aprila 1992., novom TO-u je pristupio veliki broj ljudi.⁵¹⁸ Međutim, od 150-250 ljudi koji su se prijavili u novi TO, većina su bili Muslimani.⁵¹⁹

267. Dokazni predmet D14/4, spisak građana iz Bosanskog Šamca koji su se samoorganizovali u cilju odbrane grada podnesen je u dokazni materijal. Alija Fitozović je posvjedočio da je taj spisak sastavljen otprilike 7. ili 8. aprila 1992. i da su u njemu navedeni budući pripadnici TO-a. Alija Fitozović je taj spisak dobio kao član Komisije za bezbjednost.⁵²⁰ Muslimani su činili 98% ljudi sa spiska. U vrijeme kad je sastavljen, taj spisak se nije odnosio na vojnu jedinicu, jer ti ljudi nisu imali naoružanje. On kaže da su se tajno organizovali.⁵²¹

268. Novi TO nije imao dovoljno naoružanja.⁵²² Alija Fitozović je izjavio da je 15. aprila 1992. nabavio 50 automatskih pušaka, 7.000 metaka za te puške, dva RPG-a (ručna bacača raketa) i 18 punjenja municije za njih. Dobio je 30 ručnih odbrambenih bombi.⁵²³

269. Dana 16. aprila 1992., TO je izvršio javnu raspodjelu tog naoružanja.⁵²⁴

270. Alija Fitozović je posvjedočio da se ta raspodjela oružja završila 16. aprila 1992. u 16:00 ili 17:00 časova. U 18:00 časova je održan sastanak koordinacionog tijela kojem su prisustvovali Marko Božanović, Dragan Lukač, Safet Hadžialijagić, Simo Zarić i predstavnici političkih stranaka. Na sastanku je 4. odred pozvan da se priključi novom TO-u, a Simo Zarić je rekao da neće doći do napada. Alija Fitozović je okupljenima rekao da su dobili oružje i da ga javno dijele.⁵²⁵ Alija Fitozović je posvjedočio da je ta javna raspodjela oružja možda ubrzala preuzimanje vlasti.⁵²⁶

(d) Događaji uoči 17. aprila 1992.

(i) Višestranački sastanak sedmicu dana prije 17. aprila

⁵¹⁸ Alija Fitozović, T. 8466.

⁵¹⁹ Dragan Lukač, T. 1620; Ibrahim Salkić, T. 3203-06.

⁵²⁰ Alija Fitozović, T. 8466-67.

⁵²¹ Alija Fitozović, T. 8558-62.

⁵²² Alija Fitozović, T. 8493; Ibrahim Salkić, T. 3206-08; svjedok L, T. 4215-19.

⁵²³ Alija Fitozović, T. 8469-72, T. 8591-92.

⁵²⁴ Alija Fitozović T. 8832-33, T. 8475; Osman Jašarević, T. 10597; svjedok M, T. 5016-19; svjedok L, T. 4215-19, T. 4434, T. 4530-31; Simo Zarić, T. 19218; Radovan Antić, T. 16730.

⁵²⁵ Simo Zarić, T. 19218.

⁵²⁶ T. 8832-33.

271. Blagoje Simić je posvjedočio da je 14. ili 15. aprila 1992. održan sastanak koji je sazvaio predsjednik Opštinskog odbora SDS-a opština Šamac, Odžak, Gradačac i Orašje. Sastanku su prisustvovali predstavnici sve tri stranke.⁵²⁷

272. Blagoje Simić je izjavio da je jedino prisutno vojno lice bio penzionisani pukovnik Mićo Đurđević.⁵²⁸ Međutim, bio je prisutan i novi komandant TO-a Marko Božanović.⁵²⁹ Dušan Tanasić je posvjedočio da je osim Đurđevića bilo još dvoje ili troje vojnih lica.⁵³⁰

273. Raspravljalo se o sprovođenju Lisabonskog sporazuma koji je predviđao podjelu Bosne i Hercegovine na tri kantona prema nacionalnim granicama, u okviru države u kojoj bi se odlučivalo putem konsenzusa, slično Švicarskoj. Neki su se protivili tom prijedlogu, ali je sastanak protekao u mirnoj i konstruktivnoj atmosferi. Dogovoreno je da se sastanu naredne srijede, a da se nakon toga sastaju jednom sedmično.⁵³¹

274. Simeon Simić misli da je taj sastanak održan 14. ili 15. aprila 1992.⁵³² Mato Nujić, Mirko Jovanović i pukovnik Mićo Đurđević sjedili su na čelu konferencijskog stola.⁵³³ Simeon Simić je izjavio da je Mato Nujić rekao da je na pomolu nekakva teritorijalna podjela, da je već osnovana Hrvatska zajednica Bosanska Posavina, i da u nju treba da uđu opštine Orašje, Šamac, Gradačac, Modriča, Odžak i Brod. Hrvatska zajednica će funkcionisati i niko ne treba da se plaši za svoje slobode jer će vlast u njoj biti demokratska.⁵³⁴ Tome su se suprotstavili predstavnici Srpske demokratske stranke, a naročito Mirko Jovanović. Blagoje Simić je bio istog mišljenja.⁵³⁵ Predstavnici HDZ-a iz Šamca su dosta agresivno insistirali na planu za Bosansku Posavinu, za razliku od svojih kolega iz Odžaka i Orašja.⁵³⁶

(ii) Sastanak u mjesnoj zajednici 16. aprila 1992. i prijedlog da se 4. odred
prikluči TO-u

⁵²⁷ Blagoje Simić, T. 12432; vidi i Dušan Tanasić, T. 13762; Simeon Simić, T. 12996.

⁵²⁸ Blagoje Simić, T. 12432-34.

⁵²⁹ Simeon Simić, T. 12996.

⁵³⁰ T. 13762.

⁵³¹ Blagoje Simić, T. 12432-34; Dušan Tanasić, T. 13763.

⁵³² Simeon Simić, T. 12993.

⁵³³ Simeon Simić, T. 12995.

⁵³⁴ T. 12995.

⁵³⁵ T. 12996.

⁵³⁶ Simeon Simić, T. 12996.

275. Svjedoci optužbe posvjedočili su da je 16. aprila u mjesnoj zajednici održan sastanak kojem su prisustvovali predstavnici svih političkih stranaka u opštini. Tu je bilo rukovodstvo mjesne zajednice uključujući Sulejmana Tihića, Marka Božanovića, Dragana Lukača, Aliju Fitozovića, Boru Pisarevića, Matu Jašarevića i Simu Zarića. Simo Zarić je zakasnio jer je sa potpukovnikom Nikolićem razgovarao o osnivanju novog TO-a.⁵³⁷

276. Dragan Lukač je posvjedočio da su ovaj, kao i drugi sastanci održani u to vrijeme, organizovani kako bi se raspravljalo o bezbjednosnoj situaciji u Bosanskom Šamcu i dogovorilo o rješenju izvjesnih incidenata.⁵³⁸

277. Izet Izetbegović je posvjedočio da je sastanku prisustvovao potpukovnik Nikolić koji je predstavio Simu Zarića kao komandanta 4. odreda. Izet Izetbegović je izjavio da su bili prisutni svi predstavnici svih stranaka, te i Marko Božanović i Alija Fitozović kao predstavnici TO-a.⁵³⁹

278. Alija Fitozović je takođe posvjedočio da je taj sastanak održan i da je njime predsjedavao Safet Hadžialijagić zvani Pop, predsjednik Komisije za bezbjednost grada.⁵⁴⁰

279. Simo Zarić je posvjedočio da su sastanku prisustvovali članovi odbora, kao i predstavnici Stranke reformista i SDP-a. Tu je bio i predstavnik Radikalne stranke. Sulejman Tihić je bio prisutan kao predstavnik SDA, zatim Dragan Lukač, koji je bio postavljen za načelnika SUP-a Bosanski Šamac, Izet Izetbegović i g. Ević, predstavnik HDZ-a. Koliko se on sjeća, nije bilo predstavnika SDS-a. Marko Božanović i Alija Fitozović su bili prisutni.⁵⁴¹

280. Izet Izetbegović je tokom svjedočenja rekao da su tokom većeg dijela sastanka govorili pripadnici 4. odreda. Čule su se neke nerealistične izjave, prijetnje, prepirke, zastrašivanja i slično.⁵⁴² Alija Fitozović je posvjedočio da su raspravljali o opštoj

⁵³⁷ Sulejman Tihić, T. 1348-49; vidi i Dragan Lukač, T. 1638; Alija Fitozović, T. 8489-90; Simo Zarić, T. 19212.

⁵³⁸ Dragan Lukač, T. 1639.

⁵³⁹ Izet Izetbegović, T. 2252-53.

⁵⁴⁰ Alija Fitozović, T. 8488-89.

⁵⁴¹ Simo Zarić, T. 19213.

⁵⁴² T. 2252-53.

situaciji u gradu i da su se složili da je veoma složena. Pokušali su da nađu način da ublaže situaciju, koja se pogoršala zbog osnivanja TO-a.⁵⁴³

281. Simo Zarić je izjavio da je Marko Božanović objavio da je zvanično imenovan za komandanta TO-a opštine Šamac, i da je, isto tako, Alija Fitozović imenovan za načelnika štaba. Rekao je da je to imenovanje izvršeno 13. aprila 1992., na zajedničkom sastanku HDZ-a i SDA u Grebnicama.⁵⁴⁴

282. Došlo je do neslaganja u vezi sa pravovaljanošću tih imenovanja, budući da su izvršena bez odobrenja Skupštine i bez srpskog naroda.⁵⁴⁵ Marko Božanović je izjavio da Srbi ne bi došli na sastanak u Grebnicama, čak i da su bili pozvani. Sulejman Tihić je rekao da su bili svjesni da ta odluka nije legitimna, ali da su je donijeli, kako je rekao: “pošto ste vi više Srbi stali uz Jugoslovensku narodnu armiju.”⁵⁴⁶

283. Sulejman Tihić je posvjedočio da se Simo Zarić protivio osnivanju novog štaba TO-a, iako su za to imali odobrenje Sekretarijata za narodnu odbranu Bosne i Hercegovine i ministra odbrane.⁵⁴⁷ Simo Zarić je bio zabrinut zbog toga što u TO-u nema Srba i zbog dijeljenja oružja. Simo Zarić je zatim rekao da se bliži vrijeme kad on više neće moći da utiče na zbivanja.⁵⁴⁸

284. Svjedoci optužbe su posvjedočili da je Simo Zariću predloženo da se 4. odred priključi TO-u.⁵⁴⁹ Prema riječima Sime Zarića, Marko Božanović ih je obavijestio da je TO već aktivan i da su se skoro sve mjesne zajednice u kojima su živjeli Hrvati složile da se njihove jedinice priključe novom štabu TO-a. Novi štab TO-a je u evidenciji imao oko 1.600 ljudi. On se obratio Simi Zariću sljedećim riječima: “Bilo bi dobro da se učini sve da se pripadnici 4. odreda sada priključe tom novom štabu i novoj teritorijalnoj odbrani.”⁵⁵⁰

285. Simo Zarić je odbio taj prijedlog.⁵⁵¹ Prema riječima svjedoka optužbe, Simo Zarić je rekao da je 4. odred jedinica u sastavu JNA,⁵⁵² da je taj TO neregularan, nezakonit i da on ne priznaje odluku predsjednika i Vlade Bosne i Hercegovine o

⁵⁴³ Alija Fitozović, T. 8489-90.

⁵⁴⁴ Simo Zarić, T. 19214.

⁵⁴⁵ Simo Zarić, T. 19214.

⁵⁴⁶ Simo Zarić, T. 19215.

⁵⁴⁷ Sulejman Tihić, T. 1349.

⁵⁴⁸ Sulejman Tihić T. 1349

⁵⁴⁹ Dragan Lukač, T. 1639; Sulejman Tihić, T. 1350, T. 1353, T. 1356; Alija Fitozović, T. 8490-91.

⁵⁵⁰ Simo Zarić, T. 19216.

⁵⁵¹ Sulejman Tihić, T. 1352; Dragan Lukač, T. 1641.

⁵⁵² Dragan Lukač, T. 1913.

njegovom osnivanju.⁵⁵³ Simo Zarić je rekao da je jedina regularna formacija, u skladu sa zakonima Jugoslavije, 4. odred, koji će štiti jednako sve.⁵⁵⁴

286. Simo Zarić je posvjedočio da u okviru strukture JNA nije imao nikakva ovlaštenja da donosi odluke u vezi s tim da li će 4. odred da se priključi novom TO-u.⁵⁵⁵ Božanović je na sastanku Simi Zariću rekao da će o novonastaloj situaciji obavijestiti komandanta 17. taktičke grupe.⁵⁵⁶

287. Na kraju sastanka, Simo Zarić je zajamčio da 4. odred neće napadati Bosanski Šamac niti učestvovati u njegovoj okupaciji. Situacija je bila jasnija, te se napetost smanjila.⁵⁵⁷

288. Simo Zarić je posvjedočio da je kasnije iznio svoje opaske Sulejmanu Tihicu i Aliji Fitozoviću, koji su na sastanak došli pijani.⁵⁵⁸ Alija Fitozović mu je rekao da je za njega možda iznenađenje što se 800 ljudi iz Šamca već priključilo TO-u i da u njemu ima preko 80 Srba.⁵⁵⁹ Alija Fitozović mu je rekao da su dobili naoružanje i da ga od prethodnog dana javno dijele svojim pripadnicima.⁵⁶⁰

⁵⁵³ Alija Fitozović, T. 8490-91.

⁵⁵⁴ Alija Fitozović, T. 8635-36.

⁵⁵⁵ Simo Zarić, T. 19216.

⁵⁵⁶ Simo Zarić, T. 19217.

⁵⁵⁷ Alija Fitozović, T. 8491; T. 8832-33.

⁵⁵⁸ Simo Zarić, T. 19216.

⁵⁵⁹ Simo Zarić, T. 19217.

⁵⁶⁰ Simo Zarić, T. 19218.

IX. OSNIVANJE SRPSKE OPŠTINE BOSANSKI ŠAMAC I NJENOG KRIZNOG ŠTABA

A. Osnivanje srpskih institucija vlasti prije preuzimanja vlasti u Bosanskom Šamcu

289. Prije izbijanja neprijateljstava u Bosanskom Šamcu osnovane su Srpska autonomna oblast Sjeverna Bosna⁵⁶¹ i Srpska autonomna oblast Semberija i Majevisa.^{562 563}

290. U decembru 1991., u Bosanskom Šamcu je održan sastanak kojem je prisustvovao Radovan Karadžić, a na kojem se raspravljalo o osnivanju Srpske opštine Šamac. Alija Fitozović je posvjedočio da je Radovan Karadžić došao u Bosanski Šamac da izvrši pripreme za stvaranje Srpske opštine Šamac. Alija Fitozović je posvjedočio da je vidio Blagoja Simića sa Radovanom Karadžićem. Radovan Karadžić je na tom sastanku objasnio da će doći do mijenjanja granica i to putem političkih dogovora sa ostalim strankama u Bosanskom Šamcu. Ukoliko to ne bude moguće uraditi na taj način, onda će se odrediti rok u kojem stranke moraju pristati na osnivanje srpskog Šamca.⁵⁶⁴

291. Dana 19. decembra 1991., Izvršni odbor SDS-a izdao je svojim opštinskim odborima uputstvo o "Varijantama A i B". Uputstvom je mjesnim odborima naloženo da formiraju krizne štabove i preuzmu vlast na područjima na kojima su Srbi većinsko stanovništvo (u skladu s varijantom "A"), a da formiraju odvojene paralelne organe vlasti ondje gdje nisu (u skladu s varijantom "B"). Uputstvo je predviđalo dva stepena

⁵⁶¹ Blagoje Simić, T. 12544-47, T. 12499.

⁵⁶² Srpska opština Bosanski Šamac se priključila SAO Semberiji i Majevisi 21. maja 1992., DP P100, Odluka Kriznog štaba o pristupanju Srpske opštine Bosanski Šamac SAO Semberija i Majevisa. Krizni štab je imenovao Blagoja Simića za predstavnika Srpske opštine Bosanski Šamac u organima i institucijama SAO Semberija i Majevisa, DP P101. Blagoje Simić je posvjedočio da odluka o njegovom imenovanju nikad nije usvojena u SAO Semberija i Majevisa, T. 12499; Simeon Simić, T. 13063.

⁵⁶³ Sulejman Tihić je posvjedočio da su te SAO obuhvatale ne samo opštine u kojima su Srbi predstavljali većinu, već i one u kojima su bili manjina. Ove SAO su najprije proglašene u ljeto 1991., a SAO u Šamcu je proglašena u novembru 1991. On je posvjedočio da je osnivanje SAO Sjeverna Bosna objavljeno u medijima. SDA je osudila osnivanje tih područja. Srbi su opravdavali stvaranje ovih oblasti govoreći da je to učinjeno s ciljem da se zaštite Srbi. Sulejman Tihić je te SAO opisao kao "začetak" budućih srpskih institucija: policije, TO-a i republike, T. 1305-08; Simeon Simić je posvjedočio da je svrha SAO bila da se administracija i razne druge institucije povežu u jednu cjelinu, budući da nisu mogle postojati zasebno. U toj hijerarhiji je SAO, koja je bila neka vrsta kantona, bila jedan nivo iznad Bosanskog Šamca. Sljedeći je bio državni nivo, T. 13063.

pripreme za preuzimanje vlasti od strane Srba u zavisnosti od toga da li se na datu opštinu odnosi varijanta A ili varijanta B. Varijanta A predviđala je da, u okviru prvog stepena, opštinski odbori SDS-a formiraju krizne štabove i sazovu skupštine srpskog naroda u opštinama i otpočinu pripreme za preuzimanje organa bezbjednosti. U okviru drugog stepena bilo je potrebno izvršiti mobilizaciju srpske policije i njeno prepotčinjavanje JNA, mobilizaciju rezervnih sastava JNA i jedinica TO-a, te preuzimanje organa bezbjednosti i opštinskih organa. Drugi stepen varijante B predviđao je postavljanje Srba na funkcije unutar lokalnih srpskih skupština, opet mobilizaciju snaga milicije iz redova srpskog naroda koje će saradivati sa JNA, te mobilizaciju rezervnog sastava JNA i jedinica TO-a “putem nadležnih organa”.⁵⁶⁵

292. Svjedoci odbrane (članovi Kriznog štaba) su tokom svjedočenja izjavili da nikada nisu vidjeli “Uputstvo o varijantama A i B”. Ti svjedoci su posvjedočili da Krizni štab nikad nije bio u posjedu tih uputstava niti razgovarao o njima.⁵⁶⁶

293. Skupština srpskog naroda opštine Bosanski Šamac i Pelagićevo konstituirana je 29. februara 1992.⁵⁶⁷ Osnivačkoj sjednici, održanoj 29. februara, prisustvovali su odbornici iz srpskih opština Šamac, Gradačac i Orašje, među kojima je bio Blagoje Simić. Za predsjednika je izabran dr. Ilija Ristić, a za potpredsjednika Dušan Tanasić.⁵⁶⁸

294. Dušan Tanasić je posvjedočio da, koliko se on sjeća, Blagoje Simić nije izabran na neku funkciju i da nijedna od odluka koje su eventualno donesene na ovoj sjednici nije sprovedena u djelo.⁵⁶⁹

295. U međuvremenu se 29. februara 1992. u Strukama održavao sastanak predstavnika mještana. Blaž Paradžik je posvjedočio da je sastanak zakazan da bi se smirila napetost između srpskog i hrvatskog stanovništva.⁵⁷⁰

⁵⁶⁴ Alija Fitozović, T. 8854-56.

⁵⁶⁵ DP P1 – Izvještaj vještaka dr. Roberta Donije “Bosanski Šamac i istorija Bosne i Hercegovine”; vidi DP P3 – prijevod dokumenata vezanih za varijante A i B pod naslovom “Uputstvo o organizovanju i djelovanju organa srpskog naroda u Bosni i Hercegovini u vanrednim okolnostima”, 19. decembar 1991.; DP P45.

⁵⁶⁶ Blagoje Simić, T. 12428; Dušan Tanasić, T. 13766; Božo Ninković, T. 13479; Maksim Simeunović, T. 15934; Mitar Mitrović, T. 18711; Simeon Simić, T. 13032-33; Mirko Lukić, T. 12933.

⁵⁶⁷ Usaglašene činjenice, par. 86; Odluka o osnivanju Opštine srpskog naroda Bosanski Šamac, koju je potpisao Ilija Ristić, predsjednik Skupštine srpskog naroda Bosanski Šamac, od 29. februara 1992. (DP P11). Odluka o osnivanju Skupštine srpskog naroda opštine Bosanski Šamac (i Pelagićevo u osnivanju) takođe se nalazi u *Službenom glasniku opštine Šamac* br. 1, od 3. juna 1994. (DP P124).

⁵⁶⁸ Stevan Todorović, T. 9029-30; Savo Popović, T. 16231-32; Dušan Tanasić, T. 13755-6; Mirko Lukić, T.12945; Blagoje Simić, T. 12225-26.

⁵⁶⁹ Dušan Tanasić, T. 13755-6.

296. Prema riječima Blaža Paradžika, na kraju sastanka u Strukama neočekivano su se pojavili Miroslav Tadić i Blagoje Simić. Blaž Paradžik se sjeća da je Blagoje Simić rekao da upravo dolazi sa drugog sastanka na kojem je proglašena Srpska opština Bosanski Šamac i da ona obuhvata sva sela u opštini u kojima živi srpsko stanovništvo.⁵⁷¹ Blagoje Simić je rekao da će JNA ući u srpska sela i po potrebi zaštititi srpsko stanovništvo.⁵⁷² Blagoje Simić je posvjedočio da nije govorio o nikakvim planovima da se opštini Šamac pripoje neka sela.⁵⁷³

297. Konstituiranje Skupštine opštine izvršeno je na osnovu Preporuke Narodne skupštine Republike Srpske, te u skladu s “izraženom voljom srpskog naroda sa područja opština Bosanski Šamac, Gradačac, Orašje i Odžak”.⁵⁷⁴ Njeno rukovodstvo su sačinjavali odbornici Srpske demokratske stranke iz Bosanskog Šamca, Orašja i Odžaka i ostali “odbornici iz redova srpskog naroda”.⁵⁷⁵

298. Srpska opština Šamac je funkcionisala unutar zakonodavnog sistema Republike Srpske, kao što je bilo predviđeno Članom 6 Odluke o osnivanju Skupštine srpskog naroda u kojoj se kaže sljedeće: “Skupština priznaje sve savezne pravne propise kao i republičke ...”⁵⁷⁶

299. Nadležnost Srpske opštine Bosanski Šamac propisana je njenim Statutom i Poslovnim redom.⁵⁷⁷ Prema riječima Blagoja Simića, Skupština opštine je u vrijeme kad je osnovana imala veoma mala ovlaštenja. Nije se mogla miješati u pitanja finansija, zdravstva, prosvjete, poljoprivrede, vodoprivrede, šumarstva, privrede, kao ni u poslove Ministarstva unutrašnjih poslova, budući da su potonji bili regulisani na republičkom nivou.⁵⁷⁸ Odluke u Skupštini opštine su se donosile prostom većinom. Kad bi se neka odluka usvojila, sekretarijat Skupštine bi je stavio na papir. Zaposleni

⁵⁷⁰ Mitar Nijemčević, vanpretresni iskaz, T. 405-406.

⁵⁷¹ Blaž Paradžik, T. 8224.

⁵⁷² Blaž Paradžik, T. 8228.

⁵⁷³ Blagoje Simić, T. 12443-44. Vidi i Mitar Nijemčević, vanpretresni iskaz, T. 409-13.

⁵⁷⁴ Preambula Odluke o osnivanju Skupštine srpskog naroda opštine Bosanski Šamac, objavljene u *Službenom glasniku opštine Šamac*, br. 1. (DP P124).

⁵⁷⁵ Član 5 Odluke o osnivanju Skupštine srpskog naroda opštine Bosanski Šamac, objavljene u *Službenom glasniku opštine Šamac*, br.1 (DP P124). Mirko Lukić, T. 12945.

⁵⁷⁶ Odluka o osnivanju Skupštine srpskog naroda opštine Bosanski Šamac, objavljena u *Službenom glasniku opštine Šamac*, br.1 (DP P124).

⁵⁷⁷ Statut opštine Šamac objavljen u *Službenom glasniku opštine Šamac*, br.2 (DP P125); Privremeni poslovni red Skupštine opštine Šamac objavljen u *Službenom glasniku opštine Šamac*, br.1 (DP P124). Blagoje Simić, T. 12204-05.

⁵⁷⁸ Blagoje Simić T. 12204-05.

pravnici su vodili računa da sve bude u skladu sa zakonom. Pismenu odluku je morao potpisati predsjednik Skupštine opštine.⁵⁷⁹

300. Član 1 Statuta opštine Šamac predviđa sljedeće: “Opština Šamac je opština srpskog naroda i drugih građana koji u njoj žive”.⁵⁸⁰ Međutim, potpukovnik Nikolić je posvjedočio da je samoprogllašena srpska opština koncentrisala vlast isključivo u srpskim rukama i da nesrbi nisu mogli da učestvuju u vlasti kao izabrani predstavnici, premda su većinu u opštini činili nesrbi.⁵⁸¹

B. Osnivanje Kriznog štaba⁵⁸²

301. Samoproglášena Skupština srpskog naroda opštine Bosanski Šamac i Pelagićevo osnovala je “Krizni štab Srpske opštine Bosanski Šamac”, nazivan i samo Krizni štab, čiji je predsjednik bio Blagoje Simić.

302. Blagoje Simić je prisustvovao sjednicama Skupštine opštine održanim 28. marta i 15. aprila 1992. na kojima se raspravljalo o osnivanju Kriznog štaba Srpske opštine Bosanski Šamac.⁵⁸³ On je posvjedočio da je tokom tih sjednica “imao inicijative u osnivanju Kriznog štaba”.⁵⁸⁴

303. Na sjednici Skupštine opštine održanoj 28. marta 1992. u Obudovcu, Skupština srpskog naroda opštine Bosanski Šamac je izabrala članove Izvršnog odbora Srpske opštine Bosanski Šamac. Stevan Todorović je izabran za načelnika policije.⁵⁸⁵

304. Stevan Todorović je posvjedočio da je za načelnika policije izabran 28. ili 29. marta 1992.⁵⁸⁶ Rekao je da su na sjednici održanoj krajem marta 1992. godine u Obudovcu legalno izabrani odbornici Skupština opština Šamac, Orašje, Odžak i

⁵⁷⁹ Blagoje Simić, T. 12206.

⁵⁸⁰ Vidi DP P125.

⁵⁸¹ Blagoje Simić, T. 18528.

⁵⁸² Svjedoci koji su svjedočili pred ovim Sudom često su koristili nazive “Krizni štab”, “Ratno predsjedništvo” i “Skupština opštine Šamac” kao međusobno zamjenjive.

⁵⁸³ Blagoje Simić, T. 12238.

⁵⁸⁴ Blagoje Simić, T. 12238.

⁵⁸⁵ Dušan Tanasić, T. 13758; Savo Popović je posvjedočio da je tokom te sjednice izabrano jedanaest članova Izvršnog odbora. Mirko Jovanović je izabran za predsjednika Izvršnog odbora, a Miloš Bogdanović za sekretara Opštinskog sekretarijata za narodnu odbranu. Lazar Mirkić je izabran za sekretara Opštinskog sekretarijata za privredu 28. marta 1992. Mićo Ivanović je izabran za komandanta TO-a, a Stevan Todorović je imenovan za načelnika Stanice javne bezbjednosti, T. 16231-34.

⁵⁸⁶ Stevan Todorović, T. 9010.

Gradačac tražili od Blagoja Simića da formira Krizni štab i, ukoliko bude potrebno, postane njegov predsjednik.⁵⁸⁷ Blagoje Simić se tome nije usprotivio.⁵⁸⁸

305. Blagoje Simić je izjavio da je na jednoj od sjednica Skupštine Srpske opštine, održanoj u martu, donesena odluka o osnivanju Kriznog štaba ukoliko dođe do rata na teritoriji Bosanske Posavine.⁵⁸⁹ Taj zadatak je povjeren predsjedniku i potpredsjedniku opštine i predsjedavajućem opštinskog odbora SDS-a.⁵⁹⁰

306. Članovi Skupštine opštine i Izvršnog odbora sastali su se i uveče 15. aprila 1992. u Obudovcu. Stevan Todorović je posvjedočio da je Blagoje Simić zakasnio jer je bio na sastanku sa potpukovnikom Nikolićem u Pelagićevu. Prema riječima Stevana Todorovića, Blagoje Simić je prisutnima na sastanku u Obudovcu rekao da ga je potpukovnik Nikolić obavijestio da se sprema napad na Bosanski Šamac i da 17. taktička grupa namjerava spriječiti taj upad. Napad su navodno spremale hrvatsko-muslimanske snage iz pravca Hrvatske, uz pomoć domaćih hrvatsko-muslimanskih jedinica iz Bosanskog Šamca. Blagoje Simić je pomenuo da mu je potpukovnik Nikolić rekao da će on i vojska zajedno “s mobilisanim vojnicima s tog područja” zaustaviti taj upad. Pored toga, potpukovnik Nikolić je insistirao da u sastav Kriznog štaba uđe Fadil Topčagić. Potpukovnik Nikolić je takođe zahtijevao da “članovi Kriznog štaba” sutradan, 16. aprila 1992., budu na okupu u Omladinskom domu u Crkvini. Nakon završetka vojnog dijela, predstavnici novoosnovane Srpske opštine Bosanski Šamac i Pelagićevo trebalo je da objave proglas da bi pokazali da se ne radi o “vojnom puču” i da se ne bi ponovila greška kakva je napravljena šest ili sedam dana ranije u Modriči.⁵⁹¹ Blagoje Simić je posvjedočio da je prisustvovao sastanku održanom 15. aprila 1992. u Obudovcu, na kojem su bili i Miloš Bogdanović, Savo Popović, Dušan Tanasić, Mićo Ivanović i Mirko Jovanović, ali je porekao da je

⁵⁸⁷ Stevan Todorović, T. 9053-55.

⁵⁸⁸ Stevan Todorović, T. 9037-38.

⁵⁸⁹ Blagoje Simić, T. 12239.

⁵⁹⁰ Blagoje Simić, T. 12239-40; prema riječima Blagoja Simića, nakon gorenavedenog martovskog sastanka uslijedio je niz sastanaka, te je održan i sastanak Izvršnog odbora Srpske opštine Bosanski Šamac i Pelagićevo. Na tom sastanku je situacija opisana kao dramatična. Na osnovu te informacije su na drugom sastanku, održanom 14. ili 15. aprila, učesnici insistirali da se formira Krizni štab ukoliko na tom području dođe do ratnih operacija, T. 12440.

⁵⁹¹ Stevan Todorović, T. 9078-81; Stevan Todorović objašnjava da se ta “greška” napravljena u Modriči odnosi na to što potpukovnik nije uspio da nađe zajednički jezik sa civilnim organima vlasti u Modriči nakon što su zaposjednuti neki vitalni objekti u gradu. Zbog toga se potpukovnik Nikolić sa 17. taktičkom grupom povukao iz Modriče, ili je “bio istjeran od naoružanih hrvatsko-muslimanskih formacija”, T. 9079.

prisutnima rekao da će hrvatsko-muslimanske snage napasti Šamac i da im je rekao da se okupe 16. aprila uveče u Crkvini.⁵⁹²

307. U prvom broju *Službenog glasnika opštine Šamac* stoji da je Krizni štab formiran 15. aprila 1992.⁵⁹³ Blagoje Simić je izjavio da 17. aprila, kad je izbio rat, Krizni štab nije postojao. On je izjavio da je Krizni štab formiran 19. aprila 1992.⁵⁹⁴ Mirko Lukić i Simeon Simić su potvrdili da je Krizni štab formiran 19. aprila.⁵⁹⁵

308. Paragraf 1 “Izvoda iz Uputstva za rad kriznih štabova srpskog naroda u opštinama”, koji je 26. aprila 1992. potpisao tadašnji predsjednik Vlade Republike Srpske Branko Đerić, predviđa da “Krizni štab, u ratnim uslovima, preuzima sve prerogative i funkcije skupština opština, kad one nisu u mogućnosti da se sastanu.”⁵⁹⁶

309. Dana 19. aprila, predsjednik Kriznog štaba Blagoje Simić je proglasio vanredno stanje na tom području. Odlukom o “uvođenju vanrednog stanja” se nalaže da “prestaju sa radom svi organi i institucije Opštine Bosanski Šamac u dosadašnjem sazivu” i “sve njihove funkcije, prava i obaveze preuzima Krizni štab Srpske opštine Bosanski Šamac”.⁵⁹⁷

310. Stevan Todorović je posvjedočio da je ubrzo nakon preuzimanja vlasti uvedeno vanredno stanje u Bosanskom Šamcu.⁵⁹⁸ On je posvjedočio da je svrha te odluke bila “zaštita stanovnika Šamca, bez obzira na nacionalnost, zbog upada neprijateljskih formacija, te uvođenje jednog određenog nivoa reda u tim vanrednim okolnostima”.⁵⁹⁹

311. Blagoje Simić je izjavio da je Krizni štab bio isto što i Skupština opštine, samo u ratnim uslovima. Krizni štabovi su formirani u svim kriznim situacijama, kao što su zemljotres, poplava ili požar. Svrha formiranja Kriznog štaba jeste da se premosti period dok se ne stvore uslovi da se sazove kompletna skupština opštine.⁶⁰⁰

312. Mirko Lukić je takođe posvjedočio da je 19. aprila 1992. Krizni štab preuzeo funkciju Skupštine opštine i sve njene nadležnosti.⁶⁰¹ On je izjavio da Skupština

⁵⁹² Blagoje Simić, T. 12448.

⁵⁹³ DP P124 od 3. juna 1994.

⁵⁹⁴ Blagoje Simić, T. 12240-41.

⁵⁹⁵ Mirko Lukić, T. 12874; Simeon Simić, T. 13025.

⁵⁹⁶ DP P128, Izvod iz Uputstva za rad kriznih štabova srpskog naroda u opštinama, 26. april 1992.

⁵⁹⁷ Odluka o uvođenju vanrednog stanja na teritoriji opštine, 19. april 1992. (DP P89).

⁵⁹⁸ Stevan Todorović, T. 9208.

⁵⁹⁹ Stevan Todorović, T. 9836.

⁶⁰⁰ Blagoje Simić, T. 12239.

⁶⁰¹ Mirko Lukić, T. 12857, T. 12873.

opštine Bosanski Šamac od 17. aprila 1992. više nije mogla zasjedati jer neki odbornici više nisu bili tu. Zbog toga je proglašeno vanredno stanje.⁶⁰² Međutim, on je istakao da Ustav Bosne i Hercegovine i ostala pravna regulativa, kao što je Statut Skupštine opštine, predviđaju da se krizni štab formira u vanrednim okolnostima kao što su zemljotres ili rat. Njegov zadatak je da normalizuje situaciju.⁶⁰³ Krizni štab je djelovao umjesto odbornika Skupštine opštine.⁶⁰⁴

313. Prema riječima Bože Ninkovića, Krizni štab je, preuzevši funkciju Skupštine opštine, stekao punu nadležnost da upravlja opštinom Bosanski Šamac.⁶⁰⁵

314. Funkcije Kriznog štaba navedene su u “Izvodu iz Uputstva za rad kriznih štabova srpskog naroda u opštinama” od 26. aprila 1992., koji je potpisao tadašnji predsjednik Vlade Republike Srpske.⁶⁰⁶ Paragraf 3 “Izvoda iz Uputstva za rad kriznih štabova srpskog naroda u opštinama” predviđa da Krizni štab:

“... koordinira funkcije vlasti radi odbrane teritorija, bezbjednosti stanovništva i imovine, uspostavljanja vlasti i organizacije svih drugih tokova života i rada. Krizni štab svojom koordinacijom stvara uslove Izvršnom odboru opštine da može vršiti legalnu izvršnu vlast, upravljati privredom i ostalim životnim tokovima.”⁶⁰⁷

315. Pored toga, paragraf 6 predviđa sljedeće:

“Krizni štab svoj rad temelji na ustavnim i zakonskim rješenjima, te odlukama Skupštine, Predsjedništva i Vlade Srpske Republike BiH.”⁶⁰⁸

316. Mirko Lukić je posvjedočio da je Krizni štab dobio ovlaštenja od Vlade Republike Srpske.⁶⁰⁹ On je izjavio da je Krizni štab bio povezan i sa Narodnom skupštinom i Vladom Republike Srpske. On je sprovodio politiku Vlade u vidu odluka i uredbi Skupštine i Predsjedništva.⁶¹⁰ Mirko Lukić je posvjedočio da je u uputstvu za rad opštinskih kriznih štabova na najvišem nivou Republike Srpske utvrđeno šta treba da rade krizni štabovi.⁶¹¹

⁶⁰² Mirko Lukić, T. 12872.

⁶⁰³ Mirko Lukić, T. 12684.

⁶⁰⁴ Mirko Lukić, T. 12685; Lazar Mirkić, T. 18900.

⁶⁰⁵ Božo Ninković je izjavio da je Krizni štab, kao zamjena za Skupštinu opštine, bio najviši organ civilne vlasti u opštini. Krizni štab je bio zadužen za zdravlje, bezbjednost i dobrobit građana na području kojim je upravljao. U vrijeme rata su civilne vlasti imale znatno manje mogućnosti da vode računa o dobrobiti stanovnika opštine, T. 13578-81; Vladimir Šarkanović je posvjedočio da je Krizni štab bio nadležan za sve, T. 16583.

⁶⁰⁶ DP P128, Izvod iz Uputstva za rad kriznih štabova srpskog naroda u opštinama od 26. aprila 1992.

⁶⁰⁷ *Ibid.*

⁶⁰⁸ *Ibid.*

⁶⁰⁹ Mirko Lukić, T. 12916.

⁶¹⁰ Mirko Lukić, T. 12858-59.

⁶¹¹ Mirko Lukić, T. 12897.

317. Blagoje Simić je posvjedočio da je Krizni štab bio obavezan da djeluje u skladu sa zakonom, pa tako i sa “Izvodom iz Uputstva za rad kriznih štabova srpskog naroda u opštinama”. Krizni štab je djelovao po zakonima Republike Srpske.⁶¹²

318. Paragraf 2 “Izoda iz Uputstva za rad kriznih štabova srpskog naroda u opštinama” predviđa sljedeće:

“Krizni štab sačinjavaju članovi, od kojih svaki ima pojedinačno zaduženje: predsjednik, zamjenik predsjednika, komandant Štaba TO, predsjednik Izvršnog odbora, načelnik MUP-a, te članovi zaduženi za privredu, humanitarnu i zdravstvenu zaštitu, informisanje i propagandu, snabdijevanje i ishranu, izbjeglice, ratne zločine i štetu, vezu, koordinaciju i sl.”⁶¹³

319. Prema riječima nekih svjedoka, Krizni štab je bio višestranačkog sastava.⁶¹⁴ Simeon Simić je takođe posvjedočio da je Krizni štab ustanovljen kao jedno tijelo koje ima svoja dva segmenta, i to: “fiksni segment” i “promjenljivi segment”.⁶¹⁵ On je rekao da su fiksni segment Kriznog štaba činili Blagoje Simić, kao predsjednik, Mitar Mitrović, kao sekretar Kriznog štaba, Savo Popović, koji je bio zadužen za kontakte sa mjesnim zajednicama, i Simeon Simić, kao šef informativne službe. Mirko Jovanović i Miloš Bogdanović,⁶¹⁶ koji su takođe bili u sastavu fiksnog segmenta, nisu imali posebna zaduženja. Stalni članovi su imali pravo glasa, kao i ljudi koji su dolazili na sjednice po pojedinim pitanjima. Na primjer, kada na sjednicu Kriznog štaba dođu “iz privrede, iz Crvenog krsta” ili iz “raznih tema”, oni imaju pravo glasa.⁶¹⁷

320. Blagoje Simić je posvjedočio da se sastav Kriznog štaba, kakav je bio u aprilu 1992., kada je formiran, može vidjeti iz platnog spiska Kriznog štaba za maj 1992.⁶¹⁸ Prema tom platnom spisku, članovi Kriznog štaba su bili: “Blagoje Simić

⁶¹² Blagoje Simić, T. 12577-80.

⁶¹³ DP P128, Izvod iz Uputstva za rad kriznih štabova srpskog naroda u opštinama od 26. aprila 1992.

⁶¹⁴ Stevan Todorović, T. 9938-39; Simeon Simić je posvjedočio da je u Kriznom štabu postojala višestranačka zastupljenost. Blagoje Simić je bio član SDS-a. Savo Popović je bio član SDP-a, a Simeon Simić član Liberalne stranke, T. 13013; Savo Popović tvrdi da Krizni štab nije bio jednostranački organ. Blagoje Simić, Mirko Jovanović i Mitar Mitrović su bili članovi SDS-a. Simeon Simić i Božo Ninković su bili članovi Liberalne stranke. Miroslav Tadić, Fadil Topčagić i Savo Popović nisu pripadali nijednoj stranci, T. 16306, T. 16392-93.

⁶¹⁵ Simeon Simić, T. 13010-12.

⁶¹⁶ Stevan Todorović je posvjedočio da je Miloš Bogdanović bio član Kriznog štaba. Miloš Bogdanović je ostao u Kriznom štabu čak i kada je na njegovo mjesto došao Božo Ninković, T. 9175.

⁶¹⁷ Simeon Simić, T. 13012. Na osnovu svjedočenja Stevana Todorovića tokom unakrsnog ispitivanja može se zaključiti da stalni članovi nisu bili stručni po svim pitanjima, te da su po potrebi pozivani drugi ljudi, T. 9875.

⁶¹⁸ Blagoje Simić, T. 12243. DP D55/1 - Podaci o načinu, uslovima i sredstvima za isplatu plata po utvrđenim koeficijentima za mjesec maj 1992. godine.

(predsjednik), Mitar Mitrović⁶¹⁹, Savo Popović⁶²⁰, Simeon Simić⁶²¹, Miroslav Tadić (članovi), Čedo Milićević, Jovan Ostojić, Miloš Ilić, Branko Šljokić (na obezbjeđenju), Saja Tešić (kuharica), Božo Ninković⁶²² (na informativnoj djelatnosti), i Fadil Topčagić⁶²³ (član, dopisano rukom).⁶²⁴

321. Blagoje Simić je bio predsjednik Kriznog štaba. Imenovan je za predsjednika 17. aprila 1992., odlukom Kriznog štaba.⁶²⁵ Brojni svjedoci su potvrdili na kojoj je on funkciji bio u Kriznom štabu.⁶²⁶ Blagoje Simić je posvjedočio da je odluka kojom se on imenuje za predsjednika zapravo usvojena 19. aprila 1992., kada je formiran Krizni štab.⁶²⁷ Međutim, datum odluke je izmijenjen u 17. april 1992. jer je odlučeno da se obuhvate i ta dva dana, te da na svim dokumentima treba da stoji datum 17. april 1992. On je priznao da je odluku potpisao u svojstvu “predsjednika Kriznog štaba”.⁶²⁸ Blagoje Simić tvrdi da su članovi Kriznog štaba između sebe odlučili o tome ko će predsjedavati. Tako je on izabran za predsjednika.⁶²⁹

322. Prema riječima raznih svjedoka, među kojima su i potpukovnik Nikolić i komandant Antić, Stevan Todorović je bio član Kriznog štaba po funkciji.⁶³⁰ Štaviše, paragraf 2 “Izvoda iz uputstva” predviđa da načelnik MUP-a ulazi u sastav Kriznog štaba.⁶³¹

⁶¹⁹ Stevan Todorović je posvjedočio da je na početku Mitar Mitrović bio član Kriznog štaba, a da je kasnije postao sekretar i da se bavio pravnim poslovima opštine, T. 9082. Nasuprot tome, Mitar Mitrović je rekao da nije bio član Kriznog štaba, T. 18695, T. 18720-21.

⁶²⁰ Stevan Todorović, T. 9178-79.

⁶²¹ Stevan Todorović, T. 9083. Slobodan Sjenčić, vanpretresni iskaz, T. 281-82.

⁶²² Stevan Todorović je posvjedočio da je Božo Ninković automatski postao član Kriznog štaba kad je došao na mjesto Miloša Bogdanovića u Sekretarijatu za narodnu odbranu, T. 9175. Nasuprot tome, Božo Ninković kaže da nije bio član Kriznog štaba. Radio je u službi za informisanje i odnose s javnošću, koju su osnovale civilne vlasti opštine Bosanski Šamac. Nadređeni mu je bio Simeon Simić, T. 13501-02, T. 13513.

⁶²³ Stevan Todorović, T. 9068, T. 13016.

⁶²⁴ DP D55/1- Podaci o načinu, uslovima i sredstvima za isplatu plata po utvrđenim koeficijentima za mjesec maj 1992. godine.

⁶²⁵ DP P109 – Odluka o imenovanju predsjednika Kriznog štaba, 17. april 1992. Blagoje Simić je posvjedočio da je bio predsjednik SDS-a, T. 12996.

⁶²⁶ Svjedok N, T. 6052-53; svjedok P, T. 11545; Ediba Bobić, T. 11247-48; Osman Jašarević, T. 10627; Slobodan Sjenčić, vanpretresni iskaz, T. 281-82; Stevan Nikolić, T. 18562; Čedomir Simić je posvjedočio da je Blagoje Simić izabran za predsjednika Skupštine opštine 14. aprila 1992., na inicijativu Opštinskog odbora SDS-a, T. 18840.

⁶²⁷ Blagoje Simić, T. 12247-48.

⁶²⁸ Blagoje Simić, T. 12393.

⁶²⁹ Blagoje Simić, T. 12248.

⁶³⁰ Stevan Nikolić, T. 18562; Radovan Antić je posvjedočio da funkcija na kojoj je bio Stevan Todorović upućuje na to da je on bio član Kriznog štaba, T. 16897; Vladimir Šarkanović, T. 16661.

⁶³¹ DP P128, Izvod iz Uputstva za rad kriznih štabova srpskog naroda u opštinama od 26. aprila 1992.

323. Stevan Todorović je posvjedočio da je postao član Kriznog štaba između 15. i 17. aprila 1992. Bio je njegov član i tokom 1992.⁶³² U okviru Kriznog štaba Stevan Todorović je bio nadležan za javni red i mir i policijske poslove na nivou Šamca.⁶³³

324. Suprotno tome, Blagoje Simić je posvjedočio da Stevan Todorović nije bio član Kriznog štaba,⁶³⁴ iako je povremeno pozivan na njegove sjednice. On je rekao da je Stevan Todorović često dolazio nepozvan i “uzurpirao” sjednice Kriznog štaba.⁶³⁵

325. Simeon Simić je takođe svjedočio o tome da Stevan Todorović nije bio član ni Kriznog štaba ni Ratnog predsjedništva.⁶³⁶ On je za svoj rad direktno odgovarao ministru.⁶³⁷ Dolazio je na sjednice Kriznog štaba jer se volio nametati i biti i tamo gdje mu nije mjesto ili gdje ne pripada.⁶³⁸

326. I svjedoci optužbe i svjedoci odbrane su posvjedočili da Simo Zarić nije bio član Kriznog štaba.⁶³⁹

327. Miroslav Tadić je potvrdio da je bio član Kriznog štaba kad je 23. aprila 1992. imenovan za načelnika Štaba Civilne zaštite.⁶⁴⁰

328. Stevan Todorović je posvjedočio da je Miroslav Tadić bio član Kriznog štaba i da je dolazio na sjednice.⁶⁴¹ Stevan Todorović je izjavio da je Miroslav Tadić rjeđe dolazio na sjednice nego on. Stevan Todorović je potvrdio da je Miroslav Tadić često bio na terenu, budući da je bio komandant Štaba Civilne zaštite⁶⁴² i bio uključen u razmjene. Miroslav Tadić je, dakle, rjeđe dolazio na sjednice Kriznog štaba nego ostali njegovi članovi.⁶⁴³

⁶³² Stevan Todorović, T. 9010.

⁶³³ Stevan Todorović, T. 9012.

⁶³⁴ Blagoje Simić, T. 12269; vidi DP P124.

⁶³⁵ Blagoje Simić, T. 12269.

⁶³⁶ Simeon Simić, T. 13120.

⁶³⁷ Simeon Simić, T. 13120.

⁶³⁸ Simeon Simić, T. 13120.

⁶³⁹ Stevan Todorović, T. 10120; Blagoje Simić, T. 12486.

⁶⁴⁰ Miroslav Tadić, T. 15243; DP D59/3 – Odluka Kriznog štaba o postavljanju Miroslava Tadića za komandanta Opštinskog štaba Civilne zaštite, 23. april 1992.; veliki broj svjedoka je posvjedočio da je Miroslav Tadić bio član Kriznog štaba: Simeon Simić, T. 13015-16; Savo Popović je izjavio da su se članovi Kriznog štaba nekoliko dana nakon što su imenovani dogovorili da u sastavu Kriznog štaba treba da bude i načelnik Štaba Civilne zaštite, T. 16253; Slobodan Sjenčić, vanpretresni iskaz, T. 281-282; Božo Ninković, T. 13615. Neki svjedoci su posvjedočili da Miroslav Tadić nije bio član Ratnog predsjedništva, uprkos tome što je bio član Kriznog štaba: Simeon Simić, T. 13089; Blagoje Simić, T. 12481.

⁶⁴¹ Stevan Todorović, T. 9308.

⁶⁴² Za istu instituciju su korišteni nazivi Civilna zaštita, Štab Civilne zaštite i Štab Civilne odbrane.

⁶⁴³ Stevan Todorović, T. 9609.

329. Blagoje Simić je rekao da je Miroslav Tadić izabran za člana Kriznog štaba opštine Šamac 23. aprila 1992.⁶⁴⁴ Kao član Komisije za razmjenu i kao član i načelnik Štaba Civilne zaštite, Miroslav Tadić je povremeno dolazio u Predsjedništvo i podnosio izvještaje.⁶⁴⁵

330. Sjedište Kriznog štaba tokom prvih par dana nakon osnivanja bilo je u prostorijama Poljoprivrednog kombinata, a zatim je na par dana premješteno u "Uniglas". Kasnije je sjedište bilo u toplani.⁶⁴⁶

331. Dana 31. maja 1992. Predsjedništvo Republike Srpske donijelo je "Odluku o organizovanju ratnih predsjedništava u opštinama za vrijeme neposredne ratne opasnosti ili ratnog stanja".⁶⁴⁷ Prema članu 3 te odluke, Ratno predsjedništvo:

"organizuje, koordinira i usklađuje aktivnosti za odbranu srpskog naroda i uspostavljanje legalnih organa vlasti opštine, vrši sve funkcije skupštine i izvršnog organa dok se ne steknu mogućnosti da se ti organi sastanu i rade, stvara i obezbjeđuje uslove za rad vojnih organa i jedinica u odbrani srpskog naroda, vrši i druge poslove državnih organa ako oni nisu u mogućnosti da se sastanu."

332. Shodno tome, Krizni štab je 21. jula 1992. donio odluku kojom je opštinski Krizni štab preimenovan u Ratno predsjedništvo.⁶⁴⁸ Članom 3 te odluke predviđeno je sljedeće: "Ratno Predsjedništvo će u uslovima ratnog stanja funkcionisati kao najviši organ vlasti Srpske opštine Bosanski Šamac u skladu sa pozitivnim propisima Srpske Republike Bosne i Hercegovine."⁶⁴⁹

333. Stevan Todorović je posvjedočio da se sastav Ratnog predsjedništva, u vrijeme kad je osnovano, razlikovao od sastava Kriznog štaba. Stevan Todorović je izjavio da, koliko se on sjeća, Miroslav Tadić nije učestvovao u donošenju odluka Ratnog predsjedništva. Miroslav Tadić je dolazio na sjednice Predsjedništva samo kad je trebalo da podnese izvještaj o poslovima za koje je bio nadležan.⁶⁵⁰

⁶⁴⁴ Blagoje Simić, T. 12480.

⁶⁴⁵ Blagoje Simić, T. 12481.

⁶⁴⁶ Stevan Todorović, T. 9134-35; Simeon Simić, T. 13017-19, T. 16255; Blagoje Simić, T. 12259; Mirko Lukić, T. 12674-76.

⁶⁴⁷ DP P72, Odluka o organizovanju ratnih predsjedništava u opštinama za vrijeme neposredne ratne opasnosti ili ratnog stanja, 31. maja 1992. godine; Službeni glasnik srpskog naroda u BiH od 8. juna 1992.

⁶⁴⁸ DP P73, Odluka o izmjeni naziva Kriznog štaba opštine od 31. maja 1992.

⁶⁴⁹ Prema *Službenom glasniku opštine Šamac* od 3. juna 1994., Ratno predsjedništvo je razriješeno 23. januara 1993. (DP P124, član 2 Odluke o potvrđivanju (verifikaciji) odluka i drugih akata Ratnog predsjedništva Skupštine opštine Šamac, str. 16). Stevan Todorović, T. 9577.

⁶⁵⁰ Stevan Todorović, T. 9645-46.

334. Savo Popović je posvjedočio da su u Ratnom predsjedništvu bili samo Blagoje Simić, Simeon Simić i on.⁶⁵¹

335. Blagoje Simić, Simeon Simić i Savo Popović su potvrdili da Miroslav Tadić nije bio član Ratnog predsjedništva.⁶⁵²

C. Odnosi između Kriznog štaba, Ratnog predsjedništva i ostalih aktera

1. Odnosi između Kriznog štaba i Izvršnog odbora⁶⁵³

336. Krizni štab je formirao organe pomoću kojih je sprovodio svoju politiku. Dana 30. maja 1992., Krizni štab je donio “Odluku o Izvršnom odboru i organima uprave”.⁶⁵⁴ Prema Članu 1 te odluke, Izvršni odbor je bio odgovoran Kriznom štabu.⁶⁵⁵ Izvršni odbor je sastavljao nacrt odluka i drugih propisa Kriznog štaba i predlagao njihovo usvajanje. Stevan Todorović je posvjedočio da su predstavnici Izvršnog odbora povremeno podnosili izvještaje Kriznom štabu ili ga informisali o sprovođenju njegove politike.⁶⁵⁶

337. Slobodan Sjenčić je izjavio da je predsjednik Izvršnog odbora po potrebi pozivan na sjednice Kriznog štaba. Izvršni odbor je, kad se to od njega tražilo, sprovodio odluke Kriznog štaba.⁶⁵⁷ Slobodan Sjenčić je posvjedočio da je jedan od zadataka Izvršnog odbora bio da obezbjedi snabdijevanje stanovništva i vojske.⁶⁵⁸

338. Blagoje Simić je izjavio da je opštinski Izvršni odbor za svoj rad odgovarao Srpskoj opštini Bosanski Šamac, kao i Republici Srpskoj i njenim ministarstvima.⁶⁵⁹ Koliko je poznato Čedomiru Simiću, Izvršni odbor je djelovao u skladu s naređenjima tadašnje vlasti i bio je nezavisan organ.⁶⁶⁰

⁶⁵¹ Savo Popović, T. 16284-85.

⁶⁵² Blagoje Simić, T. 12480; Simeon Simić, T. 13168; Savo Popović je posvjedočio da su jedini članovi Ratnog predsjedništva bili Blagoje Simić, Simeon Simić i on. Drugi su radili u opštinskom Izvršnom odboru na čelu sa Milanom Simićem i drugima, T. 16285.

⁶⁵³ Svjedoci odbrane su za istu instituciju koristili izraze “Izvršni odbor,” “Izvršno vijeće” i “Izvršni komitet”. Iz razloga jasnosti i dosljednosti, Pretresno vijeće je kao naziv ove institucije usvojilo izraz Izvršni odbor.

⁶⁵⁴ DP P112 – Odluka Kriznog štaba o Izvršnom odboru i organima uprave, 30. maj 1992.

⁶⁵⁵ U stavu 2 člana 1 date odluke stoji sljedeće: “Izvršni odbor je odgovoran Skupštini, odnosno Kriznom štabu Srpske opštine Bosanski Šamac za stanje u svim oblastima društvenog života, za sprovođenje politike i izvršavanje odluka i drugih propisa Skupštine, odnosno Kriznog štaba Srpske opštine Bosanski Šamac.” DP P112.

⁶⁵⁶ Stevan Todorović, T. 9298-99.

⁶⁵⁷ Slobodan Sjenčić, vanpretresni iskaz, T. 267.

⁶⁵⁸ Slobodan Sjenčić, vanpretresni iskaz, T. 256-257.

⁶⁵⁹ Blagoje Simić, T. 12208.

⁶⁶⁰ Čedomir Simić, T. 18830.

339. Svjedoci odbrane su posvjedočili da je Izvršni odbor bio odgovoran za pitanja dobrobiti i socijalne politike vezana za stanovanje, zapošljavanje, prosvjetu, prevoz, privredu, poljoprivrednu politiku i protivpožarnu zaštitu.⁶⁶¹ Mirko Lukić je posvjedočio da je Izvršni odbor predstavljao izvršni organ vlasti po pitanjima privrede i društvenih djelatnosti.⁶⁶²

340. Milan Simić je bio predsjednik Izvršnog odbora, a Mirko Lukić je bio njegov zamjenik.⁶⁶³ Obojica su imenovana 30. maja 1992., rješenjima Kriznog štaba.⁶⁶⁴ Kada je Stevan Todorović imenovan za načelnika policije 28.-29. marta 1992., on je automatski postao član Izvršnog odbora.⁶⁶⁵

2. Odnosi između Ratnog predsjedništva i Komisije za razmjenu⁶⁶⁶

341. Ratno predsjedništvo opštine Šamac je 2. oktobra 1992. donijelo Odluku o imenovanju Komisije za razmjenu zarobljenih lica.⁶⁶⁷ Među članovima Komisije se pominju i Miroslav Tadić,⁶⁶⁸ Velimir Maslić i Simo Nikolić.⁶⁶⁹ Oni su bili zaduženi za razmjenu zarobljenika i druge razmjene.⁶⁷⁰

3. Odnosi između Kriznog štaba, Ratnog predsjedništva i policije

342. Svjedoci odbrane su posvjedočili da Krizni štab nije imao kontrolu nad policijom.⁶⁷¹ On nije mogao da postavlja ili otpušta službenike policije.⁶⁷² Blagoje

⁶⁶¹ Mirko Lukić, T. 12865-66; Čedomir Simić, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 19.

⁶⁶² Mirko Lukić, T. 12898.

⁶⁶³ Simeon Simić je izjavio da je Blagoje Simić bio nezadovoljan imenovanjem Milana Simića na mjesto predsjednika Izvršnog odbora i da su obojica podržavali drugog kandidata, Mirka Lukića. Unutar Kriznog štaba bilo je neslaganja u vezi s tim imenovanjem, T. 13072, T. 12395. Mirko Lukić je posvjedočio da je od Milana Simića čuo da su njih dvojica kandidati za predsjednika Izvršnog odbora i da Blagoje Simić podržava njega, T. 12706.

⁶⁶⁴ DP P110 – Rješenje Kriznog štaba o imenovanju Milana Simića za predsjednika Izvršnog odbora, 30. maj 1992.; DP P111 – Rješenje Kriznog štaba o imenovanju Mirka Lukića za zamjenika predsjednika Izvršnog odbora, 30. maj 1992.

⁶⁶⁵ Stevan Todorović, T. 9010.

⁶⁶⁶ Za istu instituciju se koriste nazivi Komisija za razmjenu i Odbor za razmjenu.

⁶⁶⁷ DP P83- Odluka o imenovanju Komisije za razmjenu zarobljenih i drugih lica na teritoriji opštine, od 2. oktobra 1992.

⁶⁶⁸ Stevan Todorović, T. 9167-68.

⁶⁶⁹ Simeon Simić, T. 13045. U Odluci o imenovanju Komisije za razmjenu zarobljenih i drugih lica od 2. oktobra 1992. Velimir Maslić se pominje kao predsjednik, DP P83. Stevan Todorović, T. 9167-68.

⁶⁷⁰ U Odluci o imenovanju Komisije za razmjenu zarobljenih i drugih lica od 2. oktobra 1992. Velimir Maslić se pominje kao predsjednik, DP P83.

⁶⁷¹ Savo Popović, T. 16253; Slavko Paleksić, T. 13835-37.

⁶⁷² Slavko Paleksić je posvjedočio da je službenike policije mogao da imenuje i razrješava dužnosti samo ministar unutrašnjih poslova. Krizni štab, odnosno Ratno predsjedništvo, nisu mogli donijeti odluku o smjenjivanju načelnika SUP-a. Opštinske vlasti su mogle zatražiti od stanice javne bezbjednosti da riješi neko pitanje, naprimjer, da reguliše saobraćaj na određenom području, da pojača kontrolu javnog reda i mira i tome slično. Nakon toga bi načelnik stanice javne bezbjednosti tražio

Simić je posvjedočio da se Krizni štab nije smio miješati u rad organa Ministarstva unutrašnjih poslova.⁶⁷³

343. Komandant Antić je izjavio da je bio upoznat sa strukturom policije u mimodopskim uslovima, budući da je nekada bio načelnik policije u Šamcu. Policija je bila organizovana po vertikalnom lancu komandovanja. “Organ unutrašnjih poslova” je odgovarao Skupštini i svake godine joj je podnosio izvještaj o radu.⁶⁷⁴

344. Stevan Todorović je posvjedočio da je Ratno predsjedništvo znalo za ubistvo Ante Brandića zvanog Anteša, koje se dogodilo 29. jula 1992., budući da je on bio taj koji je Ratnom predsjedništvu usmeno saopštio vijest o njegovoj smrti.⁶⁷⁵ Izjavio je i da su o tom događaju raspravljali neki od članova, među kojima je Blagoje Simić.⁶⁷⁶ On je na unakrsnom ispitivanju izjavio da ne može da potvrdi da je Blagoje Simić bio prisutan kada im je to saopštio,⁶⁷⁷ te da je to bio jedan neformalan razgovor, a ne zvanična sjednica. Blagoje Simić je, s druge strane, posvjedočio da ga Stevan Todorović nije obavijestio o tom ubistvu.⁶⁷⁸

345. Blagoje Simić je u svjedočenju izjavio da je sa Stevanom Todorovićem bio u veoma lošim odnosima, koji su često kulminirali žestokim svađama.⁶⁷⁹ Stevan Todorović je maltretirao Mirka Ivanovića, člana Izvršnog odbora, izmišljao raznorazne stvari o Fadilu Topčagiću, i “najviše mu se podsmijevao, svakom njegovom potezu”. Prema riječima Blagoja Simića, Miroslav Tadić je u nekoliko navrata insistirao na smjeni Stevana Todorovića.⁶⁸⁰

4. Odnosi između Kriznog štaba, Ratnog predsjedništva i paravojnih formacija

346. Svjedoci odbrane su posvjedočili da su pripadnici paravojnih snaga maltretirali članove Kriznog štaba.⁶⁸¹ U nekoliko navrata su pripadnici paravojnih snaga pravili probleme u kafiću “As” Miroslava Tadića i tjerali ga da izvodi “neprimjerene

saglasnost i odobrenje načelnika Regionalnog centra bezbjednosti. Policija je funkcionisala na osnovu zakona o unutrašnjim poslovima i relevantnih propisa, T. 13835-37. Mirko Lukić, T. 12933-34.

⁶⁷³ Blagoje Simić, T. 12204-05.

⁶⁷⁴ Radovan Antić, T. 16898-9.

⁶⁷⁵ Stevan Todorović, T. 9930-31. Valja istaći da se nazivi Krizni štab i Ratno predsjedništvo greškom koriste kao sinonimi.

⁶⁷⁶ Stevan Todorović, T. 9140-41.

⁶⁷⁷ Stevan Todorović, T. 9930.

⁶⁷⁸ Blagoje Simić, T. 12452-53.

⁶⁷⁹ Blagoje Simić, T. 12316.

⁶⁸⁰ Blagoje Simić, T. 12482.

⁶⁸¹ Blagoje Simić, T. 12423; Dušan Tanasić, T. 13760.

radnje”.⁶⁸² Blagoje Simić je posvjedočio da nije imao nikakvog kontakta sa pripadnicima paravojskih snaga.⁶⁸³

347. Božo Ninković je posvjedočio da su se civilne vlasti pribojavale paravojskih grupa iz Srbije.⁶⁸⁴ Krizni štab, a kasnije Ratno predsjedništvo, nisu mogli da utiču na ponašanje pripadnika paravojskih snaga.⁶⁸⁵ On je takođe izjavio da bi se Lugar osvetio Blagoju Simiću da ih je ovaj prijavio višoj instanci.⁶⁸⁶ Miroslav Tadić je ustvrdio da su odnosi između Blagoja Simića i pripadnika paravojskih snaga bili prilično loši i da Blagoje Simić nije izdavao nikakva naređenja paravojskim snagama.⁶⁸⁷

348. Savo Popović je izjavio da je u opštini Šamac bila aktivna paravojska grupa koja je bila povezana i sa policijom i sa vojskom.⁶⁸⁸ Savo Popović je predložio Blagoju Simiću da zatraži pomoć od generala Talića jer, kako je rekao: “više nismo mogli da trpimo to što je Crni radio”.⁶⁸⁹ Savo Popović i Blagoje Simić su se sastali sa generalom Talićem koji je obećao da će poslati Mileta Beronju, komandanta 1. taktičke grupe iz Odžaka.⁶⁹⁰ Koliko je poznato Savi Popoviću, kad je Beronja došao na tu funkciju, bataljon je bio “očišćen” od paravojske.⁶⁹¹

349. Na sjednici održanoj 6. maja 1992., Krizni štab je svim kriznim štabovima mjesnih zajednica izdao naredbu kojom je naložio “organizovanje po MZ u pogledu ishrane vojnika i pripadnika Specijalnog bataljona.”⁶⁹² Prema iskazu Stevana Todorovića, članovi Kriznog štaba su, koliko se on sjeća, raspravljali o toj odluci,⁶⁹³ a

⁶⁸² Blagoje Simić, T. 12316.

⁶⁸³ Blagoje Simić, T. 12422-23.

⁶⁸⁴ Božo Ninković, T. 13533.

⁶⁸⁵ Božo Ninković, T. 13610-11.

⁶⁸⁶ Božo Ninković, T. 13619-20.

⁶⁸⁷ Miroslav Tadić, T. 15526.

⁶⁸⁸ Savo Popović, T. 16291-92.

⁶⁸⁹ Savo Popović, T. 16267-68.

⁶⁹⁰ Savo Popović, T. 16268.

⁶⁹¹ Savo Popović, T. 16269.

⁶⁹² Stevan Todorović, T. 9057-58; DP P74 – dokument pod naslovom “Naredba svim kriznim štabovima mjesnih zajednica,” 6. maj 1992. Stevan Todorović je objasnio da se pod “mjesnim zajednicama” podrazumijevaju sela na teritoriji opštine Bosanski Šamac. Specijalni bataljon je bio sastavljen od najmlađih ljudi sa područja opštine Šamac, njih otprilike 300, i još 50 pripadnika paravojskih snaga iz Batkuše, koji su bili u sastavu 17. taktičke grupe. Tih 300 domaćih nisu imali nikakvu specijalnu obuku, ali oni su činili taj ofanzivni bataljon koji su svi nazivali “Specijalnim bataljonom”, T. 9058.

⁶⁹³ Stevan Todorović, T. 9059.

naredbu je, čini se, potpisao Blagoje Simić.⁶⁹⁴ Blagoje Simić je posvjedočio da je ta odluka donesena kako bi se poboljšala ishrana vojnika.⁶⁹⁵

(a) Smjena Miće Đurđevića i postavljanje Crnog

350. Stevanu Todoroviću je pokazan dokazni predmet P127 (“Dokument 13 potpisnika”) koji govori o smjeni pukovnika Miće Đurđevića, komandanta 2. posavske pješadijske brigade, i imenovanju Crnog na njegovo mjesto, što se dogodilo nakon jednog incidenta i razgovora sa Blagojem Simićem u kancelariji predsjednika Ratnog predsjedništva.⁶⁹⁶ On se nije u potpunosti složio sa tim pasusom.⁶⁹⁷ Izjavio je da je, nakon što je potpukovnik Nikolić 18. maja 1992. otišao u Srbiju, pukovnik Mićo Đurđević izrazio namjeru da privremeno preuzme komandu nad 17. taktičkom grupom. Nakon nekoliko dana ili jedne sedmice, u toplani je održan sastanak na kojem su bili Blagoje Simić, Stevan Todorović i još neki članovi Kriznog štaba.⁶⁹⁸ Prema riječima Stevana Todorovića, nekoliko komandanata tamošnjih vodova podržavali su Crnog,⁶⁹⁹ te je Blagoje Simić mislio da je “u datim okolnostima” bolje da Crni postane komandant brigade.⁷⁰⁰ Blagoje Simić, pukovnik Mićo Đurđević, Crni i Stevan Todorović su otišli u Ugljevik u Republici Srpskoj, gdje je komandant korpusa pukovnik Denčić “samoinicijativno, autonomno i po zakonu” postavio Crnog za komandanta brigade.⁷⁰¹ Međutim, na sastanku je Blagoje Simić rekao da je to imenovanje bilo isključivo u nadležnosti pukovnika Denčića.⁷⁰²

⁶⁹⁴ Stevan Todorović, T. 9058-59; Stevan Todorović je izjavio da je, počev od 1992. godine, u nekoliko navrata vidio kako Blagoje Simić potpisuje dokumente. Tako je zapamtio kako izgleda potpis Blagoja Simića, T. 9059.

⁶⁹⁵ Blagoje Simić, T. 12362.

⁶⁹⁶ “Pukovnik Đurđević [...] je nastojao da uvede više vojničkog reda i discipline u redovima brigade [...] da smijeni Crnog sa dužnosti komandanta Specijalnog bataljona i postavi novog komandanta istog, i kada je u tom pravcu dobio apsolutnu podršku članova komande, starješina bataljona te predstavnika nekih članova Vlade i Kriznog štaba, dolazi do naglog obrta i izrežiranog scenarija u kancelariji predsjednika Ratnog predsjedništva, gdje je prvo uz naoružanu grupu specijalaca održan razgovor sa pukovnikom Đurđevićem, a potom i razgovor u sastavu Blagoje dr. Simić, predsjednik Ratnog predsjedništva, Todorović Stevan, načelnik SJB-a, Crni i pukovnik Đurđević, poslije koga dolazi do zajedničkog sporazuma i usaglašavanja da se smijeni pukovnik Đurđević. Za komandanta brigade se ubrzo imenuje i postavlja Đurđević Dragan Crni, koji na tu funkciju od vojnika biva preko noći unaprijeđen u čin potpukovnika”, DP P127, treća stavka.

⁶⁹⁷ Stevan Todorović, T. 9462.

⁶⁹⁸ Stevan Todorović, T. 9463.

⁶⁹⁹ Stevan Todorović, T. 9462-64. Stevan Todorović je takođe podržao Crnog, mada bi više bio volio da je na čelu brigade bio pukovnik Mićo Đurđević. On je izjavio da su prisutni pripadnici vodova sa područja Šamca rekli da će ići zajedno s Crnim u Srbiju ukoliko ga smijene, T. 9463.

⁷⁰⁰ Stevan Todorović, T. 9468-69.

⁷⁰¹ Stevan Todorović, T. 9471.

⁷⁰² Stevan Todorović, T. 9910.

351. Svjedoci odbrane su posvjedočili da Krizni štab nije imao veze sa ovim imenovanjem. Prema riječima Simeona Simića, Krizni štab se nikad nije miješao u imenovanje nekih vojnih starješina u Šamcu, niti je za to bio ovlašten.⁷⁰³ Blagoje Simić je posvjedočio da ni on ni Krizni štab nisu pokušavali da nametnu lične stavove u vezi sa smjenom pukovnika Đurđevića sa mjesta starješine jedinica JNA.⁷⁰⁴ Miroslav Tadić je takođe posvjedočio da Krizni štab nije imenovao ljude na nivou komande 2. posavske brigade.⁷⁰⁵

352. Simo Zarić je izjavio da je u sjedištu Kriznog štaba održan sastanak na kojem su, među ostalima, bili pukovnik Đurđević, kapetan Jovo Savić, Blagoje Simić, Stevan Todorović, Simeon Simić, i Božo Ninković.⁷⁰⁶ Na tom sastanku je Stevan Todorović rekao pukovniku Mići Đurđeviću da vojska, a naročito ljudstvo Specijalnog bataljona, nisu zadovoljni stavom koji je on imao kao komandant.⁷⁰⁷ Mićo Đurđević je predložio Blagoju Simiću da izađu svi osim Blagoja Simića, Stevana Todorovića i njega. Nakon otprilike pola sata, a možda i manje, Simo Zarić je vidio da je Crni stigao automobilom i ušao na sastanak.⁷⁰⁸ I Simeon Simić je izjavio da je taj sastanak održan.⁷⁰⁹

353. Simo Zarić je istakao da je komandant Đurđević smijenjen otprilike sedmicu dana nakon što je na jednom sastanku otvoreno izjavio da paravojsku treba staviti pod kontrolu vojske ili policije, a ako neće, da mogu da idu odatle.⁷¹⁰

354. Maksim Simeunović je izjavio da je otratio komandanta Đurđevića na sastanak u prostorijama Kriznog štaba.⁷¹¹ Nakon sastanka mu je komandant Đurđević rekao da ga je Krizni štab razriješio dužnosti i da je na mjesto komandanta 2. posavske brigade imenovan Dragan Đorđević Crni. Sutradan se komandant Đurđević javio nadređenoj komandi i otišao s mjesta komandanta 2. posavske brigade.⁷¹² Poslije odlaska komandanta Đurđevića, došao je pukovnik Denčić iz komande

⁷⁰³ Simeon Simić, T. 13111.

⁷⁰⁴ Blagoje Simić, T. 12299.

⁷⁰⁵ Miroslav Tadić, T. 15522.

⁷⁰⁶ Simo Zarić, T. 19461.

⁷⁰⁷ Simo Zarić, T. 19462.

⁷⁰⁸ Simo Zarić, T. 19463-64.

⁷⁰⁹ Simeon Simić, T. 13179-81.

⁷¹⁰ Simo Zarić, T. 19458.

⁷¹¹ Maksim Simeunović, T. 15911-12.

⁷¹² Maksim Simeunović, T. 15915.

Istočnobosanskog korpusa s naredbom o postavljanju Crnog na mjesto komandanta i njegovom unapređenju u čin potpukovnika.⁷¹³

(b) Obaviještenost Kriznog štaba i Ratnog predsjedništva o ubistvima koja su počinili pripadnici paravojske

355. Stevan Todorović je posvjedočio da su čelnici civilnih vlasti, Krizni štab i Ratno predsjedništvo znali za ubistva koja su počinili Lugar i ostali pripadnici paravojske.⁷¹⁴

(i) Dikanova smrt

356. Stevan Todorović je posvjedočio da je Ante Brandić zvani Dikan ubijen u TO-u i da su za njegovu smrt znali i o njoj raspravljali pojedini članovi Kriznog štaba, među kojima je bio Blagoje Simić.⁷¹⁵

357. Simo Zarić je izjavio da je nekoliko minuta nakon Dikanovog ubistva telefonom pozvao Blagoja Simića da ga obavijesti o tom događaju i o namjeri da odmah stupi u kontakt sa svojim komandantom. Simo Zarić je Blagoju Simiću rekao da, u svojstvu predsjednika Kriznog štaba, učini sve što je u njegovoj moći da spriječi slične incidente.⁷¹⁶ Blagoje Simić je rekao da će razgovarati sa Stevanom Todorovićem.⁷¹⁷

(ii) Pokolj u Crkvini

358. Svjedoci optužbe⁷¹⁸ i odbrane⁷¹⁹ su posvjedočili da se za pokolj 16 osoba u Crkvini znalo širom Bosanskog Šamca. Blagoje Simić je posvjedočio da je znao da je Lugar ubio lica nesrpske nacionalnosti u Crkvini.⁷²⁰ Simeon Simić je izjavio da nije znao za ta ubistva dok Lugar nije pritvoren u Banjoj Luci. On nije zvanično obaviješten o pokolju u Crkvini⁷²¹ niti je za njega čuo u gradu.⁷²²

⁷¹³ Maksim Simeunović, T. 15915-16.

⁷¹⁴ Stevan Todorović, T. 10112.

⁷¹⁵ Stevan Todorović, T. 9139.

⁷¹⁶ Simo Zarić, T. 19334.

⁷¹⁷ Simo Zarić, T. 19334.

⁷¹⁸ Stevan Todorović, T. 9144.

⁷¹⁹ Radovan Antić, T. 16843; Petar Karlović, T. 18442-43.

⁷²⁰ Blagoje Simić, T. 13105-07.

⁷²¹ Simeon Simić, T. 13107-08.

⁷²² Simeon Simić, T. 13106.

359. Stevan Todorović je posvjedočio da je za taj “nemili događaj” čuo sutradan, kad ga je o njemu obavijestio Savo Čančarević.⁷²³ Rečeno mu je da je Lugar zahtijevao da se ukloni svaki trag. Dalje je posvjedočio da je, na Lugarov zahtjev, Savo Čančarević našao mještane koji su odnijeli tijela.⁷²⁴ O tome je obavijestio Krizni štab.⁷²⁵ Stevan Todorović je posvjedočio da policajci iz njegove stanice nisu sproveli istragu.⁷²⁶ Pošto je Lugar bio pripadnik 17. taktičke grupe, pravnici iz istražnog odjela kriminalističke policije su tvrdili da je obaveza istražnog postupka bila na vojno-istražnim organima 17. taktičke grupe. On misli da je o tome obaviješten i Krizni štab.⁷²⁷ Vladimir Šarkanović je za Lugarove zločine u Crkvini čuo od komandira policijske stanice Save Čančarevića.⁷²⁸ Željeli su izići na uviđaj, ali im je Stevan Todorović naredio da ne idu.⁷²⁹ Petar Karlović je na svjedočenju izjavio da su se svi u gradu bojali Lugara, i civilni i vojni organi.⁷³⁰

360. Simo Zarić je posvjedočio da je za pokolj u Crkvini čuo od policajca na raskršću na putu ka Crkvini, u noći između 8. i 9. maja 1992.⁷³¹ Otprilike u 01:00 ili 02:00 sata, Simo Zarić je vidio Blagoja Simića u komandi 2. odreda u Crkvini, sa još nekim ljudima iz te komande.⁷³² Simo Zarić je o ubistvima u Crkvini obavijestio Blagoja Simića, koji je bio zaprepašten.⁷³³ Blagoje Simić je rekao Simi Zariću da će ići u Krizni štab da nešto učini s tim u vezi. Sličan iskaz su dali vozač Sime Zarića, Teodor Tutnjević, koji ga je vozio te noći,⁷³⁴ i Maksim Simeunović, kojeg je Simo Zarić sutradan, 9. maja 1992., nazvao telefonom i obavijestio ga o događajima od prethodne noći.⁷³⁵

361. Potpukovnik Nikolić je posvjedočio da je za pokolj u Crkvini čuo od Sime Zarića.⁷³⁶ Zatim je sastavio izvještaj.⁷³⁷ Potpukovnik Nikolić je pozvao Stevana Todorovića koji nije znao ništa o tome. Zatim je razgovarao sa Debelim i sa Crnim, i rekao da se moraju preduzeti koraci kako bi se spriječilo da se takvi događaji

⁷²³ Stevan Todorović, T. 9142.

⁷²⁴ Stevan Todorović, T. 9142-43.

⁷²⁵ Stevan Todorović, T. 9144-45.

⁷²⁶ Stevan Todorović, T. 9144-45.

⁷²⁷ Stevan Todorović, T. 9479.

⁷²⁸ Vladimir Šarkanović, T. 16554.

⁷²⁹ Vladimir Šarkanović, T. 16554.

⁷³⁰ Petar Karlović, T. 18443.

⁷³¹ Simo Zarić, T. 19435-36.

⁷³² Simo Zarić, T. 19437.

⁷³³ Simo Zarić, T. 19438.

⁷³⁴ Teodor Tutnjević, T. 17424-25.

⁷³⁵ Maksim Simeunović, T. 15888-90, T. 15950-51.

⁷³⁶ Stevan Nikolić, T. 18468. Vidi i Simo Zarić, T. 19444-45.

⁷³⁷ Stevan Nikolić, T. 18581-82.

ponove.⁷³⁸ Potpukovnik Nikolić je takođe rekao Stevanu Todoroviću da o tome treba da sprovede istragu, budući da je on tada bio predstavnik policije.⁷³⁹

362. Nakon što je 9. maja 1992. obaviješten o pokolju, potpukovnik Nikolić je naredio Simi Zariću da pribavi još informacija, a potom je održao sastanak sa Simom Zarićem i Maksom Simeunovićem, načelnikom bezbjednosti.⁷⁴⁰ Pošto je Simo Zarić poznao uticajne ljude u Beogradu, potpukovnik Nikolić ga je tamo poslao kako bi diskutovali o tom pitanju i pokušali da nađu način da se spriječi da se takvo što ponovi.⁷⁴¹

363. Maksim Simeunović je izjavio da je Simo Zarić otišao u Beograd kako bi najvišem rukovodstvu jugoslovenske vojske saopštio vijest o ubistvima u Crkvini. Po povratku iz Beograda, Simo Zarić je rekao komandi da je izvijestio generala Vasiljevića, zamjenika načelnika Uprave bezbjednosti Generalštaba JNA.⁷⁴²

364. Simo Zarić je posvjedočio da je želio ići u Beograd kako bi ljude koji su poslali paravojne snage obavijestio o njihovim aktivnostima u Šamcu.⁷⁴³ U Beogradu je Simo Zarić, pored ostalih, razgovarao i sa pukovnikom Jugoslavom Maksimovićem i obavijestio ih o zločinu u Crkvini. Svi su bili zgroženi i niko nije odobravao taj čin.⁷⁴⁴ Simo Zarić se 11. maja 1992. vratio iz Beograda i smjesta obavijestio potpukovnika Nikolića i oficira bezbjednosti, Maksima Simeunovića, o tome kako su protekli razgovori u Beogradu.⁷⁴⁵ Potpukovnik Nikolić je dao sličan iskaz u vezi s odlaskom Sime Zarića u Beograd, o kojem ga je Simo Zarić po povratku obavijestio.⁷⁴⁶

365. Svjedoci odbrane su svjedočili o tome da li je i kada Krizni štab obaviješten o ubistvima u Crkvini. Simeon Simić je izjavio da ih Stevan Todorović nikada nije

⁷³⁸ Stevan Nikolić, T. 18468-69.

⁷³⁹ Stevan Nikolić, T. 18468-69.

⁷⁴⁰ Stevan Nikolić, T. 18469.

⁷⁴¹ Stevan Nikolić, T. 18469-70, T. 18561.

⁷⁴² Maksim Simeunović, T. 15891-92.

⁷⁴³ Simo Zarić, T. 20075-76.

⁷⁴⁴ Simo Zarić, T. 19445-46.

⁷⁴⁵ Simo Zarić, T. 19447.

⁷⁴⁶ Stevan Nikolić, T. 18609. U Beogradu se Simo Zarić sastao sa pukovnikom Jugoslavom Maksimovićem i njegovim posredstvom razgovarao s Upravom bezbjednosti JNA čiji je načelnik tada bio general Vasiljević. Simo Zarić je obavijestio Stevana Nikolića o tome da je napravljen zvanični zapisnik sa tog sastanka, koji će, kako mu je rečeno, biti prosljeđen svim nadležnim organima, te će biti preduzete mjere da se spriječi ponavljanje takvih situacija. Prema riječima Stevana Nikolića, Simo Zarić nije mogao učiniti ništa više u vezi sa pokoljem u Crkvini. On je rekao da nije pokrenuo krivični postupak protiv Lugara, jer nije bio ovlašten da to učini.

izvijestio o tim ubistvima,⁷⁴⁷ i da Krizni štab kao tijelo o tome nije imao nikakve informacije.⁷⁴⁸ On nije mogao da se sjeti da je Krizni štab u vezi s ovim sazvaao sastanak.⁷⁴⁹ Savo Popović je posvjedočio da su on i Krizni štab obaviješteni o tim ubistvima nekoliko dana nakon što je do njih došlo.⁷⁵⁰ “Policija Stevana Todorovića” i “oni koji su u tome učestvovali” su ovaj pokolj držali u tajnosti.⁷⁵¹ Krizni štab i ljudi iz civilnih vlasti, među kojima je bio i Blagoje Simić,⁷⁵² zahtijevali su da se taj zločin “tačno utvrdi,” a počinioци privedu pred lice pravde.⁷⁵³ Krizni štab je na par sjednica raspravljao o ovom zločinu⁷⁵⁴ i osudio ga.⁷⁵⁵ Međutim, u vezi s pokoljem nije data zvanična izjava niti je proglašen dan žalosti.⁷⁵⁶

(c) Zahtjev za povratak paravojske u Šamac u jesen 1992.

366. Stevan Todorović je posvjedočio da je u oktobru 1992. zatraženo da Crni i pripadnici paravojnih snaga ponovno dođu u Bosanski Šamac. Stevan Todorović je rekao da je Krizni štab⁷⁵⁷ krajem 1992. godine zatražio da se Crni i paravojska vrate, na insistiranje i usmeni zahtjev komandanta Istočnobosanskog korpusa pukovnika Novice Simića.⁷⁵⁸ Članovi Kriznog štaba i on nisu bili skloni tome da ponovo pozovu paravojsku, ali su morali da biraju između “dva zla”, pa su se opredijelili za prijedlog pukovnika Novice Simića.⁷⁵⁹ Sjednici Ratnog predsjedništva na kojoj je donesena odluka da se pozove paravojska iz Srbije prisustvovali su, između ostalih, Milan Simić, Simeon Simić, Mitar Mitrović, Blagoje Simić, Cvijetin Josipović i Stevan

⁷⁴⁷ Simeon Simić, T. 13107-09.

⁷⁴⁸ Simeon Simić, T. 13138.

⁷⁴⁹ Simeon Simić, T. 13136.

⁷⁵⁰ Savo Popović, T. 16386-88.

⁷⁵¹ Savo Popović, T. 16258.

⁷⁵² Savo Popović, T. 16388.

⁷⁵³ Savo Popović, T. 16259-60.

⁷⁵⁴ Savo Popović, T. 16388.

⁷⁵⁵ Savo Popović, T. 16389.

⁷⁵⁶ Petar Karlović, T. 18443.

⁷⁵⁷ Stevan Todorović je greškom naveo Krizni štab, mada se radilo od Ratnom predsjedništvu.

⁷⁵⁸ Stevan Todorović, T. 9338-39, T. 9343-44, T. 10251-52; Stevan Todorović se dobro sjeća da je komandant Istočnobosanskog korpusa pukovnik Novica Simić, bio taj koji je tražio da se vrate specijalne jedinice, i da je konkretno pomenuo Crnog, T. 9913. Stevan Todorović je potvrdio ono što je rekao u razgovoru sa Tužilaštvom od 6. novembra 2000., str. 46-47, u kojem je dao isti iskaz. Valja istaći da se radi o Ratnom predsjedništvu, iako je pomenuo Krizni štab.

⁷⁵⁹ Stevan Todorović, T. 10251-52. Prvobitno su mislili da će doći Crni i “prva liga” specijalaca, a ne da će doći Lugar i njegovi ljudi. Kad na kraju nisu došli Crni i njegovi “prvoligaši”, major Beronja je obavio razgovore s nekim ljudima iz Kragujevca u Srbiji. Na kraju je došao Lugar sa tom “grupicom”, koja je bila direktno pod komandom majora, odnosno, tada već potpukovnika Beronje.

Todorović.⁷⁶⁰ Prema riječima Stevana Todorovića, pukovnik Novica Simić je bio inicijator ideje da se paravojska vrati, a Krizni štab je o tome donio odluku.⁷⁶¹

367. Pošto je Crni tražio da ga zvanično pozovu, pismenim putem, Stevan Todorović je morao u ime Kriznog štaba uputiti pismo MUP-u Srbije.⁷⁶² Nakon deset ili petnaest dana, Crni je svojim kolima stigao u Bosanski Šamac, a 20 njegovih “ljudi” došlo je kasnije.⁷⁶³

368. Simeon Simić je izjavio da Ratno predsjedništvo u jesen 1992. nije poslalo pismo Ministarstvu unutrašnjih poslova u vezi s dolaskom srpskih paravojnih snaga u Šamac.⁷⁶⁴ Savo Popović je izjavio da ne zna da postoji dokument Ratnog predsjedništva kojim se putem MUP-a Srbije traži povratak paravojnih snaga iz Srbije, uključujući Lugara, Crnog i druge. On smatra da je to jednostavno bila “propaganda Stevana Todorovića.”⁷⁶⁵

369. U zapisniku o saslušanju Blagoja Simića na Vojnom sudu u Banjoj Luci od 14. decembra 1992. (dokazni predmet P116) stoji da je Crni po drugi put došao na poziv Ratnog predsjedništva opštine Šamac, uz odobrenje komande i pukovnika Novice Simića.⁷⁶⁶ Stevan Todorović je na dokumentu prepoznao potpis Blagoja

⁷⁶⁰ Stevan Todorović, T. 9914.

⁷⁶¹ Stevan Todorović, T. 9360-61. U izjavi koju je 3. aprila 2001. dao Tužilaštvu, Stevan Todorović je rekao da je Krizni štab sastavio jedan dopis, koji ima njegov pečat. On misli da je dopis potpisao Blagoje Simić. Tokom razgovora sa Tužilaštvom u julu 2001., on je potvrdio da je Blagoje Simić taj koji je potpisao dopis, T. 10237-39. Tokom glavnog ispitivanja rekao je da je Blagoje Simić potpisao taj dopis, T. 9364. Na unakrsnom ispitivanju su ga podsjetili da je Blagoje Simić u to vrijeme bio ranjen i da je bio na liječenju, te da nije prisustvovao mnogim sjednicama Ratnog predsjedništva. Upitan je da li je dopis potpisao neko drugi. On je odgovorio da je “sve moguće”, T. 9913. Tokom dodatnog ispitivanja je izjavio da misli da ga je potpisao Blagoje Simić, ali da, pošto su ga podsjetili da je ovaj tada bio odsutan, to ne može sa sigurnošću tvrditi. Nije bio sto posto siguran da je dopis potpisao Blagoje Simić, ali nije isključivao tu mogućnost, T. 10239-40.

⁷⁶² Stevan Todorović, T. 9339-40, T. 9345-46. Stevan Todorović smatra da je takođe moguće ili da postoji vjerovatnoća da je Crni imao svojih razloga za povratak, budući da su mu žena i dijete bili u Šamcu.

⁷⁶³ Stevan Todorović, T. 10252. Među pripadnicima paravojnih snaga koji su se vratili bio je Lugar. Stevanu Todoroviću nije poznato da je Crni “nudio” 300 do 450 ljudi, kao što je u svojoj izjavi naveo Mile Beronja.

⁷⁶⁴ Simeon Simić, T. 13078.

⁷⁶⁵ Savo Popović, T. 16290.

⁷⁶⁶ DP P116-Zapisnik o saslušanju svjedoka, sastavljen dana 14. decembra 1992., str. 3. Obratiti pažnju na DP P117, Zapisnik o saslušanju svjedoka Novice Simića, sastavljen dana 14. decembra 1992. godine kod Vojnog suda u Banjoj Luci, str. 3: “Na zahtjev predsjednika opštine Šamac sredinom oktobra dolazi Crni koji obećava da će dovesti oko 500 ljudi.” DP P127, poznat po nazivom “Dokument 13. potpisnika” takođe govori o dolasku paravojnih snaga u Bosanski Šamac i njihovom miješanju u civilnu vlast.”

Simića⁷⁶⁷ i potvrdio istinitost izjave da je Crni došao na poziv Ratnog predsjedništva i uz odobrenje komande i pukovnika Novice Simića.⁷⁶⁸

370. Blagoje Simić je rekao da ova izjava nije tačna i vjerodostojna.⁷⁶⁹ On kaže da je bio pod pritiskom dok je davao tu izjavu, jer nije znao da li će biti uhapšen. Blagoje Simić je tu izjavu dao pod izuzetnim okolnostima⁷⁷⁰ i ne sjeća se šta je potpisao.⁷⁷¹ Bio je veoma slabog zdravlja, pa nije bio u stanju pratiti šta je istražni vojni sudija diktirao daktilografkinji. Nije imao advokata koji bi mu pomogao dok je davao izjavu.⁷⁷²

371. Simeon Simić je posvjedočio da je iz vojnih krugova vršen snažan pritisak na Blagoja Simića, kao funkcionera u civilnim vlastima, što je rezultiralo ilegalnim sazivanjem Skupštine.⁷⁷³

(d) Odlazak u Beograd

372. Stevan Todorović je posvjedočio da je u junu ili julu 1992., na poziv Blagoja Simića, otišao u Beograd zajedno s Milošem Bogdanovićem, Simom Zarićem i Miroslavom Tadićem. Sastali su se s Anđelkom Maslićem, generalnim sekretarom Predsjedništva SFRJ.⁷⁷⁴ Na tom sastanku su razgovarali o opštoj situaciji, o tome kako se snalaze, a bilo je riječi i o Crnom, o paravojnim snagama i o tome “kako ratuju”.⁷⁷⁵

373. Blagoje Simić je posvjedočio da je zajedno s Milošem Bogdanovićem, Miroslavom Tadićem, Stevanom Todorovićem i Simom Zarićem išao u Beograd da se sastane s Anđelkom Maslićem. Razlog ovom sastanku bio je isključivo humanitarne prirode. Bavili su se pitanjima izbjeglica koje su iz Šamca stigle u Srbiju i ranjenicima u centrima za rehabilitaciju i bolnicama po Srbiji. Još jedan razlog za odlazak u Srbiju

⁷⁶⁷ Stevan Todorović, T. 9357; Stevan Todorović je potvrdio da je zapisnik o saslušanju svjedoka Blagoja Simića od 14. decembra 1992. (DP P116) sastavljen u prostorijama toplane u Šamcu, gdje je u to vrijeme bilo sjedište Ratnog predsjedništva. Ubrzo nakon toga, u januaru 1993., konstituirana je Skupština koja je počela sa radom, T. 9856.

⁷⁶⁸ Stevan Todorović, T. 9360-61.

⁷⁶⁹ Blagoje Simić, T. 12399. DP P116.

⁷⁷⁰ Blagoje Simić, T. 12529-31.

⁷⁷¹ Blagoje Simić, T. 12529-31.

⁷⁷² Blagoje Simić, T. 12613-15.

⁷⁷³ Simeon Simić, T. 13283-84.

⁷⁷⁴ Stevan Todorović, T. 9469-70.

⁷⁷⁵ Stevan Todorović, T. 9470, T. 10237.

bili su Srbi zatočeni na teritoriji Odžaka. Nastojali su da ovim ljudima pruže pomoć putem međunarodnih organizacija.⁷⁷⁶

5. Odnos između Kriznog štaba, Ratnog predsjedništva i JNA

374. Svjedoci odbrane su posvjedočili da je Krizni štab bio civilno tijelo i da nije mogao da učestvuje u donošenju vojnih odluka, te da Blagoje Simić nije imao kontrolu nad vojskom.⁷⁷⁷ Lazar Mirkić je posvjedočio da su civilne vlasti po selima obezbjeđivale hranu i smještaj za vojsku. Vojska je vodila glavnu riječ po pitanjima bezbjednosti, kretanja, izvođenja borbenih operacija i angažovanja građana u tim aktivnostima, a civilne vlasti u tome nisu imale učešća. Nadležnosti i djelokrug aktivnosti vojske i civilnih vlasti bili su strogo razgraničeni i oni se nisu jedni drugima miješali u posao.⁷⁷⁸

375. Simeon Simić je posvjedočio da je tokom rata dolazilo do žestokih sukoba između vojske i civilnih vlasti.⁷⁷⁹ Prema iskazu Blagoja Simića, u decembru 1992. je došlo do eskalacije sukoba između civilnih i vojnih vlasti. Tadašnji događaji, uključujući zatvaranje Posavskog koridora, hapšenje oficira za bezbjednost brigada, dolazak paravojnih grupa i koncentrisanje velikog broja brigada VRS-a na malom prostoru, svakodnevno su dovodili do incidenata.⁷⁸⁰

376. Slobodan Sjenčić je takođe posvjedočio da je bilo manjih sukoba između vojnih i civilnih vlasti u vezi s pitanjima namirnica, goriva i ostale robe koja je bila potrebna vojsci. Civilne vlasti su uspijevale, ili bar nastojale da u tim ratnim uslovima koliko god mogu pomognu vojsci.⁷⁸¹

⁷⁷⁶ Blagoje Simić, T. 12305-06.

⁷⁷⁷ Simeon Simić, T. 13182-85. Dušan Tanasić, T. 13767, Lazar Mirkić, T. 13176-77.

⁷⁷⁸ Lazar Mirkić, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 19. Stanko Dujković je izjavio da su nadležnosti vojnih i civilnih vlasti bile strogo razgraničene i definisane, vanpretresni iskaz, T. 298. Slobodan Sjenčić je posvjedočio da su odnosi civilnih vlasti i vojske bili jasno definisani propisima, da su oni komunicirali preko opštinskog odsjeka Ministarstva odbrane, ali da civilne vlasti nisu mogle da se miješaju u ovlasti vojske, vanpretresni iskaz, T. 266. Vojnik Simo Jovanović je takođe posvjedočio da je vojska imala prvenstvo i veću nadležnost u okviru svoje zone odgovornosti, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 18.

⁷⁷⁹ Simeon Simić, T. 13176. Savo Popović je posvjedočio da Blagoje Simić, kao predsjednik Skupštine opštine, nije uticao na rad vojne uprave u Odžaku, T. 16288.

⁷⁸⁰ Blagoje Simić, T. 12403-04.

⁷⁸¹ Slobodan Sjenčić, vanpretresni iskaz, T. 266.

377. Komandant Antić je tvrdio da oko 18. aprila 1992. Četvrti odred nije imao kontakata sa Kriznim štabom. Tokom tog perioda on je bio u kontaktu samo sa svojim starješinom potpukovnikom Nikolićem.⁷⁸²

378. Koliko je poznato Miroslavu Tadiću, Krizni štab nije mogao da utiče na odluke vojske, jer su oni predstavljali dva paralelna sistema.⁷⁸³ Koliko on zna, nakon povlačenja 17. taktičke grupe, Krizni štab nije izdavao naređenja 17. taktičkoj grupi, 4. odredu ili 2. posavskoj brigadi VRS-a. Krizni štab nije imenovao oficire komande 2. posavske brigade⁷⁸⁴ i nije bio ovlašten da izdaje naređenja vojnoj upravi u Odžaku.⁷⁸⁵

D. Zaključci

1. Srpske institucije vlasti formirane prije preuzimanja vlasti u Bosanskom Šamcu

379. Pretresno vijeće se uvjerilo da su prije nasilnog preuzimanja vlasti u Bosanskom Šamcu, srpske institucije, među kojima su Srpska autonomna oblast Sjeverna Bosna i Srpska autonomna oblast Semberija i Majeвица, formirane kako bi se preuzela i učvrstila srpska vlast u opštini Bosanski Šamac. Pretresno vijeće se uvjerilo da je Radovan Karadžić u decembru 1991. godine došao u Bosanski Šamac kako bi razgovarao o osnivanju srpske opštine Bosanski Šamac. Blagoje Simić je, kao predsjednik opštinskog odbora SDS-a, prisustvovao tom sastanku.⁷⁸⁶

380. Pretresno vijeće se uvjerilo da je nakon toga, 29. februara 1992., osnovana Skupština srpskog naroda opštine Bosanski Šamac i Pelagićevo u osnivanju.⁷⁸⁷ Osnivačkoj sjednici su prisustvovali predstavnici Srba iz srpskih opština Šamac, Gradačac i Orašje, među kojima je bio Blagoje Simić. Za predsjednika Skupštine srpskog naroda opštine Bosanski Šamac i Pelagićevo izabran je dr. Ilija Ristić, a za potpredsjednika Dušan Tanasić.⁷⁸⁸

⁷⁸² Radovan Antić, T. 16751.

⁷⁸³ Miroslav Tadić, T. 15729-30.

⁷⁸⁴ Miroslav Tadić, T. 15522.

⁷⁸⁵ Miroslav Tadić, T. 15523.

⁷⁸⁶ Alija Fitozović, T. 8855-56.

⁷⁸⁷ Usaglašene činjenice, par. 86; Odluka o osnivanju Opštine srpskog naroda Bosanski Šamac, koju je potpisao Ilija Ristić, predsjednik Skupštine srpskog naroda Bosanski Šamac, 29. februara 1992. (DP P11). Odluka o osnivanju skupštine srpskog naroda opštine Bosanski Šamac (i Pelagićevo u osnivanju) je takođe objavljena u *Službenom glasniku opštine Šamac* br.1, od 3. juna 1994. (DP P124).

⁷⁸⁸ Stevan Todorović, T. 9031; Savo Popović, T. 16231-32; Dušan Tanasić, T. 13755-56; Mirko Lukić, T. 12945; Blagoje Simić, T. 12225-26.

381. Pretresno vijeće prihvata da su rukovodstvo Skupštine srpskog naroda opštine Bosanski Šamac i Pelagićevo sačinjavali odbornici SDS-a Bosanski Šamac, Orašje i Odžak “i drugi odbornici iz redova srpskog naroda”.⁷⁸⁹ Pretresno vijeće je zaključilo da su nadležnosti Skupštine bile propisane Statutom i Poslovnim redom.⁷⁹⁰ Iako član 1 Statuta predviđa da je Bosanski Šamac “opština srpskog naroda i drugih građana koji u njoj žive”,⁷⁹¹ Pretresno vijeće je zaključilo da je samoprogllašena Skupština srpskog naroda opštine Bosanski Šamac i Pelagićevo vlast koncentrisala isključivo u rukama Srba i da nesrbi nisu mogli da učestvuju kao izabrani predstavnici, iako je većina stanovništva u opštini bila nesrpska.⁷⁹²

382. Pretresno vijeće se uvjerilo da je Skupština srpskog naroda opštine Bosanski Šamac i Pelagićevo osnovana u skladu s uputstvima rukovodstva Republike Srpske, ali ne prihvata da je osnovana u skladu s uputstvom Izvršnog odbora SDS-a o takozvanim “Varijantama A i B” od 19. decembra 1991.⁷⁹³ Pretresno vijeće, nadalje, nalazi da optužba nije ustanovila da je Srpskoj opštini Bosanski Šamac i Blagoju Simiću uručeno uputstvo o “Varijantama A i B”, te se stoga nije uvjerilo o redoslijedu primopredaje tog dokumenta.⁷⁹⁴ Pretresno vijeće smatra da osnivanje Skupštine srpskog naroda opštine Bosanski Šamac i Pelagićevo 29. februara 1992. predstavlja prvu demonstraciju srpske vlasti nad teritorijom Bosanskog Šamca.

2. Osnivanje Kriznog štaba

383. Pretresno vijeće je zaključilo da je sljedeći korak ka učvršćivanju vlasti bio formiranje Kriznog štaba. Pretresno vijeće prihvata da su na inicijativu samoproglășene Skupštine srpskog naroda opštine Bosanski Šamac i Pelagićevo održavani različiti sastanci čiji je cilj bio formiranje “Kriznog štaba Srpske opštine Bosanski Šamac”, koji se inače pominje kao Krizni štab.⁷⁹⁵ Na sastanku održanom 28. marta 1992. u Obudovcu, Srpska skupština Bosanskog Šamca je izabrala članove

⁷⁸⁹ Član 5 Odluke o osnivanju skupštine srpskog naroda, objavljene u *Službenom glasniku opštine Šamac*, br. 1 (DP P124).

⁷⁹⁰ Statut opštine Šamac objavljen je u *Službenom glasniku opštine Šamac*, br. 2 (DP P125); Privremeni poslovni red Skupštine opštine Šamac objavljen je u *Službenom glasniku opštine Šamac*, br. 1 (DP P124); Blagoje Simić, T. 12206.

⁷⁹¹ *Ibid.*

⁷⁹² Stevan Nikolić, T. 18528.

⁷⁹³ DP P1 – Izvještaj vještaka dr. Roberta Donije “Bosanski Šamac i istorija Bosne i Hercegovine; vidu DP P3 – prijevod “Varijante A i B”; dokument pod nazivom “Uputstvo o organizovanju i djelovanju organa srpskog naroda u Bosni i Hercegovini u vanrednim okolnostima”, 19. decembar 1991.; DP P45.

⁷⁹⁴ Članovi Kriznog štaba su posvjedočili da Krizni štab nikad nije bio u posjedu uputstva o “Varijanti A i B” i da nikada nije raspravljao o tom dokumentu, Blagoje Simić, T. 12428; Dušan Tanasić, T. 13766; Božo Ninković, T. 13479; Mitar Mitrović, T. 18711.

⁷⁹⁵ Blagoje Simić, T. 12238.

Izvršnog odbora Srpske opštine Bosanski Šamac, među kojima je bio Stevan Todorović, koji je izabran za načelnika SJB-a.⁷⁹⁶ Pretresno vijeće prihvata da su legalno izabrani odbornici skupština opština Šamac, Orašje, Odžak i Gradačac na sastanku u Obudovcu zatražili od Blagoja Simića da formira Krizni štab, i da, ukoliko se ukaže potreba, on bude njegov predsjednik.⁷⁹⁷

384. Pretresno vijeće prihvata da su se članovi Skupštine opštine i njenog Izvršnog odbora sastali u Obudovcu u noći 15. aprila 1992. Pretresno vijeće se uvjerilo da je Blagoje Simić zakasnio na sastanak u Obudovcu jer je išao iz Pelagićeve, sa sastanka sa potpukovnikom Nikolićem, i prihvata da je potpukovnik Nikolić obavijestio Blagoja Simića da će ubrzo doći do napada hrvatskih i muslimanskih jedinica na Bosanski Šamac, te da 17. taktička grupa namjerava da to spriječi. Pretresno vijeće prihvata da je potpukovnik Nikolić takođe tražio da se sutradan uveče, 16. aprila 1992., “članovi Kriznog štaba” sastanu u Omladinskom domu u Crkvini, te da po završetku vojne akcije predstavnici novoosnovane srpske opštine Bosanski Šamac i Pelagićevo objave proglas.⁷⁹⁸

385. Pretresno vijeće je zaključilo da su 15. aprila 1992. na sastanku u Obudovcu odbornici samoproglashene Skupštine srpskog naroda opštine Bosanski Šamac i Pelagićevo formirali srpski krizni štab.⁷⁹⁹ Činjenica da je Krizni štab osnovan 15. aprila 1992. u Obudovcu potvrđena je i u prvom broju *Službenog glasnika opštine Šamac*.⁸⁰⁰ Pretresno vijeće, stoga, prihvata da je Krizni štab formiran s izgledom nasilnog preuzimanja vlasti u gradu Bosanskom Šamcu, što se i dogodilo rano ujutro 17. aprila 1992., i ne prihvata tvrdnju odbrane da je Krizni štab osnovan nakon

⁷⁹⁶ Stevan Todorović, T. 9010; Dušan Tanasić, T. 13758; Savo Popović je posvjedočio da je na sastanku izabrano jedanaest članova Izvršnog odbora. Mirko Jovanović je izabran za predsjednika Izvršnog odbora, a Miloš Bogdanović za sekretara Opštinskog sekretarijata za narodnu odbranu. Lazar Mirkić je izabran za sekretara Opštinskog sekretarijata za privredu 28. marta 1992. Mićo Ivanović je izabran za komandanta opštinskog štaba TO-a, a Stevan Todorović za načelnika SJB-a, T. 16231-34.

⁷⁹⁷ Stevan Todorović, T. 9053-55.

⁷⁹⁸ Stevan Todorović, T. 9078-81; Stevan Todorović je objasnio da se “greška” do koje je došlo u Modriči odnosi na to što potpukovnik Nikolić nije uspio naći zajednički jezik sa civilnim organima vlasti u Modriči nakon što je zauzeo vitalne objekte u gradu. Zbog toga se 17. taktička grupa potpukovnika Nikolića povukla iz Modriče ili “je bio istjeran od naoružanih hrvatsko-muslimanskih formacija”, T. 9079.

⁷⁹⁹ Optužba je promijenila stav u vezi sa datumom osnivanja srpskog Kriznog štaba. U 31. paragrafu Izmijenjene optužnice optužba je navela da je Krizni štab Srpske opštine Bosanski Šamac osnovan “odmah nakon preuzimanja vlasti silom u opštini Bosanski Šamac”. U Pretpretresnom podnesku optužbe piše i da su “čelnici bosanskih Srba, kad je preuzimanje vlasti u gradu bilo izvjesno” smijenili “zakonski izabranu lokalnu vlast.” (“Pretpretresni podnesak optužbe na osnovu pravila 65ter (E) (i),” par. 14). Međutim, u završnom podnesku optužbe, ona kaže da je Krizni štab osnovan 15. aprila 1992., dva dana prije preuzimanja vlasti u Bosanskom Šamcu silom, u skladu s zahtjevima uputstva o “Varijantama A i B”. (završni podnesak optužbe, par. 116).

⁸⁰⁰ DP P124 od 3. juna 1994.

preuzimanja vlasti, 19. aprila 1992. kako bi se regulisalo vanredno stanje nastalo uslijed nasilnog preuzimanja vlasti u gradu.⁸⁰¹

386. Pretresno vijeće je zaključilo da je Blagoje Simić 17. aprila 1992. imenovan za predsjednika Kriznog štaba, što se vidi iz Odluke o imenovanju predsjednika Kriznog štaba od 17. aprila 1992.⁸⁰² Njegovu funkciju u Kriznom štabu potvrdili su brojni svjedoci.⁸⁰³ Pretresno vijeće ne prihvata tvrdnju odbrane da je odluka o imenovanju Blagoja Simića na mjesto predsjednika Kriznog štaba zapravo donesena 19. aprila 1992., kada je formiran Krizni štab, te da je datum preinačen u 17. april kako bi se obezbjedio kontinuitet sa pređašnjim institucijama koje su prestale funkcionisati zbog nasilnog preuzimanja vlasti u Bosanskom Šamcu, rano ujutro 17. aprila 1992.⁸⁰⁴

387. Pretresno vijeće prihvata da su većina članova sa platnog spiska, uključujući Blagoja Simića i Miroslava Tadića, bili stalni članovi Kriznog štaba⁸⁰⁵ i prihvata da je Krizni štab s vremena na vrijeme dodatno angažovao ljude kompetentne za konkretnu oblast.⁸⁰⁶

388. Nadalje, Pretresno vijeće je zaključilo da je Stevan Todorović, kao načelnik MUP-a i član Izvršnog odbora, po funkciji bio i član Kriznog štaba,⁸⁰⁷ te da je dolazio na sastanke ovog tijela.⁸⁰⁸ Pretresno vijeće se takođe uvjerilo da je Miroslav Tadić, čim je 23. aprila 1992. postao komandant Štaba Civilne zaštite, po funkciji postao i član Kriznog štaba.⁸⁰⁹

⁸⁰¹ Mirko Lukić, T. 12857, T. 12873, T. 12922-23; Simeon Simić, T. 13025; Blagoje Simić, T. 12240-41.

⁸⁰² DP P109-Odluka o imenovanju predsjednika Kriznog štaba od 17. aprila 1992.

⁸⁰³ Svjedok P, T. 11545; Osman Jašarević, T. 10627; Slobodan Sjenčić, vanpretresni iskaz, T. 281-82; Stevan Nikolić, T. 18562; Stevan Todorović, T. 10222-23; Blagoje Simić, T. 12248; Čedomir Simić je posvjedočio da je Blagoje Simić izabran za predsjednika Skupštine opštine 14. aprila 1992., na inicijativu opštinskog odbora SDS-a, T. 18840.

⁸⁰⁴ Blagoje Simić, T. 12247-48, T. 12393; Simićev završni podnesak, par. 165.

⁸⁰⁵ Blagoje Simić, T. 12243-44. DP D55/1- Podaci o načinu, uslovima i sredstvima za isplatu plate po utvrđenim koeficijentima za mjesec maj 1992. godine.

⁸⁰⁶ Simeon Simić, T. 13010-12; Stevan Todorović, T. 9875.

⁸⁰⁷ Paragraf 2 "Izvoda iz uputstva za rad kriznih štabova srpskog naroda." (DP P128); Stevan Todorović, T. 9010, T. 9938; Stevan Nikolić, T. 18562; Radovan Antić je posvjedočio da se na osnovu funkcije Stevana Todorovića može zaključiti da je on bio član Kriznog štaba, T. 16897-98; Vladimir Šarkanović, T. 16661.

⁸⁰⁸ Blagoje Simić, T. 12269.

⁸⁰⁹ Miroslav Tadić, T. 15243; DP D59/3 – odluka Kriznog štaba o postavljanju Miroslava Tadića za komandanta Opštinskog štaba Civilne zaštite od 23. aprila 1992.; Simeon Simić, T. 13015-16; Savo Popović, T. 16253; Slobodan Sjenčić, vanpretresni iskaz, T. 281-282; Božo Ninković, T. 13613-15. Neki svjedoci su posvjedočili da Miroslav Tadić, iako je bio član Kriznog štaba, nije bio član Ratnog predsjedništva: Simeon Simić, T. 13089; Blagoje Simić, T. 12480-81.

389. Pretresno vijeće prihvata stav optužbe i odbrane da Simo Zarić nije bio član Kriznog štaba.⁸¹⁰

390. Pretresno vijeće je zaključilo da je Krizni štab preuzeo funkcije Skupštine opštine Bosanski Šamac.⁸¹¹ Preuzimajući funkciju Skupštine opštine, Krizni štab je stekao punu nadležnost da upravlja opštinom Bosanski Šamac i bio je najviši civilni organ vlasti u opštini.⁸¹²

391. Pretresno vijeće prihvata da je Krizni štab, na osnovu odluke Predsjedništva Republike Srpske,⁸¹³ 21. jula 1992. donio odluku o izmjeni naziva Kriznog štaba opštine u Ratno predsjedništvo.⁸¹⁴ Nadalje, Pretresno vijeće se uvjerilo da ovlaštenja ovog Kriznog štaba nisu izmijenjena⁸¹⁵ ali njegovo članstvo jeste. Miroslav Tadić nije bio član Ratnog predsjedništva.⁸¹⁶

3. Odnosi između Kriznog štaba i Ratnog predsjedništva, te ostalih aktera

392. Pretresno vijeće prihvata da su Krizni štab i Ratno predsjedništvo formirali organe pomoću kojih su obavljali svoje funkcije.

393. Pretresno vijeće se uvjerilo da je 30. maja 1992. Krizni štab donošenjem odluke formalno formirao Izvršni odbor⁸¹⁷ i prihvata da je Izvršni odbor bio odgovoran Kriznom štabu.⁸¹⁸ Izvršni odbor je bio zadužen za socijalnu pomoć i pitanja vezana za stanovanje, zapošljavanje, prosvjetu, transport, privredu, poljoprivredu i zaštitu od požara.⁸¹⁹ Pretresno vijeće je zaključilo da je Stevan Todorović imenovanjem na mjesto načelnika policije 28. marta 1992. u Obudovcu automatski postao član Izvršnog odbora.

⁸¹⁰ Stevan Todorović, T. 10120; Blagoje Simić, T. 12486.

⁸¹¹ Blagoje Simić, T. 12239; Mirko Lukić, T. 12684-85; Lazar Mirkić, T. 18900.

⁸¹² Paragraf 3 "Izvoda iz uputstva za rad kriznih štabova srpskog naroda" (DP P128); Božo Ninković, T. 13578-81; Vladimir Šarkanović, T. 16583.

⁸¹³ DP P72, Odluka o obrazovanju ratnih predsjedništava u opštinama za vrijeme neposredne ratne opasnosti od 31. maja 1992., objavljena u *Službenom glasniku srpskog naroda u Bosni i Hercegovini* od 8. juna 1992.

⁸¹⁴ P73, Odluka o izmjeni naziva Kriznog štaba opštine od 31. maja 1992.

⁸¹⁵ Član 3 te odluke predviđa sljedeće: "Ratno predsjedništvo će u uslovima ratnog stanja funkcionisati kao najviši organ vlasti Srpske opštine Bosanski Šamac, u skladu s pozitivnim propisima Srpske Republike Bosne i Hercegovine." (DP P73).

⁸¹⁶ Stevan Todorović, T. 9645-46; Savo Povović, T. 16284-85; Blagoje Simić, T. 12480; Simeon Simić, T. 13168-69.

⁸¹⁷ DP P112 – Odluka Kriznog štaba o izvršnom odboru i organima uprave, 30. maj 1992.

⁸¹⁸ Član 1, stav 2 DP P112 glasi ovako: "Izvršni odbor je odgovoran Skupštini, odnosno Kriznom štabu Srpske opštine Bosanski Šamac za stanje u svim oblastima društvenog života, za sprovođenje politike i izvršavanje odluka i drugih propisa Skupštine, odnosno, Kriznog štaba Srpske opštine Bosanski Šamac." DP P112.

⁸¹⁹ Mirko Lukić, T. 12865-67; Čedomir Simić, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 19.

394. Pretresno vijeće se uvjerilo da je Ratno predsjedništvo 2. oktobra 1992. donijelo odluku o formiranju Komisije za razmjenu zarobljenih lica.⁸²⁰ Ta Komisija je bila zadužena za razmjenu zarobljenih i drugih lica.⁸²¹ Pretresno vijeće je zaključilo da je Miroslav Tadić bio jedan od njenih članova.⁸²²

395. Pretresno vijeće prihvata da Krizni štab nije imao direktnu kontrolu nad policijom.⁸²³ Međutim, Pretresno vijeće je zaključilo da je Ratno predsjedništvo znalo za ubistvo Antiše 29. jula 1992.⁸²⁴

396. Pretresno vijeće je zaključilo da su paravojne jedinice, pod zapovjedništvom Crnog i Lugara, bile u komandnoj strukturi 17. taktičke grupe. Iako paravojne jedinice nisu bile pod direktnom komandom Kriznog štaba, on je znao za njihove zločine po Bosanskom Šamcu i nije preduzeo dovoljne mjere da spriječi da do njih dođe ili da se ponove.

397. Pretresno vijeće konstatuje da je Krizni štab imao udjela u smjeni pukovnika Đurđevića, komandanta 2. posavske pješadijske brigade, i postavljanju Crnog na njegovo mjesto. Pored toga, Pretresno vijeće je zaključilo da su Krizni štab i Ratno predsjedništvo znali za ubistva koja su izvršili Lugar, Crni i ostali pripadnici paravojnih snaga. Pretresno vijeće se uvjerilo da je u noći 7. maja 1992. Lugar pobio nesrpske civile u Crkvini, te da je Krizni štab obaviješten o tom pokolju. Pretresno vijeće konstatuje da je Krizni štab u oktobru 1992. zatražio da se Crni i ostali pripadnici paravojnih snaga vrate u Bosanski Šamac.

⁸²⁰ DP P83 – Odluka o imenovanju Komisije za razmjenu zarobljenih i drugih lica, od 2. oktobra 1992.

⁸²¹ U Odluci o imenovanju Komisije za razmjenu zarobljenih i drugih lica od 2. oktobra 1992., kao predsjednik se pominje Velimir Maslić, DP P83.

⁸²² Stevan Todorović, T. 9167-68; u Odluci o imenovanju Komisije za razmjenu zarobljenih i drugih lica od 2. oktobra 1992., kao predsjednik se pominje Velimir Maslić, DP P83.

⁸²³ Savo Popović, T. 16253; Slavko Paleksić, T. 13835-37. Mirko Lukić, T. 12933-34.

⁸²⁴ Stevan Todorović, T. 9930-31.

X. PREUZIMANJE VLASTI SILOM U OPŠTINI BOSANSKI ŠAMAC

A. Preuzimanje vlasti silom u gradu Bosanskom Šamcu

398. Prema svjedočenjima više svjedoka optužbe i odbrane, napad na grad Bosanski Šamac izvršen je u ranim jutarnjim časovima 17. aprila 1992.

399. U ranim jutarnjim časovima 17. aprila 1992. godine, pripadnici paravojsnih snaga i srpske policije zauzeli su policijsku stanicu i druge ključne objekte u gradu.⁸²⁵ Brojni svjedoci posvjedočili su da su oko 2:00 ili 3:00 sata ujutro iz grada čuli pušcanu paljbu i eksplozije.⁸²⁶

400. Svjedoci su izjavili da su u zauzimanju Bosanskog Šamca učestvovali pripadnici paravojsnih snaga i sjećali su se da su ih vidjeli u ranim jutarnjim časovima 17. aprila. Pripadnici paravojsnih snaga nosili su maskirne uniforme i crne kape. Lica su im bila namazana maskirnim bojama i govorili su ekavski, kako se govori u Srbiji.⁸²⁷

⁸²⁵ Stevan Todorović, T. 9083-85; Mirko Pavić, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 9; Vladimir Šarkanović, T. 16572-73; Simo Zarić, T. 20048-49. Vidi i prvi razgovor Tužilaštva sa Zarićem. Simo Zarić je rekao da su u noći između 16. i 17. aprila pripadnici srpske policije i paravojsnih snaga iz Srbije, po naređenju Kriznog štaba kojim je predsjedavao Blagoje Simić, zauzeli neke od najvažnijih objekata u gradu, DP P142, str. 9. Radovan Antić, T. 16868; Andrija Petrić, T. 17589; Dario Radić, T. 15061; Mihajlo Topolovac, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 11; Naser Sejdić, T. 17528-29; Jusuf Arnautović, T. 18094-95; Jovo Savić, T. 17195; Simo Jovanović, T. 18979-80.

⁸²⁶ Svjedok C, T. 7951; Izet Izetbegović, T. 2254; Sulejman Tihić, T. 1365; Esad Dagović, T. 3909-10; Safet Dagović, T. 7169; Kemal Bobić, T. 11382; svjedokinja K, T. 4220; Snježana Delić, T. 6389; Dragan Delić, T. 6637; Hajrija Drljačić, T. 8023-24; svjedok O, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 14; Dragan Lukač, T. 1653-54; svjedok L, T. 4220; Kemal Mehinović, T. 7389-90; svjedok M, T. 5022; Osman Jašarević, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 34; svjedok A, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 30; Jelena Kapetanović, T. 8897; Hasan Bičić, T. 2636; T. 2926; Ibrahim Salkić, T. 3218-19; svjedokinja G, T. 4044; Nusret Hadžijusufović, T. 6864-65; Alija Fitozović, T. 8503; Andrija Petrić, T. 17589; Božo Ninković, T. 13507-08; Kosta Simić, T. 16490-1; Mustafa Omeranović, T. 18139; Naser Sejdić, T. 17525-26; Ozren Stanimirović, T. 13881-82; Ljubomir Vuković, T. 14574-76; Veselin Blagojević, T. 13954-55; Vladimir Šarkanović, T. 16497-98; Mladen Borbeli, T. 14075; Mihajlo Topolovac, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 9; Petar Karlović, T. 18434; Mirko Pavlić, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 9; Džemal Jasenica, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 17; Stevan Arandić, vanpretresni iskaz, T. 166; Simo Jovanović, T. 18989-90; Jovo Savić, T. 17021-23; Marko Kurešević, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 10; Stanko Bojić, T. 17962; Vaso Antić, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 12; Fadil Topčagić, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 40; Radovan Antić, T. 16731-32, T. 16806, T. 16848-49; Miroslav Tadić, T. 15210-11.

⁸²⁷ Sulejman Tihić, T. 1362-64; Esad Dagović, T. 3920-21; Kemal Bobić, T. 11392; svjedokinja K, T. 4597; Izet Izetbegović, T. 2227-72; Alija Fitozović, T. 8515-56; Jelena Kapetanović, T. 8930-33; Andrija Petrić, T. 17589; Dario Radić, T. 15061; Mihajlo Topolovac, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 11; Naser Sejdić, T. 17528-29; Jusuf Arnautović, T. 18094-95; Jovo Savić, T. 17195; Simo Jovanović, T. 18979-80; Radovan Antić, T. 16868.

401. Neke pripadnike paravojskih snaga do ključnih objekata u Bosanskom Šamcu odveo je Fadil Topčagić.⁸²⁸ Fadil Topčagić je posvjedočio da su ga u noći između 16. i 17. aprila policajac Savo Savić i Lugar primorali da ode u Crkvinu.⁸²⁹ Kada je stigao u Crkvinu vidio je Stevana Todorovića i Crnog, koji je organizovao oko 50 pripadnika paravojskih snaga. Crni je Fadilu Topčagiću rekao da neke od njih odvede do zgrade SUP-a u Bosanskom Šamcu pošto dobro zna put do tamo.⁸³⁰ Preostale grupe su za cilj imale druge vitalne objekte u gradu, kao što su bili radio i pošta.⁸³¹ Lugar je Fadilu Topčagiću rekao da ne postavlja suviše pitanja, jer “mu to nije dobro za zdravlje”.⁸³² Fadil Topčagić je svjedočio da su, stigavši u grad, Lugar i drugi pripadnici paravojskih snaga zauzeli zgradu SUP-a.⁸³³

402. Blagoje Simić je svjedočio da ga je ujutro 17. aprila pozvao dežurni oficir iz vojske da dođe u Crkvinu da radi kao ljekar.⁸³⁴ Stevan Todorović i Fadil Topčagić potvrdili su da je Blagoje Simić u ranim jutarnjim časovima 17. aprila bio u Crkvini. Stevan Todorović je svjedočio da je, stigavši u Crkvinu oko 01:00 sat u noći 17. aprila, tamo zatekao Blagoja Simića i druge članove Kriznog štaba.⁸³⁵ Fadil Topčagić je svjedočio da je po zauzimanju zgrade SUP-a 17. aprila, oko 03:00 sata ujutro Debeli naredio Fadilu Topčagiću da ga odveze nazad u Crkvinu ljekaru, pošto je Debeli bio ranjen u rame.⁸³⁶ Kad su stigli u Crkvinu, Blagoje Simić je Debelom pružio ljekarsku pomoć.⁸³⁷

403. Prema svjedočenjima nekih svjedoka, u ranim jutarnjim časovima 17. aprila 1992. godine, neke jedinice iz sastava 17. taktičke grupe bile su u Bosanskom Šamcu. Stevan Todorović je izjavio da mu je neko, “možda je to bio Crni”, u ranim jutarnjim časovima 17. aprila, dao plan grada Bosanskog Šamca. Na tom planu grada bile su nekakve strelice, pečat 17. taktičke grupe i potpis potpukovnika Nikolića. Takođe je

⁸²⁸ Jovo Savić, T. 17026; Radovan Antić, T. 16799-16880; prema svjedočenju Stevana Todorovića, pošto pripadnici paravojskih snaga nisu poznavali grad Bosanski Šamac, Dimitri Ivanovski i Fadil Topčagić povelili su ih do “određenih zgrada” u gradu, T. 9084.

⁸²⁹ Fadil Topčagić je naveo da ga je Lugar ošamario, T. 18353-56.

⁸³⁰ Fadil Topčagić, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 35.

⁸³¹ Fadil Topčagić, T. 18372.

⁸³² Fadil Topčagić, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 35.

⁸³³ Fadil Topčagić, T. 18386.

⁸³⁴ Blagoje Simić, T. 12254.

⁸³⁵ Prema svjedočenju Stevana Todorovića, Mirko Jovanović, predsjednik Izvršnog odbora, Mitar Mitrović i Miloš Bogdanović bili su u Crkvini 17. aprila oko 1 sat poslije ponoći, T. 9082. Stevan Todorović je svjedočio da je Blagoje Simić na sastanku održanom 15. aprila u Obudovcu, rekao da je potpukovnik Nikolić insistirao da se Krizni štab sastane uveče 16. aprila u Crkvini, T. 9079-80. Stevan Todorović je naveo da mu je u noći između 16. i 17. aprila naređeno da bude u Crkvini, gdje je “Nikolić predložio da budemo”, T. 9080.

⁸³⁶ Fadil Topčagić, T. 18354-70, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 38-39.

primijetio da je na dokumentu naznačeno da je upućen 1. i 2. odredu i policiji. Rečeno mu je da potpukovnik Nikolić jedan primjerak šalje njemu lično i on je taj primjerak zadržao. U ranim jutarnjim časovima 17. aprila, prije nego što su Crni i drugi pripadnici paravojsnih snaga krenuli ka gradu, rekao mu je da će zauzeti neke od vitalnih objekata u gradu, kao što su policijska stanica i most na Savi.⁸³⁸ Stevan Todorović je naveo da je na tom planu grada, koji je prikazivao kretanje 17. taktičke grupe, bilo označeno i kretanje 4. odreda.⁸³⁹

404. Stevan Todorović je izjavio i da je prije zauzimanja grada bio obaviješten da su pripadnici 4. odreda promijenili brave na vratima zgrade poznate pod nazivom "Silos" u Bosanskom Šamcu, te da su u nju odnijeli oružje. On je svjedočio i da je Simo Zarić s njim o tome razgovarao krajem maja ili u junu 1992. godine.⁸⁴⁰

405. Pored toga, pripadnici 1. odreda Aleksandar Janković, Miloš Savić i Simo Jovanović posvjedočili su da je Komanda 17. taktičke grupe prije nasilnog preuzimanja vlasti u Bosanskom Šamcu 17. aprila primila obavijest da se hrvatske i muslimanske snage pripremaju da zauzmu grad Bosanski Šamac. Očekivalo se da će Hrvatska vojska oklopnim vozilima preći most na rijeci Savi. Kao rezultat toga, 17. taktička grupa je nakon ponoći 16. aprila pripadnike 1. odreda i drugih jedinica rasporedila na linije odbrane u blizini mosta na Savi. Te jedinice trebale su pružiti podršku pripadnicima 4. odreda, koji su već bili raspoređeni na tom području. Pripadnici 1. odreda takođe su postavljeni u zgradu "Silosa". Prema svjedočenju ta tri svjedoka, te jedinice su angažovane kao podrška 4. odredu. Međutim, Simo Jovanović je izjavio da toga dana nije vidio pripadnike 4. odreda.⁸⁴¹ Aleksandar Janković je izjavio da je pripadnike 4. odreda zatekao u "Silosu" oko 2:00 sata ujutro 17. aprila 1992.⁸⁴² Svjedočeći o osobama koje je zatekao u "Silosu", Miloš Savić je rekao da misli da su to bili pripadnici 4. odreda. Pored toga, navedena tri pripadnika 1. odreda izjavila su da je oko 02:00 sata primjećena kolona oklopnih vozila koja se iz Hrvatske približavala mostu na rijeci Savi. Ubrzo nakon toga počela je artiljerijska paljba iz

⁸³⁷ Fadil Topčagić, T. 18382-84, T. 18430.

⁸³⁸ Stevan Todorović, T. 9084-85.

⁸³⁹ Stevan Todorović, T. 10097.

⁸⁴⁰ Stevan Todorović, T. 9088-99.

⁸⁴¹ Miloš Savić, vanpretresni iskaz, T. 380-384; Aleksandar Janković, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 13, 16; Simo Jovanović, T. 18974.

⁸⁴² Aleksandar Janković, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 13.

pravca Pruda, Domaljevca i Hrvatske. Nekoliko minobacačkih granata palo je u blizini "Silosa".⁸⁴³

406. Stanko Pivašević je takođe svjedočio da je popodne 16. aprila 1992. godine njegova jedinica zauzela borbeni položaj blizu mosta na Savi. Njegova jedinica je obaviještena da se očekuje da će naoružane jedinice iz Hrvatske preći rijeku. Stanko Pivašević je svjedočio da je na tom položaju ostao do 17. aprila 1992. godine.⁸⁴⁴

407. Potpukovnik Nikolić je naveo da je 17. taktička grupa pokušala da spriječi upad hrvatskih trupa u Šamac, ali da nije učestvovala u nasilnom preuzimanju vlasti u Bosanskom Šamcu.⁸⁴⁵ Potpukovnik Nikolić je svjedočio da je popodne 17. aprila pripadnike 17. taktičke grupe postavio na "Silos" kako bi vidjeli šta se događa na drugoj obali rijeke Save. "Silos" je zbog svoje visine bio dobro osmatračko mjesto.⁸⁴⁶ Drugi svjedoci odbrane svjedočili su da 4. odred nije učestvovao u preuzimanju grada.⁸⁴⁷

408. Simo Zarić je u ranim jutarnjim časovima 17. aprila bio kod kuće sve dok nije primio naređenje komandanta Antića da se javi u Komandu 4. odreda.⁸⁴⁸ Simo Zarić je izjavio da se s drugim pripadnicima 4. odreda sastao u Komandi oko 05:00 sati.⁸⁴⁹ Prema svjedočenjima nekih drugih svjedoka, pripadnici 4. odreda su se između 03:30 i 05:00 sati 17. aprila okupili u svom štabu po naređenju komandanta Antića. Komandant Antić je radio-vezom pozvao potpukovnika Nikolića i izvijestio ga o tome šta se dogodilo u gradu. Potpukovnik Nikolić je potom naredio komandantu Antiću i Simi Zariću da se odvezu u Pelagićevo, u Komandu 17. taktičke grupe.⁸⁵⁰ Na odlasku u tu Komandu, komandant Antić i Simo Zarić nakratko su porazgovarali s Fadilom Topčagićem, koji se vratio iz Crkvine. On im je rekao da su paravojne snage zauzele SUP. Djelovali su iznenađeno i zabrinuto.⁸⁵¹

⁸⁴³ Miloš Savić, vanpretresni iskaz, T. 380-384; Aleksandar Janković, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 13, 16; Simo Jovanović, T. 18974.

⁸⁴⁴ Stanko Pivašević, T. 19697.

⁸⁴⁵ Stevan Nikolić je rekao: "Od momenta kada sam podigao borbenu gotovost - to je počelo otprilike od 11 sati prije podne 17., ali do tog momenta mi nismo posjeli nikakve objekte u Bosanskom Šamcu, niti smo učestvovali u preuzimanju vlasti u Bosanskom Šamcu", T. 18503.

⁸⁴⁶ Stevan Nikolić, T. 18532-33.

⁸⁴⁷ Petar Karlović, T. 18436; Radovan Antić, T. 16816.

⁸⁴⁸ Simo Zarić, T. 19223-24; Fatima Zarić, T. 18014-15.

⁸⁴⁹ Simo Zarić, T. 19225-29.

⁸⁵⁰ Radovan Antić, T. 16732, T. 16738-39, T. 16852-53, T. 16912-13; Simo Zarić, T. 19225-29; Maksim Simeunović, T. 15951-52; Jovo Savić, T. 17023-25.

⁸⁵¹ Simo Zarić, T. 19225-29; Radovan Antić, T. 16852-3; Maksim Simeunović, T. 15951-52; Jovo Savić, T. 17023-25; Fadil Topčagić, T. 18386.

409. Komandant Antić i Simo Zarić su u Komandu 17. taktičke grupe stigli oko 5:30 ili 6:00 sati, a to je vrijeme kada potpukovnik Nikolić tvrdi da je primio obavještenje od Blagoja Simića da su srpske paravojsne snage i policija preuzele vlast u gradu Bosanskom Šamcu, te da je osnovan Krizni štab Srpske opštine Bosanski Šamac.⁸⁵²

410. Prema svjedočenju potpukovnika Nikolića, komandant Antić i Simo Zarić stigli su “prilično uznemireni” i željeli su znati na kojem se položaju nalazi 4. odred. Potpukovnik Nikolić je izjavio i to da su oni “željeli da se uključe na neki način”. Prema sopstvenom svjedočenju, potpukovnik Nikolić im je rekao da vojska neće učestvovati u preuzimanju vlasti, te da se neće miješati u posao organa vlasti.⁸⁵³ Potpukovnik Nikolić im je naredio da podignu stepen borbene gotovosti 4. odreda i čekaju daljnja naređenja.⁸⁵⁴

411. Vrativši se u Štab 4. odreda, komandant Antić i Simo Zarić razgovarali su s pripadnicima 4. odreda o onome što se dogodilo u gradu.⁸⁵⁵ Svjedoci odbrane su svjedočili da je, u skladu s naređenjem potpukovnika Nikolića, u ranim jutarnjim časovima 17. aprila dio 4. odreda držao položaje na nasipu na desnoj obali rijeke Bosne i rijeke Save, odakle je trebao da brani obodnicu grada.⁸⁵⁶

412. Svjedoci odbrane su svjedočili da su tokom 17. aprila neki civili preko tog mosta odlazili iz grada sve do oko 05:00 sati, kada se pucnjava iz pravca Pruda pojačala.⁸⁵⁷ Komandant Antić je svjedočio da je ujutro 17. aprila iz Republike Hrvatske na grad izvršen minobacački napad.⁸⁵⁸ Svjedoci odbrane su svjedočili da je ujutro 18. aprila 1992. godine HVO iz Pruda pokušao izvršiti napad preko mosta na

⁸⁵² Radovan Antić, T. 16739-40; Maksim Simeunović, T. 15865-67; Simo Zarić, T. 19231.

⁸⁵³ Stevan Nikolić, T. 18615; Maksim Simeunović, T. 15865-67.

⁸⁵⁴ Simo Zarić, T.19232-33; Marko Tubaković, T. 19353-54; Teodor Tutnjević, T. 17413-14; Maksim Simeunović, T. 15867-68; Jovo Savić, T. 17026-27.

⁸⁵⁵ Maksim Simeunović, T. 15867-68; Radovan Antić, T. 16741, T. 16857, T. 16849-52; Simo Zarić, T.19234; Fadil Topčagić, T. 18327, Jovo Savić, T. 17026-28.

⁸⁵⁶ Stevan Nikolić, T. 18461; Radovan Antić, T. 16860, T. 16744, T. 16816; Simo Zarić, T. 19239-445; Čedomir Simić, T. 18832; Džemal Jasenica, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 18; Stevan Arandić, vanpretresni iskaz, T. 168; Jovo Savić, T. 17116-17, T. 17029; Marko Tubaković, T. 19347-48; Teodor Tutnjević, T. 17413-14; Stanko Dujković, vanpretresni iskaz, T. 303-304; Stanko Bojić, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 13, T. 17985-87; Simo Zarić, T. 19245.

⁸⁵⁷ Simo Zarić, T. 19236-38; Džemal Jasenica, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 18; Fadil Topčagić, T. 18329.

⁸⁵⁸ Radovan Antić, T. 16916-17.

rijeci Bosni. Četvrti odred je uzvratio vatrom iz lakog pješadijskog naoružanja. Na mostu je poginulo nekoliko neprijateljskih vojnika.⁸⁵⁹

413. Svjedoci odbrane su izjavili da se u ranim jutarnjim časovima 17. aprila u gradu nalazila grupa naoružanih muškaraca muslimanske nacionalnosti. Njih su potom razoružali pripadnici 4. odreda.⁸⁶⁰

B. Objava o preuzimanju vlasti

414. Nakon što su srpske paravojne snage i srpska policija zauzele vitalne objekte u gradu, objavljeno je da je osnovan Krizni štab Srpske opštine Bosanski Šamac. Potpukovnik Nikolić je rekao da ga je 17. aprila 1992. godine oko 03:00 sata Blagoje Simić nazvao telefonom Komandu 17. taktičke grupe u Pelagićevu. Blagoje Simić je obavijestio potpukovnika Nikolića da je osnovan Krizni štab Srpske opštine Bosanski Šamac, te da je taj Krizni štab, uz pomoć srpskih paravojnih snaga i srpske TO, zauzeo najvažnije objekte u gradu, s ciljem preuzimanja vlasti u Bosanskom Šamcu.⁸⁶¹ Blagoje Simić mu se javio u svojstvu predsjednika novoosnovanog Kriznog štaba Bosanskog Šamca.⁸⁶² Blagoje Simić je porekao da je telefonirao potpukovniku Nikoliću.⁸⁶³

415. Međutim, neki svjedoci optužbe⁸⁶⁴ i odbrane⁸⁶⁵ svjedočili su da telefonske veze u noći između 16. i 17. aprila 1992. nisu radile do 5:00 sati. Nasuprot tome, komandant Antić i Simo Zarić svjedočili su da su oni telefonirali i primali pozive tokom noći 16. aprila, sve do ranih jutarnjih časova 17. aprila.⁸⁶⁶ Međutim, Simo Zarić je naveo da oko 5:00 sati ujutro, kada je on bio u Komandi, telefonske veze nisu radile. Bez obzira na to, komandant je uspio da stupi u kontakt s Komandom 17. taktičke grupe preko veziste i radio-stanice koja se koristila za komunikaciju sa 17.

⁸⁵⁹ Radovan Antić, T. 16916-17; Simo Zarić, T. 19301; Jovo Savić, T. 17035-36.

⁸⁶⁰ Željko Volašević, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 12-15; Simo Zarić, T. 19242; Fadil Topčagić, T. 18392; Ibrahim Salkić, T. 3578-79; Safet Dagović, T. 7170; Simo Zarić, T. 19251; Stevan Nikolić, T. 18498-99.

⁸⁶¹ Stevan Nikolić, T. 18456-57, T. 18513-15; Simo Zarić, T. 19231-32.

⁸⁶² Vidi DP P109, Odluka o imenovanju predsjednika Kriznog štaba, 17. april 1992. Blagoje Simić je imenovan za predsjednika kriznog štaba 17. aprila 1992.

⁸⁶³ Blagoje Simić, T. 12535.

⁸⁶⁴ Osman Jašarević, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 34; Alija Fitozović, T. 8503; svjedokinja K, T. 4592; Dragan Lukač, T. 1653-54; svjedok A, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 30.

⁸⁶⁵ Naser Sejdić, T. 17526; Vladimir Šarkanović, T. 16498; Goran Buzaković, T. 17668-69; Stevan Arandić, vanpretresni iskaz, T. 166; Mirko Pavlič, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 9; Džemal Jasenica, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 17; Stanko Bojić, T. 17962.

⁸⁶⁶ Radovan Antić, T. 16738, T. 16806; Simo Zarić, T. 19223-24.

taktičkom grupom.⁸⁶⁷ Drugi svjedoci su takođe svjedočili da su telefonske linije proradile u 5:00 sati ujutro.⁸⁶⁸

416. Svjedoci optužbe su svjedočili da su Simu Zarića čuli 17. i 18. aprila kako na radiju govori da je uspostavljena nova vlast.⁸⁶⁹

417. Sulejman Tihiić je posvjedočio da ga je 17. aprila oko 12:00 sati Blagoje Simić pozvao telefonom. Sulejman Tihiić je molio Blagoja Simića da “sjednu i da se dogovore”. Blagoje Simić mu je odgovorio: "Nema nikakvih dogovora. Srpski narod je u ratu s Muslimanima. Predajte oružje. Nema nikakvih pregovora ili dogovora.”⁸⁷⁰ Blagoje Simić je takođe dodao: “Srpski narod je u ratu sa muslimanskim i hrvatskim narodom. Do pobjede nema nikakvih pregovora." Blagoje Simić nije precizirao gdje bi se ljudi trebali predati niti kamo bi trebali donijeti svoje oružje.⁸⁷¹ Blagoje Simić je porekao da je 17. aprila razgovarao sa Sulejmanom Tihiićem.⁸⁷²

C. Sakupljanje oružja

418. Potpukovnik Nikolić je u svom svjedočenju naveo da je 17. aprila 1992. godine naredio 4. odredu da razoruža stanovništvo.⁸⁷³ Komandant Antić je ovu naredbu prenio pripadnicima 4. odreda. Četvrti odred je sakupljao oružje iz četvrtog kvarta, naselja koje je bilo najbliže odbrambenoj liniji, kako bi se spriječilo da naoružani civili s leđa pucaju na vojnike razmještene na nasipima rijeka Bosne i Save.⁸⁷⁴

⁸⁶⁷ Simo Zarić, T. 19225; Teodor Tutnjević, T. 17411-13.

⁸⁶⁸ Stevan Arandić, vanpretresni iskaz, T. 166; Džemal Jasenica, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 18; Maksim Simeunović, T. 15956-63; Vladimir Šarkanović, T. 16498-501; Fatima Zarić, T. 18015-16.

⁸⁶⁹ Hajrija Drljačić T. 8034; Kemal Bobić, T. 11382-83; Nusret Hadžijusufović, T. 6867-70; svjedokinja K, T. 4599; Esad Dagović, T. 3914.

⁸⁷⁰ Sulejman Tihiić je svjedočio da je želio da pregovara o miru: “Imao sam na umu da se, eto, prekine taj napad na Šamac, da sjednemo da razgovaramo, jer bile su informacije da tamo te jedinice ubijaju, da pljačkaju. Jednostavno, da se stane sa tim napadom, to sam želio”. Takođe je rekao da je Blagoje Simić “iza sebe imao vojsku”, T. 1368-69.

⁸⁷¹ Blagoje Simić, T. 1368-69.

⁸⁷² Blagoje Simić, T. 12434-35.

⁸⁷³ Stevan Nikolić, T. 18559; Radovan Antić, T. 16747; Goran Buzaković, T. 17682-83; Maksim Simeunović, T. 15869; Miroslav Tadić, T. 15213; Jovo Savić, T. 17034, T. 17209; Fadil Topčagić, T. 18330-31; Simo Zarić, T. 19254.

⁸⁷⁴ Miroslav Tadić, T. 15588; Simo Zarić, T. 20095-96; vidi i DP P77, koji predstavlja Naredbu od 17. aprila 1992. godine, u kojoj piše: “Nalaže se svim pripadnicima paravojnih ustaško-muslimanskih formacija na teritoriji opštine da predaju svo naoružanje i opremu koju posjeduju bez obzira na porijeklo i osnov primanja i to do 17 h dana 18. 04.1992. godine”. U tački 3 Naredbe piše sljedeće: “Ko ne izvrši naredbu o predaji naoružanja i opreme u ostavljanom roku, biće prinudno razoružan i priveden u Stanicu javne bezbjednosti, a nadležni organi pokrenuće postupak za utvrđivanje njegove odgovornosti”.

419. Ovo naređenje 4. odred je sprovodio u danima nakon preuzimanja vlasti. Svjedoci optužbe⁸⁷⁵ i odbrane⁸⁷⁶ naveli su da su vidjeli pripadnike 4. odreda kako sakupljaju oružje 17., 18. i 19. aprila.

420. Miroslav Tadić i Simo Zarić svjedočili su da su se u četvrtom kvartu nalazili jedino pripadnici 4. odreda, koji su sakupljali oružje.⁸⁷⁷ Miroslav Tadić je svjedočio da je oko 30 pripadnika 4. odreda sakupljalo oružje.⁸⁷⁸

421. Svjedoci optužbe⁸⁷⁹ i odbrane⁸⁸⁰ svjedočili su da su pripadnici paravojsnih snaga takođe učestvovali u prikupljanju oružja 17. i 18. aprila u Bosanskom Šamcu. Pripadnici paravojsnih snaga koji su tražili oružje nosili su maskirne uniforme i crne beretke. Lica su im bila namazana maskirnim bojama i govorili su ekavicom. Mnogi svjedoci su naveli i to da su paravojsne snage i policija zajedno sakupljale oružje.

422. Prema svjedočenju Sime Zarića, u ranim jutarnjim časovima 17. aprila, pripadnici 4. odreda nisu sakupljali oružje u drugim kvartovima zbog toga što su paravojska i policija koje su tamo sakupljale oružje onde doživjele mnogo neprijatnih situacija, te nije bilo uputno da 4. odred i u tim kvartovima prikuplja oružje.⁸⁸¹ Simo Zarić je svjedočio da su pripadnici paravojsnih snaga i policije ulazili u kuće da traže oružje. Plijenili su oružje čak i od pripadnika 4. odreda i civila koji su imali dozvole za nošenje oružja. Simo Zarić je čuo da su tokom prikupljanja oružja i hapsili građane.⁸⁸² Simo Zarić je informacije koje je primio o ovim događajima prosljedio Maksimu Simeunoviću, koji je o tome odmah obavijestio Komandu 17. taktičke

⁸⁷⁵ Dragan Delić, T. 6661-62; Safet Dagović, T. 7172-73; Jelena Kapetanović, T. 8911-16; Esad Dagović, T. 3915-16; Sulejman Tihić, T. 1366; svjedok C, T. 7982-83. Drugi svjedoci optužbe svjedočili su da su vidjeli "vojnike", ne precizirajući iz koje jedinice; Dragan Delić, T. 6662; svjedok E, T. 7660-63; Alija Fitozović, T. 8424-25; Nusret Hadžijusufović, T. 6866; Snježana Delić, T. 6390-91; Hasan Bičić, T. 2638; Jelena Kapetanović, T. 8930; svjedok DW 2/3, T. 14438-39; Fatima Zarić, T. 18044, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 29; Radovan Antić, T. 16867; Pašaga Tihić, T. 18190; Fadil Topčagić, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 50, T. 18335; Jusuf Arnautović, T. 18094-95.

⁸⁷⁶ Svjedok DW 2/3, T. 14438-39; Fatima Zarić, T. 18044, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 29; Radovan Antić, T. 16867; Pašaga Tihić, T. 18190; Fadil Topčagić, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 50, T. 18335; Jusuf Arnautović, T. 18094-95; Maksim Simeunović, T. 15872-73; Milka Petrović, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 11; Radovan Antić, T. 16865-66; Jovo Savić, T. 17030-32.

⁸⁷⁷ Miroslav Tadić, T. 15597, T. 15230-33; Simo Zarić, T. 19257.

⁸⁷⁸ Miroslav Tadić, T. 15588.

⁸⁷⁹ Svjedok E, T. 7660; Stevan Todorović, T. 9110; Hajrija Drljačić, T. 8025-26; svjedok N, T. 6050, T. 6334, T.6062-63; Hasan Bičić, T. 2693-41; Muhamed Bičić, T. 2640-41; Snježana Delić, T. 6390-91; svjedok L, T. 4226; svjedok M, T. 5022-24.

⁸⁸⁰ Fatima Zarić, T. 18043; Petar Karlović, T. 18434-36; Jusuf Arnautović, T. 18094-95; Mladen Borbeli, T. 14708-09; Naser Sejdić, T. 17532-33; Ljubomir Vuković je svjedočio da su 18. aprila dva muškarca u maskirnim uniformama ušla u njegovo dvorište. Pitali su ga da li je prethodnog dana ujutro neko dolazio kod njega. Pitali su ga da li u okolini ima muslimanskih kuća i ko su domaćini, T. 14576-77, T. 14580-81, T. 14584; Stojan Damjanović, T. 17785; Željko Volašević, T. 17751-52.

⁸⁸¹ Simo Zarić, T. 19253.

⁸⁸² Simo Zarić, T. 19247.

grupe. On je rekao: “Ovo što se dešavalo u gradu Šamcu, nekontrolisano, neljudski, moja pretpostavljena komanda u 17. taktičkoj grupi je znala od samog trenutka.”⁸⁸³ Miroslav Tadić je svjedočio da je kasnije saznao da su pripadnici paravojnih snaga prikupljali oružje i ulazili u kuće.⁸⁸⁴

423. Komandant Antić je svjedočio da su neki pripadnici policije i paravojnih snaga po sopstvenom nahođenju vršili zaplijenu imovine i konfiskovali vozila i naoružanje.⁸⁸⁵ U izvjesnom broju slučajeva policija je oduzela oružje pripadnicima 4. odreda.⁸⁸⁶

424. Komandant Antić je posvjedočio da je Miroslavu Tadiću i Simi Zariću naredio da s pripadnicima 4. odreda lično idu u potragu za oružjem.⁸⁸⁷

425. Potpukovnik Nikolić je potvrdio da su Simo Zarić i Miroslav Tadić učestvovali u sakupljanju oružja oba dana, 17. i 18. aprila. Prema svjedočenju potpukovnika Nikolića, komandant Antić je 17. aprila 1992. godine za nadzor nad prikupljanjem oružja delegirao Simu Zarića i Miroslava Tadića, “kojima je to u opisu dužnosti”. Dana 17. aprila obojica su nadzirali sakupljanje oružja u Bosanskom Šamcu.⁸⁸⁸

426. Fadil Topčagić je svjedočio da je pripadnicima 4. odreda rečeno da će Miroslav Tadić i Simo Zarić nadgledati sakupljanje oružja.⁸⁸⁹ On se sjeća da su Simo Zarić i Miroslav Tadić došli kod njih da vide kako teče sakupljanje oružja i da su Ljubu Simića pitali ima li nekih problema.⁸⁹⁰

427. Miroslav Tadić je svjedočio da je u sakupljanju oružja učestvovao 18. aprila 1992. godine, ali ne i 17. aprila, pošto mu je bilo rečeno da ostane kod kuće.⁸⁹¹ Naveo je da on nije imao konkretan zadatak u sakupljanju oružja, pošto su to radile jedinice.⁸⁹² Međutim, komandant Antić mu je naložio da, kad već obilazi grad tražeći

⁸⁸³ Simo Zarić, T. 19248.

⁸⁸⁴ Miroslav Tadić, T. 15597.

⁸⁸⁵ Radovan Antić, T. 16866.

⁸⁸⁶ Radovan Antić, T. 16754.

⁸⁸⁷ Radovan Antić, T. 16926.

⁸⁸⁸ Stevan Nikolić, T. 18559.

⁸⁸⁹ Fadil Topčagić, T. 18332. vidi i Đorđe Tubaković, T. 17901-02.

⁸⁹⁰ Fadil Topčagić, T. 18340.

⁸⁹¹ Miroslav Tadić, T. 15212-14. Oko 8:00 ili 9:00 sati pozvao je telefonom Komandu 4. odreda. Neko mu je rekao da je komandant Radovan Antić otišao u Pelagićevo, ne rekavši ništa o tome kojim poslom, T. 15231.

⁸⁹² Miroslav Tadić, T. 15213.

ljude za kuhinju koju je trebao organizovati, vidi i to kako se odvija prikupljanje oružja u četvrtom kvartu.⁸⁹³

428. Simo Zarić se sjeća da je njemu i Miroslavu Tadiću bilo naređeno da sakupljaju oružje.⁸⁹⁴ Komandant Antić im je obojici rekao da se s vremena na vrijeme nađu na području na kojem se trenutno prikuplja oružje i da obezbjeđe ispravno izvršavanje naređenja.⁸⁹⁵ Simo Zarić je svjedočio da Miroslav Tadić nije bio s njim 18. aprila 1992. godine. Međutim, vidio ga je da prolazi ulicom nedaleko od glavne vatrogasne stanice. Ni u jednom trenutku nikuda nisu išli zajedno.⁸⁹⁶

429. Po riječima komandanta Antića, Miroslav Tadić je imao zadatak da popisuje svo oružje i da ga odlaže u magacin. Komandant Antić je svjedočio da je u Miroslavu Tadiću, kao pripadniku pozadinske baze, naredbom naložio da sačini spisak prikupljenog oružja.⁸⁹⁷ Komandant Antić je posvjedočio da je pored naredbe o sakupljanju oružja, Miroslavu Tadiću naložio da vodi računa o premještanju opreme s komandnog mjesta na novu lokaciju, te da organizuje kuhinju za 4. odred.⁸⁹⁸

430. Jovo Savić je potvrdio da je zaduženje Sime Zarića i Miroslava Tadića bilo da popisuju svo prikupljeno naoružanje i nose ga u magacin TO-a u sjedištu TO-a. Trebali su samo zabilježiti serijske brojeve pušaka. Bilo im je naređeno da kontrolišu i nadgledaju ovu aktivnost. Miroslavu Tadiću je bio povjeren zadatak da se svo oružje popiše, naprave spiskovi i da se ono odnese u skladište.⁸⁹⁹ Simo Zarić i komandant Antić svjedočili su da se prikupljeno oružje moralo odnijeti u TO.⁹⁰⁰

431. Po riječima svjedoka optužbe Hasana Bičića, prikupljanje oružja 17. i 18. aprila sprovedeno je uz primjenu prinude. Hasan Bičić je svjedočio da su 18. aprila 1992. godine ljudi u vojnim uniformama nogama lupali na vrata njegove kuće. Njegovog brata su udarili puškom tako da je pao na zemlju, a i njega samog su gurnuli, pa je i on pao. Hasanu Bičiću su naredili da ustane sa zemlje i stavili su mu nož pod grlo.⁹⁰¹

⁸⁹³ Miroslav Tadić, T. 15227.

⁸⁹⁴ Simo Zarić, T. 19255.

⁸⁹⁵ Simo Zarić, T. 19255.

⁸⁹⁶ Simo Zarić, T. 19257.

⁸⁹⁷ Radovan Antić, T. 16748.

⁸⁹⁸ Radovan Antić, T. 16779.

⁸⁹⁹ Jovo Savić, T. 17207-08.

⁹⁰⁰ Simo Zarić, T. 19257-58; Radovan Antić, T. 16748.

⁹⁰¹ Hasan Bičić, T. 2640-41.

432. Prema svjedočenju svjedoka odbrane, prilikom prikupljanja oružja građani nisu maltretirani. Građani Bosanskog Šamca su svoje oružje predavali slobodno, bez ikakve prinude. U potrazi za oružjem pripadnici 4. odreda koji su sakupljali oružje nisu smjeli građanima ulaziti u kuće. Građani su ga sami trebali iznijeti iz kuće.⁹⁰²

433. Miroslav Tadić je svjedočio da je predaja oružja pripadnicima 4. odreda bila na dobrovoljnoj osnovi; nije korišćena sila. Pripadnici 4. odreda nisu provjeravali da li neko posjeduje oružje, već su samo išli od vrata do vrata i ako bi neko imao oružje, predao bi ga bez upotrebe sile. Ako ljudi nisu imali oružje, oni bi produžili dalje.⁹⁰³ On ovaj podatak temelji na naređenju od 18. aprila 1992. godine, koje je čuo.⁹⁰⁴

434. Miroslav Tadić je svjedočio da vojnici nisu imali ovlašćenje da ulaze u stanove. Oni i nisu ulazili u stanove. Miroslav Tadić ne zna da li su neki drugi vojnici kasnije ulazili u neke druge stanove ili ulaze. Pošto im je rečeno da prođu kroz sve ulaze, vjerovatno je da su ulazili u stanove, ali Miroslav Tadić to nije činio, pošto nije bilo potrebe da ide za njima.⁹⁰⁵ Vojnici 4. odreda nisu bili ovlašćeni da ulaze u stanove i nisu to ni činili. Kad bi im bilo rečeno da nema oružja, oni bi produžili dalje.⁹⁰⁶

435. Fatima Zarić je svjedočila da su pripadnici 4. odreda kod nje ušli u njen hodnik, ali da nikome nisu ušli u stan, te da su oružje uzeli samo ako im ga je neko predao.⁹⁰⁷

436. Komandant Antić je svjedočio da, prema s informacijama koje je dobijao tokom dva dana sakupljanja oružja, pripadnici 4. odreda nisu imali nijedan incident u toku obavljanja te dužnosti, što je značilo da se naređenje o prikupljanju oružja strogo poštovalo.⁹⁰⁸

⁹⁰² Radovan Antić, T. 16746, T. 16864-65; Goran Buzaković, T. 17680-83, T. 17688-89, T. 17695; Maksim Simeunović, T. 15869; Jovo Savić, T. 17029-30; Simo Zarić, T. 19253-54; Fadil Topčagić, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 47-48, 50, T. 18332-40.

⁹⁰³ Miroslav Tadić, T. 15228, T. 15588-89.

⁹⁰⁴ Miroslav Tadić, T. 15590.

⁹⁰⁵ Miroslav Tadić, T. 15232-23.

⁹⁰⁶ Miroslav Tadić, T. 15232.

⁹⁰⁷ Fatima Zarić, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 29.

⁹⁰⁸ Radovan Antić, T. 16867.

437. I svjedoci optužbe i svjedoci odbrane svjedočili su da su pripadnici 4. odreda bili naoružani dok su prikupljali oružje.⁹⁰⁹ Povrh toga, svjedoci optužbe i odbrane su se sjećali da su se ljudi koji su saključivali oružje nalazili u pratnji jednog oklopnog vozila.⁹¹⁰

438. Svjedočenje Miroslava Tadića razlikovalo se po tome što je on naveo da prilikom sakupljanja oružja nisu imali pratnju nikakvih vozila.⁹¹¹

439. Ibrahimu Salkiću je naređeno da prikupi oružje od Muslimana i Hrvata. On je svjedočio da su ga 18. aprila 1992. godine uhapsili i odveli u MUP. Istoga dana su ga ukrcali u policijsko vozilo opremljeno razglasom i mikrofonom. Vozili su ga kroz grad u pratnji dva vojnika. Jedan od njih mu je rekao da preko mikrofona govori građanima da predaju oružje. Taj vojnik je Ibrahimu Salkiću zaprijetio da će platiti životom ako ne bude govorio kako mu diktiraju. Ibrahim Salkić je preko razglasa pozivao građane Šamca da predaju oružje. Ibrahimu Salkiću su takođe naredili da ide s njima od kuće do kuće i da traži od Muslimana i Hrvata da iznesu oružje i predaju ga. Oduzeli su im svo oružje, bez obzira na to da li je bilo u zakonitom ili nezakonitom posjedu.⁹¹²

440. Nasuprot tome, svjedoci odbrane su svjedočili da je prikupljanje oružja bilo sveopšteg karaktera i da se nije gledalo na nacionalnost građana. Međutim, prema svjedočenju svjedoka odbrane, muškarci koji su oružje prikupljali 17. aprila 1992. tražili su od građana da im pokažu lične karte.⁹¹³

441. Prema svjedočenju svjedoka optužbe⁹¹⁴ i odbrane,⁹¹⁵ oba dana, 17. i 18. aprila, vojnici su se vozili gradom i preko megafona ljudima naređivali da predaju oružje. Isto tako, na Radio Šamcu su emitovane poruke građanima da predaju oružje.⁹¹⁶

⁹⁰⁹ Safet Dagović je svjedočio da su vojnici 4. odreda bili naoružani automatskim puškama. Takođe, ispred prednjeg dvorišta na ulici je stajao tenk, T. 7176-77; Miroslav Tadić, T. 15595; Goran Buzaković, T. 17672-73.

⁹¹⁰ Svjedočenja o kojoj se vrsti vozila radilo se ne poklapaju. Pašaga Tihić, T. 18191; Jusuf Arnautović, T. 18118; Safet Dagović, T. 7174-77; Esad Dagović, T. 3915-17; Fadil Topčagić, T. 18333-39; Đorđe Tubaković, T. 17950-51.

⁹¹¹ Miroslav Tadić, T. 15595-96.

⁹¹² Ibrahim Salkić, T. 3252-54.

⁹¹³ Mladen Borbeli, T. 14706; Prema svjedočenju Ljubomira Vukovića, kad su pripadnici 4. odreda došli po oružje, tražili su da im pokaže sinovljevu ličnu kartu. On im je dao njegovu ličnu kartu. Onda su tražili da vide isprave Ljubomira Vukovića. On im je pokazao svoju ličnu kartu, T. 14577.

⁹¹⁴ Kemal Mehinović, T. 7392; Snježana Delić, T. 6390-91; svjedok M, T. 5022-24; Dragan Delić, T. 661-62; Hasan Bičić je čuo kako im preko razglasa vičući na sav glas naređuju da otvore vrata i da dolaze po oružje, T. 2639; Sulejman Tihić, T. 1366; svjedok L, T. 4223; svjedok N, T. 6334-36, T. 6062-63; Hajrija Drljačić, T. 8186.

D. Zaključci

442. Pretresno vijeće se uvjerilo da su u ranim jutarnjim časovima 17. aprila 1992. godine pripadnici paravojskih snaga i srpske policije silom preuzeli vlast u gradu Bosanskom Šamcu. Prilikom preuzimanja vlasti srpska policija i paravojsne snage zauzele su ključne objekte u gradu, uključujući policijsku stanicu, poštu i radio-stanicu.⁹¹⁷ Pretresno vijeće prihvata da je u ranim jutarnjim časovima 17. aprila pripadnik 4. odreda Fadil Topčagić “uveo” pripadnike paravojskih snaga u grad.⁹¹⁸ Međutim, Pretresno vijeće ne prihvata da je Fadil Topčagić tada djelovao kao pripadnik 4. odreda, već konstatuje da ga je Crni prisilio na to da paravojsku “uvede” u grad.⁹¹⁹ Pretresno vijeće prihvata da su se Blagoje Simić i drugi članovi Kriznog štaba sastali u Crkvini u ranim jutarnjim časovima 17. aprila 1992. godine.⁹²⁰

443. Pretresno vijeće prihvata da je vlast u gradu preuzeta bez značajnijeg otpora.⁹²¹

444. Pretresno vijeće se uvjerilo da su se neke jedinice 17. taktičke grupe nalazile u gradu u ranim jutarnjim časovima 17. aprila, pošto je bilo informacija o tome da se

⁹¹⁵ Vladimir Šarkanović, T. 16503; Željko Volašević je potvrdio da je jedan oklopni transporter kružio gradom govoreći ljudima da iznesu oružje pred vrata, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 18; svjedok DW 2/3, T. 14438-39; Ljubomir Vuković, T. 14580-81. Drugi svjedoci odbrane svjedočili su da su vidjeli “vojnike”, ne precizirajući iz koje jedinice. Đorđe Tubaković, T. 17901-05; Amir Nukić, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 6; DP D159/1.

⁹¹⁶ Stevan Todorović je u svom svjedočenju naveo da je naređenje o predaji oružja objavljeno na lokalnoj radio stanici, kao i putem razglasa 17. aprila. Njime se davalo na znanje da svi koji predaju oružje u roku od dva sata neće imati nikakvih problema, te da pripadnici hrvatskih i muslimanskih jedinica treba da predaju svoje naoružanje, T. 9090; Esad Dagović, T. 3914; svjedok L, T. 5805; Simo Zarić je svjedočio da je čuo Sulejmana Tihića kako na radiju govori građanima da predaju oružje legalnim organima opštine. Rekao je da je na teritoriji Šamca sada srpska vlast i da mu je obećano da će nakon predaje oružja biti uspostavljen novi demokratski poredak, te da će se situacija normalizovati, T. 19272-73.

⁹¹⁷ Stevan Todorović, T. 9083-85; Mirko Pavić, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 9; Vladimir Šarkanović, T. 16572-73; Simo Zarić, T. 20048-49. Vidi i prvi razgovor Tužilaštva sa Zarićem. Simo Zarić je izjavio da su u toku noći između 16. i 17. aprila, pripadnici srpske policije i paravojskih snaga iz Srbije, po naređenju Kriznog štaba kojim je predsjedavao Blagoje Simić, zauzeli neke od najvažnijih objekata u gradu, DP P142, str. 9. Radovan Antić, T. 16868; Andrija Petrić, T. 17589; Dario Radić, T. 15061; Mihajlo Topolovac, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 11; Naser Sejdić, T. 17528-29; Jusuf Arnautović, T. 18094-95; Jovo Savić, T. 17195; Simo Jovanović, T. 18979-80.

⁹¹⁸ Jovo Savić, T. 17026; Radovan Antić, T. 16799-80; Stevan Todorović, T. 9084.

⁹¹⁹ Fadil Topčagić, T. 18353-56, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 35.

⁹²⁰ Blagoje Simić, T. 12254; Stevan Todorović, T. 9079-80; Fadil Topčagić, T. 18382-84, T. 18430.

⁹²¹ Svjedok C, T. 7951; Izet Izetbegović, T. 2254; Sulejman Tihić, T. 1365; svjedokinja K, T. 4220; Simo Jovanović, T. 18989-90; Jovo Savić, T. 17021-23; Marko Kurešević, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 10; Stanko Bojić, T. 17962; Vaso Antić, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 12; Radovan Antić, T. 16731-32, T. 16806, T. 16848-49; Miroslav Tadić, T. 15210-11.

hrvatske i muslimanske snage pripremaju da zauzmu grad Bosanski Šamac.⁹²² Iz tog razloga Pretresno vijeće prihvata da su, prije nasilnog preuzimanja vlasti, neke jedinice 17. taktičke grupe i neki pripadnici 4. odreda bili razmješteni na mjestima pogodnim za osmatranje, poput "Silosa", kako bi posmatrali da li će hrvatske ili muslimanske snage ući u grad.⁹²³

445. Pretresno vijeće prihvata da su se članovi komande 4. odreda sastali u svom štabu u Bosanskom Šamcu 17. aprila 1992. godine između 03:30 i 05:00 sati ujutro,⁹²⁴ i da su komandant Antić i Simo Zarić potom otišli u štab 17. taktičke grupe u Pelagićevu, kako bi se sastali s potpukovnikom Nikolićem.⁹²⁵

446. Pretresno vijeće se uvjerilo da je Blagoje Simić telefonirao potporučniku Nikoliću rano ujutro 17. aprila da ga obavijesti da je osnovan Krizni štab Srpske opštine Bosanski Šamac i da je taj Krizni štab, uz pomoć srpskih paravojskih snaga i policije, zauzeo najvažnije objekte u gradu s ciljem preuzimanja vlasti u Bosanskom Šamcu.⁹²⁶ Iako su telefonske veze u noći 16. aprila i u ranim jutarnjim časovima 17. aprila povremeno bile u prekidu, Pretresno vijeće se uvjerilo da su znatan dio noći telefonske veze radile.⁹²⁷

447. Pretresno vijeće konstatuje da je potpukovnik Nikolić nakon telefonskog razgovora s Blagojem Simićem, u 6:00 sati ujutro izdao naređenje 4. odreda da bude u stanju borbene gotovosti.⁹²⁸

448. Pretresno vijeće konstatuje da je 4. odred postao svjestan činjenice da se u gradu preuzima vlast i da nije učestvovao u zauzimanju vitalnih objekata.⁹²⁹

449. Pretresno vijeće se uvjerilo da su se ujutro 17. aprila 1992. godine pripadnici 4. odreda nalazili na odbramenim linijama duž nasipa rijeka Bosne i Save.⁹³⁰

⁹²² Miloš Savić, vanpretresni iskaz, T. 380-384; Aleksandar Janković, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 13, 16; Simo Jovanović, T. 18974; Stanko Pivašević, T. 19697.

⁹²³ Stevan Nikolić, T. 18503.

⁹²⁴ Simo Zarić, T. 19225-29; Radovan Antić, T. 16732, T. 16738-39, T. 16852-53, T. 16912-13; Maksim Simeunović, T. 15951-52; Jovo Savić, T. 17023-25.

⁹²⁵ Radovan Antić, T. 16739-40; Maksim Simeunović, T. 15865-67; Simo Zarić, T. 19231.

⁹²⁶ Stevan Nikolić, T. 18456-57, T. 18513-15; Simo Zarić, T. 19231-32.

⁹²⁷ Radovan Antić, T. 16738, T.16806; Simo Zarić, T. 19223-24.

⁹²⁸ Simo Zarić, T.19232-33; Marko Tubaković, T. 19353-54; Teodor Tutnjević, T. 17413-14; Maksim Simeunović, T. 15867-68; Jovo Savić, T. 17026-27.

⁹²⁹ Petar Karlović, T. 18436; Radovan Antić, T. 16816.

450. Pretresno vijeće se uvjerilo da je 17. aprila 1992. godine grad Bosanski Šamac granatiran minobacačima iz Hrvatske.⁹³¹ Pored toga, Pretresno vijeće zaključuje da je ujutro 18. aprila 1992. godine 4. odred učestvovao u nekim borbenim aktivnostima na mostu na rijeci Bosni, odgovarajući na napad sa hrvatske strane.⁹³²

451. Pretresno vijeće se uvjerilo da je potpukovnik Nikolić 17. aprila 1992. izdao naređenje 4. odreda da pokupi oružje.⁹³³ Četvrti odred je sprovodio to naređenje 17., 18. i 19. aprila 1992. godine u četvrtom kvartu.⁹³⁴ Pretresno vijeće se uvjerilo da su u sakupljanju oružja u Bosanskom Šamcu učestvovali i paravojne snage i policija.⁹³⁵

452. Pretresno vijeće prihvata da je 17. aprila komanda 4. odreda naredila Miroslavu Tadiću i Simi Zariću da nadgledaju sakupljanje oružja.⁹³⁶

453. Pretresno vijeće prihvata da su osobe koje su sakupljale oružje u četvrtom kvartu bile naoružane i u pratnji vojnog vozila.⁹³⁷ Pretresno vijeće se uvjerilo da pripadnici 4. odreda načelno nisu koristili silu prilikom prikupljanja oružja, te da su imali uputstva da ne ulaze u stanove i kuće. Pretresno vijeće prihvata da su paravojne snage i policija prilikom sakupljanja oružja upotrijebile silu.⁹³⁸

⁹³⁰ Stevan Nikolić, T. 18461; Radovan Antić, T. 16860, T. 16744, T. 16816; Simo Zarić, T. 19239-445; Čedomir Simić, T. 18832; Džemal Jasenica, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 18; Stevan Arandić, vanpretresni iskaz, T. 168; Jovo Savić, T. 17029; Marko Tubaković, T. 19347-48; Teodor Tutnjević, T. 17413-14; Stanko Dujković, vanpretresni iskaz, T. 303-304; Jovo Savić, T. 17116-17; Stanko Bojić, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 13, T. 17985-87; Radovan Antić, T. 16810-15.

⁹³¹ Radovan Antić, T. 16916-17.

⁹³² Simo Zarić, T. 19301; Jovo Savić, T. 17035-36.

⁹³³ Stevan Nikolić, T. 18559; Radovan Antić, T. 16747; Goran Buzaković, T. 17682-83; Maksim Simeunović, T. 15869; Miroslav Tadić, T. 15213; Jovo Savić, T. 17034, T. 17209; Fadil Topčagić, T. 18330-31; Simo Zarić, T. 19254.

⁹³⁴ Miroslav Tadić, T. 15588; Simo Zarić, T. 20095-96; Dragan Delić, T. 6661-62; Safet Dagović, T. 7172-73; Sulejman Tihić, T. 1366; svjedok C, T. 7982-83.

⁹³⁵ Svjedok E, T. 7660; Stevan Todorović, T. 9110; Hajrija Drljačić, T. 8025-26; svjedok N, T. 6050, T. 6334, T.6062-63; Muhamed Bičić, T. 2640-41; svjedok L, T. 4226; svjedok M, T. 5022-24; Fatima Zarić, T. 18043; Petar Karlović, T. 18434-36; Jusuf Arnautović, T. 18094-95; Naser Sejdić, T. 17532-33; Stojan Damjanović, T. 17785; Željko Volašević, T. 17751-52.

⁹³⁶ Radovan Antić, T. 16926; Stevan Nikolić, T. 18559; Miroslav Tadić, T. 15227; Simo Zarić, T. 19255.

⁹³⁷ Safet Dagović, T. 7176-77; Miroslav Tadić, T. 15595; Goran Buzaković, T. 17672-73; Pašaga Tihić, T. 18191; Jusuf Arnautović, T. 18118; Fadil Topčagić, T. 18333-39; Đorđe Tubaković, T. 17950-51.

⁹³⁸ Radovan Antić, T. 16746, T. 16864-65; Goran Buzaković, T. 17680-83, T. 17688-89, T. 17695; Maksim Simeunović, T. 15869; Jovo Savić, T. 17029-30; Simo Zarić, T. 19253-54; Miroslav Tadić, T. 15232.

454. Pretresno vijeće smatra da je oružje uglavnom prikupljano od muslimanskih i hrvatskih civila.⁹³⁹

455. Premda se razmotreni dokazi tiču nasilnog preuzimanja vlasti u gradu Bosanskom Šamcu 17. aprila 1992. godine, Pretresno vijeće prihvata da su snage koje su preuzele kontrolu nad Bosanskim Šamcem u roku od nekoliko dana stekle kontrolu nad većim dijelom Opštine Bosanski Šamac.

456. Pretresno vijeće se uvjerilo da nasilno preuzimanje vlasti u Opštini Bosanski Šamac samo za sebe i samo po sebi ne doseže potreban stepen težine da bi se na njemu zasnivao progon.

⁹³⁹ Ibrahim Salkić, T. 3252-54.

**XI. NAREĐENJA, UPUTSTVA, ODLUKE I DRUGI PROPISI
IZDANI U IME SRPSKOG KRIZNOG ŠTABA I RATNOG
PREDSJEDNIŠTVA KOJIMA SU KRŠENA PRAVA NESRPSKIH
CIVILA NA JEDNAKOST PRED ZAKONOM I NARUŠAVANO
NJIHOVO PRAVO NA OSTVARIVANJE OSNOVNIH I
TEMELJNIH PRAVA**

A. Dokazi

457. Prema "Izvodu iz Uputstva za rad kriznih štabova srpskog naroda u opštinama", Krizni štab za vrijeme ratnog stanja preuzima "sve prerogative i funkcije skupština opština, kad one nisu u mogućnosti da se sastanu".⁹⁴⁰ Krizni štab je, dakle, bio ovlašten da izdaje odluke i druge propise.⁹⁴¹ Nadalje, "Izvod iz Uputstva" nalaže da Krizni štab usvaja odluke "u punom sastavu".⁹⁴²

458. Svjedoci optužbe⁹⁴³ i odbrane⁹⁴⁴ posvjedočili su da je procedura donošenja odluka u Kriznom štabu Srpske opštine Bosanski Šamac bila demokratska. Zasnivala se na principu "jedan čovjek -jedan glas" i zakonski akti su se usvajali prostom većinom glasova.

459. Krizni štab, kasnije preimenovan u Ratno predsjedništvo, kao najviši organ civilne vlasti u Bosanskom Šamcu, po osnivanju je izdao više naređenja, uputstava, odluka i drugih propisa.

460. Blagoje Simić je kao predsjednik Kriznog štaba potpisao većinu pisanih dokumenata.⁹⁴⁵

⁹⁴⁰ DP P128, "Izvod iz Uputstva za rad kriznih štabova srpskog naroda u opštinama" od 26. aprila 1992., par. 1.

⁹⁴¹ DP P128, par. 14 glasi: "Krizni štab odlučuje i zasjeda u punom sastavu, vodi službeni zapisnik, izdaje pismene odluke i pravi sedmične izvještaje koje dostavlja regionalnim, odnosno državnim organima Srpske Republike BiH".

⁹⁴² DP P128, par. 14.

⁹⁴³ Stevan Todorović, T. 9308-09. Stevan Todorović je posvjedočio da je Blagoje Simić u raspravama prilično često znao biti nadglasan. Na primjer, prisjetio se kako je Blagoje Simić predložio Mirka Lukića za funkciju predsjednika Izvršnog odbora, dok su Stevan Todorović i nekoliko drugih ljudi predložili Milana Simića. Blagoje Simić se s tim nije složio, ali usvojen je prijedlog većine i imenovan je Milan Simić, T. 9876-77.

⁹⁴⁴ Simeon Simić, T. 13033; Božo Ninković, T. 13693; Blagoje Simić, T. 12261-62, T. 12301.

⁹⁴⁵ Božo Ninković je posvjedočio da je, prema proceduri, predsjednik morao potpisati dokumente, T. 13693. Na većini dokaznih predmeta koji potiču iz Kriznog štaba i Ratnog predsjedništva pisalom mašinom je otkucan potpis Blagoja Simića i njegova funkcija, "predsjednik Kriznog štaba".

1. Odluka o izolaciji Hrvata⁹⁴⁶

461. Dokazni predmet P71 je odluka usvojena 15. maja 1992. u kojoj se kaže: “na teritoriji Srpske opštine Bosanski Šamac privode se u izolaciju svi pripadnici hrvatskog naroda i raspoređuju na vitalne objekte u gradu i selima”. U preambuli odluke navodi se da ju je donio Krizni štab Srpske opštine Bosanski Šamac.⁹⁴⁷

462. Steven Todorović je posvjedočio da je pečat na odluci pečat Kriznog štaba i da mu je Blagoje Simić rekao da je tu odluku sastavio na "Lugarovo" insistiranje. Steven Todorović je, međutim, izjavio da Krizni štab nikad nije raspravljao o odluci o izolaciji nesrba u Šamcu.⁹⁴⁸

463. Blagoje Simić je posvjedočio da Krizni štab nije donio odluku o izolaciji lica hrvatske nacionalnosti. Odluke Kriznog štaba bile su pisane ćirilicom, a ova odluka je napisana latinicom. Nadalje, porekao je da je potpis na odluci njegov i izjavio da sa Stevanom Todorevićem nije razgovarao o toj odluci.⁹⁴⁹ Brojni svjedoci odbrane su takođe posvjedočili da Krizni štab nije izdao tu odluku.⁹⁵⁰

464. Simo Zarić je posvjedočio da je tu odluku vidio u Stanici javne bezbjednosti. Na stolu Stevana Todorovića bila su "dva-tri primjerka". Simo Zarić je o toj odluci razgovarao sa Savom Čančarevićem. Savo Čančarević je Simi Zariću rekao da je Stevan Todorović rekao "da to policija mora uraditi, da postoji odluka Kriznog štaba oko toga". Simo Zarić je posvjedočio: "po mojoj procjeni, da je to bio potpis dole g. Blagoja Simića, u tom trenutku, koliko se sjećam". On je zaključio da iza te odluke stoji Krizni štab.⁹⁵¹

2. Zabrana političkog djelovanja i političkog zastupanja

465. Dokazni predmet P91 je Naredba Kriznog štaba od 12. juna 1992. kojom se zabranjuje političko djelovanje. U članu 1 zabranjuje se "rad i djelovanje svih političkih stranaka i drugih političkih organizacija i udruženja" na teritoriji opštine

⁹⁴⁶ Odluke, naređenja i drugi propisi koji se pominju u ovom dijelu nemaju naslova.

⁹⁴⁷ U preambuli dokaznog predmeta P71 se kaže: “Zbog stalnog bombardovanja, osnovane sumnje da se vrši navođenje, saradnje sa zlikovcima, zasjeda i nekorektnog ponašanja, Krizni štab Srpske opštine Bosanski Šamac na svojoj sjednici održanoj dana 15.05.1992. donosi sljedeću Odluku”.

⁹⁴⁸ Stevan Todorović, T. 9268, T. 9279-80, T. 9285-86.

⁹⁴⁹ Blagoje Simić, T. 12358-59. Potpis na odluci je nečitak.

⁹⁵⁰ Miroslav Tadić, T. 15309-12; Savo Popović, T. 16302; Simeon Simić, T. 13104-05; Mirko Lukić, T. 12905; Velimir Maslić, T. 14219-21; svjedok DW 2/3, T. 14488-89; Dario Radić, T.15104-08; Teodor Tutnjević, T. 17497-501; Mitar Mitrović, T. 18725.

⁹⁵¹ Simo Zarić, T. 19755.

Bosanski Šamac. U članu 2 se kaže da će svi uključeni u neku političku aktivnost ili stranku biti "priveden[i] od strane organa bezbjednosti radi preduzimanja zakonskih mjera".

466. Stevan Todorović je posvjedočio da se ne sjeća da je vršio hapšenja na osnovu odluke o zabrani političkog djelovanja.⁹⁵² Osim toga, u svom iskazu je rekao da su u tom periodu Radovan Karadžić ili Skupština Republike Srpske donijeli odluku da se rad svih stranaka privremeno prekine i obnovi nakon rata. Zbog toga je zamrznut rad svih političkih stranaka u Republici Srpskoj.⁹⁵³

467. Blagoje Simić je posvjedočio da SDS nije djelovao tokom oružanog sukoba zbog uredbе koju je izdala vlada Republike Srpske, a kojom se političkim strankama nalaže da zamrznū svoje aktivnosti "u vrijeme neposredne ratne opasnosti i ratnog stanja".⁹⁵⁴ Dušan Tanasić je posvjedočio i da je "Republika" odmah po izbijanju sukoba zabranila sve političke stranke.⁹⁵⁵ Drugi svjedoci odbrane su posvjedočili da se odluka Kriznog štaba odnosila na sve političke stranke, uključujući SDS.⁹⁵⁶

3. Zabrana okupljanja tri ili više lica nesrpske nacionalnosti

468. Dokazni predmet P40 je Naredba od 4. avgusta 1992. kojom se zabranjuje okupljanje tri ili više Muslimana ili Hrvata na javnim mjestima. U paragrafu 1 Naredbe se kaže: "zabranjujem grupisanje tri i više Muslimana ili Hrvata na javnim mjestima".⁹⁵⁷ U paragrafu 2 se kaže: "Svako grupisanje upozoriti na zabranu, a ako se ponovi učesnike privesti i hapsiti". Nadalje, u paragrafu 3 se kaže da su za izvršenje ove naredbe "lično odgovorni komandir voda vojne policije i komandir Stanice javne bezbjednosti". Naredbu je potpisao Stevan Todorović, kao načelnik "SJB".

469. Stevan Todorović je posvjedočio da je on donio odluku da se izda to naređenje i taj dokument potpisao. Naredba Kriznog štaba bila je izvješena na oglasnoj ploči, te zalijepljena na izloge i zgrade u gradu.⁹⁵⁸

⁹⁵² Stevan Todorović, T. 9212-13.

⁹⁵³ Stevan Todorović, T. 9212.

⁹⁵⁴ Blagoje Simić, T. 12372.

⁹⁵⁵ Dušan Tanasić, T. 13761.

⁹⁵⁶ Savo Popović, T. 16435; Dragoljub Stefanović, vanpretresni iskaz, T. 325; Stanko Pivašević, T. 19695.

⁹⁵⁷ DP P40. Naredba kojom se zabranjuje okupljanje tri ili više Muslimana ili Hrvata na javnim mjestima.

⁹⁵⁸ Stevan Todorović, T. 9256-57.

470. Svjedoci optužbe su posvjedočili da je naredba kojom se zabranjuje okupljanje nesrba na javnim mjestima emitovana putem radija i razglašena plakatima koji su postavljeni po cijelom gradu.⁹⁵⁹ Međutim, Ljubomir Čordašević, koji je za vrijeme sukoba radio na Radiju Šamac, rekao je da Radio nije emitovao tu naredbu.⁹⁶⁰

4. Uvođenje policijskog sata u Bosanskom Šamcu

471. Svjedoci optužbe su posvjedočili da je za civile nesrpske nacionalnosti po izbijanju neprijateljstava uveden policijski sat. Policijski sat je razglašen putem sredstava javnog informisanja.⁹⁶¹ Snježana Delić je posvjedočila da je Radio Šamac proglasio policijski sat u vremenu od 21:00 do 06:00 sati. U proglasu je rečeno da ga uvodi Krizni štab.⁹⁶²

472. Drugi svjedoci su posvjedočili da je uveden policijski sat u vremenu od 22:00 sata do jutra za sve građane Bosanskog Šamca, bez obzira na nacionalnost.⁹⁶³

5. Zabrana napuštanja Bosanskog Šamca bez "posebne propusnice"

473. Izvedeni su i dokazi o tome kako su Krizni štab i policija ograničavali izlazak civila iz opštine Bosanski Šamac, kao i ulazak u nju.

474. Dana 17. aprila 1992., načelnik Stanice javne bezbjednosti Bosanski Šamac izdao je Naredbu kojom se "Zabranjuje [...] izlazak i ulazak u grad Bosanski Šamac bez prethodnog pismenog odobrenja". Naredbu je potpisao Stevan Todorović.⁹⁶⁴ Uslijedilo je postavljanje kontrolnih punktova po cijeloj teritoriji Bosanskog Šamca.⁹⁶⁵

475. Dana 21. maja 1992., Krizni štab je izdao "Odluku o zabrani izlaska svim licima sa teritorije Srpske opštine Bosanski Šamac". U toj Odluci se kaže: "Zabranjuje se izlazak svim licima sa teritorije Srpske opštine Bosanski Šamac, bez posebne

⁹⁵⁹ Snježana Delić, T. 6410-14; Jelena Kapetanović, T. 8928-29; Esad Dagović, T. 3918; svjedok L, T. 4331-32; svjedok M, T. 5213; Safet Dagović, T. 7344; Kemal Mehinović, T. 7396; svjedok C, T. 7894-96; Hajrija Drljačić, T. 8039; Ediba Bobić, T. 11251-57; svjedok P, T. 11546-47.

⁹⁶⁰ Ljubomir Čordašević, vanpretresni iskaz, T. 347.

⁹⁶¹ Svjedokinja G, T. 4049-50; svjedok L, T. 4330-31; svjedok C, T. 7891.

⁹⁶² Snježana Delić, T. 6405-14.

⁹⁶³ Andrija Petrić, T. 17589; svjedok M, T. 5213-14.

⁹⁶⁴ DP P36, Naredba kojom se zabranjuje ulazak i izlazak iz grada Bosanski Šamac bez prethodnog pismenog odobrenja, 17. april 1992. Stevan Todorović, T. 9094.

⁹⁶⁵ Svjedok L, T. 4256-65; svjedokinja K, T. 4609-16; svjedok P, T. 11547-48.

propusnice".⁹⁶⁶ Tu Odluku je donio Krizni štab na osnovu odluke SAO Semberija i Majevice.⁹⁶⁷

476. Brojni svjedoci su posvjedočili da se zabrana izlaska iz Bosanskog Šamca odnosila na sve građane bez obzira na njihovu nacionalnost. Da bi se napustila teritorija Srpske opštine Bosanski Šamac bilo je potrebno dobiti propusnicu od nadležnih organa. Stanica javne bezbjednosti je uglavnom bila nadležna za izdavanje propusnica civilima, a vojska je izdavala propusnice vojnim obveznicima odnosno vojnicima.⁹⁶⁸ Svjedoci optužbe i dva svjedoka odbrane posvjedočili su da je i Krizni štab izdavao propusnice,⁹⁶⁹ premda je Blagoje Simić to porekao.⁹⁷⁰ Zabrana je deklarativno imala svrhu da spriječi dezertiranje.⁹⁷¹

477. Svjedok optužbe L i svjedok odbrane Fadil Topčagić posvjedočili su da se opšta zabrana odnosila samo na nesrbe.⁹⁷²

6. Bijeli povezi ili trake na rukavu⁹⁷³

478. Svjedoci optužbe su posvjedočili da je Krizni štab ubrzo nakon nasilnog preuzimanja vlasti u Bosanskom Šamcu građanima muslimanske i hrvatske nacionalnosti naredio da nose bijele trake na rukavu.⁹⁷⁴ Svjedok C je posvjedočio da

⁹⁶⁶ Dokazni predmet P90, Odluka o zabrani izlaska svim licima sa teritorije Srpske opštine Bosanski Šamac, 21. maj 1992.

⁹⁶⁷ Blagoje Simić je posvjedočio da je SAO Semberija i Majevice donio sličnu odluku i da su u to vrijeme civilne vlasti bile dužne poštovati odluke SAO Semberija i Majevice, T. 12371-72.

⁹⁶⁸ U članu 2 DP P90 stoji: "Propusnice se izdaju u Stanici javne bezbjednosti za civilne osobe i u nadležnim vojnim komandama za vojne obveznike". Vidi takođe Stevan Todorović, T. 9564-67, T. 9208-11, T.10145-47; svjedok Q, T. 11722; Simeon Simić, T. 13049-50; Slobodan Sjenčić, vanpretresni iskaz, T. 263; Nedžvija Avdić, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 8; Božo Ninković, T. 13562-63; Ljubomir Čordašević, vanpretresni iskaz, T. 356; Mirko Lukić je izjavio da je svima pod radnom obavezom trebala dozvola za kretanje. Stanica javne bezbjednosti je izdavala propusnice članovima Izvršnog odbora, zaposlenima i svima drugima. Nadležna komanda je izdavala propusnice pripadnicima vojske. Da bi se spriječio nekontrolisan izvoz materijalnih dobara, svi vojni obveznici morali su imati propusnice da bi mogli izaći iz te zone i saglasnost za izvoz robe na kontrolisan način, T. 12750; Miloš Čulapović, vanpretresni iskaz, T. 236-239; Amir Nukić, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 10; Mithat Ibralić, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 9; vidi takođe DP D82/3, odobrenje-propusnicu za putovanje u inostranstvo, koju je Odsjek Ministarstva odbrane Bosanski Šamac izdao Muslimanu, Samiru Okiću.

⁹⁶⁹ Osman Jašarević, T. 10627; svjedok L, T. 4259-65; svjedokinja K, T. 4609-16; svjedok P, T. 11548; Simeon Simić je posvjedočio da je Krizni štab povremeno izdavao propusnice, T. 13049-50; Dušan Gavrić, T. 17346-47.

⁹⁷⁰ Blagoje Simić, T. 12372.

⁹⁷¹ Stevan Todorović, T. 9097; Blagoje Simić, T. 12371-72.

⁹⁷² Svjedok L, T. 4384; Fadil Topčagić je posvjedočio da je tokom rata bilo gotovo nemoguće da osoba s muslimanskim imenom uđe u Srbiju iz Bosne i Hercegovine zato što bi je u tome spriječili policajci na srpskoj granici. Zbog toga se Fadil Topčagić, Musliman, da bi prešao srpsku granicu i da bi se vratio u Bosanski Šamac, služio ličnim kartama svojih prijatelja, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 66.

⁹⁷³ Svjedoci su često koristili izraze "povezi" i "trake na rukavu" kao međusobno zamjenjive.

⁹⁷⁴ Ibrahim Salkić, T. 3577; Esad Dagović, T. 3918-19; svjedokinja G, T. 4048-49; svjedok M, T. 5215-28; svjedok N, T. 6056-60; Snježana Delić, T. 6393; Dragan Delić, T. 6665-66; Nusret

je nakon 17. aprila 1992. na radiju čuo naredbu o nošenju bijelih traka na rukavu. Odnosila se samo na Muslimane i Hrvate. Hajrija Drljačić je posvjedočila da je 18. aprila na svojim ulaznim vratima vidjela zalijepljenu obavijest da Muslimani i Hrvati moraju nositi bijele trake na rukavu. Komšije su joj rekle da je tu odluku izdao Krizni štab.⁹⁷⁵

479. Stevan Todorović je, naprotiv, posvjedočio da nikad nije vidio građane nesrpske nacionalnosti s bijelim trakama na rukavu. Izjavio je da ni policija ni Krizni štab nikad nisu izdali takvu odluku.⁹⁷⁶ Svjedoci odbrane su takođe posvjedočili da nesrbima nije bilo naređeno da nose bijele trake na rukavu.⁹⁷⁷

480. Svjedoci optužbe⁹⁷⁸ i svjedoci odbrane⁹⁷⁹ posvjedočili su da su u prvim danima sukoba građani svih nacionalnosti nosili bijele poveze ili trake na rukavima da bi se razlikovali od protivničke strane. Civili su nosili trake na rukavama da bi se zaštitili, to im nije bilo naređeno.

481. Nadalje, brojni svjedoci optužbe⁹⁸⁰ i odbrane⁹⁸¹ posvjedočili su da su nakon preuzimanja vlasti u Bosanskom Šamcu vidjeli vojnike, među kojima su bili i pripadnici 4. odreda, s bijelim trakama na epoletama ili podlakticama. Ibrahim Salkić je u svom iskazu rekao da je vidio Miroslava Tadića i Simu Zarića s bijelom trakom na ramenu, odnosno na epoleti.⁹⁸²

482. Simo Zarić je posvjedočio da je komanda 17. taktičke grupe naredila pripadnicima 4. odreda na odbrambenim linijama da na svoje uniforme stave oznake i

Hadžijusufović, T. 6869-80; Safet Dagović, T. 7178-79; Kemal Mehinović, T. 7393-97; svjedok E, T. 7669-74; svjedok C, T. 7891-95; Jelena Kapetanović, T. 8928-29; Osman Jašarević, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 46; Ediba Bobić, T. 11251-55; Kemal Bobić, T. 11382-83; svjedok P, T. 11546-47.

⁹⁷⁵ Hajrija Drljačić, T. 8029-30.

⁹⁷⁶ Stevan Todorović, T. 9920-21.

⁹⁷⁷ Musliman Nedžvija Avdić je izjavio da nikad nije morao nositi bijelu traku na rukavu da bi se kretao po gradu. Čuo je da su na početku rata neki građani nosili trake na rukavima iz bezbjednosnih razloga, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 10; Simeon Simić, T. 13059-60; Andrija Petrić, T. 17589.

⁹⁷⁸ Svjedok DW 2/3, T.14450-51.

⁹⁷⁹ Vladimir Šarkanović, T. 16512-13, T. 16565; Nedžvija Avdić, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 10; Ljubomir Čordašević, vanpretresni iskaz, T. 346-347; Amir Nukić, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 11.

⁹⁸⁰ Stevan Todorović, T. 9920-21; Osman Jašarević je posvjedočio da su pripadnici TO-a nosili bijele trake na rukavima i da "ko je se god kretao morao je nosit bijelu traku", T. 1062 /10621 u transkriptu na bosanskom/

⁹⁸¹ Miroslav Tadić, T. 15240; Blagoje Simić, T. 12318-19; Mirko Lukić, T. 12841-42; Velimir Maslić, T. 14150-51; Mladen Borbeli, T. 14711-15; Ljubomir Čordašević, vanpretresni iskaz, T. 346-47; Vladimir Šarkanović, T. 16512-13; Jovo Savić, T. 17030; Kosta Simić, T. 16968-69; Goran Buzaković, T. 17672; Teodor Tutnjević, T. 17438; Fadil Topčagić, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 45.

⁹⁸² Ibrahim Salkić, T. 3242, T. 3250-52, T. 3576.

bijele trake. Da bi se ta naredba izvršila, Simo Zarić je otišao u prodavnicu tekstila u Bosanskom Šamcu da kupi bijelu tkaninu za izradu traka.⁹⁸³

7. Ograničenja potrošnje alkohola i goriva

483. Krizni štab je izdao više odluka kojima se ograničava potrošnja alkohola i goriva.

484. Dokazni predmet P93 je Naredba koju je Krizni štab izdao 28. aprila 1992., kojom se zabranjuje javna prodaja alkohola u svim trgovinama i javnim objektima na teritoriji Srpske opštine Bosanski Šamac. Dokazni predmet D45/1 od 9. maja 1992. je Odluka Kriznog štaba kojom se nalaže zatvaranje svih ugostiteljskih objekata u kojima se toče alkoholna pića na teritoriji Srpske opštine Bosanski Šamac. Više svjedoka je posvjedočilo da su te naredbe izdane da bi se povećala javna bezbjednost u opštini, te da u sprovođenju Naredbe i Odluke nisu pravljene razlike. Blagoje Simić je izjavio da je ta Odluka donijeta zato da bi se tokom sukoba spriječili daljnji incidenti povezani s konzumacijom alkohola.⁹⁸⁴

485. Dokaz D44/1 je Odluka Kriznog štaba od 8. maja 1999. kojom se naređuje “svim benzinskim pumpama [u opštini Bosanski Šamac] da do daljnjega vrše isporuku goriva u količini od 10 litara i to jednom sedmično”.

486. Dok je svjedokinja optužbe K u svom iskazu rekla da se ta odluka odnosila samo na građane nesrpske nacionalnosti,⁹⁸⁵ Stevan Todorović i Mirko Lukić su posvjedočili da je ta odluka usvojena s ciljem štednje goriva tokom sukoba i da se odnosila na sve građane bez razlike, odnosno bez obzira na njihovu nacionalnost.⁹⁸⁶

⁹⁸³ Simo Zarić, T. 19243. Radovan Antić se sjeća da je 17. aprila 1992. pretpostavljeni starješina komandi 4. odreda izdao naredbu da pripadnike 4. odreda na određen način obilježi. To je obrazloženo činjenicom da velik broj pripadnika 4. odreda nije imao regularne uniforme, tako da su ljudi na dužnost išli u civilnoj odjeći, noseći vojno oružje, čime su se izlagali opasnosti da dođu u sukob s policijom. On je odlučio da te oznake budu bijele trake koje su nosili na lijevoj ili desnoj naramenici, ili na rukavu, T. 16748-49.

⁹⁸⁴ Stevan Todorović, T. 9463, T. 9792-94; Blagoje Simić, T. 12374; Simeon Simić, T. 13052; Jovo Savić, T. 17009-10; Mirko Lukić, T. 12709.

⁹⁸⁵ Svjedokinja K je posvjedočila da je jednog dana, dok je njen sin radio na benzinskoj pumpi, došao Crni i rekao njenom sinu da benzinska pumpa od tog trenutka pripada njemu. Bivši vlasnik je bio jedan Musliman oženjen Srpkinjom. U periodu nakon 17. aprila dok je njen sin tamo radio, davao je benzin samo za potvrde, a ne za novac. Takve potvrde su imala vozila iz Kriznog štaba i vojska. Muslimani i Hrvati nisu imali pravo na potvrde. Sin svjedokinje K je radio na benzinskoj pumpi do sredine maja. U tom periodu nije primao platu jer benzinska pumpa nakon 17. aprila nije primala novac nego samo bonove, T. 4616-18.

⁹⁸⁶ Stevan Todorović, T. 9787-91; Mirko Lukić, T. 12708-09.

8. Povremeni prekidi dovoda električne energije i vode, te prekidi telefonskih veza

487. Svjedoci optužbe su posvjedočili da su po izbijanju neprijateljstava civilima nesrbima u Bosanskom Šamcu isključene telefonske linije, dok su telefoni Srba i dalje radili.⁹⁸⁷ Kemal Bobić je posvjedočio da su civili srpske nacionalnosti uglavnom dopuštali nesrbima da se služe njihovim telefonima.⁹⁸⁸

488. Međutim, i svjedoci optužbe i svjedoci odbrane su posvjedočili da nestašice električne energije i vode nisu bile posljedica smišljene strategije civilnih vlasti nego granatiranja grada. Osim toga, nestašice su pogađale sve, bez obzira na nacionalnost.⁹⁸⁹ Božo Ninković je posvjedočio da zbog bombardovanja vodovoda Bosanski Šamac nekoliko dana nije imao vode i voda se duže vrijeme nije mogla hlorisati.⁹⁹⁰

9. Snabdijevanje osnovnim potrepštinama

489. Civilno stanovništvo je trpilo nestašicu hrane i sanitetskog materijala.

490. Svjedoci optužbe su posvjedočili da nersrbi nisu imali jednak pristup hrani i da su bili diskriminirani u raspodjeli hrane.⁹⁹¹

491. Brojni svjedoci odbrane su posvjedočili da je Izvršni odbor Srpske opštine Bosanski Šamac, da bi izašao na kraj s nestašicom hrane, otvorio javne kuhinje i dijelio hranu stanovništvu, bez obzira na nacionalnost. Osim toga, Izvršni odbor je organizovao pijacu i stočnu pijacu da bi omogućio onima s viškom namirnica da ih na pijaci prodaju.⁹⁹² Civili su dobivali hranu i od Crvenog krsta.⁹⁹³

⁹⁸⁷ Safet Dagović, T. 7252-54; Ediba Bobić, T. 11361-62; Hajrija Drljačić, T. 8039-41.

⁹⁸⁸ Kemal Bobić, T. 11383-84.

⁹⁸⁹ Blagoje Simić, T. 12280; Slobodan Sjenčić, vanpretresni iskaz, T. 256-72; Nedžvija Avdić, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 11-12. Vidi takođe DP D132/1 i DP D133/1 - Zapisnik "Vodovoda i kanalizacije" Bosanski Šamac od 24. septembra 1992.; Mirko Lukić, T. 12799-12871; Perica Krstanović, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 14-17; Čedomir Simić, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 12.

⁹⁹⁰ Božo Ninković, T. 13460-61.

⁹⁹¹ Hajrija Drljačić, T. 8033-34; Jelena Kapetanović, T. 10297-98; Ediba Bobić, T. 11301.

⁹⁹² Blagoje Simić, T. 12279-80, T. 12406-11; Miroslav Tadić, T. 15215-19; Nedžvija Avdić, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 7; Božo Ninković, T. 13599; Stanko Dujković, vanpretresni iskaz, T. 292-296; Amir Nukić, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 8; Mithat Ibralić, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 10; Lazar Mirkić, izjava na osnovu Rule 92bis, par. 10; Mijo Babić, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 4; Ljubomir Čordašević, vanpretresni iskaz, T. 346.

⁹⁹³ Opštinski Crveni krst snabdijevao je stanovnike Šamca osnovnim namirnicama. DP D99/3 (Dokument pod naslovom "Obezbjeđivanje brašna za stanovnike Zasavice", 29. septembar 1992.); DP D22g/2 (pod pečatom) i DP D22h/2 (pod pečatom) (Potvrde Opštinskog Crvenog krsta – pomoć stanovništvu); DP D42/3 (Spisak lica koja primaju humanitarnu pomoć opštinskog Crvenog krsta); DP

492. Nadalje, svjedoci odbrane su posvjedočili da u pružanju medicinske pomoći tokom sukoba nisu pravljene razlike.⁹⁹⁴ Blagoje Simić je u svom iskazu rekao da se starao da se svim građanima Bosanskog Šamca bez razlike pružaju usluge dijalize i vakcinacije.⁹⁹⁵ Mirko Lukić je izjavio da je tokom cijelog rata hemodijaliza radila za sve pacijente, bez obzira na nacionalnost.⁹⁹⁶ Osim toga, Blagoje Simić je posvjedočio da je Krizni štab pomogao Ministarstvu zdravstva u pogledu obezbjeđivanja sredstava i lijekova.⁹⁹⁷

10. Privremeni smještaj

493. Dokazni predmet P85 je "Naredba o izvršavanju Odluke Kriznog štaba o privremenom smještaju razmijenjenih lica sa teritorije opštine Odžak" od 9. juna 1992. godine.

494. Prema nekim svjedocima odbrane, Krizni štab, Ratno predsjedništvo i Izvršni odbor pomagali su u organizovanju smještaja srpskih izbjeglica koje su iz susjednih sela stizale u Bosanski Šamac.⁹⁹⁸ Štaviše, pomagali su da se građani Bosanskog Šamca čije su kuće uništene tokom sukoba, bez obzira na njihovu nacionalnost, smjeste u napuštene stanove.⁹⁹⁹

D43/3 (Kriterijumi opštinskog Crvenog krsta za raspodjelu osnovnih životnih namirnica licima koja se nalaze u stanju socijalne potrebe); DP D44/3, DP D45/3, DP D87/3 (Crveni krst Opštine, Spisak lica kojima se dijeli hljeb i mlijeko); DP D85/3 (Spisak angažovanih aktivista opštinskog Crvenog krsta).

⁹⁹⁴ Hajrija Drljačić, T. 8086-87; Nedžvija Avdić, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 9; Amir Nukić, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 9; Mithat Ibralić, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 13; Desanka Cvijetić, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 10; Čedomir Simić, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 11; T. 18825.

⁹⁹⁵ Blagoje Simić, T. 12274-79; Jovo Lakić, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 8.

⁹⁹⁶ Mirko Lukić, T. 12804-05, DP D106/1.

⁹⁹⁷ Blagoje Simić, T. 12455-56.

⁹⁹⁸ Mirko Lukić, T. 12691-95, T. 12774-77; DP D 111/1, Izvršni odbor Opštine, Odluka o formiranju komisije za dodjelu kuća na privremeno korištenje, 19. juli 1992.; DP D149/1, Rješenje Ratnog predsjedništva o imenovanju Veselina Blagojevića za sekretara za stambeno-komunalne poslove, prostorno uređenje i urbanizam, 16. septembar 1992.; DP D150/1, Ratno predsjedništvo, Odluka o dodjeli na privremeno korišćenje objekata stambenog i drugog prostora, 16. septembar 1992.; DP D151/1, D152/1, Komisija Izvršnog odbora opštine za popis i predaju na privremeno korišćenje objekata stambenog i drugog prostora, Zapisnik o utvrđivanju, identifikaciji i dodjeli za privremeno korišćenje objekata stambenog i drugog prostora, 3. decembar 1992.; DP D154/1, Izvršni odbor opštine, Sekretarijat za stambeno-komunalne poslove, prostorno uređenje i urbanizam, Izvještaj o radu u periodu od 19. septembra; DP D118/1, Izvršni odbor opštine, Odluka o obrazovanju potkomisije za privremeni smještaj i prihvata izbjeglica, 26. decembar 1992.; DP D156/1 A-D, Zahtjev građana za privremeno rješavanje stambenog pitanja podnijete Izvršnom odboru Opštine; DP D157/1, 46 prijave građana o potrebi za smještajem podnijete Sekretarijatu za stambeno-komunalne poslove, prostorno uređenje i urbanizam; D63/3, Štab Civilne zaštite, Pismo Izvršnom odboru, predmet: zahtjev za izdavanje rješenja o privremenom smještaju triju porodica čije stambeno pitanje je neriješeno zbog granatiranja, 14. juni 1992.; DP D136/1, Ministarstvo odbrane, Odsjek Šamac, dopis Sekretarijatu za stambeno-komunalne poslove, predmet: raspoloživost društvenog stana, 29. oktobar 1993.

⁹⁹⁹ DP D150/1, Ratno predsjedništvo, Odluka o dodjeli na privremeno korišćenje objekata stambenog i drugog prostora, 16. septembar 1992.; DP D151/1, D152/1, Komisija Izvršnog odbora Opštine za popis

495. Simeon Simić je posvjedočio da je DP P85 Naredba o smještaju srpskih civila iz opštine Odžak u Bosanski Šamac.¹⁰⁰⁰ U toj Naredbi se kaže da se izbjeglice moraju javiti u Kruškovo Polje da bi im se organizovao smještaj. To nije bilo lako zato što je u Šamcu bilo mnogo raseljenih lica koja su izgubila svoje domove i kojima je trebalo naći smještaj.¹⁰⁰¹

496. Veselin Blagojević je izjavio da je tokom 1992. i 1993. godine Sekretarijat za stambeno-komunalne poslove,¹⁰⁰² koji je podnosio izvještaje Izvršnom odboru, obezbijedio smještaj za pet i po hiljada ljudi. Nekim ljudima je smještaj pružan u više navrata zato što su njihove kuće više puta oštećivane.¹⁰⁰³ Sekretarijat za stambeno-komunalne poslove se uglavnom bavio opravkama kuća. Ulica po imenu Vijenac uz rijeku Savu, gdje je živjelo mnogo Muslimana, bila je jako oštećena kada ju je bombardovao avion iz Hrvatske. Od pet jako oštećenih kuća koje su popravljali, tri su pripadale Muslimanima. Oštećene su kuće Nurije Arapovića, Ante Sebišića, a drugih imena se ne sjeća.¹⁰⁰⁴ Veselin Blagojević tvrdi da su objekti uvijek dodijeljavani lica ma na privremeno korišćenje. Dodjeljeni objekti su bili napuštene kuće i stanovi, te stanovi koji nisu bili napušteni, ali u kojima je bilo viška prostora za smještaj tih lica.¹⁰⁰⁵ Većina stanovnika kojima je pružen smještaj bili su srpske nacionalnosti. Međutim, u pogledu smještaja nije bilo diskriminacije po nacionalnoj osnovi. Kada bi u Sekretarijat došao zahtjev, proučili bi ga da vide o kome je riječ i kolika je porodica, odakle je došla i ima li pokretne imovine.¹⁰⁰⁶

497. Odbrana tvrdi da je Krizni štab obezbijedio zgradu za raseljene osnovce svih nacionalnosti.¹⁰⁰⁷ Osim toga, Krizni štab je pokušao osnovati javno građevinsko

i predaju na privremeno korišćenje objekata stambenog i drugog prostora, Zapisnik o utvrđivanju, identifikaciji i dodjeli za privremeno korišćenje objekata stambenog i drugog prostora, 3. decembar 1992.; DP D118/1, Izvršni odbor Opštine, Odluka o obrazovanju potkomisije za privremeni smještaj i prihvat izbjeglica, 26. decembar 1992.; DP D154/1, Izvršni odbor Opštine, Sekretarijat za stambeno-komunalne poslove, prostorno uređenje i urbanizam, Izvještaj o radu u periodu od 19. septembra; DP D156/1 A-D, Zahtjev građana za privremeno rješavanje stambenog pitanja podnijet Izvršnom odboru Opštine; DP D157/1, 46 prijave građana o potrebi za smještajem podnijete Sekretarijatu za stambeno-komunalne poslove, prostorno uređenje i urbanizam.

¹⁰⁰⁰ Simeon Simić, T. 13047.

¹⁰⁰¹ Simeon Simić, T. 13047-48.

¹⁰⁰² DP D18/2, je uredba na kojoj se zasnivao rad Sekretarijata, T. 1396.

¹⁰⁰³ Veselin Blagojević, T. 13966.

¹⁰⁰⁴ Veselin Blagojević, T. 13973-74.

¹⁰⁰⁵ Veselin Blagojević, T. 13974-75.

¹⁰⁰⁶ Veselin Blagojević, T. 13986.

¹⁰⁰⁷ DP D135/1, Ministarstvo odbrane – Odsjek Šamac, Rješenje o dodjeljivanju stambenog prostora osnovnoj školi, 28. april 1993.

preduzeće za popravak oštećenja u Bosanskom Šamcu za sve građane, bez obzira na nacionalnost.¹⁰⁰⁸

498. Nedžvija Avdić je izjavila da su opštinske vlasti popravljale kuće oštećene granatiranjem i pokušavali ih učiniti useljivim u najkraćem mogućem vremenu.¹⁰⁰⁹

11. Druga naređenja

499. Krizni štab je odlučio da dan nasilnog preuzimanja vlasti u Bosanskom Šamcu postane opštinski praznik. U skladu s tim, u članu 4 Statuta Srpske opštine Šamac stoji: "Praznik Opštine je 17. april."¹⁰¹⁰

500. Dana 2. oktobra 1992., Ratno predsjedništvo je usvojilo odluku o preimenovanju opštine Bosanski Šamac u Šamac.¹⁰¹¹ U preambuli ove odluke se navodi da ima za cilj "brisanje svih neželjenih i nametnutih simbola i vrijednosti."

501. Svjedok optužbe Stevan Todorović je posvjedočio da je ta odluka donijeta zato što se u 18. vijeku Bosanski Šamac zvao "Šamac".¹⁰¹² Blagoje Simić i Simeon Simić su posvjedočili da je opština preimenovana kako je ne bi brkali s gradom Slavonskim Šamcom i hrvatskom opštinom Bosanski Šamac-Domaljevac.¹⁰¹³ Blagoje Simić je naglasio da bi opštinu bili nazvali "Srpski Šamac" da im je namjera bila diskriminacija nesrba.¹⁰¹⁴

502. Nadalje, skupština opštine Šamac je 30. septembra 1993. usvojila Odluku o promjeni naziva ulica u Šamcu.¹⁰¹⁵ Stevan Todorović je posvjedočio da je većina ulica navedenih u članu 1 nazvana imenima važnih ličnosti iz srpske istorije, dok su ranije ulice bile nazvane po ljudima i događajima vezanim za sve etničke grupe.¹⁰¹⁶

503. Dana 30. decembra 1993., Skupština opštine Šamac izdala je Odluku o promjeni grba opštine Šamac. U toj odluci se navodi da se grb opštine mijenja kako bi

¹⁰⁰⁸ Simo Zarić, T. 12333-34; DP D64/1, Ratno predsjedništvo, Zaključak o formiranju javnog građevinskog preduzeća, 6. novembar 1992.; DP D153/1, Evidencija o vrsti i obimu oštećenja na građevinskim objektima; DP D79/1, Zahtjev koji je Mjesna zajednica Srpska Tišina podnijela Izvršnom odboru Opštine, predmet: Oštećenja zgrada uslijed bombardovanja, 24. juni 1992.

¹⁰⁰⁹ Nedžvija Avdić, izjava prema pravilu 92bis, par. 11, 12.

¹⁰¹⁰ Statut opštine Šamac objavljen je u *Službenom glasniku opštine Šamac*, br. 2, od 8. avgusta 1994. (DP P125). Stevan Todorović je posvjedočio da je, koliko je njemu poznato, 17. april 1992. dan kada je Bosanski Šamac "oslobođen", T. 9431.

¹⁰¹¹ DP P108.

¹⁰¹² Stevan Todorović, T. 9853.

¹⁰¹³ Simeon Simić, T. 13069-70; Blagoje Simić, T. 12391.

¹⁰¹⁴ Blagoje Simić, T. 12392.

¹⁰¹⁵ Odluka se nalazi u *Službenom glasniku opštine Šamac*, br. 3, od 1. novembra 1994. (DP 126).

sadržavao obilježja “pravoslavnog identiteta naroda koji naseljava ove prostore” i “borbe srpskog naroda za nezavisnost i biološki opstanak”.¹⁰¹⁷

B. Zaključci

504. Pretresno vijeće prihvata da je Krizni štab Srpske opštine Bosanski Šamac, koji je preuzeo sve funkcije Skupštine opštine Bosanski Šamac, imao sva zakonodavna ovlaštenja.¹⁰¹⁸ Nadalje, zaključuje da su se u Kriznom štabu odluke donosile po principu "jedan čovjek - jedan glas", a zakonski akti usvajali prostom većinom glasova.¹⁰¹⁹ S obzirom na gore navedene dokaze, Pretresno vijeće zaključuje da su svi članovi Kriznog štaba imali pravo glasati i tako učestvovati u usvajanju odluka i propisa u ime Kriznog štaba i Ratnog predsjedništva.

505. Pretresno vijeće se nije uvjerilo da je Krizni štab Srpske opštine Bosanski Šamac izdao odluku o izolaciji lica hrvatske nacionalnosti jer nema dokaza pomoću kojih bi se mogao nepobitno identifikovati potpis predsjednika Kriznog štaba Blagoja Simića.¹⁰²⁰ Pretresno vijeće je zaključilo da sama sličnost s drugim dokumentima koje je izdao Krizni štab nije dovoljna za utvrđivanje autorstva.¹⁰²¹

506. Pretresno vijeće prihvata da političke stranke nisu bile aktivne tokom ratnih dejstava zbog odluke Republike Srpske kojom se od političkih stranaka zahtijevalo da zamrznju svoje aktivnosti.¹⁰²² Pretresno vijeće zaključuje da je Krizni štab na osnovu te odluke Republike Srpske izdao Naredbu kojom se zabranjuje političko djelovanje na teritoriji opštine Bosanski Šamac.¹⁰²³

507. Pretresno vijeće ne prihvata da je Naredba kojom se zabranjuje rad i djelovanje političkih stranaka bila diskriminatorna.¹⁰²⁴ Dokazi pokazuju da su sve političke stranke, uključujući SDS, prestale djelovati u Bosanskom Šamcu.¹⁰²⁵ Osim toga, Pretresno vijeće zaključuje da je Naredba po međunarodnom pravu zakonita. I

¹⁰¹⁶ Stevan Todorović, T. 9450-51.

¹⁰¹⁷ Odluka se nalazi u *Službenom glasniku opštine Šamac*, br. 3, od 1. novembra 1994. (DP 126), vidi član 4 Odluke. Stevan Todorović, T. 9452-53.

¹⁰¹⁸ DP P128, par. 1, 14.

¹⁰¹⁹ Stevan Todorović, T. 9308-09; Simeon Simić, T. 13033; Božo Ninković, T. 13693; Blagoje Simić, T. 12261-62, T. 12301.

¹⁰²⁰ DP P71.

¹⁰²¹ Blagoje Simić, T. 12358-59.

¹⁰²² Stevan Todorović, T. 9212; Blagoje Simić, T. 12372.

¹⁰²³ DP P91.

¹⁰²⁴ *Ibid.*

¹⁰²⁵ Blagoje Simić, T. 12372; Dušan Tanasić, T. 13761; Savo Popović, T. 16435; Dragoljub Stefanović, vanpretresni iskaz, T. 325; Stanko Pivašević, T. 19695.

Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima i Evropska konvencija o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda dopuštaju mogućnost privremenog prekida rada političkih stranaka, ako to nalažu posebne okolnosti. Prema članu 22. MPGPP-a, pravo na slobodu udruživanja s drugima može se ograničiti u slučaju opasnosti ako te mjere "ne povlače diskriminaciju", kao što je predviđeno članom 4. MPGPP-a.¹⁰²⁶ Slično tome, član 11. Evropske konvencije o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda, kaže da se pravo na slobodu udruživanja s drugima može ograničiti u slučaju izvanrednih situacija predviđenih članom 15. Konvencije, u kojem se kaže: "U doba rata ili druge javne opasnosti koja prijete opstanku nacije, svaka visoka strana ugovornica može preduzeti mjere koje odstupaju od njenih obaveza po ovoj konvenciji, i to u najnužnijoj mjeri koju zahtijeva hitnost situacije, s tim da takve mjere ne budu u neskladu s njenim drugim obavezama prema međunarodnom pravu."

508. Pretresno vijeće zaključuje da je civilna policija putem Naredbe s potpisom Stevana Todorovića zabranila okupljanje više od tri lica nesrpske nacionalnosti na javnim mjestima.¹⁰²⁷ Pretresno vijeće prihvata tvrdnju da je ta naredba razglašena putem radija i plakata postavljenih po cijelom gradu.¹⁰²⁸ Budući da je Krizni Štab koordinirao upravljanje opštinom s civilnom policijom, Pretresno vijeće zaključuje da je Krizni štab znao da je ta naredba izdata.

509. Pretresno vijeće se uvjerilo da su ograničenja slobode kretanja nametnuta civilnom stanovništvu nakon nasilnog preuzimanja vlasti u Bosanskom Šamcu pogodila sve civile, bez obzira na njihovu nacionalnu pripadnost.¹⁰²⁹ Pretresno vijeće se nije uvjerilo da se policijski sat, uveden po izbijanju neprijateljstava, odnosio samo na civile nesrpske nacionalnosti.

510. Pretresno vijeće se uvjerilo da je Krizni štab usvojio Odluku o opštoj zabrani izlaska s teritorije srpske opštine Bosanski Šamac na osnovu odluke SAO Semberija i Majevice.¹⁰³⁰ Pretresno vijeće se nije uvjerilo da se opšta zabrana izlaska s teritorije bez propusnice odnosila samo na nesrbe. Pretresno vijeće stoga zaključuje da se opšta

¹⁰²⁶ U članu 4(1) MPGPP-a stoji "U doba izvanredne javne opasnosti koja ugrožava opstanak naroda i čije je postojanje službeno proglašeno, države ugovornice ovog Pakta mogu, u opsegu koji je strogo određen potrebama situacije, preduzeti mjere koje ukidaju njihove obaveze iz ovog Pakta uz uslov da te mjere nisu nespojive s njihovim ostalim obavezama po međunarodnom pravu i ne povlače diskriminaciju isključivo na temelju rase, boje kože, pola, jezika, vjere ili socijalnog porijekla."

¹⁰²⁷ DP P40.

¹⁰²⁸ Svjedok L, T. 4331-32; svjedok M, T. 5213; Kemal Mehinović, T. 7396; svjedok C, T. 7894-96; Hajrija Drljačić, T. 8039; svjedok P, T. 11546-47.

¹⁰²⁹ Andrija Petrić, T. 17589; Svjedok M, T. 5213-14.

¹⁰³⁰ DP P90.

zabrana izlaska iz Bosanskog Šamca koju je izdao Krizni štab odnosila na sve civile, bez obzira na njihovu nacionalnu pripadnost.¹⁰³¹

511. Nadalje, Pretresno vijeće se nije uvjerilo da je civilima muslimanske i hrvatske nacionalnosti naređeno da nose bijele trake na rukavima, premda postoje dokazi da su ih na početku sukoba neki civili dobrovoljno nosili.¹⁰³² Međutim, Pretresno vijeće zaključuje da su, kada su izbila neprijateljstva u Bosanskom Šamcu, pripadnici 4. odreda, između ostalih, nosili trake na naramenicama ili podlacticama dok su sudjelovali u napadu ili vojnim pripremama za napad kako bi se razlikovali od protivničkih strana i civilnog stanovništva, kao što to nalaže međunarodno humanitarno pravo.¹⁰³³ Prema članu 44(3) Dopunskog protokola I, borci su se dužni razlikovati od civilnog stanovništva dok sudjeluju u napadu ili u pripremnoj vojnoj operaciji za napad.¹⁰³⁴

512. Pretresno vijeće prihvata da je Krizni štab, odlukama sadržanim u dokaznim predmetima P93 i D45/1, ograničio potrošnju alkohola da bi povećao javnu bezbjednost u opštini Bosanski Šamac. Pretresno vijeće zaključuje da su se obje odluke odnosile na sva mjesta gdje se prodavao alkohol, bez razlike.¹⁰³⁵ Osim toga, Pretresno vijeće prihvata da je Krizni štab usvojio dokazni predmet D44/1 radi štednje goriva tokom sukoba. Pretresno vijeće se nije uvjerilo da se ta odluka primijenjivala samo na civile nesrpske nacionalnosti. S obzirom na gore rečeno, Pretresno vijeće se

¹⁰³¹ Stevan Todorović, T. 9564-67, T. 9208-11, T.10145-47; svjedok Q, T. 11722; Simeon Simić, T. 13049-50; Slobodan Sjenčić, vanpretresni iskaz, T. 263; Nedžvija Avdić, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 8; Božo Ninković, T. 13562-63; Ljubomir Čordašević, vanpretresni iskaz, T. 356; Mirko Lukić, T. 12750; Miloš Čulapović, vanpretresni iskaz, T. 236-239; Amir Nukić, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 10; Mithat Ibralić, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 9.

¹⁰³² DW 2/3, T.14450-51; Vladimir Šarkanović, T. 16512-13, T. 16565; Nedžvija Avdić, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 10; Ljubomir Čordašević, vanpretresni iskaz, T. 346-347; Amir Nukić, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 11.

¹⁰³³ Stevan Todorović, T. 9920-21; Osman Jašarević, T. 1062; Miroslav Tadić, T. 15240; Blagoje Simić, T. 12318-19; Mirko Lukić, T. 12841-42; Velimir Maslić, T. 14150-51; Ljubomir Čordašević, vanpretresni iskaz, T. 346-47; Vladimir Šarkanović, T. 16512-13; Jovo Savić, T. 17030; Goran Buzaković, T. 17672; Teodor Tutnjević, T. 17438; Fadil Topčagić, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 45.

¹⁰³⁴ Član 13 i Ženevske konvencije I i Ženevske konvencije II, član 4 Ženevske konvencije III i članovi 4, 13, 27-34 Ženevske konvencije IV govore o kriterijima po kojima se civili razlikuju od boraca. Prema njima, borci moraju ispunjavati sljedeće uslove: (a) da im na čelu stoji osoba odgovorna za svoje potčinjene; (b) da imaju određeni i na daljinu prepoznatljiv znak raspoznavanja; (c) da otvoreno nose oružje; (d) da svoje operacije izvode u skladu sa zakonima i običajima ratovanja. Ovi uslovi se odnose kako na regularne tako i na neregularne oružane snage.

¹⁰³⁵ Stevan Todorović, T. 9463, T. 9792-94; Blagoje Simić, T. 12374; Simeon Simić, T. 13052; Jovo Savić, T. 17009-10; Mirko Lukić, T. 12709.

uvjerilo da se Krizni štab brinuo za dobrobit svih građana, bez obzira na njihovu nacionalnu pripadnost.¹⁰³⁶

513. Pretresno vijeće prihvata da je civilno stanovništvo zbog granatiranja Bosanskog Šamca trpjelo nestašice električne energije i vode. Pretresno vijeće ne prihvata da su nestašice električne energije i vode pogađale samo nesrbe.¹⁰³⁷

514. Pretresno vijeće se uvjerilo da je vladala i nestašica hrane i sanitetskog materijala. Pretresno vijeće zaključuje da su Krizni štab, Izvršni odbor i opštinski Crveni krst pokušavali pomoći civilnom stanovništvu dijeljenjem osnovnih namirnica svim civilima, bez obzira na nacionalnu pripadnost.¹⁰³⁸ Pretresno vijeće se takođe uvjerilo da se civilima pružala medicinska pomoć, bez obzira na njihovu nacionalnu pripadnost, uz izuzetak zatočenika kojima je odgovarajuća medicinska pomoć namjerno uskraćena.¹⁰³⁹

515. Pretresno vijeće ne prihvata da je Ratno predsjedništvo preimenovanjem opštine Šamac sprovodilo diskriminatornu politiku prema civilima nesrpske nacionalnosti.¹⁰⁴⁰ Međutim, Pretresno vijeće zaključuje da je Krizni štab odlukom o proglašenju dana nasilnog preuzimanja vlasti u Bosanskom Šamcu za opštinski praznik, te promjenom simbola na grbu u isključivo srpska obilježja i imena ulica u imena isključivo srpskih ličnosti postupio diskriminatorno i prekršio prava nesrba na vlastito naslijeđe na području kojem su i njihovi preci dali svoj doprinos.¹⁰⁴¹

516. Premda su gorenavedeni zaključci naveli Pretresno vijeće da konstatuje kako je Krizni štab Srpske opštine Bosanski Šamac izdao određene odluke kojima je

¹⁰³⁶ Stevan Todorović, T. 9787-91; Mirko Lukić, T. 12708-09.

¹⁰³⁷ Blagoje Simić, T. 12280; Slobodan Sjenčić, vanpretresni iskaz, T. 256-72; Nedžvija Avdić, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 11-12. Vidi i dokazne predmete D132/1 i D133/1. Evidencija "Vodovoda i kanalizacije" Bosanski Šamac od 24. septembra 1992.; Mirko Lukić, T. 12799-12871; Perica Krstanović, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 14-17; Čedomir Simić, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 12; Božo Ninković, T. 13460-61.

¹⁰³⁸ Opštinski Crveni krst snadbijevao je stanovnike Šamca osnovnim namirnicama. DP D99/3 (Dokument pod naslovom "Obezbjedivanje brašna za stanovnike Zasavice", 29. septembar 1992.); DP D22g/2 (pod pečatom) i DP D22h/2 (pod pečatom) (Potvrde Opštinskog Crvenog krsta – pomoć stanovništvu); DP D42/3 (Spisak lica koja primaju humanitarnu pomoć opštinskog Crvenog krsta); DP D43/3 (Kriterijumi opštinskog Crvenog krsta za raspodjelu osnovnih životnih namirnica licima koja se nalaze u stanju socijalne potrebe); DP D44/3, DP D45/3, DP D87/3 (Spisak lica kojima se dijeli hljeb i mlijeko); DP D85/3 (Spisak angažovanih aktivista opštinskog Crvenog krsta).

¹⁰³⁹ Hajrija Drljačić, T. 8086-87; Nedžvija Avdić, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 9; Amir Nukić, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 9; Mithat Ibralić, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 13; Desanka Cvijetić, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 10; Čedomir Simić, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 11, T. 18825; Blagoje Simić, T. 12274-79; Jovo Lakić, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 8; Mirko Lukić, T. 12804-05.

¹⁰⁴⁰ DP P108. Stevan Todorović, T. 9853; Simeon Simić, T. 13069-70; Blagoje Simić, T. 12391.

¹⁰⁴¹ DP P125 i DP P126.

prekršeno pravo civila nesrpske nacionalnosti na jednakost pred zakonom, Pretresno vijeće se uvjerilo da te odluke nisu imale dovoljnu težinu da bi se na njima zasnovao progon.

XII. PROTIVPRAVNO HAPŠENJE, LIŠAVANJE SLOBODE I PROTIVPRAVNO ZATOČENJE CIVILA I NJIHOVO ISPITIVANJE

A. Hapšenje bosanskih Hrvata, bosanskih Muslimana i drugih nesrpskih civila

1. Okolnosti hapšenja

517. Svjedoci optužbe su svjedočili o okolnostima svog hapšenja i hapšenja drugih ljudi; svjedočili su kako su ih nakon zauzimanja grada Bosanskog Šamca, 17. aprila 1992. godine, hapsili odvođeci ih iz njihovih domova¹⁰⁴² ili na druge načine, između ostalog i tako da bi ih nazvali telefonom i naredili im da dođu u SUP na razgovor i potom ih uhapsili.¹⁰⁴³

518. Svjedoci odbrane su svjedočili kako su oni ili drugi uhapšeni prvih dana nakon izbijanja rata, 17. aprila 1992. godine, u gradu Bosanskom Šamcu¹⁰⁴⁴ i kako su hapšenja nastavljena i u maju 1992.¹⁰⁴⁵ te tokom čitave godine.¹⁰⁴⁶ Svjedočili su da su za vrijeme sukoba bili hapšeni bosanski Muslimani i bosanski Hrvati¹⁰⁴⁷, ali da su uhapšeni i neki Srbi.¹⁰⁴⁸ Miroslav Tadić je svjedočio da su masovna hapšenja nesrba bila opšte poznata stvar. Znao je da su hapšeni i Srbi, no prema onom što je čuo, čini

¹⁰⁴² Hasan Bičić, T. 2643; Ibrahim Salkić, T. 3240-43; Muhamed Bičić, T. 2929-33; Osman Jašarević, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 47-49; svjedokinja G, T. 4050-51; Esad Dagović, T. 3930-31; svjedok E, T. 7676-77; Kemal Mehinović, T. 7404-07; Jelena Kapetanović, T. 8939-44; svjedok L, T. 4333-35; svjedokinja G, T. 4692-93; svjedok M, T. 5216-17; Stevan Todorović, T. 10003.

¹⁰⁴³ Svjedok N, T. 6062-64; Dragan Delić, T. 6666-67; Snježana Delić, T. 6395; svjedok C, T. 7913-15; Kemal Bobić, T. 11394-96. Neki svjedoci odbrane svjedočili su da su se civili morali javljati u SUP. Savo Đurđević je svjedočio da je znao da se Nuska Piskarević dva puta dnevno, u 08:00 i 20:00 sati, morala javljati u SUP. Tu obavezu javljanja uveo je šef policije Stevan Todorović. Stevan Todorović je od još četiri osobe zahtijevao da se redovno javljaju u SUP. To su Limija Hadžialijagić, Delista Persić, Hasan Izetbegović, i Pašaga Tihić (Savo Đurđević, T. 17628-29).

¹⁰⁴⁴ Pašaga Tihić, T. 18183, T. 18192; Vladimir Šarkanović, T. 16505; Milan Jekić, vanpretresni iskaz, T. 153-54; Svetozar Vasović, T. 14964; Radovan Antić, T. 16843.

¹⁰⁴⁵ Naser Sejdić je svjedočio da su hapšenja ili odlasci u kuće ljudi trajale do kraja aprila/početka maja 1992. (T. 17571-72).

¹⁰⁴⁶ Svjedok DW8/3 je svjedočio da ga je policija uhapsila 27. juna 1992. (izjava na osnovu pravila 92bis, par. 11). Naser Sejdić je svjedočio o tome kako je 7. septembra 1992. u Zasavicu odveo Mirsadu Čeribašić, Jelenu Kapetanović, i Ružu Matić (T. 17573).

¹⁰⁴⁷ Gordana Pavlović, vanpretresni iskaz, T. 76; Željko Volašević, T. 17761; Muharem Bičakčić, T. 98-9; Mirko Pavić, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 14; Naser Sejdić, T. 17549; Miroslav Tadić, T. 15644-65; Fadil Topčagić, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 53.

¹⁰⁴⁸ Željko Volašević, T. 17761; Naser Sejdić, T. 17556-57; Savo Đurđević, T. 17638-39.

se da se većinom radilo o nesrbima.¹⁰⁴⁹ Svjedoci odbrane svjedočili su i o tome da su prvih dana nakon izbijanja rata hapsili i pripadnike 4. odreda.¹⁰⁵⁰

519. Svjedoci optužbe i odbrane svjedočili su da su neki od uhapšenih odvođeni na druga mjesta na području opštine Bosanski Šamac, kao što su Crkvina¹⁰⁵¹ i Zasavica.¹⁰⁵²

(a) Osobe koje su vršile hapšenja

520. Svjedoci optužbe su svjedočili da su hapšenja vršili srpska policija i vojnici,¹⁰⁵³ paravojsne snage¹⁰⁵⁴ i pripadnici 4. odreda.¹⁰⁵⁵

521. Svjedoci odbrane su svjedočili da je policija vršila hapšenja na područjima koja su obuhvatala Bosanski Šamac,¹⁰⁵⁶ Pelagićevo,¹⁰⁵⁷ Crkvinu¹⁰⁵⁸ i Zasavicu,¹⁰⁵⁹ te da su pripadnici paravojske takođe vršili hapšenja.¹⁰⁶⁰ Svjedoci odbrane su svjedočili da je šef policije, Stevan Todorović, određivao ko u Bosanskom Šamcu treba da bude uhapšen i odveden u objekte u gradu ili u Zasavicu ili Crkvinu.¹⁰⁶¹ Mihajlo Topolovac je svjedočio da je Stevan Todorović izdavao naređenja dežurnim oficirima

¹⁰⁴⁹ Miroslav Tadić, T. 15644-45, T. 15673-74.

¹⁰⁵⁰ Maksim Simeunović, T. 15870-73; Radovan Antić, T. 16753-54; Stevan Nikolić, T. 18462-64; Jovo Savić, T. 17041-42.

¹⁰⁵¹ Vladimir Šarkanović, T. 16555-56; Kosta Simić, T. 16958; Simo Zarić, T. 19448-49; Andrija Petrić, T. 17590-92; svjedok P, T. 11565-66, T. 11588-93; Jelena Kapetanović, T. 8943-46; Dragan Lukač, T. 1659-60; svjedok O, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 24.

¹⁰⁵² Svjedok M, T. 5077-78, T. 5089; Ediba Bobić, T. 11272; Snježana Delić, T. 6479-80; Safet Dagović, T. 7235; Naser Sejdić, T. 17536; Muharem Bičakčić, vanpretresni iskaz, T. 99.

¹⁰⁵³ Ediba Bobić, T. 11265-67; svjedokinja G, T. 4050-51; Esad Dagović, T. 3930-31; svjedok O, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 21-22; svjedok M, T. 5216, T. 5078-79; svjedok L, T. 4233-35; svjedokinja K, T. 4676-77; Kemal Mehinović, T. 7405-06; Ibrahim Salkić, T. 3242-43.

¹⁰⁵⁴ Muhamed Bičić, T. 2932; Osman Jašarević, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 47-49; Milan Jekić, vanpretresni iskaz, T.153.

¹⁰⁵⁵ Stevan Todorović, T. 9108-09; Osman Jašarević, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 47-49; Ibrahim Salkić, T. 3241; svjedok M, T. 5029.

¹⁰⁵⁶ Radovan Antić, T. 16752-53; Simeon Simić, T. 13157. Nedžvija Avdić, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 6; svjedok DW 2/3, T. 14462-64; Dario Radić, T. 15071, T. 15105-06; Mustafa Pištoljević, T. 16354-55; svjedok DW8/3, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 11; Naser Sejdić, T. 17542, T. 17571-72; Savo Đurđević, T. 17629-30, T.17634-35, T. 17652-53; Pašaga Tihić, T. 18204-06; Fadil Topčagić, T. 18404; Petar Karlović, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 26; Stevan Arandić, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 27; Miroslav Tadić, T. 15527-28, T. 15274; Milan Jekić, vanpretresni iskaz, T. 151-153.

¹⁰⁵⁷ Marko Kurešević je svjedočio da ga je uhapsila vojna policija Republike Srpske po nalogu Stevana Todorovića i odvela u zatvor u Pelagićevo (T. 17884-85, T. 17893-94).

¹⁰⁵⁸ Andrija Petrić, T. 17590-92; Vladimir Šarkanović, T. 16555.

¹⁰⁵⁹ Naser Sejdić je svjedočio da su ljudi izolovani u Zasavici po nalogu Stevana Todorovića (T. 17574, T. 17536).

¹⁰⁶⁰ Radovan Antić, T. 16755, T. 16889, T. 16869; Fadil Topčagić, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 53; Jovo Savić, T. 17040; Mirko Pavić, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 15; Mihajlo Topolovac, T. 18277; Dario Radić, T. 15060-61; Naser Sejdić, T. 17529-33; Pašaga Tihić, T. 18183.

da formiraju vodove koji su se sastojali od pripadnika paravojsnih snaga i lokalne policije da traže pojedine ljude.¹⁰⁶² Mirko Pavić je svjedočio da je prema njegovim saznanjima naloge za hapšenje izdavao načelnik policije i da je on odlučivao o tome ko ostaje, a ko ide. Svjedočio je da su i pripadnici paravojsnih snaga, Dragan Đorđević Crni i Slobodan Miljković Lugar, imali udjela u donošenju tih odluka.¹⁰⁶³

522. Svjedoci odbrane su svjedočili da pripadnici 4. odreda nisu vršili nikakva hapšenja u Bosanskom Šamcu.¹⁰⁶⁴

523. Svjedok optužbe, Dragan Lukač, svjedočio je da mu je Dragan Stefanović, koji je prisustvovao njegovom hapšenju, rekao da je Krizni štab naložio njegovo hapšenje, a da je predsjednik Kriznog štaba Blagoje Simić.¹⁰⁶⁵ Stevan Todorović je svjedočio da je Krizni štab "od prvog dana" odobrio odluku da se hapse i ispituju bosanski Hrvati i bosanski Muslimani koji imaju oružje i pripremaju oružani ustanak. Krizni štab je *de facto* podržavao tu aktivnost, iako se on ne sjeća nikakvog striktnog pismenog uputstva o tome.¹⁰⁶⁶ Mirko Lukić je svjedočio da je Krizni štab bio nadležan da razmjenjuje ljude koji su se nalazili u pritvoru i da ih zadrži sve do razmjene.¹⁰⁶⁷ Svjedočio je da je Krizni štab sigurno čuo za masovno hapšenje oko 300 muslimanskih i hrvatskih civila i njihovo zatočenje u školama u Bosanskom Šamcu, kao i za hapšenja u Crkvini i Zasavici.¹⁰⁶⁸

524. Blagoje Simić je svjedočio da Krizni štab nikada nije donio odluku o izolaciji Hrvate na osnovu dokaznog predmeta P71.¹⁰⁶⁹ Simeon Simić, član Kriznog štaba, takođe je izjavio da nije znao za tu odluku.¹⁰⁷⁰ Savo Popović, član Kriznog štaba, izjavio je da Krizni štab nikada nije donio diskriminatorne ili bilo kakve odluke o izolaciji Hrvata.¹⁰⁷¹ Sekretar Kriznog štaba, Mitar Mitrović, rekao je da nikada nije vidio tu odluku.¹⁰⁷² Miroslav Tadić je takođe svjedočio da nikada nije vidio taj

¹⁰⁶¹ Vladimir Šarkanović, T. 16522; Naser Sejdić, T. 17538; Milan Jekić, vanpretresni iskaz, T. 145; Mihajlo Topolovac, T. 18247, T. 18300-02; Miroslav Tadić, T. 15272; Naser Sejdić, T. 17542; Milan Jekić, vanpretresni iskaz, T. 145; Savo Đurđević (T. 17622-23); DP D39/4.

¹⁰⁶² Mihajlo Topolovac, T. 18302.

¹⁰⁶³ Mirko Pavić, izjava na osnovu pravila 92*bis*, par. 15.

¹⁰⁶⁴ Svjedok DW 2/3, T. 14498-500; Mirko Pavić, izjava na osnovu pravila 92*bis*, par. 17; Fadil Topčagić, T. 18404; Mihajlo Topolovac, T. 18277-78.

¹⁰⁶⁵ Dragan Lukač, T. 1661-62.

¹⁰⁶⁶ Stevan Todorović, T. 9114.

¹⁰⁶⁷ Mirko Lukić, T. 12919.

¹⁰⁶⁸ Mirko Lukić, T. 12922-24.

¹⁰⁶⁹ Blagoje Simić, T. 12457-59.

¹⁰⁷⁰ Simeon Simić, T. 13139.

¹⁰⁷¹ Savo Popović, T. 16302.

¹⁰⁷² Mitar Mitrović, T. 18724-25.

dokument niti prisustvovao sastanku Kriznog štaba kada je taj dokument navodno usvojen, odnosno da nikada nije čuo da je usvojena takva odluka.¹⁰⁷³ Mirko Lukić je takođe rekao da nikada nije vidio taj dokument.¹⁰⁷⁴ Branislav Marušić je svjedočio da ne zna za tu odluku.¹⁰⁷⁵ Naser Sejdić je svjedočio da ne zna za zatočenja Hrvata u Crkvini,¹⁰⁷⁶ dok su drugi naveli imena ljudi koji su tamo bili zatočeni.¹⁰⁷⁷

525. Simo Zarić je svjedočio da je za stavljanje hrvatskih građana u izolaciju u Crkvini saznao na dva načina. Vidio je kako okupljaju ljude, ukrcavaju ih u kamione i odvoze ih u Crkvinu. To se događalo ispred njegove zgrade. Drugi način na koji je saznao za njihovu izolaciju bio je kada je vidio odluku Kriznog štaba o smještanju Hrvata u izolaciju u SUP-u. Kopija te odluke nalazila se u kancelariji Stevana Todorovića, a imali su je i ljudi koji su radili u istražnom odjelu, odnosno Miloš Savić i Vladimir Šarkanović.¹⁰⁷⁸

(b) Razlozi za hapšenja

526. Svjedoci optužbe su svjedočili da su bili uhapšeni bez ikakvih optužbi protiv njih.¹⁰⁷⁹ Neki svjedoci odbrane su svjedočili da ne znaju zbog čega su bili uhapšeni.¹⁰⁸⁰ Miroslav Tadić je svjedočio da je bio iznenađen kad je saznao ko su neki od uhapšenih.¹⁰⁸¹

527. Neki svjedoci optužbe su svjedočili da su oni ili neki drugi ljudi bili uhapšeni ili su mogli biti uhapšeni zbog toga što su navodno posjedovali ili koristili oružje.¹⁰⁸² Prema izjavi Stevana Todorovića, ljudi su bili uhapšeni ako su nezakonito posjedovali oružje ili eksplozive ili ako se znalo da su planirali oružanu pobunu ili učestvovali u

¹⁰⁷³ Miroslav Tadić, T. 15309.

¹⁰⁷⁴ Mirko Lukić, T. 12904-05.

¹⁰⁷⁵ Branislav Marušić je svjedočio da nije znao za odluku Kriznog štaba o izolaciji Hrvata (T. 18956).

¹⁰⁷⁶ Naser Sejdić je svjedočio da ne zna za "Crkvinu" niti da li je Jelena Kapetanović tamo bila zatočena (T. 17583).

¹⁰⁷⁷ Simo Zarić, T. 19450; Mladen Borbeli, T. 14723-24, T. 14743; Kosta Simić, T. 16958; Andrija Petrić, T. 17590-94; Vladimir Šarkanović, T. 16555; Radovan Antić, T. 16889.

¹⁰⁷⁸ Simo Zarić, T. 19448-49. Nije išao u Crkvinu, samo je čuo da je tamo izolovana velika grupa ljudi iz okolnih hrvatskih sela i grada Šamca (T. 19449).

¹⁰⁷⁹ Snježana Delić, T. 6397-98; Sulejman Tihčić, T. 1456; svjedok C, T. 7994; Kemal Bobić, T. 11404; Kemal Mehinović, T. 7406; Mladen Borbeli, T. 14745-48.

¹⁰⁸⁰ Andrija Petrić, T. 17607-09; Mustafa Omeranović, T. 18129-30, T. 18136-37; Miroslav Tadić, T. 15314-15.

¹⁰⁸¹ Miroslav Tadić, T. 15270-71.

¹⁰⁸² Stevan Todorović, T. 9109, T. 9964-65; svjedok A, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 42; T. 11224; Snježana Delić, T. 6611-12; Dragan Delić, T. 6667-68; svjedok M, T. 5028-29; svjedokinja G, T. 4679-80; Esad Dagović, T. 3930-31.

nabavci nezakonitog oružja.¹⁰⁸³ Stevan Todorović je takođe svjedočio da je dokument SDA o Organizacijsko-formacijskoj strukturi jedinice za odbranu grada¹⁰⁸⁴ dospio u ruke policijskih inspektora koji su na osnovu toga pokrenuli postupak saslušavanja i ispitivanja.¹⁰⁸⁵

528. Svjedok optužbe Alija Fitozović, predsjednik Komisije za bezbjednost SDA, posvjedočio je da je formirao samostalnu vojnu jedinicu za zaštitu svih građana Bosanskog Šamca koja je u početku imala 80 pripadnika, a do decembra 1991. ih je bilo otprilike 200.¹⁰⁸⁶ Izjavio je da su u jesen 1991., Sulejman Tihčić, Izet Izetbegović, Safet Hadžialijagić zvan Coner, Hasan Bičić, Muhamed Bičić, Salko Porobić, Izet Ramusović, Reuf Hadžiabdić, Hasan Čeribašić, Esad Dagović i Safet Dagović dobrovoljno pristupili paravojnoj jedinici SDA koju je on organizovao.¹⁰⁸⁷ Svjedok optužbe P je svjedočio da je u njegovom selu postojala oružana jedinica koju je on vodio¹⁰⁸⁸ i da su ga nakon hapšenja ispitivali o oružju.¹⁰⁸⁹

529. Svjedoci odbrane su svjedočili da su ljudi u Bosanskom Šamcu hapšeni zbog toga što su posjedovali oružje i bili pripadnici paravojnih jedinica.¹⁰⁹⁰

530. Svjedoci odbrane su svjedočili da su ujutro 17. aprila 1992. u Bosanskom Šamcu u gradu vidjeli naoružanu grupu Muslimana.¹⁰⁹¹ Vladimir Šarkanović je svjedočio da je tog jutra vidio Muhameda i Hasana Bičića, Esada Dagovića, i Fadila Šabanovića.¹⁰⁹² Naser Sejdić je svjedočio da je 17. aprila 1992. grupa od 15 do 20 naoružanih Muslimana došla u njegovu ulicu, a među njima su bili Muhamed i Hasan Bičić, Esad Dagović, Ibrahim Salkić i Izet Ramusović (zvani Dasa).¹⁰⁹³

531. Miroslav Tadić je svjedočio da je hapšenje Hrvata iz Asića i Donjih Asića, Novog Sela i Hrvatske Tišine nakon 15. maja 1992. bilo povezano sa zasjedom u koju

¹⁰⁸³ Stevan Todorović, T. 9110.

¹⁰⁸⁴ DP D 25/4.

¹⁰⁸⁵ Stevan Todorović, T. 9698, T. 9770-72.

¹⁰⁸⁶ Alija Fitozović, T. 8384-87.

¹⁰⁸⁷ Alija Fitozović, T. 8733-34, T. 8816, T. 8671-72.

¹⁰⁸⁸ Svjedok P, T. 11534-35.

¹⁰⁸⁹ Svjedok P, T. 11559.

¹⁰⁹⁰ Simo Zarić, T. 19602-04; Gordana Pavlović, vanpretresni iskaz, T. 76; Miroslav Tadić, T. 15273; Hasan Bičić, T. 2689, DP D1/4; Mustafa Omeranović, T. 18129-30, T. 18167-68; Petar Karlović, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 26; Naser Sejdić, T. 17551-52, T. 17535; Savo Đurđević, T. 17638-39. Vladimir Šarkanović, T. 16507-08; Stevan Todorović, T. 9993-94; Izet Izetbegović, T. 2272; Nevenka Grbić, vanpretresni iskaz, T. 30; svjedok P, T. 11559, DP D1/4.

¹⁰⁹¹ Naser Sejdić, T. 17526; DP D116/3, par. 13-14.

¹⁰⁹² Vladimir Šarkanović, T. 16500.

¹⁰⁹³ Naser Sejdić, T. 17527-28; Mladen Borbeli, T. 14704, T. 14720.

je upalo oko 30 vojnika 4. odreda na putu kroz Srpsku Tišinu i Hrvatsku Tišinu preko Novog Sela prema Grebnicama.¹⁰⁹⁴

532. Dario Radić je svjedočio da je nakon saslušavanja bio pušten jer je utvrđeno da nije imao veze s oružanim formacijama. Pušten je iz pritvora dan nakon svog prijatelja Jasmina Peleševića, Muslimana, koji je bio uhapšen zajedno s njim.¹⁰⁹⁵

B. Zatočenje ili protivpravno zatvaranje bosanskih Hrvata, bosanskih Muslimana i drugih nesrpskih civila

1. Mjesta zatočenja

533. Stevan Todorović je svjedočio da su zatočenički objekti u gradu Bosanskom Šamcu funkcionisali od aprila 1992., sve dok u jesen 1992. nisu zatvoreni odlukom Andrije Bjeloševića, načelnika Regionalnog centra za bezbjednost u Doboju.¹⁰⁹⁶ Od tog trenutka, sve osobe koje su ostale u SUP-u, TO-u i školama prebačene su u Batković, u sabirni centar koji je držala vojska.¹⁰⁹⁷

534. Svjedoci odbrane su svjedočili da su prvih dana po izbijanju rata u Bosanskom Šamcu ljudi bili zatvarani u zatočeničke objekte u opštini Bosanski Šamac i na drugim mjestima uključujući SUP, TO, osnovnu i srednju školu, Zasavicu, Crkvinu, Brčko i Bijeljino.¹⁰⁹⁸ Neki svjedoci su svjedočili kako su stotine nesrba, uključujući žene i djecu, Muslimane i Hrvate, držali u zatočeničkim centrima¹⁰⁹⁹ i da su neki nesrbi bili zatočeni u tim objektima.¹¹⁰⁰ Miroslav Tadić je svjedočio kako je kroz zatočeničke

¹⁰⁹⁴ Miroslav Tadić, T. 15311-15.

¹⁰⁹⁵ Dario Radić, T.15103, T. 15061-63, T. 15065.

¹⁰⁹⁶ Stevan Todorović, T. 10087-88.

¹⁰⁹⁷ Stevan Todorović, T. 9610.

¹⁰⁹⁸ Svetozar Vasović, T. 14964; Radovan Antić, T. 16843; Velimir Maslić, T. 14189, T. 14208-09; Miroslav Tadić, T. 15532-33. Jedan svjedok, Branislav Marušić, svjedočio je da nije znao da su stotine nesrpskih civila, uključujući muškarce, žene, djecu i starije osobe, bile stavljene u izolaciju u zatočeničkim objektima u Šamcu. Nije znao kakva je bila situacija u zatvorima i zatočeničkim objektima (T. 18956). Pretresno vijeće konstatuje da neće razmatrati odgovornost optuženih za zatočenike koje su držali u Batkoviću budući da taj zatočenički centar nije obuhvaćen Izmijenjenom optužnicom niti pretpretresnim podneskom Tužilaštva.

¹⁰⁹⁹ Muharem Bičakčić, vanpretresni iskaz, T. 98-99; Željko Volašević, T. 16592-93, T. 17760-61; Teodor Tutnjević, T. 17446-48; Stevan Arandić, vanpretresni iskaz, T. 179; Simo Zarić, T. 20073.

¹¹⁰⁰ Željko Volašević, T. 17761; Naser Sejdić, T. 17556-57; Savo Đurđević, T. 17638-39.

centre prošlo vjerovatno između 500 i 600 osoba. U TO-u i osnovnoj školi bilo je oko 50 osoba, dok je u srednjoj školi bilo oko 300 osoba.¹¹⁰¹

(a) SUP¹¹⁰²

535. Mnogi svjedoci optužbe su svjedočili da su bili zatočeni u zgradi SUP-a u aprilu¹¹⁰³ i maju 1992.,¹¹⁰⁴ i tokom čitave godine.¹¹⁰⁵ Svjedok M je svjedočio da su u SUP svakodnevno dovođeni novi zatvorenici, Muslimani i Hrvati.¹¹⁰⁶ Neki nesrbi su bili uhapšeni i zatočeni u SUP-u jedan dan, da bi potom bili pušteni, s tim da su se morali javljati u SUP nekoliko puta dnevno, ili bi u roku od nekoliko dana bili ponovo uhapšeni.¹¹⁰⁷

536. Svjedoci optužbe su svjedočili da su bili zatočeni u ćelijama¹¹⁰⁸ i garažama u dvorištu SUP-a,¹¹⁰⁹ gdje su ih čuvali stražari.¹¹¹⁰ Hasan Bičić je svjedočio da su, kada je 18. aprila 1992. bio zatočen u SUP-u, ulaz u zgradu štitila dva reda vojnika.¹¹¹¹

537. Izet Izetbegović je svjedočio da su svi zatočeni bili civili i da nije bilo vojnika.¹¹¹² U SUP-u su bili zatočeni i stariji ljudi i žene. I Esad Dagović i Kemal Mehinović su posvjedočili da su vidjeli da su Nihada Ademović i Behka, bosanske Muslimanke, bile zatočene u SUP-u.¹¹¹³ Ibrahim Salkić je svjedočio da su muškarci u

¹¹⁰¹ Miroslav Tadić, T. 15533-34.

¹¹⁰² Svjedoci ga naizmjenično navode kao SUP, MUP, policijska stanica i stanica javne bezbjednosti.

¹¹⁰³ Sulejman Tihic, T. 1376, T. 1418; Hasan Bičić, T. 2653; Muhamed Bičić, T. 2932-35, T. 2937; Ibrahim Salkić, T. 3242-43, T. 3261-64; svjedok A, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 30-46, T. 10741; Osman Jašarević, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 47-51; Dragan Delić, T. 6666-69; Hasan Subašić, T. 10942-43; svjedok N, T. 6341-44, T.6063, T. 6067-68; Ibrahim Salkić, T. 3243-44.

¹¹⁰⁴ Svjedok P, T. 11557-58; Esad Dagović, T. 3931-32; svjedok C, T. 7913-15, T. 7926; svjedok E, T. 7676, T. 7715; svjedok Q, T. 11723-25, T. 11750-52; Kemal Bobić, T. 11394-95, T. 11400; Kemal Mehinović, T. 7405-07. Kemal Bobić je svjedočio da je uhapšen 23. maja 1992. i odveden u SUP. Tamo je s njim u prostoriji bilo 12 do 16 muškaraca, Muslimana i Hrvata. Tu je ostao do 28. juna 1992. (Kemal Bobić, T. 11395).

¹¹⁰⁵ Svjedok L, T. 4333-38, T. 4341-44; svjedok M, T. 5107, T. 5216-18, T. 5235-36.

¹¹⁰⁶ Svjedok M, T. 5233.

¹¹⁰⁷ Svjedokinja G je uhapšena i odvedena u SUP gdje su je šamarali, naredili joj da skine odjeću i tukli je. Puštena je istog dana, ali morala se svakog dana ujutro i navečer javljati u SUP (T. 4050-51, T. 4067); Nusret Hadžijusufović je svjedočio da je nakon hapšenja pušten na dva dana kući, da bi potom ponovo bio uhapšen i odveden u Pelagićevo (T. 6963-65).

¹¹⁰⁸ Izet Izetbegović, T. 2279; Sulejman Tihic, T.1410-11, T. 1414; svjedok C, T. 7918-19; svjedok Q, T. 11724-25; Osman Jašarević, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 56.

¹¹⁰⁹ Esad Dagović, T. 3994-96; DP P14a (n. 56); svjedok A, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 86.

¹¹¹⁰ Zatočenike su čuvali stražari čija su lica bila premazana maskirnom bojom (Hasan Bičić, T. 2650). Sulejman Tihic je izjavio da je, kada je 18. aprila 1992. uhapšen i odveden u SUP, vidio ljude u raznim uniformama uključujući "Sive vukove", pripadnike JNA, srpsku teritorijalnu odbranu, policiju, Crvene beretke kao i vojnike u raznim drugim vrstama maskirnih uniformi (Sulejman Tihic, T. 1374, T. 1377).

¹¹¹¹ Hasan Bičić, T. 2644.

¹¹¹² Izet Izetbegović, T. 2310.

¹¹¹³ Esad Dagović, T. 3982-84; Kemal Mehinović, T. 7437-38, T. 7440.

dobi od otprilike 70 godina, dovedeni iz jednog hrvatskog sela, bili zatočeni u SUP-u. Tamo su ostali sve dok nisu bili prebačeni u Batković.¹¹¹⁴

538. Svjedok M je svjedočio da su oni koji su već bili "obrađeni", a nisu stali u zgradu SUP-a, bili prebačeni u zgradu TO-a.¹¹¹⁵ Velik broj zatočenika prebačen je iz SUP-a u druge objekte. Dragan Lukač je svjedočio da je otprilike u maju ili junu 1992. oko 100 zatočenika bilo premješteno iz SUP-a u TO.¹¹¹⁶ Stevan Todorović je svjedočio da su mnogi zatočeni bili prebačeni iz SUP-a u Batković, jer je t mjesto bilo mnogo bezbjednije.¹¹¹⁷

539. Više svjedoka odbrane je svjedočilo da su bili uhapšeni prvih dana nakon zauzimanja Bosanskog Šamca i zatočeni u SUP-u,¹¹¹⁸ što je nastavljeno u junu i julu 1992. godine.¹¹¹⁹ Svjedočili su da su zatočeni u SUP-u bili bosanski Muslimani i Hrvati.¹¹²⁰ Svjedoci odbrane su posvjedočili i to da su neki pripadnici 4. odreda bili zatočeni u SUP-u.¹¹²¹ Simo Zarić je svjedočio da je primio naređenje od potpukovnika Stevana Nikolića da ode onamo i oslobodi pripadnike 4. odreda zatočene u SUP-u. Po dolasku u SUP, vidio je imena 30 - 40 tamo zatočenih ljudi od kojih su šestorica ili sedmorica bili pripadnici 4. odreda.¹¹²²

(b) TO

540. Svjedoci optužbe su svjedočili da su nakon preuzimanja grada Bosanskog Šamca, 17. aprila 1992., nesrpski civili bili zatočeni u TO-u. Mnogi su na dan hapšenja bili prebačeni iz SUP-a, ili su odmah po hapšenju bili smješteni u zatočenički objekt TO-a.¹¹²³ Tokom 1992. godine i dalje su bili zatočeni u TO-u.¹¹²⁴

¹¹¹⁴ Ibrahim Salkić, T. 3386-88.

¹¹¹⁵ Svjedok M, T. 5233.

¹¹¹⁶ Dragan Lukač, T. 1741-42; Kemal Mehinović, T. 7441-42.

¹¹¹⁷ Stevan Todorović, T. 10156.

¹¹¹⁸ Dario Radić, T. 15060-61, T. 15101; Mustafa Omeranović, T. 18130-31.

¹¹¹⁹ Nevenka Grbić, vanpretresni iskaz, T. 30-32; Muharem Bičakčić, T. 17815; Hasan Pištoljević, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 11.

¹¹²⁰ Svjedok DW 2/3, T. 14470, T. 14472; Teodor Tutnjević, T. 17447-48; Fadil Topčagić, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 53; Mirko Pavić, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 14.

¹¹²¹ Mustafa Omeranović, T. 18132-33; Jovo Savić, T. 17040-41.

¹¹²² Simo Zarić, T. 19303-04; T. 19263.

¹¹²³ Sulejman Tihić, T. 1395; Dragan Lukač, T. 1662, T. 1677, T. 1685; Hasan Bičić, T. 2653; Muhamed Bičić, T. 2933, T. 2937, T. 2964, T. 2967; Ibrahim Salkić, T. 3261, T. 3263, T. 3265-66; svjedok A, T. 10741, izjava na osnovu pravila 92bis par. 52-59; Osman Jašarević, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 64; Hasan Subašić, T. 10944-45; Izet Izetbegović, T. 2312-13, T. 2328, T. 2355; svjedok N, T. 6066-67, T. 6154; Dragan Delić, T. 6666-69.

¹¹²⁴ Svjedok P, T. 11551-55, T.11559, T. 11562, T. 11593; svjedok Q, T. 11750-52, T. 11771-72; Kemal Mehinović, T. 7441-42, T. 7446; svjedok C, T. 7926, T. 7932; Kemal Bobić, T. 11400-04; svjedok E, T. 7715.

541. Zatočenike su u TO-u držali pod stražom u nekoliko prostorija, jednoj velikoj i jednoj maloj, te u prostoriji koju su nazivali spremištem.¹¹²⁵ Dragan Lukač je svjedočio da su dvojica naoružanih srpskih policajaca iz Bosanskog Šamca čuvala stražu pred zaključanim vratima spremišta u kojem su ljudi bili zatočeni.¹¹²⁶ Neki od policajaca bili su mještani obučeni u maskirne uniforme, dok su drugi bili iz Srbije i nosili crvene beretke.¹¹²⁷

542. Sredinom aprila 1992. u TO-u je bilo zatočeno između 40-50 ljudi.¹¹²⁸ Zatočenici su bili civili, bosanski Muslimani i bosanski Hrvati¹¹²⁹, izuzev nekoliko policajaca.¹¹³⁰ Svjedok E je svjedočio da je tokom ljeta u jednoj maloj prostoriji bilo 25 osoba, dok je u velikoj prostoriji bilo oko 180 osoba. Kasnije ih je bilo manje, jer su neki bili razmijenjeni, i to uglavnom oni hrvatske nacionalnosti.¹¹³¹ Koncem avgusta 1992. godine, u dvije prostorije TO-a bilo je oko 100 do 120 ljudi.¹¹³² U novembru 1992., svjedok N je bio zatočen u TO-u s još 52 do 54 civila, Muslimana i Hrvata.¹¹³³

543. Neki su ljudi bili dovedeni u TO na kraće vrijeme, a drugi na desetak dana.¹¹³⁴ Svjedok E je u TO-u proveo tri i po mjeseca prije nego što je prebačen u Batković.¹¹³⁵

544. Svjedoci su svjedočili da su grupe zatočenika prebacivali iz SUP-a u TO, iz TO-a u Brčko, i iz fiskulturne sale osnovne škole u TO.¹¹³⁶ Zatočenici u TO-u bili su koncem aprila 1992. prebačeni u Brčko,¹¹³⁷ te iz TO-a u Batković.¹¹³⁸ U novembru 1992., svi zatočenici u Šamcu prebačeni su u logor u Batkoviću.¹¹³⁹

545. Svjedok N je svjedočio da su koncem ljeta zatočenici prebačeni iz fiskulturne sale osnovne škole u TO.¹¹⁴⁰ Ibrahim Salkić je svjedočio da su koncem septembra

¹¹²⁵ Svjedok E, T. 7717; Dragan Lukač, T. 1735.

¹¹²⁶ Dragan Lukač, T. 1678.

¹¹²⁷ Svjedok A, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 52.

¹¹²⁸ Sulejman Tihić, T. 1395, T. 1401, T. 3641; Dragan Lukač, T. 1677; Hasan Subašić, T. 10944-45.

¹¹²⁹ Sulejman Tihić, T. 1401; Dragan Delić, T. 6673-75; svjedok A, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 47.

¹¹³⁰ Hasan Bičić, T. 2689-90.

¹¹³¹ Svjedok E, T. 7717.

¹¹³² Muhamed Bičić, T. 3026.

¹¹³³ Svjedok N, T. 6156.

¹¹³⁴ Muhamed Bičić, T. 2943.

¹¹³⁵ Svjedok E, T. 7715; svjedok Q, T. 11754-55.

¹¹³⁶ Hasan Bičić, T. 2653, T. 2685; svjedok N, T. 6067-68; Muhamed Bičić, T. 2937; Ibrahim Salkić, T. 3265-66.

¹¹³⁷ Svjedok N, T. 6074-75, T. 6079-80; Dragan Delić, T. 6682.

¹¹³⁸ Svjedok C, T. 7926, T. 2967-68.

¹¹³⁹ Hasan Subašić, T. 10980.

¹¹⁴⁰ Svjedok N, T. 6154.

1992. svi zatočenici iz fiskulturne sale osnovne škole prebačeni u TO. U tom trenutku je u TO-u bilo zatočeno oko 200 ljudi.¹¹⁴¹ Broj se zatim povećao na 230 do 250 zatočenika koje su držali u dvije male prostorije. Svi zatočenici su bili civili, Muslimani i Hrvati.¹¹⁴² Hasan Subašić je svjedočio da je koncem ljeta jedna grupa prebačena u zgradu TO-a, i da je u to vrijeme tamo bilo zatočeno oko 60 Muslimana i Hrvata.¹¹⁴³

546. Svjedoci odbrane su svjedočili da su prvih dana nakon zauzimanja Bosanskog Šamca ljude hapsili i zatvarali u TO.¹¹⁴⁴ Petar Karlović je svjedočio da je prvih dana rata uhapšeno bilo oko 40 ljudi i zatočeno u zgradi TO-a.¹¹⁴⁵

547. Svjedoci odbrane su posvjedočili da su ljude držali u malim prostorijama u TO-u i u garažama u dvorištu. Naser Sejdić je svjedočio da su u zgradi TO-a, preko puta zgrade SUP-a, ljude držali zatočene i u garažama izvan dvorišta. On je nekoliko puta ulazio u zgradu TO-a.¹¹⁴⁶

548. Svjedoci odbrane su svjedočili da su bosanski Muslimani i bosanski Hrvati bili zatočeni u zgradi TO-a u Bosanskom Šamcu.¹¹⁴⁷

(c) Osnovna i srednja škola

549. Svjedoci optužbe su svjedočili da je 13. maja 1992. grupa zatočenika prebačena iz Bijeljine u osnovnu i srednju školu u Bosanskom Šamcu 13. maja 1992.¹¹⁴⁸ Tokom proljeća i ljeta 1992. godine, zatočenici su smješteni u fiskulturne sale osnovne¹¹⁴⁹ i srednje škole u Bosanskom Šamcu,¹¹⁵⁰ gdje su ih čuvali pod stražom.¹¹⁵¹ Zgrada srednje škole korišćena je kao zatočenički logor do 30. januara 1993.¹¹⁵² Fiskulturna sala je jedini dio srednje škole koji je ostao neoštećen nakon što

¹¹⁴¹ Ibrahim Salkić, T. 3368.

¹¹⁴² Ibrahim Salkić, T. 3373-74.

¹¹⁴³ Hasan Subašić, T. 11017.

¹¹⁴⁴ Pašaga Tihić, T. 18183; Milan Jekić, vanpretresni iskaz, T. 153-54; Vladimir Šarkanović, T. 16519.

¹¹⁴⁵ Petar Karlović, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 26. Dario Radić je svjedočio da je prebačen u TO s još 20 ili 30 ljudi (T. 15064-65).

¹¹⁴⁶ Naser Sejdić, T. 17533-34.

¹¹⁴⁷ Teodor Tutnjević, T. 17446; Mustafa Pištoljević, T. 16367; Stojko Sekulić, T. 18076-77.

¹¹⁴⁸ Muhamed Bičić, T. 2977-78, T. 2981; Ibrahim Salkić, T. 3320, T. 3324, T. 3368; Dragan Delić, T. 6688-89, T. 6701; Hasan Subašić, T. 10957-58, T. 10960; svjedok N, T. 6101-04; Hasan Bičić, T. 2710-11, T. 2715, T. 2719-21; svjedok O, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 23, 35.

¹¹⁴⁹ Neki svjedoci naizmjenično koriste izraz osnovna odnosno osmogodišnja škola.

¹¹⁵⁰ Svjedok O, izjava na osnovu pravila 92bis par. 32; Nusret Hadžijusufović, T. 6952-53.

¹¹⁵¹ Ibrahim Salkić, T. 3361-62.

¹¹⁵² Nusret Hadžijusufović, T. 7077.

je škola izgorjela.¹¹⁵³ Stražare su rotirali s dužnosti u srednjoj i osnovnoj školi na dužnost u zgradama TO-a i SUP-a.¹¹⁵⁴ Snježana Delić je svjedočila da su srednju školu, u kojoj se nalazio velik broj Hrvata koji su čekali da budu razmijenjeni, nazivali “logorom za izolaciju.”¹¹⁵⁵

550. Svjedoci su svjedočili da su zatočenici bili bosanski Muslimani i bosanski Hrvati i da su nosili civilnu odjeću.¹¹⁵⁶ Muhamed Bičić je svjedočio da je u fiskulturnoj sali osnovne škole bilo mnogo starijih osoba iz Bosanskog Šamca, uključujući ljude u dobi od preko 80 godina.¹¹⁵⁷

551. Svjedok O je svjedočio da su ljudi iz Doma u Crkvini odvedeni u fiskulturnu salu srednje škole,¹¹⁵⁸ te da su se tamo nalazili i ljudi iz Zasavice.¹¹⁵⁹ Hasan Subašić je svjedočio da su mu, kada je u maju 1992. bio zatočen u osnovnoj školi, stražari rekli da je pokupljeno oko 500 Hrvata i ukrcano na autobuse te da su bili “u nekoj izolaciji”.¹¹⁶⁰ Simo Zarić je svjedočio da su neki od ljudi odvedenih iz Omladinskog doma u Crkvini i izolovani u dvije fiskulturne sale; jedna je pripadala osnovnoj, a druga srednjoj školi u Bosanskom Šamcu.¹¹⁶¹

552. Svjedoci su svjedočili da su duže vrijeme bili zatočeni s grupom u fiskulturnoj sali osnovne škole, i to od 15. ili 17. maja 1992. do konca septembra 1992.¹¹⁶² Dragan Delić je 13. maja 1992. vraćen iz Bijeljine u Bosanski Šamac. U osnovnoj školi je zatočen bio do 4. septembra 1992.¹¹⁶³ Svjedok N je u osnovnoj školi bio zatočen od maja do 4. septembra 1992.¹¹⁶⁴

553. Neki svjedoci odbrane su svjedočili da nisu znali da su ljudi bili zatočeni u osnovnoj i srednjoj školi u Bosanskom Šamcu,¹¹⁶⁵ dok su drugi svjedočili da su lično bili zatočeni u tim objektima ili da su znali da su drugi tamo bili zatočeni.¹¹⁶⁶ Svjedoci odbrane su svjedočili da su u osnovnoj i srednjoj školi bili zatočeni bosanski Hrvati i

¹¹⁵³ Muhamed Bičić, T. 2980; svjedok N, T. 6110.

¹¹⁵⁴ Hasan Subašić, T. 10965.

¹¹⁵⁵ Snježana Delić, T. 6422; Osman Jašarević, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 112-117.

¹¹⁵⁶ Muhamed Bičić, T. 2980-81; Hasan Subašić, T. 10970.

¹¹⁵⁷ Muhamed Bičić, T. 3074.

¹¹⁵⁸ Svjedok O, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 32.

¹¹⁵⁹ Svjedok O, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 32.

¹¹⁶⁰ Hasan Subašić, T. 10960-65.

¹¹⁶¹ Simo Zarić, T. 19449-50.

¹¹⁶² Ibrahim Salkić, T. 3328; Dragan Delić, T. 6689.

¹¹⁶³ Dragan Delić, T. 6689, T. 6700.

¹¹⁶⁴ Dragan Delić, T. 6689-90, T. 6700.

¹¹⁶⁵ Simeon Simić, T. 13141-42.

¹¹⁶⁶ Naser Sejdić, T. 17534; Andrija Petrić, T. 17607-08; Petar Karlović, T. 18440.

bosanski Muslimani.¹¹⁶⁷ Svjedoci su navodili različiti broj zatočenika u školama. Vladimir Šarkanović je svjedočio da misli da je u srednjoj školi bilo zatočeno oko 100 ljudi.¹¹⁶⁸ Pašaga Tihić je svjedočio da je bio zatočen u srednjoj školi s 300 do 400 muškaraca, Hrvata iz sela Hasići, Donji Hasići, Zasavica, Novo Selo, Tišina, Turšinovac te iz Šamca.¹¹⁶⁹

554. Miroslav Tadić je svjedočio da je više Hrvata s područja Asića i Donjih Asića, Novog Sela i Hrvatske Tišine uhapšeno nakon 15. maja 1992., zatočeno u srednjoj školi.¹¹⁷⁰ Petar Karlović je svjedočio da je u srednjoj školi bilo zatočeno oko 200 Hrvata. Izjavio je da u jesen 1992. u Bosanskom Šamcu nije više bilo zatočenika odnosno zatvorenika.¹¹⁷¹

(d) Crkvina¹¹⁷²

555. Svjedoci su svjedočili da su nesrpski civili bili zatočeni na raznim lokacijama u Crkvini, uključujući Omladinski dom,¹¹⁷³ skladište,¹¹⁷⁴ Dom kulture,¹¹⁷⁵ i fudbalski stadion.¹¹⁷⁶

556. Snježana Delić je svjedočila da je grupa žena i djece, Hrvata, oko 13. maja 1992. uhapšena na pijaci u Bosanskom Šamcu i odvedena u Crkvinu, gdje su smješteni u prostorije s potpuno golim podovima.¹¹⁷⁷ Jelena Kapetanović je svjedočila da je bila zatočena na fudbalskom stadionu u Crkvini zajedno s muškarcima i starijim osobama i da je tamo bilo zatočeno nekoliko stotina osoba.¹¹⁷⁸ Svjedočila je da su ljudi neprestano stizali tako da je broj zatočenika porastao na oko pet stotina.¹¹⁷⁹ Došli

¹¹⁶⁷ Svjedok DW 2/3, T. 14475, T. 14483; Teodor Tutnjević, T. 17447-48; Stojko Sekulić, T. 18077; Mirko Lukić, T. 12868, T. 12942.

¹¹⁶⁸ Vladimir Šarkanović, T. 16559.

¹¹⁶⁹ Pašaga Tihić, T. 18207; Mladen Borbeli, T. 14724, T. 14744. Petar Karlović je svjedočio da je u srednjoj školi bilo zatočeno oko 200 Hrvata. Izjavio je da u jesen 1992. u Bosanskom Šamcu nije više bilo zatočenika odnosno zatvorenika (T. 18439, T. 18448).

¹¹⁷⁰ Miroslav Tadić, T. 15311.

¹¹⁷¹ Petar Karlović, T. 18439, T. 18448.

¹¹⁷² Blagoje Simić je svjedočio da su Dom kulture u Crkvini i fudbalski stadion bili jedan pored drugog. Dom kulture je bio zatvorena zgrada, dok je fudbalski stadion bilo otvoreno igralište. (T. 12295).

¹¹⁷³ Dragan Lukač, T. 1660.

¹¹⁷⁴ Svjedok P je svjedočio da je 7. maja 1992. prebačen iz TO-a u skladište u Crkvini s još 51 licem. Potom je istog dana vraćen u TO (T. 11555-66).

¹¹⁷⁵ Blagoje Simić, T. 12294.

¹¹⁷⁶ Jelena Kapetanović, T. 8943-46.

¹¹⁷⁷ Snježana Delić, T. 6429, T. 6432-33.

¹¹⁷⁸ Jelena Kapetanović, T. 8943-46.

¹¹⁷⁹ Jelena Kapetanović, T. 8951.

su naoružani ljudi i odveli neke muškarce. Dana 16. maja 1992., na tom mjestu je ostalo zatočeno nešto manje od tri stotine osoba.¹¹⁸⁰

557. Svjedok O je svjedočio da su naoružani srpski vojnici s još jednom grupom ljudi kamionima odvezli zatočenike iz Doma kulture u Dom omladine u Crkvini. Tamo je već bilo mnogo ljudi koji su dovedeni iz drugih sela i iz samog Bosanskog Šamca. Svi su bili nesrpske nacionalnosti, većinom Hrvati. Prenoćili su u Domu. Stotinu sedamdeset i šest ljudi je dovedeno iz Zasavice.¹¹⁸¹ Svjedok O je svjedočio da je između 800 i 1000 ljudi držano u sali, gdje su ih čuvali naoružani ljudi u uniformama.¹¹⁸² Nakon ispitivanja, svjedok O je odveden u fiskulturnu salu osnovne škole u Šamcu.¹¹⁸³

558. Blagoje Simić i Miroslav Tadić, kao članovi Kriznog štaba, tvrde da nisu znali za odluku o izolaciji osoba hrvatske nacionalnosti i izjavili su da nikada nisu vidjeli tu odluku.¹¹⁸⁴ Blagoje Simić je svjedočio da je Krizni štab dobio informaciju da je manji broj civila, Hrvata, bio zatočen u Domu kulture u Crkvini. Nedugo poslije toga, primili su informacije da su svi poslani kućama uz izvinjenje.¹¹⁸⁵ Stevan Todorović je u maju 1992. obavijestio Krizni štab da su nesrpski civili iz Šamca bili zatočeni u Crkvini samo jedno poslije podne.¹¹⁸⁶

559. Miroslav Tadić je svjedočio da nije ništa znao o zatočenju Hrvata u Crkvini u navedeno vrijeme, no nekoliko dana kasnije saznao je da je izvjestan broj Hrvata s područja Asića i Donjih Asića, Novog Sela i Hrvatske Tišine uhapšen nakon 15. maja 1992. Zatim su bili zatočeni u srednjoj školi.¹¹⁸⁷ Znao je i da su u to vrijeme ljudi odvođeni u Dom kulture u Crkvini.¹¹⁸⁸

560. Simo Zarić je svjedočio da je na dva načina saznao za izolovanje građana hrvatske nacionalnosti u Crkvini. Vidio je kako kupe ljude, ukrcavaju ih u kamione i odvođe u Crkvinu. To se desilo pred njegovom zgradom. Drugi način je bio kada je u SUP-u vidio kopiju odluke Kriznog štaba o izolaciji Hrvata. Simo Zarić je svjedočio da su ljude držali u Omladinskom domu u selu Crkvina otprilike četiri ili pet dana. Od

¹¹⁸⁰ Jelena Kapetanović, T. 8956.

¹¹⁸¹ Svjedok O, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 24.

¹¹⁸² Svjedok O, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 25.

¹¹⁸³ Svjedok O, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 31.

¹¹⁸⁴ Blagoje Simić, T. 12358; Miroslav Tadić, T. 15309-10.

¹¹⁸⁵ Blagoje Simić, T. 12294.

¹¹⁸⁶ Blagoje Simić, T. 12297-98.

¹¹⁸⁷ Miroslav Tadić, T. 15310-14.

¹¹⁸⁸ Miroslav Tadić, T. 15314.

njih je čuo da su potom vraćeni kućama, a neke muškarce su izolovali u fiskulturnim salama osnovne i srednje škole u Bosanskom Šamcu.¹¹⁸⁹

561. Branislav Marušić je svjedočio da nije znao za odluku da se izoluju lica hrvatske nacionalnosti.¹¹⁹⁰ Naser Sejdić je svjedočio da nije znao za zatočenja Hrvata u Crkvini.¹¹⁹¹ Neki svjedoci odbrane su svjedočili da su znali da ljude odvođe u Crkvinu.¹¹⁹²

(e) Zasavica¹¹⁹³

562. Svjedok M je svjedočio da su dan nakon njegovog bijega, koncem juna 1992., vojnim kamionima odvožene porodice svih onih koji su uspjeli pobjeći u Zasavicu. Kamion je išao od kuće do kuće skupljajući žene, djecu i starce, bosanske Muslimane i Hrvate, samo s odjećom koju su imali na sebi.¹¹⁹⁴ Kamionima su upravljali srpski policajci. Bili su naoružani i većina njih su bili lokalni Srbi iz opštine Šamac.¹¹⁹⁵

563. Stevan Todorović je svjedočio da su bosanski Hrvati i bosanski Muslimani poslani u Zasavicu i da su se smjestili u tamošnjim kućama.¹¹⁹⁶ Svjedokinja K je svjedočila da je bila zatočena u privatnoj kući u Zasavici od 7. septembra 1992. do 5. novembra 1992. kada je razmijenjena.¹¹⁹⁷ Esad Dagović je svjedočio da su više od 90 posto zatočenika u Zasavici bili članovi porodica osoba koje su bile zatočene na drugim lokacijama.¹¹⁹⁸ Svjedokinja K je svjedočila da su mnogi od njih pripadali porodicama muškaraca zatočenih u SUP-u i TO-u u Bosanskom Šamcu, ili razmijenjenih muškaraca.¹¹⁹⁹ Jelena Kapetanović je svjedočila da je bila zatočena u Zasavici od septembra 1992. do 5. novembra 1992. kada je razmijenjena.¹²⁰⁰ Svjedokinja K je svjedočila da su u Zasavici bili zatočeni i muškarci nesrpske

¹¹⁸⁹ Simo Zarić, T. 19448-49.

¹¹⁹⁰ Branislav Marušić, T. 18956.

¹¹⁹¹ Naser Sejdić, T. 17583.

¹¹⁹² Mladen Borbeli, T. 14723-24, T. 14743; Kosta Simić, T. 16958; Andrija Petrić, T. 17592-94; Vladimir Šarkanović, T. 16555; Radovan Antić, T. 16889.

¹¹⁹³ Napomena: Zasavica je ponekad napisana kao Zasovica.

¹¹⁹⁴ Svjedok M, T. 5076-79, T. 5089; Vidi i Nusret Hadžijusufović, T. 6954-56; Safet Dagović, T. 7234-35; Osman Jašarević izjava na osnovu pravila 92bis, par. 127-128; Ediba Bobić, T. 11272.

¹¹⁹⁵ Svjedok M, T. 5078-79.

¹¹⁹⁶ Stevan Todorović, T. 9285-89.

¹¹⁹⁷ Svjedokinja K, T. 4699, T. 4701-07.

¹¹⁹⁸ Esad Dagović, T. 3985-86.

¹¹⁹⁹ Svjedokinja K, T. 4696-99.

¹²⁰⁰ Jelena Kapetanović, T. 10335-36.

nacionalnosti koji su ranije bili pripadnici 4. odreda koji su, kad su počela neprijateljstva, odbili da uzmu oružje.¹²⁰¹

564. Nusret Hadžijusufović je svjedočio da ljudi u Zasavicu nisu odlazili dobrovoljno i nisu je slobodno mogli napustiti.¹²⁰² Svjedok O je izjavio da su ljudi mogli napuštati Zasavicu samo kad su odlazili na rad. Bili su pod stražom i na oba izlaza iz sela nalazili su se kontrolni punktovi.¹²⁰³ Svjedokinja K je svjedočila da su im rekli da je okolno područje minirano.¹²⁰⁴ Hajrija Drljačić je izjavila da su ljudi mogli napustiti Zasavicu samo ako su htjeli biti razmijenjeni.¹²⁰⁵

565. Neki svjedoci su svjedočili da su ljudi odvođeni u Zasavicu da bi bili "izolovani"¹²⁰⁶ i navodili su da su bili zatočeni u "koncentracionom logoru".¹²⁰⁷ Nisu mogli otići iz sela bez dozvole, a putevima se kretala policija i vojska.¹²⁰⁸ Teodor Tutnjević je svjedočio da su tamo bili izolovani ili zatočeni nesrbi, bosanski Hrvati i Muslimani. Izjavio je da su žene, djeca, starci i cijela domaćinstva bili smješteni po kućama u Zasavici i da su tamo vodili normalan život.¹²⁰⁹ Neki svjedoci su govorili o tome da su ljude izolovali, ali da su u suštini bili slobodni. Željko Volašević je svjedočio da se sjeća izraza "izolovan", ali da ne može protumačiti njegovo stvarno značenje budući da su mnogi ljudi izlazili iz Zasavice, dolazili na ručak u kuću njegove tetke, u selu njegovog oca, te su, prema tome, bili slobodni. Rekao je da je Barjaktarević tamo dolazio skoro svaki dan, ali da ne može da kaže u kojem je to periodu bilo.¹²¹⁰

566. Svjedok O je svjedočio da je njegovoj supruzi naloženo da ostane u Zasavici sve dok za Božić 1993. nije "protjerana" i autobusom prebačena u Dragalić.¹²¹¹

567. Svjedoci odbrane su svjedočili da Zasavica nije bila zatvor i da su ljude tamo držali iz bezbjednosnih razloga. Lazar Mirkić je svjedočio da je velik dio stanovništva opštine Šamac i velik broj srpskih izbjeglica "strpan" u Zasavicu iz bezbjednosnih

¹²⁰¹ Svjedokinja K, T. 4695-99.

¹²⁰² Nusret Hadžijusufović, T. 6955-56.

¹²⁰³ Svjedok O, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 33.

¹²⁰⁴ Svjedokinja K, T. 4701.

¹²⁰⁵ Hajrija Drljačić, T. 8062-63.

¹²⁰⁶ Naser Sejdić, T. 17536; Džemal Jasenica, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 30; Božo Ninković, T. 13542-43.

¹²⁰⁷ Svjedok O, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 33.

¹²⁰⁸ Božo Ninković, T. 13542-43; Blagoje Simić, T. 12618.

¹²⁰⁹ Teodor Tutnjević, T. 17495-97.

¹²¹⁰ Željko Volašević, T. 17762.

¹²¹¹ Svjedok O, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 26.

razloga, jer to selo neprijatelj nije granatirao.¹²¹² Blagoje Simić je svjedočio da Zasavica nikada nije bila zatvor. Nije bilo moguće tako veliko područje pretvoriti u zatvor i dva policajca nisu mogla čuvati tako veliku teritoriju.¹²¹³ Blagoje Simić je svjedočio da su "oni" u to vrijeme primili informaciju da su dva civilna policajca postavljena na jedan ulaz u Zasavicu da bi štitili rad poljoprivrednih imanja u toj zajednici, koja su nastavila funkcionisati čak i u "ratnom stanju i neposrednoj ratnoj opasnosti", obezbjeđujući hranu za vojsku i civile, stanovnike Šamca. U Zasavici je bio samo jedan kontrolni punkt i to na jednom ulazu. U Zasavicu, koja je zauzimala veoma veliku površinu, moglo se ući ili izaći s četiri ili pet strana. Da bi se zaštitilo selo te veličine, bilo je potrebno najmanje 100 ljudi.¹²¹⁴ Velimir Maslić je svjedočio da Zasavica nikada nije bila granatirana i da su neki stanovnici iz Šamca, Muslimani i Hrvati, bili smješteni u Zasavicu u jesen 1992. godine. Na ulazu u selo bila je policijska straža koja je kontrolisala saobraćaj u selo i iz sela.¹²¹⁵

(f) Brčko

568. Svjedoci optužbe su svjedočili da su iz zatočeništva u TO-u bili prebačeni u kasarnu JNA u Brčkom¹²¹⁶, i to krajem aprila 1992.¹²¹⁷ Sulejman Tihić,¹²¹⁸ Hasan Subašić,¹²¹⁹ svjedok N,¹²²⁰ Dragan Lukač,¹²²¹ Muhamed Bičić,¹²²² Hasan Bičić,¹²²³ Ibrahim Salkić,¹²²⁴ Dragan Delić,¹²²⁵ Osman Jašarević¹²²⁶ i svjedok A,¹²²⁷ svi su svjedočili da su iz TO-a u Bosanskom Šamcu prebačeni u Brčko.

569. Svjedok optužbe, Dragan Lukač, svjedočio je da je u Brčko doveden s još 47 ljudi.¹²²⁸ Svjedok N je rekao da su zatočenici bili civili, bosanski Muslimani i

¹²¹² Lazar Mirkić, T. 18917-20.

¹²¹³ Blagoje Simić, T. 12573, T. 12413-14.

¹²¹⁴ Blagoje Simić, T. 12406-08.

¹²¹⁵ Velimir Maslić, T. 14266-67.

¹²¹⁶ Hasan Bičić, T. 2685, T. 2701, T. 2890.

¹²¹⁷ Svjedoci optužbe su naveli različite datume svog premještanja u Brčko, u rasponu od 28. aprila 1992. do 1. maja 1992. Osman Jašarević je svjedočio da je iz TO-a prebačen u Brčko istog dana kada je ubijen Dikan (izjava na osnovu pravila 92bis, par. 85-86, 97).

¹²¹⁸ Sulejman Tihić, T. 1376, T. 1450, T. 1478.

¹²¹⁹ Hasan Subašić, T. 10953, T. 11167.

¹²²⁰ Svjedok N, T. 6074-75, T. 6079-80.

¹²²¹ Sulejman Tihić, T. 1376, T. 1450.

¹²²² Muhamed Bičić, T. 2962-64, T. 2967.

¹²²³ Hasan Bičić, T. 2683-85, T. 2701.

¹²²⁴ Ibrahim Salkić, T. 3266, T. 3295-96.

¹²²⁵ Dragan Delić, T. 6682.

¹²²⁶ Osman Jašarević, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 85-86, 97.

¹²²⁷ Svjedok A, T. 10755, T. 10994, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 61-64.

¹²²⁸ Dragan Lukač, T. 1685, T. 1699-70; Ibrahim Salkić, T. 3293; Osman Jašarević, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 86.

bosanski Hrvati,¹²²⁹ s izuzetkom nekoliko policajaca. Policajci su nosili uobičajene policijske uniforme.¹²³⁰

570. Muhamed Bičić je svjedočio da su u TO-u prozivali ljude imenom i ukrcavali ih u autobuse JNA.¹²³¹ Kamione su pratili oklopni transporteri, a ljudima je rečeno da ne pokušavaju bježati.¹²³²

571. Hasan Subašić je svjedočio da su zatočenike čuvali vojnici JNA.¹²³³ S Hasanom Bičićem je u Brčkom u istoj ćeliji bilo 10 zatvorenika.¹²³⁴

572. Muhamed Bičić je svjedočio da su zatočenici ostali u kasarni u Brčkom sve do izbijanja sukoba u tom gradu, 2. maja 1992.¹²³⁵ Svjedok N je spomenuo i da je dignut u zrak most između Brčkog i Gunje.¹²³⁶ Sulejman Tihić je svjedočio da su zatočenici tada ukrcani u autobus i prebačeni u Bijeljino.¹²³⁷

573. Svjedoci odbrane su svjedočili da su zatočenici iz TO-a u Bosanskom Šamcu u kasarnu JNA u Brčkom prebačeni nakon ubistva zatočenika Dikana u TO-u, 26. aprila 1992. Zatočenici su bili bosanski Muslimani i Hrvati.¹²³⁸ Simo Zarić je svjedočio da je premještanje izvršeno iz humanitarnih razloga. Bio je uvjeren da se s nesrpskim stanovništvom opštine Bosanski Šamac ne postupa primjereno i zbog toga je izvršio premještanje.¹²³⁹ I drugi svjedoci odbrane su posvjedočili da su zatočenici premješteni iz humanitarnih¹²⁴⁰ i bezbjednosnih razloga.¹²⁴¹

574. Simo Zarić je svjedočio da je kontaktirao potpukovnika Stevana Nikolića i zamolio ga da učini sve što može kako bi zatočenike izvukao iz "pakla". Izjavio je da je jedan muškarac ubijen bez ikakvog razloga, te da je imao saznanja da su ljudi izloženi svih vrstama mučenja i zlostavljanja. Osim toga, zgrada u kojoj su se nalazili nije bila bezbjedna. Potpukovnik Stevan Nikolić je potom kontaktirao kapetana Petrovića koji je prije bio oficir za bezbjednost u 17. taktičkoj grupi i u garnizonu u

¹²²⁹ Svjedok N, T. 6081-82.

¹²³⁰ Hasan Bičić, T. 2690.

¹²³¹ Muhamed Bičić, T. 2964; svjedok N, T. 6072-81; Dragan Delić, T. 6682; Hasan Subašić, T. 1166-67.

¹²³² Muhamed Bičić, T. 2965.

¹²³³ Hasan Subašić, T. 10956-57.

¹²³⁴ Hasan Bičić, T. 2687.

¹²³⁵ Muhamed Bičić, T. 2967.

¹²³⁶ Svjedok N, T. 6092-94.

¹²³⁷ Sulejman Tihić, T. 3713-14; Hasan Subašić, T. 10957-58.

¹²³⁸ Maksim Simeunović, T. 16015-16, T. 16023.

¹²³⁹ Simo Zarić, T. 19989-90.

¹²⁴⁰ Stevan Nikolić, T. 18465; Mihajlo Topolovac, T. 18279-81; Fadil Topčagić, T. 18406.

Brčkom i dogovorili su se da ljude premjeste u kasarnu JNA u Brčkom. Potpukovnik Stevan Nikolić je potom o tome obavijestio Simu Zarića. To je izvršeno 26. aprila 1992, tako što su zatočenici uz pomoć Makse Simeunovića, Save Čančarevića i Mihajla Topolovca ukranci u kamione.¹²⁴² Simo Zarić je svjedočio da je insistirao da se premještanje izvrši odmah jer je znao da je Lugar izašao na kafu.¹²⁴³ Nakon što su zatočenici napustili TO, Simo Zarić je odmah otišao bojeći se da će se Stevan Todorović vratiti s policijom i “šarenima”.¹²⁴⁴

575. Mihajlo Topolovac je svjedočio da je od Save Čančarevića primio spisak zatočenika. Uzeo je spisak i sa Simom Zarićem otišao u TO. Na spisku je bilo oko 50 zatočenika koje su prozvali i ukricali u kamion za Brčko.¹²⁴⁵ Simo Zarić je svjedočio da su spisak sastavili komandant stanice javne bezbjednosti, Savo Čančarević i Mihajlo Topolovac.¹²⁴⁶ Među zatočenicima koji su prebačeni u Brčko bili su Osman Jašarević,¹²⁴⁷ dr. Ante, dr. Keljačić, Franjo Barukčić, Dragan Lukač, Sulejman Tihić¹²⁴⁸ i Grga Zubak.¹²⁴⁹

(g) Bijeljina

576. Svjedoci optužbe su svjedočili da su bosanski Hrvati i bosanski Muslimani 1. ili 2. maja 1992., nakon izbijanja rata u Brčkom, premješteni iz zatočeništva u Brčkom u kasarnu JNA u Bijeljini.¹²⁵⁰ Sulejman Tihić,¹²⁵¹ Dragan Lukač,¹²⁵² Hasan Bičić,¹²⁵³ Muhamed Bičić,¹²⁵⁴ Ibrahim Salkić,¹²⁵⁵ svjedok N,¹²⁵⁶ Dragan Delić,¹²⁵⁷ i Osman Jašarević,¹²⁵⁸ su svi svjedočili da su bili prebačeni iz Brčkog i zatočeni u

¹²⁴¹ Teodor Tutnjević, T. 17420-21.

¹²⁴² Simo Zarić, T. 19390-92.

¹²⁴³ Simo Zarić, T. 19337.

¹²⁴⁴ Simo Zarić, T. 19390.

¹²⁴⁵ Mihajlo Topolovac, T. 18280-82.

¹²⁴⁶ Simo Zarić, T. 19992.

¹²⁴⁷ Fadil Topčagić, T. 18346.

¹²⁴⁸ Simo Zarić je svjedočio da su dr. Ante, dr. Keljačić, Franjo Barukčić, Dragan Lukač i Sulejman Tihić odvedeni u kasarnu u Brčkom (T. 19994).

¹²⁴⁹ Simo Zarić, T. 19395.

¹²⁵⁰ Dragan Lukač, T. 1706; Osman Jašarević, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 97.

¹²⁵¹ Sulejman Tihić, T. 1376, T. 1451, T. 1480.

¹²⁵² Dragan Lukač, T. 1706, T. 1708-13.

¹²⁵³ Hasan Bičić, T. 2701-03, T. 2705-06.

¹²⁵⁴ Muhamed Bičić, T. 2972-73, T. 2977.

¹²⁵⁵ Ibrahim Salkić, T. 3313, T. 3316, T. 3320-21, T. 3394-95.

¹²⁵⁶ Svjedok N, T. 6092-96, T. 6098.

¹²⁵⁷ Dragan Delić, T. 6682, T. 6685, T. 6689.

¹²⁵⁸ Osman Jašarević, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 97-100, 110.

Bijeljini. Hasan Subašić¹²⁵⁹ i Kemal Mehinović¹²⁶⁰ svjedočili su da su iz Batkovića odvedeni u Bijeljину radi sudskog postupka.

577. Zatočenici su autobusom, iza kojeg su išla dva vojna vozila opremljena protuvazdušnim mitraljezima, u pratnji vojne policije prebačeni iz Brčkog.¹²⁶¹ Kasarnu u Bijeljini čuvala je vojna policija zajedno sa vojnicima i starješinama rezervistima. Tamo nije bilo "specijalaca".¹²⁶²

578. Zatočenici koji nisu bili prebačeni helikopterom u Batajnicu¹²⁶³ ostali su oko dvije sedmice u Bijeljini prije nego što su ponovo premješteni. Muhamed Bičić je svjedočio da su zatočenici do 13. maja 1992. ostali u fiskulturnoj sali u Bijeljini. Isti policajci koji su zatočenike čuvali u Brčkom, 13. maja 1992. stigli su autobusom u Bijeljину i preko Brčkog ih odveli u Bosanski Šamac.¹²⁶⁴ Osman Jašarević,¹²⁶⁵ Hasan Bičić,¹²⁶⁶ Muhamed Bičić,¹²⁶⁷ Ibrahim Salkić,¹²⁶⁸ i Dragan Delić¹²⁶⁹ su tada vraćeni u fiskulturnu salu srednje škole u Bosanskom Šamcu.¹²⁷⁰ Svjedok N je svjedočio da je vraćen u osnovnu školu u Bosanskom Šamcu.¹²⁷¹

579. Hasan Subašić je svjedočio da je nakon suđenja na Vojnom sudu u Bijeljini gdje mu je izrečena kazna, vraćen u Batković.¹²⁷² Kemal Mehinović je svjedočio da je, nakon što je oko mjesec dana bio zatočen u kazneno-popravnom domu u Bijeljini, tokom sudskog postupka koji se tamo vodio, vraćen u Batković.¹²⁷³

¹²⁵⁹ Hasan Subašić, T. 11026-27.

¹²⁶⁰ Kemal Mehinović, T. 7555-56, T. 7472.

¹²⁶¹ Dragan Lukač, T. 1707; Osman Jašarević, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 99.

¹²⁶² Sulejman Tihić, T. 1480.

¹²⁶³ Stevan Todorović, T. 10036; Osman Jašarević, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 106; Dragan Delić, T. 6688; Sulejman Tihić, T. 1376, T. 1481; svjedok A, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 66; Dragan Delić, T. 6689; svjedok N, T. 6096, T. 6101.

¹²⁶⁴ Muhamed Bičić, T. 2975; svjedok N, T. 6102-03.

¹²⁶⁵ Osman Jašarević, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 97-100, 110.

¹²⁶⁶ Hasan Bičić, T. 2711.

¹²⁶⁷ Muhamed Bičić, T. 2978-81.

¹²⁶⁸ Ibrahim Salkić, T. 3316, T. 3320-21.

¹²⁶⁹ Dragan Delić, T. 6682, T. 6685, T. 6689.

¹²⁷⁰ Osman Jašarević, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 110.

¹²⁷¹ Svjedok N, T. 6098.

¹²⁷² Hasan Subašić, T. 11026-27.

¹²⁷³ Kemal Mehinović, T. 7556, T. 7472.

2. Suđenja pred vojnim sudovima(a) Ibrahim Salkić

580. Ibrahim Salkić je svjedočio da mu je otprilike u aprilu 1993. suđeno na Vojnom sudu u Bijeljini.¹²⁷⁴ Sudija, njegov nekadašnji prijatelj, rekao mu je da ne brine, i: “Što više dobiješ, prije ćeš izaći, jer će oni takvoga našega tražiti za tebe”.¹²⁷⁵ Na suđenju mu je predočena izjava koju je napisao u TO-u u prvoj nedjelji svog zatočenja.¹²⁷⁶ Optužbe kojima ga je sud teretio bile su ustanak i pobuna protiv poretka i vlasti. Pročitana mu je optužnica.¹²⁷⁷ Kasnije je od drugih osuđenika saznao da je bio osuđen na smrt, što je zatim preinačeno na 20 godina zatvora, s tim da mu je doživotno zabranjen ulazak u Republiku Srpsku.¹²⁷⁸ Nakon suđenja vraćen je u Batković.¹²⁷⁹

(b) Svjedok L

581. Svjedok L je svjedočio da je postupak protiv njega pokrenut početkom 1993. na Vojnom sudu u Bijeljini.¹²⁸⁰ Izjavu je dao istražnom sudiji u SUP-u tokom prvih sedam dana zatočenja.¹²⁸¹ Optužnicu su potom sastavili srpski vojnici.¹²⁸² Na Vojnom sudu u Bijeljini mu je saopšteno da je 16. i 17. aprila 1992. u Bosanskom Šamcu počinio krivično djelo oružane pobune.¹²⁸³ Rečeno mu je da se optužbe odnose na pušku koju je 16. aprila 1992. dobio u TO-u,¹²⁸⁴ a neprijateljska vojska za koju se borio bila je vojska TO-a Bosanski Šamac.¹²⁸⁵ Objasnio je sudu da nije znao da je na teritoriji Republike Srpske proglašeno ratno stanje, niti je znao da postoji Republika Srpska i da je Bosanski Šamac u njenom sastavu.¹²⁸⁶ Objasnio je sudu da je pušku

¹²⁷⁴ T. 3394.

¹²⁷⁵ Ibrahim Salkić, T. 3395.

¹²⁷⁶ Ibrahim Salkić, T. 3395.

¹²⁷⁷ Ibrahim Salkić, T. 3397.

¹²⁷⁸ Ibrahim Salkić, T. 3398.

¹²⁷⁹ Ibrahimu Salkiću je pokazan DP D8/2 pod nazivom “Protivdiverzantsko odjeljenje”. Rekao je da je taj dokument prvi put vidio u SUP-u (T. 3470). Pokazali su mu DP D9/2, potvrdu kojom su on i Fuad Jasenica ovlašćeni da komuniciraju s organima u Hrvatskoj o nabavci opreme. Rekao je da nikada ranije nije vidio taj dokument i da nije učestvovao u nabavci oružja iz Hrvatske (T. 3474-75, T. 3478-79).

¹²⁸⁰ Svjedok L, T. 4346-47.

¹²⁸¹ Svjedok L, T. 4447.

¹²⁸² Svjedok L, T. 4346-47.

¹²⁸³ Svjedok L, T. 4515-17, T. 4533. DP D16/3, u presudi Vrhovnog vojnog suda Republike Srpske od 31. maja 1993. stoji da je svjedok L optužen za zločin oružane pobune po članu 124, stav 1 Krivičnog zakona bivše SFRJ.

¹²⁸⁴ Svjedok L, T. 4346-47.

¹²⁸⁵ Svjedok L, T. 4522-23.

¹²⁸⁶ Svjedok L, T. 4527, T. 4528.

dobio 16. aprila 1992., da ju je zadržao 16 sati i potom je vratio jednom srpskom vojniku.¹²⁸⁷ Na sudu mu je pokazana optužnica, no to nije bio dokazni predmet P41 koji nikada ranije nije vidio.¹²⁸⁸ Optužnica mu je pročitana kao da je kriv za to za što su ga optužili.¹²⁸⁹

582. Dok je bio u hangaru, nije imao ni mogućnosti ni sredstava da vodi svoju odbranu. Dodijeljen mu je advokat koji mu nije pružio nikakvu podršku. Nije bilo nikakvih prethodnih konsultacija s odbranom, niti ikakvih dokumenata.¹²⁹⁰ Presuda mu je pročitana na sudu i rečeno mu je da će mu biti dostavljena u hangar nakon što je otkućaju.¹²⁹¹ Osuđen je u februaru ili martu 1993.¹²⁹² na tri i po godine zatvora "zbog agresije na srpski narod i srpsku teritoriju", nakon što je šest ili sedam mjeseci proveo u zatočeništvu.¹²⁹³ Nije imao ni vremena ni mogućnosti da se žali na nalog o privođenju u roku od 24 sata kao što stoji u D15/3.¹²⁹⁴ Bez njegovog znanja, žalba je poslana, a odluka mu je naknadno dostavljena u hangar.¹²⁹⁵ Stražari su mu rekli da budući da je armija držala mnoge Srbe, to je bila puka formalnost da bi on i drugi mogli da budu razmijenjeni za Srbe.¹²⁹⁶

(c) Kemal Mehinović

583. Kemal Mehinović je posvjedočio da nije znao za suđenje do otprilike januara 1993,¹²⁹⁷ kad je prozvano njegovo ime i jedan vojni policajac je došao da ga odvede na suđenje. Odveden je u jednu privatnu kuću u Bijeljini u kojoj se nalazio Vojni sud.¹²⁹⁸ Nisu mu uručene ni krivična prijava ni optužnica, a nije mu rečeno ni zbog čega je pozvan na sud. Nije mu saopšteno ni šta će mu se desiti.¹²⁹⁹ Prije odlaska na

¹²⁸⁷ Svjedok L, T. 4347.

¹²⁸⁸ Optužnica Republike Srpske, Vojno tužilaštvo pri Komandi Bosanskog korpusa, Bijeljina br. 109/02, 14. januar 1993. (T. 4515-16).

¹²⁸⁹ Svjedok L, T. 4533-35.

¹²⁹⁰ Svjedok L, T. 4501, T. 4503, T. 4347, T. 4518, T. 4523; D17/3, Republika Srpska, Vrhovni vojni sud broj 37/93, Han Pijesak, datirano 3. maja 1993. (kazna). U dokumentu stoji ime Žike Krunića, vojnog branioca. Međutim, svjedoku L to ime nije poznato (T. 4475).

¹²⁹¹ Svjedok L, T. 4506; DP D16/3, Presuda Vrhovnog vojnog suda Republika Srpske, 31. maj 1993. T. 4467-70.

¹²⁹² Svjedok L, T. 4346-47, DP D17/3, Presuda o kazni Vrhovnog vojnog suda Republike Srpske.

¹²⁹³ Svjedok L, T. 4447.

¹²⁹⁴ Svjedok L, T. 4523, T. 4508-09.

¹²⁹⁵ Svjedok L, T. 4515-16.

¹²⁹⁶ Svjedok L, T. 4485-86.

¹²⁹⁷ Kemal Mehinović, T. 7467, T. 7476.

¹²⁹⁸ Kemal Mehinović, T. 7467-68.

¹²⁹⁹ Kemal Mehinović, T. 7468, T. 7470-71.

sud nije se sastao s advokatom i nije mu rečeno da će mu biti dodijeljen branilac.¹³⁰⁰ Sudija ga je pitao da li zna zbog čega je izveden pred sud. Kad je rekao da ne zna, sudija je odgovorio: "E pa, saznaćete". To je jedini razgovor koji je vodio sa sudijom.¹³⁰¹ Sudija nije od njega tražio da dâ izjavu niti da odgovori na optužbe. Nisu tražili da potpiše bilo kakve dokumente.¹³⁰²

584. Nakon suđenja je odveden u kazneno-popravni dom u Bijeljini. U kazneno-popravnom domu je bio zatočen mjesec ili više dana, premda nije siguran koliko je to stvarno trajalo.¹³⁰³ Potom je vraćen u Batković. Premještanje se možda dogodilo u februaru 1993.¹³⁰⁴

585. Dok je bio zatočen, primio je sudsku presudu kojom je proglašen krivim.¹³⁰⁵ Nije mu saopšteno da li ima pravo da se žali.¹³⁰⁶ U izjavi stoji da se odriče prava na žalbu, što Kemal Mehinović osporava, jer je za krivično djelo za koje je optužen bila predviđena smrtna kazna, tako da se on tog prava ne bi odrekao.¹³⁰⁷

586. Predočen mu je dokazni predmet P57, datiran 22. marta 2000., koji predstavlja rješenje o okončanju krivičnog postupka protiv njega za zločin oružane pobune. Nije bio obaviješten o tome da je krivični postupak protiv njega okončan i prvi put je u Hagu čuo za to rješenje.¹³⁰⁸

(d) Hasan Subašić

587. Hasan Subašić je svjedočio da je pred Vojni sud u Bijeljini doveden u ljetu 1993. godine. Istražnom sudiji je u jednoj kancelariji dao izjavu. Pitali su ga za oružje, da li je nekog ubio i da li je ikada bio član SDA. Nakon što je odgovorio na ta pitanja, vraćen je u Batković. Nekoliko dana kasnije, došli su vojni policajci s njegovom

¹³⁰⁰ Kemal Mehinović, T. 7468. Kemal Mehinoviću je predočen DP D39/3, Odluka o imenovanju branioca, datirana 9. januara 1993., kojom se Žika Krnić imenuje braniocem. Kemal Mehinović nije nikada ranije vidio taj dokument (T. 7554-55).

¹³⁰¹ Kemal Mehinović, T. 7470.

¹³⁰² Kemal Mehinović, T. 7470-71; DP P55 - dokument datiran 19. januara 1993. koji je navodno zapisnik sa suđenja na sudu u Bijeljini. Kemal Mehinović je prepoznao svoj potpis pri dnu svake stranice. Nije dao izjavu sudiji na sudu u Bijeljini. Sudija nije ništa bilježio. Ne sjeća se da je potpisao neku izjavu, no moguće je da se toliko bojao da je i potpisao, a da se toga ne sjeća. (T. 7555-56). Predočen mu je i DP P56, datiran 27. marta 1993., koji je navodno potvrda o primitku dokumenata korišćenih tokom postupka. Kemal Mehinović je izjavio da nije potpisao tu potvrdu o primitku i ne sjeća se da je to primio dok je bio u Batkoviću (T. 7496-98; T. 7555-56).

¹³⁰³ Kemal Mehinović, T. 7471-72.

¹³⁰⁴ Kemal Mehinović, T. 7472; T. 7557-7563.

¹³⁰⁵ Kemal Mehinović, T. 7541.

¹³⁰⁶ Kemal Mehinović, T. 7489-91.

¹³⁰⁷ Kemal Mehinović, T. 7489-91.

¹³⁰⁸ Kemal Mehinović, T. 7496-98.

izjavom. Ta je izjava bila sasvim drugačija od one koju je dao i činjenice su bile izmijenjene.¹³⁰⁹ Radilo se o krivičnom djelu oružane pobune odnosno oružanog ustanka.¹³¹⁰ Na sudu u Bijeljini mu je pročitana presuda.¹³¹¹

588. Nekoliko dana kasnije vraćen je u Bijeljину radi izricanja kazne. Imao je advokata koji nije učinio ništa da mu pomogne. Nije mu bilo omogućeno da se sa svojim advokatom vidi prije suđenja. Njegov advokat mu nikada nije dao nikakve savjete koji se tiču pravnih pitanja.¹³¹² Osuđen je za oružanu pobunu na teritoriji SFRJ i izrečena mu je kazna od 12 godina zatvora. Nakon izricanja kazne vraćen je u Batković. Nije mogao pozvati nijednog svjedoka da svjedoči za njega.¹³¹³ Nije uložio žalbu na tu kaznu jer je smatrao da mu je život u opasnosti.¹³¹⁴ Razmijenjen je u junu 1994. u Šatorovićima, BiH, nakon čega je otišao u Slavoniju.

(e) Svjedok M

589. Svjedok M je svjedočio da je protiv njega pokrenut postupak u junu 1993. dok se nalazio u logoru Batković.¹³¹⁵ U junu 1993. osuđen je na vojnom sudu u Bijeljini na 12 godina zatvora. Optužen je da je ranio Stevu Arandića. Prije suđenja u Bijeljini uopšte nije vidio Stevu Arandića.¹³¹⁶ Služio je kaznu u logoru Batković do juna 1994., kad je razmijenjen.¹³¹⁷

(f) Svjedok P

590. Svjedok P je svjedočio da mu je suđeno u Batajnici, u Srbiji. Postavili su mu neka pitanja i predočena mu je "neka vrsta" optužnice. Tokom pretresa nije imao branioca i nisu svjedočili nikakvi svjedoci. Saopšteno mu je da je optužen da je organizovao pobunu u Posavini, silovao nekoliko srpskih žena, zaklao jedno srpsko dijete i proizvodio oružje. Smatrao je da je optužnica potekla od Stevana Todorovića. Nije ni osuđen ni kažnjen, a nije sastavljen ni zapisnik sa suđenja.¹³¹⁸

¹³⁰⁹ Hasan Subašić, T. 11026-27.

¹³¹⁰ Hasan Subašić, T. 11133.

¹³¹¹ Hasan Subašić, T. 11143.

¹³¹² Hasan Subašić, T. 11026-27.

¹³¹³ Hasan Subašić, T. 11026-27.

¹³¹⁴ Hasan Subašić, T. 11136.

¹³¹⁵ Svjedok M, T. 5341.

¹³¹⁶ Svjedok M, T. 5378, T. 5341.

¹³¹⁷ DP D24/3, Presuda Vojnog suda u Bijeljini koja je predočena svjedoku, (T. 5341).

¹³¹⁸ Svjedok P, T. 11597-601, T. 11615-17.

(g) Nusret Hadžijusufović

591. Nusret Hadžijusufović je svjedočio da je osuđen i da mu je izrečena kazna od godinu dana zatvora zbog povrede granica Republike Srpske. Nikada nije obaviješten o tome da je optužen, nije mu uručena krivična prijava i nije bio upoznat sa svojim pravima. Nikada nije pristupio ni saslušanju ni pretresu, nije mu dodijeljen branilac i nije primio nikakvu službenu obavijest o bilo kakvoj sudskoj presudi ili kazni.¹³¹⁹

(h) Izet Izetbegović

592. Izet Izetbegović je svjedočio da je bio zatočen i ispitivan u Batajnici. Stavili su mu lisice na ruke i povez preko očiju i uveli su ga u jednu prostoriju. Skinuli su mu lisice i povez, i u tri navrata su ga ispitivala dvojica ili trojica muškaraca. Rekli su mu da je optužen za rušenje i učestvovanje u slomu jugoslovenskog sistema. Te optužbe mu je u Bosanskom Šamcu saopštio Vladimir Šarkanović koji ga je ispitivao.¹³²⁰ Zatim su postrojili devet zatvorenika iz Bosanskog Šamca i rekli Sulejmanu Tihiću da naglas pročita kaznu. Smrtna kazna je izrečena "nama dvojici".¹³²¹ Rekao je da to nije bilo stvarno izricanje kazne, već sredstvo zastrašivanja.¹³²² Svjedočio je da mu nije bio osiguran niti advokat niti ikakva druga sredstva odbrane.¹³²³

(i) Izet Ramusović

593. Svjedok odbrane Stevan Arandić je svjedočio da je 1993. godine Vojni sud u Bijeljini pokrenuo postupak protiv Izeta Ramusovića. Optuženog je branio jedan major, kao branilac po službenoj dužnosti, koji je iskoristio sve pravne odredbe koje su mu stajale na raspolaganju da bi odbranio svog klijenta. U ono vrijeme nije znao kakav je bio ishod suđenja, no kasnije je iz sredstava javnog informisanja saznao da je Izet Ramusović razmijenjen.¹³²⁴

3. Odgovornost za zatočenja

594. Blagoje Simić je svjedočio da je nekoliko dana nakon 17. aprila 1992. telefonski razgovarao sa Simom Zarićem i Sulejmanom Tihićem o puštanju Sulejmana Tihića iz zatočenja. Rekao je Simi Zariću da je za to nadležno Ministarstvo

¹³¹⁹ Nusret Hadžijusufović, T. 7147-48.

¹³²⁰ Izet Izetbegović, T. 2371-73.

¹³²¹ Izet Izetbegović, T. 2374.

¹³²² Izet Izetbegović, T. 2529.

¹³²³ Izet Izetbegović, T. 2375.

¹³²⁴ Stevan Arandić, vanpretresni iskaz, T. 174-176.

unutrašnjih poslova. Blagoje Simić je rekao da niti njegovo hapšenje niti njegovo puštanje na slobodu ne spadaju u njegovu nadležnost.¹³²⁵

595. Svjedok odbrane Mirko Lukić je svjedočio da je SUP puštao na slobodu civile koje je on lišio slobode, dok su vojne vlasti bile nadležne za zatočenja i oslobađanja pripadnika vojske.¹³²⁶

596. Svjedoci odbrane su svjedočili da je policija čuvala stražu nad zatočenicima u zatočeničkim objektima u Bosanskom Šamcu. Naser Sejdić je neko vrijeme proveo na dužnosti stražara u fiskulturnoj sali osnovne škole. Pomoćnik komandanta je pravio raspored obezbjeđenja u školi, vodovodu i svim drugim objektima. Milan Jekić je bio osoba koja im je rekla da će biti raspoređeni na stražu. Svjedočio je da je policija kontrolisala škole i zatočeničke centre i obezbjeđivala ih.¹³²⁷

597. Teodor Tutnjević je svjedočio da je TO i SUP čuvala policija. Šef policije je bio Stevan Todorović, a komandir policije je bio Milan Jekić iz Batkuše. Neko vrijeme je komandir policije bio Savo Čančarević. Zatočeniци su bili u nadležnosti policije.¹³²⁸

598. Savo Đurđević je svjedočio da je Stevan Todorović odlučivao o tome ko će biti pritvoren ili pušten. Izjavio je da su policajci bili odgovorni za čuvanje zatočenika.¹³²⁹ Mihajlo Topolovac je svjedočio da je Stevan Todorović bio nadležan za SUP. On je bio osoba koja je kontrolisala pristup stanici. Stevan Todorović je izdavao naređenja u vezi s hapšenjima i zatvaranjem.¹³³⁰ Mirko Pavić je svjedočio da je, prema njegovim saznanjima, naloge za hapšenje tih osoba izdavao šef policije koji je odlučivao ko ostaje, a ko ide.¹³³¹

599. Džemal Jasenica je svjedočio da je znao da srpska policija opštine Bosanski Šamac i pripadnici "šarenih" u maskirnim uniformama hapse Muslimane i Hrvate i "zatvaraju ih" u SUP-u, TO-u, osnovnoj školi i fiskulturnoj sali srednje škole.¹³³²

¹³²⁵ Blagoje Simić, T. 12438-39.

¹³²⁶ Mirko Lukić, T. 12939.

¹³²⁷ Naser Sejdić, T. 17569, T. 17570.

¹³²⁸ Teodor Tutnjević, T. 17510.

¹³²⁹ Savo Đurđević, T. 17621-23.

¹³³⁰ Mihajlo Topolovac, T. 18300-02.

¹³³¹ Mirko Pavić, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 15.

¹³³² Džemal Jasenica, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 27.

600. Svjedokinja optužbe, Jelena Kapetanović, svjedočila je da je prebacivanje civila na stadion u Crkvini početkom maja 1992. organizovala "vojska".¹³³³

601. Komandant Antić je svjedočio da 4. odred nije primio nikakva naređenja da spriječi hapšenja, zatočenja i jednonacionalno preuzimanje vlasti, ali da su odred ti događaji uzdrnali.¹³³⁴

602. Svjedok odbrane Naser Sejdić je svjedočio da su pripadnici paravojske bili prisutni u školskim zatočeničkim objektima, ali da nisu učestvovali u čuvanju straže nad zatočenicima.¹³³⁵

603. Svjedok odbrane, komandant Antić, svjedočio je da su pripadnici srpskih paravojnih jedinica vršili hapšenja i zatočenja nesrba.¹³³⁶

604. Svjedok odbrane, Vladimir Šarkanović, svjedočio je da su jedino srpske vlasti u saradnji sa Stevanom Todorovićem mogle osnivati zatočeničke centre.¹³³⁷ Svjedočio je da su srpske vlasti, bez obzira na to što njemu nije bilo poznato da li su znale za premlaćivanja, mučenja i surovo postupanje sa zatočenicima, dopustile osnivanje zatočeničkih centara u kojima su boravile stotine pripadnika nesrpske nacionalnosti, uključujući žene i djecu, bosanske Muslimane i bosanske Hrvate. U raznom prilikama su omogućile da ljudi budu pokupljeni i zatočeni.¹³³⁸ Svjedočio je i da je "novi sistem" omogućavao i tolerisao da uhapšeni ljudi budu u mnogo zatočeničkih centara zatočeni u užasnim uslovima.¹³³⁹

605. Svjedok odbrane, komandant Antić, posvjedočio je da su pripadnici srpskih paravojnih snaga i srpska opštinska vlast vršili hapšenja i zatočenja nesrba.¹³⁴⁰

4. Dokazi o ulozi optuženih

(a) Blagoje Simić

606. Svjedok optužbe Sulejman Tihic svjedočio je da je njegovo hapšenje naredio Blagoje Simić.¹³⁴¹ Blagoje Simić je svjedočio da nije bio nadležan niti kompetentan

¹³³³ Jelena Kapetanović, T. 8935-36, T. 8940-41.

¹³³⁴ Radovan Antić, T. 16869.

¹³³⁵ Naser Sejdić, T. 17569.

¹³³⁶ Radovan Antić, T. 16869.

¹³³⁷ Vladimir Šarkanović, T. 16592.

¹³³⁸ Vladimir Šarkanović, T. 16592-93.

¹³³⁹ Vladimir Šarkanović, T. 16586. Izjavio je da kada kaže "novi sistem" misli na Stevana Todorovića i pripadnike paravojnih jedinica koji su imali vlast (T. 16660).

da hapsi ili pušta na slobodu Sulejmana Tihića, kada mu se u vezi s njegovim puštanjem obratio Simo Zarić. Rekao je da je za to nadležno Ministarstvo unutrašnjih poslova.¹³⁴² Dragan Lukač je svjedočio da je Dragana Stefanovića pitao o tome ko je naredio da ga se hapsi, na što je ovaj odgovorio da je to učinjeno po naređenju Kriznog štaba. Kad ga je upitao ko je na čelu Kriznog štaba, odgovorio je da je to Blagoje Simić.¹³⁴³ Blagoje Simić je svjedočio da nije naložio hapšenje Dragana Lukača u Crkvini 17. aprila 1992. godine.¹³⁴⁴

607. Simo Zarić je svjedočio da je potpukovnik Stevan Nikolić nazvao Stevana Todorovića i Blagoja Simića u vezi sa zatočenjem pripadnika 4. odreda u SUP-u. Potpukovnik Stevan Nikolić je rekao Simi Zariću da mu je Blagoje Simić rekao da je iznenađen da su u SUP-u zatočeni pripadnici 4. odreda i da nema ništa protiv toga da se nešto učini da se i ljudi oslobode. Blagoje Simić je potpukovniku Stevanu Nikoliću takođe rekao da to spada u nadležnost Stevana Todorovića kao načelnika stanice javne bezbjednosti.¹³⁴⁵

608. Blagoje Simić je svjedočio da je znao samo za ona hapšenja o kojima je Stevan Todorović informisao Krizni štab i Ratno predsjedništvo.¹³⁴⁶ Savo Đurđević je svjedočio da nije znao da li je Krizni štab naredio hapšenja.¹³⁴⁷

609. Blagoje Simić je svjedočio da je Krizni štab od aprila do jula 1992. bio koordinacijsko tijelo u Bosanskom Šamcu. Krizni štab je došao do zaključka da organi Ministarstva unutrašnjih poslova u Šamcu slabo funkcionišu. Krizni štab nije želio da u Šamcu ima zatvorenike, pa je reagovao. Njegovi su članovi razgovarali s visokim funkcionerima Ministarstva unutrašnjih poslova i jedan od njih je savjetovao da Stevan Todorović dâ ostavku. Pozvali su šefa Stevana Todorovića, Andriju Biloševića, u kancelariju Ratnog predsjedništva u Bosanskom Šamcu i iznijeli svoje mišljenje o tome da organi Ministarstva unutrašnjih poslova ne obavljaju svoje dužnosti i da Stevan Todorović ne zaslužuje da obavlja taj posao. Tražili su od Andrije Biloševića da uspostavi kakvu-takvu kontrolu nad sopstvenom službom u Bosanskom Šamcu. Andrija Bilošević se jako razljutio i demonstrativno je napustio

¹³⁴⁰ Radovan Antić, T. 16869.

¹³⁴¹ Sulejman Tihić, T. 1372.

¹³⁴² Blagoje Simić, T. 12437-40.

¹³⁴³ Dragan Lukač, T. 1661-62.

¹³⁴⁴ Blagoje Simić, T. 12442.

¹³⁴⁵ Simo Zarić, T. 19773-74.

¹³⁴⁶ Blagoje Simić, T. 12418-19, T. 12570-71.

¹³⁴⁷ Savo Đurđević, T. 17656.

prostoriju. Obratio se službi Ministarstva unutrašnjih poslova u Šamcu. Nakon nekoliko dana odveo je sve zatvorenike iz Šamca u Batković. Tu su bili pod kontrolom vojske i bilo je moguće da im sudi Vojni sud. Osnovao je i Komisiju, budući da je Ministarstvo unutrašnjih poslova imalo vlastite inspektore, koja je stigla u Šamac da vrši kontrolu nad radom Stevana Todorovića i Ministarstva unutrašnjih poslova.¹³⁴⁸

610. Blagoje Simić je svjedočio da je Krizni štab podnio zahtjev Ministarstvu unutrašnjih poslova da se sudije demobilizuju. Krizni štab je imenovao koordinatora za stvaranje uslova za osnivanje civilnih sudova. Pomogli su i vojnim sudovima kako bi vojne vlasti mogle bolje funkcionisati. Uspjeli su demobilisati četvoricu sudija i osnovati Sud. Postojale su odluke Narodne skupštine o osnivanju civilnog suda i javnog tužilaštva u Šamcu. Troje sudija iz Bosanskog Šamca otišlo je Bijeljenu.¹³⁴⁹

611. Blagoje Simić je svjedočio da u periodu od 17. aprila 1992. i tokom sljedećih nekoliko mjeseci nikada nije ulazio u TO, SUP, osmogodišnju odnosno srednju školu.¹³⁵⁰ Svjedoci odbrane su svjedočili da u tim objektima nisu vidjeli Blagoja Simića.¹³⁵¹ Svjedoci optužbe su svjedočili da je Blagoje Simić znao iz prve ruke za fizičke uslove u nekim od tih zatočeničkih centara.¹³⁵² Hasan Subašić je svjedočio da ga je u maskirnoj uniformi vidio u dvorištu zgrade TO-a.¹³⁵³ Muhamed Bičić je izjavio da ga je vidio prilikom posjete srednjoj školi kad je rekao: "Ima tu dovoljno mjesta" i otišao.¹³⁵⁴ Vidio ga je i u osnovnoj školi u Bosanskom Šamcu. Muhamed Bičić je svjedočio da se Blagoje Simić jednom prilikom pojavio na ulazu u fiskulturnu salu srednje škole i zatim ušao u pratnji Stevana Todorovića. Blagoje Simić je pogledao unaokolo i nije se dugo zadržavao. Međutim, s tog mjesta je mogao da vidi kako svaki pojedini zatvorenik izgleda, šta ima na sebi i u kakvom je stanju.¹³⁵⁵ Ibrahim Salkić je posvjedočio da je vidio Blagoja Simića u fiskulturnoj sali srednje škole. Nije ušao u fiskulturnu salu, već je stajao na vratima. Ibrahim Salkić je čuo

¹³⁴⁸ Blagoje Simić, T. 12581-82.

¹³⁴⁹ Blagoje Simić, T. 12584-85

¹³⁵⁰ Blagoje Simić, T. 12569.

¹³⁵¹ Ozren Stanimirović, T. 13935-36; Vladimir Šarkanović, T. 16568; Mihajlo Topolovac, T. 18293; Naser Sejdić, T. 17565; Teodor Tutnjević, T. 17467.

¹³⁵² Stevan Todorović, T. 9518-19.

¹³⁵³ Hasan Subašić, T. 10927, T. 11014, T. 11053-54.

¹³⁵⁴ Muhamed Bičić, T. 2980.

¹³⁵⁵ Hasan Bičić, T. 2715-16.

kako se Blagoje Simić obratio Stevanu Todoroviću riječima “ima tu dovoljno mjesta.”¹³⁵⁶

612. Blagoje Simić je svjedočio da nije imao informacije da su ljudi iz drugih mjesta u Bosanskom Šamcu premješteni u Zasavicu. Koliko je njemu poznato, Stevan Todorović je premjestio nešto civilnog stanovništva iz Šamca u Zasavicu, jer su članovi njihovih porodica preplivali rijeku Savu i širili informacije o granatiranju grada Šamca. Zasavica se u to vrijeme nije pominjala kao logor.¹³⁵⁷ Nije mu bilo poznato da je iko ikada bio uhapšen ili da je tamo postojao zatvor.¹³⁵⁸ Svjedočio je da je za Zasavicu saznao krajem godine kad se vratio s bolovanja.¹³⁵⁹

(b) Miroslav Tadić

613. Miroslav Tadić je svjedočio da je u gradu na različite načine saznao za hapšenja. Saznao je to od dobronamjernih ili zlonamjernih građana i od ljudi iz civilne zaštite. Ponekad bi pokušao o tom problemu razgovarati sa Stevanom Todorovićem, no Stevan Todorović bi mu uvijek odgovorio neka se ne miješa u to.¹³⁶⁰ Svjedoci odbrane su svjedočili da nisu vidjeli da Miroslav Tadić ulazi u zatočeničke objekte, premda bi ga ponekad vidjeli u dvorištu tih objekata kako vrši razmjenu.¹³⁶¹ Svjedoci

¹³⁵⁶ Ibrahim Salkić, T. 3325-26.

¹³⁵⁷ Blagoje Simić, T. 12413-18.

¹³⁵⁸ Blagoje Simić, T. 12548.

¹³⁵⁹ Blagoje Simić, T. 12574, T. 12556-58, DP P141, strane 40, 41, 43.

¹³⁶⁰ Miroslav Tadić, T. 15270-71.

¹³⁶¹ Dario Radić, T. 15102-03; Naser Sejdić, T. 17566; Mihajlo Topolovac, T. 18293.

optužbe su svjedočili da su Miroslava Tadića vidjeli u SUP-u¹³⁶², TO-u¹³⁶³ i osnovnoj školi¹³⁶⁴ u Bosanskom Šamcu.

614. Miroslav Tadić je izjavio da ne može reći da li je Krizni štab, kao tijelo, bio obaviješten o hapšenjima.¹³⁶⁵ Bio je sasvim siguran u to da Krizni štab nikada nije rekao da neka osoba treba da bude uhapšena ili puštena na slobodu. Možda je bilo sporadičnih intervencija Kriznog štaba da se zatočenici puste na slobodu, ali nikada nisu izdavani nalozi da se bilo ko uhapsi.¹³⁶⁶

615. Miroslav Tadić je svjedočio da nikada nije naložio ničije hapšenje. Od njega nikada nisu tražili odobrenje za hapšenje, niti je bio u poziciji da tako nešto odobri. Kao ljudsko biće, on nikada ne bi pristao da tako nešto uradi.¹³⁶⁷

(c) Simo Zarić

616. Svjedoci optužbe su svjedočili da je Simo Zarić učestvovao u planiranju i izdavanju naređenja da ih se uhapsi. Osman Jašarević je izjavio da je optužbe protiv

¹³⁶² Svjedok E je svjedočio da je tokom svog zatočenja vidio Miroslava Tadića pred zgradom SUP-a (T. 7714). Svjedok A je izjavio da je dva puta vidio Miroslava Tadića u samici u zgradi SUP-a (T. 10761-62).

¹³⁶³ Miroslav Tadić je dolazio u zgradu TO-a kada je vršio razmjene i dolazio po ljude. Kemal Mehinović je svjedočio da je Miroslav Tadić dolazio u dvorište TO-a, ali nije ulazio u ćelije. Prozvano bi imena ljudi koji su trebali biti razmijenjeni. Tokom četiri mjeseca koliko je bio zatočen u TO-u, Miroslava Tadića je vidio jednom (T. 7450-51). Sulejman Tihić je svjedočio da je Miroslav Tadić ulazio u TO s još nekim, "ili pripadnikom specijalnih snaga ili nekim drugim". Rukovao bi se s nekim zatočenicima koje bi ljudi u maskirnim uniformama potom izveli i tukli. Sulejman Tihić je smatrao da je rukovanje bilo "znak" koji je Miroslav Tadić davao ljudima "koji udaraju". (T. 3651-52). Miroslav Tadić je došao prvog ili drugog dana, prije nego što je Sulejman Tihić bio prebačen u SUP (T. 3889). Kemal Mehinović tvrdi da je Miroslava Tadića vidio u dvorištu TO-a u maju 1992. kada je izvršena razmjena Hrvata. To je bilo nakon što je prebačen iz SUP-a u TO (T. 7526). Svjedok C tvrdi da je Miroslava Tadića vidio u TO-u dva ili tri puta. Miroslav Tadić je došao u TO kada su trebale biti izvršene razmjene, da bi pročitao spisak ljudi koji su trebali biti razmijenjeni. Nosio je spisak ljudi za razmjenu i bio je u uniformi (T. 7929-30). Svjedok Q se sjeća da je Miroslav Tadić, u vezi s razmjenom, čekao u autu pred zgradom TO-a. Svjedok Q je rekao da je Miroslav Tadić s njim postupao humanano i da ga je zbog toga srdačno pozdravio kada je prvi dan došao da svjedoči (T. 11745-46).

¹³⁶⁴ Hasan Subašić je svjedočio da je Miroslava Tadića vidio u osnovnoj školi. Bio je tamo uvijek kada je vršena razmjena. Dolazio je u pratnji lokalnog Crvenog krsta iz Bosanskog Šamca. Na rukavima su imali trake s crvenim krstom. On bi pročitao spisak zatvorenika koji su trebali biti razmijenjeni. Kad je prvi put došao, rekao je da je zadužen za razmjene. Zatvorenike je nazivao ustašama i balijama (T. 10974-75). Kad je Miroslav Tadić došao u osnovnu školu, zatvorenici su bili premlaćeni i prljavi. Lice i odjeća su im bili krvavi i izgubili su na težini. Miroslav Tadić i osoblje lokalnog Crvenog krsta nikada se nisu raspitivali o uslovima koji su tamo vladali. (T. 10975-76). Miroslav Tadić je nekoliko puta posjetio osnovnu školu (T. 11013). U razgovoru obavijenom 1998. godine, Hasan Subašić je izjavio da je Miroslav Tadić posjetio osnovnu školu u junu 1992. (T. 11014). Hasan Subašić je svjedočio da je Miroslav Tadić dolazio u osnovnu školu u Bosanskom Šamcu u periodu od sredine maja do sredine avgusta 1992. godine. S Hasanom Subašićem su u osmogodišnjoj školi bili njegovi sugrađani Hasan Bičić, Muhamed Bičić, Dragan Delić, Ibrahim Salkić i Safet Hadžialijagić. Miroslav Tadić je dolazio više od dva puta. (T. 11107-09).

¹³⁶⁵ Miroslav Tadić, T. 15644-45.

¹³⁶⁶ Miroslav Tadić, T. 15272, T. 15679, T. 15681-84.

¹³⁶⁷ Miroslav Tadić, T. 15272-73.

mnogih koji su uhapšeni inicirao Simo Zarić.¹³⁶⁸ Kemal Bobić je svjedočio da ga je 23. maja 1992. posjetio Naser Sejdić u pratnji još dvojice i rekao da je Simo Zarić naredio da ide u zgradu SUP-a na "informativni razgovor".¹³⁶⁹ Kemal Mehinović je svjedočio da su ga 27. maja 1992. u njegovom domu uhapsila četvorica policajaca.¹³⁷⁰ Dok je bio zatočen u SUP-u, bio je prisutan kad su prozivali zatočenike i rekli im da ih čeka Simo Zarić.¹³⁷¹ Simo Zarić je bio u SUP-u, u uniformi i naoružan "škorpionom".¹³⁷²

617. Stevan Todorović je svjedočio da mu je Simo Zarić dao neke korisne sugestije o krivičnim istragama koje je vodio SUP u vezi s osumnjičenima koje treba uhapsiti.¹³⁷³ Prva dva mjeseca radio je u SUP-u kao kriminalistički inspektor. Vodio je istrage, uzimao izjave i davao sugestije. On je učestvovao u procesu hapšenja.¹³⁷⁴ Stevan Todorović je svjedočio da je Conera, koji je pripadao užem krugu rukovodstva SDA i nabavljao oružje za Muslimane i Hrvate, uhapsio na osnovu informacija koje mu je dao Simo Zarić.¹³⁷⁵ Simo Zarić je razgovarao s njim o hapšenju Conera koji je potom i uhapšen.¹³⁷⁶

618. Svjedoci odbrane su svjedočili da Simo Zarić nije bio ovlašten da nalaže hapšenja.¹³⁷⁷

619. Svjedoci optužbe su svjedočili da su vidjeli Simu Zarića u TO-u i SUP-u.¹³⁷⁸ Svjedoci odbrane su svjedočili da su vidjeli Simu Zarića u SUP-u.¹³⁷⁹ Neki su svjedočili da su ga tamo vidjeli samo jednom,¹³⁸⁰ drugi da je dolazio svaka dva-tri

¹³⁶⁸ Osman Jašarević, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 14.

¹³⁶⁹ Kemal Bobić, T. 11395.

¹³⁷⁰ Kemal Mehinović, T. 7404-05.

¹³⁷¹ Kemal Mehinović je svjedočio da je Nijaza Alatovića prozvao jedan stražar i rekao mu da ga čeka Simo Zarić, T. 7410.

¹³⁷² Kemal Mehinović, T. 7412.

¹³⁷³ Stevan Todorović, T. 10001.

¹³⁷⁴ Stevan Todorović, T. 9124-25, T. 10102.

¹³⁷⁵ Stevan Todorović, T. 9130-31.

¹³⁷⁶ Stevan Todorović, T. 9132.

¹³⁷⁷ Goran Buzaković, T. 17542-43; Mihajlo Topolovac, T. 18246; Savo Đurđević, T. 17631.

¹³⁷⁸ Svjedokinja G, T. 4085; svjedok E, T. 7714; Osman Jašarević je čuo glas Sime Zarića u SUP-u (izjava na osnovu pravila 92bis, par. 60); svjedok P, T. 11562; Izet Izetbegović, T. 2356-58; Ibrahim Salkić, T. 3245.

¹³⁷⁹ Vladimir Šarkanović, T. 16562; Milan Jekić, vanpretresni iskaz, T. 146-147.

¹³⁸⁰ Savo Đurđević je svjedočio da Simo Zarić nije bio pripadnik policije i da ga je u policijskoj stanici vidio samo jednom. Nosio je maskirnu uniformu kakvu nose vojnici i misli da je ostao oko pola sata (T. 17624-25).

dana,¹³⁸¹ dok su treći tvrdili da je dolazio često.¹³⁸² Jedan svjedok koji je bio zatočen u SUP-u svjedočio je da ga tamo nikada nije vidio.¹³⁸³

620. Sulejman Tihic je svjedočio da protiv nijednog zatočenika u Brčkom, prebačenog u aprilu 1992. iz Bosanskog Šamca, nije službeno bila podignuta optužnica i nije im rečeno zbog čega su uhapšeni i zatočeni. Međutim, Simo Zarić je o nekima od njih, uključujući Sulejmana Tihica i Dragana Lukača, govorio kao o “političkim zatvorenicima.”¹³⁸⁴

621. Vaso Antić, koji je tada bio glavni urednik Radio Šamca, svjedočio je da Simo Zarić nikada nije bio u prostorijama Radio Šamca i da stoga nikada nije mogao govoriti o hapšenjima i odvođenju ljudi.¹³⁸⁵ Simeon Simić je svjedočio da nije istina da su radio-stanica i novine objavljivali koje su osobe uhapšene i zbog čega.¹³⁸⁶ Kad mu je skrenuta pažnja na izjavu Miroslava Tadića da je za hapšenja saznao iz razgovora u gradu, čitajući novine i slušajući Radio Šamac, odgovorio je da smatra da su sjećanja Miroslava Tadića o tim događajima konfuzna.¹³⁸⁷

622. Svjedok Q je doveden u centar veze oko četiri puta radi pregovora o razmjeni. Prva dva puta je bio sa Simom Zarićem. Posljednja dva puta je tamo bio i Miroslav Tadić. Miroslav Tadić je u to vrijeme bio zadužen za pregovore o razmjeni i zamolio je svjedoka Q da prisustvuje tom dijelu pregovora.¹³⁸⁸

623. Stevan Todorović je svjedočio da se sjeća da Simo Zarić nije od njega tražio dozvolu da svjedoka Q pusti iz pritvora radi razgovora o razmjenama.¹³⁸⁹

¹³⁸¹ Goran Buzaković je svjedočio da je Simu Zarića u policijskoj stanici vidio dva-tri puta (T. 17677, T. 17678). Vladimir Šarkanović je svjedočio da je, kad je počeo raditi u SUP-u, Simu Zarića vidao svaka dva-tri dana. Čini mu se da potkraj svog rada u policijskoj stanici, gdje je radio do 13. juna 1992., Simu Zarića više nije vidao (T. 16562). Milan Jekić je svjedočio da je prva dva dana Simu Zarića u stanici vidio možda dva puta, a nakon toga, tokom čitavog perioda koji je proveo u policijskoj stanici, Zarića nije nikada vidio (vanpretresni iskaz, T. 146).

¹³⁸² Mihajlo Topolovac je svjedočio da je, dok je radio u SUP-u, Simu Zarića vidio u mnogo navrata. Možda pet-šest puta. Radio je u stražnjem dijelu zgrade i Simu Zarića nije mogao vidjeti svaki put kad je ovaj bio tamo. (T. 18242-43, T. 18296).

¹³⁸³ Dario Radić je svjedočio da kada je u aprilu 1992. uhapšen i zatočen u SUP-u, Simu Zarića nije vidio ni u TO-u ni u SUP-u, niti je tokom svog zatočenja čuo da ga je neko drugi tamo vidio (T. 15102).

¹³⁸⁴ Sulejman Tihic, T. 1455-56.

¹³⁸⁵ Vaso Antić, T. 18625.

¹³⁸⁶ Simeon Simić, T. 13167-68.

¹³⁸⁷ Simeon Simić, T. 13169-71.

¹³⁸⁸ Svjedok Q, T. 11743-44.

¹³⁸⁹ T. 9160-61.

624. Potpukovnik Stevan Nikolić je svjedočio da je na osnovu njegovog naređenja Simo Zarić pustio pripadnike 4. odreda iz SUP-a.¹³⁹⁰

625. Simo Zarić je svjedočio da nije bio ovlašten da pušta na slobodu ljude s kojima je u SUP-u obavio razgovor.¹³⁹¹ Svjedočio je da je tražio od Stevana Todorovića da oslobodi svjedoka N. Nije bilo razloga za njegovo ljišavanje slobode. Budući da je svjedok N bio stanovnik Bosanskog Šamca, uvijek su ga mogli pronaći i s njim razgovarati. Stevan Todorović nije odobrio taj zahtjev, kao ni slične zahtjeve za puštanje na slobodu koje su upućivali drugi ljudi.¹³⁹²

C. Ispitivanja

626. Svjedoci optužbe su svjedočili da ih je tokom njihovog zatočenja ispitivao Simo Zarić i drugi, uključujući načelnika policije, Stevana Todorovića,¹³⁹³ druge istražitelje u SUP-u, Simu Božića,¹³⁹⁴ Miloša Savića,¹³⁹⁵ Vladimira Šarkanovića,¹³⁹⁶ Vladu Stanišića,¹³⁹⁷ komandira policije Savu Čančarevića,¹³⁹⁸ i pripadnike specijalnih jedinica iz Srbije uključujući Lugara, Lakija, Nešu i Crnog.¹³⁹⁹ Stevan Todorović je svjedočio da je odluku o ispitivanju naoružanih nesrba koji su pripremali oružani ustanak odobrio Krizni štab i da je ona važila "od prvog dana".¹⁴⁰⁰ Ispitivanja su često vršena u SUP-u.¹⁴⁰¹ Nesrbe su dovodili na ispitivanje iz drugih zatočeničkih objekata, npr. TO-a,¹⁴⁰² osnovne¹⁴⁰³ i srednje škole u Bosanskom Šamcu. Ispitivanja su vršena i

¹³⁹⁰ Stevan Nikolić, T. 18463; vidi i Jovo Savić, T. 17040-42.

¹³⁹¹ Simo Zarić, T. 20091.

¹³⁹² Simo Zarić, T. 19601.

¹³⁹³ Dragan Lukač, T. 1684; Stevan Todorović je svjedočio da nije uzimao izjave (T. 9988-89).

¹³⁹⁴ Muhamed Bičić, T. 3021-24; svjedok L, T. 4338; svjedokinja K, T. 4885, T. 4681; svjedok C, T. 7927, T. 7987; Kemal Bobić, T. 11419-21; Ibrahim Salkić, T. 3275-76.

¹³⁹⁵ Esad Dagović, T. 4005; Kemal Mehinović, T. 7413-15; svjedok E, T. 7764; Osman Jašarević, izjava na osnovu pravila 92bis par. 79; svjedok A, T. 10747; Hasan Subašić, T. 10970-80; svjedok P, T. 11559; Ibrahim Salkić, T. 3275-76; Kemal Mehinović, T. 7456; Vladimir Šarkanović, T. 16514, T. 16564.

¹³⁹⁶ Dragan Lukač, T. 1694, T. 1913; Izet Izetbegović, T. 2285-86. Vladimić Šarkanović je i sam posvjedočio da je vršio ispitivanja (T. 16524-25, T. 16549).

¹³⁹⁷ Sulejman Tihčić, T. 1402.

¹³⁹⁸ Hasan Subašić, T. 10943.

¹³⁹⁹ Sulejman Tihčić, T. 1384-86; Dragan Lukač, T. 1694-96; Esad Dagović, T. 5779-80; svjedok DW 2/3, T. 14466-68; Dario Radić, T. 15062, T. 15102.

¹⁴⁰⁰ Stevan Todorović, T. 9114.

¹⁴⁰¹ Dragan Lukač, T. 1913; Hasan Bičić, T. 2659-60; Muhamed Bičić, T. 3021-24; Ibrahim Salkić, T. 3275-76; svjedokinja G, T. 4063-64; Dragan Delić, T. 6718; Osman Jašarević, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 79; svjedok A, T. 10741, T. 10747; Hasan Subašić, T. 10943; Esad Dagović, T. 3932-33; Kemal Mehinović, T. 7404-07; svjedok E, T. 7760-64; svjedok P, T. 11559; svjedok Q, T. 11766-68; svjedok L, T. 4338; svjedok M, T. 5222-24, T. 5226; Nusret Hadžijusufović, T. 6964-65; Stevan Todorović, T. 16674.

¹⁴⁰² Sulejman Tihčić, T. 1383-86; Ibrahim Salkić, T. 3268, T. 3272-74; svjedok C, T. 7927, T. 7987; Kemal Bobić, T. 11421.

¹⁴⁰³ Dragan Delić, T. 6718-19.

u kasarnama u Brčkom,¹⁴⁰⁴ Bijeljini¹⁴⁰⁵ i Crkvini.¹⁴⁰⁶ Ispitivanja bi obično uslijedila odmah nakon hapšenja.¹⁴⁰⁷

1. Osobe koje su vršile ispitivanje

(a) Simo Zarić

627. Stevan Todorović je svjedočio da je informisao Simu Zarića, da će on, Simo Zarić, raditi kao istražitelj u SUP-u i da je šef istražnog odjela Miloš Savić. Simo Zarić je koristio kancelariju na drugom spratu zgrade SUP-a i tu je vršio ispitivanja, uzimao izjave i predlagao da se određeni ljudi pritvore i ispituju.¹⁴⁰⁸ Stevan Todorović je svjedočio da je prvih dana Simo Zarić dosta često u SUP-u ispitivao osumnjičene bosanske Muslimane i bosanske Hrvate.¹⁴⁰⁹ Izjavio je da je Simo Zarić bio ovlašten da ljude iz pritvora odvodi na drugo mjesto radi ispitivanja. To je činio sam, no imao je prešutno odobrenje Stevana Todorovića.¹⁴¹⁰ Među ljudima koje je Simo Zarić odvodio bili su svjedok Q, Pavo Dragičević i oko 40 zatočenika koje je odveo u Brčko. Stevan Todorović nije nikada ponovo vidio Pavu Dragičevića.¹⁴¹¹

628. Tužilaštvo je izvelo svjedoke koji su svjedočili da ih je Simo Zarić ispitivao u SUP-u¹⁴¹² i u Brčkom.¹⁴¹³

629. Simo Zarić je svjedočio da tokom informativnih razgovora i uzimanja izjava od zatočenih osoba nikada nije primjenjivao silu ili prijetnje i da su ti razgovori vođeni u "normalnoj" atmosferi.¹⁴¹⁴ Simo Zarić je svjedočio da razgovore koje je obavljao u SUP-u od 29. aprila 1992. do maja 1992. nije obavljao u svojstvu načelnika Službe državne bezbjednosti za Bosanski Šamac pri Kriznom štabu. Obavio

¹⁴⁰⁴ Hasan Bičić, T. 2701; Muhamed Bičić, T. 2968-69; Ibrahim Salkić, T. 3297-98; Dragan Lukač, T. 1706; svjedok N, T. 6082; Osman Jašarević, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 15; Hasan Subašić, T. 10953-54.

¹⁴⁰⁵ Dragan Delić, T. 6688; Osman Jašarević, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 107.

¹⁴⁰⁶ Svjedok O je svjedočio da su mu, kada je bio zatočen u sali Omladinskog doma u Crkvini, neki stražari naredili da ustane i postavljali mu pitanja o tome odakle je i da li ima oružje (izjava na osnovu pravila 92bis, par. 37).

¹⁴⁰⁷ Sulejman Tihčić, T. 1384-86; Hasan Bičić, T. 2659-60; Dragan Lukač, T. 1913.

¹⁴⁰⁸ Stevan Todorović, T. 9973.

¹⁴⁰⁹ Stevan Todorović, T. 9124-27.

¹⁴¹⁰ Stevan Todorović, T. 9973.

¹⁴¹¹ Stevan Todorović, T. 9973-74, T. 9981.

¹⁴¹² Stevan Todorović, T. 9973, T. 9145-50; Sulejman Tihčić, T. 1402-03; svjedokinja G, T. 4063-64; Alija Fitozović, T. 8521-22, T. 8691-94; Esad Dagović, T. 4009.

¹⁴¹³ Osman Jašarević, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 15, 95-96; svjedok N, T. 6082; Hasan Bičić, T. 2701; Muhamed Bičić, T. 2968-69; DP D9/4; Ibrahim Salkić, T. 3297-98. Simo Zarić je svjedočio da je ispitivanja vršio u SUP-u i u Brčkom (T. 20047, T. 19307, T. 20082).

¹⁴¹⁴ Simo Zarić, T. 19404.

je nekoliko "profesionalnih razgovora" za vojsku Republike Srpske i na osnovu naređenja svog komandanta. Svjedočio je da nije imao nikakve veze sa poslovima državne bezbjednosti pri Kriznom štabu. Bio je smijenjen na prvoj sjednici koja je održana nakon što je primio odluku o svom imenovanju na mjesto načelnika Službe državne bezbjednosti.¹⁴¹⁵

630. Simo Zarić je svjedočio da je 20. aprila 1992. otišao šefu kriminalističkog odsjeka, Milošu Saviću, te Vladimiru Šarkanoviću, i rekao im kakav mu je zadatak dala vojska. Rekao im je da su mu na osnovu razgovora koje su oni već obavili potrebne neke informacije od njih. Najvažnija informacija koja mu je bila potrebna odnosila se na protivzakonito naoružavanje i na pitanje da li su neki oficiri JNA u tome učestvovali. Omogućili su mu uvid u izjave koje su već uzeli. Pokazali su mu nekoliko izjava i neke materijale u vezi s planom odbrane SDA.¹⁴¹⁶ Svjedočio je da je sve svoje izvještaje poslao svom nadređenom, kapetanu Maksimu Simeunoviću.¹⁴¹⁷

631. Potpukovnik Stevan Nikolić je svjedočio da je Simo Zarić sastavljao izvještaje o svojim ispitivanjima i slao ih načelniku za bezbjednost Maksimu Simeunoviću. Komanda Taktičke grupe je potom analizirala izvještaje i te analize slala svojoj pretpostavljenoj komandi. Potpukovnik Stevan Nikolić je svjedočio da prema njegovim saznanjima Simo Zarić nije poslao nijedan izvještaj o razgovorima sa Srbima ili pripadnicima SDS-a u vezi s protivzakonitim naoružavanjem. Svjedočio je da je Simo Zarić u svojim izvještajima možda spomenuo jednog ili dva Srbina, međutim jedan je Srbin, pripadnik JNA, kasnije osuđen jer je učestvovao u krijumčarenju.¹⁴¹⁸

(i) Metoda ispitivanja koju je primjenjivao Simo Zarić

a. SUP

632. Sulejman Tihić je svjedočio da je bio podvrgnut brojnim ispitivanjima, ali jedino je na onom koje je vršio Simo Zarić vođen zapisnik.¹⁴¹⁹ Simo Zarić ga je ispitivao u SUP-u i ispitivanje je trajalo 6 ili 7 sati jer je neprestano zvonio telefon, a bilo je i drugih prekida. "Razgovor" je vođen s ciljem da ga se nakon toga oslobodi,

¹⁴¹⁵ Simo Zarić, T. 20011-13.

¹⁴¹⁶ Simo Zarić, T. 19306.

¹⁴¹⁷ Simo Zarić, T. 20048.

¹⁴¹⁸ Stevan Nikolić, T. 18567-68.

¹⁴¹⁹ Sulejman Tihić, T. 1386-88.

Lazar Stanišić, Vladimir Šarkanović i Simo Zarić su mu rekli da će se to desiti.¹⁴²⁰ Simo Zarić je svjedočio da je "specijalac" zvani Laki, prekinuo njegov razgovor sa Sulejmanom Tihićem, rekavši da Stevan Todorović, Crni i "još jedan čovjek" traže da dođe do njih, a kad se nakon toga vratio u sobu za razgovor, zatekao je Sulejmana Tihića premlaćenog. Sulejman Tihić mu je rekao da ga je premlatio Laki.¹⁴²¹

633. Svjedokinja G je svjedočila kako je, dok se nalazila u jednoj prostoriji u SUP-u, čula ispitivanje iz susjedne prostorije gdje je neko viknuo: "Gdje je taj ustaša postavio minska polja?" I "Dilistu" su izveli iz prostorije, a kad se vratila rekli su joj da su je ispitivali Dragan Đorđević i Simo Zarić i da su bili "vrlo korektni". Dilistu su ispitivali nakon što je dobila 80 udaraca.¹⁴²²

634. Ibrahim Salkić je svjedočio o raznim prijetnjama i premlaćivanjima tokom ispitivanja u SUP-u u aprilu 1992. i kasnije; međutim, kad je bio prisutan Simo Zarić, njega i druge zatočenike nisu tukli. Simo Zarić je nakratko ušao u prostoriju za razgovor, pogledao ga (bio je obliven krvlju, a odjeća mu je bila skorena od krvi), razgovarao sa sudijama i istražiteljima i izašao.¹⁴²³

635. Kemal Mehinović je svjedočio da su "tokom tih razgovora" vrata prostorije u kojoj se u SUP-u vršilo ispitivanje bila otvorena tako da je mogao čuti kako Simo Zarić kaže jednom dežurnom oficiru u hodniku da nastavi s premlaćivanjem. Kroz vrata je vidio Simu Zarića koji je bio u uniformi i naoružan "škorpionom". Bilo je oko 17:30 sati i još dosta dnevnog svjetla tako da je mogao da ga dobro vidi.¹⁴²⁴ Tokom unakrsnog ispitivanja je izjavio da nije rekao da je vidio Simu Zarića kako silazi stepenicama, već da ga je vidio s policajcem u hodniku.¹⁴²⁵ Mogao je čuti kako Simo Zarić razgovara s drugim policajcem i kako, gledajući prema njemu, tom policajcu kaže da ga treba premlatiti. Bio je siguran da je to on, budući da je glas Sime Zarića bio "hrapaviji" od ostalih. Čim je otišao, ušli su policajci i premlatili ga.¹⁴²⁶

636. Simo Zarić je svjedočio da je Sulejman Tihić premlaćen nakon što ga je jedan pripadnik specijalne policije iz Srbije pozvao da izađe. Poslije toga je Sulejman Tihić insistirao na tome da on nastavi s njim razgovarati kako bi ga zaštitio od daljnjeg

¹⁴²⁰ Sulejman Tihić, T. 1404-06, T. 1412.

¹⁴²¹ Simo Zarić, T. 19310, T. 19314.

¹⁴²² Svjedokinja G, T. 4063-64.

¹⁴²³ Ibrahim Salkić, T. 3276-77.

¹⁴²⁴ Kemal Mehinović, T. 7410-12; T. 7641.

¹⁴²⁵ Kemal Mehinović, T. 7599.

¹⁴²⁶ Kemal Mehinović, T. 7411-13, T. 7641.

zlostavljanja. Nisu ga tukli dok je razgovor s njim vodio Simo Zarić.¹⁴²⁷ Simo Zarić je svjedočio da je tokom razgovora Muhamedu Bičiću omogućio da detaljno pročita izjavu prije nego što je potpiše. Simo Zarić je glasno diktirao izjavu. U trenutku potpisivanja nije imao nikakve primjedbe na tekst izjave. Nije bilo nikakvih prijetnji i nije upotrebljena sila. “Radilo se o otvorenoj i jednostavnoj komunikaciji”.¹⁴²⁸

b. Brčko

637. Svjedok N je svjedočio da ga je u kasarni u Brčkom ispitivao Simo Zarić i da je to bio više "razgovor" nego ispitivanje.¹⁴²⁹

638. Hasan Bičić je objasnio da je ispitivanje koje je vršio Simo Zarić tokom njegovog zatočenja u kasarni u Brčkom imalo više karakter normalnog razgovora i da mu je bilo dopušteno da na taj način i odgovara. Rekao je da je Simo Zarić ispitivanje i uzimanje izjave vodio na vrlo korektan način. Simo Zarić je otkucao izjavu na pisačkoj mašini. Upoznali su ga sa sadržajem i detaljima izjave i on ju je potpisao. Tokom davanja izjave vjerojatno je bilo očito da je premlaćen i potvrdio je da je na sebi imao istu krvavu odjeću koju je nosio u Bosanskom Šamcu. Davanje izjave trajalo je između 15 minuta i pola sata, nakon čega je vraćen u ćeliju.¹⁴³⁰ Izjavu¹⁴³¹ Simi Zariću nije dao dobrovoljno, nego je morao da je dade, kao i sve prethodne izjave. Međutim, tokom tog razgovora niko ga nije tukao.¹⁴³²

639. Muhamed Bičić je svjedočio da je njegov razgovor sa Simom Zarićem u Brčkom trajao oko pola sata. Vođen je u atmosferi normalne komunikacije i diskusije i niko ga tokom razgovora nije tukao. Za vrijeme razgovora je plakao, a Simo Zarić ga je pitao da li može pomoći njemu i njegovom bratu i da li hoće da se vrati u Šamac. Odgovorio je da želi da ide tamo gdje mu je rodbina i gdje nema rata. Ne sjeća se da li je Simo Zarić odgovorio. Za vrijeme razgovora se osjećao veoma poniženim i niko ga nije pitao o njegovom fizičkom stanju i zbog čega je sav krvav. Potpisao je svoju izjavu. Čak i da ju je pročitao odnosno da mu je data mogućnost da je pročita, stanje u kojem se nalazio nije mu dopuštalo njeno razumijevanje.¹⁴³³

¹⁴²⁷ Simo Zarić, T. 19314-15.

¹⁴²⁸ Simo Zarić, T. 19402-04.

¹⁴²⁹ Svjedok N, T. 6082-83.

¹⁴³⁰ Hasan Bičić, T. 2701.

¹⁴³¹ DP D8/4 – izjava Hasana Bičića (bez datuma).

¹⁴³² Hasan Bičić, T. 2894-95.

¹⁴³³ Muhamed Bičić, T. 2968-71, T. 3067.

640. Simo Zarić je svjedočio da kada je ispitivao Omera Nalića u Brčkom, nije imao namjeru uzeti njegovu izjavu, već samo popiti kafu s njim, g. Arsenićem i kapetanom Petrovićem. Nije bilo ni prijetnji ni upotrebe sile nad Omerom Nalićem. Data mu je izjava da je pročitao; pročitao ju je, rekao da u vezi s njom nema nikakvih primjedbi i potpisao je.¹⁴³⁴ Simo Zarić je svjedočio da je atmosfera dok je ispitivao Hasana Bičića u kasarni u Brčkom bila vrlo ugodna. Potpisao je izjavu bez prijetnji ili prisile.¹⁴³⁵

(ii) Svrha informativnih razgovora

641. Potpukovnik Stevan Nikolić je svjedočio da je Simi Zariću izdao nalog da ispituje zatočenike o protivzakonitom naoružavanju paravojnih organizacija.¹⁴³⁶ Svjedok odbrane, Maksim Simeunović, svjedočio je da je Simo Zarić primio naređenje da informativne razgovore s osobama potencijalno umiješanim u protivzakonito naoružavanje vodi prema sopstvenom nahođenju.¹⁴³⁷

642. Simo Zarić je svjedočio da je Sulejmana Tihića prilikom ispitivanja u SUP-u pitao o protivzakonitom naoružavanju i o dokumentima koje je Simo Zarić dobio od Miloša Savića i koji se tiču vojnog ili ratnog plana SDA.¹⁴³⁸ Sulejman Tihić je svjedočio da ga je Simo Zarić u SUP-u ispitivao o SDA, o oružju, patrolama, barikadama na putevima, te ko je šta radio.¹⁴³⁹

643. Ibrahim Salkić je svjedočio da su mu tokom zatočenja u TO-u u trajanju od sedmicu dana pokazali spisak ljudi optuženih da su planirali likvidaciju Srba. Jednom prilikom je ušao Simo Zarić i pitao ga da li je on zaista trebao ubiti Fadila Topčagića. Čini mu se da se to desilo u nedjelju, kada su trebali biti prebačeni u Brčko.¹⁴⁴⁰

644. Kada je Simo Zarić ispitivao Muhameda Bičića u kasarni u Brčkom, ovaj je dao izjavu u kojoj je stajalo da je njegov brat Hasan Bičić kupio dva kalašnjikova i tri okvira municije i platio 700 DM za svaku pušku. Rekao je i da ima lovačku pušku i

¹⁴³⁴ Simo Zarić, T. 19398-99.

¹⁴³⁵ Simo Zarić, T. 19401-02; DP D8/4.

¹⁴³⁶ Stevan Nikolić, T. 18564-67, T. 18466-67.

¹⁴³⁷ T. 15871-72.

¹⁴³⁸ Simo Zarić, T. 19309.

¹⁴³⁹ Sulejman Tihić, T. 1404.

¹⁴⁴⁰ Ibrahim Salkić, T. 3293-94.

pištolj s neophodnim dozvolama. U izjavi je spomenut i njegov razgovor s Alijom Fitozovićem o 4. odredu.¹⁴⁴¹

645. Simo Zarić je svjedočio da je neke ljude, koje je iz civilnog ili paravojnog pritvora 26. aprila 1992. premjestio u vojni, nastavio ispitivati u vezi s naoružavanjem. Razgovor je bio "spontan".¹⁴⁴² Svjedočio je kako su, dok je u kasarni u Brčkom ispitivao Omera Nalića, u razgovoru dotaknute teme koje se tiču protivzakonitog naoružavanja SDA u Šamcu i učestvovanja nekih osoba u tome.¹⁴⁴³ Simo Zarić je svjedočio da je prilikom ispitivanja Muhameda Bičića u kasarni u Brčkom imao informaciju da je on pripadnik organizovane muslimanske vojne jedinice u gradu i da je 17. aprila bio prisutan na nekoliko mjesta u centru grada, u blizini robne kuće i u ulici Đure Đakovića. Bio je naoružan i "vratio se s tim oružjem" tako da su ga vidjele mnoge komšije. Ta informacija nije "iskorištena" tokom njihovog razgovora u Brčkom.¹⁴⁴⁴

646. Sulejman Tihić je svjedočio da su ga ispitivali Simo Zarić i Vladimir Šarkanović, te da su ih zanimali oružje, SDA patrole i barikade.¹⁴⁴⁵

647. Svjedok N je svjedočio da ga Simo Zarić u kasarni u Brčkom nije ispitivao ništa konkretno jer su se dobro poznavali. "Ćaskanje" je trajalo 30 minuta i uglavnom je govorio Simo Zarić. Rekao je Simi Zariću da se nada da će ga izvući i poštediti onog šta proživljava. Simo Zarić ga je prekinuo i rekao mu da bi mu ono što je rekao u mjesnoj zajednici o tome kako tri nacionalne grupe rade i patroliraju zajedno moglo pomoći i spasiti ga. Pričao mu je o nogometu i hrabrio ga da pokuša da izdrži jer će to prestati. Nije ga ispitivao o povredama. Svjedok N se ne sjeća da li je uzeta izjava.¹⁴⁴⁶

648. Mihajlo Topolovac je svjedočio da mu je Simo Zarić rekao da dolazi po "nalogu komandanta" i da treba da prikupi podatke od vojnog značaja.

(b) Policija i pripadnici paravojnih snaga

649. Svjedoci optužbe su svjedočili da su ispitivanja od strane policije i paravojske vođena u okolnostima prisile i prinude; ne samo zbog toga što se većina njih već

¹⁴⁴¹ Muhamed Bičić, T. 3064-67.

¹⁴⁴² Simo Zarić, T. 19999.

¹⁴⁴³ Simo Zarić, T. 19398-99.

¹⁴⁴⁴ Simo Zarić, T. 19404.

¹⁴⁴⁵ T. 1402-04.

¹⁴⁴⁶ Svjedok N, T. 6082-86.

nalazila u zatočeništvu i što su ih čuvali naoružani policajci i vojnici,¹⁴⁴⁷ već i zbog toga što su ih često tukli tokom,¹⁴⁴⁸ prije i nakon ispitivanja.¹⁴⁴⁹ Neki informativni razgovori su vođeni bez ikakvog zapisnika, a u slučajevima kada je vođen zapisnik, mnogi svjedoci su svjedočili da nisu znali za sadržaj zapisnika ili izjava koje su trebali da potpišu.¹⁴⁵⁰ S nekim svjedocima se razgovaralo, ali nisu potpisali nikakvu izjavu.¹⁴⁵¹

650. Svjedoci odbrane su svjedočili da im je omogućeno da pročitaju izjavu prije nego što su je potpisali.¹⁴⁵² Stevan Todorović je svjedočio da su izjave svjedoka uzimali ovlaštene službenici i da su ih ti službenici i potpisavali. Osumnjičenom bi pokazali šta je daktilograf zapisao nakon čega bi on potpisao svaku stranicu. Izjava bi potom bila prosljeđena Vojnom tužilaštvu u Bijeljini, koje bi podiglo optužnicu za učestvovanje u oružanoj pobuni.¹⁴⁵³ Svjedoci odbrane su svoja ispitivanja opisivali kao "korektna" i "prijatna". Svjedok optužbe Dragan Lukač je svjedočio da ga je Vladimir Šarkanović ispitivao korektno.¹⁴⁵⁴ Hasan Pištoljević je svjedočio da je njegov razgovor sa Simom Božićem u SUP-u bio prijatan.¹⁴⁵⁵

651. Vladimir Šarkanović je svjedočio da prilikom vođenja razgovora nikada nije koristio fizičku silu ili nasilje i da nikome nije prijetio. U izjave nije unosi ništa što ispitivanici nisu rekli.¹⁴⁵⁶ On bi započeo s pitanjem zatočeniku da li želi dati izjavu i nijedan svjedok to nije odbio.¹⁴⁵⁷ Osobama koje je ispitivao predočio bi dva dokumenta koja su se odnosila na spisak samoorganizovanih građana Bosanskog Šamca za odbranu grada i organizaciono-formacijski sastav jedinica za odbranu

¹⁴⁴⁷ Hasan Subašić, T. 10953-54; svjedok P, T. 11559; svjedok Q, T. 11766-68.

¹⁴⁴⁸ Hasan Bičić, T. 2659-67; Ibrahim Salkić, T. 3268, T. 3272-74; svjedok N, T. 6113-15; Kemal Mehinović, T. 7588-89, T. 7413; svjedok O, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 27, 37, 45-46; Dragan Lukač, T. 1695-96; Esad Dagović, T. 5963-64; Muhamed Bičić, T. 3001-02.

¹⁴⁴⁹ Esad Dagović, T. 4005, T. 5779-80; Hasan Subašić, T. 10979-80; svjedokinja G, T. 4063-64.

¹⁴⁵⁰ Esad Dagović, T. 4005, T. 5779-80, T. 5787-88, T. 4005-06, T. 5963-64; Dragan Delić, T. 6718-19; Nusret Hadžijusufović, T. 6964-65; svjedok P, T. 11559; Dragan Lukač, T. 1913, T. 1964, T. 2094-95.

¹⁴⁵¹ Svjedok M, T. 5222-27, T. 5446-47; svjedok C, T. 7927-28; Osman Jašarević, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 79.

¹⁴⁵² Hasan Pištoljević, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 14; Vladimir Šarkanović, T. 16657; svjedok DW 2/3, T. 14474. Svjedok A je svjedočio da ga je u SUP-u ispitivao Miloš Savić i čitao pitanja s komada papira. Potpisao je svoju izjavu koja mu je nakon razgovora bila pročitana (T. 10754).

¹⁴⁵³ Stevan Todorović, T. 9532-33; Stevan Todorović je potvrdio potpis na krivičnoj prijavi Stanice javne bezbjednosti protiv Kemala Mehinovića (DP D54/3). Prijavu je podnijela Stanica javne bezbjednosti u Šamcu koja je pripadala Centru bezbjednosti u Doboju, a ovaj je bio dio Ministarstva unutrašnjih poslova Srpske Republike; upućena je Vojnom tužilaštvu u sklopu komande Istočnobosanskog korpusa u Bijeljini (Stevan Todorović, T. 9537-40).

¹⁴⁵⁴ Dragan Lukač, T. 1913.

¹⁴⁵⁵ Hasan Pištoljević, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 13.

¹⁴⁵⁶ Vladimir Šarkanović, T. 16525-26.

¹⁴⁵⁷ Vladimir Šarkanović, T. 16666.

grada.¹⁴⁵⁸ Nakon što bi uzeo izjavu zatvorenika, na kraju dana bi je predao svom pretpostavljenom, Milošu Saviću.¹⁴⁵⁹ Svjedočio je da je ocjenu o tome da li je počinjeno krivično djelo donosio isključivo Stevan Todorović.¹⁴⁶⁰ Ako su postojali elementi krivičnog djela, onda bi se to prosljedilo Tužilaštvu. Stevan Todorović bi potpisao krivičnu prijavu. Potom bi na osnovu njegove krivične prijave i drugih priloženih dokumenata tužilac ocijenio da li može podići optužnicu. U protivnom bi tužilac predložio da istražni sudija otvori istragu. Kada bi istražni sudija primio izjavu, izvadio bi je iz spisa, stavio u kovertu i zapečatio. U principu se u krivičnom postupku izjava nije mogla upotrijebiti protiv osobe koja je dala izjavu. Izjava se mogla upotrijebiti samo ako je sam optuženi odobrio njenu upotrebu. Nije mu poznato da li je Stevan Todorović tokom rata poštovao tu proceduru. Svjedočio je da se ta procedura primjenjuje na osnovu Zakona o krivičnom postupku SFRJ koji je bio na snazi prije rata. Poslije rata se isti zakon primjenjivao na cijelom području Bosne i Hercegovine.¹⁴⁶¹

652. Vladimir Šarkanović je svjedočio da je bilo onih koji su dali izjave i potom bili pušteni. Svjedočio je da je Fadil Šabanović, premda je bio s braćom Bičić 17. aprila 1992. i imao pištolj, bio oslobođen. Jusuf Jusufović, Šabanović, Safet Hadžialijagić i Hasan Izetbegović takođe su pušteni. Bilo je osoba koje su bile u jedinicama, imale oružje i bile puštene, a bilo je i situacija kada su ljudi protiv kojih nije bilo dokaza i dalje držani u pritvoru. Stevan Todorović je odlučivao ko treba da bude pušten.¹⁴⁶²

653. Pitanja postavljena tokom razgovora često su se ticala posjedovanja oružja,¹⁴⁶³ vojnih formacija SDA i HDZ-a,¹⁴⁶⁴ spiskova koji su uključivali osobe koje su

¹⁴⁵⁸ Vladimir Šarkanović, T. 16507-09; DPi D14/4, D25/4.

¹⁴⁵⁹ Vladimir Šarkanović, T. 15526.

¹⁴⁶⁰ Vladimir Šarkanović, T. 16650.

¹⁴⁶¹ Vladimir Šarkanović, T. 16668-73. Vladimir Šarkanović je svjedočio da je između 19. aprila 1992. i 13. juna 1992. postupao na osnovu Zakona o krivičnom postupku bivše Jugoslavije (T. 16614).

¹⁴⁶² Vladimir Šarkanović, T. 16674-76.

¹⁴⁶³ Hasan Subašić, T. 10943; svjedok P, T. 11559; svjedok N, T. 6113-15; Kemal Mehinović, T. 7456-62, T. 7532; svjedok E, T. 7760-62; Osman Jašarević, T. 10524; svjedok O, izjava na osnovu pravila Rule 92bis, par. 37; Stevan Todorović, T. 9110; Dragan Lukač, T. 1694; svjedok A, T. 10747-48; Vladimir Šarkanović, T. 16524-25.

¹⁴⁶⁴ Esad Dagović, T. 4005-09; Dragan Delić, T. 6718; svjedok C, T. 7916-17, T. 7974, T. 7978; Kemal Bobić, T. 11421; svjedok O, izjava na osnovu pravila Rule 92bis, par. 27, 45; Izet Izetbegović, T. 2373; svjedok P, T. 11559.

učestvovala u odbrani grada, optuženih u krivičnom postupku,¹⁴⁶⁵ i drugih opštih tema kao što su radio-odašiljači¹⁴⁶⁶ i vješanje hrvatskih zastava.¹⁴⁶⁷

D. Zaključci

1. Hapšenja

654. Pretresno vijeće se uvjerilo da su nakon preuzimanja vlasti u opštini Bosanski Šamac 17. aprila 1992. godine i zatim tokom cijele 1992. godine u opštini vršena masovna hapšenja bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata. U toku prve sedmice sukoba uhapšeno je i zatočeno u SUP-u čak 50 lica.¹⁴⁶⁸ Od maja 1992. do kraja te godine broj uhapšenih i zatočenih u SUP-u kretao se od 50 do 100 osoba.¹⁴⁶⁹ Oko 200 uhapšenih lica je u tom periodu bilo zatočeno u TO-u,¹⁴⁷⁰ a od 300 do 500 uhapšenih odvedeno je u srednju školu u Bosanskom Šamcu.¹⁴⁷¹ Velike grupe ljudi uhapšene su i odvedene u objekte u Zasavici i Crkvini.¹⁴⁷²

655. Prva hapšenja su uglavnom vršili lokalni Srbi pripadnici policije i pripadnici paravojnih snaga iz Srbije. Metode hapšenja uključivale su formiranje oružanih patrola i ulaženje u domove radi hapšenja.¹⁴⁷³ Hapšenja je vršio i Stevan Todorović, koji bi nazvao ljude kod kuće i naredio im da dođu u SUP radi ispitivanja.¹⁴⁷⁴ Iako nema dokaza da su pripadnici 4. odreda vršili masovna hapšenja, nekoliko svjedoka, na primjer Ibrahim Salkić¹⁴⁷⁵ i Osman Jašarević,¹⁴⁷⁶ svjedočilo je da su ih uhapsili pripadnici 4. odreda. Miki Jovičić, pripadnik 4. odreda, uhapsio je i Igora Rukavinu.¹⁴⁷⁷ Pretresno vijeće prihvata iskaze tih svjedoka bez obzira na izvođenje dokaza odbrane i činjenicu da su prvih dana sukoba u Bosanskom Šamcu uhapšeni i

¹⁴⁶⁵ Ibrahim Salkić, T. 3293-94; Esad Dagović, T. 5869, T. 5875-76; svjedok E, T. 7760-64; Dragan Delić, T. 6718.

¹⁴⁶⁶ Ibrahim Salkić, T. 3385.

¹⁴⁶⁷ Dragan Lukač, T. 1695-96.

¹⁴⁶⁸ Ibrahim Salkić je svjedočio da je 18. aprila 1992. u SUP-u držano oko 10 do 15 Muslimana i Hrvata (T. 3243-4). Miroslav Tadić je svjedočio da je prvih nekoliko dana sukoba uhapšeno oko 30 ljudi (T. 15664-65, T. 15744-45). Simo Zarić je svjedočio da je sedmicu dana nakon preuzimanja vlasti u pritvoru bilo preko 50 muškaraca (T. 19396). Miroslav Tadić je svjedočio da su u periodu od 18. do 20. aprila 1992. vršena masovnija hapšenja (T. 15745).

¹⁴⁶⁹ Dragan Lukač, T. 1742; Ibrahim Salkić, T. 3382.

¹⁴⁷⁰ Svjedok E, T. 7717; Ibrahim Salkić, T. 3368; svjedok L, T. 4343; svjedok M, T. 5236.

¹⁴⁷¹ Hasan Subašić, T. 10960-61; Mladen Borbeli, T. 14724.

¹⁴⁷² Snježana Delić, T. 6419-23, T. 6429.

¹⁴⁷³ Hasan Bičić, T. 2639; Ibrahim Salkić, T. 3241-43; Muhamed Bičić, T. 2932-33; Osman Jašarević, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 47-49.

¹⁴⁷⁴ Svjedok N, T. 4679-80, T. 6062-63; Dragan Delić, T. 6666; Snježana Delić, T. 6395.

¹⁴⁷⁵ Ibrahim Salkić, T. 3241.

¹⁴⁷⁶ Osman Jašarević, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 47-49. Stevan Todorović je takođe svjedočio da su pripadnici 4. odreda vršili hapšenja (T. 9108-09).

¹⁴⁷⁷ Svjedok M, T. 5029.

neki pripadnici 4. odreda.¹⁴⁷⁸ I hapšenje velike grupe Hrvata u Bosanskom Šamcu, kasnije odvedenih u Crkvinu, izvršili su srpski policajci i vojnici.¹⁴⁷⁹ Hapšenje velike grupe žena, djece i starijih osoba, kasnije odvedenih u Zasavicu, izvršili su srpski policajci i vojnici.¹⁴⁸⁰

656. Većina uhapšenih bili su nesrpski civili iz Bosanskog Šamca, naime bosanski Muslimani i bosanski Hrvati. Jedna kategorija uhapšenih civila, bile su žene, djeca i starije osobe, odvedene iz svojih domova i dovedene u Zasavicu. Pretresno vijeće konstatuje da su nakon bijega nesrba iz Bosanskog Šamca preko rijeke Save u Hrvatsku, koncem juna 1992., došli srpska policija i vojska i odveli njihove porodice u Zasavicu. Vojni kamioni su išli od kuće do kuće i kupili bosanske Muslimane i bosanske Hrvate, žene, djecu i starije osobe. Ta hapšenja su nastavljena u avgustu i septembru 1992.¹⁴⁸¹ Pretresno vijeće takođe konstatuje da su grupe hrvatskih civila, uključujući žene, djecu i starce, bile uhapšene u gradu Bosanskom Šamcu otprilike sredinom maja 1992. i odvedene u Crkvinu.¹⁴⁸² Pretresno vijeće ne prihvata tvrdnju Miroslava Tadića da su ta lica uhapšena u vezi sa zasjedom na autobus pun vojnika, pripadnika 4. odreda.¹⁴⁸³ Ovo svjedočenje nije potkrijepljeno svjedočenjem drugih svjedoka i u suprotnosti je sa svjedočenjima brojnih svjedoka optužbe i odbrane koji naglašavaju da su bili uhapšeni zbog toga što su bosanski Hrvati.

657. Pretresno vijeće zaključuje da su hapšenja grupa žena, djece i starijih osoba, kasnije zatočenih u Zasavici i Crkvini, bila samovoljna i bez pravnog osnova. Bili su uhapšeni zbog toga što su nesrbi, a ne zbog toga što je postojala osnovana sumnja da su počinili krivična djela ili zbog njihove bezbjednosti.

658. Druga kategorija uhapšenih odnosi se na osobe koje su uhapšene u svojim domovima i odvedene u SUP i TO u Bosanskom Šamcu. Pretresno vijeće ne prihvata tvrdnju odbrane da su *sve* osobe uhapšene pod sumnjom nezakonitog posjedovanja

¹⁴⁷⁸ Maksim Simeunović, T. 15870-72; Radovan Antić, T. 16753-54; Stevan Nikolić, T. 18462-64; Jovo Savić, T. 17042.

¹⁴⁷⁹ DP P71; Simo Zarić, T. 19448; Vladimir Šarkanović, T. 16555; Snježana Delić, T. 6421-23, T. 6429. Simo Zarić je svjedočio da se odluka o izolovanju Hrvata nalazila u kancelariji Stevana Todorovića, a kopiju su imale i osobe koje su radile u odsjeku za krivične istrage, Miloš Savić i Vlado Šarkanović (T. 19448).

¹⁴⁸⁰ Svjedok M, T. 5077-78, Snježana Delić, T. 6479-80.

¹⁴⁸¹ Svjedok M, T. 5077-78, T. 5089; Snježana Delić, T. 6479-80; Safet Dagović, T. 7234-35.

¹⁴⁸² Simo Zarić, T. 19448; Vladimir Šarkanović, T. 16555; Snježana Delić, T. 6419-21, T. 6429-30; Andrija Petrić, T. 17590-01, T. 17606; Kosta Simić, T. 16958.

¹⁴⁸³ Miroslav Tadić, T.15312-15.

oružja ili pripadanja oružanim grupama.¹⁴⁸⁴ Iako su neke osobe uhapšene zbog toga što su posjedovale oružje, Pretresno vijeće konstatuje da je bilo i nesrpskih civila koji su uhapšeni u svojim domovima i odvedeni u zatočeničke centre u gradu Bosanskom Šamcu, a uopšte nisu posjedovali oružje,¹⁴⁸⁵ onih koji su reagovali na poziv da predaju oružje prije no što su uhapšeni,¹⁴⁸⁶ kao i onih koji su posjedovali zakonske dozvole za svoje oružje.¹⁴⁸⁷ Pretresno vijeće prihvata svjedočenje optuženog Sime Zarića o tome da su zatočenički centri bili puni ljudi koji nisu posjedovali oružje i koji nisu bili na spiskovima onih koji su pripadali paravojnim jedinicama.¹⁴⁸⁸ Pretresno vijeće prihvata i svjedočenje Miroslava Tadića da su bili zatočeni i oni koji nisu imali ništa s naoružavanjem ili naoružanim grupama.¹⁴⁸⁹ Srpska paravojska i policija su 17. i 18. aprila 1992. godine u gradu Bosanskom Šamcu sprovodili operaciju prikupljanja oružja od nesrpskog stanovništva, dok je 4. odred prikupljao oružje u četvrtom kvartu. Oduzimali su oružje bez obzira na to da li su ljudi imali dozvolu za nošenje tog oružja ili ne.¹⁴⁹⁰ Premda se dopušta da su neki od uhapšenih nezakonito posjedovali oružje, što je bilo krivično djelo po članu 213 Krivičnog zakona BiH,¹⁴⁹¹ malo je dokaza o tome da je nakon hapšenja nesrba postojala ikakva namjera da ih se podvrgne pravičnom i zakonitom krivičnom postupku zbog kršenja bilo domaćeg bilo međunarodnog prava.¹⁴⁹² Uhapšenima nije saopšten razlog njihovog hapšenja¹⁴⁹³ i mnogi su prilikom hapšenja bili premlaćeni.¹⁴⁹⁴ Nekima su rekli da ih traže radi ispitivanja, ali im u vrijeme hapšenja nisu saopšteni razlozi hapšenja. Jasno je da su mnogi civili bili uhapšeni bez pravnog osnova.¹⁴⁹⁵ Ti faktori, razmatrani zajedno,

¹⁴⁸⁴ *Simičev* pretpretresni podnesak, par. 23; *Tadićev* pretpretresni podnesak, par. 14; *Zarićev* pretpretresni podnesak, par. 15. Odbrana Sime Zarića u svom završnom podnesku tvrdi da se tokom perioda obuhvaćenog optužnicom, Zakon o krivičnom postupku bivše Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije primjenjivao na cijelom području Bosne i Hercegovine; DPi D24/3, D51/4 (završni podnesak u predmetu Zarić, par. 305).

¹⁴⁸⁵ Andrija Petrić nikada nije posjedovao oružje i bio je invalid (T. 17607-09); svjedokinja K, T. 4679-80; Mustafa Pištoljević, T. 16354-55, T. 16381.

¹⁴⁸⁶ Svjedok N, T. 6340. Do prvog dana hapšenja u velikom dijelu grada je već provedena akcija oduzimanja oružja (Stevan Todorović, T. 9110).

¹⁴⁸⁷ Svjedok A je imao službenu dozvolu za oružje (T. 11224). Mustafa Omeranović je imao dozvolu za oružje koje je nosio kao pripadnik 4. odreda (T. 18129-30).

¹⁴⁸⁸ Simo Zarić, T. 19604.

¹⁴⁸⁹ Miroslav Tadić, T. 15270-71.

¹⁴⁹⁰ Ibrahim Salkić, T. 3252-53; Simo Zarić, T. 19253, T. 19257.

¹⁴⁹¹ Krivični zakon Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine, *Službeni glasnik SRBiH 17/77*.

¹⁴⁹² Vidi par. 670 do 680 Presude.

¹⁴⁹³ Snježana Delić, T. 6397-98; Sulejman Tihić, T. 1456; svjedok C, T. 7993-94; Ibrahim Salkić, T. 3246; Kemal Bobić, T. 11404; Kemal Mehinović, T. 7406; Andrija Petrić, T. 17607-09; Mustafa Omeranović, T. 18129-30; Miroslav Tadić, T. 15315.

¹⁴⁹⁴ Muhamed Bičić, T. 2932-33; svjedok M, T. 5028-29; Kemal Mehinović, T. 7406; Izet Izetbegović, T. 2267, T. 2272-75; Hasan Bičić, T. 2639-43.

¹⁴⁹⁵ U izvještaju "O nekim pojavama koje doprinose narušavanju morala među borcima i dovode do usložnjavanja bezbjednosno-političke situacije u okviru 2. posavske pješadijske brigade i Opštine Šamac", datiranom 1. decembra 1992., koji je Simo Zarić pripremio za Komandu 2. posavske

potvrđuju da su hapšenja nesrpskih civila u Bosanskom Šamcu, uključujući one koji su, kao što je razmatrano u ovom paragrafu, možda nezakonito posjedovali oružje, bila protivpravna.

659. Pretresno vijeće ne prihvata da su navodi o posjedovanju oružja sami po sebi dovoljan osnov za sumnju u civilni status osoba uhapšenih i zatočenih zbog posjedovanja oružja. Dokazi pokazuju da je samo mali broj zatočenika pripadao oružanoj, paravojnoj formaciji SDA, što nameće nužnost preispitivanja da li oni mogu biti svrstani u kategoriju boraca.¹⁴⁹⁶ Činjenica da je većina uhapšena i odvedena iz svojih domova, uz nedostatak dokaza da su učestvovali u oružanom sukobu, jasno pokazuje da nisu bili borci, već civili, te da stoga nisu odvedeni kao ratni zarobljenici.

660. Pretresno vijeće konstatuje da je osim civilnih stanovnika koji su uhapšeni i zatočeni u Bosanskom Šamcu postojao i mali broj Muslimana koji su bili pripadnici paravojne jedinice SDA. Pretresno vijeće prihvata iskaz Alije Fitozovića i konstatuje da je on, kao predsjednik Komisije za bezbjednost SDA, formirao vojnu jedinicu za odbranu grada koja je u decembru 1991. brojala 200 ljudi i da su među pripadnicima te jedinice bili Sulejman Tihic, Izet Izetbegović, Safet Hadžialijagić, Hasan Bičić, Muhamed Bičić, Salko Porobić, Izet Ramusović, Reuf Hadžiabdić, Hasan Čeribašić, Esad Dagović i Safet Dagović.¹⁴⁹⁷ Pretresno vijeće prihvata iskaze svjedoka odbrane Namera Sejdića, Željka Volaševića i Mladena Borbelija, o tome da su u vrijeme preuzimanja vlasti 16. i 17. aprila 1992. na ulicama grada Bosanskog Šamca vidjeli naoružane pripadnike paravojne jedinice SDA. Naser Sejdić je svjedočio da je 17. aprila 1992. godine grupa od 15 do 20 puškama naoružanih Muslimana, među kojima

pješadijske brigade opštine Bosanski Šamac, stoji da "dolazi do masovnog hapšenja i izolacija lica hrvatske i muslimanske nacionalnosti, bez ikakvih kriterija..."

(stranica 03013490) (DP P127).

¹⁴⁹⁶ Vidi par. 661 Presude.

¹⁴⁹⁷ Alija Fitozović je svjedočio da su osobe sa spiska pripadnici vojne jedinice koju je on osnovao u sklopu SDA. U dokaznom predmetu D25/4, Organizacijsko-formacijski sastav jedinice za odbranu grada stranke SDA u Bosanskom Šamcu, spominje se i Sulejman Tihic kao predsjednik opštinskog Kriznog štaba; Izet Izetbegović, Alija Fitozović i Omer Nalic kao članovi opštinskog Kriznog štaba; Alija Fitozović kao predsjednik opštinskog vojnog štaba; Sulejman Tihic i Izet Izetbegović kao članovi opštinskog vojnog štaba; Osman Jašarević i Ibrahim Salkić kao pripadnici protivdiverzantskog odjeljenja; Pašaga Tihic i Osman Jašarević kao pripadnici inžinjerijsko-diverzantskog voda; Safet Hadžialijagić kao komandant Odjeljenja veze; Hasan Bičić kao pripadnik Odjeljenja veze; Salko Porobić kao pripadnik rezervnog sastava izviđačkog odjeljenja i Izet Ramusović kao pripadnik rezervnog sastava izviđačkog odjeljenja; Pašaga Tihic kao pripadnik lovačkog odjeljenja; Muhamed Bičić kao pripadnik rezervnog sastava lovačkog odjeljenja; Hasan Čeribašić kao komandant intendantskog odjeljenja i Reuf Abdić kao pripadnik intendantskog odjeljenja; između ostalih. DP D26/4 odnosi se na organizacijsku šemu SDA i metod primanja, izdavanja i prenošenja naredbi o mobilizaciji u kojem se navode Sulejman Tihic i Alija Fitozović kao predsjednik stranke SDA odnosno komandant jedinice, odgovorni za mobilizaciju, i Salko Porobić kao distributer odgovoran Aliji Fitozoviću.

su bili Muhamed i Hasan Bičić, Esad Dagović, Ibrahim Salkić i Izet Ramusović, ušla u njegovu ulicu. Željko Volašević je svjedočio da su on i Grga Zubak 17. aprila 1992. u 08:00 sati na ulici vidjeli grupu naoružanih Muslimana u kojoj su bili Muhamed i Hasan Bičić, Ibrahim Salkić, Pašaga Tihčić i Esad i Safet Dagović. Mladen Borbeli je takođe potvrdio da je u noći 16. na 17. april 1992. u svom predvorju vidio grupu naoružanih Muslimana među kojima su bili Muhamed i Hasan Bičić i Esad Dagović. Pretresno vijeće konstatuje da, iako su ti svjedoci bili pripadnici oružane grupe, naime paravojne jedinice SDA, i premda su bili prisutni na ulicama grada Bosanskog Šamca u vrijeme preuzimanja vlasti 17. aprila 1992. i bili naoružani, ne postoje dovoljni dokazi na osnovu kojih bi se mogao izvesti zaključak da su učestvovali u oružanom sukobu u Bosanskom Šamcu i da su bili borci. Pretresno vijeće prihvata svjedočenje svjedoka o tome da na dan preuzimanja vlasti u gradu Bosanskom Šamcu praktično nije bilo otpora.¹⁴⁹⁸ Pretresno vijeće ne smatra da su pripadnici paravojne jedinice SDA učestvovali u neprijateljskim aktivnostima protiv države. Međutim, Pretresno vijeće smatra da takve osobe zbog svoje pripadnosti paravojnoj jedinici pripadaju posebnoj kategoriji, što može biti osnov za sumnju da su učestvovali u aktivnostima koje su u vezi s oružanim sukobom. Zbog toga Pretresno vijeće ne donosi zaključak da su ta hapšenja bila protivpravna. Pretresno vijeće smatra da se, premda je hapšenje na početku moglo biti zakonito, temeljeno na osnovanoj sumnji da je počinjeno krivično djelo po domaćem ili međunarodnom pravu, svaki nastavak pritvora bez zakonskog osnova može smatrati samovoljnim i protivpravnim. Zbog toga Pretresno vijeće hapšenje i zatočenje lica iz te kategorije razmatra zajedno u drugom dijelu ovog poglavlja gdje donosi i zaključak o tome da li je njihovo hapšenje i zatočenje bilo protivpravno.

2. Protivpravno lišavanje slobode i zatočenje

661. Uhapšene osobe bile su zatočene u zatočeničkim objektima u opštini Bosanski Šamac, među kojima su bili SUP, TO, osnovna i srednja škola. Grupe zatočenika držane su i u Zasavici i Crkvini ili su premještene u druge zatočeničke centre u BiH uključujući Brčko i Bijeljino. Pretresno vijeće nije uzelo u obzir mjesta zatočenja pomenuta u iskazima koja nisu navedena u Izmijenjenoj optužnici.

¹⁴⁹⁸ Hasan Subašić, T. 10937. Fadil Topčagić je svjedočio da je muslimanska strana gađala kuću Miroslava Tadića, ali nije vidio odakle su pucnji dolazili. Činilo mu se da dolaze iz pravca stadiona. Izjavio je da su Muslimani pružili otpor "šarenima" u dijelu grada koji se zove Donja Mahala. Potvrdio je da u gradu nije bilo značajnijeg otpora, ali je tvrdio da su se 17. aprila 1992. oko 10:00 sati mogli čuti pucnji (T. 18389-18427, T. 18394).

(a) SUP

662. Pretresno vijeće se uvjerilo da je SUP korišten za zatočenje velikog broja osoba nesrpske nacionalnosti pritvorenih nakon preuzimanja vlasti, 17. aprila 1992.¹⁴⁹⁹ Nesrbi su bili zatočeni u ćelijama u SUP-u i u garažama u dvorištu policijske stanice.¹⁵⁰⁰ Čuvali su ih pripadnici lokalne srpske policije i paravojske.¹⁵⁰¹ Tokom aprila 1992. ljudi su kontinuirano dovođeni u SUP. Takva praksa nastavljena je u maju i tokom čitave godine. Trajanje zatočenja je variralo. Neki su bili zatočeni samo jedan dan prije nego što su bili prebačeni u TO koji se nalazio preko puta, dok su drugi bili zatočeni mjesecima.¹⁵⁰²

(b) TO

663. Pretresno vijeće konstatuje da se TO, koji se nalazio preko puta zgrade SUP-a u Bosanskom Šamcu, koristio za zatočenje mnogih nesrba pritvorenih nakon preuzimanja vlasti 17. aprila 1992.¹⁵⁰³ Nastavili su dovođiti nesrbe u TO u aprilu i maju 1992. kao i tokom čitave godine. Koncem godine, zatočenici iz drugih zatočeničkih centara dovođeni su u TO.¹⁵⁰⁴ Neki su dovedeni u TO odmah nakon hapšenja, dok su drugi prebačeni iz SUP-a. U TO-u su zatočenike držali u nekoliko prostorija, jednoj velikoj i jednoj maloj, kao i u spremištu.¹⁵⁰⁵ Stražu su čuvali srpski

¹⁴⁹⁹ Sljedeće osobe su bile zatočene u SUP-u u Bosanskom Šamcu nakon preuzimanja vlasti 17. aprila 1992.: Sulejman Tihiić, T. 1365, T. 1418; Hasan Bičić, T. 2653; Muhamed Bičić, T. 2933; Ibrahim Salkić, T. 3242-43; Izet Izetbegović, T. 2276-78, T. 2281; svjedok A, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 41; Osman Jašarević, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 47, Dragan Delić, T. 6666-69, Hasan Subašić, T. 10942-43, svjedok N, T. 6067-68, svjedok P, T. 11556-58, Esad Dagović, T. 3930; svjedok C, T. 7914-15, T. 7926, svjedok E, T. 7676-77, svjedok Q, T. 11723-25, T. 11750-52, Kemal Bobić, T. 11394-95, T. 11400, Kemal Mehinović, T. 7405-07, T. 7441-42, svjedok L, T. 4334-35; Dragan Lukač, T. 1734-35; svjedokinja G, T. 4050-51; Nusret Hadžijusufović, T. 6963-65; svjedok M, T. 5217.

¹⁵⁰⁰ Esad Dagović, T. 3994-4000; svjedok A, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 86; Dragan Lukač, T. 1735.

¹⁵⁰¹ Hasan Bičić, T. 2650, T. 2644; Sulejman Tihiić, T. 1374, T. 1377.

¹⁵⁰² Esad Dagović je bio zatočen u SUP-u otprilike šest mjeseci. Prvi put je pritvoren oko 5. maja 1992. i zadržan do 8. juna 1992., da bi potom mjesec dana proveo u bolnici, pa zatim ponovo bio zatočen u SUP-u od 8. jula 1992. do 5. novembra 1992. (T. 3930-32, T. 3965-67, T. 3973-74, T. 4009-12, T. 5968). Svjedok E je priveden u SUP negdje između 10. i 14. maja 1992. i ostao zatočen sve do ljeta (T. 7676, T. 7715).

¹⁵⁰³ Sljedeće osobe su bile zatočene u TO-u Bosanski Šamac nakon preuzimanja vlasti 17. aprila 1992: Dragan Lukač, T. 1662, T. 1677, T. 1685, Hasan Bičić, T. 2653; Muhamed Bičić, T. 2937, T. 2964, T. 2967, Ibrahim Salkić, T. 3261, T. 3263, T. 3265-66, svjedok A, T. 10741, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 52-59, Osman Jašarević, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 64, Hasan Subašić, T. 10944-45, Izet Izetbegović, T. 2312-13, T. 2355, svjedok N, T. 6065-67, Dragan Delić, T. 6669; svjedok P, T. 11551-55, T. 11562, T. 11593; svjedok Q, T. 11750-52; Kemal Mehinović, T. 7441-42; svjedok C, T. 7926; Kemal Bobić, T. 11400-04, svjedok E, T. 7715.

¹⁵⁰⁴ Svjedok N je svjedočio da su premještanja iz fiskulturne sale osnovne škole u TO vršena koncem ljeta (T. 6154); Ibrahim Salkić, T. 3368.

¹⁵⁰⁵ Svjedok E, T. 7717, Dragan Lukač, T. 1735.

policajci i pripadnici paravojskih jedinica.¹⁵⁰⁶ Sredinom aprila 1992., u TO-u je bilo zatočeno od 40 do 50 osoba.¹⁵⁰⁷ U ljeto se broj zatočenika povećao na otprilike dvije stotine i pedeset.¹⁵⁰⁸ Vrijeme zatočenja u TO-u je variralo, a neki zatočeni su tamo bili zatočeni mjesecima.¹⁵⁰⁹

(c) Osnovna i srednja škola

664. Pretresno vijeće je utvrdilo da su zatočenike držali u fiskalnim salama osnovne i srednje škole u Bosanskom Šamcu koje su nekoliko stotina metara udaljene od SUP-a i TO-a. Broj zatočenika se popeo na 50 u osnovnoj školi, te između 300 i 500 u srednjoj školi.¹⁵¹⁰ Prva grupa zatočenika u osnovnoj i srednjoj školi ovamo je prebačena 13. maja 1992. iz kasarne JNA u Bijeljini.¹⁵¹¹ Tokom proljeća i ljeta 1992. ljudi su dovođeni u osnovnu i srednju školu gdje su zatočeni, uključujući i muškarce iz Doma kulture u Crkvini te iz Zasavice.¹⁵¹² Zatočeni su u tim školama držani i po nekoliko mjeseci.¹⁵¹³

(d) Crkvina

665. Pretresno vijeće konstatuje da je jedna grupa Hrvata, žena i djece, sredinom maja 2003. odvedena u Crkvinu. Bili su zatočeni u objektima u Crkvini, zajedno s muškarcima i starijim osobama, i to u Domu omladine,¹⁵¹⁴ skladištu,¹⁵¹⁵ Omladinskom domu¹⁵¹⁶ i fudbalskom stadionu.¹⁵¹⁷ Stotine nesrba su bile zatočene u tim objektima¹⁵¹⁸ i to u trajanju od jedne noći do jedne sedmice.¹⁵¹⁹ Ženama,

¹⁵⁰⁶ Dragan Lukač, T. 1678, svjedok A, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 52.

¹⁵⁰⁷ Sulejman Tihić, T. 1395, T. 3641; Dragan Lukač, T. 1677.

¹⁵⁰⁸ Svjedok E, T. 7717, Muhamed Bičić, T. 3026. Ibrahim Salkić je svjedočio da je broj zatočenika u TO-u porastao na 230 do 250. (T. 3377).

¹⁵⁰⁹ Svjedok E je u TO-u proveo tri i po mjeseca prije nego što je premješten u Batković (T. 7715).

¹⁵¹⁰ Hasan Subašić, T. 10960-61. Miroslav Tadić je svjedočio da je 50 muškaraca bilo zatočeno u osnovnoj i 300 u srednjoj školi (T. 15533).

¹⁵¹¹ Među zatočenicima koji su 13. maja 1992. prebačeni iz Bijeljine u osnovnu i srednju školu bili su Muhamed Bičić, T. 2977-78, T. 2981; Ibrahim Salkić, T. 3320, T. 3324, T. 3368; Dragan Delić, T. 6688-89; Hasan Subašić, T. 10957-60, T. 10980; svjedok N, T. 6098, T. 6101-04, T. 6110; Hasan Bičić, T. 2711, T. 2715, T. 2719-21.

¹⁵¹² Svjedok O, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 32, 35; Nusret Hadžijusufović, T. 6952-53.

¹⁵¹³ Ibrahim Salkić je bio zatočen u osnovnoj školi od približno 15. do 17. maja 1992. do kraja septembra 1992. (T. 3328). Dragan Delić je tamo bio zatočen od 13. maja 1992. do 4. septembra 1992. (T. 6688-89).

¹⁵¹⁴ Dragan Lukač, T. 1660.

¹⁵¹⁵ Svjedok P, T. 11566, T. 11588-93.

¹⁵¹⁶ Svjedok O, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 25, 33.

¹⁵¹⁷ Jelena Kapetanović, T. 8943-46; Simo Zarić, T. 19449.

¹⁵¹⁸ Jelena Kapetanović, T. 8943-60; svjedok O, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 24, 25.

¹⁵¹⁹ Svjedok O, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 25, 33; Jelena Kapetanović, T. 10285-86.

stanovnicama Bosanskog Šamca, bilo je dopušteno da napuste fudbalski stadion i vrate se kući, dok su drugi iz susjednih sela odvedeni u Zasavicu.¹⁵²⁰

(e) Zasavica

666. Pretresno vijeće je utvrdilo da su članovi porodica neki muškaraca zatočenih u drugim objektima, uključujući SUP i TO u Bosanskom Šamcu, ili onih koji su razmijenjeni, bili zatočeni u Zasavici.¹⁵²¹ Koncem juna 1992. godine, članovi porodica muškaraca koji su pobjegli preko rijeke Save u Hrvatsku da bi izbjegli mobilizaciju, ukrcani su u vojne kamione, odvezeni u Zasavicu i zatočeni u tamošnjim logorima. Tamo su bile zatočene žene, djeca i starije osobe, uključujući nešto muškaraca.¹⁵²² Neke su držali u privatnim kućama.¹⁵²³ Kada je Crkvina evakuisana, ljudi iz okolnih sela zatočeni su u Zasavici.¹⁵²⁴ Čuvali su ih stražari, a na oba ulaza u selo postojali su kontrolni punktovi.¹⁵²⁵ Ljudi nisu dobrovoljno išli u logor u Zasavici, niti su mogli napustiti selo.¹⁵²⁶ Nisu smjeli napustiti to područje, osim ako su željeli biti razmijenjeni.¹⁵²⁷

(f) Brčko

667. Pretresno vijeće je utvrdilo da je grupa od otprilike 47 zatočenika, bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata,¹⁵²⁸ koja je bila zatočena u TO-u u Bosanskom Šamcu, koncem aprila 1992. prebačena u kasarnu JNA u Brčkom i tamo zatočena.¹⁵²⁹ Do premještanja je došlo zbog toga što je Simo Zarić kontaktirao potpukovnika Stevana Nikolića i molio ga da učini sve što je moguće za bezbjednost zatočenika. Potpukovnik Stevan Nikolić je potom kontaktirao kapetana Petrovića i s njim dogovorio to premještanje, nakon čega su zatočenici, uz pomoć Makse Simeunovića, Save Čančarevića i Mihajla Topolovca, ukrcani na kamione i odvezeni u kasarnu JNA

¹⁵²⁰ Jelena Kapetanović, T. 8970-80.

¹⁵²¹ Esad Dagović, T. 3985-86; svjedokinja K, T. 4699, T. 4707.

¹⁵²² Jelena Kapetanović, T. 8943-46; Nusret Hadžijusufović, T. 6954-56, Safet Dagović, T. 7234-35, Osman Jašarević, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 127, Ediba Bobić, T. 11271-72.

¹⁵²³ Svjedokinja K, T. 4707.

¹⁵²⁴ Jelena Kapetanović, T. 8978-80.

¹⁵²⁵ Svjedok O, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 33; Jelena Kapetanović, T. 10303-04.

¹⁵²⁶ Nusret Hadžijusufović, T. 6954-56.

¹⁵²⁷ Hajrija Drljačić, T. 8062-63.

¹⁵²⁸ Dragan Lukač, T. 1685, T. 1699-70; Ibrahim Salkić, T. 3292-93; Osman Jašarević, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 86.

¹⁵²⁹ Među zatočenicima premještenim iz TO-a u Brčko i zatočenim u kasarni JNA bili su Sulejman Tihić, T. 1376, T. 1450, T. 1478; Hasan Subašić, T. 10953, T. 11166-67; svjedok N, T. 6074-75; Dragan Lukač, T. 1685; Hasan Bičić, T. 2685-86; Ibrahim Salkić, T. 3266, T. 3295-96; Dragan Delić, T. 6682; Osman Jašarević, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 85-86, 97; svjedok A, T. 10755-57, T. 10761, T. 10994, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 61-64.

u Brčkom.¹⁵³⁰ U kasarni su ih čuvali vojnici JNA.¹⁵³¹ Tu grupu zatočenika su tamo držali sve do izbijanja sukoba u Brčkom 1. ili 2. maja 1992. Potom su ukrcani u autobus i premješteni u Bijeljino.¹⁵³²

(g) Bijeljina

668. Pretresno vijeće konstatuje da su po izbijanju rata u Brčkom, 1. ili 2. maja 1992., zatočenici iz Brčkog pod vojnom pratnjom prebačeni u kasarnu JNA u Bijeljini.¹⁵³³ Neki zatočenici su prebačeni iz Batkovića i zatočeni u Bijeljini gdje je protiv njih pokrenut sudski postupak.¹⁵³⁴ Kasarnu u Bijeljini su čuvali srpski vojnici, uključujući oficire i rezerviste.¹⁵³⁵ Nakon što je jedna grupa zatočenika premještena u Batajnicu u Srbiji, ostale su iz Bijeljine otprilike dvije sedmice kasnije odveli u objekte u Bosanskom Šamcu, uključujući osnovnu i srednju školu.¹⁵³⁶ Po okončanju sudskih postupaka, nekoliko svjedoka je vraćeno iz Bijeljine u Batković.¹⁵³⁷

(h) Suđenja u Bijeljini i Batajnici

669. Iako to nije navedeno ni u Izmijenjenoj optužnici ni u prepretresnom podnesku optužbe, Pretresno vijeće je ocijenilo predočene dokaze o suđenjima u Bijeljini i Batajnici budući da su oni relevantni za njegov zaključak po optužbi za protivpravno hapšenje, lišavanje slobode i zatočenje. Petorici svjedoka optužbe, naime Ibrahimu Salkiću, Kemalu Mehinoviću, Hasanu Subašiću, svjedoku L i svjedoku M suđeno je na Vojnom sudu u Bijeljini 1993. godine; dvojici svjedoka je bilo suđeno u Batajnici, u Srbiji, negdje u maju 1992., to su bili svjedok P i Izet Izetbegović; jedan svjedok, Nusret Hadžijusufović, osuđen je i kažnjen, a da protiv njega nije ni vođen sudski postupak.

670. Na suđenju u Bijeljini, Ibrahimu Salkiću je predočena izjava koju je on sastavio u TO-u tokom prve sedmice zatočenja. Tada je bio teško premlaćen, a Lugar,

¹⁵³⁰ Simo Zarić, T. 19335-39, T. 19391.

¹⁵³¹ Hasan Subašić, T. 10956-57.

¹⁵³² Muhamed Bičić, T. 2967; Sulejman Tihić, T. 3714; Hasan Subašić, T. 10957.

¹⁵³³ Dragan Lukač, T. 1707; Osman Jašarević, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 97, 99. Među zatočenicima koji su premješteni iz Brčkog i zatočeni u kasarni JNA u Bijeljini 1. ili 2. maja 1992. bili su Sulejman Tihić (T. 1376, T. 1451); Dragan Lukač, T. 1706-13; Hasan Bičić, T. 2701-06, T. 2711; Muhamed Bičić, T. 2967, T. 2973, T. 2977; Ibrahim Salkić, T. 3313, T. 3316, T. 3320-21, T. 3394-95; svjedok N, T. 6092-96; Dragan Delić, T. 6682, T. 6685, T. 6689.

¹⁵³⁴ Hasan Subašić, T. 11026-27; Kemal Mehinović, T. 7556-59, T. 7472.

¹⁵³⁵ Sulejman Tihić, T. 1480.

¹⁵³⁶ Osman Jašarević, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 110; Hasan Bičić, T. 2701-03, T. 2705-06, T. 2711; Muhamed Bičić, T. 2977-79, T. 2981; Ibrahim Salkić, T. 3313-16, T. 3320-21; Dragan Delić, T. 6682, T. 6685, T. 6688-89; svjedok N, T. 6092-96, T. 6098.

pripadnik srpskih paravojnih snaga, od njega je tražio da sjedeći na tlu napiše izjavu. Pisao je izjavu pod prisilom dok mu je po njoj iz glave i ruku curila krv.¹⁵³⁸ Ispitivali su ga Miloš Savić i Simo Božić i rekli mu da ako neke stvari ne napiše u izjavi, oni će ga prisiliti da to učini.¹⁵³⁹ Rečeno mu je da optužbe protiv njega uključuju pobunu i ustanak protiv poretka i vlasti. Kasnije je od drugih osuđenika saznao da mu je izrečena smrtna kazna koja je preinačena u 20 godina zatvora.¹⁵⁴⁰

671. Kemala Mehinovića nisu obavijestili da će mu biti suđeno dok nije dobio poziv na svoje ime od jednog vojnog policajca koji je otprilike u januaru 1993. godine došao da ga odvede na suđenje na Vojnom sudu u Bijeljini. Nisu mu uručene ni krivična prijava ni optužnica, niti je obaviješten o razlogu zbog kojeg je pozvan na sud. Nije mu dodijeljen advokat. Kad je primio presudu kojom je proglašen krivim, nije obaviješten o pravu na žalbu.¹⁵⁴¹ Na suđenju mu je pokazan dokazni predmet P57 od 22. marta 2000. koji je odluka kojom se obustavlja krivični postupak pokrenut protiv njega za zločin oružane pobune. Međutim, on o tome nije bio prethodno obaviješten.¹⁵⁴²

672. Hasana Subašića su doveli na Vojni sud u Bijeljini u ljetu 1993. godine. Tražili su da istražnom sudiji dâ izjavu, a potom, kada je primio kopiju te izjave, vidio je da je posve drugačija od one koju je dao. Iako je imao advokata, s njim se nije mogao sastati prije suđenja i nikada od njega nije dobio savjete o pravnim pitanjima. Nije mu omogućeno da pozove svjedoke koji bi svjedočili za njega. Osuđen je za oružanu pobunu na teritoriji SFRJ i izrečena mu je kazna od 12 godina zatvora.¹⁵⁴³

673. Sudski postupak na Vojnom sudu u Bijeljini protiv svjedoka L pokrenut je početkom 1993. godine. Rečeno mu je da je optužen za oružanu pobunu u Bosanskom Šamcu 16. i 17. aprila 1992. godine.¹⁵⁴⁴ Dok je bio zatočen u hangaru u Batkoviću, nije imao niti mogućnosti niti sredstava da organizuje svoju odbranu.¹⁵⁴⁵ Na suđenju mu je predočen dokazni predmet D17/3, dokument Vrhovnog vojnog suda Republike Srpske u kojem se pominje Žika Krunić, vojni branilac, no on tu osobu nije prepoznao. S obzirom na iskaz samog svjedoka i jasne dokaze o nepostojanju

¹⁵³⁷ Hasan Subašić, T. 11026-27; Kemal Mehinović, T. 7556, T. 7559; T. 7472.

¹⁵³⁸ Ibrahim Salkić, T. 3267-68, T. 3272.

¹⁵³⁹ Ibrahim Salkić, T. 3280-81.

¹⁵⁴⁰ Ibrahim Salkić, T. 3397-98.

¹⁵⁴¹ Kemal Mehinović, T. 7467-72, T. 7489-91.

¹⁵⁴² Kemal Mehinović, T. 7496-98.

¹⁵⁴³ Hasan Subašić, T. 11026-27.

¹⁵⁴⁴ Svjedok L, T. 4518.

propisnog sudskog postupka na Vojnom sudu u Bijeljini, Pretresno vijeće konstatuje da taj dokument ne potvrđuje da mu je dodijeljen branilac po službenoj dužnosti niti da je branilac zastupao njegovu odbranu u skladu s pravima optuženog.¹⁵⁴⁶ U februaru ili martu 1993. godine osuđen je na tri i po godine zatvora zbog "agresije na srpski narod i srpsku teritoriju". Nije obaviješten o pravu na žalbu.¹⁵⁴⁷

674. Svjedoku M je suđeno na Vojnom sudu u Bijeljini i u junu 1993. je osuđen na 12 godina zatvora. Osuđen je zbog toga što je navodno ranio Stevana Arandića.¹⁵⁴⁸

675. Svjedoka P su doveli na suđenje u Batajnicu. Nije imao advokata da ga zastupa na suđenju i nije izveden nijedan svjedok. Obaviješten je da je optužen za organizovanje oružane pobune u Posavini, silovanje nekoliko srpskih žena, klanje jednog srpskog djeteta i proizvodnju oružja. Na suđenju nije vođen nikakav zapisnik. Nije ni osuđen ni kažnjen, no ostao je u zatočeništvu.¹⁵⁴⁹

676. Izeta Izetbegovića je, dok je bio zatočen u Batajnici, u tri navrata ispitivalo dvoje ili troje ljudi. Rečeno mu je da je optužen za rušenje i učestvovanje u rušenju jugoslovenskog poretka. Postrojili su devet zatvorenika iz Bosanskog Šamca i Sulejman Tihjić je morao da im pročita izrečene kazne. Nije mu obezbijeden advokat i nije imao sredstava da se brani.¹⁵⁵⁰

677. Nusret Hadžijusufović nikada nije obaviješten o optužbama koje su protiv njega podignute, niti su mu saopštena njegova prava. Nikada nije bio ni na kakvom saslušanju ili suđenju, niti je primio ikakvu službenu obavijest o presudi ili kazni. Osuđen je i kažnjen s godinu dana zatvora za povredu granica Republike Srpske.¹⁵⁵¹

678. Krivični postupci o kojima su govorili gorenavedeni svjedoci nisu vođeni uz puno poštovanje njihovih prava na pravični postupak, ličnu slobodu i bezbjednost kako je predviđeno članovima 5 i 6 Evropskog suda za ljudska prava i članovima 9 i 14 MPGPP-a. Ta prava su obuhvaćena stavom (d) zajedničkog člana 3 Ženevskih konvencija iz 1949., kojim se zabranjuje izricanje i izvršavanje kazni bez prethodnog suđenja pred sudom u redovnom sazivu i koji pruža sva sudska jamstva priznata kao

¹⁵⁴⁵ Svjedok L, T. 4501-03; T. 4517.

¹⁵⁴⁶ DP D17/3, Republika Srpska, Vrhovni vojni sud broj 37/93, Han Pijesak, od 31.maja 1993. (Kazna).

¹⁵⁴⁷ Svjedok L, T. 4346-47, T. 4523 (DP D15/3).

¹⁵⁴⁸ Svjedok M, T. 5376-78, T. 5341.

¹⁵⁴⁹ Svjedok P, T. 11597-601, T. 11615-17.

¹⁵⁵⁰ Izet Izetbegović, T. 2371-75, T. 2529-30.

¹⁵⁵¹ Nusret Hadžijusufović, T. 7147-48

nužna od civilizovanih naroda, te je stekao status međunarodnog običajnog prava.¹⁵⁵² Ta prava, pored ostalog, uključuju pravo svake osobe da bude promptno izvedena pred sudiju ili drugog službenika koji je zakonski ovlašten da vrši sudsku vlast, pravo da joj se sudi u razumnom roku ili da bude puštena na slobodu; pravo da sud bez odugovlačenja odluči o zakonitosti pritvora; pravo na pravično i javno suđenje u razumnom roku pred nezavisnim i nepristrasnim sudom ustanovljenim u skladu sa zakonom; pravo da se smatra nevinom dok se krivica zakonski ne ustanovi; da se u najkraćem roku obavijesti o prirodi i razlozima optužbe koja je podignuta protiv nje; da raspoláže potrebnim vremenom i sredstvima za pripremanje svoje odbrane; da joj se obezbijedi pravna pomoć; da ispituje ili da drugi u njeno ime ispituju svjedoke koji je terete, te da se omogući pozivanje, svjedočenje i ispitivanje svjedoka odbrane pod istim uslovima kao i svjedoka optužbe.

679. U velikom broju slučajeva svjedocima su bila uskraćena sva ova jamstva, a u situacijama kada su neka od tih prava bila omogućena, nisu bila ostvarena na zadovoljavajući način, na primjer, kada je Hasanu Subašiću dodijeljen branilac, on se s njim nije mogao sastati prije suđenja tako da nije dobio nikakve pravne savjete.¹⁵⁵³ Svjedoci su bili dugo zatočeni, a da razlozi njihovog zatočenja nisu preispitivani i nisu znali za koja krivična djela su optuženi.¹⁵⁵⁴ Svjedocima nije omogućeno da tokom postupka izvedu svjedoke u svoju odbranu.¹⁵⁵⁵ Nisu ih na vrijeme obavještavali o pravu na žalbu.¹⁵⁵⁶

3. Diskusija i zaključci o protivpravnom lišavanju slobode i zatočenju

680. Pretresno vijeće smatra da su nesrpski civili koji su bili zatočeni u logorima u Zasavici i kraće vrijeme u Crkvini, bili lišeni slobode samovoljno i bez pravnog osnova. Nesrpski civili su odvedeni u selo Zasavica gdje su ih čuvali stražari i odakle nisu mogli otići. Nisu izvedeni pred sudiju da bi osporili zakonitost svog zatočenja, niti je protiv njih vođen ikakav zakoniti krivični postupak. Nije postojala nikakva osnovana sumnja da su počinili neko krivično djelo. Nisu bili obaviješteni ni o kakvoj optužbi protiv njih, već su prisilno izvučeni iz svojih domova, pokupljeni i odvedeni u Zasavicu odakle nisu mogli otići. Takvim postupanjem samovoljno su lišeni slobode.

¹⁵⁵² Žalbeno vijeće u predmetu *Čelebići* potvrdilo je gledište izneseno u drugostepenoj presudi u predmetu *Tadić* da se smisao izraza "zakoni i običaji ratovanja" razvio na način da obuhvata kršenja Ženevskih konvencija u trenutku kada je počinjeno krivično djelo koje se tereti (par. 133).

¹⁵⁵³ Hasan Subašić, T. 11026-27.

¹⁵⁵⁴ Nusret Hadžijusufović, T. 7147-48.

¹⁵⁵⁵ Svjedok P, T. 11598.

Slično tome, lišenje slobode civila u Crkvini i to ne samo muškaraca već i žena, djece i staraca, a da im nisu bila osigurana gorepomenuta jamstva, bilo je protivpravno.

681. Pritvaranje nesrpskih civila u objektima u Bosanskom Šamcu, naime u SUP-u, TO-u i osnovnoj i srednjoj školi, takođe je bilo samovoljno i protivpravno. Iako manji broj pritvaranja pripadnika paravojnih grupa SDA možda i nije bio nezakonit, budući da je mogla postojati osnovana sumnja da su počinili krivična djela dok su učestvovali u aktivnostima tih grupa, njihovo pritvaranje postalo je protivpravno u trenutku kada su podvrgnuti trajnom zatočenju bez poštovanja njihovih prava na ličnu slobodu i bezbjednost te prava na pravični sudski postupak. Zatočenicima u tim objektima nisu saopšteni pravni razlozi njihovog pritvaranja i bili su zatočeni duže vrijeme a da protiv njih nije bila podignuta optužnica. Pretresno vijeće nije pripisalo nikakvu težinu tvrdnji Mirka Pavića da je načelnik policije izdavao naloge za hapšenje, s obzirom na uvjerljiva svjedočenja uhapšenih koji su svjedočili da im nisu bili saopšteni razlozi njihovog hapšenja.¹⁵⁵⁷ U slučaju nekolicine protiv koje je pokrenut krivični postupak, nije bilo ni suđenja ni postupka u skladu s međunarodnim standardima poštivanja ljudskih prava i jamstvima iz Ženevskih konvencija.¹⁵⁵⁸ Srpske vlasti nikada nisu preispitale zakonitost njihovog lišavanja slobode.

682. Zatočnici koje su držali u drugim vojnim objektima, uključujući one u Brčkom i Bijeljini, pritvoreni su protivpravno. Nema dokaza o tome da su svjedoci koji su svjedočili o svom zatočenju u tim objektima tamo bili držani iz bilo kojeg zakonskog razloga. U ograničenom broju slučajeva, kada je mogla postojati osnovana sumnja da je mali broj njih koji su pripadali paravojnoj grupi SDA počinio krivično djelo, tim osobama nije omogućeno pravično suđenje. Nisu dati nikakvi razlozi za nastavak njihovog zatočenja, niti je preispitana njegova opravdanost.

683. Pretresno vijeće se uvjerilo da su ispitivanja tih zatočenika vršena pod prinudom i uz upotrebu sile.¹⁵⁵⁹ Ispitivanja su vršili Simo Zarić¹⁵⁶⁰ i pripadnici policije među kojima su bili Simo Božić, Miloš Savić, Vladimir Šarkanović i Savo

¹⁵⁵⁶ Kemal Mehinović, T. 7467-72, T. 7489-91; svjedok L, T. 4523.

¹⁵⁵⁷ Mirko Pavić, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 15.

¹⁵⁵⁸ Vidi član 75 Protokola I; članovi 71-76, Ženevska konvencija IV.

¹⁵⁵⁹ Hasan Subašić, T. 10953-54; svjedokinja G, T. 4063-66; Esad Dagović, T. 4005-06, T. 5779-80; svjedok P, T. 11558-59.

¹⁵⁶⁰ Stevan Todorović, T. 9969-73, T. 10102-12; Sulejman Tihić, T. 1402-03; Alija Fitozović, T. 8521-22, T. 8691-94; Esad Dagović, T. 4009; Osman Jašarević, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 15; svjedok N, T. 6082; Hasan Bičić, T. 2693-2701; Muhamed Bičić, T. 2968-69; Ibrahim Salkić, T. 3297-98; Dragan Lukač, T. 1705; Simo Zarić, T. 20011-13; T. 20047.

Čančarević.¹⁵⁶¹ Pretresno vijeće u ovom paragrafu razmatra vođenje ispitivanja u svjetlu zakonitosti zatočenja. Optužba protiv Sime Zarića iz paragrafa 15(d) Izmijenjene optužnice razmatra se odvojeno u sljedećem odjeljku. Zatočenike su tukli dok su od njih uzimali izjave,¹⁵⁶² a mnogi nisu ni vidjeli izjavu koju su morali potpisati.¹⁵⁶³ Sama činjenica da su vođena ispitivanja ne čini ta zatočenja zakonitim, ako se uzme u obzir da je prilikom mnogih ispitivanja primijenjivana sila i ako se vodi računa o kontekstu u kojem su ona vođena. Osim toga, ispitivanja se nisu temeljila na osnovu za sumnju da su te osobe počinile krivična djela, a nakon njih nije uslijedio pravičan krivični postupak. Iako su neke zatočenike ispitivali o krivičnom djelu nezakonitog posjedovanja oružja, inkriminisanog na osnovu Zakona o krivičnom postuku bivše Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije”,¹⁵⁶⁴ svi su oni bili nesrbi i bez sumnje su izdvajani i ispitivani na osnovu svoje nacionalne pripadnosti. Nijedan svjedok nije osuđen za nezakonito posjedovanje oružja. Činjenica da su neke zatočenike ispitivali a da ih nisu tukli, kada ih je, na primjer, ispitivao Simo Zarić, te da su mogli pročitati svoje izjave prije nego što su ih potpisali, ne mijenja činjenicu da su ispitivanja vođena pod prisilom, budući da je jasno da su zatočenike držali u okolnostima prinude, zaključane u objektima koje su čuvali naoružani vojnici i policija i okružene nasiljem koje je uključivalo mučenje i premlaćivanje. Samo nekoliko pritvorenika je pušteno nakon ispitivanja, a među njima su bili Safet Hadžialijagić, Hasan Izetbegović, Jusuf Jusufović i Fadil Šabanović, dok je većina zatočenika i nakon ispitivanja ostala u zatočeništvu.¹⁵⁶⁵ Pretresno vijeće se uvjerilo da nijedan zatočenik nije ni prije ni tokom zatočenja bio obaviješten o svojim pravima u pogledu sudskog postupka.

684. Pretresno vijeće konstatuje da su bosanski Hrvati, bosanski Muslimani i ostali nesrbi zatočeni u gorepomenutim zatočeničkim objektima, naime SUP-u, TO-u, osnovnoj i srednjoj školi, u Brčkom i u Bijeljini, samovoljno lišeni slobode. Na osnovu dokaza je jasno utvrđeno da nije bilo pravnog osnova ni u nacionalnom ni u

¹⁵⁶¹ Muhamed Bičić, T. 3021-24; svjedok L, T. 4338; svjedokinja K, T. 4885, T. 4680-81; svjedok C, T. 7927, T. 7987; Kemal Bobić, T. 11421; Ibrahim Salkić, T. 3275-77; Esad Dagović, T. 4005; Kemal Mehinović, T. 7413-15; Stevan Todorović, T. 9545-46; svjedok E, T. 7760-64; Osman Jašarević, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 79; svjedok A, T. 10743-48; Hasan Subašić, T. 10979-80; svjedok P, T. 11559; Ibrahim Salkić, T. 3275-76; Vladimir Šarkanović, T. 16514, T. 16564; T. 8753-54, T. 16523-24, T. 16549; Hasan Subašić, T. 10943.

¹⁵⁶² Muhamed Bičić, T. 3001-02; svjedok O, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 27; Dragan Lukač, T. 1695-96; Esad Dagović, T. 5963-64; Ibrahim Salkić, T. 3268, T. 3272-74; Kemal Mehinović, T. 7413-15.

¹⁵⁶³ Esad Dagović, T. 5780; T. 5787-88; Nusret Hadžijusufović, T. 6964-65.

¹⁵⁶⁴ DPi D24/3 i D51/4.

¹⁵⁶⁵ Vladimir Šarkanović, T. 16674.

međunarodnom pravu koji bi opravdavao njihovo lišenje slobode. Ni mala grupa pripadnika paravojne jedinice SDA, za koju Pretresno vijeće prihvata da je mogla da bude uhapšena zbog osnovane sumnje da su počinili krivično djelo, nije bila podvrgnuta pravičnom i zakonitom krivičnom postupku kojim bi se opravdalo njihovo pritvaranje. Ostali zatočenici nisu nikada bili osumnjičeni da su počinili krivično djelo, međutim, ni oni nisu bili podvrgnuti pravičnom i zakonskom postupku koji bi opravdavao nastavak njihovog zatočenja.

685. Pretresno vijeće se uvjerilo da su nesrbi bili hapšeni i zatočavani upravo zbog svoje nesrpske nacionalnosti i političkih opredjeljenja. Ogromna većina zatočenih su bili civili, bosanski Hrvati i bosanski Muslimani. Pretresno vijeće konstatuje da su hapšenja i zatočenja nesrpskog civilnog stanovništva u Bosanskom Šamcu vršena na diskriminatornoj osnovi, budući da je bosansko-muslimansko i bosanskohrvatsko stanovništvo bilo konkretna meta, dok njihovim srpskim susjedima uglavnom nije naneseo nikakvo zlo. Osim toga, hapšeni su i zatvarani članovi SDA i HDZ-a, dakle političkih stranaka bosanskih Muslimana i Hrvata, dok članovi srpskih stranaka nisu.

4. Ispitivanja koja je vršio Simo Zarić

686. Simo Zarić se tereti da je vršio ispitivanja bosanskih Hrvata, bosanskih Muslimana i ostalih nesrpskih civila koji su bili uhapšeni i zatočeni i prisiljavao ih da potpišu lažne i iznuđene izjave.¹⁵⁶⁶

687. Iskazi svjedoka optužbe i samog Sime Zarića pokazuju da je on bio zadužen za ispitivanja nesrba u SUP-u i u Brčkom za vrijeme trajanja oružanog sukoba, te da su svi oni bili civili.¹⁵⁶⁷ I svjedoci odbrane su svjedočili da je Simo Zarić bio nadležan za vođenje ispitivanja zatočenika.¹⁵⁶⁸ Iako postoje dokazi da je Simo Zarić vršio ispitivanja zatočenika, nema dokaza da ih je prisiljavao da potpisuju lažne i iznuđene izjave. Kad je Simo Zarić ispitivao Sulejmana Tihića, Muhameda Bičića, Hasana Bičića, svjedokinju G i Ibrahima Salkića, nije upotrebljavao silu i u njegovom prisustvu ispitivanja nisu bila praćena premlaćivanjem. Svjedokinja G je opisala ispitivanje koje je vodio Simo Zarić kao “veoma korektno”,¹⁵⁶⁹ a Hasan Bičić je

¹⁵⁶⁶ Izmijenjena optužnica, par. 15 (d).

¹⁵⁶⁷ Stevan Todorović, T. 9124-27; Sulejman Tihić, T. 1402-03; svjedokinja G, T. 4063-64; Osman Jašarević, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 15; svjedok N, T. 6082; Hasan Bičić, T. 2701; Muhamed Bičić, T. 2968-69; Simo Zarić, T. 20011-13; T. 20047, T. 19309, T. 19327-38, T. 20082.

¹⁵⁶⁸ Vladimir Šarkanović, T. 16516; Mihajlo Topolovac, T. 18245.

¹⁵⁶⁹ Svjedokinja G, T. 4063-64.

svjedočio da je sa Simom Zarićem vodio "normalan razgovor".¹⁵⁷⁰ Svjedok N je svjedočio da je njegovo ispitivanje koje je vodio Simo Zarić u Brčkom bilo više ćaskanje nego ispitivanje.¹⁵⁷¹ Sulejman Tihić je svjedočio da su ga ispitivali nekoliko puta, ali da je zapisnik vođen jedino kad ga je ispitivao Simo Zarić.¹⁵⁷² Hasan Bičić je svjedočio da je Simo Zarić prilikom njegovog davanja izjave razgovor vodio na vrlo korektan način.¹⁵⁷³ Pretresno vijeće prihvata svjedočenje tih svjedoka i konstatuje da Simo Zarić ispitivanja nije vodio uz primjenu sile i da nije prisiljavao ili iznuđivao lažne izjave.

688. Jedan svjedok, Kemal Mehinović, svjedočio je da su vrata prostorije za ispitivanje u SUP-u bila otvorena i da je Simu Zarića vidio u hodniku gdje je rekao dežurnom oficiru da nastavi s premlaćivanjem.¹⁵⁷⁴ Nakon unakrsnog ispitivanja, branilac optuženog je pokušao pokazati da je prostorija u kojoj je svjedok bio zatočen bila tako smještena da nije mogao da vidi hodnik u kojem je navodno stajao Simo Zarić.¹⁵⁷⁵ Pretresno vijeće konstatuje da nema dovoljno dokaza na osnovu kojih bi se zaključilo da je Simo Zarić naložio ta premlaćivanja. Nije jasno da li je svjedok iz svoje zatočeničke ćelije imao pogled na hodnik u kojem je bio Simo Zarić niti da li je stvarno mogao da prepozna glas Sime Zarića. Njegovo svjedočenje je u suprotnosti sa svjedočenjem drugih svjedoka koji su svjedočili da u prisustvu Sime Zarića nisu bili podvrgnuti premlaćivanju te da su ispitivanja vršena bez primjene sile. Pretresno vijeće smatra da dokazi ne pokazuju van razumne sumnje da je Simo Zarić naložio ikakva premlaćivanja.

689. Pretresno vijeće smatra da, premda postoje dokazi da je Simo Zarić vodio ispitivanja zatočenika u okolnostima za koje se mogu okvalifikovati kao prisilne s obzirom na karakter objekata u kojima su zatočenike držali protiv njihove volje, uz naoružane stražare i redovne incidente premlaćivanja i mučenja te činjenicu da su mnogi zatočenici bili podvrgnuti premlaćivanju prije ili nakon ispitivanja koje je vršio Simo Zarić, nema dokaza o tome da je prisiljavao ili prinuđivao zatočenike da potpišu lažne izjave.¹⁵⁷⁶

¹⁵⁷⁰ Hasan Bičić, T. 2701, T. 2693-94.

¹⁵⁷¹ Svjedok N, T. 6082.

¹⁵⁷² Sulejman Tihić, T. 1386-88.

¹⁵⁷³ Hasan Bičić, T. 2693-2701.

¹⁵⁷⁴ Kemal Mehinović, T. 7410-13.

¹⁵⁷⁵ Kemal Mehinović, T. 7599.

¹⁵⁷⁶ Hasan Bičić, T. 2701, T. 2894-95. Hasan Bičić je svjedočio da je upoznat sa sadržajem svoje izjave i da je istu potpisao, premda je nije dao svojom slobodnom voljom.

XIII. PREMLAĆIVANJE, MUČENJE, PRISILNI RAD I ZATOČENJE U NEHUMANIM USLOVIMA

A. Premlaćivanje

690. Veliki broj svjedoka optužbe svjedočio je da su ih za vrijeme hapšenja i pritvora u SUP-u, TO, osnovnoj školi i srednjoj školi u Bosanskom Šamcu tukli. Ta premlaćivanja su se vršila i u zatočeničkim objektima u Crkvini, Brčkom i Bijeljini. Premlaćivanja su bila nasumična i dešavala su se više puta dnevno.¹⁵⁷⁷

691. Svjedoci optužbe su svjedočili da su se od 17. aprila 1992. godine iz zgrade SUP-a,¹⁵⁷⁸ TO-a,¹⁵⁷⁹ fiskulturne sale osnovne i srednje škole noću često čuli jauci zatočenika koje su tukli.¹⁵⁸⁰

1. Premlaćivanje prilikom hapšenja

692. Kada je Izet Izetbegović uhapšen, 19. aprila 1992. u hodniku ispred stana Safeta Hadžialijagića, udarali su ga raznim predmetima i prijetili mu da će ga ubiti srpski policajci u maskirnim uniformama koji su govorili ekavski, među kojima su bili Predrag Lazarević zvani Laki i Slobodan Miljković zvani Lugar. Potom je morao da im pokaže stan svoje kćerke, a jedan policajac je rekao da će ga ubiti ako mu ne kaže gdje se nalazi "zlato". Dok su bili u stanu njegove kćerke, Izeta Izetbegovića su tukli rukama i nogama, a jedan policajac mu je stavio jastuk na glavu i repetirao pištolj. Pucao je i rekao da "ne valja" metak. Pokušao je s drugim metkom i rekao; "pa ne valja ni jedan, vidiš kakvu sreću imaš". Nakon tih događaja, Izeta Izetbegovića su odveli u njegovu kuću gdje su ga udarili Titovom bistom i slomili mu dva rebra.¹⁵⁸¹

693. Braću Hasana i Muhameda Bičića su prilikom njihovog hapšenja, 18. aprila 1992., tukli kundacima pušaka muškarcu u vojnim uniformama, lica premazanih bojom, koji su govorili srpski. Hasan Bičić je prilikom tog premlaćivanja zadobio ozljede.¹⁵⁸²

¹⁵⁷⁷ Dragan Lukač, T. 1687.

¹⁵⁷⁸ Dragan Lukač, T. 1743; Esad Dagović, T. 3920; svjedokinja K, T. 4688; Stevan Todorović, T. 9301; svjedok E, T. 7699; Kemal Bobić, T. 11402; svjedok P, T. 11558-59.

¹⁵⁷⁹ Sulejman Tihić, T. 1419; Dragan Lukač, T. 1698; Ibrahim Salkić, T. 3282; svjedok L, T. 4339-41; Stevan Todorović, T. 9301; svjedokinja K, T. 4688; svjedok E, T. 7699; Ediba Bobić, T. 11271.

¹⁵⁸⁰ Svjedok L, T. 4339-41; Nusret Hadžijusufović, T. 6952-53.

¹⁵⁸¹ Izet Izetbegović, T. 2271-77.

¹⁵⁸² Hasan Bičić, T. 2640-41.

694. Kemala Mehinovića su prilikom njegovog hapšenja, 27. maja 1992., u prisustvu njegove porodice, palicom i bokserom tukla dva srpska policajca, Zoran Paležica i Radulović.¹⁵⁸³

2. Premlaćivanje u SUP-u

695. Svjedoci optužbe su svjedočili da su ih tukli kad su ih doveli u SUP i dok su tamo bili zatočeni. Premlaćivanja su se događala svakodnevno, danju i noću, a tukli su ih po svim dijelovima tijela, uključujući genitalije, potiljak, lice, ruke, šake i leđa. Osim šakama i čizmama, tukli su ih i raznim drugim predmetima kao što su puške, metalne šipke, bejzbol-palice, lanci, policijske palice i drugi predmeti koji su nasilnicima bili pri ruci.¹⁵⁸⁴ Premlaćivanja su se najčešće dešavala pred drugim zatočenicima s ciljem ulijevanja straha.¹⁵⁸⁵ Neke žrtve su pretrpjele dugotrajna i stalna premlaćivanja.

696. Izet Izetbegović je svjedočio da su ga u danima nakon njegovog hapšenja, 19. aprila 1992., žestoko tukli predmetima kao što su motke i lanci. Svjedočio je, nadalje, da su zatočenike odvodili u mračnu prostoriju u čijem je uglu gorjela samo svijeća gdje bi ih napadači tukli svim što im se našlo pri ruci. Tokom premlaćivanja bilo je opasno pasti na tlo, jer tada bi napadači žrtve udarali nogama u rebra. Žrtve bi tukli sve dok ne bi izgubile svijest, nakon čega bi ih odvukli držeći ih za stopala ili ovratnik, a potom uveli sljedećeg zatvorenika. Jednom prilikom je Laki Izetu Izetbegoviću šakama izbio zube.¹⁵⁸⁶

697. Prilikom hapšenja Kemala Mehinovića 27. maja 1992., Stevan Todorović i njegov tjelohranitelj Goran nekoliko sati su pendrekom, bejzbol-palicom i metalnom šipkom po cijelom tijelu i glavi tukli Kemala Mehinovića, Hasana Hadžialijagića, Admira Džakića i čovjeka imenom Srna, zvanog Kuba. Kemala Mehinovića su

¹⁵⁸³ Kemal Mehinović, T. 7405-06.

¹⁵⁸⁴ Sulejman Tihić, Izet Izetbegović, Hasan Bičić, Muhamed Bičić, Ibrahim Salkić, Esad Dagović, svjedok L, svjedok M, svjedok N, Kemal Mehinović, svjedok E, svjedok C, Osman Jašarević, svjedok A, Kemal Bobić, svjedok P i svjedok Q.

¹⁵⁸⁵ Svjedok P, T. 11558-59.

¹⁵⁸⁶ Izet Izetbegović, T. 2282-84, T. 2310-11, T. 2324; Osman Jašarević i svjedok N su svjedočili da su bili prisutni kad je premlaćen Izet Izetbegović. Osman Jašarević je izjavio da su 20. aprila 1992. uveče u SUP ušla četvorica ili petorica naoružanih ljudi u maskirnim uniformama, zgrabila Izeta Izetbegovića, izvukla ga iz ćelije i počela tući palicama po licu, vratu i prsima. Udarali su ga i po tjemenu i ključnoj kosti. Jaukao je i krvario. Osman Jašarević je to posmatrao iz svoje ćelije i izjavio da je bilo užasno teško to gledati i slušati. Osman Jašarević, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 53-58. Svjedok N je svjedočio da je Crni, 22. aprila 1992. tukao Izeta Izetbegovića oko 30-40 minuta u ćeliji u prizemlju u zgradi SUP-a dok se svjedok N nalazio u susjednoj ćeliji. Svjedok N nije mogao da vidi

nekoliko puta puta prisilili da raširi noge i udarali ga u prepone rekavši mu da Muslimani ne treba da se množe. Zatim ga je Stevan Todorović pitao kojom rukom puca i potom mu kundakom puške slomio kažiprst.¹⁵⁸⁷

698. Lugar je svjedoka A tukao gumenom policijskom palicom i kundakom puške po kičmi, donjem dijelu leđa, glavi i šakama i čizmama ga je udarao u stomak. Nekoliko dana kasnije, Laki je metalnom šipkom premlatio svjedoka A, Salka Hurtića i Antu Simovića, a svjedoku A je otekline potpuno zatvorila oko. Sredinom juna, Lugar je francuskim ključem udarao svjedoka A po zglobovima, koljenima, laktovima i šakama, a Stevan Todorović ga je policijskom palicom tukao po glavi i nogama, te ga nogom udarao u predjelu genitalija i donjeg dijela stomaka. Kasnije su ga Ekac i Lugar udarali amortizerom i automobilskom dizalicom tako da su mu rasjekli čelo i svjedok A je izgubio svijest.¹⁵⁸⁸

699. Hasana Bičića su odveli u jednu kancelariju u SUP-u u kojoj se nalazio velik i težak drveni pisači sto na kojem je bilo razbijeno staklo. Trojica muškaraca u policijskim i JNA uniformama,¹⁵⁸⁹ među kojima je bio Stevan Todorović, počeli su da ga udaraju. Zatim su mu naredili da se potpuno svuče. Naredili su mu da legne potrbuške na pisači sto na kojem je bilo razbijeno staklo, a oni su nastavili da ga udaraju po cijelom tijelu.¹⁵⁹⁰

700. Među ostalim zatvorenicima nesrpske nacionalnosti koje su tukli i zlostavljali na isti način tokom njihovog zatočenja u SUP-u bili su Sulejman Tihić,¹⁵⁹¹ Ibrahim Salkić,¹⁵⁹² Esad Dagović,¹⁵⁹³ svjedok L,¹⁵⁹⁴ svjedok M,¹⁵⁹⁵ svjedok E,¹⁵⁹⁶ svjedok C,¹⁵⁹⁷ Osman Jašarević,¹⁵⁹⁸ svjedok P, Luka Gregurović¹⁵⁹⁹ i svjedok Q.¹⁶⁰⁰

kako Crni udara Izeta Izetbegovića, ali je vidio Crnog kad je izašao iz ćelije Izeta Izetbegovića, svjedok N, T. 6066-67.

¹⁵⁸⁷ Kemal Mehinović, T. 7413-15. Vidi o daljnjim premlaćivanjima njega i drugih zatvorenika, T. 7429-38.

¹⁵⁸⁸ Svjedok A, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 37, 41, 43-45, 54, 89, 94-96.

¹⁵⁸⁹ Muhamed Bičić, T. 2934.

¹⁵⁹⁰ Hasan Bičić, T. 2646-49.

¹⁵⁹¹ Sulejman Tihić, T. 1370-73, T. 1379-80, T. 1382, T. 1385-86, T. 1393-94, T. 1402, T. 1410, T. 1414-15, T. 1430-31, T. 1433-38; vidi takođe Muhamed Bičić, T. 2933, T. 2935-37. Ibrahim Salkić je svjedočio da su ga 18. aprila 1992. pretukli Stevan Todorović i drugi policajci u policijskim ili maskirnim uniformama. Neki od tih policajaca su bili mještani, a neki nisu bili s tog područja i govorili su ekavski, T. 3240, T. 3243-44; T. 3261-63.

¹⁵⁹² Ibrahim Salkić, T. 3286.

¹⁵⁹³ Esad Dagović je izjavio da mu je Laki odvijačem probo desnu šaku i u sudnici je pokazao mali ožiljak, T. 3934-40, T. 3964.

¹⁵⁹⁴ Svjedok L, T. 4335, T. 4337-39.

3. TO

701. Svjedoci optužbe su svjedočili da su u zgradi TO-a nesrpski civili bili izloženi brutalnom premlaćivanju puškama, drvenim motkama, policijskim palicama, nogama stolica i drugim predmetima. Ta premlaćivanja su se događala i danju i noću. Neke žrtve su zadobile ozljede koje su dugo vremena zacjeljivale ili nisu potpuno zacijelile ni do početka suđenja.¹⁶⁰¹

702. Među nasilnicima su bili pripadnici paravojskih jedinica iz Srbije uključujući Lugara, Predraga Lazarevića Lakija, Dragana Đorđevića Crnog, Srećka Radovanovića Debelog, ljudi s nadimcima Beli, Žuti, Avram i mještanim Nebojša Stanković zvani Cera.¹⁶⁰² Ostali napadači bili su lokalni srpski policajci i to Slobodan Jaćimović iz Batkuše i Rakić zvani Žvaka, Spasoje Bogdanović, Slavko Trivunović i Bobo Radulović iz Škarića, dva sela s područja opštine Bosanski Šamac.¹⁶⁰³

703. Dana 19. aprila 1992, Lugar je gumenom policijskom palicom surovo izbatinao Dragana Lukača udarajući ga po potiljku. Dragan Lukač je izjavio je da je izraz “batinjanje” preblag jer ono čemu su zatvorenici bili izloženi “zapravo je bilo masakriranje”. Pripadnici paravojske dolazili su nekoliko puta tokom dana ili noći i zatvorenike udarali policijskim palicama, šakama i vojničkim čizmama. Jednom prilikom je Cera svjedoka prisilio da klekne na beton u dvorištu TO-a. Zatim ga je svojom vojničkom čizmom udario u glavu, tako da se Dragan Lukač onesvijestio. Potom je Cera Draganu Lukaču izbio četiri zuba. Na licu pored oka imao je posjekotinu koja je jako krvarila.¹⁶⁰⁴

¹⁵⁹⁵ Svjedok M, T. 5218, T. 5220, T. 5223; i njega su pištoljem po ključnoj kosti i glavi udarali Čera i muškarac zvani Šumadinac i nožem mu proboli desnu ruku tako da se onesvijestio. Zatim su go odveli u SUP, ali ga nisu uhapsili, T. 5029-35.

¹⁵⁹⁶ Svjedok E, T. 7681-82, T. 7687.

¹⁵⁹⁷ Svjedok C, T. 7915-24.

¹⁵⁹⁸ Osman Jašarević, T. 10519; izjava na osnovu pravila 92bis, par. 53-55, 59.

¹⁵⁹⁹ Svjedok P, T. 11558-59. Kemal Bobić je takođe u maju i junu 1992. čuo jauke drugih zatvorenika, T. 11400-02.

¹⁶⁰⁰ Svjedok Q, T. 11728-30, T. 11732. I svjedoci odbrane su svjedočili o premlaćivanjima u SUP-u, vidi Mirko Pavić, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 18; Maksim Simeunović, T. 15871-72; Naser Sejdić, T. 17553; Milan Jekić, vanpretresni iskaz, T. 153; svjedok DW8/3, T. 17839-54; Pašaga Tihić, T. 18192; Radovan Antić, T. 16869; Savo Đurđević, T. 17623-24, T. 17638-39; Mustafa Pištoljević, T. 16367, svjedok DW 2/3, T. 14470-71; Vladimir Šarkanović, T. 16518; Dario Radić, T. 15063.

¹⁶⁰¹ Hasan Bičić, T. 2676-78; Muhamed Bičić, T. 2948 (o Omeru Naliću); Ibrahim Salkić, T. 3437-38; svjedok N, T. 6065-74; Kemal Mehinović, T. 7451-52 (o Kemal Bobiću); svjedok E, T. 7715-20 (o drugim zatvorenimcima); Osman Jašarević, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 69-75 (o Silvestru Antunoviću); Kemal Bobić, T. 11404-06, T. 11408-11; svjedok P, T. 11549-56.

¹⁶⁰² Dragan Lukač, T. 1679-81, 1686-92; Osman Jašarević, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 69-75.

¹⁶⁰³ Kemal Bobić, T. 11404-06, T. 11408-11411.

¹⁶⁰⁴ Dragan Lukač, T. 1679-81, T. 1686-92.

704. Hasan Bičić je na sljedeći način opisao jedan “primjer” premlaćivanja u TO-u: na početku su zatvorenike tukli pripadnici paravojske. Postepeno bi se priključili lokalni stražari, a posebno je okrutan i brutalan prema zatvorenicima bio Cera. Tokom desetak dana koliko je bio zatočen u skladištu u TO-u, Hasana Bičića su po nalogu Cere pretukli najmanje pet puta. Jednom prilikom je nekoliko zatvorenika, uključujući Hasana Bičića, pretučeno puškama, drvenim motkama i metalnim šipkama. Udarali su ih čizmama. Hasana Bičića su istovremeno tukla trojica ili četvorica muškaraca. Izmjenjivali su se udarajući ga po glavi. Pao je i pokušao da zaštiti glavu. Dok se sklupčao na tlu, zadobio je udarac u kičmu vojničkom čizmom. Od udarca su mu pale ruke s lica, tako da je zadobio i udarac nogom u lice. Hasan Bičić je potom ostao da leži na betonskom dvorištu obliven krvlju. Cera je u čizmama gazio po lijevoj šaci Hasana Bičića i slomio mu nekoliko prstiju.¹⁶⁰⁵

705. Između 22. i 29. aprila 1992., Lugar je drvenom nogom od stola udario Antu Brandića, Dikana, koji je imao oko 60 godina. Dikan je jaukao i molio “nemoj, ubićeš me”. Lugar ga je neprekidno udarao po glavi i Dikan je u jednom trenutku pao preko kanistera za vodu. Tijelo mu je ostalo nepomično, a iz usta mu je šikljala krv. Lugar ga je odvuкао u dvorište TO-a, nakon čega su zatvorenici čuli jedan ili dva pucnja. Zatim je Lugar rekao, “bacite psa u Savu”. Nakon tog ubistva, Lugar je Osmana Jašarevića udario drvenom nogom od stola po lijevoj strani lica i razbio mu oko. Lugar je drvenom nogom od stola udario i čovjeka koji se zvao Gibić i druge zatvorenike.¹⁶⁰⁶

706. Osmana Jašarevića su tukli Lugar, Laki, Beli, Žuti i Avram, a Avram je bio taj koji mu je polomio rebra koja nikada nisu pravilno zarasla. Udarali su ga nogama po glavi i tukli kundakom puške, tako da su mu rasjekli potiljak. Tukli su ga palicama i potkama, a Lugar ga je s cijevi dužine jednog metra na kojoj je bio pričvršćen lanac udario po glavi. Lugar je udario Silvestra Antunovića u glavu nakon čega je ovaj ostao paralizovan.¹⁶⁰⁷

707. Dana 3. jula 1992., Kemala Bobića je teško premlatio veći broj osoba među kojima su bili Stevan Todorović, Slavko Trifunović, Slobodan Jaćimović, Slobodan Rakić, Spaso Bogdanović, Tubonja, Savo Čančarević i Bobo Radulović koji su u tu svrhu koristili tešku metalnu oprugu, bejzbol-palice, kundake pušaka i druge

¹⁶⁰⁵ Hasan Bičić, T. 2676-78; Muhamed Bičić, T. 2948-49, T. 2953-54. Vidi i T. 2943-46, T. 3004-05

¹⁶⁰⁶ Dragan Delić, T. 6672-73; Osman Jašarević, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 80-81, T. 10530.

¹⁶⁰⁷ Osman Jašarević, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 69-75.

predmete. Osim toga, u ustima su mu gasili cigarete, a nakon toga su mu zabili ekser ispod koljena gdje i sada ima ožiljak. Slomili su mu obje ruke i desnu nogu. Nakon toga je izgubio svijest.¹⁶⁰⁸

708. Među ostalim zatvorenicima u TO-u koje su tokom njihovog zatočenja na sličan način tukli i zlostavljali bili su Sulejman Tihić,¹⁶⁰⁹ Izet Izetbegović,¹⁶¹⁰ Sead Mujkanović, zvani Sejo,¹⁶¹¹ Ibrahim Salkić, Muhamed Bičić, Roma, Omer Nalić,¹⁶¹² svjedok N,¹⁶¹³ Andrija i Anđelko Stjepanović,¹⁶¹⁴ Dragan Delić, Dikan,¹⁶¹⁵ Kemal Mehinović,¹⁶¹⁶ svjedok E,¹⁶¹⁷ svjedok C,¹⁶¹⁸ svjedok A i Luka Gregurović,¹⁶¹⁹ Hasan Subašić,¹⁶²⁰ svjedok P,¹⁶²¹ Safet Hadžialijagić zvanu Coner, Kemal Atić, Salko Hurtić,¹⁶²² i svjedok Q.¹⁶²³

4. Osnovna i srednja škola

709. Svjedoci optužbe su svjedočili da su ih redovno i surovo tukli dok su bili zatočeni u osnovnoj i srednjoj školi.

710. Hasan Bičić je svjedočio da su njega i ostale zatvorenike, čim su izašli iz autobusa u blizini srednje škole, tukli ljudi u uniformama kakve je nosila srpska

¹⁶⁰⁸ Kemal Bobić, T. 11404-11.

¹⁶⁰⁹ Sulejman Tihić, T. 1395. Izjavio je da su zatvorenike, dok su išli na nužnik, tukli palicama tako da je bilo vrlo teško mokriti, T. 1399-1400, T. 3646.

¹⁶¹⁰ Izet Izetbegović, T. 2312-15, T. 2319, T. 2321-23, T. 2326. Vidi i Hasan Bičić, T. 2653, T. 2655-59, T. 2669-71.

¹⁶¹¹ Muhamed Bičić, T. 2955-56; Ibrahim Salkić, T. 3282-83; Dragan Delić, T. 6675. Muhamed Bičić je opisao i kako su Avram i Beli zatvorenike tukli policijskim palicama, T. 2956. Opisana su i premlaćivanja Dikana, Osmana Jašarevića i Mersada Gibića zvanog Daša koje je izvršio Lugar, T. 2956-59, T. 2963; Ibrahim Salkić, T. 3291.

¹⁶¹² Ibrahim Salkić, T. 3272-73, T. 3281-85, T. 3290. Njega su tukli i Rade, Goran Ristić i Goran Hasić, T. 3372; Muhamed Bičić, T. 2948.

¹⁶¹³ Svjedok N, T. 6065, T. 6067-74. Jedan od zatvorenika, Dragan Marković, bio je pola Srbin i pola Hrvat, T. 6074. Opisao je i daljnja premlaćivanja od strane paravojske, pripadnika 4. odreda i stražara. Jedan od pripadnika paravojske bio je čovjek zvanu Zec, T. 6075-76.

¹⁶¹⁴ Svjedok N, T. 6081.

¹⁶¹⁵ Dragan Delić, T. 6669-73, T. 6681; Osman Jašarević, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 80-81, T. 10530.

¹⁶¹⁶ Kemal Mehinović, T. 7449-52.

¹⁶¹⁷ Svjedok E, T. 7715-20. Svjedok C je izjavio da su premlaćivanja nastavljena u periodu od juna do oktobra 1992., T. 7926-27. Ta premlaćivanja je opisao Osman Jašarević, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 65-68.

¹⁶¹⁸ Svjedok C, T. 7926-27.

¹⁶¹⁹ Svjedok A, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 49-52.

¹⁶²⁰ Hasan Subašić, T. 10944-46. Svjedočio je i kako je Čera pretukao Omera Nalića i druge zatočenike, polomio dva zuba Hasanu Subašiću, i kako su pripadnici paravojske zatvorenike tukli pištoljima, palicama, drvenim motkama, željeznim šipkama i drugim predmetima, T. 10950-51; vidi i T. 10980-81.

¹⁶²¹ Svjedok P, T. 11549-56.

¹⁶²² Osman Jašarević, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 72-75.

¹⁶²³ Svjedok Q, T. 11761-62, 11781-83. Svjedoci odbrane su takođe svjedočili o premlaćivanjima u TO-u: vidi Mirko Pavić, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 18; Naser Sejdić, T. 17553.

policija. Za vrijeme njegovog kasnijeg zatočenja u fiskulturnoj sali, zatvorenike su često tukli, i to uglavnom domaći ljudi. Nasilnici su koristili kundake pušaka, drvene motke, metalne šipke, pendreke, vojničke čizme i bejzbol-palice, a zatvorenike su tukli gdje god su stigli. Nakon jednog premlaćivanja koje je izvršio Stevan Todorović, Hasan Bičić se pogledao u prozorskom staklu i nije mogao da prepozna svoje lice i glavu.¹⁶²⁴

711. Svjedoka N su stražari i vojnici s linije fronta gotovo svakodnevno tukli metalnim šipkama. Jednog dana se to desilo osam puta, pri čemu su mu polomili rebra i čupali zube. I Zvezdan Zurapović ga je tukao bejzbol-palicom. Jednom ga je Nikola Vuković tako teško premlatio da se svjedok N više uopšte nije mogao micati, a Vuković ga je udario stražnjom stranom noža i prijetio mu da će na njegovoj koži izrezbariti polumjesec i zvijezdu.¹⁶²⁵

712. Sredinom maja 1992., svjedoka N i ostale zatvorenike šakama i motkama istukla su dvojica stražara iz 4. odreda koji su se zvali Ićindija i Stevo. Prisilili su Ramadana i Gusca da udaraju jedan drugog, a Ićindija je metalnom šipkom udarao dvojicu Hrvata, braću Anđelka i Andriju Stjepanovića.¹⁶²⁶

713. Među nasilnicima su bili i Rade iz Novog Grada,¹⁶²⁷ lokalni policajci Šole i Žvaka Rakić,¹⁶²⁸ Obad, Pavlović i Pendrek,¹⁶²⁹ Dragan Džombić iz Gornje Slatine i Stevan Todorović,¹⁶³⁰ Boro Stefanović,¹⁶³¹ i Lugar.¹⁶³²

714. Među zatvorenicima koje su tukli i zlostavljali na sličan način bili su Hasan Bičić,¹⁶³³ Muhamed Bičić,¹⁶³⁴ Ibrahim Salkić,¹⁶³⁵ Dragan Delić,¹⁶³⁶ Osman Jašarević,¹⁶³⁷ svjedok O¹⁶³⁸ i svjedok Q.¹⁶³⁹

¹⁶²⁴ Hasan Bičić, T. 2714-15, T. 2724-25. Vidi i Muhamed Bičić, T. 2978-79.

¹⁶²⁵ Svjedok N, T. 6110-13, T. 6126-28; T. 6145-48.

¹⁶²⁶ Ibrahim Salkić, T. 6103-07.

¹⁶²⁷ Hasan Bičić, T. 2745-47.

¹⁶²⁸ Muhamed Bičić, T. 3323-25. Osman Jašarević je svjedočio da su zatvorenike koji su stigli u srednju školu odmah tukli, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 111; Ibrahim Salkić, T. 3336-39.

¹⁶²⁹ Osman Jašarević, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 111-12, 116; T. 10531.

¹⁶³⁰ Svjedok O, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 37-39.

¹⁶³¹ Svjedok O, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 45.

¹⁶³² Svjedok Q, T. 11750-52.

¹⁶³³ Hasan Bičić, T. 2747.

¹⁶³⁴ Muhamed Bičić, T. 2979, T. 3007-08 T. 3013-15. Opisao je i kako je Stevan Todorović bejzbol-palicom tukao čovjeka koji se zvao Antunović sve dok se ovaj nije onesvijestio, T. 2987-91, i kako je Truman tukao zatvorenike raznim predmetima kao npr. puškama, T. 3015-17; u vezi s daljnjim premlaćivanjima koje je vršio Stevan Todorović vidi T. 2984.

¹⁶³⁵ Muhamed Bičić, T. 3323-25; Osman Jašarević je svjedočio da su zatvorenike koji su stigli u srednju školu odmah tukli, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 111; Ibrahim Salkić, T. 3336-39.

5. Crkvina

715. Dana 7. maja 1992., Lugar, Crni i Debeli ušli su u skladište, tukli Jozu Antunovića, udarili ga po potiljku, a nakon toga ga je Lugar ubio ispalivši tri hica. Osim toga, svjedoka P, Josipa Oršolića i još jednog čovjeka premlatili su puškom, a Crni je Josipu Oršoliću ispalio dva metka u glavu. Tom prilikom su Lugar, Crni i Debeli ubili devet zatočenih nesrba. Ostali zatočeni su ponovo postrojeni i premlaćeni. Nakon toga su ubijena šestorica muškaraca iz Teslića. Gorepomenuta trojica prebrojala su zatvorenike i konstatovala da jedan nedostaje. Crni ga je pronašao kako se skriva iza džaka i ubio ga.¹⁶⁴⁰

716. Dana 15. maja 1992., svjedoka O i ostale nesrpske civile doveli su u dvoranu Omladinskog doma gdje su ih nekakvom palicom premlatili Avram i ostali muškarci. Premlatili su i svjedoka O.¹⁶⁴¹

6. Brčko

717. Svjedoci optužbe su svjedočili da su u Brčkom bili zlostavljani. Međutim, premlaćivanja su bila rjeđa nego što je to bio slučaj prije njihovog premještanja iz Bosanskog Šamca.¹⁶⁴²

7. Bijeljina

718. Početkom maja 1992., vojnici JNA, među kojima su bili Pekar i Brico, vojni policajci i stražari u SMB uniformama tukli su Sulejmana Tihića, Dragana Lukača, Safeta Hadžialijagića, Osmana Jašarevića i ostale zatvorenike u Bijeljini.¹⁶⁴³

¹⁶³⁶ Dragan Delić, T. 6690-91. Todorović je naredio jednom vojniku da čeličnom šipkom udara Omera Nalića dok se ne onesvijesti, T. 6692.

¹⁶³⁷ Osman Jašarević, izjava na osnovu pravila 92bis Statement, par. 111-12, 116; T. 10530-32.

¹⁶³⁸ Svjedok O, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 37-39, 45; svjedočio je i o tome kako je Slobodan Jaćimović teško pretukao Matu Senića Čuturu i Salka Hurtića Čaku, par. 40; vidi i par. 41 o premlaćivanju braće Stjepanović.

¹⁶³⁹ Svjedok Q, T. 11750-52. Svjedoci odbrane su takođe svjedočili o premlaćivanju i zlostavljanju zatvorenih nesrba, vidi Fadil Topčagić, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 62; Andrija Petrić, T. 17595; Mladen Borbeli, T. 14726-27, T. 14747-49; Svetozar Vasović, T. 14965; svjedok DW 2/3, T. 14543-45.

¹⁶⁴⁰ Svjedok P, T. 11569-82; Muhamed Bičić, T. 2975-76. Pretresno vijeće napominje da se za ova ubistva počinjena u Crkvini ne tereti u Izmijenjenoj optužnici.

¹⁶⁴¹ Svjedok O, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 23, 27, 31.

¹⁶⁴² Dragan Lukač, T. 1704-06; Hasan Bičić, T. 2686-91. Vidi i Muhamed Bičić, T. 2967, T. 2971-72, Ibrahim Salkić, T. 3295-96, T. 3299, T. 3572-73; Dragan Delić, T. 6683; Osman Jašarević, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 87, 96, 98; svjedok A, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 62, T. 10998; svjedok N, T. 6081-82.

B. Dokazi relevantni za druge radnje

719. Dana 28. aprila 1992. ili približno tog datuma, svjedokinja G odvedena je u jednu prostoriju u SUP-u u kojoj su se nalazila petorica muškaraca u različitim uniformama, a među njima su bili Radulović, Nikolić i Žvaka. Lugar joj je naredio da skine odjeću. Učinila je to vrlo polako i odjeću odložila na stol. Imala je menstruaciju. Jedan od muškaraca ju je opsovao i potom su joj naredili da legne na sto i raširi noge. Lugar je stajao pored stola i naredio joj da legne tako da joj njegov nož bude pod grlom. Potom su je bez prestanka tukli kaišem i palicom. Jedan muškarac ju je s jedne strane tukao kaišem, a drugi s druge strane palicom. Čitavo to vrijeme su je vrijeđali. Kod prvog udarca je nož skliznuo. Plakala je, a oni su jako pojačali muziku. Jedan od muškaraca je rekao da je treba rashladiti, pa se po njoj pomokrio. Dugo su je tukli, tako da je osjetila da gubi svijest. U jednom trenutku je pogledala prema vratima i ugledala Simu Zarića koji je stajao na vratima. On je zatim otišao, a ovi su nastavili da je tuku.¹⁶⁴⁴

720. Svjedok N je svjedočio da mu je u ljeto 1992., Nikola Vuković u osnovnoj školi na jeziku ugasio cigaretu, a kad je ispljunuo krv, Vuković mu je naredio da je poliče. Potom mu je Vuković dva ili tri puta gurnuo glavu u kantu s ljudskim izmetom.¹⁶⁴⁵

721. Ostali svjedoci optužbe su svjedočili da su im tokom zatočeništva u Bosanskom Šamcu Lugar¹⁶⁴⁶, Slavko Trifunović, zvani Zubar¹⁶⁴⁷ i Slavko Perić čupali zube.¹⁶⁴⁸

722. Muhamed Bičić je izjavio da su jedne noći u avgustu 1992. u osnovnoj školi Žvaka i Zubar tukli i zlostavljali zatočenike. Kada bi, usljed udaraca, zatočenici otvorili usta, u usta bi im ugurili neki predmet kako bi im usta ostala otvorena, a zatim bi prišao Zubar sa svojim krvavim i hrđavim kliještima i čupao im zube. Muhamedu Bičiću su iščupali dva zuba. Kada su sljedećeg jutra čistili fiskulturnu salu osnovne škole, u glavnom hodniku ispred fiskulturne sale pronašli su preko 100 zuba.

¹⁶⁴³ Sulejman Tihić, T. 1478-79; Dragan Lukač, T. 1709-12; Hasan Bičić, T. 2708; Muhamed Bičić, T. 2972-73, T. 2975, T. 3058-59; Ibrahim Salkić, T. 3316-18; Dragan Delić, T. 6687; Osman Jašarević, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 99; svjedok A, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 65; Hasan Subašić, T. 10957.

¹⁶⁴⁴ Svjedokinja G, T. 4122-23, T. 4055-58, T. 4061.

¹⁶⁴⁵ Svjedok N, T. 6147-49. Vidi i Osman Jašarević, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 86.

¹⁶⁴⁶ Izet Izetbegović, T. 2282-83; Esad Dagović, T. 3960-61.

¹⁶⁴⁷ Dragan Delić, T. 6693-96; Hasan Subašić, T. 10968-69.

¹⁶⁴⁸ Svjedok N, T. 6122-23.

Muhamed Bičić je kasnije saznao da su ti isti ljudi odlazili u TO i tamo takođe čupali ljudima zube.¹⁶⁴⁹

723. Ibrahim Salkić je svjedočio da je jednom prilikom u fiskulturnoj sali osnovne škole Stevan Todorović naredio mlađem od dvojice braće da pred njim klekne. Todorović mu je na čelo prislonio pištolj i povukao obarač. Pištolj nije opalio. Potom je isto učinio i drugom bratu. Niko nije ubijen, a Ibrahim Salkić ne zna da li je u pištolju bilo metaka. Međutim, psihološki pritisak koji je tako vršen na zatočenike bio je ogroman.¹⁶⁵⁰

724. Jednom prilikom je u SUP-u, u prisustvu Sime Zarića i Miloša Bogdanovića, jedan čovjek iz Srbije s nadimkom Bokan stavio pištolj na sljepoočnicu Sulejmana Tihića i pištolj je škljocnuo.¹⁶⁵¹

725. Srpski policajci su prijetili Izetu Izetbegoviću da će mu odsjeći prst kako bi mu oteli prsten.¹⁶⁵²

726. Sulejman Tihić, Dragan Lukač, Izet Izetbegović, Muhamed Bičić, Ibrahim Salkić, Esad Dagović, svjedok N, Nusret Hadžijusufović i Osman Jašarević svjedočili su da su u Brčkom i Bijeljini, u ljeto 1992. godine, u SUP-u, TO-u i osnovnoj i srednjoj školi zatvorenici morali da satima pjevaju četničke pjesme.¹⁶⁵³

727. Ibrahim Salkić, Dragan Delić, Osman Jašarević, Hasan Bičić, Ibrahim Salkić, Hasan Subašić i svjedok M su svjedočili da su u SUP-u, u TO-u, u osnovnoj i srednjoj školi u Brčkom i Bijeljini zatvorenici morali veoma dugo stajati na nogama, sve dok se neki od njih ne bi od iscrpljenosti onesvijestili.¹⁶⁵⁴

¹⁶⁴⁹ Muhamed Bičić, T. 3020-21. Vidi i Ibrahim Salkić, T. 3342-43 (fiskulturna sala osnovne škole, ljeto 1992.); Svjedok M, T. 5227-28 (SUP, od septembra 1992. i otprilike oktobra 1992.); svjedok N, T. 6122-23 (osnovna škola, ljeto 1992.); Kemal Bobić, T. 11407, T. 11411 (TO, ljeto 1992.); svjedok Q, T. 11762 (TO, juli 1992.).

¹⁶⁵⁰ Ibrahim Salkić, T. 3347-49; vidi i Kemal Mehinović, T. 7446-48.

¹⁶⁵¹ Sulejman Tihić, T. 1435-36; vidi, u vezi s Crnim, svjedok N, T. 6065, u vezi s Slobodanom Rakićem, svjedok Q, T. 11781-82, i u vezi s Avramom i Draganom svjedok O, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 27.

¹⁶⁵² Izet Izetbegović, T. 2274. Vidi u vezi s drugim prijetnjama sakaćenjem T. 2284.

¹⁶⁵³ Sulejman Tihić, T. 1399, T. 1417; Dragan Lukač, T. 1686; Izet Izetbegović, T. 2316-17; Hasan Bičić, T. 2678-79; Muhamed Bičić, T. 2946, T. 2984, T. 2987-88, T. 3024, T. 3058-59; Hasan Subašić, T. 10945-46; svjedokinja K., T. 4688; svjedok M, T. 5234; Dragan Delić, T. 6671; svjedok E, T. 7713-14; svjedok A, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 48, 52; Ibrahim Salkić, T. 3274-75, T. 3282, T. 3323-25, T. 3338, T. 3350-53, T. 3370; Osman Jašarević, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 66; Esad Dagović, T. 3981; Zarićev drugi razgovor s Tužilaštvom, str. 690638.

¹⁶⁵⁴ Ibrahim Salkić, T. 3282, T. 3325; Dragan Delić, T. 3325, T. 6687; Osman Jašarević, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 87; Hasan Bičić, T. 2707; Muhamed Bičić, T. 3058-59; Hasan Subašić, T. 10969-70; svjedok M, T. 5234, T. 5239.

728. Nekoliko svjedoka optužbe je svjedočilo da su zatočenici bili podvrgavani seksualnom zlostavljanju. U jednom incidentu su jednom zatočeniku u anus zabili policijsku palicu. Drugom prilikom su zatvorenike prisiljavali da jedan drugom i Stevanu Todoroviću vrše *fellatio* i to ponekad u prisustvu ostalih zatvorenika.¹⁶⁵⁵

729. Sulejman Tihić je svjedočio da su on, svjedok N, Omer Nalić i Izet Izetbegović 29. aprila 1992., u kancelariji Sime Zarića, morali učestvovati u razgovoru s novinarom TV Novi Sad. Simo Zarić je, po nalogu potpukovnika Nikolića, bio prisutan tokom čitavog razgovora i takođe je odgovarao na pitanja.¹⁶⁵⁶ Sulejman Tihić je svjedočio da na razgovor nije išao dobrovoljno, da su njegovi odgovori bili suprotni njegovim uvjerenjima i da mu je Stevan Todorović rekao da kaže da ga srpska policija nije tukla. Prije razgovora je zatočenicima bilo dopušteno da se presvuku.¹⁶⁵⁷

730. Izet Izetbegović je svjedočio da je bio prisiljen učestvovati u tom razgovoru i da je taj razgovor održan pod prisilom, prijetnjom i prinudom. Morao je nositi sunčane naočale kako se ne bi vidjele njegove masnice i izjavio je da su naoružani stražari s bajonetima stajali pred vratima. Svjedok N je svjedočio da je Stevan Todorović prijetio da će ga ubiti ako na razgovoru ne kaže ko su “ekstremisti”.¹⁶⁵⁸

C. Dokazi koji se odnose na zatočenje u nehumanim uslovima

1. Stvaranje atmosfere straha premlaćivanjem, mučenjem i zlostavljanjem

731. Svjedoci optužbe Dragan Lukač, Hasan Bičić, Muhamed Bičić, Kemal Mehinović, svjedok M, Dragan Delić i svjedok Q svjedočili su da su živjeli u atmosferi neprestanog straha i zastrašivanja koja je bila posljedica njihovog zlostavljanja i zlostavljanja drugih zatočenika za vrijeme njihovog zatočenja.

¹⁶⁵⁵ Muhamed Bičić, T. 3010-12; Ibrahim Salkić, T. 3350-53; Esad Dagović, T. 3944-46; svjedok L, T. 4341; svjedok M, T. 5228-30; svjedok E, T. 7683; svjedok C, T. 7917; svjedok A, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 96.

¹⁶⁵⁶ Simo Zarić, T. 19406-09; DP P16, video pod naslovom “Genocid u Bosanskom Šamcu”.

¹⁶⁵⁷ Sulejman Tihić, T. 1459-77.

¹⁶⁵⁸ Svjedok N, T. 6086-88, T. 6353-67.

2. Ponižavanje i psihološko zlostavljanje

732. Dok je Hasan Bičić bio zatočen u osnovnoj školi, Rade, čovjek iz Novog Grada, naredio je Muhamedu Bičiću da tuče svog brata Hasana i obrnuto, a i drugim zatvorenicima je bilo naređeno da tuku jedni druge.¹⁶⁵⁹

733. Dok je Muhamed Bičić bio zatočen u zgradi TO-a, njega i Hasana Bičića je policijskom palicom premlatio Laki i naredio im da se smiju. Muhamed Bičić je takođe izjavio da su Žutog prisilili da jede sopstveni izmet, nakon što su ga u ljeto 1992. godine premlatili u fiskulturnoj sali osnovne škole.¹⁶⁶⁰

734. Zatočenike su njihovi napadači u zatočeničkim objektima redovno vrijeđali.¹⁶⁶¹

735. Nekoliko svjedoka optužbe je svjedočilo da su im dali da jedu svinjsku mast. Budući da nisu dobivali dovoljno hrane, jeli su je, premda u normalnim okolnostima Muslimani iz vjerskih razloga ne jedu svinjsku mast.¹⁶⁶²

736. Svjedok O je svjedočio da je 4. jula 1992., ili približno toga datuma, Slobodan Jaćimović njemu i drugim zatvorenicima u Bosanskom Šamcu rekao da će ih, kad ih odvedu na razmjenu, likvidirati.¹⁶⁶³

3. Prostor i objekti

737. Nekoliko svjedoka optužbe je svjedočilo da su ih nakon 17. aprila 1992. držali u SUP-u u pretrpanim ćelijama u kojima ponekad čak nije bilo dovoljno mjesta da sjednu.¹⁶⁶⁴ Zatvorenici su često spavali samo na kartonu.¹⁶⁶⁵ Situacija u TO-u,

¹⁶⁵⁹ Hasan Bičić, T. 2745-47; vidi i Sulejman Tihčić, T. 1399; svjedok Q, T. 11779; Muhamed Bičić, T. 3010; Osman Jašarević, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 112; Kemal Mehinović, T. 7431-32, T. 7436.

¹⁶⁶⁰ Muhamed Bičić, T. 2942-43, T. 3005, T. 3011. Vidi i svjedok Q, T. 11779.

¹⁶⁶¹ Svjedokinja G, T. 4054-55.

¹⁶⁶² Ibrahim Salkić, T. 3338-39; Muhamed Bičić, T. 3025; svjedok M, T. 5218-19; Kemal Mehinović, T. 7442-43; svjedok E, T. 7711; svjedok P (Hrvat), T. 11558; svjedok A (Hrvat), izjava na osnovu pravila 92bis, par. 87; svjedok O (Hrvat), izjava na osnovu pravila 92bis, par. 32, 48. Vidi i Osman Jašarević, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 112.

¹⁶⁶³ Svjedok O, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 55-56.

¹⁶⁶⁴ Sulejman Tihčić, T. 1411, T. 1414, T. 3641-42; Dragan Lukač, T. 1746-47, T. 1762, T. 1769; svjedok A, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 86; Esad Dagović, T. 3964; svjedok L, T. 4341-43; svjedok M, T. 5218-19; Ibrahim Salkić, T. 3263-64, T. 3287; svjedok C, T. 7919-21; svjedok Q, T. 11728-29; svjedok E, T. 7679-80, T. 7740-41, T. 7822-23; Kemal Bobić, T. 11403.

¹⁶⁶⁵ Dragan Lukač, T. 1746, 1769; svjedok A, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 86.

osnovnoj i srednjoj školi bila je slična.¹⁶⁶⁶ U Crkvini¹⁶⁶⁷ i Bijeljini¹⁶⁶⁸ uslovi su bili slični.

4. Hrana i voda

738. Svjedoci optužbe su svjedočili da tokom svog zatočenja u SUP-u,¹⁶⁶⁹ TO-u,¹⁶⁷⁰ osnovnoj i srednjoj školi,¹⁶⁷¹ Crkvini,¹⁶⁷² i Zasavici¹⁶⁷³ nisu dobivali dovoljno hrane i vode, a da je situacija u Brčkom¹⁶⁷⁴ i Bijeljini bila bolja.¹⁶⁷⁵

739. Muhamed Bičić je svjedočio da je tokom svog zatočenja izgubio oko 60 kila.¹⁶⁷⁶ Svjedok odbrane, Stojko Sekulić, svjedočio je da mu je Marko Filip, načelnik istražnog odjela kriminalističke policije, rekao da je u maju 1992. u TO-u i osnovnoj školi svaki zatvorenik dobivao dva obroka i da hrana koju je dobivala vojska nije bila ništa bolja. Stojko Sekulić je takođe izjavio da su za loše stanje u zatočeničkim objektima bili krivi materijalni uslovi koji su u to vrijeme vladali.¹⁶⁷⁷ Svetozar Vasović je svjedočio da je donosio hranu zatvorenicima u osnovnoj i srednjoj školi.¹⁶⁷⁸ Dr. Ozren Stanimirović je svjedočio da je bio svjestan da se zatvorenicima u Bosanskom Šamcu uskraćuje hrana.¹⁶⁷⁹ Mladen Borbeli je svjedočio da u srednjoj školi nije bilo dovoljno hrane, ali da nijedan zatvorenik nije bio izgladnjeo. Rekao je da je smršao jer je bio ljut što je zatočen samo zbog toga što je Hrvat.¹⁶⁸⁰ Stanko

¹⁶⁶⁶ Sulejman Tihic, T. 3641-42; Izet Izetbegovic, T. 2314-15; Hasan Bičić, T. 2669, T. 2714-15; Muhamed Bičić, T. 2937, T. 3026-27; Ibrahim Salkić, T. 3263-66, T. 3330; Kemal Mehinović, T. 7443; svjedok E, T. 7715-17; Hasan Subašić, T. 10944-45; svjedok A, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 48, 52; svjedok O, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 50; svjedok P, T. 11554-55.

¹⁶⁶⁷ Svjedok O, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 25.

¹⁶⁶⁸ Hasan Bičić, T. 2706; Osman Jašarević, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 100-102.

¹⁶⁶⁹ Sulejman Tihic, T. 1414, T. 1416-18, T. 1431; Izet Izetbegovic, T. 2294; Dragan Lukač, T. 1746, T. 1769, T. 1781-83; Hasan Bičić, T. 2653; Ibrahim Salkić, T. 3263-64, T. 3287; Esad Dagović, T. 3976, T. 4003-04; svjedok L, T. 4341-43; Kemal Bobić, T. 11403; svjedok M, T. 5218-19; svjedok E, T. 7711; svjedok P, T. 11558; svjedok A, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 87; svjedok Q, T. 11863-66.

¹⁶⁷⁰ Sulejman Tihic, T. 1400; Izet Izetbegovic, T. 2314. Vidi i Muhamed Bičić, T. 2963; Hasan Bičić, T. 2670; Ibrahim Salkić, T. 3282; Dragan Delić, T. 6675-77; svjedok A, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 53; Muhamed Bičić, T. 2963; svjedok N, T. 6076-77; Kemal Mehinović, T. 7442-43; svjedok E, T. 7723; Osman Jašarević, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 77; Ediba Bobić, T. 11271; svjedok P, T. 11556; Fadil Topčagić, T. 18345.

¹⁶⁷¹ Hasan Bičić, T. 2722; Ibrahim Salkić, T. 3338-39; Muhamed Bičić, T. 3025. Vidi i svjedok N, T. 6151-52; svjedok O, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 32, 48; Andrija Petrić, T. 17595.

¹⁶⁷² Jelena Kapetanović, T. 8952-54, T. 8959-60, T. 8966-69.

¹⁶⁷³ Jelena Kapetanović, T. 10326-28.

¹⁶⁷⁴ Sulejman Tihic, T. 3708; svjedok N, T. 6092; Muhamed Bičić, T. 2971, T. 3057-58.

¹⁶⁷⁵ Svjedok N, T. 6096; Muhamed Bičić, T. 2977; Osman Jašarević, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 103.

¹⁶⁷⁶ Muhamed Bičić, T. 3037.

¹⁶⁷⁷ Stojko Sekulić, T. 18062, T. 18068-70.

¹⁶⁷⁸ Svetozar Vasović, T. 14977; svjedok DW 2/3, T. 14476.

¹⁶⁷⁹ Ozren Stanimirović, T. 13934.

¹⁶⁸⁰ Mladen Borbeli, T. 14726, T. 14745-46.

Dujković je svjedočio da su ljudi u Zasavici imali normalne obroke.¹⁶⁸¹ Svjedok DW 3/3 je svjedočio da su životni uslovi u Zasavici, dok je on bio tamo od konca jula 1992. do sredine septembra 1992., bili odlični.¹⁶⁸² Milka Petković je izjavila da su zatočenici u Zasavici imali sve što im je trebalo.¹⁶⁸³

5. Nehigijenski uslovi

740. Svjedoci optužbe su svjedočili da su uslovi u kojima su zatočenici bili zatočeni u SUP-u,¹⁶⁸⁴ TO-u,¹⁶⁸⁵ osnovnoj i srednjoj školi,¹⁶⁸⁶ Crkvini,¹⁶⁸⁷ Brčkom,¹⁶⁸⁸ i Bijeljini¹⁶⁸⁹ bili nehigijenski. Podovi su često bili umrljani krvlju i rijetko su ih čistili. Zatvorenici nisu mogli da se peru ni da peru svoju odjeću. Nije bilo dovoljno nužnika, a u nekim slučajevima nisu ni postojali.

6. Dostupnost medicinske njege

741. Svjedoci optužbe su svjedočili da je dostupnost medicinske njege u raznim zatočeničkim objektima bila nedovoljna i postojala je samo povremeno.¹⁶⁹⁰

742. Svjedok odbrane, Mladen Borbeli, svjedočio je da su u srednjoj školi posjete ljekara i medicinskih sestara bile redovne i da su dijelili uglavnom sredstva za smirenje i tablete za spavanje.¹⁶⁹¹ Svjedok odbrane, dr. Ozren Stanimirović, svjedočio je da su on i drugi ljekari posjećivali zatvorenike u raznim zatočeničkim objektima u

¹⁶⁸¹ Stanko Dujković, vanpretresni iskaz, T. 299-300.

¹⁶⁸² Svjedok DW 3/3, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 20-21.

¹⁶⁸³ Milka Petković, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 37.

¹⁶⁸⁴ Dragan Lukač, T. 1806; Ibrahim Salkić, T. 3263-64, T. 3287; Hasan Bičić, T. 2653; Esad Dagović, T. 3943, T. 4002-03; svjedok E, T. 7710-11; svjedok C, T. 7924; svjedok Q, T. 11730-31; svjedok L, T. 4341-43; Kemal Mehinović, T. 7431; svjedok A, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 87, 90; svjedok P, T. 11558.

¹⁶⁸⁵ Hasan Subašić, T. 11015-17; Izet Izetbegović, T. 2314; Sulejman Tihic, T. 1400; Hasan Bičić, T. 2669-71; Muhamed Bičić, T. 2962; Ibrahim Salkić, T. 3374; Kemal Mehinović, T. 7445, T. 7457-58; Osman Jašarević, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 67, 76; svjedok P, T. 11556, 11558.

¹⁶⁸⁶ Muhamed Bičić, T. 3025; Hasan Bičić, T. 2722-24; svjedok N, T. 6149-51; svjedok O, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 32, 49.

¹⁶⁸⁷ Jelena Kapetanović, T. 8952-54; svjedok O, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 25.

¹⁶⁸⁸ Hasan Bičić, T. 2685, T. 2691-93; Muhamed Bičić, T. 2971; Osman Jašarević, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 93; Dragan Delić, T. 6768.

¹⁶⁸⁹ Hasan Bičić, T. 2706-07; Muhamed Bičić, T. 2976.

¹⁶⁹⁰ Dragan Lukač, T. 1701; Sulejman Tihic, T. 1452-53; Muhamed Bičić, T. 2948-52, T. 2954-55, T. 2987-92, T. 3057-58; Esad Dagović, T. 3965-67; svjedok M, T. 5241-47; Kemal Mehinović, T. 7425-27, T. 7451-52; svjedok E, T. 7686; T. 7706-09; T. 2954-55; Ibrahim Salkić, T. 3284-85, T. 3297-98, T. 3318; svjedok N, T. 6074, T. 6094-95, T. 6125, T. 6143, T. 6164-66; Dragan Delić, T. 6768, T. 6692; svjedok Q, T. 11760-62; svjedok A, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 57; Osman Jašarević, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 78, 90; svjedok O, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 41; Jelena Kapetanović, T. 8973-76, T. 10326-28.

Bosanskom Šamcu. Svjedočio je da je organizovao ambulante u SUP-u, TO-u i Zasavici i da je liječio neke zatočenike s manjim tegobama, te da nije vidio teško ozlijeđene zatočenike. Izjavio je i da su mu zatvorenici pričali o lošim sanitarnim uslovima, neadekvatnoj hrani i nedostatku čiste odjeće, ali da nije ulazio u zatočeničke objekte budući da su se njegove ambulante nalazile u drugim prostorijama.¹⁶⁹²

7. Posjete i kontakti s vanjskim svijetom

743. Nekoliko svjedoka optužbe je svjedočilo da su imali vrlo malo kontakata s članovima porodice dok su se nalazili u zatočeničkim objektima u Bosanskom Šamcu.¹⁶⁹³

744. Stanko Dujković je svjedočio da je u Zasavici postojao samo jedan kontrolni punkt i da su oni koji su imali propusnicu mogli izlaziti iz Zasavice.¹⁶⁹⁴ Dario Radić je izjavio da je mogao ulaziti u Zasavicu zavisno o raspoloženju stražara.¹⁶⁹⁵ Željko Volašević je izjavio da su mnogi napustili Zasavicu i otišli u selo njegovog oca.¹⁶⁹⁶ Božo Ninković je svjedočio da su ljudi u Zasavici bili izolovani i da bez propusnice nisu smjeli napuštati selo.¹⁶⁹⁷

8. Posjete Crvenog krsta

745. Neki svjedoci optužbe svjedočili su o sporadičnim posjetama predstavnika MKCK-a u SUP-u i TO-u. Većinu zatvorenika su sakrivali pred MKCK-om, dok se drugi nisu usuđivali reći istinu o uslovima zatočenja jer su se bojali stražara.¹⁶⁹⁸ Za vrijeme jedne posjete MKCK-a TO-u, Ibrahim Salkić je vidio da je s predstavnicima

¹⁶⁹¹ Mladen Borbeli, T. 14726, T. 14748-49; svjedok DW 2/3, T. 14482-83.

¹⁶⁹² Ozren Stanimirović, T. 13932-34.

¹⁶⁹³ Safet Dagović, T. 7221-23 (SUP); svjedokinja K, T. 4685-87 (SUP); svjedok Q, T. 11733-34 (SUP); Kemal Mehinović, T. 7445, T. 7563-65 (TO); Ediba Bobić, T. 11271, T. 11279 (TO); svjedok N, T. 6152-53 (osnovna škola); Snježana Delić, T. 6511-21 (osnovna škola); Dragan Delić, T. 6698 (osnovna škola); Osman Jašarević, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 114 (osnovna škola); Hasan Subašić, T. 10963-64 (osnovna škola); svjedok O, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 52 (osnovna škola).

¹⁶⁹⁴ Stanko Dujković, vanpretresni iskaz, T. 299-300; Dario Radić, T. 15082.

¹⁶⁹⁵ Dario Radić, T. 15073, T. 15111-12.

¹⁶⁹⁶ Željko Volašević, T. 17762.

¹⁶⁹⁷ Božo Ninković, T. 13542-43.

¹⁶⁹⁸ Esad Dagović, T. 3942-43; svjedok Q, T. 11731-32; svjedok N, T. 6158-59; Kemal Mehinović, T. 7452-53; svjedok E, T. 7721-22; Hasan Subašić, T. 10981-82; Kemal Bobić, T. 11417-18; svjedok P, T. 11564, 11612.

MKCK-a bio Simo Zarić.¹⁶⁹⁹ Svjedok O je svjedočio da, dok je on bio zatočen, predstavnici MKCK-a nikada nisu posjetili srednju školu.¹⁷⁰⁰ Jelena Kapetanović je izjavila da su predstavnici MKCK-a došli u Zasavicu oko 6. oktobra 1992. godine¹⁷⁰¹

746. Svjedok odbrane, Velimir Maslić, izjavio je da su Svetozar Vasović, Mirka Petković i Anka Jovanović iz lokalnog Crvenog krsta posjetili zatočeničke objekte u Bosanskom Šamcu.¹⁷⁰² Svjedok odbrane, Milka Petković, izjavila je da su predstavnici MKCK-a otprilike svaka tri mjeseca dolazili u Bosanski Šamac i posjećivali zatvorenike. Svjedočila je da je od aprila 1992. do septembra 1992. Crveni krst posjećivao zatočenike u zatočeničkim objektima s isključivim ciljem da sastavi spisak zatvorenika koji žele biti razmijenjeni ili čiju je razmjenu zatražio HVO.¹⁷⁰³ Svjedok odbrane DW 3/3 je svjedočio da je Crveni krst ljudima u Zasavici dostavljao hranu, ulje, deterdžent za rublje i brašno.¹⁷⁰⁴

747. Veliki broj svjedoka optužbe svjedočio je da su pretrpjeli, a neki još uvijek trpe, ozbiljne posljedice zbog zlostavljanja kojem su bili podvrgavani u raznim zatočeničkim objektima, kao na primjer značajno pogoršanje vida ili sluha, polomljena rebra i kosti, oštećenja unutrašnjih organa, gubitak zuba, ogroman gubitak težine i psihičke traume.¹⁷⁰⁵

D. Svjedočenja o nekim licima koja su neposredno zlostavljala zatočenike

1. Specijalne snage, policajci i ostali

748. Svjedoci optužbe su svjedočili da su pripadnici paravojnih snaga iz Srbije, policajci iz opštine Bosanski Šamac i drugi pojedinci aktivno učestvovali u premlaćivanju, mučenju i zatvaranju nesrpskih civila u nehumanim uslovima.

¹⁶⁹⁹ Ibrahim Salkić, T. 3374-83.

¹⁷⁰⁰ Svjedok O, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 53.

¹⁷⁰¹ Jelena Kapetanović, T. 10318-28.

¹⁷⁰² Svetozar Vasović, T. 14965, T. 14967. Vidi i Velimir Maslić, T. 14209-10.

¹⁷⁰³ Milka Petković, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 21-22, 30.

¹⁷⁰⁴ Svjedok DW 3/3, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 21.

¹⁷⁰⁵ Izet Izetbegović, T. 2311, T. 2323-24; Hasan Bičić, T. 2679, T. 2746-47, T. 2766-67, T. 2708; Muhamed Bičić, T. 2976, T. 2988-91, T. 3045-46, Ibrahim Salkić, T. 3352, T. 3451; Esad Dagović, T. 3932-33, T. 3939, T. 4013-15; svjedokinja G, T. 4079, T. 4123; svjedok N, T. 6072, T. 6142, T. 6151-52, T. 6171-73; Dragan Delić, T. 6700-01; Kemal Mehinović, T. 7413-15, T. 7451, T. 7511-12; svjedok E, T. 7676, T. 7685, T. 7715, T. 7730, T. 7734-35; Osman Jašarević, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 63, 122; svjedok A, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 94, 98, 100; Hasan Subašić, T. 11015-17, T. 11033-34; Kemal Bobić, T. 11398-99, T. 11409-11; svjedok P, T. 11604-05, T. 11607; svjedok Q, T. 11752, T. 11777-78; svjedok O, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 47, 65-66.

749. Među pripadnicima paravojskih snaga¹⁷⁰⁶ bili su Debeli (Srećko Radovanović, zvani Pukovnik), Crni (Dragan Đorđević), Lugar (Slobodan Miljković), Laki (Predrag Lazarević), Lazo, Kićo, Japan, Beli, Žuti, Avram, Tralja, Rade, Zec, Smederevac, Goran Ristić, Goran Hasić, Pop i Aleksandar Vuković.

750. U premlaćivanjima, mučenju i protivpravnom zatvaranju u nehumanim uslovima nesrpskih civila učestvovali su neki pripadnici 4. odreda među kojima su bili Slobodan Vakić, Ićindija i Stevo. Drugi vojnici JNA koji su u tome učestvovali bili su Pekar, Brico i jedan kuhar JNA u Brčkom.

751. Osim toga, u premlaćivanju, mučenju i protivpravnom zatočenju u nehumanim uslovima učestvovali su neki lokalni srpski policajci, odnosno Savo Čančarević, Žvaka, Sole, Slobodan Jaćimović (“srpski inspektor”), Slobodan Rakić, Tubonja, Krezo, Slavko Trifunović (Zubar), Stevan Todorović, njegov tjelohranitelj Goran, Obad, Dragan Džombić, čovjek zvani Pendrek, čovjek s prezimenom Pavlović i Zoran Paležica. Mještalin, Srbin Nebojša Stanković (zvani Cera), opisan je kao posebno okrutan.

752. Ostali nasilnici bili su Tihi, Šumadinac, Stojan Blagojević, Spasoje Bogdanović, Boban Radulović, Zvezdan Zurapović, Musa i Nikola Vuković (Bato) iz jednog sela nedaleko Bosanskog Šamca koji je bio stražar u osnovnoj školi. Milan Simić je takođe bio jedan od nasilnika.

2. Dokazi o ulozi optuženih

(a) SUP

753. Stevan Todorović je svjedočio da je Blagoje Simić već prvih dana nakon preuzimanja vlasti u Šamcu znao da ljude u SUP-u tuku i zlostavljaju. Međutim, Stevan Todorović je takođe svjedočio da mu nije poznato da je Blagoje Simić ikada ušao u ijedan zatočenički centar u Bosanskom Šamcu.¹⁷⁰⁷

¹⁷⁰⁶ Svjedoci optužbe su na različite načine opisivali pripadnike paravojske, kao npr. “Ljudi u maskirnim uniformama namazanih lica koji su govorili ekavski”, ili “Ljudi iz Srbije”.

¹⁷⁰⁷ Stevan Todorović, T. 9917-20.

754. Stevan Todorović je svjedočio da mu je Miroslav Tadić sugerisao da svojim policajcima zabrani da ubuduće tuku zatvorenike. To se desilo jednom ili dvaput kada je tokom razmjene primijećeno da su osobe u Šamcu premlaćene.¹⁷⁰⁸

755. Simo Zarić nije osporio da je znao za zlostavljanje i život u nehumanim uslovima nesrpskih civila u SUP-u i drugim zatočeničkim centrima u Bosanskom Šamcu. Svjedočio je da su mnoge zatočene Muslimane i Hrvate u Bosanskom Šamcu tukli i mučili dok su bili u zatočeništvu, te da su ta premlaćivanja i mučenja bila progon budući da je razlog okrutnog i nečovječnog postupanja bila njihova nacionalna pripadnost. Svjedočio je i da su ljudi bili zatočeni u nehumanim uslovima i da je razlog tome takođe bila njihova nacionalna pripadnost. Izjavio je i da je prisiljavanje da pjevaju srpske pjesme iz diskriminatornih razloga bio čin poniženja.¹⁷⁰⁹

(b) TO

756. Hasan Subašić je svjedočio da je Blagoja Simića vidio na pet do deset minuta u dvorištu zgrade TO-a dok je koncem ljeta 1992. tamo bio zatočen.¹⁷¹⁰

757. Dragan Delić je svjedočio da je Blagoje Simić vidio zatvorenike iz TO-a u fabrici "Utva" gdje su ručali. Dragan Delić je izjavio da je Blagoje Simić mogao da vidi sve zatvorenike i da su neki od njih teško hodali. Imali su rane po glavi i licu, a kosa i odjeća su im bile umrljane krvlju.¹⁷¹¹

758. Kemal Mehinović je jednom, u periodu između juna/jula i septembra/oktobra vidio Miroslava Tadića u vezi s jednom razmjenom.¹⁷¹²

(c) Osnovna i srednja škola

759. Dok je bio zatočen u fiskulturnoj sali srednje škole koncem maja 1992., Hasan Bičić je na ulazu vidio Blagoja Simića koji je ušao na nekoliko metara u fiskulturnu salu, a iza njega se nalazio Stevan Todorović. Blagoje Simić je samo pogledao uokolo, nije se dugo zadržao i nije se obratio zatvorenicima. Blagoje Simić je s tog

¹⁷⁰⁸ Stevan Todorović, T. 9648-49.

¹⁷⁰⁹ Simo Zarić, T. 19811-13, T. 19834; T. 19989-90. Vidi i Simo Zarić, T. 19329-32.

¹⁷¹⁰ Hasan Subašić, T. 11014, T. 11053-57.

¹⁷¹¹ Dragan Delić, T. 6678-80.

¹⁷¹² Kemal Mehinović, T. 7450-51.

mjesta mogao da vidi svakog pojedinog zatvorenika, kako izgleda i u kakvom je stanju.¹⁷¹³

760. Ibrahim Salkić je svjedočio da je jednom prilikom, sredinom maja 1992., na ulazu u fiskulturnu salu osnovne škole vidio Blagoja Simića i da je Blagoje Simić rekao Stevanu Todoroviću da “ovdje ima dosta mjesta”. Nakon toga je Blagoje Simić otišao.¹⁷¹⁴

761. Hasan Subašić je svjedočio da je Miroslava Tadića vidio u osnovnoj školi u ljeto 1992. godine i da su zatvorenici bili premlaćeni i prljavi, s tragovima krvi po licu i odjeći.¹⁷¹⁵

762. Svjedok O je svjedočio da su događaji, zatočenički logori i istjerivanja 1992. godine bili smišljeni i dobro organizovani i da je bilo opšte poznato da su Miroslav Tadić i Simo Zarić u tome imali najveću ulogu.¹⁷¹⁶

(d) Opšta situacija u Bosanskom Šamcu

763. Miroslav Tadić je svjedočio da je od pijanaca čuo da odlaze u zatočeničke centre i tuku ljude, ali da to nikada nije čuo od službenih lica.¹⁷¹⁷

(e) Crkvina

764. Stevan Todorović je svjedočio da su ubistva nesrpskih civila u Crkvini početkom maja 1992. u Bosanskom Šamcu bila opšte poznata stvar.¹⁷¹⁸ Nakon što je Stevan Todorović od Save Čančarevića primio izvještaj o tim ubistvima, o događajima u Crkvini je obavijestio Krizni štab. Kriznom štabu je bilo poznato da je za to odgovoran Lugar. Pravnici u istražnom odjelu policije obavijestili su Todorovića da su vojni istražitelji 17. taktičke grupe nadležni da pokrenu istragu jer je Lugar pripadnik 17. taktičke grupe. Ta informacija je prosljeđena i Kriznom štabu.¹⁷¹⁹ Stevan Todorović se sjeća da mu je Blagoje Simić rekao da je zabrinut i da je razgovarao s potpukovnikom Stevanom Nikolićem da se nešto učini kako bi se Lugar

¹⁷¹³ Hasan Bičić, T. 2715-16.

¹⁷¹⁴ Ibrahim Salkić, T. 3325-26.

¹⁷¹⁵ Hasan Subašić, T. 10973-76.

¹⁷¹⁶ Svjedok O, T. 11933.

¹⁷¹⁷ Prvi Tadićev razgovor s Tužilaštvom, str. 46.

¹⁷¹⁸ Stevan Todorović, T. 9142.

¹⁷¹⁹ Stevan Todorović, T. 9479.

i njegovi ljudi spriječili da stvaraju probleme. Krizni štab nije direktno tražio od pripadnika paravojsnih snaga da napuste Bosanski Šamac.¹⁷²⁰

(f) Brčko

765. Sulejman Tihić je rekao da je u kasarni u Brčkom vidio Simu Zarića s kapetanom Petrovićem i da je tom prilikom Simo Zarić nekoliko zatočenika, uključujući Sulejmana Tihića i Dragana Lukača, nazvao političkim zatvorenicima.¹⁷²¹

766. Ibrahim Salkić je izjavio da je Simo Zarić pratio zatvorenike u Brčko i da se Simo Zarić u kasarni zadržao oko četiri sata. Dan nakon što su zatvorenici stigli u Brčko, Simo Zarić je u jutarnjim satima stigao u pratnji kapetana od kojeg je tražio da se zatvorenicima osigura ljekarska pomoć.¹⁷²² Ibrahim Salkić je svjedočio da je Simo Zarić spasio život njemu i još 36-torici drugih tako što ih je poslao u Brčko.¹⁷²³

767. Svjedok A je izjavio da je Simu Zarića vidio u Brčkom, kada su jednom prilikom Simo Zarić i kapetan Petrović ušli u prostoriju u kojoj se nalazio svjedok A i u kojoj su bili i Sulejman Tihić i Dragan Lukač.¹⁷²⁴ Hasan Subašić je svjedočio da je Simu Zarića vidio jednom prilikom u Brčkom kada je došao da zatvorenike odvede na jedan intervju ya televiziju u Šamcu.¹⁷²⁵

768. Maksim Simeunović je svjedočio da je Simo Zarić od njega tražio da se zatvorenicima u Brčkom osigura hrana, voda i medicinska njega, a kada je Maksim Simeunović stigao u Brčko, vidio je da je to učinjeno.¹⁷²⁶

(g) Zasavica

769. Blagoje Simić je svjedočio da nije znao za zlostavljanje osoba privremeno smještenih u Zasavici. Izjavio je i da nije znao kakvi su uslovi života u Zasavici.¹⁷²⁷

¹⁷²⁰ Stevan Todorović, T. 10250-52.

¹⁷²¹ Sulejman Tihić, T. 1454-56.

¹⁷²² Ibrahim Salkić, T. 3297-98.

¹⁷²³ Ibrahim Salkić, T. 3562.

¹⁷²⁴ Svjedok A, T. 10756-57.

¹⁷²⁵ Hasan Subašić, T. 10955.

¹⁷²⁶ Miroslav Tadić, T. 15583-84.

¹⁷²⁷ Blagoje Simić, T. 12417-18.

3. Zaključci

770. Pretresno vijeće se uvjerilo da je 17. aprila 1992. i tokom narednih mjeseci u više navrata izvršeno premlaćivanje velikog broja civila nesrpske nacionalnosti u zatočeničkim objektima u Bosanskom Šamcu, Crkvini, Brčkom i Bijeljini. Neke su žrtve premlaćene već prilikom hapšenja. Zatočenike su za vrijeme boravka u zatočeničkim objektima surovo tukli raznim predmetima kao što su puške, metalne šipke, bajzbol palice, lanci, policijske palice i noge od stolica. Zatočenike su tukli po svim dijelovima tijela i mnogi od njih su zadobili teške povrede. Neke zatvorenike su tukli tokom ispitivanja. Premlaćivanje su vršili pripadnici paravojskih snaga iz Srbije, lokalni policajci i nekolicina pripadnika JNA. Premlaćivanja su se dešavala svakodnevno, danju i noću. Odbrana nijednog od trojice optuženih nije osporila da su se dešavala premlaćivanja koja su svjedoci opisivali.

771. Pretresno vijeće se uvjerilo da su tim premlaćivanjima zatočenicima nanosene velike boli i patnje, kako tjelesne tako i duševne. Pretresno vijeće se uvjerilo i da su premlaćivanja vršena na diskriminatornoj osnovi. Dokazi su pokazali da su praktično svi premlaćeni zatočenici bili nesrbi. Jednom su prilikom nasilnici jednu žrtvu udarili u prepone i rekli da Muslimani ne treba da se množe.¹⁷²⁸ Zatvorenike su redovno vrijeđali na osnovu njihove nacionalne pripadnosti.¹⁷²⁹ Zbog toga Pretresno vijeće smatra da premlaćivanja vršena na diskriminatornoj osnovi predstavljaju surovo i nečovječno postupanje kao djelo u osnovi krivičnog djela progona.

772. Pretresno vijeće se nadalje uvjerilo da ostala gnusna djela o kojima su svjedoci svjedočili, uključujući seksualno zlostavljanje, čupanje zuba, prijetnje pogubljenjem, predstavljaju mučenje. Tim su radnjama nanosene velike tjelesne i duševne boli i patnje i ona su vršena kako bi se žrtve diskriminisale na osnovu njihove nacionalne pripadnosti.

773. Pretresno vijeće se takođe uvjerilo da su zatočenici koji su se nalazili u zatočeničkim centrima u Bosanskom Šamcu bili zatvoreni u nehumanim uslovima. Zatvorenici su podvrgavani poniženju i degradaciji. Prisiljavanje zatočenika da pjevaju četničke pjesme i verbalno maltretiranje nazivanjem zatočenika “ustašama” ili “balijama” bili su oblici tog zlostavljanja ili ponižavanja zatočenika. Držali su ih u skučenom prostoru s nedovoljno hrane i vode. Bili su izloženi ne higijenskim uslovima

¹⁷²⁸ Kemal Mehinović, T. 7413-15.

¹⁷²⁹ Svjedokinja G, T. 4054-55.

i nije im bila dostupna odgovarajuća medicinska njega. Ti grozni uslovi zatočenja, surovo i nehumano postupanje putem premlaćivanja i raznih radnji mučenja uzrokovali su velike tjelesne patnje i tako narušili osnovno ljudsko dostojanstvo. Pretresno vijeće zaključuje da takvo zatvaranje u nehumanim uslovima predstavlja surovo i nehumano postupanje. Razlog za takvo postupanje ležao je u činjenici da su zatočenici bili nesrpske nacionalnosti.

774. Što se tiče razgovora za TV Novi Sad, Pretresno vijeće podsjeća da bi se moglo smatrati da su optuženi u materijalnom smislu oštećeni u pogledu pripreme svoje odbrane kad bi Pretresno vijeće prihvatilo da se incidente surovog i nehumanog postupanja *van* premlaćivanje, mučenje, prisilni rad i zatočenje u nehumanim uslovima teretilo na odgovarajući način. Stoga je Pretresno vijeće razmatralo da li učestvovanje žrtava u intervjuu predstavlja mučenje. Budući da nije izvedeno dovoljno dokaza da je učestvovanje u intervjuu žrtvama nanijelo veliku tjelesnu i duševnu bol i patnju, Pretresno vijeće se nije uvjerilo da razgovor za TV Novi Sad predstavlja radnju mučenja.

775. Pretresno vijeće se uvjerilo da tokom zatočenja u zatočeničkim centrima u Crkvini i Bijeljini zatvorenici nisu imali dovoljno prostora, hrane i vode. Bili su zatočeni u nehygijskim uslovima i nije im bila dostupna odgovarajuća medicinska njega. Nadalje, zatočenici su bili podvrgavani premlaćivanju na kojem je zasnovano surovo i nehumano postupanje i mučenje. Zbog toga Pretresno vijeće konstatuje da to što su zatvorenici bili zatočeni u nehumanim uslovima predstavlja surovo i nehumano postupanje.

776. Međutim, Pretresno vijeće se nije uvjerilo *van* razumne sumnje da životni uslovi nesrba zatočenih u Zasavici predstavljaju djelo zatvaranja u nehumanim uslovima.

777. Što se tiče surovog i nehumanog postupanja u Batkoviću, Pretresno vijeće konstatuje da je relevantna formulacija u Izmijenjenoj optužnici koja glasi – “[...] u opštinama Bosanski Šamac, Odžak i *drugdje na teritoriji Bosne i Hercegovine*”¹⁷³⁰ (naglasak dodat) – suviše uopštena i neprecizna.¹⁷³¹ Iako se Pretresno vijeće uvjerilo da su se u Batkoviću desili incidenti premlaćivanja i zlostavljanja, Pretresno vijeće se nije uvjerilo da to mjesto treba uzeti u obzir budući da se s njim u vezi u Izmijenjenoj

¹⁷³⁰ Izmijenjena optužnica, par. 11.

¹⁷³¹ Vidi Drugostepenu presudu u predmetu *Kupreškić*, par. 122.

optužnici i pretpretresnom podnesku Tužilaštva nije teretilo na odgovarajući način. Stoga Pretresno vijeće smatra da Batković izlazi iz geografskog područja koje je predmet Izmijenjene optužnice.

E. Prisilni rad

778. Esad Dagović, svjedok L, svjedok M, Nusret Hadžijusufović i Kemal Mehinović, pored ostalih svjedoka optužbe, svjedočili su da su se u drugoj polovici aprila ili u maju 1992. morali javiti u Dom penzionera¹⁷³² u zgradi mjesne zajednice u Bosanskom Šamcu, gdje su raspoređivani na radne zadatke.¹⁷³³ Svjedok E je pozvan da se 30. aprila 1992. javi u kancelariju komandanta Antića, da bi kasnije dobio spisak 30 Muslimana koje je trebao poslati na prisilni rad.¹⁷³⁴ Bolesni i stari¹⁷³⁵, mladići i djeca ispod 18 godina¹⁷³⁶ takođe su upućivani na prisilni rad.¹⁷³⁷ Civili su morali odlaziti na prisilni rad barem do oktobra¹⁷³⁸ ili novembra 1992.¹⁷³⁹

1. Dokazi

(a) Vrste radnih zadataka u okviru prisilnog rada

(i) Radni zadaci za vojne potrebe

779. Velik broj svjedoka je svjedočio da su morali obavljati zadatke na liniji fronta ili na lokacijama od strateškog vojnog značaja. Safet Dagović¹⁷⁴⁰ i Nusret Hadžijusufović¹⁷⁴¹ su morali biti prisiljeni da kopaju rovove kod Grebnice. Svjedok M¹⁷⁴² i Safet Dagović¹⁷⁴³ morali su kopati rovove i krčiti raslinje ispred srpskih linija u Zasavici. Safet Dagović¹⁷⁴⁴ i Kemal Mehinović¹⁷⁴⁵ kopali su rovove u Pisarima.

¹⁷³² Spominje se i kao Dom penzionera ili Zgrada penzionerskog doma. U početku su se ljudi kojima je dodijeljavana radna obaveza okupljali ispred fabrike SDK, da bi kasnije mjesto njihovog okupljanja bilo premješteno na lokaciju Doma penzionera koji se nalazio u zgradi mjesne zajednice. (svjedok M, T. 5066)

¹⁷³³ Esad Dagović, T. 3921-22; svjedok L, T. 4273; svjedok M, T. 5039; Nusret Hadžijusufović T. 6869; Safet Dagović, T. 7179-80; Kemal Mehinović, T. 7396.

¹⁷³⁴ Svjedok E, T. 7671.

¹⁷³⁵ Esad Dagović, T. 3922-23.

¹⁷³⁶ Nusret Hadžijusufović, T. 6873.

¹⁷³⁷ Stevan Todorović, T. 9292.

¹⁷³⁸ Dušan Gavrić, T. 17331; svjedokinja K, T. 4646.

¹⁷³⁹ Jelena Kapetanović, T. 10335.

¹⁷⁴⁰ Safet Dagović, T. 7190.

¹⁷⁴¹ Nusret Hadžijusufović, T. 6875.

¹⁷⁴² Svjedok M, T. 5042-43.

¹⁷⁴³ Safet Dagović, T. 7190-91, T. 7193, T. 7200, T. 7216.

¹⁷⁴⁴ Safet Dagović, T. 7190-91, T. 7193, T. 7200, T. 7216.

¹⁷⁴⁵ Kemal Mehinović, T. 7399-400.

Nusret Hadžijusufović je morao da kopa rovove u Lijeskovici i Brvniku.¹⁷⁴⁶ Safet Dagović,¹⁷⁴⁷ svjedok L¹⁷⁴⁸ i Kemal Mehinović¹⁷⁴⁹ morali su graditi bunkere nedaleko Pruda. Esad Dagović morao je do silosa nositi vreće pijeska teške 50 kila. Vreće pijeska korišćene su kao zaklon za vojnike od vatre.¹⁷⁵⁰ Svjedok C je morao nositi drvene željezničke pragove na granicu s Hrvatskom gdje su on i drugi radnici morali graditi bunkere i zaklone. Kasnije su od svjedoka C tražili da na cestu iz Šamca prema granici s Hrvatskom postavlja prazne gajbe za pivo. Dato je objašnjenje da su sanduci služili za postavljanje mina.¹⁷⁵¹

780. Svjedokinja G,¹⁷⁵² svjedokinja K,¹⁷⁵³ Snježana Delić,¹⁷⁵⁴ Ediba Bobić¹⁷⁵⁵ i Ibrahim Salkić¹⁷⁵⁶ svjedočili su da su članovi njihovih porodica morali kopati rovove. Stevan Todorović je svjedočio da su ljudi koje su slali na prisilni rad morali kopati rovove.¹⁷⁵⁷

781. Zatočenici su morali raditi na liniji fronta ili su dobivali druge radne zadatke za vojne potrebe. Dok je bio u Batkoviću, Hasan Subašić je morao kopati rovove u Teočaku na liniji fronta.¹⁷⁵⁸ Dok je bio zatočen u Bijeljini, Osmana Jašarevića su odveli u Patkovaču kod Bijeljine, gdje je morao podizati sanduke tenkovskih granata teške 74 kg i utovarivati ih na vojne kamione.¹⁷⁵⁹

782. Svjedok odbrane komandant Antić svjedočio je da su prilikom gradnje bunkera 4. odreda pomagali "odgovarajuća mehanizacija i radna snaga." Dva lica, jedan Srbin i jedan Hrvat, upravljali su s dva rovokopača, a jedan Musliman je upravljao viljuškarom. Bunker su građeni u jednom građevinskom preduzeću, odakle su ih viljuškarima odvozili na liniju fronta.¹⁷⁶⁰ Desetero ljudi je držalo betonske elemente koje su zatim viljuškarima polagali na odgovarajuće mjesto. Radnu snagu je

¹⁷⁴⁶ Nusret Hadžijusufović, T. 6887-89.

¹⁷⁴⁷ Safet Dagović, T. 7190-91, T. 7193, T. 7200, T. 7216.

¹⁷⁴⁸ Svjedok L, T. 4279.

¹⁷⁴⁹ Kemal Mehinović, T. 7399-400.

¹⁷⁵⁰ Esad Dagović, T. 3924, T. 3999.

¹⁷⁵¹ Svjedok C, T. 7912.

¹⁷⁵² Svjedokinja G, T. 4091.

¹⁷⁵³ Svjedokinja K, T. 4609.

¹⁷⁵⁴ Snježana Delić, T. 6447-48.

¹⁷⁵⁵ Ediba Bobić, T. 11261-62.

¹⁷⁵⁶ Ibrahim Salkić, T. 3446, T. 3560, T. 3574.

¹⁷⁵⁷ Stevan Todorović, T. 9178.

¹⁷⁵⁸ Hasan Subašić, T. 11022-23.

¹⁷⁵⁹ Osman Jašarević, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 108.

¹⁷⁶⁰ Radovan Antić, T. 16769; Božo Ninković, T. 13397.

raspoređivao Sekretarijat za narodnu odbranu preko svog službenika Džemala Kapetanovića.¹⁷⁶¹

783. Neki svjedoci odbrane su svjedočili da su, dok su bili u vojsci, vidjeli civile kako rade na liniji fronta ili su čuli da su civili morali izvršavati radne zadatke za vojsku. Amir Nukić je svjedočio da su civili povremeno dolazili na njihove položaje u Grebnici kako bi vojnicima pomagali da grade skloništa, te da su radili sami ili s vojnicima.¹⁷⁶² Fadil Topčagić je svjedočio da je deset ili petnaest civila iz Bosanskog Šamca, obično u pratnji Mile Zoranovića zvanog Pancir, kopalo rovove.¹⁷⁶³ Muharem Bičakčić je svjedočio da su vatrogasci povremeno kopali rovove u Brvniku.¹⁷⁶⁴ Stanko Pivašević je čuo da su civili gradili bunkere na rijeci Savi.¹⁷⁶⁵

784. Božo Ninković je svjedočio da su vojne jedinice tražile ljude za pozadinske zadatke u skladištu ili kuhinji, ili za izgradnju utvrda za druge zadatke koji su u to vrijeme bili aktuelni.¹⁷⁶⁶ Neki svjedoci odbrane su svjedočili da nisu znali da nesrpski civili kopaju rovove ili da vrše druge radove za vojsku.¹⁷⁶⁷

(ii) Zadaci u okviru prisilnog rada za potrebe privrede ili poljoprivrede

785. Izvjestan broj civila iz Bosanskog Šamca svjedočio je da su u obližnjim selima morali obavljati poljoprivredne ili slične radove.¹⁷⁶⁸ Civile su prisiljavali da u Zasavici vrše poljoprivredne radove.¹⁷⁶⁹ Ostali su morali obavljati radne zadatke u preduzećima.¹⁷⁷⁰ Žene su uglavnom radile na berbi povrća i obavljale druge vrste poljoprivrednih radova.¹⁷⁷¹ Svjedok E je dobio radni zadatak rušenja zgrada i obavljanja građevinskih radova.¹⁷⁷²

786. Svjedoci odbrane su svjedočili da su ljudi pod radnom obavezom¹⁷⁷³ obavljali poslove za potrebe civilnog stanovništva i privrednih subjekata. Čedomir Simić je

¹⁷⁶¹ Radovan Antić, T. 16768-70.

¹⁷⁶² Amir Nukić, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 13.

¹⁷⁶³ Fadil Topčagić, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 56.

¹⁷⁶⁴ Muharem Bičakčić, vanpretresni iskaz, T. 95, T. 104-06.

¹⁷⁶⁵ Stanko Pivašević, T. 19692.

¹⁷⁶⁶ Božo Ninković, T. 13395-96.

¹⁷⁶⁷ Stanko Bojić, T. 17987; Simo Zarić u vezi s Odžakom, T. 20043.

¹⁷⁶⁸ Svjedokinja K, T. 4726; Nusret Hadžijusufović, T. 6891-92, T. 6894.

¹⁷⁶⁹ Jelena Kapetanović, T. 10308-09; Ljubomir Vuković, T. 14633; Mladen Borbeli, T. 14728; Dario Radić, T. 15072, T. 15108-09.

¹⁷⁷⁰ Ediba Bobić, T. 11273-74; Hasan Subašić, T. 10971.

¹⁷⁷¹ Svjedok M, T. 5066-68; Snježana Delić, T. 6435; Stevan Todorović, T. 9289.

¹⁷⁷² Svjedok E, T. 7730-31.

¹⁷⁷³ Svjedoci odbrane konzistentno koriste izraz "radna obaveza" kada govore o zadacima u sklopu prisilnog rada.

svjedočio da je radni vod, koji su sačinjavali ljudi pod radnom obavezom, obavljao zadatke poput sječe drva za bolnice i humanitarne institucije, pozadinske zadatke, pripremanje hrane, utovar i istovar i slično.¹⁷⁷⁴ Ljudi pod radnom obavezom bili su uključeni u popravak i održavanje energetskeg sistema¹⁷⁷⁵ i vodovoda.¹⁷⁷⁶ Neki su civili bili uključeni u pripremanje hrane za civile i vojsku,¹⁷⁷⁷ raščišćavanje i izgradnju Odžaka,¹⁷⁷⁸ i popravke šteta nanijetih Novom Gradu.¹⁷⁷⁹ Osoblje civilne zaštite angažovalo je civile da tokom rata zbrinjavaju leševe.¹⁷⁸⁰ Svjedok optužbe Osman Jašarević dao je sličan iskaz.¹⁷⁸¹

787. Svjedoci odbrane su svjedočili da su njihovi radni zadaci, koji su često bili povezani s njihovim predratnim zaposlenjem¹⁷⁸², obuhvatali poslove kao što je rad u bolnici¹⁷⁸³ ili rad u banci.¹⁷⁸⁴

788. Neki svjedoci odbrane su svjedočili da je njihov radni zadatak bio da obavljaju poslovodne ili druge rukovodeće poslove. Blagoje Simić je u sklopu radne obaveze radio kao član Kriznog štaba i/ili predsjednik opštinske skupštine,¹⁷⁸⁵ a prije toga je bio načelnik sanitetske službe u štabu TO-a u Bosanskom Šamcu.¹⁷⁸⁶ Članovi Izvršnog odbora nisu imali nikakav ratni raspored za razliku od ostalih zaposlenih.¹⁷⁸⁷ Radna obaveza supruge Blagoja Simića u 1993. godini, nakon što joj je istekao porodiljski dopust, bila je u Centru za socijalni rad gdje je radila prije rata.¹⁷⁸⁸ Stanko Dujković je svjedočio da je njegova radna obaveza bila vođenje poljoprivrednog dobra "Agropromet", a zadatak mu je bio da na farmi organizuje poljoprivredne radove. Imenovao ga je Sekretarijat za poljoprivredu Bosanskog Šamca kao dio

¹⁷⁷⁴ Čedomir Simić, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 18.

¹⁷⁷⁵ Perica Krstanović, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 21.

¹⁷⁷⁶ Mirko Pavić, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 32; Dušan Gavrić, T. 17331-32, T. 17396.

¹⁷⁷⁷ Nevenka Grbić, vanpretresni iskaz, T. 22-28.

¹⁷⁷⁸ Svjedok M, T. 5059; Dušan Gavrić, T. 17338-40; Simo Zarić, T. 19356.

¹⁷⁷⁹ Svjedok DW 3/3, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 24.

¹⁷⁸⁰ Ljubomir Vuković, T. 14610-15; DP D107/3; Ahmet Šehapović (zvani Cifun), vanpretresni iskaz, T. 119.

¹⁷⁸¹ Osman Jašarević, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 83.

¹⁷⁸² Mirko Lukić je svjedočio da, ako je neka osoba radila za neko preduzeće i nije bila mobilisana, njena radna obaveza je bila da radi u istom preduzeću (T. 12723).

¹⁷⁸³ Stanko Pivašević, T. 19692.

¹⁷⁸⁴ Nevenka Grbić, vanpretresni iskaz, T. 22-28.

¹⁷⁸⁵ Blagoje Simić, T. 12249.

¹⁷⁸⁶ Blagoje Simić, T. 12551, DP D56/1, Potvrda koju je 4. jula 2001. izdao Sekretarijat Ministarstva odbrane opštine Šamac, u svrhu postupka pred Međunarodnim sudom.

¹⁷⁸⁷ Mirko Lukić, T. 12746.

¹⁷⁸⁸ Blagoje Simić, T. 12250.

Ministarstva za poljoprivredu.¹⁷⁸⁹ Radna obaveza supruge Đorđa Tubakovića za vrijeme rata bila je da vodi jednu trgovinu.¹⁷⁹⁰

(iii) Prisilni rad u zatočeničkim centrima

789. Civile zatočene u SUP-u, Bijeljini, Brčkom i Zasavici slali su na prisilni rad.¹⁷⁹¹ Tokom zatočenja u SUP-u od 8. jula 1992. do 5. novembra 1992., Esada Dagovića su prisiljavali da čisti, popravlja i pere automobile policajaca. Morao je i da sječe drva, čisti oružje, prostorije i hodnike.¹⁷⁹² Svjedok M je morao da radi na poljoprivrednom dobru.¹⁷⁹³ Dok je bio zatočen u Bijeljini, Osman Jašarević morao je skupljati otpatke.¹⁷⁹⁴ U Brčkom su zatočenike koji su bili u boljem fizičkom stanju slali da čiste skladišta. Zatvorenike su odvodili da metu hodnike i čiste kupatila.¹⁷⁹⁵

(iv) Ponižavajući poslovi

790. Svjedoci optužbe su svjedočili da su ih prisiljavali da izvršavaju ponižavajuće radne zadatke. Sulejman Tihić je svjedočio da je, dok je bio zatočen u TO-u, morao da mete ulicu ispred zgrade opštine i SUP-a dok su tuda prolazili ljudi.¹⁷⁹⁶ U Bijeljini, Sulejman Tihić je morao da golim rukama čisti zahode.¹⁷⁹⁷ Dok je Dragan Lukač bio zatočen u SUP-u u Bosanskom Šamcu, naredili su mu da u prisustvu dvije zatočene Bosanke čisti sobu. Tim je ženama zbog toga bilo nelagodno jer je on ranije bio načelnik policije. Dragan Lukač se osjećao poniženim i vjerovao je da je to i bila namjera policajca koji ga je prisilio da čisti.¹⁷⁹⁸ Hajrija Drljačić je svjedočila da su Muslimani morali da rade na mjestima gdje su bili maksimalno poniženi. Ahmet Hadžialijagić, bivši direktor "Jugobanke", morao je da mete ulice oko banke. Mirza Vejzović, direktor fabrike tekstila, morao je da mete pogone šamačke fabrike tekstila. Jusufović, direktor srednjoškolskog centra, morao je da vrši utovar i istovar kamiona.¹⁷⁹⁹

¹⁷⁸⁹ Stanko Dujković, vanpretresni iskaz, T. 289-90.

¹⁷⁹⁰ Đorđe Tubaković, T. 17926.

¹⁷⁹¹ Vidi i par. 782.

¹⁷⁹² Esad Dagović, T. 3984.

¹⁷⁹³ Svjedok M, T. 5236.

¹⁷⁹⁴ Osman Jašarević, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 109.

¹⁷⁹⁵ Svjedok A, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 97.

¹⁷⁹⁶ Sulejman Tihić, T. 1414.

¹⁷⁹⁷ Sulejman Tihić, T. 1479.

¹⁷⁹⁸ Dragan Lukač, T.1755-57.

¹⁷⁹⁹ Hajrija Drljačić, T. 8053-54.

(v) Civili koje su prisiljavali da pljačkaju

791. Svjedoci optužbe su svjedočili da su im naredili da u okviru prisilnog rada učestvuju u pljačkanju muslimanskih i hrvatskih kuća.¹⁸⁰⁰ Vozači koji su ih dovozili na mjesto pljačke i civili koji su pljačkali zajedno s njima rekli bi im koje predmete treba uzeti.¹⁸⁰¹ Kurir Dževad Čelić rekao je Nusretu Hadžijusufoviću kako bi osobe kojima je nešto trebalo otišle Miroslavu Tadiću koji bi ih onda uputio na Dževada da im dodijeli određeni broj ljudi.¹⁸⁰²

792. Nusret Hadžijusufović je u Hrvatskoj Tišini morao da opljačka kuću Marka Karalića, obrtnika i svog učitelja, zbog čega se osjetio poniženim.¹⁸⁰³ Svjedokinja K je svjedočila o poniženju koje je osjetila kada su je prisilili da u Odžaku pljačka.¹⁸⁰⁴

(b) Naoružani stražari

793. Svjedoci optužbe su svjedočili da su ih, dok su radili, čuvali naoružani vojnici. Svjedoke koji su morali kopati rovove, graditi bunkere ili raditi na drugim vojnim lokacijama,¹⁸⁰⁵ kao i one koji su morali obavljati poljoprivredne radove, raditi u fabrikama ili koji su imali druge zadatke nevojnog karaktera, čuvali su naoružani vojnici,¹⁸⁰⁶ često pripadnici 4. odreda.¹⁸⁰⁷ Svjedok G je svjedočio da su naoružani stražari ponekad uhvatili ljude koji su pokušali pobjeći i onda ih teško pretukli.¹⁸⁰⁸

(c) Radni uslovi(i) Radno vrijeme

794. Više svjedoka optužbe svjedočilo je da su morali da rade svaki dan najmanje 10 ili 12 sati, a ponekad i noću.¹⁸⁰⁹ Svjedoci odbrane su svjedočili da su civili koji su imali radno zaduženje radili dnevno od 8:30-9:00 do 16:00, 18:00 ili do 21:00 sat.¹⁸¹⁰

¹⁸⁰⁰ Nusret Hadžijusufović, T. 6923; svjedok M, T. 5056; Jelena Kapetanović, T. 10310; svjedokinja K, T. 4634-35, T. 4642.

¹⁸⁰¹ Svjedok M, T. 5053; Nusret Hadžijusufović, T. 6921.

¹⁸⁰² Nusret Hadžijusufović, T. 6919.

¹⁸⁰³ Nusret Hadžijusufović, T. 6922-23.

¹⁸⁰⁴ Svjedokinja K, T. 4640-41.

¹⁸⁰⁵ Svjedok L, T. 4281; Nusret Hadžijusufović, T. 6876-77; Safet Dagović, T. 7190; Kemal Mehinović, T. 7398-99.

¹⁸⁰⁶ Jelena Kapetanović, T. 10310; Ediba Bobić, T. 11277; svjedokinja K, T. 4727.

¹⁸⁰⁷ Esad Dagović, T. 3925; Nusret Hadžijusufović, T. 6881, T. 6886, T. 6876-77; Safet Dagović, T. 7190, Kemal Mehinović, T. 7401; svjedok C, T. 7909.

¹⁸⁰⁸ Svjedokinja G, T. 4091-92.

¹⁸⁰⁹ Esad Dagović, T. 3922-23; svjedokinja K, T. 4646-47; svjedok M, T. 5068; Safet Dagović, T. 7193, T. 7205.

(ii) Plata i naknada

795. Svjedoci optužbe su svjedočili da nikada nisu bili plaćeni za posao koji su obavljali. Esad Dagović,¹⁸¹¹ svjedok L,¹⁸¹² svjedokinja K i njena porodica,¹⁸¹³ svjedok M,¹⁸¹⁴ svjedok N i njegov sin,¹⁸¹⁵ Nusret Hadžijusufović,¹⁸¹⁶ Safet Dagović,¹⁸¹⁷ Kemal Mehinović,¹⁸¹⁸ svjedok C,¹⁸¹⁹ Jelena Kapetanović,¹⁸²⁰ sin Edibe Bobić,¹⁸²¹ i najstariji brat svjedokinje G,¹⁸²² šura Snježane Delić¹⁸²³ i majka Hasana Subašića¹⁸²⁴ nisu bili plaćeni za svoj rad. Od većine se nije tražilo da vode evidenciju o radnim satima, niti im je bilo poznato da li iko vodi evidenciju o njihovom radu.

796. Više svjedoka je svjedočilo da nisu dobivali nikakvu hranu dok su radili¹⁸²⁵ ili bi dobili jedan obrok dnevno.¹⁸²⁶ Jedan svjedok optužbe, svjedokinja G, svjedočila je da je njena porodica primala "pakete" po osnovu radne obaveze.¹⁸²⁷

797. Svjedoci odbrane su svjedočili da su tada važeći propisi predviđali plaćanje osoba koje su imale radnu obavezu¹⁸²⁸ i da su one primale platu.¹⁸²⁹ Mirko Lukić je svjedočio da se u početku plaćanje radne obaveze vršilo iz posebnog budžeta za radnu obavezu na osnovu spiska zaposlenih koji su sastavljali koordinatori preduzeća.¹⁸³⁰ Božo Ninković,¹⁸³¹ Slobodan Sjenčić,¹⁸³² Stanko Dujković,¹⁸³³ Čedomir Simić,¹⁸³⁴

¹⁸¹⁰ Dušan Gavrić, T. 17330, T. 17366; svjedok DW 2/3, T. 14479. Mirko Lukić, T. 12749; DP D75/1, D104 A/1, D104B/1, D 104C/1, D104D/1, D 104E/1.

¹⁸¹¹ Esad Dagović, T. 3923.

¹⁸¹² Svjedok L, T. 4294.

¹⁸¹³ Svjedokinja K, T. 4729.

¹⁸¹⁴ Svjedok M, T 5111.

¹⁸¹⁵ Svjedok N, T. 6196-97.

¹⁸¹⁶ Nusret Hadžijusufović, T. 6926.

¹⁸¹⁷ Safet Dagović, T. 7198.

¹⁸¹⁸ Kemal Mehinović, T. 7402-03, T. 7465-66.

¹⁸¹⁹ Svjedok C, T. 7913.

¹⁸²⁰ Jelena Kapetanović, T. 10291-92, T. 10310.

¹⁸²¹ Ediba Bobić, T. 11262, T. 11276.

¹⁸²² Svjedokinja G, T. 4154.

¹⁸²³ Snježana Delić, T. 6448.

¹⁸²⁴ Hasan Subašić, T. 10971.

¹⁸²⁵ Esad Dagović, T. 3924-25; svjedok L, T. 4294.

¹⁸²⁶ Svjedokinja K, T. 4649; svjedok M, T. 5070; Nusret Hadžijusufović, T. 6881, T. 6927, T. 6928. Safet Dagović, T. 7208, T. 7238.

¹⁸²⁷ Svjedokinja G, T. 4155.

¹⁸²⁸ Božo Ninković, T. 13399; Uredba o radnom angažovanju stanovništva na ubiranju ljetine 1992. (DP D19/2), DP D92/1.

¹⁸²⁹ Mirko Lukić, T. 12724.

¹⁸³⁰ Mirko Lukić, T. 12716-17.

¹⁸³¹ Božo Ninković je svjedočio da su ljudi na radnoj obavezi u Šamcu dobivali hranu, brašno, ulje, mast, šećer, kafu i konzerve. Da li će plaćanje biti u naturi ili u gotovini ovisilo je o preduzeću u kojem su radili (T. 13374-75).

¹⁸³² Slobodan Sjenčić, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 260-261.

¹⁸³³ Stanko Dujković, vanpretresni iskaz, T. 298-299.

¹⁸³⁴ Čedomir Simić, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 13; T. 18818-19.

Marko Kurešević¹⁸³⁵ i Perica Krstanović¹⁸³⁶ svjedočili su da su ljudi s radnom obavezom bili plaćeni. Nekoliko svjedoka odbrane je svjedočilo da su potpisivali i vidjeli dokumente na osnovu kojih su plaćali ljude s radnom obavezom.¹⁸³⁷ Nekoliko svjedoka odbrane je svjedočilo da su oni ili njihovi rođaci bili plaćeni ili su primili neku vrstu naknade za posao koji su obavljali u sklopu obaveznog rada.¹⁸³⁸

798. Svjedok odbrane Dušan Gavrić svjedočio je da muslimanski radnici koji su imali radnu obavezu u Odžaku nisu bili plaćeni jer nije postojao niko ko bi im mogao platiti.¹⁸³⁹

799. Božo Ninković¹⁸⁴⁰ i Mirko Lukić¹⁸⁴¹ su svjedočili da su ljudi s radnom obavezom imali besplatan prevoz na posao i s posla. Perica Krstanović,¹⁸⁴² Simo Zarić,¹⁸⁴³ Mirko Pavić,¹⁸⁴⁴ svjedok DW 2/3¹⁸⁴⁵ i Dušan Gavrić¹⁸⁴⁶ svjedočili su da su ljudi na radnoj obavezi dobivali topli obrok. Prema svjedočenju Fadila Topčagića, civile koji su kopali rovove tretirali su na isti način kao i vojnike. Imali su istu hranu, obično konzerviranu, i čaj.¹⁸⁴⁷

(iii) Opasni uslovi

800. Više svjedoka koji su morali kopati rovove i raditi na drugim vojnim objektima u blizini ili na samoj liniji fronta bili su izloženi direktnoj puščanoj ili snajperskoj vatri, granatiranju i drugoj opasnoj vojnoj “razmjeni vatre.”¹⁸⁴⁸ Radnici su

¹⁸³⁵ Marko Kurešević, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 19.

¹⁸³⁶ Perica Krstanović, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 20.

¹⁸³⁷ Mirko Lukić, T. 12757-58; T. 12725-27; DP D22A/2, D22 B/2 i D22 E/2; Božo Ninković, T. 13400, DP D22/2E; Pelka Andrić, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 4-6; Nevenka Grbić, vanpretresni iskaz, T. 28-29, 39-40; Čedomir Simić, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 19.

¹⁸³⁸ Amir Nukić, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 8; Mijo Babić, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 6; svjedok DW 2/3, T. 14487; Nevenka Grbić, vanpretresni iskaz, T. 28; Muharem Bičakčić, vanpretresni iskaz, T. 87; Dario Radić, T. 15079.

¹⁸³⁹ Dušan Gavrić, T. 17331.

¹⁸⁴⁰ Božo Ninković, T. 13376, DP D114/1.

¹⁸⁴¹ Mirko Lukić, T. 12818-19, DP D114/1.

¹⁸⁴² Perica Krstanović, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 20.

¹⁸⁴³ Simo Zarić, T. 19536.

¹⁸⁴⁴ Mirko Pavić, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 31.

¹⁸⁴⁵ Svjedok DW 2/3, T. 14479-80.

¹⁸⁴⁶ Dušan Gavrić, T. 17330.

¹⁸⁴⁷ Fadil Topčagić, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 56.

¹⁸⁴⁸ Safet Dagović, T. 7192, T. 7194; Nusret Hadžijusufović, T. 6884; Kemal Mehinović, T 7402-03; svjedok C, T. 7910-12.

se često nalazili između dvije neprijateljske linije i bili izloženi unakrsnoj vatri.¹⁸⁴⁹ Esadu Dagoviću nisu dopuštali da se za vrijeme unakrsne vatre skloni.¹⁸⁵⁰

801. Nesrpski civili koji su obavljali prisilni rad u blizini linije fronta ranjavani su ili su ginuli.¹⁸⁵¹ Safet Dagović je svjedočio da je u Grebnicama Fuad Bobić, koji je radio s njim, teško ranjen u stomak i debelo meso.¹⁸⁵² Dževad Nukić, 19-godišnji Musliman, ubijen je iz vatrenog oružja u prisustvu svog oca dok je kopao rovove.¹⁸⁵³

802. Svjedoci odbrane svjedočili su da su civili koji su radili na liniji fronta mogli biti izloženi unakrsnoj vatri ili granatiranju. Komandant Antić je svjedočio da je postojala mogućnost da ljudi koji rade na liniji fronta budu izloženi unakrsnoj vatri ili minobacačkoj granati.¹⁸⁵⁴ Fadil Topčagić je svjedočio da je pucnjava s neprijateljskih položaja bila česta i da je bilo moguće da neko bude ranjen.¹⁸⁵⁵

803. Nekoliko svjedoka odbrane je svjedočilo da civili nisu radili dok je na liniji fronta trajala unakrsna vatra. Fadil Topčagić je svjedočio da bi vojnici, kada bi došlo do pucnjave, uzvratili vatru, a civili bi čekali da unakrsna vatra prestane.¹⁸⁵⁶ Prema svjedočenju Amira Nukića, civili nisu nikada radili za vrijeme borbenih operacija ili granatiranja njihovih položaja.¹⁸⁵⁷ Muharem Bičakčić je svjedočio da nije bilo pucnjave dok su vatrogasci kopali rovove.¹⁸⁵⁸ Svjedoci odbrane su svjedočili da nisu vidjeli da su stradavali civili.¹⁸⁵⁹

(d) Nacionalnost osoba na prisilnom radu

804. Više svjedoka optužbe svjedočilo je da su ogromnu većinu onih koji su bili prozvani da se jave na prisilni rad činili bosanski Muslimani i bosanski Hrvati.¹⁸⁶⁰ Svjedoci optužbe su svjedočili da su civili koji su morali da rade na liniji fronta uglavnom bili Muslimani, bilo je nekoliko Hrvata, dok Srbe nikada nisu vidjeli da

¹⁸⁴⁹ Svjedok M, T. 5050-51; svjedok L, T. 4286; Nusret Hadžijusufović, T. 6877, T. 6885, T. 6889-90.

¹⁸⁵⁰ Esad Dagović, T. 3924.

¹⁸⁵¹ Svjedok L, T.4287-88; svjedok M, T. 5120-22; Kemal Bobić, T. 11389-90.

¹⁸⁵² Safet Dagović, T. 7197.

¹⁸⁵³ Safet Dagović, T. 7202; Hasan Subašić, T. 10973.

¹⁸⁵⁴ Radovan Antić, T. 16771.

¹⁸⁵⁵ Fadil Topčagić, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 56.

¹⁸⁵⁶ Fadil Topčagić, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 56.

¹⁸⁵⁷ Amir Nukić, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 13.

¹⁸⁵⁸ Muharem Bičakčić, vanpretresni iskaz, T. 95, T. 104-106.

¹⁸⁵⁹ Fadil Topčagić, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 56.

¹⁸⁶⁰ Esad Dagović, T. 5892-95; svjedok L, T. 4277; svjedok M, T. 5041; Jelena Kapetanović, T. 10308; Ediba Bobić, T. 11388-89; Kemal Mehinović, T. 7397.

obavljaju tu vrstu posla.¹⁸⁶¹ Svjedok E, koji je radio kao kurir, dobio je 5-6 spiskova po 30 ljudi koje je morao pozvati na radni zadatak. Većina ljudi s tog spiska bili su Muslimani, a bilo je i nekoliko Hrvata.¹⁸⁶²

805. Svjedoci odbrane su svjedočili da se radna obaveza odnosila na svaku osobu koja nije bila mobilizovana i na sve nacionalnosti.¹⁸⁶³ Perica Krstanović,¹⁸⁶⁴ Čedomir Simić,¹⁸⁶⁵ Mirko Lukić,¹⁸⁶⁶ Marko Kurešević,¹⁸⁶⁷ Muharem Bičakčić¹⁸⁶⁸ i Velimir Maslić¹⁸⁶⁹ svjedočili su da su zaposleni u njihovim preduzećima pripadali svim nacionalnim grupama. Osim toga, nekoliko svjedoka odbrane je svjedočilo da su, dok su bili na radnoj obavezi, radili sa zaposlenima različite nacionalnosti.¹⁸⁷⁰

806. Nekoliko svjedoka odbrane svjedočilo je da su u nekoliko slučajeva radnici bili uglavnom nesrpske nacionalnosti. Komandant Antić je svjedočio da je deset radnika, određenih da pomognu graditi bunkere na liniji fronta, ali koji nisu upravljali kopačima, svi bili Muslimani.¹⁸⁷¹ Dušan Gavrić¹⁸⁷² i Simo Zarić¹⁸⁷³ svjedočili su da su Muslimani i Hrvati odvedeni u Odžak.

(e) Pravni osnov radne obaveze

807. Svjedoci odbrane svjedočili su da je radna obaveza bila utvrđena Zakonom o odbrani i dodatno definisana Uredbom o radnoj obavezi koju je 26. oktobra 1992. donijela Vlada Bosne i Hercegovine.¹⁸⁷⁴ Božo Ninković je svjedočio da su prema Zakonu o odbrani građani bili dužni izvršavati neke vojne obaveze, uključujući radnu obavezu. Zakon o odbrani i Krivični zakon predviđali su sankcije protiv pojedinaca koji izbjegavaju vojnu obavezu, uključujući radnu obavezu.¹⁸⁷⁵ Prema svjedočenju Blagoja Simića, ratni rasporedi su se odnosili na društvene i vojne funkcije, ovisno o odlukama Ministarstva odbrane i bili su u skladu sa zakonima koji su u to vrijeme bili

¹⁸⁶¹ Nusret Hadžijusufović, T. 6889-90; svjedok L, T. 4286; svjedok C, T. 7909.

¹⁸⁶² Svjedok E, T. 7673.

¹⁸⁶³ Mirko Lukić, T. 12723, DP D13/2; T. 12770, DP D85/1; Božo Ninković, T. 13465, DP D134/1; Slobodan Sjenčić, vanpretresni iskaz, T. 275; Lazar Mirkić, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 13 i 15.

¹⁸⁶⁴ Perica Krstanović, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 20.

¹⁸⁶⁵ Čedomir Simić, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 13-15; T. 18815-17.

¹⁸⁶⁶ Mirko Lukić, T. 12727, T. 12432, DP D22D/2, DP D125/1.

¹⁸⁶⁷ Marko Kurešević, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 19-20.

¹⁸⁶⁸ Muharem Bičakčić, vanpretresni iskaz, T. 85, T. 93, DP D81 A/1 i D81 B/1.

¹⁸⁶⁹ Velimir Maslić, T. 14164.

¹⁸⁷⁰ Nevenka Grbić, vanpretresni iskaz, T. 39; Ahmet Sehapović, vanpretresni iskaz, T. 120, 125; svjedok DW 3/3, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 24.

¹⁸⁷¹ Radovan Antić, T. 16772.

¹⁸⁷² Dušan Gavrić, T. 17365-66.

¹⁸⁷³ Simo Zarić, T. 19534.

¹⁸⁷⁴ Božo Ninković, T. 13569; Đorđe Tubaković, T. 17945.

na snazi. Ako osoba nije bila angažovana u aktivnoj vojnoj službi, bila bi raspoređena na radnu obavezu.¹⁸⁷⁶

808. U Bosni i Hercegovini je usvojeno nekoliko uredbi koje se tiču radne obaveze.¹⁸⁷⁷ Mirko Lukić je svjedočio da je Sekretarijat za narodnu odbranu u skladu s tim uredbama regulisao pitanje radne obaveze. Opštinska skupština, Krizni štab i Ratno predsjedništvo nisu bili ovlašteni mijenjati te propise.¹⁸⁷⁸ Božo Ninković je svjedočio da je Izvršni odbor Bosanskog Šamca donio odluku o organizovanom vršenju poljoprivrednih radova kojom je naloženo da poljoprivredne poslove obavljaju pojedinci koji nisu služili u vojsci ili policiji.¹⁸⁷⁹

(f) Dokazi o ulozi Kriznog štaba

809. Stevan Todorović je svjedočio da je radna obaveza bila pod nadležnošću Ministarstva odbrane Republike Srpske i da je isključivo ovlašćenje organizovanja radne obaveze na opštinskom nivou pripadalo Opštinskom sekretarijatu za narodnu odbranu. Načelnika sekretarijata za narodnu odbranu imenovao je¹⁸⁸⁰ i razriješavao¹⁸⁸¹ Krizni štab. Miloš Bogdanović i Božo Ninković, koji su sukcesivno bili sekretari za narodnu odbranu, bili su članovi Kriznog štaba u vrijeme kada su obavljali dužnost sekretara za narodnu odbranu.¹⁸⁸² Obojica su povremeno podnosili izvještaje Kriznom štabu.¹⁸⁸³

810. Stevan Todorović je svjedočio da su, premda Krizni štab nije mogao izdavati naloge za obavljanje radnih zadataka,¹⁸⁸⁴ preduzeća kojima je trebala radna snaga preko Kriznog štaba podnosila zahtjev Ministarstvu odbrane. Krizni štab bi najčešće izdavao saglasnost za takve zahtjeve.¹⁸⁸⁵

¹⁸⁷⁵ Božo Ninković, T. 13365-67.

¹⁸⁷⁶ Blagoje Simić, T. 12248-49.

¹⁸⁷⁷ Uredba o organizovanju i izvršavanju radne obaveze za potrebe odbrane koju je 8. juna 1992. donio predsjednik Vlade Srpske Republike BiH (DP D11/2) i Uredba o radnoj obavezi koju je Vlada Republike Bosne i Hercegovine donijela 26. oktobra 1992. (DP D84/3).

¹⁸⁷⁸ T. 12689.

¹⁸⁷⁹ Odluka od 10. septembra 1992., DP D92/1; T. 13370.

¹⁸⁸⁰ DP P86, Odluka Kriznog štaba od 8 juna 1992. o imenovanju sekretara Opštinskog sekretarijata za narodnu odbranu (imenovanje Bože Ninkovića); Stevan Todorović, T. 9175.

¹⁸⁸¹ DP P87, Odluka Kriznog štaba od 14. juna 1992. kojom se Miloš Bogdanović razriješava dužnosti sekretara za narodnu odbranu; Stevan Todorović, T. 9175.

¹⁸⁸² Stevan Todorović, T. 9175.

¹⁸⁸³ Stevan Todorović, T. 9177.

¹⁸⁸⁴ Stevan Todorović, T. 10088.

¹⁸⁸⁵ Stevan Todorović, T. 10256.

811. Više svjedoka odbrane je svjedočilo da je Odsjek Ministarstva odbrane u Bosanskom Šamcu, u koordinaciji s Izvršnim odborom, raspoređivao civile na njihovu radnu obavezu. Božo Ninković je svjedočio da bi direktori preduzeća predlagali organizacioni plan u ratnim uslovima, uključujući potrebni broj radnika i vrstu poslova, i da je te prijedloge trebao odobriti Izvršni odbor.¹⁸⁸⁶ Sekretarijat za privredu bi potom, na temelju svoje procjene potreba, tražio od Sekretarijata za odbranu da rasporedi ljude na radnu obavezu u dotična preduzeća.¹⁸⁸⁷ Zatim bi direktori uputili zahtjev Ministarstvu odbrane da se rasporede konkretni radnici.¹⁸⁸⁸ Mirko Lukić je svjedočio da je na osnovu Uredbe o organizovanju i provedbi radne obaveze za potrebe odbrane¹⁸⁸⁹ opštinska služba preko Izvršnog odbora morala uputiti zahtjev Ministarstvu odbrane da se tim osobama odredi radna obaveza.¹⁸⁹⁰ Slično su svjedočili Slobodan Sjenčić,¹⁸⁹¹ Čedomir Simić¹⁸⁹² i Lazar Mirkić.¹⁸⁹³

812. Dva svjedoka odbrane su svjedočila o učešću Kriznog štaba u procesu raspoređivanja na radnu obavezu. Božo Ninković je svjedočio da bi preduzeća podnosila zahtjev Izvršnom odboru da im se dodijele radnici, a da su ponekad neki zahtjevi "greškom" bili upućeni Kriznom štabu.¹⁸⁹⁴ Mirko Lukić je svjedočio da je Sekretarijat za narodnu odbranu, preko Kriznog štaba, imenovao koordinatore preduzeća koja su tražila ljude za rad da bi se zaštitila imovina tih preduzeća i osiguralo njihovo funkcionisanje u ratnim uslovima.¹⁸⁹⁵

813. Svjedok M je svjedočio da je Krizni štab bio spomenut na njihovim pozivima za radnu obavezu, ali da nikada nije bilo potpisa i da su Džemal Kapetanović i Božo Ninković ljudima okupljenim u zgradi SDK određivali radne zadatke. Radnicima su rekli da treba da rade za Republiku Srpsku.¹⁸⁹⁶ Nekoliko svjedoka odbrane je svjedočilo da je njihove pozive potpisivao Božo Ninković, sekretar za narodnu

¹⁸⁸⁶ Božo Ninković, T. 13387-88.

¹⁸⁸⁷ DP D78/1 A, B, C; zahtjev za radnu obavezu od 20. juna 1992; T. 13363-13364. Vidi i Mirko Lukić, T. 12814-12815, zahtjev koji je predsjednik Izvršnog odbora, Milan Simić, podnio Sekretarijatu odbrane za radnu obavezu Nikole Mikanovića, DP D112/1.

¹⁸⁸⁸ Božo Ninković, T. 13388-89.

¹⁸⁸⁹ DP D11/2.

¹⁸⁹⁰ Mirko Lukić, T. 12715-12716, DP D77/1; T. 12749.

¹⁸⁹¹ Slobodan Sjenčić, vanpretresni iskaz, T. 259-260.

¹⁸⁹² Čedomir Simić, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 18, T. 18818.

¹⁸⁹³ Lazar Mirkić, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 15.

¹⁸⁹⁴ Zahtjev Kriznom štabu za radnike u veterinarskoj stanici u Bosanskom Šamcu, DP D124/1; T. 13428-13429 i zahtjev Izvršnom odboru opštine Šamac za radne dozvole koji je podnio direktor preduzeća "Tekstilac", DP D125/1, T. 13431.

¹⁸⁹⁵ DP D12/2, T. 12719.

¹⁸⁹⁶ Svjedok M, T. 5059-60.

odbranu ili da su se njemu trebali javiti.¹⁸⁹⁷ Božo Ninković je potvrdio da je 8. juna 1993. potpisao odluku o raspoređivanju u radne vodove.¹⁸⁹⁸

814. Sekretarijat za narodnu odbranu je vodio evidenciju o ljudima koji su raspoređeni na radnu obavezu, o njihovom radnom mjestu i vrsti posla koji će obavljati. Kolege Đorđa Tubakovića bile su odgovorne za slanje ljudi.¹⁸⁹⁹ Činovnici i ostalo osoblje zaduženo za radne vodove¹⁹⁰⁰ nisu bili zaposleni u Ministarstvu odbrane, njihov koordinator je bio Dževad Čelić,¹⁹⁰¹ a plaćao ih je Izvršni odbor.

815. Dva svjedoka odbrane svjedočila su o odgovornosti za civile na radnoj obavezi. Božo Ninković je svjedočio da je komandant vojne jedinice bio odgovoran za ljude koji su radili u sklopu njegove jedinice. Komandant koji propusti preduzeti mjere kako bi zaštitio ljude pod svojom komandom snosio bi krivičnu odgovornost.¹⁹⁰² Komandant Antić je svjedočio da je bio zadužen za ličnu sigurnost ljudi koji su radili na liniji fronta i da je lično preduzeo mjere da osigura da ne budu izloženi opasnosti.¹⁹⁰³ Prema svjedočenju komandanta Antića, osoba koja je radnicima dala zadatak da kopaju rovove bila je odgovorna za njihovu sigurnost. Komandant Antić se "kao čovjek", a ne kao vojni komandant, lično smatrao odgovornim za sigurnost tih ljudi, jer po njegovom mišljenju to nije potpadalo pod odgovornost vojnih jedinica. Vojska je bila zadužena da brine o bezbjednosti pripadnika svojih jedinica.¹⁹⁰⁴

816. Božo Ninković je svjedočio da bi, u slučaju da se opštinski službenik ozlijedi vršeći radnu obavezu, odgovornost snosio Izvršni odbor. Opština bi bila odgovorna za ozljede koje su se desile kada su radnici punili vreće s pijeskom i odlagali ih na prostoru oko opštinske zgrade. Komandant te konkretne radne jedinice bi bio direktno odgovoran.¹⁹⁰⁵ U slučaju smrti lica na radu, trebalo je postupati u skladu s posebnom procedurom.¹⁹⁰⁶

¹⁸⁹⁷ Ahmed Šehapović (zvani Cifun), vanpretresni iskaz, T. 125-126; svjedok DW 2/3, T. 14485.

¹⁸⁹⁸ DP D57/1.

¹⁸⁹⁹ Đorđe Tubaković, T. 17945-46.

¹⁹⁰⁰ DP P39.

¹⁹⁰¹ Božo Ninković, T. 13490-41.

¹⁹⁰² Božo Ninković, T. 13398.

¹⁹⁰³ Radovan Antić, T. 16771.

¹⁹⁰⁴ Radovan Antić, T. 16803-04.

¹⁹⁰⁵ Božo Ninković, T. 13404-05.

¹⁹⁰⁶ Božo Ninković, T. 13392-93.

(g) Dokazi o ulozi optuženih(i) Blagoje Simić

817. Svjedokinja K i svjedok M svjedočili su da su, dok su bili na prisilnom radu, vidjeli Blagoja Simića u jednoj kući s bazenom.¹⁹⁰⁷ Blagoje Simić je svjedočio da nikada nije bio ni u kakvoj kući s bazenom u Odžaku i da ne zna ni da takva kuća postoji.¹⁹⁰⁸ Esad Dagović, Nusret Hadžijusufović i Ediba Bobić su svjedočili da su, dok su bili na prisilnom radu, vidjeli Blagoja Simića ispred Doma penzionera i zgrade Opštine.¹⁹⁰⁹

(ii) Miroslav Tadić

818. Nusret Hadžijusufović i Snježana Delić svjedočili su o učešću Miroslava Tadića u administrativnim poslovima vezanim za radnu obavezu. Dževad Čelić je rekao Nusretu Hadžijusufoviću da su se oni kojima je trebala pomoć u radu obraćali Miroslavu Tadiću, a on bi ih onda upućivao Dževadu Čeliću da odredi nekoliko ljudi za neki konkretan posao. Dževad Čelić i kurir Jusuf Subašić rekli su Nusretu Hadžijusufoviću da je Miroslav Tadić bio taj koji je donosio odluku.¹⁹¹⁰

819. Kada su Nusretu Hadžijusufoviću naredili da obavlja teške poslove u pogonu "Separacija" i nakon što je zatražio da ga oslobode te obaveze s obzirom na činjenicu da je invalid, Dževad Čelić mu je savjetovao da zatraži dozvolu od Miroslava Tadića.¹⁹¹¹

820. Dana 27. juna 1992., Snježana Delić se obratila Miroslavu Tadiću i zatražila pomoć da bude oslobođena prisilnog rada. Miroslav Tadić joj je objasnio da zbog toga što ima malodobnu djecu ne treba da ide na radnu obavezu. Rekao je da on lično nije u poziciji da odlučuje o tome, ali je intervenisao kod Sime Zarića da je oslobode radne obaveze.¹⁹¹²

821. Svjedoci odbrane su svjedočili da je štab Civilne zaštite bio smješten u zgradi Doma penzionera, gdje su se nalazili koordinatori za radnu obavezu. Velimir Maslić je svjedočio da su 1992. godine u prizemlju zgrade bile dvije kancelarije u kojima su

¹⁹⁰⁷ Svjedokinja K, T. 4942-45; svjedok M, T. 5140-41.

¹⁹⁰⁸ Blagoje Simić, T. 12324.

¹⁹⁰⁹ Esad Dagović, T. 3989; Nusret Hadžijusufović, T. 6937; Ediba Bobić, T. 11275.

¹⁹¹⁰ Nusret Hadžijusufović, T. 6919-20.

¹⁹¹¹ Nusret Hadžijusufović, T. 6929.

¹⁹¹² Snježana Delić, T. 6450-52.

radili Dževad Čelić i Kapetanović zvani Beg, lica koja su raspoređivala civile na radnu obavezu.¹⁹¹³ Slično su svjedočili i Željko Volašević,¹⁹¹⁴ Milka Petković¹⁹¹⁵ i Božo Ninković.¹⁹¹⁶

822. Svjedoci odbrane su svjedočili da je jedina telefonska linija u zgradi bila ona u štabu Civilne zaštite i da je ta linija korišćena za slanje poruka koje su se odnosile na raspoređivanje na radnu obavezu. Kada bi primili pozive u vezi s raspoređivanjem radnika na radnu obavezu, Ljubomir Vuković i Željko Volašević lično su morali sići da bi poruku prenijeli službenicima u prizemlju, obično g. Čeliću ili g. Mišiću.¹⁹¹⁷ Svetozar Vasović je svjedočio da od početka maja 1992. do otprilike 1993. godine, telefonske linije u Šamcu nisu funkcionisale.¹⁹¹⁸

823. Prema svjedočenju Miroslava Tadića, jedina veza između štaba Civilne zaštite i službe za raspoređivanje na radnu obavezu bila je činjenica da su se služili istom telefonskom linijom. Štab Civilne zaštite nije raspoređivao na zadatke ljude okupljene pred Domom penzionera. Ako je TO trebala nekog radnika, pripadnici štaba Civilne zaštite bi sišli i pitali povjerenike Dževada ili Debelog da li imaju raspoložive radnike.¹⁹¹⁹

824. Neki svjedoci odbrane su svjedočili da je štab Civilne zaštite povremeno tražio civile za određenu vrstu poslova.¹⁹²⁰ U tim slučajevima štab Civilne zaštite prvo je tražio odobrenje Sekretarijata za narodnu odbranu, pa zatim podnio zahtjev Kapetanoviću zvanom Beg i Dževadu Čeliću da im dodijele radnike.¹⁹²¹ Ista procedura je primjenjivana i kod potrebe za radnicima koji su trebali da donesu robu prema spisku trgovina.¹⁹²²

(iii) Simo Zarić

825. Nakon preuzimanja Odžaka, Savo Popović, član Kriznog štaba u Bosanskom Šamcu, bio je predsjednik Civilnog savjeta, a Simo Zarić je bio njegov zamjenik. Savo Popović bi informisao Krizni štab o radovima koje je trebalo obaviti u Odžaku,

¹⁹¹³ Velimir Maslić, T. 14152.

¹⁹¹⁴ Željko Volašević, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 35.

¹⁹¹⁵ Milka Petković, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 39.

¹⁹¹⁶ Božo Ninković, T. 13549-51.

¹⁹¹⁷ Ljubomir Vuković, T. 14600-01; Željko Volašević, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 36.

¹⁹¹⁸ Svetozar Vasović, T. 14963-64.

¹⁹¹⁹ Miroslav Tadić, T. 15421-22.

¹⁹²⁰ Željko Volašević, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 37, T. 17770-71.

¹⁹²¹ Ljubomir Vuković, T. 14606-07, T. 14669-70.

¹⁹²² Željko Volašević, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 37, T. 17770-71.

kao što su npr. popravak kuća, poljoprivredni radovi i slično, i zatražio bi pomoć Kriznog štaba. Krizni štab bi obično odgovorio pozitivno i uputio Savu Popovića na Opštinski sekretarijat za narodnu odbranu.¹⁹²³

826. Stevan Todorović je svjedočio da su nakon preuzimanja Odžaka, Simo Zarić i Savo Popović imali važnu ulogu u obnovi Odžaka i učestvovali su u raspoređivanju radnika za raščišćavanje i rekonstrukciju grada. U početku su bili neophodni vodoinstalateri, električari i radnici drugih specijalnosti. Krizni štab je bio informisan o potrebi za radnicima posebnih profila.¹⁹²⁴

827. Svjedok M je gotovo svakodnevno viđao Simu Zarića u Odžaku kako raznim osobama izdaje naredbe i uputstva i svjedok M je mislio da je Simo Zarić bio glavni u Odžaku. Simo Zarić je bio prisutan kada su radnicima ispred hotela dodjeljivani zadaci.¹⁹²⁵ Sestra Sime Zarića, Jelena, izdavala je zadatke koje je trebalo izvršiti u hotelu, a svjedok M smatra da je hotel bio pod vojnom upravom.¹⁹²⁶ Ostale radne zadatke je izdavao Stojan Blagojević.¹⁹²⁷ Jednom kada je radio u Odžaku, svjedoka M su odveli u hotel Simi Zariću koji mu je naredio da ode u Novi Grad i da pod nadzorom jednog policajca popravi liniju vodovoda.¹⁹²⁸

828. Dok je radila u Odžaku izvan zgrade MUP-a ili oko hotela, svjedokinja K je često viđala Simu Zarića. Svjedokinja K je jednom čula kako Simo Zarić nekom čovjeku iz rafinerije u Modriči nudi radnike. Ovaj je odgovorio da mu ne trebaju radnici i da bi Simo Zarić trebao "paziti šta radi da se jednog dana ne bi stidio".¹⁹²⁹

829. Esad Dagović, Safet Dagović i Nusret Hadžijusufović su svjedočili da su Simu Zarića viđali ispred Doma penzionera odnosno na mjestima gdje su bili na prisilnom radu.¹⁹³⁰

830. Dušan Gavrić¹⁹³¹ i sam Simo Zarić¹⁹³² svjedočili su da Simo Zarić nije učestvovao u upravljanju poslovima radne obaveze u Odžaku. Dušan Gavrić, kojeg su vojna uprava i civilne vlasti u Odžaku imenovale da obavlja poslove povjerenika

¹⁹²³ Stevan Todorović, T. 9178-80.

¹⁹²⁴ Stevan Todorović, T. 9180-81.

¹⁹²⁵ Svjedok M, T. 5092-94.

¹⁹²⁶ Svjedok M, T. 5153.

¹⁹²⁷ Svjedok M, T. 5154.

¹⁹²⁸ Svjedok M, T. 5093-96.

¹⁹²⁹ Svjedokinja K, T. 4656.

¹⁹³⁰ Esad Dagović, T. 5755; Safet Dagović, T. 7187; Nusret Hadžijusufović, T. 6936.

¹⁹³¹ Dušan Gavrić, T. 17353.

¹⁹³² Simo Zarić, T. 19594, T. 20044.

mjesne zajednice u Odžaku,¹⁹³³ izdavao je zadatke ljudima koje su dovodili na radnu obavezu u Odžak. Simo Zarić je svjedočio da nije imao nikakva ovlašćenja nad tim ljudima i da nije bio u poziciji da im izdaje bilo kakva naređenja, jer je to bilo izvan njegovih dužnosti i potrebe službe.¹⁹³⁴

831. Simo Zarić je svjedočio da su sve aktivnosti u Odžaku bile povezane s privredom i pod nadzorom Republike Srpske i izvršnih tijela opštine. Vojna komanda u Odžaku tijesno je saradivala s predsjednikom civilno-vojnog savjeta, Savom Popovićem.¹⁹³⁵

832. Safet Dagović je prisustvovao sastanku u "Spomen domu" koji je organizovao 4. odred i kojem su prisustvovali Muslimani i Hrvati s jedne, i vojska s druge strane. Simo Zarić, koji je tamo bio s drugim pripadnicima 4. odreda, objasnio je prisutnima da će, ako pristanu da uzmu oružje i pristupe vojsci Republike Srpske, dobiti određene privilegije i biti oslobođeni radne obaveze.¹⁹³⁶

833. Što se tiče incidenta vezanog za oslobađanje Snježane Delić radne obaveze, Simo Zarić je svjedočio da je razgovarao s Milošem Bogdanovićem koji je Simi Zariću objasnio da Stojan Blagojević nije ovlašćen da ikome određuje radnu obavezu. Simo Zarić je zamolio Bogdanovića da to kaže Blagojeviću, a kasnije je saznao da je Snježana Delić upućena na radnu obavezu.¹⁹³⁷

2. Zaključci

834. Pretresno vijeće se uvjerilo da su civile koji su se svakodnevno morali javljati ispred Doma penzionera i civile koji su bili zatočeni¹⁹³⁸ prisiljavali da kopaju rovove,¹⁹³⁹ grade bunkere,¹⁹⁴⁰ nose vreće s pijeskom ili željezničke pragove za izgradnju rovova¹⁹⁴¹ i utvrda¹⁹⁴² na liniji fronta. Dokazano je da ti radovi nisu

¹⁹³³ Dušan Gavrić je svjedočio da je zvanični dokument na osnovu kojeg je imenovan na tu dužnost izdalo Ministarstvo odbrane, Bosanski Šamac, a potpisao Božo Ninković (T. 17341-42).

¹⁹³⁴ Simo Zarić, T. 19535.

¹⁹³⁵ Simo Zarić, T. 19789.

¹⁹³⁶ Safet Dagović, T. 7232-34.

¹⁹³⁷ Simo Zarić, T. 19611-13.

¹⁹³⁸ Osman Jašarević, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 108.

¹⁹³⁹ Esad Dagović, T. 3923; svjedok L, T. 4281; svjedok M, T. 5042-43; Nusret Hadžijusufović, T. 6876, T. 6881-83, Safet Dagović, T. 7190-91, T. 7193, T. 7200, T. 7216; Kemal Mehinović, T. 7399-00, DP P9J.

¹⁹⁴⁰ Nusret Hadžijusufović, T. 6875; Kemal Mehinović, T. 7400.

¹⁹⁴¹ Esad Dagović, T. 5914; svjedok C, T. 7909.

obavljani dobrovoljno. Civile su prisiljavali da rade pod nadzorom naoružanih stražara¹⁹⁴³ koji su tukli i pucali u one koji bi pokušali pobjeći.¹⁹⁴⁴ Pretresno vijeće takođe prihvata da civili koje su prisiljavali da kopaju rovove i da rade na liniji fronta nisu bili plaćeni za svoj rad.¹⁹⁴⁵

835. Pretresno vijeće se uvjerilo da su civili na zadacima za vojne potrebe na liniji fronta radili u opasnim uslovima i bili izloženi velikom riziku da budu ranjeni ili ubijeni.¹⁹⁴⁶ Pretresno vijeće prihvata da su djela prisiljavanja civila da rade u po život opasnim okolnostima, izloženi tjelesnim i duševnim patnjama, suprotna obavezi humanog postupanja prema civilima iz Ženevskih konvencija i da predstavljaju surovo i nehumano postupanje. Pretresno vijeće se uvjerilo da su ti radni zadaci izdavani na diskriminatornoj osnovi i da dosežu nivo težine tražen za krivično gonjenje.

836. Pretresno vijeće prihvata argument odbrane da su neke vrste poslova, odnosno radne obaveze, dozvoljene prema međunarodnom humanitarnom pravu i da stoga ne predstavljaju progon. Civile su primoravali da obavljaju poljoprivredne radove u Bosanskom Šamcu, Zasavici, Novom Gradu, Pisarima i drugim susjednim selima, da sijeku drva, pripremaju hranu za vojsku ili za civile, rade na vodovodu, raščišćavanju i obnavljaju Odžak ili rade za državne firme.¹⁹⁴⁷ Iako civili nisu imali stvarni izbor da li da rade ili ne, ta vrsta radova je sama po sebi zakonita prema međunarodnom humanitarnom pravu i, ako ne postoje druge otežavajuće okolnosti, ne predstavlja progon. Nije utvrđeno van razumne sumnje da su uslovi pod kojima su ti radovi obavljani bili takvi da bi dosegli nivo surovog i nehumanog postupanja ili da su radni zadaci bili dovoljne težine da bi se na njima zasnovao progon.

837. Pretresno vijeće se uvjerilo da su civili nesrpske nacionalnosti bili podvrgnuti ponižavajućem prisilnom radu. Sulejmana Tihića su prisilili da mete ulicu ispred opštinske zgrade i zgrade SUP-a dok su tuda prolazili ljudi.¹⁹⁴⁸ Dragan Lukač je u

¹⁹⁴² Safet Dagović, T. 7190-91.

¹⁹⁴³ Esad Dagović, T. 3925; svjedok L, T. 4282; Nusret Hadžijusufović, T. 6876, T. 6881, T. 6886; Safet Dagović, T. 7201; Kemal Mehinović, T. 7398-99.

¹⁹⁴⁴ Svjedokinja G, T. 4091-92.

¹⁹⁴⁵ Esad Dagović, T. 3923; svjedok L, T. 4294; Nusret Hadžijusufović, T. 6926; Safet Dagović, T. 7198; Kemal Mehinović, T. 7402; svjedok C, T. 7913.

¹⁹⁴⁶ Safet Dagović, T. 7192, T. 7194; Nusret Hadžijusufović, T. 6884; Kemal Mehinović, T. 7401-03; svjedok C, T. 7910-12.

¹⁹⁴⁷ Perica Krstanović, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 21; Mirko Pavić, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 32; Dušan Gavrić, T. 17331-32; svjedok DW 3/3, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 24; Čedomir Simić, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 18-19.

¹⁹⁴⁸ Sulejman Tihić, T. 1414.

prisustvu dvije Bosanke morao da čisti jednu prostoriju pri čemu se osjetio poniženim.¹⁹⁴⁹ Ahmet Hadžialijagić je morao da mete ulicu ispred banke u kojoj je nekada bio direktor. Direktor tekstilne fabrike morao je da mete pogone šamačke tekstilne industrije.¹⁹⁵⁰ Pretresno vijeće se uvjerilo da su ti zadaci bili takve prirode da su stvarali osjećaj straha i podređenosti, što je mogao kod pomenutih osoba stvoriti osjećaj duševne patnje, predstavljalo poniženje njih i grupe kojoj su pripadali, pa su kao takvi predstavljali surovo i nehumano postupanje. Iako pojedini incidenti ponižavajućih radnih zadataka možda ne dosežu nivo težine koja je potrebna da bi se djelo okvalifikovalo kao progon, Pretresno vijeće prihvata da su ti zadaci bili dio obrasca usmjerenog protiv političkog i privrednog rukovodstva bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata. Pretresno vijeće se uvjerilo da ponižavajući zadaci dosežu težinu nivoa progona.

838. Pretresno vijeće prihvata da su bosanski Muslimani i bosanski Hrvati koji su prisiljavani da pljačkaju kuće svojih sugrađana koje su u nekim slučajevima dobro poznavali i izuzetno poštovali, bili podvrgnuti ponižavajućem postupanju.¹⁹⁵¹ Pretresno vijeće se uvjerilo da poniženje i duševna bol kojoj su bili izvrgnuti nesrpski civili prisiljeni da krađu dosežu težinu koja je potrebna da bi se takvo postupanje smatralo ponižavajućim. Međutim, Pretresno vijeće se nije uvjerilo da izvedeni dokazi van razumne sumnje pokazuju da je Krizni štab učestvovao u prisiljavanju civila da u okviru prisilnog rada pljačkaju.

839. Pretresno vijeće se nije uvjerilo da zadaci u sklopu prisilnog rada koje su izvršavali civili zatočeni u SUP-u, Bijeljini, Brčkom i Zasavici dosežu nivo progona. Iako su zatvorenike prisiljavali da peru i popravljaju automobile policajaca,¹⁹⁵² čiste prostorije¹⁹⁵³ i obavljaju druge slične poslove, Pretresno vijeće se nije uvjerilo da je to bio rad zabranjen na osnovu međunarodnog humanitarnog prava niti da su uslovi bili takvi da taj rad čine protivpravnim.

840. Pretresno vijeće prihvata da je Sekretarijat za narodnu odbranu Bosanskog Šamca odgovoran za uvođenje programa prisilnog rada i raspoređivanje civila na

¹⁹⁴⁹ Dragan Lukač, T. 1755-57.

¹⁹⁵⁰ Hajrija Drljačić, T. 8053-54.

¹⁹⁵¹ Nusret Hadžijusufović, T. 6923; svjedokinja K, T. 4634; svjedok M, T. 5056.

¹⁹⁵² Esad Dagović, T. 3987.

¹⁹⁵³ Esad Dagović, T. 3984; svjedok A, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 97.

prisilni rad.¹⁹⁵⁴ Utvrđeno je da je Sekretarijat za narodnu odbranu djelovao pod Kriznim štabom. Krizni štab je imenovao i razrješavao načelnika Sekretarijata za narodnu odbranu,¹⁹⁵⁵ a načelnik Sekretarijata za narodnu odbranu je bio *ex officio* član Kriznog štaba. Povremeno je Sekretarijat dostavljao izvještaje Kriznom štabu.¹⁹⁵⁶ U principu, Krizni štab je davao svoju opštu saglasnost na zahtjeve za obavljanje zadataka prisilnog rada.¹⁹⁵⁷

841. Svjedok odbrane, Božo Ninković, svjedočio je da je komandant vojne jedinice bio odgovoran za ljude u svojoj jedinici,¹⁹⁵⁸ a komandant Antić je svjedočio da je osjećao ličnu odgovornost za sigurnost ljudi koji su kopali rovove, ne kao dio svoje vojne odgovornosti, već kao svoju ljudsku odgovornost.¹⁹⁵⁹ Međutim, Pretresno vijeće smatra da konačna odgovornost za upućivanje ljudi na rad u opasnim uslovima počiva na onima koji su donijeli odluku da se civili šalju na liniju fronta, a ne na onima koji su zaduženi za neku konkretnu vojnu operaciju. Pretresno vijeće smatra da je Krizni štab, preko Sekretarijata za narodnu odbranu, bio u krajnjoj liniji odgovoran za sprovođenje programa prisilnog rada i upućivanje civila na rad u opasnim ili ponižavajućim uslovima.

¹⁹⁵⁴ Stevan Todorović, T. 9177; Mirko Lukić, T. 12814-15; DP D112/1; Ahmed Sehapović, vanpretresni iskaz, T. 125; svjedok DW 2/3, T. 14485.

¹⁹⁵⁵ DP P86; Stevan Todorović, T. 9174-75.

¹⁹⁵⁶ Stevan Todorović, T. 9177.

¹⁹⁵⁷ Stevan Todorović, T. 10256; DP D124/1, Zahtjev za raspoređivanje radnika pogrešno upućen Kriznom štabu, umjesto Izvršnom odboru (T. 13428-30).

¹⁹⁵⁸ Božo Ninković, T. 13397-98.

¹⁹⁵⁹ Radovan Antić, T. 16803-04.

XIV. PLJAČKANJE I OTIMANJE

A. Dokazi

1. Incidenti pljačkanja i otimanja

842. Odmah poslije preuzimanja vlasti 16. i 17. aprila 1992., u opštini Bosanski Šamac došlo je do rasprostranjenog pljačkanja. Svjedoci su svjedočili da je pljačkanja bilo u Bosanskom Šamcu¹⁹⁶⁰ i Odžaku,¹⁹⁶¹ kao i u Kornici,¹⁹⁶² Hrvatskoj Tišini, Novom Selu, Hrvatskoj Dubici, Zaszeci, Grebnicama, Tramošnici,¹⁹⁶³ Gornjim i Donjim Hasićima i Gornici.¹⁹⁶⁴

843. Esad Dagović,¹⁹⁶⁵ Dragan Lukač,¹⁹⁶⁶ Ediba Bobić¹⁹⁶⁷ i Snježana Delić¹⁹⁶⁸ svjedočili su da im je oteta lična imovina, pored ostalog automobili, nakit ili novac. Hasan Bičić,¹⁹⁶⁹ Muhamed Bičić,¹⁹⁷⁰ svjedok L,¹⁹⁷¹ svjedokinja K¹⁹⁷² i svjedok C¹⁹⁷³ svjedočili su, između ostalih, da im je u mjesecima nakon preuzimanja vlasti oduzeto pokućstvo. Kada bi protjeranim stanovnicima vratili stanove, nedostajao bi sav inventar domaćinstva, kućanski aparati, namještaj i druge stvari od vrijednosti,¹⁹⁷⁴ ili bi im imovina bila vraćena u lošem stanju.¹⁹⁷⁵

844. Svjedoci optužbe svjedočili su da osobama od kojih je zaplijenjena lična imovina nisu izdavane potvrde ni drugi dokumenti,¹⁹⁷⁶ niti se pravio ikakav popis

¹⁹⁶⁰ Ibrahim Salkić, T. 3240; Esad Dagović, T. 3956; Osman Jašarević, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 36.

¹⁹⁶¹ Svjedokinja K, T. 4642, Nusret Hadžijusufović, T. 6912; Simo Zarić, T. 19804.

¹⁹⁶² Svjedokinja K, T. 4634.

¹⁹⁶³ Nusret Hadžijusufović, T. 6893, T. 6912. Radnici su uvijek prvi ulazili u kuće, jer su se vozači plašili da bi u njima mogle biti postavljene mine, T. 6900.

¹⁹⁶⁴ Svjedok M, T. 5056.

¹⁹⁶⁵ Esad Dagović, T. 4015.

¹⁹⁶⁶ Dragan Lukač je svjedočio da je, dok je bio pritvoren u ćeliji u SUP-u, u stražnjem dvorištu vidio više očigledno zaplijenjenih civilnih automobila, među kojima i svoj. (T. 1772)

¹⁹⁶⁷ Ediba Bobić, T. 11277-78.

¹⁹⁶⁸ Snježana Delić, T. 6467.

¹⁹⁶⁹ Hasan Bičić, T. 2741; T. 2759-60.

¹⁹⁷⁰ Muhamed Bičić, T. 3039.

¹⁹⁷¹ Svjedok L, T. 4365-66.

¹⁹⁷² Svjedokinja K, T. 4750, T. 4756.

¹⁹⁷³ Svjedok C, T. 7942.

¹⁹⁷⁴ Svjedok M, T. 5254; Kemal Mehinović, T. 7513; svjedokinja G, T. 4104-05; svjedok O, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 61.

¹⁹⁷⁵ Jelena Kapetanović, T. 10344-46; Hajrija Drljačić, T. 8130.

¹⁹⁷⁶ Ibrahim Salkić, T. 3451; Muhamed Bičić, T. 3042; Esad Dagović, T. 3929, T. 4022; svjedok C, T. 7942; Snježana Delić, T. 6466-68; Dragan Lukač, T. 2101.

imovine u slučajevima kad su civili bili primoravani na pljačku.¹⁹⁷⁷ Kemal Mehinović je svjedočio da je Naser Sejdić, vojni policajac i kolega Kemala Mehinovića, napravio popis njegove čitave imovine, koji mu nisu dali vidjeti.¹⁹⁷⁸

845. Svjedok odbrane Ljubomir Vuković svjedočio je da je neposredno poslije evakuacije ljudi iz Bosanskog Šamca, Štab Civilne zaštite popisao i zapečatio sve napuštene stanove.¹⁹⁷⁹ Slična svjedočenja dali su i Mirko Lukić¹⁹⁸⁰ i Milka Petković¹⁹⁸¹.

846. Prodavnice, restorani, privatna preduzeća i drugi objekti u vlasništvu nesrpskog stanovništva bili su opljačkani, imovina iz njih bila je odnesena, i često su dolazili novi vlasnici, obično srpske nacionalnosti. Hasanu Bičiću¹⁹⁸² i Muhamedu Bičiću oduzeli su lokale. Uništili su im ili ukrali 150-160 automata za zabavne igre.¹⁹⁸³ Pljačkane su poslovne prostorije¹⁹⁸⁴ i kafici¹⁹⁸⁵. Oduzeta je jedna benzinska pumpa.¹⁹⁸⁶ Odnosila se roba iz fabrika.¹⁹⁸⁷

847. Svjedoci optužbe su svjedočili da su im u zatočeništvu oduzimali dragocjenosti koje su imali kod sebe, često uz upotrebu sile ili prijetnju silom. U zatočeništvu su Lugar i drugi pripadnici paravojnih snaga primorali Sulejmana Tihića,¹⁹⁸⁸ svjedoka Q,¹⁹⁸⁹ Muhameda Bičića¹⁹⁹⁰ i Hasana Bičića¹⁹⁹¹ da im predaju zlatan nakit ili novac u stranoj valuti. Ibrahim Salkić je svjedočio da je Cera od jednog zatvorenika, Omera Nalića, tražio DEM 5.000 da “kupi svoj život”. I od Ibrahima Salkića su tražili novac dok je bio u zatočeništvu. Pošto nije imao onoliko novca koliko su tražili, pretukli su ga.¹⁹⁹²

848. Više svjedoka svjedočilo je da su pripadnici paravojnih snaga od rođaka ili prijatelja pritvorenih osoba često tražili novac, prijeteći da će inače tu osobu ubiti.

¹⁹⁷⁷ Svjedokinja K, T. 4637, T. 4645; svjedok M, T. 5060.

¹⁹⁷⁸ Kemal Mehinović, T. 7512.

¹⁹⁷⁹ Ljubomir Vuković, T. 14617.

¹⁹⁸⁰ Mirko Lukić, T. 12840-41; DP D63/3; DP D90/1.

¹⁹⁸¹ Milka Petković, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 34.

¹⁹⁸² Hasan Bičić, T. 2759-60. Kad su Hasana Bičića selili iz jedne prostorije SUP-a u drugu, on je vidio gajbu viskija i kutiju s 50 pakli cigareta, na kojima su pisali ime njegove picerije i njegov nadimak.

¹⁹⁸³ Muhamed Bičić, T. 3038-39; Hasan Bičić, T. 2762.

¹⁹⁸⁴ Alija Fitozović, T. 8511.

¹⁹⁸⁵ Alija Fitozović, T. 8516.

¹⁹⁸⁶ Svjedokinja K, T. 4616-17.

¹⁹⁸⁷ Hasan Subašić, T. 10940; svjedok M, T. 5109-10.

¹⁹⁸⁸ Sulejman Tihić, T. 1434.

¹⁹⁸⁹ Svjedok Q, T. 11730.

¹⁹⁹⁰ Muhamed Bičić, T. 2935-36.

¹⁹⁹¹ Hasan Bičić, T. 2651-52.

Hasanu Bičiću su prijeli da će mu, ako ne nabavi novac, ubiti brata Muhameda, pa su ga vodili kod prijatelja i rođaka po gradu da traži novac.¹⁹⁹³ Brat Sulejmana Tihica je, preko bivšeg komšije Sulejmana Tihica, jednom pripadniku paravojnih snaga morao dati DEM 15.000 za njegovo oslobađanje, no Sulejman Tihic je ostao u pritvoru.¹⁹⁹⁴

849. Kemal Mehinović, svjedok E¹⁹⁹⁵ i svjedok A¹⁹⁹⁶ su prilikom hapšenja morali predati sve što su imali kod sebe i to im nikada nije vraćeno. Međutim, svjedoku Q su, kada su ga puštali, vratili najveći dio stvari koje su mu oduzeli prilikom hapšenja.¹⁹⁹⁷

2. Civili prisiljeni da pljačkaju

850. Svjedokinja K,¹⁹⁹⁸ Nusret Hadžijusufović,¹⁹⁹⁹ svjedok M²⁰⁰⁰ i Jelena Kapetanović²⁰⁰¹ svjedočili su da su ih u okviru prisilnog rada organizovano primoravali da pljačkaju privatne kuće u Bosanskom Šamcu, Odžaku, Zasavici i okolnim selima. Nusret Hadžijusufović morao je prikupljati i tovariti građevinski materijal iz dvorišta kuća u Hrvatskoj Tišini, Tramošnici i Odžaku, te ga isporučiti na željezničku stanicu "Agroprometa" u Bosanskom Šamcu, gdje su Sejkto Pašić i Pero Travorac popisivali tu robu. Obojica su radila za Miroslava Tadića i kancelarije su im bile u Domu penzionera.²⁰⁰² Nusret Hadžijusufović je u Odžaku morao plijeniti namještaj i ostali inventar iz napuštenih kuća.²⁰⁰³

851. Civili koji su bili prisiljeni da organizovano otimaju imovinu u okviru prisilnog rada svjedočili su da su od vozača koji su ih dovozili na mjesto koje je trebalo opljačkati, kao i od civila koji su pljačkali zajedno s radnicima, dobijali uputstva koje predmete da uzimaju.²⁰⁰⁴ Osobe na prisilnom radu pljačkale su zajedno s građanima i vojnicima srpske nacionalnosti.²⁰⁰⁵ Iako su kamioni u koje se tovarila opljačkana imovina imali oznake Vojske Republike Srpske i raznih društvenih

¹⁹⁹² Ibrahim Salkić, T. 3284-86.

¹⁹⁹³ Hasan Bičić, T. 2673-75. Vidi i Esad Dagović, T. 3927; Safet Dagović, T.7223-24; i Ibrahim Salkić, T. 3285-86.

¹⁹⁹⁴ Sulejman Tihic, T. 3840.

¹⁹⁹⁵ Svjedok E, T. 7407, T. 7677.

¹⁹⁹⁶ Svjedok A, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 61.

¹⁹⁹⁷ Svjedok Q, T. 11727-28.

¹⁹⁹⁸ Svjedokinja K, T. 4634.

¹⁹⁹⁹ Nusret Hadžijusufović, T. 6907-09, T. 6912-15, T. 6920-21.

²⁰⁰⁰ Svjedok M, T. 5056.

²⁰⁰¹ Jelena Kapetanović, T. 10311-12.

²⁰⁰² Nusret Hadžijusufović, T. 6905-09.

²⁰⁰³ Nusret Hadžijusufović, T. 6915.

²⁰⁰⁴ Nusret Hadžijusufović, T. 6919; svjedok M, T. 5053.

preduzeća kao što su “Budućnost” i “Meboš”, vojnici i vozači iz društvenih preduzeća često su pljačkali za vlastiti račun.²⁰⁰⁶ Plijen se tovario i u privatna vozila. Svjedok M je svjedočio da se plijen odvezio u preduzeća “Mladost” i “Tekstilac”.²⁰⁰⁷

852. Nusret Hadžijusufović je svjedočio o ulozi Miroslava Tadića u organizovanom pljačkanju putem prisilnog rada. Nusret Hadžijusufović je svjedočio da su mu kurir Dževad Čelić i civili koji su pljačkali zajedno s njim rekli da bi se oni kojima nešto treba obraćali Miroslavu Tadiću, koji bi ih, radi dodjele određenog broja radnika, uputio na Dževada Čelića.²⁰⁰⁸ Po riječima Nusreta Hadžijusufovića, slična je bila i procedura za raspodjelu drva za ogrjev koje se uzimalo iz muslimanskih kuća u Odžaku i dijelilo srpskim domaćinstvima u Bosanskom Šamcu. Dževad Čelić i osobe kojima je Nusret Hadžijusufović isporučio drva rekli su mu da bi im Miroslav Tadić, kad bi mu se obratili, izdao nekakav papir, poslije čega bi išli da im Dževad Čelić dodijeli izvjestan broj radnika. Vozači kamiona koji su isporučivali drva za ogrjev rekli su Nusretu Hadžijusufoviću da je Miroslav Tadić bio taj koji je izdavao naloge.²⁰⁰⁹ Jusuf Subašić, kurir, rekao je Nusretu Hadžijusufoviću da je odluke donosio Miroslav Tadić.²⁰¹⁰

853. Što se tiče raspodjele drva za ogrev, svjedok odbrane Mirko Lukić svjedočio je da je na zahtjev Izvršnog odbora Sekretarijat za privredu donio odluku o organizovanoj sječi i raspodjeli drva za ogrjev.²⁰¹¹ Drvo za ogrjev najprije je davano porodicama poginulih ili ranjenih vojnika i veterana, a ostatak je dijeljen svim nacionalnim grupama ravnopravno.²⁰¹² Miroslav Tadić je svjedočio da Nusretu Hadžijusufoviću nikada nije naredio da prikuplja drvo za ogrjev iz napuštenih sela i da ga nosi u skladišta u Šamcu. Tri žene iz Goranovića, kojima je Nusret Hadžijusufović isporučio drvo, nikada mu nisu tražile drvo za ogrjev.²⁰¹³

854. Svjedok M je svjedočio da su Stojan Blagojević i Pero Krstanović od Sime Zarića dobili naređenje da poskidaju radijatore i bakarne cijevi iz jedne muslimanske kuće i da su i njemu samom naredili da učestvuje u tome. Demontirali su radijatore,

²⁰⁰⁵ Svjedok M, T. 5071; svjedokinja K, T. 4634.

²⁰⁰⁶ Svjedok M, T. 5061-63; T. 5065.

²⁰⁰⁷ Svjedok M, T. 5060.

²⁰⁰⁸ Nusret Hadžijusufović, T. 6919.

²⁰⁰⁹ Nusret Hadžijusufović, T. 6896-99.

²⁰¹⁰ Nusret Hadžijusufović, T. 6920.

²⁰¹¹ DP D83/1.

²⁰¹² Mirko Lukić, T. 12763-65.

²⁰¹³ Miroslav Tadić, T. 15423-24.

stavili ih u kamion i dovezli pred kuću Fadila Topčagića.²⁰¹⁴ Fadil Topčagić je svjedočio da nikakvu instalaciju za centralno grijanje nije ni naručio ni primio, da takvu instalaciju nije vidio u dvorištu kuće svoje majke, te da je kuća njegove majke već imala ugrađen sistem za grijanje.²⁰¹⁵

855. I zatočenike su izvodili i primoravali na pljačku. Dok je bio pritvoren u SUP-u, od 8. jula do 5. novembra 1992. godine, Esada Dagovića su primoravali da pljačka i krađe.²⁰¹⁶ Pripadnici paravojnih snaga su ga povelu u pljačku kuće dr. Ante Majića.²⁰¹⁷ Jednom drugom prilikom, Pero Krstanović ga je poveo u pljačku kuće Aziza Hećimovića, a Rade zvani "Borovo" poveo ga je u pljačku kuće i radnje Muhameda Kubrića u Donjoj Mahali. Iz radnje je trebalo da uzmu ugalj i druge predmete, te da ih prenesu u garažu Radeta zvanog Borovo. Po preuzimanju vlasti u Odžaku, Esada Dagovića i druge zatvorenike vodili su u pljačku u Odžak.²⁰¹⁸

3. Nacionalnost građana čija je imovina opljačkana

856. Civili na prisilnom radu morali su pljačkati muslimanske i hrvatske kuće.²⁰¹⁹ Pljačkani su trgovinski i ugostiteljski objekti koji su pripadali Muslimanima i Hrvatima, dok su oni u vlasništvu Srba, uključujući i kafić "AS" u vlasništvu Miroslava Tadića, bili netaknuti i poslovali kao i prije.²⁰²⁰ Nesrpska privatna preduzeća su zaplijenjena.²⁰²¹ Oteta lična i poslovna imovina davana je Srbima.²⁰²²

4. Počinioci

857. Stevan Todorović²⁰²³ i Blagoje Simić²⁰²⁴ svjedočili su o učešću paravojnih snaga u otimanju automobila, zlatnog nakita i novca od civila u opštini Bosanski Šamac. Ibrahim Salkić je svjedočio da je u ranim jutarnjim časovima 17. aprila 1992.

²⁰¹⁴ Svjedok M, T. 5103-06.

²⁰¹⁵ Fadil Topčagić, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 69.

²⁰¹⁶ Esad Dagović, T. 3987.

²⁰¹⁷ Esad Dagović, T. 3947-49.

²⁰¹⁸ Esad Dagović, T. 3954-55.

²⁰¹⁹ Esad Dagović, T. 3950, T. 3955; svjedokinja K, T. 4644; svjedok M, T. 5053, i Jelena Kapetanović, T. 10311-13.

²⁰²⁰ Nusret Hadžijusufović, T. 6908-10.

²⁰²¹ Benzinska pumpa na kojoj je radio sin svjedokinje K, a koju je zaplijenio Crni, pripadala je jednom Muslimanu (T. 4617).

²⁰²² Kućica s duhanom koju je Nusret Hadžijusufović bio primoran opljačkati u katoličkom selu Tramošnica data je Srbima (T. 6914). Hajrija Drljačić je bila prisutna kada je majka Mileta "Pancira" ("Pancir" je bio Srbin) tražila da se izvjesne stvari opljačkaju iz jedne muslimanske kuće u Odžaku (T. 8080-81).

²⁰²³ Stevan Todorović, T. 9189-90, T. 9204.

²⁰²⁴ Blagoje Simić, T. 12453.

godine, Bosanski Šamac bio “preplavljen” vojnicima i muškarcima u maskirnim uniformama koji su pljačkali po gradu.²⁰²⁵

858. Dva pripadnika paravojnih snaga, od kojih su jednog zvali Tralja, prisilili su Esada Dagovića da im preda ključeve od automobila i saobraćajne isprave, zlatan nakit, novac, druge manje dragocjenosti, kao i džip Hasana Bičića.²⁰²⁶ U junu su pripadnici paravojnih snaga došli u kuću Safeta Dagovića i zatražili od njega i njegove majke da im predaju sav nakit i novac koji posjeduju.²⁰²⁷ Pripadnici paravojnih snaga Cera i Laki oteli su vozilo Edibe Bobić, prijeteći da će joj ubiti sina.²⁰²⁸ Svjedok O je u zatočeništvu vidio kako čovjek zvani Avram, koji je bio s “ljudima iz Srbije”, oduzima nakit od žena koje su tuda prolazile.²⁰²⁹ Pripadnici paravojnih snaga i 4. odreda prisilili su Esada Dagovića na pljačku imovine Muhameda i Hasana Bičića.²⁰³⁰

859. Svjedoci optužbe svjedočili su o učešću vojnika 4. odreda u pljačkanju.²⁰³¹ Esada Dagovića su na pljačku prisilili policajci i vojnici 4. odreda, među kojima su bili Pero Krstanović, policajac iz Novog Sela, i Rade zvani Borovo. Četvrti odred ili policija izdavali su vojnicima i policajcima potvrde da oteti ugalj smiju odnositi u kuće vojnika i policajaca.²⁰³² Svjedokinja K je svjedočila da su se, dok je ona bila prisiljena da pljačka u Odžaku, opljačkani predmeti tovarili u kamion koji je vozio Stojan Blagojević, vojnik 4. odreda, koji je sve to i organizovao.²⁰³³

5. Dokazi o ulozi Kriznog štaba

860. Pretresno vijeće je saslušalo svjedočenja o ulozi Kriznog štaba u organizaciji pljački. U Dokumentu 13 potpisnika kaže se sljedeće: “... uz blagoslov onih koji su ih doveli, kao i onih koji su ih poslali, oni [“srpski specijalci”] vrše nezapamćenu pljačku privatne i društvene imovine koja se na organizovan način prebacuje u Srbiju, a možda i u druge krajeve Jugoslavije. Njima se brzo priključuju “domaći kriminalci”

²⁰²⁵ Ibrahim Salkić, T. 3240; Osman Jašarević, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 36; svjedok O, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 19.

²⁰²⁶ Esad Dagović, T. 3928-29.

²⁰²⁷ Safet Dagović, T. 7224-25.

²⁰²⁸ Ediba Bobić, T. 11277-78.

²⁰²⁹ Svjedok O, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 25.

²⁰³⁰ Esad Dagović, T. 5846.

²⁰³¹ Esad Dagović, T. 3957, T. 5846, T. 5849; Nusret Hadžijusufović, T. 6910; svjedok N, T. 6362.

²⁰³² Esad Dagović, T. 3953-54.

²⁰³³ Svjedokinja K, T. 4644-45.

što ukupnu moralnu sliku ovog rata još više upotpunjuje i objelodanjuje.”²⁰³⁴ U istom dokumentu takođe piše da “civilne vlasti u režiji Predsjedništva i nekih članova vlade, donose odluku o angažovanju “dobrovoljaca” iz Srbije [...] Odlukom je definisana i cijena ratovanja, navodno 50.000 DM po jednom pripadniku pod uslovom ako osvoje Orašje i da se tamo pronađe bogat ratni plijen.”²⁰³⁵

861. Svjedok odbrane Savo Popović svjedočio je da je Dokument 13 potpisnika, koji je potpisalo 13 oficira 2. posavske brigade, pripremio Simo Zarić i da je taj dokument bio sračunat na to da se zada udarac civilnim vlastima i izvrši prevrat.²⁰³⁶

Svjedok odbrane Jovan Erletić svjedočio je da je Dokument 13 potpisnika potpisao zato što je od vojnika i lica u tehničkoj službi, gdje je služio kao pomoćnik komandanta za pozadinu, saznao za pljačke.²⁰³⁷

862. “Naredbom o preuzimanju robe oduzete ili preuzete iz zone ratnih dejstava i njenom uskladištenju u magacin D. D. ‘Bosanac’ i prostorije ‘Uniglasa’”, koju je Krizni štab izdao 24. aprila 1992. godine,²⁰³⁸ Krizni štab je ovlastio krizne štabove mjesnih zajednica da preuzimaju robu zaplijenjenu u zoni ratnih djejtava i obezbijede njeno skladištenje u navedenim magacinima. Stevan Todorović je potvrdio da je pečat na naredbi pečat Krzinog štaba.²⁰³⁹ Po njegovim riječima, Krizni štab je znao za otimačinu i vjerovatno ju je prešutno odobravao, s obzirom da nije preduzeo ništa da se ona zaustavi.²⁰⁴⁰

863. Svjedoci odbrane svjedočili su da je gornju naredbu od 24. aprila 1992. godine²⁰⁴¹ izdao Izvršni odbor s ciljem da se spriječi pljačka.²⁰⁴² Ovaj iskaz potkrijepilo je svjedočenje Stevana Todorovića, koji je u unakrsnom i ponovnom ispitivanju potvrdio da je cilj naredbe bio oduzeti robu od civila koji su je nezakonito prisvojili i staviti je u magacine dok se ne riješi pitanje vlasništva.²⁰⁴³ Uprkos onome

²⁰³⁴ “Informacija o nekim pojavama koje doprinose narušavanju morala među borcima i dovode do usložnjavanja bezbjednosno-političke situacije u okviru 2. posavske pješadijske brigade i opštine Šamac” (u daljem tekstu: Izvještaj trinaestorice potpisnika), DP P127, str. 2, par. 3.

²⁰³⁵ DP P127, str. 4, par. 2.

²⁰³⁶ T. 16297-301.

²⁰³⁷ Jovan Erletić, T. 19668.

²⁰³⁸ DP P88.

²⁰³⁹ Stevan Todorović, T. 9182.

²⁰⁴⁰ Stevan Todorović, T. 9188-89.

²⁰⁴¹ DP P88.

²⁰⁴² Mirko Lukić, T. 12700; Blagoje Simić, T. 12367-70.

²⁰⁴³ Stevan Todorović, T. 9834, T. 10209, T. 10212.

što piše u toj naredbi, prisvojena roba odnesena je u ZZ “Obudovac” i “Utvu” u Bosanskom Šamcu, a ne u DD “Bosanac” i “Uniglas”.²⁰⁴⁴

864. Roba uzeta iz fabrike namještaja “Budućnost” privremeno je uskladištena u Rumi u Srbiji, kako je ne bi oštetile granate.²⁰⁴⁵ Ova roba je zatim prodana za novac kojim su kupljene potrepštine. Stevan Todorović je rekao da su Krizni štab i, kasnije, Izvršni odbor znali da se namještaj odnosi. Roba je popisana, odnesena i prodana.²⁰⁴⁶ Fabrika namještaja “Budućnost” i roba koja se u njoj nalazila bila je vlasništvo Republike Srpske.²⁰⁴⁷ Robom u državnom vlasništvu raspolagali su državni organi, u ovom slučaju Izvršni odbor.²⁰⁴⁸

865. Svjedoci odbrane svjedočili su da su opštinske vlasti postupale u skladu sa zakonima koji su tada bili na snazi. U skladu s Uputstvom o sprovođenju uredbe o obaveznoj predaji ratnog plijena,²⁰⁴⁹ pokretna imovina i sredstva morala su se predati ovlašćenom opštinskom ili republičkom organu vlade Republike Srpske, na kome je bilo da obezbijedi skladišni prostor.²⁰⁵⁰ Mirko Lukić je svjedočio da je Sekretarijat za privredu bio obavezan vladinim uputstvom o obaveznoj predaji ratnog plijena. Ova roba je najprije skladištena u dva magacina u Šamcu, a zatim se, u skladu s odlukom redovnog ili vojnog suda, predavala opštini, gdje se popisivala i odatle nosila u republičke robne rezerve.²⁰⁵¹

866. Miroslav Tadić je svjedočio da je Izvršni odbor od Štaba civilne zaštite tražio da sastavi spisak napuštenih radnji i stanova. Izvršni odbor je osnovao i komisiju za popisivanje napuštene imovine. Popisi napuštene imovine dostavljani su Izvršnom odboru.²⁰⁵² Svjedoci odbrane svjedočili su da je Štab Civilne zaštite djelovao u skladu s uputstvima Sekretarijata za privredu i da su ta uputstva imala za svrhu da se sačuva kvarljiva ili opasna roba,²⁰⁵³ posebno u slučajevima kada su se njeni vlasnici nalazili van Bosanskog Šamca. Ljubomir Vuković je svjedočio da je, u skladu s uputstvima

²⁰⁴⁴ Mirko Lukić, T. 12700-01; Stevan Todorović, T. 9206, T. 9182.

²⁰⁴⁵ Stevan Todorović, T. 9204-05; Blagoje Simić, T. 12456-57.

²⁰⁴⁶ Stevan Todorović, T. 9205-06.

²⁰⁴⁷ Blagoje Simić, T. 12457.

²⁰⁴⁸ Čedomir Simić, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 11, 21; T. 18821.

²⁰⁴⁹ DP D102/1.

²⁰⁵⁰ Simo Zarić, T. 19787-88. Simo Zarić je svjedočio da nikad prije nije vidio to Uputstvo.

²⁰⁵¹ Mirko Lukić, T. 12793-94.

²⁰⁵² Miroslav Tadić, T. 15325.

²⁰⁵³ Slobodan Sjenčić je svjedočio da je Krizni štab zadužio Sekretarijat za privredu da donese uputstvo o evidenciji i popisivanju ratnog plijena. U skladu s tim uputstvom izvjesna preduzeća morala su prikupljati ratni plijen, uglavnom stoku i kvarljivu robu. Stoka se odvodila u poljoprivredna preduzeća i na farme u Zasavici, a roba u magacine društvenih preduzeća “Utva”, “Korpara” i “Sirovina produkt”. (Vanpretresni iskaz T. 264-265)

Miroslava Tadića, Štab Civilne zaštite radi sprečavanja pljačke vodio evidenciju robe nađene u preduzećima van Bosanskog Šamca ili u napuštenim preduzećima, pri čemu je polazio od kvarljive i opasne robe. Nakon što bi komisija sastavljena od iskusnih osoba napravila inventuru, roba se prevozila u magacine “Veleprometa” i “Bosanke”. U magacinima su se izdavale potvrde o primljenoj robi i po jedan primjerak nosio se u opštinu.²⁰⁵⁴ Slično je svjedočio i Željko Volašević.²⁰⁵⁵ Roba se popisivala i nosila u magacine, u čemu su pomagali radnici na pod radnom obavezom, koje su za to određivali Kapetanović zvaní Beg i Dževad Čelić, pošto bi prethodno dobili odobrenje Sekretarijata za odbranu.²⁰⁵⁶

867. Simo Zarić je svjedočio da se, od približno 20. aprila 1992. godine, roba opljačkana iz robnih kuća, poput tepiha, namještaja i drugog, tovarila u kamione i odvozila u pravcu Srbije. Ispred Stanice javne bezbjednosti u Bosanskom Šamcu, Stevan Todorović je kamionima izdavao dokumenta potrebna za prevoz robe. Simo Zarić je svjedočio da je vidio kako Stevan Todorović pozdravlja vozače ispred Stanice javne bezbjednosti, te da je čuo da Milan Simić izdaje dokumenta za zakonit prevoz izvjesne robe.²⁰⁵⁷ Na sličan način odvozila se i roba iz šamačkih preduzeća, na primjer namještaj iz fabrika “Budućnost” i “Užarija” i bojleri iz “Meboša”, sve dok Krizni štab u preduzećima nije imenovao koordinate, koji su bili u stanju da donekle spriječe odnošenje robe.²⁰⁵⁸

868. U vezi s razgovorima koje je Tužilaštvo obavilo sa Simom Zarićem,²⁰⁵⁹ a u kojima je on Krizni štab doveo u vezu s pljačkanjem, Simo Zarić je svjedočio da je pritom mislio na činjenicu da su Milan Simić, Stevan Todorović i Savo Popović, koji su možda bili umiješani u izvjesne kriminalne radnje, bili članovi Kriznog štaba, te da je on pod Kriznim štabom podrazumijevao ove osobe.²⁰⁶⁰

869. Privatni automobil koji je pripadao porodici Snježane Delić zaplijenio je Stojan Blagojević, vojnik 4. odreda, koji joj je izdao pismenu potvrdu Kriznog štaba s potpisom Blagoja Simića, u kojoj je stajalo da je automobil oduzet za potrebe Republike Srpske.²⁰⁶¹ Blagoje Simić je svjedočio da potpis na naredbi nije njegov i da

²⁰⁵⁴ Ljubomir Vuković, T. 14593-96.

²⁰⁵⁵ Željko Volašević, T. 17775.

²⁰⁵⁶ Željko Volašević, T. 17769-70.

²⁰⁵⁷ Simo Zarić, T. 19837-40.

²⁰⁵⁸ Simo Zarić, T. 19838.

²⁰⁵⁹ DP P141 i P142.

²⁰⁶⁰ Simo Zarić, T. 19846-49.

²⁰⁶¹ DP P 49 Nalog za rekviziciju od 27. juna 1992., broj 12/06/92; Snježana Delić, T. 6467.

je za rekvizicije u toku rata bilo odgovorno jedino Ministarstvo odbrane. Slično je svjedočio i Božo Ninković.²⁰⁶²

870. Kada je riječ o Odžaku, Simo Zarić je svjedočio da je u Odžaku bilo kako organizovane pljačke od strane civilnih vlasti, tako i pojedinačnih slučajeva pljačke.²⁰⁶³ Od policajaca na kontrolnim punktovima Simo Zarić je saznao da je neka roba iz Odžaka otišla u pravcu Krajine, uprkos tome što se roba iz Odžaka nije smjela iznositi bez potvrde vojnih vlasti. Bez obzira na propisanu proceduru, pokretna imovina se iznosila iz Odžaka, a ponekad su za to svoj potpis davali načelnik vojne uprave i predsjednik Civilno-vojnog savjeta Savo Popović.²⁰⁶⁴ Po riječima Sime Zarića, s organizovanom pljačkom u Odžaku bili su povezani Izvršni odbor Skupštine opštine Šamac i predsjednik Civilno-vojnog savjeta u Odžaku Savo Popović, koji je po prirodi svog posla izrazito blisko sarađivao s Milanom Simićem.²⁰⁶⁵ Slične iskaze o proceduri za prevoz robe iz Odžaka dali su i Mirko Pavić²⁰⁶⁶ i Dušan Gavrić.²⁰⁶⁷ Savo Popović je rekao da se roba nije mogla iznositi bez odobrenja vojne uprave.²⁰⁶⁸

871. Blagoje Simić je jedan od svjedoka odbrane koji su svjedočili da su civilne vlasti u cilju sprečavanja pljački preduzele izvjesne korake u okviru svojih ovlašćenja.²⁰⁶⁹ Krizni štab je imenovao koordinatora za pravosuđe u opštini i zatražio od Ministarstva odbrane da se iz vojske puste mobilisane sudije, kako bi se obezbijedilo normalno funkcionisanje sudstva. Krizni štab je takođe pomagao vojnim sudovima da funkcionišu kako treba.²⁰⁷⁰ Božo Ninković je svjedočio da su civilne vlasti tražile od komandanata vojnih jedinica da preduzmu mjere za suzbijanje kriminalnih aktivnosti svojih pripadnika.²⁰⁷¹ Prema iskazu Mirka Lukića, Izvršni odbor nije mogao preduzimati mjere u cilju hapšenja ratnih profitera, ali je 11. septembra 1992. izdao naredbu kojom se preduzećima zabranjuje kupovina stoke

²⁰⁶² Božo Ninković, T. 13491-93.

²⁰⁶³ Simo Zarić, T. 19804, T. 19828, T. 19845.

²⁰⁶⁴ Simo Zarić, T. 19538-39.

²⁰⁶⁵ Simo Zarić, T. 19845.

²⁰⁶⁶ Mirko Pavić, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 30.

²⁰⁶⁷ Dušan Gavrić, T. 17345-46.

²⁰⁶⁸ Savo Popović, T. 16424-25.

²⁰⁶⁹ Blagoje Simić, 12453; Čedomir Simić, T. 18866; Lazar Mirkić, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 21.

²⁰⁷⁰ Blagoje Simić, T. 12453-56; T. 12584.

²⁰⁷¹ DP D62/1, Zahtjev za preduzimanje mjera radi sprečavanja vršenja svih vidova kriminala od strane pripadnika Vojske, T. 13361.

nezakonog porijekla.²⁰⁷² U dva slučaja civilne vlasti su zatražile da se preduzmu mjere povodom pljački koje je počinila vojska.²⁰⁷³

872. Svjedoci odbrane Božo Ninković²⁰⁷⁴ i Lazar Mirkić²⁰⁷⁵ svjedočili su da je vojska bila obavezna preduzimati mjere za zaustavljanje pljački.

B. Zaključci

873. Pretresno vijeće prihvata da je odmah nakon nasilnog preuzimanja vlasti u Bosanskom Šamcu uslijedilo masovno pljačkanje od strane pojedinaca. Od građana su pljačkani automobili, novac i nakit.²⁰⁷⁶ Namještaj, kućanski aparati i lična imovina odnošeni su iz privatnih kuća i stanova.²⁰⁷⁷ Pljačkana je poslovna²⁰⁷⁸ i poljoprivredna imovina²⁰⁷⁹ u vlasništvu građana Bosanskog Šamca i okolnih sela. Nekad se otimalo uz upotrebu sile ili prijetnju silom.²⁰⁸⁰ Pljačkana je isključivo imovina u vlasništvu nesrpskog stanovništva.²⁰⁸¹ Ustanovljeno je da su u pljačkanju imovine nesrpskog stanovništva učestvovali paravojne snage,²⁰⁸² pojedini pripadnici 4. odreda,²⁰⁸³ policajci²⁰⁸⁴ i obični građani srpske nacionalnosti²⁰⁸⁵.

874. Premda je izvedeno mnoštvo dokaza o protivpravnom prisvajanju imovine, Pretresno vijeće se nije uvjerilo da je uloga Kriznog štaba u ovim događajima dokazana van razumne sumnje. Da bi dokazala da je Krizni štab bio umiješan u pljačkanje imovine nesrpskog stanovništva, optužba se poziva na Naredbu od 24. aprila 1992.²⁰⁸⁶ Tom naredbom Krizni štab je ovlastio krizne štabove mjesnih zajednica da preuzimaju robu oduzetu ili preuzetu iz zone ratnih dejstava i da

²⁰⁷² DP D113/1, Mirko Lukić, T. 12899, T. 12815.

²⁰⁷³ Blagoje Simić, T. 12329-31. Pismo upućeno predsjedniku republike, ministru odbrane generalu Mladiću, te komandantu 1. krajiškog korpusa, u kojem se traži da se preduzmu mjere radi sprečavanja krivičnih djela od strane pripadnika vojnih snaga (DP D62/1) i žali se na pljačkanje građana srpske nacionalnosti. Mirko Lukić je svjedočio da se o činjenici da pripadnici vojnih snaga sijeku šumu PIK-a govorilo na Izvršnom odboru i da je o tom problemu upućeno pismo komandantu 2. posavske brigade, 5. taktičke grupe, pukovniku Đurkiću (T. 12709-10).

²⁰⁷⁴ Božo Ninković, T. 13358-59.

²⁰⁷⁵ Lazar Mirkić, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 21.

²⁰⁷⁶ Hasan Bičić, T. 2741; Esad Dagović, T. 4015; Dragan Lukač, T. 1772; Ediba Bobić, T. 11277-78.

²⁰⁷⁷ Svjedok C, T. 7942; svjedok M, T. 5254; Muhamed Bičić, T. 3039; Kemal Mehinović, T. 7513.

²⁰⁷⁸ Hasan Bičić, T. 2759-60; Muhamed Bičić, T. 3038; svjedokinja K, T. 4616-17; Alija Fitozović, T. 8511, T. 8516-17.

²⁰⁷⁹ Svjedok L, T. 4365-66; svjedokinja K, T. 4750.

²⁰⁸⁰ Esad Dagović, T. 3927; Safet Dagović, T. 7223-25; Ibrahim Salkić, T. 3284-86.

²⁰⁸¹ Nusret Hadžijusufović, T. 6908; Esad Dagović, T. 3950; svjedokinja K, T. 4617; Hajrija Drljačić, T. 8080.

²⁰⁸² Stevan Todorović, T. 9189-90; Ediba Bobić, T. 11277-78; Safet Dagović, T. 7224.

²⁰⁸³ Svjedok N, T. 6362; Nusret Hadžijusufović, T. 6910.

²⁰⁸⁴ Esad Dagović, T. 3957.

²⁰⁸⁵ Svjedok M, T. 5071; Nusret Hadžijusufović, T. 6919.

obezbijede njeno skladištenje u magacinima DD “Bosanac” i prostorijama “Uniglasa” u Bosanskom Šamcu. Pretresno vijeće smatra da ova naredba ne dokazuje da je Krizni štab bio umiješan u protivpravno prisvajanje imovine. Osim toga, po riječima svjedoka optužbe koji su svjedočili da su u okviru prisilnog rada učestvovali u pljačkanju, roba se odvozila u neke druge magacine, a ne u one predviđene naredbom.²⁰⁸⁷ Premda su Stevan Todorović²⁰⁸⁸ i Simo Zarić²⁰⁸⁹ svjedočili da se roba iz fabrike namještaja “Budućnost” i iz robnih kuća odvozila iz Bosanskog Šamca u kamionima, vjerovatno u pravcu Srbije, ni jedan ni drugi svjedok nisu dali iskaz koji bi jednoznačno upućivao na umiješanost Kriznog štaba u protivpravno prisvajanje imovine.

875. Optužba tvrdi da su se pljačkanje i otimanje vršili organizovano u okviru prisilnog rada. Pretresno vijeće prihvata da su civili, koji su se radi obavljanja prisilnog rada svako jutro okupljali ispred zgrade mjesne zajednice, učestvovali u pljačkama, ali se nije uvjerilo da postoji dokaz koji bi jednoznačno upućivao na to da je to pljačkanje naredio Krizni štab. Svjedoci koji su bili prisiljeni da pljačkaju svjedočili su da su im u nekim slučajevima uputstva davali civili srpske nacionalnosti koji su pljačkali zajedno s njima, ili vozači koji su pljačkali za ličnu korist,²⁰⁹⁰ da je plijen često tovaren u privatna vozila²⁰⁹¹ i da nije bilo nikakve kontrole.²⁰⁹²

876. Pretresno vijeće prihvata svjedočenja svjedoka odbrane da je Krizni štab preduzeo neke mjere da zaštiti imovinu koju su porodice ostavile za sobom ili imovinu koja je bila u isključivom vlasništvu javnih preduzeća. U mjere kojima je trebalo suzbiti pljačke spadaju naredba kojom se preduzećima zabranjuje kupovina ukradene stoke i zahtjev za demobilizaciju sudija. Pored toga, s obzirom na svjedočenja više svjedoka odbrane, te svjedoka optužbe Stevana Todorovića, Pretresno vijeće se uvjerilo da je naredba Kriznog štaba od 24. aprila 1992. izdata radi sprečavanja nasumične pljačke.

²⁰⁸⁶ DP P88.

²⁰⁸⁷ Nusret Hadžijusufović je robu morao odnijeti u “Agropromet”, T. 6907-08. Svjedok M je svjedočio da je opljačkana roba odnesena u preduzeća “Mladost” i “Tekstilac”, T. 5060.

²⁰⁸⁸ Stevan Todorović, T. 9204-06.

²⁰⁸⁹ Simo Zarić, T. 19838-40. Što se tiče razgovora Tužilaštva sa Simom Zarićem, u kojima je Simo Zarić u vezi s pljačkom spominjao Krizni štab, on je svjedočio da se to odnosilo na Milana Simića, Stevana Todorovića i Savu Popovića (T. 19846-48). Kada je od Sime Zarića na suđenju zatraženo da potvrdi da li je još neko iz Kriznog štaba učestvovao u pljački, on to nije mogao potvrditi. (T. 19840).

²⁰⁹⁰ Nusret Hadžijusufović, T. 6919.

²⁰⁹¹ Svjedok M, T. 5061-63.

²⁰⁹² Svjedok M, T. 5065.

877. Pretresno vijeće je saslušalo svjedočenja prema kojima su nesrpski civili protjerivani iz svojih domova u Bosanskom Šamcu. Svjedoci optužbe svjedočili su da su nakon preuzimanja vlasti morali napustiti svoje domove, te da su se Srbi iz tog kraja, ili iz drugih dijelova zemlje, uselili u njihove stanove.²⁰⁹³ Pretresno vijeće napominje da ništa u Izmijenjenoj optužnici i pretpretresnom podnesku optužbe ne ukazuje na to da je namjera optužbe bila da protjerivanja tereti kao oblik pljačke. Pretresno vijeće stoga zaključuje da iskaze o protjerivanju kao obliku pljačke treba izuzeti, budući da oni prevazilaze obim Izmijenjene optužnice.

²⁰⁹³ Svjedokinja G, T. 4073; svjedokinja K, T. 4746-48; svjedok E, T. 7678; Safet Dagović, T. 7271; Esad Dagović, T. 4021; Hajrija Drljačić, T. 8064-73.

XV. DEPORTACIJA I PRISILNO PREMJEŠTANJE²⁰⁹⁴

A. Razmjene iz opštine Bosanski Šamac u Hrvatsku

1. Razmjena u Lipovcu 4./5. jula 1992.

878. Svjedok A je svjedočio da su zatvorenici koji su 4. jula 1992. trebali biti razmijenjeni u Lipovcu bili uglavnom Hrvati iz Hasića i Tišine i neki Muslimani iz Šamca. U autobuse su ukrcani u Šamcu, a u Lipovac su stigli noću. Razmjena je odgođena za sljedeći dan. Svjedok A je svjedočio da ga nisu pitali da li želi da bude razmijenjen. Svjedočio je da do 16. aprila 1992. uopšte nije imao namjeru da napusti Bosanski Šamac.²⁰⁹⁵

879. Hasan Bičić je svjedočio da su ljudi razmijenjeni toga dana u Lipovcu većinom bile starije osobe, žene i djeca. Neki su bili iz Bosanskog Šamca, no većina su bili Hrvati iz okolnih sela. Razmijenjeno je i desetak zatvorenika iz fiskulturne sale osnovne škole. Najprije su išli u Šid, a sljedećeg su dana razmijenjeni u Lipovcu. Kada su Hasana Bičića pred Pretresnim vijećem pitali da li je dobrovoljno napustio Bosanski Šamac, odgovorio je “od samog trenutka hapšenja više ništa nije bilo po mojoj vlastitoj volji”.²⁰⁹⁶

880. Svjedok O je svjedočio da je i on razmijenjen 5. jula 1992. u Lipovcu. Svjedočio je da ga nisu pitali da li želi da napusti Bosanski Šamac. Izjavio je i da u aprilu 1992., prije svog zatočenja u osnovnoj školi u Bosanskom Šamcu, nije imao namjeru da napusti Zasavicu.²⁰⁹⁷

2. Razmjena u Dragaliću 4. septembra 1992.

881. Dragan Lukač je svjedočio da je 4. septembra 1992. u Dragaliću razmijenjeno oko 70-80 nesrba iz Bosanskog Šamca. Iz Bosanskog Šamca su autobusom odvezeni u Bosansku Gradišku, pa zatim u Dragalić. Dok je autobus čekao u Bosanskoj Gradiški, stigla su još četiri autobusa s ljudima koji su trebali biti razmijenjeni.²⁰⁹⁸

²⁰⁹⁴ Sljedeći odjeljak se isključivo bavi konkretnim elementima deportacije i protupravnog premještanja kao opštim traženim elementima iz člana 5 (d) i (h) Statuta koji su navedeni ranije u tekstu (par. 36-52).

Izrazi “deportacija” i “protivpravna deportacija” korišteni su naizmjenično, bez razlike u značenju. Isto se odnosi na izraze “premještanje” i “prisilno” ili “protivpravno” premještanje.

²⁰⁹⁵ Svjedok A, T. 10766, T. 10768, T. 10771.

²⁰⁹⁶ Hasan Bičić, T. 2749, T. 2756-57.

²⁰⁹⁷ Svjedok O, T. 11917; izjava na osnovu pravila 92bis, par. 59.

²⁰⁹⁸ Dragan Lukač, T. 1800.

Dragan Lukač je svjedočio da je njega i još trojicu zatvorenika Svetozar Vasović pitao da li žele da budu razmijenjeni i “naravno da smo rekli da želimo”.²⁰⁹⁹ Opisao je svoju želju da bude razmijenjen kao “normalnu ljudsku potrebu” nakon svega što je iskusio; rekao je da bi “svako u takvim okolnostima bio sretan da iz svega toga izađe i da ode na slobodu”. Da nije bilo događaja od 17. aprila 1992., ostao bi u Bosanskom Šamcu. Nikada nisu tražili da potpiše izjavu da dobrovoljno napušta Bosanski Šamac.²¹⁰⁰

882. Slično tome, Dragan Delić je svjedočio da ga nisu pitali da li želi da bude razmijenjen.²¹⁰¹ Muhamed Bičić je svjedočio da su vojnici UNPROFOR-a, “ili šta je već bilo”, bili prisutni.²¹⁰² Snježana Delić i svjedok Q takođe su bili razmijenjeni tog dana. Snježana Delić je svjedočila da nije bilo drugog načina da se normalizuje život njene djece, njenog muža i nje same u gradu Bosanskom Šamcu.²¹⁰³ U vrijeme razmjene svjedok Q je bio zatočen u TO-u.²¹⁰⁴

3. Razmjena u Dragaliću 5. novembra 1992.

883. Esad Dagović je svjedočio da ga nisu pitali da li želi da bude razmijenjen. Bio je "prisiljen" da ide u razmjenu.²¹⁰⁵ Svjedočio je da su se na putu za Dragalić autobusi zaustavili u Zasavici gdje je ušlo nekoliko žena, djece i starijih osoba.²¹⁰⁶ Među tim nesrbima iz Zasavice bila je svjedokinja K koja je u svom iskazu rekla da je tražila da bude razmijenjena u Zasavici jer je bila teško zlostavljana.²¹⁰⁷

884. I Jelena Kapetanović je bila razmijenjena tog dana u Dragaliću. Predstavnik UNPROFOR-a ju je pitao da li želi da bude razmijenjena na dobrovoljnoj osnovi ili bi više voljela da se vrati u Bosnu. Rekao joj je da će, ako se vrati u Bosnu, biti slobodna i ići u Šamac. Prema riječima Jelene Kapetanović, to bi značilo “slobodu u okviru logora Šamac, logično je da sam jedva čekala da idem na onu suprotnu stranu

²⁰⁹⁹ Dragan Lukač, T. 1792; Svetozar Vasović je svjedočio da je informisao ljude koji su trebali da budu razmijenjeni da se, ako žele, mogu vratiti. Među onima koji su to učinili bili su Mladen Borbeli, Stipe Vuković i Ivica Kikić (T. 14984-85, T. 14989-90), Mato Marošević, Alojz Balog, Ivan Lonac, i Alija Ćosić (Mladen Borbeli, T. 14733). Mladen Borbeli je svjedočio da je Miroslav Tadić rekao ljudima koji su trebali da budu razmijenjeni da to ne moraju prihvatiti i da mogu ići kući, T. 14732.

²¹⁰⁰ Dragan Lukač, T. 1814, T. 2100.

²¹⁰¹ Dragan Delić, T. 6706.

²¹⁰² Muhamed Bičić, T. 3074.

²¹⁰³ Snježana Delić, T. 6400, T. 6475.

²¹⁰⁴ Svjedok Q, T. 11769-72.

²¹⁰⁵ Esad Dagović, T. 5792, T. 5917-20.

²¹⁰⁶ Esad Dagović, T. 4010.

²¹⁰⁷ Svjedokinja K, T. 4958. Svjedokinja K je jednom prilikom rekla da je razmijenjena 5. novembra 1992. (T. 4723), a drugi put da je razmijenjena 7. novembra 1992. (T. 4958). Jednom prilikom je izjavila da nije tražila da bude razmijenjena (T. 4912), a drugi put da je tražila da bude razmijenjena (T. 4958).

gdje mi je familija i moj muž. Ja sam rekla da idem u Hrvatsku”.²¹⁰⁸ Izjavila je i da niko iz Bosanskog Šamca nije mogao da ide dobrovoljno i da je "jedini put u slobodu vodio preko razmjene."²¹⁰⁹

885. Jelena Kapetanović je svjedočila da je u tu razmjenu bilo uključeno oko 100 osoba, žena i djece, muškaraca i starijih muškaraca, a broj koji je prešao u Hrvatsku morao je odgovarati broju ljudi koji su ušli u Bosnu i Hercegovinu. Predstavnici UNPROFOR-a, MKCK-a, HVO-a i HV-a bili su prisutni u Dragaliću.²¹¹⁰

4. Razmjena u Dragaliću 24. decembra 1992.

886. Svjedok C je svjedočio da su ljudi razmijenjeni 24. decembra 1992. u Dragaliću svi bili zatvorenici, i to ne samo iz Šamca, već i iz okolnih sela. Svjedok C je svjedočio da ga nisu pitali da li želi da bude razmijenjen, a ni Miroslav Tadić, niti iko drugi u ime Komisije za razmjenu nije s njim razgovarao o tome da li želi da ode.²¹¹¹

5. Razmjena u Lipovcu 29./30. januara 1993.

887. Nusret Hadžijusufović je svjedočio da su građani Bosanskog Šamca i neki zatočenici iz Batkovića razmijenjeni 30. januara 1993. u Lipovcu. Svjedočio je da je razmijenjen za jednog Srbina, "skoro kao zarobljenik za zarobljenika", dok civili nisu bili razmijenjeni već su samo prelazili na drugu stranu. Nusret Hadžijusufović je svjedočio da nikada ne bi otišao iz Bosanskog Šamca da su uslovi bili drugačiji i da nije bilo prisilnog rada.²¹¹²

6. Razmjena u Dragaliću 15./16. juna 1993.

888. Ibrahim Salkić je svjedočio da je u toj razmjeni razmijenjeno oko 150 do 170 nesrpskih civila iz dva autobusa. Bili su to zatvorenici iz zatočeničkih objekata u Bosanskom Šamcu i drugi Muslimani i Hrvati koji nisu bili zatočeni. Autobusi su vozili iz Šamca, preko Crkvine, u Dragalić. Kad su Ibrahima Salkića pitali u sudnici da li je učestvovao u odluci da bude razmijenjen, odgovorio je: "Poslije toga svega što čovjek propati, pa stvarno bi bilo krajnje [...] nekulturno – pitati čovjeka da li vi to

²¹⁰⁸ Jelena Kapetanović, T. 10353-54.

²¹⁰⁹ Jelena Kapetanović, T. 10297.

²¹¹⁰ Jelena Kapetanović, T. 10353. Vidi i Esad Dagović, T. 4009.

²¹¹¹ Svjedok C, T. 7937-39.

²¹¹² Nusret Hadžijusufović, T. 6965-67, T. 6972.

želite ili ne. To je bio jedini izlaz da spasim glavu, jer ja nikakvog drugog rješenja nisam imao osim te razmjene." Pored toga, Ibrahim Salkić je svjedočio da mu je Stevan Todorović prije razmjene prijetio i rekao mu da se ne smije vratiti sa linije razmjene. Ibrahim Salkić je rekao da iz Šamca nikada ne bi otišao da nije bilo rata i da ga nikada ne bi dobrovoljno napustio.²¹¹³

7. Razmjena u Dragaliću 24. decembra 1993.

889. Ediba Bobić je svjedočila da je otišla u Crveni krst u Bosanskom Šamcu i dala upisati svoje ime i ime svog sina Bedrudina na spisak za razmjenu.²¹¹⁴ Svi koji su razmijenjeni bili su Hrvati i Muslimani, a izvjestan broj ih je bio zatočen u Zasavici.²¹¹⁵ Rekla je da je to odlučila jer su svi Muslimani i Hrvati u Bosanskom Šamcu živjeli teško i svake noći su očekivali da će im se nešto loše desiti. Svjedočila je i da je njen sin bio teško bolestan, a svakodnevno je morao da ide na radnu obavezu.²¹¹⁶

890. Hajrija Drljačić je svjedočila da su tokom te razmjene nesrpski civili iz Bosanskog Šamca i Zasavice prešli na hrvatsku stranu. Hajrija Drljačić je izjavila: "Očekivali smo da idemo na slobodu jer nismo imali nikakvu slobodu tamo gdje smo živjeli". Prije izbijanja oružanog sukoba u aprilu 1992. nikada nije željela da napusti Bosanski Šamac. Svjedočila je da nikada ne bi otišla s tog područja da muslimanskom i hrvatskom stanovništvu nisu bili nametnuti takvi uslovi koji su uključivali premlaćivanja i hapšenja.²¹¹⁷

891. Razmjene nesrpskih civila u Dragaliću održane su i 19. septembra 1992.,²¹¹⁸ 7. oktobra 1992.,²¹¹⁹ i 7. januara 1993.²¹²⁰

B. Razmjena iz Batkovića u Hrvatsku 20. februara 1993. ili približno tog datuma

892. Dana 20. februara 1993. ili približno tog datuma, svjedok N i svjedok E razmijenjeni su u Lipovcu.²¹²¹ Zajedno s njima razmijenjeno je oko 50 drugih

²¹¹³ Ibrahim Salkić, T. 3439-41, T. 3449-50.

²¹¹⁴ Ediba Bobić, T. 11344.

²¹¹⁵ Ediba Bobić, T. 11289-90.

²¹¹⁶ Ediba Bobić, T. 11282.

²¹¹⁷ Hajrija Drljačić, T. 8124-28.

²¹¹⁸ Hajrija Drljačić, T. 8172-75.

²¹¹⁹ Jelena Kapetanović, T. 10424-28; Miroslav Tadić, T. 15452.

²¹²⁰ Miroslav Tadić, T. 15496.

zatvorenika iz Batkovića za 32 vojnika sa Pala.²¹²² Svjedok N je svjedočio da je bio sretan što je stavljen na spisak za razmjenu, jer "samo je želja bila jača od svega da se pređe na slobodnu teritoriju".²¹²³ Bili su prisutni predstavnici međunarodnih organizacija i TV stanica.²¹²⁴

893. Svjedok E je svjedočio da je htio da bude razmijenjen. Međutim, rekao je da prije aprila 1992. nije želio da napusti Bosanski Šamac. Da nije bilo rata, hapšenja, premlaćivanja i drugih oblika zlostavljanja, on ne bi otišao.²¹²⁵

C. Premještanje civila unutar Bosne i Hercegovine

1. Premještanje iz Bosanskog Šamca u Dubicu 25./26. maja 1992.

894. Osman Jašarević je svjedočio da je 25./26. maja 1992. godine 100 zatočenika, uglavnom Hrvati, te nešto Muslimana iz Bosanskog Šamca i okolnih sela, razmijenjeni za Srbe iz Dubice. Samo mali broj Hrvata i Muslimana razmijenjeni su kao ratni zarobljenici. Prije razmjene, zatočenike su držali u srednjoj školi u Bosanskom Šamcu. Razmjena je izvršena preko rijeke, iz Zasavice u Dubicu. Razmijenjene osobe prebačene su u grupama od po približno petoro na drugu stranu rijeke. Osman Jašarević je svjedočio da su ga predstavnici MKCK-a u srednjoj školi u Bosanskom Šamcu pitali da li želi da bude razmijenjen.²¹²⁶ Predstavnici MKCK-a su mu rekli da je ratni zarobljenik.²¹²⁷ Kad je davao izjavu, nije bio prisutan nijedan predstavnik lokalnih Srba, osim stražara koji su bili na metar udaljenosti od njega. Osmanu Jašareviću je, prije nego što su ga kamionom odveli na mjesto razmjene, Stevan Todorović rekao da treba da pristane da bude razmijenjen, jer će u protivnom biti ubijen.²¹²⁸

²¹²¹ Svjedok N, T. 6168; D30/3, spisak ljudi iz sabirnog centra Batković koji su trebali biti razmijenjeni, 20. februar 1993. Svjedok N je prepoznao neka imena s tog dokaznog predmeta.

²¹²² Svjedok E, T. 7731, T. 7807.

²¹²³ Svjedok N, T. 6279-80. Nije jasno naznačio da li je dobrovoljno razmijenjen.

²¹²⁴ Svjedok E, T. 7807.

²¹²⁵ Svjedok E, T. 7731-32.

²¹²⁶ Osman Jašarević, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 119-120 ("samo nas petoricu su vodili kao 'ratne zarobljenike'"); T. 10532-33, T. 10538.

²¹²⁷ Osman Jašarević, T. 10537.

²¹²⁸ Osman Jašarević, T. 10572-75.

2. Premještanje iz Bosanskog Šamca u Zasavicu u septembru 1992.

895. Jelena Kapetanović je svjedočila da su je 7. septembra 1992. u Zasavicu doveli Naser Sejdić i njegova patrola. U Zasavici je ostala od početka septembra 1992. do razmjene 5. novembra 1992.²¹²⁹ Izjavila je da je stalno morala biti u Zasavici i da je na injekcije odlazila samo u pratnji naoružanog stražara.²¹³⁰

896. Svjedokinja K je izjavila da su je 7. septembra 1992. trojica muškaraca, od kojih je jedan bio policajac, odveli u Zasavicu. Svjedočila je da su tada tamo u napuštenim kućama bile smještene uglavnom žene, Hrvatice i Muslimanke, dok su njihovi muževi bili zatočeni u Bosanskom Šamcu ili bili razmijenjeni. U Zasavici su bile i majke s djecom i starije osobe.²¹³¹

897. Svjedokinja K je svjedočila da su Zasavicu mogli napuštati samo radi odlaska na posao, da su ih čuvali stražari i da su se kontrolni punktovi nalazili na oba izlaza iz sela. Izjavila je i da im je rečeno da je okolno područje minirano.²¹³²

898. Miroslav Tadić je svjedočio da je u maju 1992. oko 100 ljudi poslano u Zasavicu, uglavnom starijih muškaraca i žena; bili su smješteni u kuće u kojima je već bilo ljudi, ili su bili smješteni u napuštene i prazne kuće. Miroslav Tadić je svjedočio da ne zna ko je naredio premještanje u Zasavicu, ali da je to učinjeno zato što je to bilo hrvatsko područje na kojem nije bilo granatiranja. Svjedočio je da su imali kompletna domaćinstva s vrtovima, peradi i svinjama. U to su vrijeme živjeli bolje od prosjeka.²¹³³

3. Premještanje iz Bosanskog Šamca u Crkvinu u maju 1992.

899. Velimir Maslić je svjedočio da je u maju 1992. policija odvela jednu grupu od 100 ili 150 ljudi, uglavnom Muslimana i Hrvata, u Dom kulture u Crkvini. Tamo su ostali pet-šest dana da bi potom bili vraćeni.²¹³⁴

²¹²⁹ Jelena Kapetanović, T. 10299, T. 10303-04, T. 10334-36; vidi i Naser Sejdić, T. 17537.

²¹³⁰ Jelena Kapetanović, T. 10330.

²¹³¹ Svjedokinja K, T. 4692-700.

²¹³² Svjedokinja K, T. 4701.

²¹³³ Drugi razgovor Tužilaštva s Tadićem, str. 12-18.

²¹³⁴ Velimir Maslić, T. 14220-21.

4. Premještanje iz Bosanskog Šamca preko Pelagićeva, Batajnice i Pala u Sarajevo u maju 1992.

900. Izet Izetbegović je svjedočio da od svog hapšenja u Bosanskom Šamcu, te prilikom premještanja na razna druga mjesta, dok na kraju nije završio u Sarajevu, nije mogao uticati na svoje kretanje.²¹³⁵

D. Dobrovoljnost razmjena

901. Optužba tvrdi da neke osobe koje su razmijenjene nikada nisu pitali da li žele da budu razmijenjene (pominje se Dragan Delić, svjedok A i svjedok C).

902. Tadićeva odbrana tvrdi da su svi oni koji su trebali biti razmijenjeni, na liniji razmjene morali izjaviti da li žele da pređu na drugu stranu (Dragan Lukač, svjedok M i Svetozar Vasović). Odbrana nadalje tvrdi da je izbor postojao i da je bio stvaran, da se radilo o prijedlogu, a ne o prijetnji ili kazni. Tadićeva odbrana tvrdi da su motivi za razmjenu nesrpskih civila bili strah od rata, spajanje porodica i želja da se bore na suprotnoj strani.²¹³⁶

903. Svjedok DW 8/3 je svjedočio da je trebao biti razmijenjen tokom razmjene u Lipovcu 29. i 30. januara 1993., dok je bio zatočen u Batkoviću. Kad je na mjestu razmjene došao na njega red da pređe na drugu stranu, rekao je Miroslavu Tadiću da ne želi ići u razmjenu. Miroslav Tadić mu je odgovorio "ako nećeš, ostani u autobusu, a ako ćeš da ideš, onda idi". Svjedok DW 8/3 je takođe svjedočio da su on i drugi zatvorenici u Batkoviću znali da se oni koji ne žele da idu vraćaju kući. Međutim, izjavio je da nije bilo mnogo onih koji su se vratili, a među povratnicima su bili Safet Hasanefendić, Mijo Radić i jedan mladić kojeg poznaje samo iz viđenja.²¹³⁷

904. Petar Karlović, svjedok odbrane Sime Zarića, svjedočio je da nesrbi iz Bosanskog Šamca nisu imali izbor osim da odu ili su bili prisiljeni da idu.²¹³⁸

905. Miroslav Tadić je svjedočio da je bilo nužno da ti ljudi odu, a ta je nužnost bila posljedica rata, granatiranja, ekonomske situacije, razdvojenosti porodica i

²¹³⁵ Izet Izetbegović, T. 2386.

²¹³⁶ Tadićeva završna riječ, T. 20588-89.

²¹³⁷ Svjedok DW 8/3, T. 17827-28.

²¹³⁸ Petar Karlović, T. 18445. Svjedok odbrane Veselin Blagojević svjedočio je da Srbi nisu razmijenjivani na osnovu tog sistema razmjena, T. 14063.

potrebe za boljim liječenjem. Rekao je, međutim, da ta nužnost ni u kom slučaju nije bila posljedica diskriminacije na nacionalnoj osnovi.²¹³⁹

906. Miroslav Tadić je svjedočio da nije bila stvar Komisije za razmjenu da ljude ispituje da li žele preći na drugu stranu. Izjavio je da su ih dovodili na liniju razdvajanja zato što je njihova rodbina tražila da budu razmijenjeni. Izjavio je da rodbina nikako nije mogla da shvati da neki ne žele preći. Zbog toga je Komisija za razmjenu nakon nekog vremena morala te ljude dovesti na liniju razdvajanja da bi svojoj rodbini mogli reći da ne žele preći.²¹⁴⁰

E. Dokazi o ulozi Kriznog štaba

907. Mirko Lukić je svjedočio da je Krizni štab bio ovlašten da vrši razmjenu zatočenih.²¹⁴¹ Međutim, Simeon Simić je izjavio da se Krizni štab nije bavio razmjenama, osim što je 2. oktobra 1992. izvršio kandidovanje i imenovao Komisiju za razmjenu.²¹⁴² Prema njegovim riječima, Krizni štab nikada nije ni raspravljao ni donosio odluke o pitanjima vezanim za prisilno uklanjanje nesrpskih građana iz njihovih stanova u Šamcu.²¹⁴³ Rekao je da je predsjednik Komisije s vremena na vrijeme dolazio kako bi Krizni štab obavijestio o radu Komisije.²¹⁴⁴

908. Simeon Simić je svjedočio da je Krizni štab napisao pismo Saveznom izvršnom vijeću u Beogradu u kojem je stajalo da "Krizni štab naše opštine stalno pokušava da putem dogovora riješi problem zatočenih Srba i u tom smislu nudili smo razmjenu".²¹⁴⁵ Blagoje Simić je svjedočio da je Krizni štab raspravljao o tom pismu koje je nazvano "vapajem za pomoć zatočenim Srbima" u Odžaku.²¹⁴⁶

909. Simo Zarić je svjedočio da je prije razmjene 25. i 26. maja 1992. u Dubici informisao Krizni štab o svom prvom razgovoru s Ivanom Čukićem u vezi s razmjenom svjedoka Q i drugih. Kad je stigao, u prostoriji se nalazilo nekoliko članova Kriznog štaba i to Blagoje Simić, Milan Simić, Simeon Simić, Božo

²¹³⁹ Miroslav Tadić, T. 15504-08.

²¹⁴⁰ Miroslav Tadić, T. 15492.

²¹⁴¹ Mirko Lukić, T. 12919.

²¹⁴² Mirko Lukić, T. 13046; P83, Odluka o imenovanju Komisije za razmjenu zarobljenih lica od 2. oktobra 1992.

²¹⁴³ Simeon Simić, T. 13119.

²¹⁴⁴ Simeon Simić, T. 13044-46.

²¹⁴⁵ T. 1355-61, gdje se u T. 1360 pominje DP P99, pismo u vezi sa situacijom u kojoj se nalaze Srbi u Odžaku od 17. maja 1992. U pismu stoji da naponi Kriznog štaba u Bosanskom Šamcu da se Srbi razmijene nisu urodili plodom.

²¹⁴⁶ Blagoje Simić, T. 12382-83.

Ninković, Savo Popović i Stevan Todorović. Najprije je razgovarao s predsjednikom, Blagojem Simićem. Simo Zarić je svjedočio da je znao da većina članova Kriznog štaba nema ništa protiv razmjene "svih za sve".²¹⁴⁷

910. Velimir Maslić, koji je postao predsjednik Komisije za razmjenu u Bosanskom Šamcu,²¹⁴⁸ svjedočio je da nikada nije odlazio u Krizni štab, Ratno predsjedništvo ili Skupštinu opštine da traži dozvolu za razmjene, ali je kao predstavnik lokalnog Crvenog krsta imao obavezu da o tim stvarima obavijesti Izvršni odbor Skupštine opštine.²¹⁴⁹

F. Dokazi o ulozi optuženih

1. Blagoje Simić

(a) Općenito

911. Stevan Todorović je svjedočio da je Blagoje Simić pogledao neke spiskove koje je Miroslav Tadić pripremio za razmjene i da se Blagoje Simić u vezi s tim konsultovao s Miroslavom Tadićem.²¹⁵⁰

912. Sulejman Tihić je izjavio da su namjere Blagoja Simića da se riješi nesrpskog stanovništva čak i prije preuzimanja vlasti u Bosanskom Šamcu bile očigledne kada je na sastanku u zgradi Skupštine opštine u Bosanskom Šamcu neposredno prije preuzimanja objavio da Orašje i Odžak treba da postanu hrvatske opštine, Gradačac muslimanska opština, a Bosanski Šamac srpska opština. Prema riječima Sulejmana Tihića, Blagoje Simić je na tom sastanku rekao: "Ostavljam ja vama vrijeme da vi to odlučite, ali ako ne odlučite, Srbi će znati šta će preduzeti."²¹⁵¹

913. Izet Izetbegović je svjedočio da je Blagoje Simić na istom sastanku rekao: "[...] da ako se ne složimo sa konceptom [reorganizacije opština] da će Srbi upotrijebiti silu" te da je "JNA na našoj strani, imamo naoružanje i ako ne pristanete na te pregovore, izgubićete sve".²¹⁵²

²¹⁴⁷ Simo Zarić, T. 19506-07.

²¹⁴⁸ P83, Odluka o imenovanju Komisije za razmjenu zatvorenika od 2. oktobra 1992. godine.

²¹⁴⁹ Velimir Maslić, T. 14242, T. 14259.

²¹⁵⁰ Stevan Todorović, T. 9165-66.

²¹⁵¹ Sulejman Tihić, T. 1346-47.

²¹⁵² Izet Izetbegović, T. 2244-45.

914. Simeon Simić je svjedočio da Krizni štab nikada nije raspravljao ni donosio oduke o pitanjima koja se tiču prisilnog iseljavanja nesrpskih stanovnika iz njihovih stanova u Šamcu i da Blagoje Simić nikada nije zagovarao takve ideje.²¹⁵³

915. Ediba Bobić je svjedočila da ju je Blagoje Simić, kada je s njim razgovarala o svojoj razmjeni: “Gospođo, zašto vi idete iz Bosanskog Šamca? Proći će ovo sve. Sve će da bude u redu.”²¹⁵⁴

916. Blagoje Simić je svjedočio da je postupak razmjene bio pod kontrolom Ministarstva pravde i službi bezbjednosti na terenu, i vojne i policijske, i da on lično nije odlučivao ko može da bude razmijenjen.²¹⁵⁵ Izjavio je i da je u opštini Šamac razmijenjeno samo tri posto stanovnika.²¹⁵⁶

917. Miroslav Tadić je svjedočio da Blagoje Simić i on nikada nisu službeno razgovarali o razmjenama. Kad bi Blagoje Simić pitao kako ide, Miroslav Tadić bi mu odgovorio da premda nailaze na teškoće, stvari ipak funkcionišu.²¹⁵⁷

918. Simeon Simić je svjedočio da se Blagoje Simić nikada nije zalagao za ideju prisilnog iseljavanja nesrpskih stanovnika iz njihovih stanova u Šamcu.²¹⁵⁸

(b) Premještanje nesrpskih civila u Dubicu 25./26. maja 1992.

919. Što se tiče razmjene 25./26. maja 1992. u Dubici, Blagoje Simić je znao da ju je organizovao Međunarodni crveni krst. Smatra da je razmijenjeno 100 osoba na srpskoj i 100 na hrvatskoj strani, te tvrdi da bez odobrenja svih službi bezbjednosti, civilnih i vojnih, i sve tri zaraćene strane ne bi bilo moguće provesti razmjene.²¹⁵⁹ Svjedočio je i da mu je poznat dokazni predmet P99 (dopis od 17. maja 1992. koji govori o situaciji u vezi sa Srbima u Odžaku) koji je sastavila stručna služba Skupštine opštine. Izjavio je da potpis na dokumentu liči na njegov potpis te da je o tom dokumentu na sjednicama raspravljao s drugim članovima Kriznog štaba. Smatrali su ga vapajem za pomoć koju treba pružiti zatočenim Srbima.²¹⁶⁰

²¹⁵³ Simeon Simić, T. 13119.

²¹⁵⁴ Blagoje Simić, T. 11283.

²¹⁵⁵ Blagoje Simić, T. 12449-52.

²¹⁵⁶ Blagoje Simić, T. 12589-92.

²¹⁵⁷ Miroslav Tadić, T. 15536-37.

²¹⁵⁸ Simeon Simić, T. 13119.

²¹⁵⁹ Blagoje Simić, T. 12314-15.

²¹⁶⁰ Blagoje Simić, T. 12382-83.

920. Blagoje Simić je svjedočio da je Krizni štab predložio republičkoj komisiji da učestvuje u procesu razmjene, kako bi se razmijenili Srbi zatočeni u Odžaku. Izjavio je da je razmjena definisana sporazumom koji su u Ženevi i Budimpešti potpisale sve tri zaraćene strane pod pokroviteljstvom MKCK-a i da je u sporazumu bila odredba koja kaže da sve tri strane moraju postići konsenzus po pitanju kada će se vršiti razmjene. Rekao je da je odluka o tome za koga treba da budu razmijenjeni Srbi iz Odžaka spadala u nadležnost Komisije za razmjenu u sklopu Ministarstava pravde sve tri strane. Rekao je i da je Krizni štab htio da Srbi iz Odžaka budu pušteni bez ikakve razmjene i da su svi ti ljudi htjeli da odu.²¹⁶¹

2. Miroslav Tadić

(a) Općenito

921. Miroslav Tadić je svjedočio da su vojna i civilna Komisija za razmjenu dale u razmjenu ukupno oko 1100 osoba koje su napustile Šamac, dok je u Šamac stiglo oko 1100 ili 1080 osoba. Svjedočio je, takođe, da je među onima koji su napustili Šamac bilo znatno manje Srba nego nesrba.²¹⁶²

922. Miroslav Tadić je izjavio da je organizovao razmjene mnogih zatvorenika iz Bosanskog Šamca hrvatske i muslimanske nacionalnosti.²¹⁶³ Slično tome, Ediba Bobić je svjedočila da je Miroslav Tadić bio glavna osoba zadužena za razmjene.²¹⁶⁴ Vaso Antić je svjedočio da je znao da se organizuju razmjene kojima rukovodi Miroslav Tadić,²¹⁶⁵ a Svetozar Vasović je svjedočio da je na razmjenama radio Miroslav Tadić.²¹⁶⁶

923. Miroslav Tadić je svjedočio da prije 2. oktobra 1992. nije formalno postojala komisija za razmjenu, "al' s obzirom da sam ja najviše radio na tim poslovima, izgledao sam kao da sam ja nekakav predsjednik komisije".²¹⁶⁷

924. Velimir Maslić je svjedočio da su u praksi Miroslav Tadić i on radili u Komisiji za razmjenu u Bosanskom Šamcu od njenog osnivanja 2. oktobra 1992.²¹⁶⁸

²¹⁶¹ Blagoje Simić, T. 12599-600.

²¹⁶² Miroslav Tadić, T. 15504-07.

²¹⁶³ Miroslav Tadić, T. 15754.

²¹⁶⁴ Ediba Bobić, T. 11282.

²¹⁶⁵ Vaso Antić, T. 18659-60.

²¹⁶⁶ Svetozar Vasović, T. 14979-80. Vidi i svjedoka DW 1/3, T. 14793. Svjedok DW 1/3 je takođe svjedočio da su tokom juna 1992. on i Miroslav Tadić dva do tri puta sedmično razgovarali o razmjenama, T. 14795.

²¹⁶⁷ Miroslav Tadić, T. 15399.

925. Miroslav Tadić je svjedočio da kod tih razmjena nije imao odriježene ruke i ograničavala ga je hrvatska strana koja je bila dio pregovaračkog tima, tako da se ništa nije moglo učiniti bez postizanja sporazuma. Svjedočio je i da su ograničavajući faktori bili i policija i vojska koje su morale dati odobrenje. Da je imao odriježene ruke, odjednom bi razmijenio sve zatvorenike i tako okončao posao.²¹⁶⁹

926. Ljubomir Vuković je izjavio da je prvih ratnih mjeseci Miroslav Tadić bio predsjednik komisije za razmjene;²¹⁷⁰ nedugo zatim mu je Miroslav Tadić rekao da je tu ulogu preuzeo Velimir Maslić, sekretar Crvenog krsta i rukovodilac Službe za socijalni rad. Ljubomir Vuković je svjedočio da je Miroslav Tadić uvijek odlazio Velimiru Masliću na pregovore u vezi s razmjenama. Ljubomir Vuković je nekoliko puta čuo kako Miroslav Tadić kaže Velimiru Masliću da druga strana traži tu i tu osobu i nudi tu i tu osobu.²¹⁷¹ Ljubomir Vuković je izjavio da je Miroslav Tadić četiri do pet puta morao da ide na razne konsultacije i pregovore u vezi sa svakom pojedinom razmjenom.²¹⁷²

927. Milutin Grujičić, koji je 29. maja 1992. imenovan za predsjednika Komisije za razmjenu zarobljenika 1. krajiškog korpusa,²¹⁷³ svjedočio je da se sastao s Velimirom Maslićem i Miroslavom Tadićem i da su se složili da će civilna Komisija za razmjenu razgovarati s drugom stranom o spajanju porodica i prelasku civila, dok se vojna komisija bavila razmjenom zarobljenika.²¹⁷⁴ Milutin Grujičić je izjavio i da su na njegov zahtjev Velimir Maslić i Miroslav Tadić od Ministarstva pravde Republike Srpske dobili propusnice i dozvole da se kreću po zoni 1. krajiškog korpusa i po čitavoj Republici Srpskoj.²¹⁷⁵ Milutin Grujičić je izjavio i da su Miroslav Tadić ili Velimir Maslić ponekad u pratnji Komisije za istočnu Bosnu odlazili po ljude koji su trebali biti razmijenjeni i izjavio da je saradnja vojne komisije za razmjenu s Velimirom Maslićem i Miroslavom Tadićem bila korektna i uspješna.²¹⁷⁶

²¹⁶⁸ Velimir Maslić, T. 14260-61.

²¹⁶⁹ Miroslav Tadić, T. 15536.

²¹⁷⁰ Miroslav Tadić je svjedočio da je nakon jula 1992. službeno osnovana Komisija za razmjenu i, iako on do tada nije bio predsjednik Komisije za razmjenu, izgledalo je kao da je predsjednik budući da je obavljao glavninu posla, T. 15399-401.

²¹⁷¹ Ljubomir Vuković, T. 14625.

²¹⁷² Ljubomir Vuković, T. 14634.

²¹⁷³ D169/3, Naređenje Komande 1. Krajiškog korpusa od 29. maja 1992. o razmjeni zatvorenika.

²¹⁷⁴ Milutin Grujičić, T. 16104.

²¹⁷⁵ Milutin Grujičić, T. 16104-05; DP D175/3, dopis predsjednika, Milutina Grujičića, kapetana 1. klase od 12. novembra 1992., upućen Komisiji za razmjenu ratnih zarobljenika 1. krajiškog korpusa koji sadrži imena članova Komisije koji u toj opštini rade na razmjenama.

²¹⁷⁶ Milutin Grujičić, T. 16117-18. Vidi i Velimir Maslić, T. 14277-78.

928. Simeon Simić je svjedočio da su Velimir Maslić i Miroslav Tadić bili članovi civilne komisije za razmjenu, osnovane 2. oktobra 1992., i da su bili zaduženi za razmjenu zarobljenih i drugih lica. Koliko se sjeća i na osnovu onog što je saznao iz razgovora s Velimirom Maslićem,²¹⁷⁷ vršili su i razmjene zarobljenih vojnika. Simeon Simić je svjedočio da su za razmjenu vojnika trebali dozvolu vojske, odnosno policije ako se radilo o osobama koje je zatočila policija.²¹⁷⁸

(b) Razmjena u Dubici 25./26. maja 1992.

929. Što se tiče razmjene u Dubici 25./26. maja 1992, Božo Ninković je rekao da je Krizni štab, da bi dobio informacije o tome koliko je Srba bilo zatočeno u Odžaku u maju 1992., imenovao Miroslava Tadića, koji je bio iz Novog Grada, Simu Zarića iz Trnjak Zorice i Božu Ninkovića iz Donje Dubice, da sastave spiskove tih ljudi.²¹⁷⁹ Božo Ninković je svjedočio da je ta radna grupa bila privremenog karaktera i da su taj spisak sastavili na temelju podataka dobivenih od članova porodica tih Srba. Nakon što su spiskovi sastavljeni, Miroslav Tadić ih je predao Crvenom krstu. Božo Ninković je izjavio da je jedini način komuniciranja bio preko Centra za obavještanje i praćenje.²¹⁸⁰

930. Miroslav Tadić je izjavio da je učestvovao u pregovorima o razmjeni Srba iz Odžaka i Šamca u Dubici 25. i 26. maja 1992.²¹⁸¹ Miroslav Tadić je dobro poznao dva Hrvata na drugoj strani, Stjepana Mikića i Peru Zečevića, što je rekao odgovarajući na pitanje zašto je odlazio u Centar veze da bi razgovarao s drugom stranom.²¹⁸² Miroslav Tadić je svjedočio da je Stjepan Mikić s odžačke strane predložio da se s MKCK-om dogovore o određenom broju ljudi koji treba da budu razmijenjeni, da će im Crveni krst pomoći, da će njihova uloga biti da osiguraju tehničke uslove za razmjenu i da je najbolje da se to uradi u Zasavici. Miroslav Tadić je svjedočio da su razgovarali preko Centra veze i da su morali da traže prekid vatre i da organizuju čamac. Svjedočio je da je na mjestu razmjene bilo desetoro ljudi koji nisu htjeli da pređu. Zaduženi službenik ih je ponovo pitao, no oni nisu htjeli da idu. Miroslav Tadić je rekao da se i na drugoj strani nalazilo desetoro ljudi koji nisu htjeli

²¹⁷⁷ Velimir Maslić se pominje kao predsjednik Komisije za razmjenu u Bosanskom Šamcu, DP P83, Odluka o imenovanju Komisije za razmjenu zarobljenika od 2. oktobra 1992., T. 13045.

²¹⁷⁸ Simeon Simić, T. 13044.

²¹⁷⁹ Božo Ninković, T. 13503-04; Miroslav Tadić, dokazni predmet P139, razgovor s Miroslavom Tadićem od 27. marta 1998., str. 25-27; Miroslav Tadić, T. 15287-88. Vidi i Simeon Simić, T. 13056-57.

²¹⁸⁰ Božo Ninković, T. 13503-04.

²¹⁸¹ Drugi razgovor Tužilaštva s Tadićem, str. 33-35.

da pređu. Kad je zaduženog službenika pitao zašto tih desetoro ljudi nije prešlo, odgovorio je da vjerovatno nisu htjeli. Nije bilo načina da se tačno sazna. Prema svjedočenju Miroslava Tadića, Srbe koji su prešli i Hrvate koji su ostali ukrkali su u kamione i odvezli u Šamac. Miroslav Tadić je svjedočio da je od predstavnika MKCK-a čuo da su ljudi koji nisu željeli da budu razmijenjeni bili pušteni i “upravo taj princip je korišten u daljem radu”. Svjedočio je da je nakon te razmjene nastavio pregovore s odžačkom stranom.²¹⁸³

931. Osman Jašarević je potvrdio da je Miroslav Tadić prisustvovao razmjeni 26. maja 1992. Osman Jašarević je svjedočio da je Miroslav Tadić organizovao tu razmjenu u kojoj je učestvovao MKCK, kao i transport zatvorenika. Držao je spisak i pročitao imena. Sa Simom Zarićem je stajao kod kamiona i formirao grupe od pet-šest osoba koje su trebale biti razmijenjene. Osman Jašarević je nadalje svjedočio kako je Miroslav Tadić rekao da svako mora da bude razmijenjen, da bi kasnije i viknuo da se nikom ne smije dozvoliti da ne bude razmijenjen. Rekao je i da će razmjena odmah biti zaustavljena ako neko ne bude htio da pređe na drugu stranu.²¹⁸⁴

(c) Razmjena u Lipovcu 5. jula 1992.

932. Miroslav Tadić je svjedočio da je otputovao u Saveznu komisiju za razmjene Jugoslavije u Beograd da bi organizovao razmjenu u Lipovcu 5. jula 1992. Tamo su mu rekli da mu je potreban dokument na temelju kojeg može tražiti dozvolu da uđe u Jugoslaviju, u UNPA zonu, i obratiti se UNPROFOR-u u Beogradu. Kad je jedan čovjek iz Komisije pitao Miroslava Tadića da li u Bosanskom Šamcu postoji komisija za razmjenu koja bi mogla podnijeti takav zahtjev, odgovorio je: “formalno se radi, ali nemamo komisije”. Taj čovjek je zatim pitao Miroslava Tadića da li postoji neko civilno tijelo, na što je on odgovorio da postoji Krizni štab. Prema tome, zahtjev je podnesen u ime Kriznog štaba, “da to ima nekakvu težinu”.²¹⁸⁵

933. Prije te razmjene, Miroslav Tadić je imao neke spiskove, pa su mu se ljudi obraćali u vezi sa razmjenama, tako da je Hasan Bičić pretpostavio “da je on u toj nekakvoj organizaciji razmjene”. Hasan Bičić je zamolio Miroslava Tadića da mu

²¹⁸² Miroslav Tadić, T. 15308-09.

²¹⁸³ Miroslav Tadić, T. 15328-34, T. 15338, T. 15347.

²¹⁸⁴ Osman Jašarević, T. 10533-37; izjava na osnovu pravila 92bis, par. 120.

²¹⁸⁵ Miroslav Tadić, T. 15347-48, T. 15763-64.

pomogne da njegovog brata oslobode, a Miroslav Tadić je rekao da će učiniti sve šta bude mogao.²¹⁸⁶

934. Svjedok A je svjedočio da su prilikom te razmjene Miroslav Tadić i Simo Zarić u zasebnom automobilu pratili autobuse koji su vozili ka mjestu razmjene. Svjedočio je i da je 5. jula 1992., kada je vršena razmjena, Miroslav Tadić rekao svjedoku A, “gledaj da se ti ljudi zamjene”.²¹⁸⁷

935. Fadil Topčagić je svjedočio da je Miroslav Tadić bio službeni predstavnik na toj razmjeni i da je bio prisutan čitavo vrijeme dok je trajala razmjena.²¹⁸⁸

936. Simo Zarić je svjedočio da su razmjenu organizovali Miroslav Tadić, Ivo Maslić i Svetozar Vasović.²¹⁸⁹

937. Svjedok DW 1/3 je svjedočio da je to prva razmjena u kojoj su svjedok DW 1/3 i Miroslav Tadić radili zajedno. Miroslav Tadić mu je rekao da on (Tadić) mora da dobije dozvolu lokalne policije i vojnih vlasti u opštini Šamac. Svjedok DW 1/3 je svjedočio da su razmijenjene osobe registrovane kao zarobljenici i civili koji su izrazili želju da budu razmijenjeni.²¹⁹⁰ Izjavio je i da su prilikom kasnijih razmjena svjedok DW 1/3 i Miroslav Tadić jedan u drugog imali povjerenja, tako da su pitali te osobe da li žele preći; Miroslav Tadić, a kasnije Velimir Maslić, obraćali bi se Srbima, a svjedok DW 1/3 Hrvatima. Prema iskazu svjedoka DW 1/3, samo su Velimir Maslić i Miroslav Tadić učestvovali u pregovorima u ime Komisije za razmjenu opštine Šamac.²¹⁹¹

938. Svjedok DW 1/3 je takođe svjedočio da je Miroslav Tadić rekao svjedoku DW 1/3 da želi da razmijeni što je moguće više Srba iz Odžaka, svojih poznanika i rođaka.²¹⁹²

(d) Razmjena u Nemetinu 14. avgusta 1992.

939. Svjedok P je svjedočio da je razmjenu u Nemetinu, u Hrvatskoj, 14. avgusta 1992., organizovao Milan Panić, tadašnji predsjednik SRJ, i Franjo Gregurević s

²¹⁸⁶ Hasan Bičić, T. 2750-51, T. 2756.

²¹⁸⁷ Svjedok A, T. 10768, T. 10770.

²¹⁸⁸ Fadil Topčagić, T. 18349, T. 18412.

²¹⁸⁹ Simo Zarić, P141, razgovor sa Simom Zarićem, 2. april 1998., str. 690667.

²¹⁹⁰ Svjedok DW 1/3, T. 14795-97, T. 14808.

²¹⁹¹ Svjedok DW 1/3, T. 14799, T. 14804, T. 14834.

²¹⁹² Svjedok DW 1/3, T. 14855.

hrvatske strane.²¹⁹³ Miroslav Tadić je svjedočio da nije imao nikakvog uticaja na tu razmjenu.²¹⁹⁴

(e) Razmjena u Dragaliću 4. septembra 1992.

940. Snježana Delić je svjedočila da je prije razmjene u Dragaliću 4. septembra 1992., u kojoj je učestvovao Miroslav Tadić,²¹⁹⁵ četiri ili pet puta odlazila Miroslavu Tadiću kako bi svog supruga i sebe stavila na spisak za razmjenu.²¹⁹⁶ Svjedok Q je svjedočio da je Miroslav Tadić dva puta u Centru veze pregovarao s hrvatskom stranom oko njegove razmjene.²¹⁹⁷ Svjedoku Q je rekao da je dužnost pregovaranja o razmjenama preuzeo od Sime Zarića.²¹⁹⁸ Svjedok Q mu je zahvalio na humanosti i njegovoj ulozi u razmjeni.²¹⁹⁹

941. Miroslav Tadić je svjedočio da svjedok Q u vrijeme razmjene nije imao drugi način da napusti grad, premda je rekao da se svjedok Q mogao vratiti u Šamac budući da je među tamošnjim građanima uživao ugled.²²⁰⁰

942. Miroslav Tadić je svjedočio da prije te razmjene u septembru, dvije razmjene nisu održane jer nije bio doveden Zvonko Susak, čovjek iz Korenice u opštini Šamac, koji se u to vrijeme nalazio u vojnoj bolnici u Bijeljini. Miroslav Tadić je izjavio da je s civilnim policajcem otišao u Bijeljinu, da su našli Zvonka Suska i doveli ga u Šamac. Miroslav Tadić je Zvonka Suska ostavio sa Simom Krunićem, policajcem, kojem je rekao da na njega pazi. U protivnom, kazao je, Krunićev brat sljedećeg dana ne bi bio razmijenjen. Nakon toga, Miroslav Tadić je otišao u Centar veze i potvrdio da je sve organizovano za razmjenu koja je trebala biti izvršena narednog dana.²²⁰¹

943. Ilija Mihalj je izjavio da su mu Mijo Matanović i Marko Miloš rekli da ide da pregovara s Miroslavom Tadićem o razmjeni Ive Došlića, koji je u to vrijeme bio zatočen u fiskulturnoj sali srednje škole u Šamcu.²²⁰² Ilija Mihalj je znao da su do septembra 1992. razmjene vršene već nekoliko mjeseci i da je na tom području u

²¹⁹³ Svjedok P, T. 11620-21.

²¹⁹⁴ Miroslav Tadić, T. 15478-79.

²¹⁹⁵ Dragan Lukač, T. 1810; Dragan Delić, T. 6708; Muhamed Bičić, T. 3034; Snježana Delić, T. 6488; Mladen Borbeli, T. 14733.

²¹⁹⁶ Snježana Delić, T. 6478.

²¹⁹⁷ Svjedok Q, T. 11744.

²¹⁹⁸ Svjedok Q, T. 11748.

²¹⁹⁹ Svjedok Q, T. 11774.

²²⁰⁰ Miroslav Tadić, T. 15768-69.

²²⁰¹ Miroslav Tadić, T. 15378-80.

²²⁰² Ilija Mihalj, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 10.

njima učestvovao Miroslav Tadić.²²⁰³ Ilija Mihalj je takođe svjedočio da je Miroslavu Tadiću ponudio 5.000 DM da bi Ivo Došlić bio razmijenjen, ali da je Miroslav Tadić novac odlučno odbio.²²⁰⁴ Ilija Mihalj je svjedočio da je osoba zadužena za tu razmjenu bio Milutin Grujičić i u vezi s tim je rekao “to smo mi čuli i čitali”.²²⁰⁵

(f) Razmjena u Dragaliću 5. novembra 1992.

944. Esad Dagović je izjavio da je prije razmjene u Dragaliću 5. novembra 1992. Miroslav Tadić prozvao imena ljudi koji su trebali biti razmijenjeni i oni su tim redoslijedom ulazili u autobuse.²²⁰⁶ Prema svjedočenju svjedokinje K, Miroslav Tadić je bio prisutan kada su se autobusi zaustavili u Zasavici i kada je ušlo još ljudi.²²⁰⁷ Esad Dagović i Jelena Kapetanović su izjavili da je Miroslav Tadić pratio kolonu u civilnom automobilu i prisustvovao samoj razmjeni. Esad Dagović je svjedočio da je na mjestu razmjene Miroslav Tadić pročitao imena sa spiska i te su osobe prešle na drugu stranu.²²⁰⁸

(g) Razmjena u Dragaliću 24. decembra 1992.

945. Svjedok C je izjavio da je na razmjeni u Dragaliću 24. decembra 1992. Miroslav Tadić sa spiska prozvao ljude koji su trebali biti razmijenjeni u hangaru u kojem je bilo zatočeno oko 30 do 40 Hrvata i dva ili tri Muslimana.²²⁰⁹

(h) Razmjena u Dragaliću 7. januara 1993.

946. Mustafa Pištoljević je svjedočio da mu je prilikom razmjene u Dragaliću, 7. januara 1993., Miroslav Tadić nekoliko puta rekao da može da ide kući i da čak može i da ode u Hrvatsku. Mustafa Pištoljević mu je rekao da želi da ostane kod kuće. Mustafa Pištoljević se istog dana vratio u Bosanski Šamac.²²¹⁰

(i) Razmjena u Lipovcu 29./30. januara 1993.

947. Nusret Hadžijusufović je svjedočio da je Miroslav Tadić čovjek koji je na razmjeni u Lipovcu 29./30. januara 1993. ljudima rekao ko će biti oslobođen, jer “on

²²⁰³ Ilija Mihalj, T. 17732-34.

²²⁰⁴ Ilija Mihalj, T. 17725, 17730.

²²⁰⁵ Milutin Grujičić, T. 17737.

²²⁰⁶ Esad Dagović, T. 4010.

²²⁰⁷ Svjedokinja K, T. 4745.

²²⁰⁸ Esad Dagović, T. 4011-12; Jelena Kapetanović, T. 10341-42.

²²⁰⁹ Svjedok C, T. 7969-70.

²²¹⁰ Mustafa Pištoljević, T. 16357-58, T. 16361, T. 16364.

je bio glavni".²²¹¹ Miroslav Tadić je svjedočio da je prisustvovao toj razmjeni i da je pregovarao s hrvatskom stranom.²²¹²

(j) Razmjena u Lipovcu 20. februara 1993.

948. Na razmjeni u Lipovcu 20. februara 1993. ili približno tog datuma nije bio prisutan nijedan optuženi.

(k) Razmjena u Dragaliću 15./16. juna 1993.

949. Ibrahim Salkić je svjedočio da je prije razmjene iz Bosanskog Šamca u Dragalić, 15./16. juna 1993., Miroslav Tadić u Batkoviću sa spiska pročitao imena ljudi koji su kasnije trebali biti razmijenjeni.²²¹³ Milutin Grujičić je svjedočio da je s korpusom iz Bijeljine dogovorio da Miroslav Tadić dovede zatvorenike. Zbog tehničkih problema razmjena nije mogla biti izvršena 15. juna 1993. i morala je biti odgođena za sljedeći dan. Miroslav Tadić je oko 11:00 sati doveo zatvorenike u Dragalić. Zatim je rekao Milutinu Grujičiću da su zatvorenike u SUP-u Bosanskom Šamcu pretukli, a Ibrahim Salkić je Milutinu Grujičiću, Miroslavu Tadiću, predstavnicima međunarodne zajednice i predstavnicima Hrvatske pokazao šta su mu učinili.²²¹⁴

(l) Razmjena u Dragaliću 24. decembra 1993.

950. Ediba Bobić je svjedočila da je prije razmjene u Dragaliću, 24. decembra 1993., Miroslavu Tadiću dala 12.000 DM da bi bila razmijenjena.²²¹⁵ Miroslav Tadić je svjedočio da je taj iskaz potpuna izmišljotina.²²¹⁶ Miroslav Tadić je svjedočio da su on i cijela komisija za razmjenu bili prisutni na pregovorima s drugom stranom i da je Milutin Grujičić vodio pregovore u Dragaliću negdje početkom decembra.²²¹⁷ U Dragaliću je Miroslav Tadić bio jedan od onih koji su pratili ljude koji trebali biti

²²¹¹ Nusret Hadžijusufović, T. 6967.

²²¹² Miroslav Tadić, T. 15475-77.

²²¹³ Ibrahim Salkić, T. 3448.

²²¹⁴ Milutin Grujičić, T. 16120-23; Miroslav Tadić, T. 15479-81.

²²¹⁵ Ediba Bobić, T. 11284; Kemal Bobić je potvrdio da mu je supruga rekla da je optuženom Miroslavu Tadiću dala novac, T. 11430. Kemal Bobić ne zna da li mu je zaista dala novac, T. 11430.

²²¹⁶ Miroslav Tadić, T. 15501.

²²¹⁷ Miroslav Tadić, T. 15496.

razmijenjeni.²²¹⁸ I Hajrija Drljačić je svjedočila da se Miroslav Tadić nalazio u pratnji tih ljudi.²²¹⁹ Svjedočila je da je ušao u autobus na hrvatskoj strani.²²²⁰

951. Miroslav Tadić je svjedočio da nikada ni u podsvijesti nije želio da neki od njegovih sugrađana zauvijek napuste Šamac. Smatra da je pomogao onima koji su razmijenjeni.²²²¹ Izjavio je i da je uvijek postojala mogućnost povratka.²²²² Rekao je da su se sve razmijenjene osobe kasnije vratile, da im je vraćena imovina, te da su mogli birati da li se žele vratiti u Šamac ili živjeti negdje drugdje.²²²³

3. Simo Zarić

(a) Razmjena u Dubici 25./26. maja 1992.

952. Što se tiče sastavljanja spiskova Srba koji su u maju 1992. ostali u opštini Odžak, Božo Ninković je svjedočio da je Krizni štab, da bi dobio informacije o tome koliko je Srba bilo zatočeno u Odžaku u maju 1992., odredio da Miroslav Tadić, koji je bio iz Novog Grada, Simo Zarić iz Trnjak Zorice i Božo Ninković iz Donje Dubice sastave spiskove tih ljudi.²²²⁴

953. Što se tiče pregovora koji su prethodili razmjeni 25./26. maja 1992. u Dubici, Kosta Simić je svjedočio da ga je putem radio veze preko Centra veze u Bosanskom Šamcu nazvao član Kriznog štaba iz Odžaka i zamolio da obavijesti Simu Zarića da sljedećeg jutra u 10:00 sati bude dostupan na radio vezi zajedno sa svjedokom Q.²²²⁵ Simo Zarić je svjedočio da je odžačka strana tražila svjedoka Q kako bi mogao da razgovara sa svećenikom Ivom Simićem.²²²⁶ Svjedok DW 1/3 je svjedočio da je sljedećeg dana Ivan Čukić putem radio veze zamolio Simu Zarića da mu pomogne da

²²¹⁸ Ediba Bobić, T. 11291. Miroslav Tadić je svjedočio da je s pratnjom išao na mjesto razmjene, ali da nije bio član te pratnje, T. 15497-98.

²²¹⁹ Hajrija Drljačić, T. 8165.

²²²⁰ Hajrija Drljačić, T. 8124.

²²²¹ Miroslav Tadić, T. 15504, 15506, 15786.

²²²² Miroslav Tadić, T. 15796.

²²²³ Miroslav Tadić, T. 15504.

²²²⁴ Božo Ninković, T. 13503-04; drugi razgovor Tužilaštva sa Zarićem, str. 690656.

²²²⁵ Kosta Simić, T. 16948-49; Simo Zarić, T. 19501-02; P141, razgovor sa Simom Zarićem od 2. aprila 1998., str. 690660. Mirko Pavić je svjedoka Q, po nalogu načelnika policije, doveo u Centar za obavještanje i praćenje. Mirko Pavić je bio prisutan kada su Simo Zarić, Kosta Simić i svjedok Q razgovarali s predstavnicima odžačke opštine i zna da su razgovarali o puštanju nekih ljudi. Simo Zarić je izjavio da nije mogao da izbjegne uključivanje u razgovor o razmjenama, budući da je Krizni štab iz Odžaka tražio njega lično, a katoličkog svećenika Ivu Simića s odžačkog područja je poznavao kao prijatelja (razgovor sa Simom Zarićem od 3. juna 1998., str. 660719). Nakon razgovora, Mirko Pavić je svjedoka Q odveo natrag u policijsku stanicu, Mirko Pavić, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 20.

²²²⁶ Simo Zarić, P141, razgovor sa Simom Zarićem od 2. aprila 1998., str. 690660.

prebaci svoja dva zeta iz Zasavice na teritoriju opštine Odžak.²²²⁷ Simo Zarić je izjavio da je odgovorio da nije ovlašten da premješta ljude u Odžak, budući da je bio zadužen za nešto sasvim drugo,²²²⁸ no da se može raspitati za te ljude i kasnije o tome informisati Ivana Čukića.²²²⁹ Svjedok DW 1/3 je svjedočio da mu je svećenik Ivo Simić rekao da mu je svjedok Q na pitanje da li želi da ide u Odžak odgovorio da želi da sudbinu podijeli sa svojim narodom.²²³⁰ Prema riječima Sime Zarića, svjedok Q je potom sugerisao svećeniku Ivi Simiću da pokuša saznati da li neki ljudi mogu biti razmijenjeni.²²³¹ Stoga Zarićeva odbrana tvrdi da se prvi put upravo u razgovoru između te dvije osobe govorilo o mogućnosti da Hrvati pređu na odžačku stranu, a da Srbi dođu u Bosanski Šamac.²²³²

954. Međutim, svjedok Q je svjedočio da je Simo Zarić od njega tražio da od odžačke strane zahtijeva pristanak na razmjenu svi za sve. Simo Zarić je trebao uspostaviti kontakt s odžačkom stranom, što je u ono vrijeme bilo teško, a svjedok Q je svjedočio da je on bio "kvisko" za takve kontakte". Dakle, svjedočio je da je na početku prvog razgovora rečeno da je on, svjedok Q, htio razgovarati sa svećenikom Ivom Simićem. Kad je svećenik Ivo Simić pitao Simu Zarića da li svjedok Q može biti razmijenjen, Simo Zarić je odgovorio da svjedok Q ne može biti ni pušten ni razmijenjen dok se ne dogovori razmjena svi za sve. Svjedok Q je takođe izjavio da Simo Zarić, kad je razgovarao s odžačkom stranom, nije naveo pravi broj Hrvata i Muslimana zatočenih u Bosanskom Šamcu.²²³³

955. Svjedok Q je takođe svjedočio da "g. Pisarević [branilac Sime Zarića] želi uvjeriti i mene i sve nas ovdje da Simo Zarić nije bio zadužen za pregovore o razmjeni. Gospodin Simo Zarić je bio zadužen za to i on je to činio. [...] On je dogovorio i predložio, nekoliko dana kasnije, da se dogovore oko razmjene.[...] Iz ovoga svega takođe proizlazi da je g. Simo Zarić bio zadužen za vođenje pregovora o razmjeni". Svjedok Q je takođe svjedočio da je do razmjene došlo odmah nakon

²²²⁷ Svjedok DW 1/3, T. 14868-9; drugi razgovor Tužilaštva sa Zarićem, str. 690661.

²²²⁸ Simo Zarić, T. 19503-06. Svjedok DW 1/3 je potvrdio da kada je Simu Zarića kontaktirao u vezi s razmjenama, Simi Zariću nije bio povjeren taj zadatak "i oni dvojica zapravo nikada nisu dogovarali ili pregovarali oko ijednog imena", T. 14889.

²²²⁹ Kosta Simić, T. 16947-51.

²²³⁰ Svjedok DW 1/3, T. 14869. Vidi i drugi razgovor Tužilaštva sa Zarićem, str. 690662.

²²³¹ Simo Zarić, T. 19506-12; Kosta Simić, T. 16951-52. Vidi i vanpretresni iskaz Ivana Čukića, T. 7; Teodor Tutnjević, T. 17432-33.

²²³² Zarićev završni podnesak, par. 415.

²²³³ Svjedok Q, T. 11737, T. 11741-42, T. 11749.

razgovora putem radio veze između Sime Zarića i odžačke strane, "vjerovatno kao rezultat odnosno plod tog dogovora".²²³⁴

956. Simo Zarić je svjedočio da je prisustvovao samo jednom sastanku u Centru veze i da su članovi Kriznog štaba iz Odžaka, Mijo Knežević i Ivan Čukić, tražili da bude prisutan. Simo Zarić je svjedočio da su Krizni štab i neki drugi ljudi bili zaduženi za razmjene.²²³⁵

957. Simo Zarić je naknadno predsjednika Kriznog štaba, kao i Todorovića, obavijestio o predloženoj razmjeni; rekli su mu da, ako ponovo bude razgovarao s tim čovjekom, kaže da Krizni štab nema ništa protiv potpune razmjene, "svih za sve". Simo Zarić je svjedočio da su razgovarali kao da se radi o privremenoj mjeri dok "ludilo ne prestane". Nekoliko dana kasnije, Simo Zarić je sa svjedokom Q ponovo otišao u Centar veze, jer su to od njega tražili Ivo Čukić i Mijo Knežević. Kad ga je Ivo Čukić pitao za dva rođaka, odgovorio je da nije ovlašten, da je čuo da su živi, ali da ne može da učini ništa u vezi s njihovom razmjenom. Tada mu je Mijo Knežević rekao da ga je Krizni štab ovlastio da razmijeni rođake Sime Zarića, ali Simo Zarić to nije prihvatio. Na kraju razgovora Simo Zarić je rekao Blagoju Simiću da je iznio prijedloge Kriznom štabu i da oni u principu nemaju ništa protiv toga. Prema iskazu Sime Zarića, to je bila jedina situacija tokom čitavog rata kada je on bio umiješan u razmjene i pregovore o razmjenama.²²³⁶

958. Osman Jašarević je svjedočio da je Simo Zarić bio s Miroslavom Tadićem pored kamiona i prozivao imena ljudi koji su trebali biti razmijenjeni, nakon čega su formirali grupe od pet-šest osoba.²²³⁷ Simo Zarić je svjedočio da je za razmjenu saznao "u jednom spontanom razgovoru s gospodinom Tadićem", i da je glavni razlog zbog kojeg je bio na mjestu razmjene bio taj što je saznao da će u razmjenu biti uključeni i dio njegove porodice iz opštine Odžak.²²³⁸ Andrija Petrić je izjavio da mu je Simo Zarić na mjestu razmjene rekao da je došao da dočeka svoju porodicu iz Trnjaka i Dubice koja stiže u sklopu te razmjene. Kad je Andrija Petrić rekao Simi Zariću da

²²³⁴ Svjedok Q, T. 11821-22, T. 11745.

²²³⁵ Drugi razgovor Tužilaštva sa Zarićem, str. 690660-61.

²²³⁶ Drugi razgovor Tužilaštva sa Zarićem, str. 690663-64.

²²³⁷ Osman Jašarević, T. 10768.

²²³⁸ Simo Zarić, T. 19475-76, T. 19482-84.

ne želi da bude razmijenjen, Simo Zarić mu je odgovorio da mu ne može pomoći i da se za pomoć mora obratiti predstavnicima MKCK-a.²²³⁹

959. Božo Ninković je svjedočio da je drugom prilikom, dva-tri dana kasnije, Simo Zarić rekao Ivanu Čukiću putem radio veze da su mu šurjaci u pritvoru i da nema ovlaštenje da ih prebaci u Odžak; potom je Mijo Knežević putem radio veze razgovarao sa Simom Zarićem i u oštrom razgovoru zaprijetio Simi Zariću da će biti obješen kada HVO stigne u Šamac.²²⁴⁰ Nakon toga je Simo Zarić prekinuo vezu i rekao da s tim čovjekom više ne želi razgovarati.²²⁴¹ Poslije tog razgovora odžačka strana više nikada nije tražila Simu Zarića i on nikada više nije došao u Centar veze.²²⁴²

960. Stevan Todorović je svjedočio da je Simo Zarić učestvovao u sastavljanju prva dva ili tri spiska zatvorenika koji su trebali biti razmijenjeni.²²⁴³

961. Ivan Čukić je svjedočio da je Simo Zarić učestvovao u razgovorima o razmjenama s drugom stranom, ali nije bio jedini. Ivan Čukić je s njim razgovarao najviše tri puta.²²⁴⁴ Svjedok DW 1/3 je izjavio da mu je Stjepan Mikić negdje koncem maja 1992. godine rekao da je često razgovarao s opštinom Šamac i da je čovjek s kojim je razgovarao bio Simo Zarić.²²⁴⁵

(b) Razmjena u Lipovcu 4./5. jula 1992.

962. Simo Zarić je izjavio da je prisustvovao razmjeni 4. i 5. jula 1992. u Lipovcu.²²⁴⁶ Svjedok A je izjavio da je Simo Zarić u zasebnom automobilu pratio autobuse na mjesto razmjene.²²⁴⁷ Simo Zarić je izjavio da je išao tamo kako bi ispratio svoje prijatelje koji su trebali da budu razmijenjeni,²²⁴⁸ pogotovo porodicu Prgomet, budući da je njegova kćer Nataša bila udata za jednog člana te porodice. Išao je i da bi vidio neke prijatelje koji su pripadali toj porodici, a saznao je i da je velik broj njegovih "najmilijih" prijatelja i rođaka trebao stići iz Odžaka. Simo Zarić je

²²³⁹ Andrija Petrić, T. 17597-60; Simo Zarić, T. 19488-89.

²²⁴⁰ Božo Ninković, T. 13505, Teodor Tutnjević, T. 17437.

²²⁴¹ Teodor Tutnjević, T. 17438.

²²⁴² Simo Zarić, T. 19514-18; Kosta Simić, T. 16955-57; D154/3, sveska Centra veze: "Sveska Centra veze".

²²⁴³ Stevan Todorović, T. 9127-28.

²²⁴⁴ Ivan Čukić, vanpretresni iskaz, T. 18.

²²⁴⁵ Svjedok DW 1/3, T. 14783-84.

²²⁴⁶ Simo Zarić, T. 19490; drugi razgovor Tužilaštva sa Zarićem, str. 690656, 690665-66; svjedok O, T. 11909; Fadil Topčagić, T. 18348, T. 18412.

²²⁴⁷ Svjedok A, T. 10768.

svjedočio da ga je porodica Prgomet zamolila da ih isprati jer bi se osjećali sigurnije ako on bude s njima. Simo Zarić i njegov vozač Teodor “Tošo” Tutnjević otišli su u kuću porodice Prgomet i pomogli im da svoje stvari odnesu na igralište ispred srednje škole gdje su čekali autobusi kojima su ljudi trebali biti odvezeni na razmjenu. Nakon toga je “Tošo” pokupio preostale članove te porodice kojih je bilo preko trideset.²²⁴⁹

963. Fadil Topčagić je u vezi s tom razmjenom svjedočio da su Velimir Maslić i Svetozar Vasović radili na razmjenama i da je Stevan Todorović odlučivao o tome ko može biti razmijenjen.²²⁵⁰

964. Zarićeva odbrana tvrdi da Simo Zarić nije učestvovao u razmjeni 4./5. jula 1992. i da samo prisustvo na mjestu razmjene ne znači da je učestvovao u pregovorima ili organizaciji razmjene.²²⁵¹

965. Svjedok A je svjedočio da mu je supruga pričala kako je jednom slučajno preko radio- odašiljača čula razgovor između Sime Zarića i Miloša Bogdanovića. Razgovarali su o razmjenama i Simo Zarić je zamolio da dva pilota JNA budu zamijenjena za svjedoka A. Potom je razgovor prekinut i više nije bilo riječi o razmjeni.²²⁵²

966. Svjedok M je svjedočio da je 1992. slučajno čuo razgovor između Sime Zarića i Fadila Mustafića, koji je u rodu sa suprugom Sime Zarića, u kojem je Fadil Mustafić pitao Simu Zarića, “Simo, kad ćeš mene pustiti?” Simo Zarić je odgovorio: “Badžo, budi dobar i dobro radi pa ću te dati u razmjenu”.²²⁵³

²²⁴⁸ Miroslav Tadić, T. 15360.

²²⁴⁹ Simo Zarić, T. 19490-92; Đuro Prgomet, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 15; i Đuro Prgomet je svjedočio da mu je Simo Zarić rekao da mu ne može pomoći oko razmjene budući da on i vojska nemaju ništa s razmjenama. Simo Zarić je pokušao nagovoriti Đuru Prgometa da ostane i da se ne prijavi Crvenom krstu, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 13.

²²⁵⁰ Fadil Topčagić, T. 18412.

²²⁵¹ Zarićeva završna riječ, T. 20640; Simo Zarić, T. 19493; isto je svjedočio i Fadil Topčagić, T. 18349 i Teodor Tutnjević, T. 17452-53.

²²⁵² Svjedok A, T. 10897-98.

²²⁵³ Svjedok M, T. 5102-03.

G. Zaključci

1. Dobrovoljnost razmjena

967. Pretresno vijeće prihvata svjedočenje da su neke od nesrpskih civila koji su trebali biti razmijenjeni pitali da li žele prijeći na drugu stranu.²²⁵⁴ Međutim, to nužno ne pokazuje da su te osobe dobrovoljno pristale da budu razmijenjene, jer prilikom izjašnjavanja možda nisu imale stvarnu mogućnost izbora da li da odu ili ostanu na tom području. U tom kontekstu Pretresno vijeće je zaključilo da je među nesrbima koji su odvođeni iz svojih domova i bili zatočeni u raznim zatočeničkim centrima u opštini Bosanski Šamac i na drugim lokacijama vladala atmosfera terora i straha. Kada su se ti zatočeniци morali izjasniti da li žele biti razmijenjeni, nisu im data jamstva da neće ponovo biti zlostavljani. Pretresno vijeće prihvata i svjedočenja da neke nesrpske civile koji su išli u razmjenu nisu pitali da li žele da budu razmijenjeni. Po mišljenju Pretresnog vijeća, to je jak pokazatelj da ti civili nisu razmijenjeni dobrovoljno.

2. Razmjene iz Bosanskog Šamca u Hrvatsku

968. Pretresno vijeće prihvata dokaze o sedam razmjena iz Bosanskog Šamca i Batkovića u Hrvatsku koje se pominju u paragrafima 878-893. Pretresno vijeće konstatuje da raseljavanje svjedoka koji su sudjelovali u tim razmjenama predstavlja protivpravnu deportaciju, budući da su svjedoci bili prisilno preseljeni. U tom smislu, Pretresno vijeće ponavlja da termin “prisila” nije ograničen na fizičku silu. Zapravo, osnovni uslov je da preseljenje nije dobrovoljno, tj. da žrtvi nije omogućen stvarni izbor. Pretresno vijeće konstatuje da su svjedoci optužbe Dragan Lukač, Hasan Bičić, Muhamed Bičić, Ibrahim Salkić, Esad Dagović, svjedokinja K, Dragan Delić, Nusret Hadžijusufović, svjedok C, Jelena Kapetanović, svjedok A, svjedok O i svjedok Q u vrijeme razmjene u Hrvatsku bili zatočeniци. Uslovi zatočeništva su predstavljali okolnost prisile koja zatočenicima nije omogućavala stvaran izbor u pogledu odluke da li žele biti razmijenjeni. Pretresno vijeće se uvjerilo i da Ediba Bobić, Hajrija Drljačić i Snježana Delić nisu dobrovoljno pristale da budu razmijenjene, budući da

²²⁵⁴ Vidi Dragan Lukač, T. 1792; Abdulah Arslanović, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 11; Andrija Petrić, T. 17596, 17600-01; Dario Radić, T. 15076; Mladen Borbeli, T. 14727; Mustafa Pištoljević, T. 16357-58. Među ljudima iz Bosanskog Šamca koji su se vratili bili su Muharem Bičakčić (vanpretresni iskaz, T. 93), Stipe Vuković, Ivica Kikić (Svetozar Vasović, T. 14984-85, T. 14989-90), Mladen Borbeli, Mato Marošević, Alojz Balog, Ivan Lonac, Alija Čosić (Mladen Borbeli, T. 14732-33), i Mustafa Pištoljević, T. 16357-58, T. 16361, T. 16364.

im uslovi u kojima su živjele nisu omogućavali slobodan izbor. Pretresno vijeće se uvjerilo da nije bilo opravdanja za deportaciju gorepomenutih svjedoka.

969. Što se tiče razmjena nesrpskih civila u Dragalić 19. septembra 1992., 7. oktobra 1992., i 7. januara 1993., Pretresno vijeće konstatuje da nije izvedeno dovoljno dokaza na osnovu kojih bi van razumne sumnje bilo utvrđeno da je izvršena protivpravna deportacija.

3. Razmjena iz Batkovića u Lipovac 20. februara 1993. ili približno tog datuma

970. Što se tiče prebacivanja svjedoka E i svjedoka N iz Batkovića u Lipovac, Pretresno vijeće je vodilo računa o činjenici da se u Izmijenjenoj optužnici u tački 2 tereti za protivpravnu deportaciju samo ako se radilo o preseljenju žrtava iz njihovih *domova* u opštini Bosanski Šamac u druge zemlje ili druge dijelove Republike Bosne i Hercegovine koji nisu bili pod kontrolom srpskih snaga. Međutim, Pretresno vijeće drži da se izraz “domovi u opštini Bosanski Šamac” odnosi na pojam *prebivališta*, a ne na *fizičko prisustvo* u samom domu: prema tome, preseljenje *stanovnika* Bosanskog Šamca – *privremeno* zatočenih u Batkoviću i kasnije razmijenjenih u Hrvatsku – odgovara geografskim odrednicama Izmijenjene optužnice.

971. Pretresno vijeće se uvjerilo da raseljavanje svjedoka E i svjedoka N predstavlja protivpravnu deportaciju. Oba svjedoka su u vrijeme razmjene bili zatočenici i Pretresno vijeće se uvjerilo da uslovi zatočenja predstavljaju okruženje prisile koje svjedocima nije omogućavalo stvaran izbor da li žele biti razmijenjeni ili ne. Prema tome, Pretresno vijeće se uvjerilo da su oba svjedoka prisilno deportovana i da nije postojao pravni osnov za to.

4. Premještanje civila unutar Bosne i Hercegovine

(a) Premještanje iz Bosanskog Šamca u Dubicu 26. maja 1992. ili približno tog datuma

972. Pretresno vijeće se uvjerilo da je Osman Jašarević u okviru ove razmjene premješten u Dubicu. Osman Jašarević je u vrijeme razmjene bio zatočen u osnovnoj školi u Bosanskom Šamcu. Pretresno vijeće se uvjerilo da je zatočenički objekt u osnovnoj školi predstavljao okruženje prisile koje je Osmanu Jašareviću onemogućavalo da slobodnom voljom odluči da li želi napustiti Bosanski Šamac.

(b) Premještanja nesrpskih zatočenika u zatočeničke centre unutar teritorije Bosne i Hercegovine pod kontrolom srpskih snaga

973. Kod odlučivanja o tome da li premještanje nesrpskih zatočenika iz jednog zatočeničkog centra u drugi unutar teritorije Bosne i Hercegovine pod kontrolom srpskih snaga predstavlja prisilno premještanje, Pretresno vijeće konstatuje da tužilac za deportaciju i prisilno premještanje tereti u kontekstu etničkog čišćenja. U pretpretresnom podnesku optužbe stoji da su "srpske vlasti u Bosanskom Šamcu život za većinu bosanskih Hrvata, bosanskih Muslimana i drugih nesrpskih stanovnika opštine učinile tako nepodnošljivim da su bili prisiljeni napustiti to područje"; tužilac smatra da je to predstavljalo "uspješnu" kampanju "etničkog čišćenja".²²⁵⁵ Slično tome, u završnom podnesku optužbe stoji da je "konačna faza plana da se etnički očisti teritorija pod kontrolom srpskih snaga bilo protjerivanje preostalih stanovnika, Muslimana i Hrvata. Srpske snage su ih deportovale u Hrvatsku ili ih prisilno premjestile na područja Bosne i Hercegovine pod kontrolom hrvatskih ili muslimanskih snaga. [...] Rezultat tog protjerivanja – uz ostale postupke koje su preduzimali Krizni štab i njegovi organi da bi bili sigurni da će Muslimani i Hrvati pobjeći i da se *neće vratiti* – bilo je temeljito čišćenje opštine" (naglasak dodat).²²⁵⁶

974. Na osnovu toga Pretresno vijeće zaključuje da preseljenje nesrpskih zatočenika iz jednog zatočeničkog centra u drugi unutar teritorije Bosne i Hercegovine pod kontrolom srpskih snaga predstavlja prisilno premještanje samo ako je namjera optuženih bila da se žrtve ne vrate.

(c) Premještanje iz Bosanskog Šamca u Zasavicu u septembru 1992.

975. Pretresno vijeće se uvjerilo van razumne sumnje da su Jelena Kapetanović i svjedokinja K premještene u Zasavicu. Pretresno vijeće zaključuje da su u relevantno vrijeme životni uslovi u Bosanskom Šamcu predstavljali okruženje prisile koje nijednom od tih svjedoka nije omogućavalo donošenje dobrovoljne odluke, na temelju vlastite slobodne volje, o tome da li žele otići u Zasavicu. Međutim, Pretresno vijeće se nije uvjerilo van razumne sumnje da su Jelena Kapetanović i svjedokinja K premještene u Zasavicu da bi bile trajno raseljene. Prema tome, Pretresno vijeće se nije uvjerilo van razumne sumnje da su one prisilno premještene.

(d) Premještanje u Crkvinu u maju 1992.

976. Pretresno vijeće se uvjerilo da je u maju 1992. grupa nesrpskih civila bila zatočena u Crkvini. Nakon nekoliko dana im je dopušteno da se vrate u svoje domove u Bosanskom Šamcu, dok su drugi morali otići u Zasavicu. Pretresno vijeće se nije uvjerilo van razumne sumnje da su razlozi odvođenja tih ljudi u Crkvinu bili da ih se prisilno premjesti, budući da optužba nije izvela dovoljno dokaza koji bi pokazali da su žrtve bile premještene s namjerom da ih se trajno raseli.

(e) Premještanje iz Bosanskog Šamca preko Pelagićeve, Batajnice i Pala u Sarajevo u maju 1992.

977. Pretresno vijeće se uvjerilo da prebacivanje Izeta Izetbegovića iz Bosanskog Šamca u Pelagićevo koje su izvršila dva srpska policajca, pa zatim preko Batajnice i Pala u Sarajevo koncem maja 1992., predstavlja prisilno premještanje.²²⁵⁷

²²⁵⁵ Pretpretresni podnesak optužbe, par. 29. “[...] krajnji cilj udruženog zločinačkog poduhvata progona u Bosni [...] je etničko čišćenje, deportacija, uklanjanje nesrba iz njihovih domova, iz opštine, [...] s njihove teritorije”, završna riječ optužbe, T. 20287. Vidi i Izmijenjenu optužnicu, par. 31.

²²⁵⁶ Završni podnesak optužbe, par. 294; vidi i T. 20325.

²²⁵⁷ Izet Izetbegović, T. 2355, T. 2358-61, T. 2363, T. 2376, T. 2382, T. 2386.

XVI. ZAKLJUČCI O OPŠTIM USLOVIMA IZ ČLANA 5 STATUTA

978. Pretresno vijeće smatra da su događaji u Bosanskom Šamcu i Odžaku u razdoblju od 17. aprila 1992. do 31. decembra 1993. predstavljali napad na civilno stanovništvo. Taj napad je obuhvatao nasilno preuzimanje vlasti u Bosanskom Šamcu, te radnje progona i deportacije nesrpskih civila koje su uslijedile. Pretresno vijeće se uvjerilo da je u gorenavedenom periodu u Republici Bosni i Hercegovini vladalo stanje oružanog sukoba²²⁵⁸ i da je između oružanog sukoba i djela optuženih postojao neksus.

979. Što se tičeuslova iz člana 5 da napad bude ili rasprostranjen ili sistematski, zaključak Pretresnog vijeća je da je napad na nesrpske civile u opštinama Bosanski Šamac i Odžak bio i sistematski i rasprostranjen. Napadu je prethodilo mnoštvo radnji koje ukazuju na to da je bio isplaniran i da se sprovodio organizovano. Te radnje obuhvataju vojnu obuku muškaraca srpske nacionalnosti iz Bosanskog Šamca u centru za obuku blizu Iloka sredinom marta 1992.,²²⁵⁹ obezbjeđivanje prisustva srpskih paravojnih snaga koje su 11. aprila 1992. stigle u Batkušu²²⁶⁰ i osnivanje Kriznog štaba 15. aprila 1992.²²⁶¹ Nakon nasilnog preuzimanja vlasti 17. aprila 1992. uslijedile su radnje sistematskog progona nesrpskih civila, koje su uključivale samovoljna hapšenja civila bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata i njihovo protivpravno zatočenje u raznim objektima u Bosanskom Šamcu, kao i u logorima u Zasavici i Crkvini. Osim što su bile podvrgnute deportaciji i prisilnom premještanju, mnoge osobe bile su podvrgnute i višekratnom premlaćivanju i drugim surovim i nehumanim djelima.

980. Pretresno vijeće smatra da je napad u Bosanskom Šamcu i Odžaku bio i rasprostranjen. Njegove posljedice osjetila je velika većina stanovnika ove opštine. Približno 250 nesrpskih civila bilo je zatočeno u zgradi Teritorijalne odbrane u Bosanskom Šamcu,²²⁶² a broj osoba zatočenih u srednjoj školi u Bosanskom Šamcu

²²⁵⁸ Usaglašene činjenice, par. 80.

²²⁵⁹ Dušan Tanasić, T. 13767; Aleksandar Janković, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 9-10; Stevan Todorović, T. 9048.

²²⁶⁰ Sulejman Tihić, T. 1343; Dragan Lukač, T. 1612-16; Stevan Todorović, T. 9040; Blagoje Simić, T. 12518; Veselin Blagojević, T. 14030-31; Miroslav Tadić, T. 15190-91; Maksim Simeunović, T. 15856-57; Jovan Erletić, T. 19666; Jovo Savić, T. 17016-17; Radovan Antić, T. 16827; Simo Zarić, T. 19162-63.

²²⁶¹ DP P124, *Službeni glasnik Opštine Šamac*, br.1.

²²⁶² Svjedok E, T. 7717, Muhamed Bičić, T. 3026; Ibrahim Salkić, T. 3377.

iznosio je između 300 i 500.²²⁶³ U maju 1992. gotovo 1000 osoba bilo je zatočeno u Omladinskom domu u Crkvini.²²⁶⁴ Veliki broj njih bio je podvrgnut mučenju i surovom i nečovječnom postupanju. Stotine nesrba deportovane su ili prisilno premještene.

981. Pretresno vijeće se uvjerilo da su trojica optuženih znali za napad na nesrpske civile u Bosanskom Šamcu, te da njihovi postupci predstavljaju dio tog napada. Blagoje Simić je 17. aprila 1992. godine pozvao telefonom potpukovnika Stevana Nikolića da ga obavijesti da je osnovan Krizni štab Srpske opštine Bosanski Šamac, koji je uz pomoć srpske policije i paravojske preuzeo vitalne objekte u gradu.²²⁶⁵ Pošto se nalazio na čelu te faktičke vlasti, Blagoje Simić je u narednim mjesecima bio obavještavan o radnjama progona usmjerenim protiv nesrpskog civilnog stanovništva, koje su često organizovali ili u značajnoj mjeri omogućavali članovi Kriznog štaba.

982. Pretresno vijeće takođe prihvata da je Miroslav Tadić, kao član Kriznog štaba i član Komisije za razmjenu, saznao za nasilno preuzimanje vlasti i događaje koji su uslijedili. Simo Zarić je bio pripadnik 4. odreda od njegovog osnivanja i bio je na dužnosti pomoćnika komandanta za obavještajni rad, izviđanje, moral i informisanje. Budući da je vršio tu funkciju, bio je svjestan zlostavljanja nesrpskih civila. S obzirom na gorenavedeno, Pretresno vijeće se uvjerilo da su opšti uslovi iz člana 5 zadovoljeni u vezi sa svakim od optuženih.

²²⁶³ Hasan Subašić, T. 10960-61.

²²⁶⁴ Svjedok O, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 25, 33.

²²⁶⁵ Stevan Nikolić, T. 18456-57; T. 18513-15; Maksim Simeunović, T. 15929; Simo Zarić, T. 19231-32.

XVII. ZAKLJUČCI O ULOZI OPTUŽENIH

A. TAČKA 1: PROGONI

1. Udruženi zločinački poduhvat

983. Optuženi se terete na osnovu člana 7(1) Statuta po svim navodima iz tačke 1 (progoni), koji obuhvataju učešće u udruženom zločinačkom poduhvatu. Pretresno vijeće će najprije razmotriti da li su optuženi učestvovali u udruženom zločinačkom poduhvatu počinjenja zločina progona, kažnjivog po članu 5 (h) Statuta. S obzirom na to da je Pretresno vijeće zaključilo da u Izmijenjenoj optužnici nema dovoljno navoda za treću kategoriju udruženog zločinačkog poduhvata, Pretresno vijeće će razmotriti da li bi optuženi mogli snositi odgovornost za izvršenje krivičnog djela progona u vezi s prvom i drugom kategorijom udruženog zločinačkog poduhvata (osnovni oblik udruženog zločinačkog poduhvata).

984. Pretresno vijeće se na osnovu dokaza uvjerilo da su sljedeće osobe učestvovala u udruženom zločinačkom poduhvatu i da snose odgovornost za sprovođenje zajedničkog plana da se progone nesrpski civili u opštini Bosanski Šamac: članovi Kriznog štaba, uključujući njegovog predsjednika Blagoja Simića; srpska policija, uključujući načelnika policije Stevana Todorovića, koji je takođe bio član Kriznog štaba; pripadnici paravojnih snaga, među kojima su bili Debeli (Srećko Radovanović zvan Pukovnik), Crni (Dragan Đorđević), Lugar (Slobodan Miljković) i Laki (Predrag Lazarević), kao i 17. taktička grupa JNA.

985. Pretresno vijeće se na osnovu dokaza nije uvjerilo da se zajednički plan može proširiti i na političko rukovodstvo Republike Srpske, niti da je, kako tvrdi optužba, pokazano da je Izvršni odbor SDS-a na republičkom nivou opštinskim vlastima u Bosanskom Šamcu zvanično dostavio Uputstvo o organizovanju i djelovanju organa srpskog naroda u Bosni i Hercegovini u vanrednim okolnostima, koje je Glavni odbor SDS-a izdao 19. decembra 1991. godine²²⁶⁶ i u kojem je izložen plan da se opštine u Bosni i Hercegovini podijele na dvije kategorije u zavisnosti od toga da li je u njima većinsko stanovništvo srpske nacionalnosti, što je nazvano “varijantom A”, ili nije, što je nazvano “varijantom B”. Pretresno vijeće se nije uvjerilo van razumne sumnje da su civilne vlasti postupale imajući u vidu to Uputstvo. Stoga se Pretresno vijeće nije van razumne sumnje uvjerilo da se zajednički plan da se vrši progon nesrba u

opštini Bosanski Šamac može proširiti po vertikali i na političko rukovodstvo Republike Srpske.

986. Međutim, Pretresno vijeće nalazi da između događaja u Bosanskom Šamcu prije i poslije preuzimanja vlasti i onoga što je predviđeno u gorenavedenom uputstvu postoje bitne sličnosti. Pretresno vijeće se, dakle, uvjerilo da su, na horizontalnom nivou, učesnici u udruženom zločinačkom poduhvatu djelovali u skladu sa zajedničkim planom da se ustanove institucije i organi za progon nesrpskih civila u opštini Bosanski Šamac. Dana 29. februara 1992., po preporuci Narodne skupštine Republike Srpske, osnovana je Skupština srpskog naroda opštine Bosanski Šamac i Pelagićevo.²²⁶⁷ Na zasjedanju Skupštine opštine Bosanski Šamac i Pelagićevo održanom u Obudovcu 28. marta 1992. godine, Skupština je izabrala Izvršni odbor te Srpske opštine, a za načelnika policije imenovala je Stevana Todorovića. Takođe, na jednom zasjedanju održanom u martu 1992., Skupština ove srpske opštine odlučila je da, za slučaj da izbije rat, predsjednik i potpredsjednik Opštine i predsjednik Opštinskog odbora SDS-a treba da osnuju krizni štab. Shodno tome, 15. aprila 1992. godine, u Bosanskom Šamcu osnovan je Krizni štab čiji je predsjednik postao Blagoje Simić, predsjednik Opštinskog odbora SDS-a. Nakon preuzimanja vlasti postalo je jasno da Krizni štab donosi odluke i naredbe u skladu s odlukama koje je usvojila Republika Srpska, među kojima su bile Naredba o zabrani političkog djelovanja na teritoriji opštine Bosanski Šamac,²²⁶⁸ te odluka o primjeni Uputstva za rad kriznih štabova srpskog naroda u opštinama.²²⁶⁹

987. Pretresno vijeće smatra da nije neophodno donijeti zaključak o tome kada je zajednički plan prvobitno nastao, već o postojanju zajedničkog plana izvodi zaključak na osnovu svih okolnosti. Ima dovoljno dokaza za zaključak da su učesnici u udruženom zločinačkom poduhvatu djelovali zajednički radi izvršenja plana koji je obuhvatao nasilno preuzimanje vlasti u Bosanskom Šamcu, zauzimanje vitalnih objekata i institucija u gradu i progon nesrpskih civila u opštini Bosanski Šamac u predmetnom periodu. Cilj zajedničkog plana bio je progon nesrpskog stanovništva, koji je uključivao protivpravno hapšenje, pritvaranje ili zatočenje, surovo i nečovječno postupanje, deportaciju i prisilno premještanje, te izdavanje naređenja, uputstava i odluka kojima su se kršila temeljna prava nesrpskih civila.

²²⁶⁶ DP P3.

²²⁶⁷ DP P124.

²²⁶⁸ DP P91.

²²⁶⁹ DP P128.

988. Prije preuzimanja vlasti, a u okviru zajedničkog plana da se izvrši progon, učesnici u udruženom zločinačkom poduhvatu zajedno su radili na pripremama za preuzimanje grada Bosanskog Šamca. U skladu s naređenjem 1. bataljona 17. taktičke grupe, opštinski odsjek Ministarstva odbrane (Sekretarijat za narodnu odbranu), na čelu s Milošem Bogdanovićem, učestvovao je, zajedno sa članom komande 1. odreda Stevanom Todorovićem, u upućivanju mladića na vojnu obuku u Ilok sredinom marta 1992. godine.²²⁷⁰ Obuku u Iloku držali su pripadnici dobro obučeni "specijalnih jedinica".²²⁷¹ Dana 11. aprila 1992. godine, helikopterima JNA u Batkušu stigli su pripadnici paravojnih snaga.²²⁷² Od 50 muškaraca u toj grupi, 30 ih je bilo iz same Srbije, dok su ostalih 20 bili iz opštine Šamac, a obučeni u Iloku.²²⁷³ U toj grupi bili su i Crni, Lugar i Debeli.²²⁷⁴ Pripadnike paravojnih snaga dočekali su Maksim Simeunović, načelnik za obavještanje i bezbjednost 17. taktičke grupe, Mićo Ivanović, komandant 1. odreda, major Brajković, načelnik štaba 17. taktičke grupe i Stevan Todorović.²²⁷⁵ O njima je zatim brigu preuzela Komanda 1. odreda.²²⁷⁶ Sastanku održanom 12. aprila 1992. godine u Donjem Žabaru prisustvovali su Stevan Nikolić, Stevan Todorović, Mićo Ivanović, Blagoje Simić, Simo Jovanović zvan Crni i Debeli, a razgovaralo se o dolasku paravojnih snaga.²²⁷⁷

989. Dana 15. aprila 1992. godine, u Obudovcu su se sastali članovi Skupštine opštine i njenog Izvršnog odbora, a među njima bili su i Stevan Todorović, Blagoje Simić, Miloš Bogdanović, Savo Popović, Dušan Tanasić, Ivan Ivanović, Crni i Mirko Jovanović. Blagoje Simić je obavijestio ostale da dolazi sa sastanka s potpukovnikom Stevanom Nikolićem, koji ga je izvijestio da neposredno prijeti napad hrvatskih i muslimanskih snaga iz Hrvatske, potpomognutih lokalnim hrvatskim i muslimanskim jedinicama iz Bosanskog Šamca, te da 17. taktička grupa namjerava spriječiti taj napad. Blagoje Simić im je prenio da je potpukovnik Stevan Nikolić rekao da će zajedno s armijom spriječiti taj prodor. Potpukovnik Stevan Nikolić je takođe insistirao na tome da se Krizni štab sljedeće noći, 16. aprila 1992., sastane u Crkvini.

²²⁷⁰ Simo Jovanović, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 7; Miloš Savić, vanpretresni iskaz, T. 378; Aleksandar Janković, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 9-10.

²²⁷¹ Aleksandar Janković, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 10; Miloš Savić, vanpretresni iskaz, T. 378.

²²⁷² Sulejman Tihić, T. 1343; Dragan Lukač, T. 1612-16; Stevan Todorović, T. 9040; Blagoje Simić, T. 12518; Veselin Blagojević, T. 14030-01; Miroslav Tadić, T. 15190-91; Maksim Simeunović, T. 15856-57; Jovan Erletić, T. 19666; Jovo Savić, T. 17016-17; Radovan Antić, T. 16827; Simo Zarić, T. 19162-63.

²²⁷³ Stevan Todorović, T. 9042-43.

²²⁷⁴ Stevan Todorović, T. 9040.

²²⁷⁵ Maksim Simeunović, T. 15995-56; Stevan Todorović, T. 9041, T. 10095-96.

²²⁷⁶ Stevan Todorović, T. 9041, T. 9953-54, T. 10094-96; Radovan Antić, T. 16907.

Pretrerno vijeće se van razumne sumnje uvjerilo da je u ranim jutarnjim časovima 17. aprila 1992. godine Blagoje Simić bio u Crkvini.

990. Preuzimanje vlasti u Bosanskom Šamcu srpska policija i paravojska sprovele su 17. aprila 1992. godine. Pripadnici 17. taktičke grupe JNA bili su u gradu. Blagoje Simić je ujutro 17. aprila 1992. godine telefonirao potpukovniku Stevanu Nikoliću da je osnovan Krizni štab Srpske opštine Bosanski Šamac, te da je taj Krizni štab, uz pomoć srpskih paravojnih snaga i policije, zauzeo najvažnije objekte u gradu s ciljem preuzimanja vlasti u Bosanskom Šamcu. Nakon ovog telefonskog razgovora, potpukovnik Stevan Nikolić je u 06:00 sati ujutro izdao naređenje 4. odreda da bude u stanju borbene gotovosti i da se angažuje na sakupljanju oružja.

991. Po preuzimanju vlasti u Bosanskom Šamcu srpska policija i paravojske snage, uz pomoć nekih pripadnika 4. odreda, hapsile su i pritvarale nesrpsko stanovništvo, te ga podvrgavale surovom i nečovječnom postupanju i saslušavanju. Nesrpsko stanovništvo je takođe deportovano i prisilno premješano. Jedinostveni cilj da se počine ova djela progona nije se mogao postići bez udruženog djelovanja policije, paravojnih snaga, 17. taktičke grupe JNA i Kriznog štaba, odnosno nijedan od učesnika nije mogao postići zajednički cilj samostalno. Zadatak Kriznog štaba bio je da sa civilnom policijom koordinira upravljanje nad opštinom. Krizni štab je tokom čitavog svog mandata sprovodio naređenja i odluke koje su bile u funkciji sistema progona nesrpskog stanovništva. Primjer saradnje Blagoja Simića i paravojske je putovanje Blagoja Simića u Ugljevik radi razgovora sa komandantom korpusa o tome da se na mjesto pukovnika Đurđević postavi Crni, i to što je Ratno predsjedništvo u oktobru 1992. godine zatražilo povratak Crnog i paravojske.²²⁷⁸ Dokaz za saradnju između Ratnog predsjedništva, osnovanog 21. jula 1992. godine odlukom Predsjedništva Republike Srpske,²²⁷⁹ i Miroslava Tadića jeste činjenica da je Ratno predsjedništvo 2. oktobra 1992. godine osnovalo Komisiju za razmjenu zarobljenika, čiji je član bio Miroslav Tadić.²²⁸⁰

992. Kao predsjednik Kriznog štaba, Blagoje Simić je zauzimao mjesto na vrhu piramide udruženog zločinačkog poduhvata na opštinskom nivou. Blagoje Simić je znao da su njegova uloga i autoritet od suštinskog značaja za postizanje zajedničkog

²²⁷⁷ Stevan Nikolić, T. 18452, T. 18604; Maksim Simeunović, T. 15999-16001.

²²⁷⁸ T. 9471.

²²⁷⁹ DP P72. Odluka je donesena 31. maja 1992. godine, ali je sprovedena 21. jula 1992.

²²⁸⁰ T. 9167-68, DP P83.

cilja progona. Kao predsjednik Kriznog štaba i, kasnije, Ratnog predsjedništva i Skupštine Opštine, on je bio najviši civilni funkcioner u Opštini Bosanski Šamac, a Krizni štab je bio odgovoran za, pored ostalog, privredu, humanitarna pitanja i zdravstvo, informacije i propagandu, snabdijevanje hranom i komunikacije.²²⁸¹ To znači da su odluke i naređenja Kriznog štaba uspostavljala pravni, politički i društveni okvir u kojem su djelovali i zahvaljujući kojem su profitirali drugi učesnici udruženog zločinačkog poduhvata. Primjer za to je jedno naređenje Kriznog štaba od 6. maja 1992. godine, kojim se svim kriznim štabovima mjesnih zajednica naređuje da organizuju prehranu za vojnike i pripadnike paravojnih jedinica.²²⁸² Dakle, Blagoje Simić i Krizni štab podržavali su rad srpske policije, paravojnih snaga i 17. taktičke grupe. Pretresno vijeće je uvjeren da su Blagoje Simić i drugi učesnici djelovali u zajedničkoj namjeri da ostvare svoj zajednički cilj. Pretresno vijeće na osnovu dokaza kojima raspolaže zaključuje da se ovaj udruženi zločinački poduhvat po svom opisu može svrstati u prvu kategoriju udruženog zločinačkog poduhvata, gdje svi učesnici u njemu imaju istu namjeru da diskriminišu nesrpsko stanovništvo na rasnoj, političkoj ili vjerskoj osnovi.

993. Pretresno vijeće će sada razmotriti individualnu krivičnu odgovornost Blagoja Simića, Miroslava Tadića i Sime Zarića u vezi s djelima u osnovi progona koja se terete u tački 1 Izmijenjene optužnice.

2. Djela u osnovi progona

(a) Protivpravna hapšenja, zatočenja i ispitivanja

(i) Blagoje Simić

994. Kao predsjednik Opštinskog odbora SDS-a i predsjednik srpskog Kriznog štaba u opštini Bosanski Šamac (kasnije preimenovanog u Ratno predsjedništvo), Blagoje Simić je bio najviši civilni funkcioner u opštini. On je nadzirao ostvarivanje ključnih ciljeva Kriznog štaba, uključujući konsolidaciju srpskih institucija i koordinaciju funkcija organa vlasti u Bosanskom Šamcu, i predsjedavao je sastancima Kriznog štaba na kojima se raspravljalo o radu opštinskih organa vlasti. Na ovim sastancima načelnik policije Stevan Todorović podnosio je izvještaje o stanju u vezi

²²⁸¹ DP P128.

²²⁸² DP P74.

sa hapšenjima i zatočenjima u Bosanskom Šamcu.²²⁸³ Premda nije imao vlast nad policijom, zahvaljujući svom položaju predsjednika Kriznog štaba imao je veliki uticaj i kontrolu, ali na tom položaju nije preduzeo nikakve značajne mjere da spriječi stalna hapšenja i zatočenja. Mada je svjedočio da se Krizni štab obratio Ministarstvu unutrašnjih poslova sa žalbom da Stevan Todorović ne zavređuje da bude na tom položaju, te da je Ministarstvu odbrane uputio pismeni zahtjev za demobilizaciju sudija i uspostavljanje sudova, za nekog na njegovom položaju ove preduzete mjere bile su nedovoljne da se zaustave sistematska protipravna hapšenja i zatočenja. S obzirom na to da je Krizni štab bio odgovoran za bezbjednost stanovništva,²²⁸⁴ Blagoje Simić je kao predsjednik Kriznog štaba bio obavezan da na sve moguće načine pokuša da spriječi progon nesrpskih građana. Budući da su uputstva za rad opštinskih kriznih štabova stigla od predsjednika vlade Republike Srpske, on se mogao obratiti toj instanci s izjavom da zbog progona građana nesrpske nacionalnosti nije u stanju obezbjediti sigurnost svih građana. U krajnjem slučaju, Blagoje Simić je mogao podnijeti ostavku, naprimjer nakon slučajnog samoranjavanja u nogu 23. jula 1992. i liječenja nakon toga u Brčkom i Beogradu.²²⁸⁵ Međutim, on nije preduzeo dalje mjere da se zatočeno nesrpsko stanovništvo efektivno zaštititi.

995. Pretresno vijeće se uvjerilo da je Blagoje Simić bio svjestan progona nesrpskog stanovništva u opštini Bosanski Šamac. Izvještaj Komande 2. posavske pješadijske brigade od 1. decembra 1992. godine²²⁸⁶ pokazan je Blagoju Simiću i on je prisustvovao sastanku u Pelagićevu na kojem se raspravljalo o tome.²²⁸⁷ U Izvještaju je stajalo da “dolazi do masovnog hapšenja i izolacije lica hrvatske i muslimanske nacionalnosti, bez ikakvih kriterija”. Blagoje Simić je bio obavještavan o trajnim hapšenjima i zatočenjima nesrpskog stanovništva tokom sukoba i na sastancima s glavnim akterima udruženog zločinačkog poduhvata imao je priliku ubijediti druge u svoje mišljenje. Činjenica da ga je Simo Zarić kontaktirao radi oslobađanja Sulejmana Tihića,²²⁸⁸ a potpukovnik Stevan Nikolić u vezi s oslobađanjem pripadnika 4. odreda,²²⁸⁹ pokazuje da je on imao snažan uticaj u pogledu hapšenja i zatočenja pojedinaca, bez obzira na to što je o ovome odlučivao načelnik policije.

²²⁸³ Blagoje Simić, T. 12571.

²²⁸⁴ DP P128 (paragraf 3).

²²⁸⁵ Blagoje Simić, T. 12320-23.

²²⁸⁶ DP P127.

²²⁸⁷ Simo Zarić, T. 19561, T. 19564.

²²⁸⁸ Sulejman Tihić, T. 1408.

²²⁸⁹ Simo Zarić, T. 18773-74.

996. Iako Pretresno vijeće ne može van razumne sumnje zaključiti da je Blagoje Simić ikada ušao u bilo koji zatočenički objekt, on je morao biti svjestan zatočenja civila u objektima kao što su SUP, TO i osnovna i srednja škola u Bosanskom Šamcu. Takođe je bio svjestan da su zatočenici držani u logorima u Zasavici i Crkvini, te da su iz TO-a premješteni u Brčko i zatočeni u drugim objektima koje je vodila JNA u Bijeljini. Hapšenje i pritvaranje civila u opštini Bosanski Šamac bile su opšte poznata stvar. Policija, paravojska, Krizni štab i JNA radili su zajedno na održavanju sistema hapšenja i zatočavanja, premještali su zatočenike iz jednog objekta u drugi. Premda Pretresno vijeće prihvata da ne postoji dovoljno dokaza za zaključak da je Krizni štab bio odgovoran za naređenje da se Hrvati u Crkvini izoluju, ono konstatuje da Blagoje Simić, nakon što je obaviješten o zatočenju civila u Crkvini i Zasavici, nije preduzeo ništa da im pomogne ili da ih oslobodi. Nastavio je da vrši dužnost predsjednika Kriznog štaba i ni u jednom trenutku nije pokušao dati ostavku zbog djela progona koja su se događala oko njega. Nije preduzeo ništa da spriječi sprovođenje udruženog zločinačkog poduhvata.

997. Pretresno vijeće smatra da je jedini razumni zaključak koji se može izvesti iz ovih činjenica taj da je Blagoje Simić imao istu namjeru kao drugi učesnici u udruženom zločinačkom poduhvatu, da je sprovodio zajednički plan progona, te da je učestvovao u ovom udruženom zločinačkom poduhvatu. Blagoje Simić, budući da se nalazio na ključnom položaju u Opštini, nije mogao pristati na stalno hapšenje i zatočavanje nesrpskih civila, a da nije imao diskriminatornu namjeru. Blagoje Simić je s drugim učesnicima u udruženom zločinačkom poduhvatu djelio istu namjeru da se hapse i zatočavaju nesrpski civili u opštini Bosanski Šamac, kao i u Brčkom i Bijeljini.

(ii) Miroslav Tadić

998. Pretresno vijeće se nije uvjerilo da postoji dovoljno dokaza da je Miroslav Tadić učestvovao u progonu zatočenih nesrba putem protivpravnih hapšenja i zatočenja. Premda postoje dokazi da je bio u zatočeničkim objektima u Bosanskom Šamcu, te da je znao za njihovo postojanje i uslove koji su u njima vladali, rijetko je dolazio u te objekte i ta je mjesta posjećivao jedino u okviru svoje uloge u razmjenama. Za razliku od Blagoja Simića, on nije zauzimao vodeći položaj u Kriznom štabu. Kao član Komisije za razmjenu nije imao vlast niti uticaj nad hapšenjem i zatočavanjem nesrpskih civila, niti je bio obavezan prisustvovati svim

sastancima Kriznog štaba. Nema dokaza da je od njega traženo da donosi bilo kakve odluke o hapšenju ili zatočavanju nesrpskog stanovništva. Mada se Pretresno vijeće nije van razumne sumnje uvjerilo da je on imao istu diskriminatornu namjeru kao i ostali učesnici udruženog zločinačkog poduhvata da se putem protivpravnog hapšenja i zatočavanja progone nesrpski civili, činjenice da je nastavio da učestvuje u sprovođenju razmjena i premještanju zatočenika, te da je prisustvovao sastancima Kriznog štaba i sastancima s nekim drugim neposrednim počiniocima udruženog zločinačkog poduhvata u Beogradu na kojima se raspravljalo o ulozi paravojnih snaga, pokazuju da je znao za namjeru da se diskriminira nesrpsko stanovništvo uhapšeno i zatočeno u objektima u Bosanskom Šamcu, u zgradama SUP-a, TO-a, osnovnoj i srednjoj školi, te u Brčkom i Bijeljini.

999. Iako je Miroslav Tadić znao za diskriminatornu namjeru učesnika u udruženom zločinačkom poduhvatu, ne može se smatrati da je Miroslav Tadić svojim radnjama i propustima suštinski uticao na izvršenje krivičnih djela protivpravnog hapšenja i zatočavanja, te on, stoga, nije pomagao i podržavao udruženi zločinački poduhvat. On nije imao vlast da spriječi sprovođenje udruženog zločinačkog poduhvata i s njim povezanih kažnjivih radnji.

(iii) Simo Zarić

1000. Pretresno vijeće se nije uvjerilo da je Simo Zarić pomagao i podržavao udruženi zločinački poduhvat protivpravnog hapšenja i zatočavanja kao djela progona. Na svom položaju pomoćnika komandanta 4. odreda za obavještajni rad, izviđanje, moral i informisanje, on je bio odgovoran za obavljanje informativnih razgovora s nekim od zatočenih u zgradi SUP-a u Brčkom. Pretresno vijeće ne nalazi da su te radnje u značajnoj mjeri pomogle izvršenje djela protivpravnog hapšenja, zatočavanja i pritvaranja nesrba, počinjenih u okviru udruženog zločinačkog poduhvata. Pretresno vijeće ne pridaje nikakvu težinu njegovom imenovanju za načelnika Službe državne bezbjednosti i zaključuje da on nije obavljao nikakva ispitivanja zatočenika u toku kratkog vremena koje je proveo na tom položaju.²²⁹⁰ Simo Zarić je preduzeo mjere za oslobađanje zatočenika, založivši se za puštanje Sulejmana Tihića,²²⁹¹ svjedoka N,²²⁹² te pripadnika 4. odreda.²²⁹³

²²⁹⁰ Simo Zarić, T. 20009-10.

²²⁹¹ Simo Zarić, T. 19320.

²²⁹² Simo Zarić, T. 19601.

1001. Svjedočenje da je Stevan Todorović naredio svojim policajcima na kontrolnom punktu u Goricama da uhapsu Simu Zarića na putu za Beograd,²²⁹⁴ te da su ga pripadnici paravojskih snaga maltretirali u vrijeme kada se zalagao za oslobađanje pripadnika 4. odreda pritvorenih u SUP-u, saglasno je i sa svjedočenjem Sime Zarića da on nije imao iste ciljeve kao policija i paravojska da protivpravno hapsi i zatočava nesrpske civile, te da nije posjedovao diskriminatornu namjeru kao oni. Premda je on prema nekim svjedočenjima naredio hapšenje zatočenika Osmana Jašarevića, Kemala Bobića i svjedoka N, Pretresno vijeće zaključuje da nema dovoljno dokaza da je on naredio ova hapšenja.

1002. S obzirom na svoju ulogu u ispitivanju pritvorenika, Simo Zarić je često dolazio u zatočeničke objekte, uključujući SUP, TO i Brčko, gdje je vidio zatočenike i uslove u kojima su držani. Imao je priliku vidjeti kako pripadnici policije i paravojskih snaga, te vojnici JNA, protivpravno hapse i zatočavaju ljude u ove objekte.²²⁹⁵ Mada je Simo Zarić znao za protivpravno hapšenje i pritvaranje nesrba u bosanskom Šamcu, kao i u Brčkom i Bijeljini, njegovi postupci, uključujući saslušavanje pritvorenika, nisu u značajnoj mjeri doprinijeli izvršenju tih zločina od strane učesnika u udruženom zločinačkom poduhvatu.

(b) Surovo i nečovječno postupanje

(i) Blagoje Simić

1003. Pretresno vijeće se uvjerilo da je Blagoje Simić učestvovao u udruženom zločinačkom poduhvatu progona nesrba zatvorenih u zatočeničkim centrima u Bosanskom Šamcu, i to putem surovog i nečovječnog postupanja, uključujući premlaćivanje, mučenje i zatočenje u nehumanim uslovima.

1004. Pretresno vijeće zaključuje da su policija, vojska i Krizni štab udruženim snagama upravljali opštinom Bosanski Šamac. Krizni štab, Ratno predsjedništvo i Skupština opštine su jedan za drugim predstavljali najviši organ vlasti u opštini, a Blagoje Simić bio je predsjednik sva tri navedena tijela. Stevan Todorović, načelnik policije, bio je član Kriznog štaba i često je prisustvovao sastancima Kriznog štaba. Iako Blagoje Simić i Krizni štab formalno nisu bili odgovorni za policiju, Pretresno vijeće se uvjerilo da su na području svoje uprave bili odgovorni za zdravlje,

²²⁹³ Simo Zarić, T. 19263-64.

²²⁹⁴ Simo Zarić, T. 19445-46, T. 20075-76.

bezbjednost i dobrobit svih građana, bez obzira na njihovu nacionalnost.²²⁹⁶ O ovoj njihovoj odgovornosti svjedoči “Uputstvo za rad kriznih štabova srpskog naroda u opštinama”,²²⁹⁷ koje je potpisao tadašnji predsjednik Vlade Republike Srpske Branko Derić, kao i iz nekoliko odluka Kriznog štaba.²²⁹⁸ Kad je na mjesto Kriznog štaba došlo Ratno predsjedništvo, a kasnije Skupština opštine, ta tijela bila su odgovorna za zdravlje i dobrobit svih građana opštine Bosanski Šamac. Posebno je u tom smislu bio odgovoran Blagoje Simić, koji je bio predsjednik ovih tijela.

1005. Pretresno vijeće je razmotrilo tvrdnju Simićeve odbrane da Blagoja Simića treba osloboditi optužbi zbog činjenice da se njegova uloga u Kriznom štabu može uporediti s položajem *bourgmestre* optuženog u predmetu *Bagilishema*.²²⁹⁹ Simićeva odbrana tvrdi da je Ignace Bagilishema imao efektivnu vlast i kontrolu nad policijom,²³⁰⁰ dok je policija u Bosanskom Šamcu bila u nadležnosti Ministarstva unutrašnjih poslova Republike Srpske, a ne Blagoja Simića. U tom kontekstu, Pretresno vijeće primjećuje da je u prvostepenoj presudi u predmetu *Bagilishema* iznesen zaključak da je Ignace Bagilishema govorio na takozvanim “sastancima za smirenje situacije” kako bi spriječio da se dogode zločini za koje je optužen.²³⁰¹ Osim toga, Pretresno vijeće u predmetu *Bagilishema* smatralo je da se Ignace Bagilishema ne može smatrati krivično odgovornim “za to što je nedovoljno učinio da se zločini kazne [...]”²³⁰² U ovom predmetu, međutim, Pretresno vijeće se nije uvjerilo da je Blagoje Simić preduzeo dovoljne mjere da se spriječe progoni nesrpskih civila. Pretresno vijeće ponavlja da je Blagoje Simić, premda nije bio direktno odgovoran za policiju ili vojsku, kao najviši civilni funkcioner u opštini Bosanski Šamac, imao priliku i odgovornost da preduzme mjere za zaštitu nesrpskog civilnog stanovništva.

1006. Odgovornosti Kriznog štaba i tijela koja su ga naslijedila uključivale su zdravlje, bezbjednost i dobrobit nesrpskog stanovništva koje je bilo zatvoreno u zatočeničkim objektima u Bosanskom Šamcu. Ovo znači da su, unatoč činjenici da je

²²⁹⁵ Simo Zarić, T. 19425.

²²⁹⁶ Božo Ninković, T. 13578-81.

²²⁹⁷ DP P128, Izvod iz Uputstva za rad kriznih štabova srpskog naroda u opštinama.

²²⁹⁸ DP P85, Naredba o izvršavanju odluke Kriznog štaba o privremenom smještanju razmijenjenih lica s teritorije opštine Odžak, 9. juni 1992.; DP P93, Naredba kojom se zabranjuje prodaja alkoholnih pića, 28. april 1992.; DP D71/1, Odluka Kriznog štaba da se hrvatskim poljoprivrednicima iz Zasavice izda 21 tona stočne hrane, 13. maj 1992.; DP D150/1, Odluka Ratnog predsjedništva o dodjeli na privremeno korišćenje objekata stambenog i drugog prostora, 16. septembar 1992.

²²⁹⁹ *Tužilac protiv Ignacea Bagilisheme*, predmet br. ICTR-95-1A-T, Presuda, 7. juni 2001. (dalje u tekstu: prvostepena presuda u predmetu *Bagilishema*).

²³⁰⁰ Simićeva završna riječ, T. 20435.

²³⁰¹ Prvostepena presuda u predmetu *Bagilishema*, par. 302.

policija imala primarnu odgovornost za zatočeničke centre, Krizni štab, i kasnije Ratno predsjedništvo i Skupština opštine, imali obavezu da za zatočavanje obezbijede odgovarajuće objekte kako bi se spriječilo surovo i nečovječno postupanje s građanima nesrpske nacionalnosti. Uloga i uticaj Blagoja Simića u pogledu zatočavanja takođe se vide iz činjenice da je Simo Zarić izjavio da Sulejmana Tihića nije mogao osloboditi bez odobrenja Blagoja Simića.

1007. U tom kontekstu Pretresno vijeće se uvjerilo da je Blagoje Simić, kao predsjednik Kriznog štaba, ulagao veliki trud da nabavi lijekove za potrebe u opštini. Pretresno vijeće iz toga zaključuje da je zatočenicima smišljeno uskraćivana medicinska njega. Ovo je takođe doprinosilo neprihvatljivim uslovima koji su stvoreni s namjerom da se nesrpski zatočenci primoraju da napuste opštinu. Pretresno vijeće prihvata svjedočenje dr. Ozrena Stanimirovića koji je rekao da je imao mogućnost da zatočenike kojima je trebalo bolničko liječenje preveze u bolnicu, ali da mu se niko tim povodom nije obratio.²³⁰³ Da rezimiramo, Pretresno vijeće se uvjerilo da time što nije preduzeo dovoljne mjere da se izbjegne surovo i nečovječno postupanje sa nesrpskim zatvorenima u zatočeničkim objektima u Bosanskom Šamcu, Blagoje Simić nije postupao u skladu sa svojom dužnošću.

1008. Pretresno vijeće se van razumne sumnje uvjerilo da je Blagoje Simić znao za surovo i nečovječno postupanje, uključujući premlaćivanje, mučenje i nehumane uslove zatočenja nesrpskih zatvorenika u zatočeničkim objektima u Bosanskom Šamcu. U prvim danima nakon preuzimanja vlasti, načelnik policije Stevan Todorović obavijestio je Blagoja Simića o premlaćivanju i zlostavljanju zatočenika u SUP-u. U vezi s tim Pretresno vijeće napominje da je Bosanski Šamac mali grad i da je surovo i nečovječno postupanje prema nesrpskim zatočenicima imalo velike razmjere i da je trajalo više mjeseci. Iz zatočeničkih objekata u Bosanskom Šamcu dopirali su krici i jauci zatvorenika, te srpske nacionalističke pjesme koje su bili primoravani da pjevaju. Činjenica da se Pretresno vijeće nije van razumne sumnje uvjerilo da je Blagoje Simić ikada obišao ijedan od zatočeničkih objekata u ovom pogledu nije od značaja. Pretresno vijeće ne prihvata svjedočenje Blagoja Simića da nije znao za takvo maltretiranje.

1009. Pretresno vijeće se takođe uvjerilo da Blagoje Simić ne samo da je znao za diskriminatornu namjeru pripadnika paravojsnih snaga i drugih počinitelaca surovog i

²³⁰² Prvostepena presuda u predmetu *Bagilishema*, par. 683.

nečovječnog postupanja, koje je uključivalo premlaćivanje, mučenje i zatočenje u nehumanim uslovima nesrpskih zatvorenika u zatočeničkim objektima u Bosanskom Šamcu, već je s njima dijelio istu diskriminatornu namjeru. U vezi s tim, Pretresno vijeće je pažljivo razmotrilo svjedočenja Sulejmana Tihića i Izeta Izetbegovića o izjavama Blagoja Simića na sastanku u zgradi Skupštine opštine Bosanski Šamac. Prema riječima Sulejmana Tihića, Blagoje Simić je, govoreći o podjeli opština duž linija etničkog razdvajanja, rekao: “Ako ne odlučite, Srbi će znati šta će preduzeti.” Izet Izetbegović je svjedočio da je Blagoje Simić na istom sastanku rekao “da će Srbi upotrijebiti silu” ako nesrpsko stanovništvo ne pristane na reorganizaciju opština.

1010. Pretresno vijeće se uvjerilo da je na osnovu gorenavedenog, kao i činjenice da je Blagoje Simić stalno bio najviši civilni funkcioner tokom predmetnog perioda, jedini zaključak do kojeg je moguće doći taj da je on imao istu diskriminatornu namjeru kao i drugi učesnici udruženog zločinačkog poduhvata da se progoni nesrpsko stanovništvo opštine Bosanski Šamac putem surovog i nečovječnog postupanja, uključujući premlaćivanje, mučenje i zatočenje u nehumanim uslovima.

1011. Pretresno vijeće se nije van razumne sumnje uvjerilo da je izvedeno dovoljno dokaza o tome da je Blagoje Simić bio svjestan surovog i nečovječnog postupanja s nesrpskim zatvorenicima u zatočeničkim objektima u Crkvini, Brčkom i Bijeljini.

(ii) Miroslav Tadić

1012. Pretresno vijeće je uočilo da je Miroslav Radić imao istaknutu ulogu u Bosanskom Šamcu tokom predmetnog perioda. On je bio pomoćnik komandanta 4. odreda, komandant Štaba Civilne zaštite, član Kriznog štaba i imao je vodeću ulogu u procesu razmjene nesrpskih civila iz opštine Bosanski Šamac. On je takođe važio za uglednu osobu u Bosanskom Šamcu i bio je vlasnik kafića “AS”. Kao član Kriznog štaba bio je odgovoran za zdravlje, bezbjednost i dobrobit zatvorenika u zatočeničkim objektima u opštini Bosanski Šamac. S obzirom na činjenicu da je surovo i nečovječno postupanje u gorepomenutim zatočeničkim centrima imalo široke razmjere i da je trajalo više mjeseci, Pretresno vijeće se uvjerilo da je Miroslav Tadić toga morao biti svjestan. Pretresno vijeće ima u vidu i to da je Miroslav Tadić izjavio da su mu neke pijane osobe ispričale kako odlaze u zatočeničke logore u Bosanskom Šamcu i tuku zatvorenike.

²³⁰³ Dr. Ozren Stanimirović, T. 13904-05.

1013. Međutim, Pretresno vijeće se nije uvjerilo da je optužba predočila dovoljno dokaza koji pokazuju da je ponašanje Miroslava Tadića – njegove radnje ili propusti – imalo bitan uticaj na glavne počinioce maltretiranja. Pretresno vijeće se nije uvjerilo da je Miroslav Tadić imao vlast da ijednog počinioca sputa u činjenju djela progona koja su uključivala premlaćivanje, mučenje i zatočenje u nehumanim uslovima nesrba zatvorenih u zatočeničkim centrima u Bosanskom Šamcu, Crkvini, Brčkom ili Bijeljini.

1014. Pretresno vijeće se nije van razumne sumnje uvjerilo da je Miroslav Tadić doprinio udruženom zločinačkom poduhvatu progona nesrpskih zatvorenika u zatočeničkim objektima u Bosanskom Šamcu, Crkvini, Brčkom i Bijeljini putem surovog i nečovječnog postupanja, uključujući premlaćivanje, mučenje i zatočenje u nehumanim uslovima.

(iii) Simo Zarić

1015. Pretresno vijeće se uvjerilo da je Simo Zarić pomagao i podržavao udruženi zločinački poduhvat progona nesrba zatvorenih u zatočeničkim objektima u Bosanskom Šamcu putem surovog i nečovječnog postupanja, uključujući premlaćivanje, mučenje i zatočenje u nehumanim uslovima.

1016. Simo Zarić je vodio ispitivanja nesrpskih zatvorenika, koji su bili podvrgnuti premlaćivanju. Pretresno vijeće prihvata da on nije učestvovao u premlaćivanju niti ga je odobravao. Međutim, Pretresno vijeće zaključuje da je on svojim učešćem u tim ispitivanjima, te u intervjuu sa zatočenim nesrbima koji je napravila Televizija Novi Sad, pružio ohrabrenje i moralnu podršku počiniocima surovog i nečovječnog postupanja s nesrpskim zatvorenicima. U tom pogledu, Pretresno vijeće uzima u obzir činjenicu da je Simo Zarić bio bivši načelnik SUP-a u Bosanskom Šamcu, pomoćnik komandanta 4. odreda za obavještajni rad, te osoba koja je bila veoma angažovana i veoma cijenjena u društvenom i kulturnom životu Bosanskog Šamca. Pretresno vijeće nalazi da ovi aspekti ličnosti Sime Zarića dokazuju van razumne sumnje da je njegovo učešće u ispitivanju predstavljalo podršku za počinioce maltretiranja. Iz ovih razloga, Pretresno vijeće se van razumne sumnje uvjerilo da je Simo Zarić bitno doprinio surovom i nečovječnom postupanju s nesrbima zatvorenim u zatočeničkim objektima u Bosanskom Šamcu. Njegova krivična odgovornost obuhvata surovo i nečovječno postupanje počinjeno u periodu do jula 1992. godine, kada je imenovan za pomoćnika predsjednika Civilno-vojnog savjeta u opštini Odžak.

1017. Pretresno vijeće se uvjerilo da je Simo Zarić bio svjestan surovog i nečovječnog postupanja s nesrbima zatvorenim u zatočeničkim objektima u Bosanskom Šamcu. Dokazi optužbe²³⁰⁴ i njegovo sopstveno priznanje pokazuju da je Simo Zarić znao da nesrbe maltretiraju zbog njihove nacionalnosti. On je, dakle, znao za diskriminatornu namjeru počinitelaca.

1018. Pretresno vijeće se, međutim, nije uvjerilo da je Simo Zarić imao istu diskriminatornu namjeru kao i oni koji su sprovođili progon putem surovog i nečovječnog postupanja, što je uključivalo premlaćivanje, mučenje i zatočenje u nehumanim uslovima u Brčkom i Bijeljini, niti da je bio svjestan te njihove namjere. Dokazi koje je izvela optužba ne dokazuju van razumne sumnje da je Simo Zarić toga bio svjestan. Sam Simo Zarić priznao je jedino da je znao za progone nesrpskih civila u zatočeničkim objektima u Bosanskom Šamcu.

1019. Pretresno vijeće se nije van razumne sumnje uvjerilo da je Simo Zarić suštinski doprinio progonu zatvorenih nesrba putem surovog i nečovječnog postupanja, uključujući premlaćivanje, mučenje i zatočenje u nehumanim uslovima u Crkvini.

(c) Prisilni rad

1020. Pretresno vijeće se uvjerilo da su opasni i ponižavajući poslovi kojima su bosanski Muslimani i bosanski Hrvati bili podvrgavani u okviru prisilnog rada bili dio udruženog zločinačkog poduhvata progona nesrpskih civila u opštinama Bosanski Šamac i Odžak.

(i) Blagoje Simić

1021. Pretresno vijeće se uvjerilo da je Blagoje Simić, s obzirom na svoj položaj predsjednika Kriznog štaba, znao da se bosanski Muslimani i bosanski Hrvati prisiljavaju na obavljanje opasnih i ponižavajućih poslova. Pošto je bio na čelu faktičke vlasti, zadužene za dobrobit i bezbjednost građana, Blagoje Simić je bio svjestan postojanja organizovanog prisilnog rada. Pretresno vijeće prihvata svjedočenja da je optuženi viđen na više mjesta na kojima su civili obavljali prisilni rad.

²³⁰⁴ Vidi DP P127.

1022. Pretresno vijeće se uvjerilo da je Blagoje Simić imao namjeru da bosanske Muslimane i Hrvate podvrgne opasnom i ponižavajućem radu. Kao predsjednik Kriznog štaba, Blagoje Simić je imao ulogu u imenovanju i razrješavanju načelnika Opštinskog odsjeka za odbranu, tijela koje je organizovalo prisilni rad, i povremeno je dobijao usmene izvještaje od načelnika ovog odsjeka. Bio je svjestan ukupne situacije u opštini, kao i činjenice da se civili koriste za kopanje rovova i druge opasne vojne zadatke. On u okviru svojih ovlašćenja nije preduzeo nikakve mjere da se stane na put takvoj praksi. S obzirom na svoj položaj predsjednika Kriznog štaba, bio je svjestan činjenice da se zatočeni bosanski Muslimani i bosanski Hrvati, pored drugih djela surovog i nečovječnog postupanja, podvrgavaju i ponižavajućim poslovima, a nije preduzeo dovoljno da se takvi incidenti spriječe. Imajući u vidu činjenicu da su ovakvim poslovima podvrgavani jedino bosanski Muslimani i bosanski Hrvati, Pretresno vijeće se uvjerilo da je Blagoje Simić, svojom ulogom u imenovanju načelnika odsjeka koji je organizovao prisilni rad, te time što nije preduzeo mjere u cilju sprečavanja spomenutih djela, učestvovao u organizovanju prisilnog rada s namjerom diskriminacije bosanskih Hrvata i bosanskih Muslimana.

(ii) Miroslav Tadić

1023. Pretresno vijeće se uvjerilo da je Miroslav Tadić bio svjestan postojanja organizovanog prisilnog rada. Štab Civilne zaštite, kojim je upravljao, bio je smješten u istoj zgradi u kojoj su se nalazili koordinatori programa prisilnog rada i u koju su se civili morali javljati svako jutro radi raspoređivanja na prisilni rad. Telefonska linija Štaba Civilne zaštite koristila se za dostavljanje poruka koordinatorima prisilnog rada, a ponekad su zaposleni u Štabu Civilne zaštite i lično prenosili poruke tim koordinatorima.

1024. Pretresno vijeće se nije uvjerilo da je Miroslav Tadić imao istu namjeru kao Blagoje Simić i drugi učesnici u udruženom zločinačkom poduhvatu da se bosanski Muslimani i bosanski Hrvati podvrgavaju opasnom i ponižavajućem radu, niti da je bio svjestan te njihove namjere. Pretresno vijeće konstatuje da sve vrste prisilnog rada ne predstavljaju progon. Premda dokazi idu u prilog tome da je Miroslav Tadić imao ulogu u organizovanju prisilnog rada, Pretresno vijeće se nije uvjerilo da je on učestvovao u prisiljavanju nesrpskog stanovništva na obavljanje opasnih i ponižavajućih poslova. Pretresno vijeće ima u vidu svjedočenje Nusreta Hadžijusufovića o ulozi Miroslava Tadića u korišćenju prisilnog rada u svrhu

pljačkanja. Pretresno vijeće se, međutim, nije uvjerilo da ovo svjedočenje van razumne sumnje dokazuje činjenicu da je Miroslav Tadić na taj način počinio ili pomagao i podržavao krivično djelo progona.

(iii) Simo Zarić

1025. Pretresno vijeće se uvjerilo da je Simo Zarić, kao starješina u 4. odredu i kao zamjenik predsjednika Civilnog savjeta u Odžaku, bio svjestan postojanja organizovanog prisilnog rada, kao i činjenice da se civili prisiljavaju na obavljanje opasnih poslova na liniji fronta i na drugim mjestima od strateškog vojnog značaja. Pretresno vijeće prihvata iskaze svjedoka koji su svjedočili da su obavljajući prisilni rad Simu Zarića vidjeli na više mjesta u Odžaku. Štaviše, i on sam je vidio civile kako obavljaju prisilni rad u Odžaku.

1026. Pretresno vijeće se nije uvjerilo da predočeni dokazi potkrepljuju zaključak da je Simo Zarić bitno doprinio tome da se u okviru prisilnog rada obavljaju opasni i ponižavajući poslovi. Premda Pretresno vijeće prihvata da je Simo Zarić civile dovedene u Odžak raspoređivao na radne zadatke, ono se nije uvjerilo da ti zadaci predstavljaju surovo i nečovječno postupanje kao djelo progona. Pretresno vijeće dalje konstatuje da to što Simo Zarić nije preduzeo mjere da spriječi odvođenje civila na liniju fronta radi kopanja rovova pod pratnjom vojnika 4. odreda ne predstavlja bitan doprinos progону putem programa prisilnog rada.

(d) Pljačkanje

1027. Pretresno vijeće se nije uvjerilo da je rasprostranjeno pljačkanje i otimanje imovine bosanskih Muslimana i Hrvata bilo dio jedinstvenog plana da se progone nesrpski civili. Iako se u ovom predmetu ne osporava da su optuženi znali za djela pljačke, Pretresno vijeće se nije uvjerilo da je van razumne sumnje dokazano da su optuženi u bilo kom obliku namjerno učestvovali u tome.

(i) Blagoje Simić

1028. Da bi dokazala učešće Blagoja Simića u pljačkanju imovine nesrba, optužba se poziva na Naredbu Kriznog štaba od 24. aprila 1992. godine (dokazni predmet P88), kojom su krizni štabovi mjesnih zajednica ovlašćeni da preuzimaju robu oduzetu ili preuzetu iz zone ratnih dještava i da obezbijede njeno skladištenje u magacinima DD "Bosanac" i prostorijama "Uniglasa" u Bosanskom Šamcu. Pretresno vijeće se nije

uvjerilo da je ova naredba donesena kako bi se pomogla i podržala djela pljačkanja. U vezi s naredbom za rekviziciju automobila Dragana Delića za potrebe Kriznog štaba (dokazni predmet P49), Pretresno vijeće ima u vidu da je osporena autentičnost potpisa Blagoja Simića na ovom dokumentu, te da ovaj dokaz ne potkrepljuju drugi dokazi. Dok su Stevan Todorović i Simo Zarić svjedočili o mogućem učešću članova Kriznog štaba u odnošenju robe iz fabrike namještaja “Budućnost” i robnih kuća, nijedan od njih dao svjedočenje koje bi jednoznačno ukazivalo na to da je Blagoje Simić bio umiješan u to.

1029. Pretresno vijeće prihvata argumente odbrane da su Krizni štab i Blagoje Simić lično preduzeli izvjesne mjere u cilju suzbijanja pljački. U te mjere spadalo je izdavanje naredbe kojom se preduzećima zabranjuje kupovina stoke nezakonitog porijekla - dokazni predmet D113/1, kao i zahtjev za demobilizaciju sudija. Pretresno vijeće prihvata da je Naredba Kriznog štaba od 24. aprila 1992. donesena da bi se spriječila nasumična djela pljačke.

(ii) Miroslav Tadić

1030. Optužba tvrdi da je Miroslav Tadić putem organizovanog prisilnog rada učestvovao u pljačkanju. Premda su neki civili koji su se svako jutro radi obavljanja prisilnog rada okupljali ispred Doma penzionera morali učestvovati u pljačkanju privatnih kuća i radnji, Pretresno vijeće smatra da učešće Miroslava Tadića u ovim djelima nije dokazano van razumne sumnje. Pretresno vijeće smatra da svjedočenje Nusreta Hadžijusufovića o tome kako mu je Dževad Čelić rekao da je Miroslav Tadić bio ovlašćen da određuje ljude za pljačku, te o tome kako je Miroslav Tadić bio umiješan u raspodjelu drva za ogrjev, ne dokazuje van razumne sumnje da je Miroslav Tadić putem organizovanog prisilnog rada učestvovao u djelima pljačke. Pretresno vijeće ima u vidu da su svjedoci koji su bili prisiljeni da pljačkaju svjedočili da su uputstva dobijali od srpskih civila koji su pljačkali zajedno s njima, od vozača koji su ih dovozili na ta mjesta i od naoružanih stražara, te da se opljačkana roba tovarila u privatna vozila.

1031. Pretresno vijeće prihvata da je roba nađena u napuštenim radnjama skladištena u magacinu “Agroprometa” i da su zaposleni u Štabu Civilne zaštite, kojem je na čelu bio Miroslav Tadić, tu robu popisivali, a prihvata i tvrdnje odbrane da se to činilo kako bi se sačuvala kvarljiva roba.

(iii) Simo Zarić

1032. Pretresno vijeće prihvata da su pojedini pripadnici 4. odreda počinili djela pljačke, nekad direktno, a nekad tako što su zatočenike ili civile prisiljavali da pljačkaju za njih. Pretresno vijeće konstatuje da nisu predloženi neposredni dokazi o učešću Sime Zarića u ovim djelima. Ono takođe napominje da je Simo Zarić bio jedan od starješina 4. odreda koji su inicirali i potpisali Dokument 13 potpisnika, dokazni predmet P127, u kojem se traži preduzimanje mjera protiv rasprostranjenog pljačkanja u Bosanskom Šamcu. S obzirom na gorenavedeno, Pretresno vijeće se nije uvjerilo da je van razumne sumnje dokazano da je Simo Zarić imao namjeru da počinii ili pomogne ili podrži djela pljačke imovine građana nesrpske nacionalnosti na diskriminatornoj osnovi.

(e) Deportacija i prisilno premještanje

1033. Pretresno vijeće zaključuje da nijedan optuženi nije krivično odgovoran za prisilno premještanje zatvorenih nesrba iz jednog zatočeničkog objekta u drugi, pošto se nije uvjerilo da su optuženi imali namjeru da te zatvorenike trajno rasele.

(i) Blagoje Simić

1034. Pretresno vijeće se nije uvjerilo van razumne sumnje da je Blagoje Simić krivično odgovoran za protivpravnu deportaciju svjedoka N i svjedoka E u Lipovcu 20. februara 1992. godine. Oba svjedoka su se za vrijeme razmjene nalazila u Batkoviću, van opštine Bosanski Šamac. Pretresno vijeće smatra da učešće Blagoja Simića u ovoj deportaciji nije dokazano.

1035. Pretresno vijeće se uvjerilo da je Blagoje Simić učestvovao u udruženom zločinačkom poduhvatu progona nesrpskih civila putem deportacije ili prisilnog premještanja.

1036. Što se tiče prisilnog premještanja Osmana Jašarevića 25./26. maja 1992. godine u Dubici, Pretresno vijeće je zaključilo da je Simo Zarić obavijestio Blagoja Simića i druge članove Kriznog štaba o pregovorima koje je Simo Zarić prije ove razmjene vodio sa odžačkom stranom. Simo Zarić je odžačkoj Komisiji za razmjene rekao da bi prijedloge za ovu razmjenu mogao iznijeti Kriznom štabu u Bosanskom Šamcu i da, kada je Blagoja Simić obavijestio o predloženoj razmjeni, Blagoje Simić nije imao ništa protiv razmjene "svi za sve". U svom svjedočenju Blagoje Simić je

naveo i da je Krizni štab predložio Republičkoj komisiji za razmjene da učestvuje u toj razmjeni. Pretresno vijeće takođe prihvata da je Krizni štab Miroslavu Tadiću, Simi Zariću i Boži Ninkoviću naložio da napravi spiskove Srba koji su prije ove razmjene bili zatvoreni u Odžaku.

1037. Pretresno vijeće se uvjerilo da je Miroslav Tadić redovno izvještavao Krizni štab o razmjenama, te da je 2. oktobra 1992. godine Blagoje Simić potpisao P83 kao predsjednik Ratnog predsjedništva, imenovavši članove civilne Komisije za razmjenu, koja je svakog mjeseca izvještavala Ratno predsjedništvo o svojim aktivnostima. Pretresno vijeće konstatuje da su se razmjene obavljale tokom perioda od godinu i po dana, te da Blagoje Simić nije preduzeo dovoljne mjere da spriječi protivpravno raseljavanje nesrpskog stanovništva. Pretresno vijeće se, dakle, uvjerilo da je Blagoje Simić učestvovao u protivpravnoj deportaciji Dragana Lukača, Hasana Bičića, Muhameda Bičića, Ibrahima Salkića, Esada Dagovića, svjedokinje K, Dragana Delića, Snježane Delić, Nusreta Hadžijusufovića, svjedoka C, Hajrije Drljačić, Jelene Kapetanović, svjedoka A, Edibe Bobić, svjedoka O i svjedoka Q, kao i u prisilnom premještanju Osmana Jašarevića.

1038. Pretresno vijeće je pažljivo razmotrilo svjedočenja Sulejmana Tihića i Izeta Izetbegovića o izjavama Blagoja Simića na sastanku održanom u zgradi Skupštine opštine u Bosanskom Šamcu. Prema riječima Sulejmana Tihića, Blagoje Simić je, govoreći o podjeli opština duž linija etničkog razdvajanja, rekao: “Ako ne odlučite, Srbi će znati šta će preduzeti”. Izet Izetbegović je svjedočio da je Blagoje Simić na istom sastanku rekao “da će Srbi upotrijebiti silu” ako nesrpsko stanovništvo ne pristane na reorganizaciju opština. Pretresno vijeće se takođe uvjerilo da je Blagoje Simić bio svjestan da su gorepomenute protivpravno raseljene osobe bile nesrpske nacionalnosti, da je on učestvovao u proceduri razmjena, te da je mjesecima i mjesecima bio obavještavan o njima. Pretresno vijeće je uvjerenjeno da rasprostranjeno i kontinuirano zlostavljane nesrpskih civila i njihovo raseljavanje nakon toga dokazuju da su učesnici u udruženom zločinačkom poduhvatu progona nesrpskih civila dijelili istu namjeru da ih trajno rasele. Jedini razuman zaključak na osnovu svih ovih djela progona jeste da je namjera počinitelaca bila da se žrtve ne vrate. Dakle, Pretresno vijeće se uvjerilo da je Blagoje Simić imao diskriminatornu namjeru u pogledu protivpravnog raseljavanja gorepomenutih osoba. Stoga Pretresno vijeće konstatuje da je Blagoje Simić učestvovao u udruženom zločinačkom poduhvatu progona

gorepomenutih nesrpskih civila, kako putem deportacije tako i putem prisilnog premještanja.

(ii) Miroslav Tadić

1039. Pretresno vijeće zaključuje da nije dokazano van razumne sumnje da je Miroslav Tadić učestvovao u razmjeni u Nemetinu 14. avgusta 1992. godine.

1040. Pretresno vijeće dalje smatra da optužba nije van razumne sumnje dokazala da je Miroslav Tadić krivično odgovoran za učešće u protivpravnoj deportaciji nesrpskih civila u razmjeni Batković – Lipovac obavljenoj 20. februara 1993. godine ili približno tog datuma.

1041. Pretresno vijeće se nije uvjerilo da je Miroslav Tadić učestvovao u udruženom zločinačkom poduhvatu progona nesrpskih civila putem protivpravnog raseljavanja Dragana Lukača, Hasana Bičića, Muhameda Bičića, Ibrahima Salkića, Esada Dagovića, svjedokinje K, Dragana Delića, Snježane Delić, Nusreta Hadžijusufovića, svjedoka C, Hajrije Drljačić, Jelene Kapetanović, svjedoka A, Edibe Bobić, svjedoka O i svjedoka Q, kao i prisilnim premještanjem Osmana Jašarevića.

1042. Pretresno vijeće se, međutim, van razumne sumnje uvjerilo da je Miroslav Tadić bitno doprinio deportaciji Dragana Lukača, Hasana Bičića, Muhameda Bičića, Ibrahima Salkića, Esada Dagovića, svjedokinje K, Dragana Delića, Snježane Delić, Nusreta Hadžijusufovića, svjedoka C, Hajrije Drljačić, Jelene Kapetanović, svjedoka A, Edibe Bobić, svjedoka O i svjedoka Q, te prisilnom premještanju Osmana Jašarevića, kao djelima progona. Miroslav Tadić je učestvovao u razmjenama tokom čitavog perioda na koji se odnosi Optužnica. Govoreći o periodu prije 2. oktobra 1992. godine, kada komisija za razmjene još nije bila zvanično ustanovljena, rekao je: “Al' s obzirom da sam ja najviše radio na tim poslovima, izgledao sam kao da sam ja nekakav predsjednik komisije”. Pretresno vijeće smatra da njegovo učešće u deportaciji gorepomenutih svjedoka nije van razumne sumnje dokazano samo svjedočenjem Miroslava Tadića, već i svjedočenjima mnogih drugih svjedoka.

1043. Što se tiče njegove *mens rea*, Pretresno vijeće se nije van razumne sumnje uvjerilo da je Miroslav Tadić imao istu diskriminatornu namjeru kao i ostali učesnici u udruženom zločinačkom poduhvatu. Međutim, Pretresno vijeće se jeste uvjerilo da je izvedeno dovoljno dokaza koji van razumne sumnje dokazuju da je Miroslav Tadić bio svjestan da učesnici u udruženom zločinačkom poduhvatu progona nesrpskih

civila putem deportacije ili prisilnog premještanja djeluju s namjerom diskriminacije. U vezi s tim, Pretresno vijeće uzima u obzir činjenicu da je Miroslav Tadić znao da su zatvorenici u Bosanskom Šamcu, koji su kasnije raseljeni, nesrpske nacionalnosti, te da je znao za njihovo hapšenje, zatočenje i surovo i nečovječno postupanje u zatočeničkim objektima u Bosanskom Šamcu. Uzimajući u obzir činjenicu da je Miroslav Tadić tokom gotovo čitavog predmetnog perioda bio angažovan u razmjenama, Pretresno vijeće zaključuje da je bio svjestan diskriminatorne namjere učesnika u udruženom zločinačkom poduhvatu da se rasele gorepomenuti civili nesrpske nacionalnosti iz Bosanskog Šamca, zbog čega podliježe krivičnoj odgovornosti kao pomagač i podržavalac.

1044. Pretresno vijeće se, ipak, nije uvjerilo da je Miroslav Tadić bio svjestan ove diskriminatorne namjere već u vrijeme prisilnog premještanja Osmana Jašarevića u Dubicu 25./26. maja 1992. godine. Pošto Pretresno vijeće svoj zaključak o tome da je Miroslav Tadić bio svjestan diskriminatorne namjere počinitelaca u znatnoj mjeri zasniva na činjenici da su razmjene bile ustaljena praksa, ono se nije van razumne sumnje uvjerilo da je Miroslav Tadić već prilikom prve razmjene 25./26. maja 1992. godine bio svjestan takve diskriminatorne namjere. Pored toga, Pretresno vijeće ne prihvata svjedočenje Osmana Jašarevića da je Miroslav Tadić tom prilikom viknuo kako svi moraju biti razmijenjeni. Pretresno vijeće ima u vidu da nijedan drugi očevidac ove ili neke druge razmjene nije svjedočio da se Miroslav Tadić ponašao na taj način, pa se nije uvjerilo van razumne sumnje da je on nešto tako izjavio.

(iii) Simo Zarić

1045. Pretresno vijeće smatra da nije dokazano van razumne sumnje da je Simo Zarić učestvovao u ma kojoj razmjeni nesrpskih civila poslije razmjene 4./5. jula 1992. godine u Lipovcu.

1046. Pretresno vijeće se nije uvjerilo da je Simo Zarić učestvovao u udruženom zločinačkom poduhvatu da se izvrši progon Osmana Jašarevića njegovim prisilnim premještanjem iz Bosanskog Šamca u Dubicu 25./26. maja 1992. godine. Kada je riječ o pripremama za ovu razmjenu, Pretresno vijeće je pažljivo razmotrilo svjedočenje osoba koje su učestvovala u razgovorima između srpske i hrvatske strane i prednost daje svjedočenju svjedoka Q u odnosu na svjedočenje Sime Zarića. Pretresno vijeće konstatuje da je svjedok Q naveo da je Simo Zarić “bio zadužen za vođenje pregovora o razmjeni”.

1047. Pretresno vijeće takođe ima u vidu da je svjedok DW 1/3 prilikom svjedočenja na javnoj sjednici u sudnici dao iskaz koji se donekle razlikuje od onoga što je izjavio u razgovoru koji je sa njim vodilo Tužilaštvo u martu 1996. godine. U potonjem je rekao: “Pouzdana znam da su dva srpska pregovarača bili Zarić i Veljko Maslić. Stjepan Mikić mi je rekao da je razgovarao sa Simom Zarićem. Zarić je organizovao razmjenu.”²³⁰⁵ U svom svjedočenju pred Pretresnim vijećem rekao je: “Možda je ova rečenica [“Stjepan Mikić mi je rekao”] trebala stajati ispred svega ovoga [...] jer to sam čuo od Stjepana Mikića, dakle, ja zasigurno ne znam ko je pregovarao”.²³⁰⁶ Pretresno vijeće ima u vidu da je svjedok DW 1/3 potpisao P162 nakon što mu je ta izjava bila pročitana na hrvatskom jeziku, te da je tada upozoren da bi se ta izjava mogla upotrijebiti u sudskom postupku pred Međunarodnim sudom. Takođe je upozoren da bi mogao biti pozvan da javno svjedoči pred Međunarodnim sudom. Pretresno vijeće takođe ima u vidu da je između datuma kada je vođen spomenuti razgovor i datuma svjedočenja na sudu proteklo gotovo sedam godina. Iz ovih razloga Pretresno vijeće se oslanja na iskaz koji je svjedok DW 1/3 dao u dokaznom predmetu P162, odnosno da je Simo Zarić bio jedan od “sprskih pregovarača” spomenutih u ovom paragrafu.

1048. Pretresno vijeće ima u vidu da je Krizni štab Simu Zarića, zajedno sa Miroslavom Tadićem i Božom Ninkovićem, odredio za pravljenje spiskova Srba zatočenih u Odžaku prije razmjene, budući da je on rodom iz sela Trnjak Zorice u opštini Odžak i da je mogao da pruži informacije o mnogima od tih zatočenih Srba. Pretresno vijeće se stoga uvjerilo da je Simo Zarić doprinio prisilnom premještanju Osmana Jašarevića.

1049. Pretresno vijeće se, međutim, nije uvjerilo da je optužba izvela dovoljno dokaza na osnovu kojih se van razumne sumnje može utvrditi da je Simo Zarić djelovao s diskriminatornom namjerom ili da je bio svjestan namjere progona koju su imali učesnici u udruženom zločinačkom poduhvatu progona nesrpskih civila putem prisilnih premještanja, u koje je spadalo i premještanje Osmana Jašarevića. Pretresno vijeće upućuje na ono što je već konstatovalo u vezi s tim da li je Miroslav Tadić bio svjestan diskriminatorne namjere učesnika u udruženom zločinačkom poduhvatu da se izvrši progon Osmana Jašarevića njegovim prisilnim premještanjem u Dubicu 25./26.

²³⁰⁵ Svjedok DW 1/3, P162, Izjava svjedoka DW 1/3 data Tužilaštvo u martu 1996. godine. Pod pečatom.

²³⁰⁶ Svjedok DW 1/3, T. 14887-88.

maja 1992. godine. Shodno toj konstataciji, Pretresno vijeće se nije van razumne sumnje uvjerilo da je Simo Zarić već prilikom prve razmjene 25./26. maja 1992. godine bio svjestan takve diskriminatorne namjere. Pretresno vijeće stoga zaključuje da Simo Zarić nije krivično odgovoran za progon Osmana Jašarevića putem prisilnog premještanja.

1050. Pretresno vijeće se nije uvjerilo da je Simo Zarić učestvovao u protivpravnoj deportaciji Hasana Bičića, svjedoka A i svjedoka O dana 4./5. jula 1992. godine u Lipovcu. Premda Pretresno vijeće prihvata svjedočenja da je Simo Zarić bio prisutan na mjestu razmjene, Pretresno vijeće zaključuje da optužba nije izvela dovoljno dokaza koji van razumne sumnje pokazuju da su prisustvo Sime Zarića ili bilo koja druga njegova aktivnost predstavljali učešće u razmjeni. Umjesto toga, Pretresno vijeće prihvata da je on na tom mjestu bio prisutan zato što ga je porodica Prgomet tako zamolila, te zato da bi dočekao prijatelje i rođake.

B. TAČKA 2: DEPORTACIJA

1051. Uzimajući u obzir gorenavedeno, Pretresno vijeće se van razumne sumnje uvjerilo da Blagoje Simić snosi krivičnu odgovornost kao počinitelj deportacije Dragana Lukača, Hasana Bičića, Muhameda Bičića, Ibrahima Salkića, Esada Dagovića, svjedokinje K, Dragana Delića, Snježane Delić, Nusreta Hadžijusufovića, svjedoka C, Hajrije Drljačić, Jelene Kapetanović, svjedoka A, Edibe Bobić, svjedoka O i svjedoka Q.

1052. Pretresno vijeće se takođe uvjerilo da je van razumne sumnje dokazano da je Miroslav Tadić krivično odgovoran kao počinitelj deportacije Dragana Lukača, Hasana Bičića, Muhameda Bičića, Ibrahima Salkića, Esada Dagovića, svjedokinje K, Dragana Delića, Snježane Delić, Nusreta Hadžijusufovića, svjedoka C, Hajrije Drljačić, Jelene Kapetanović, svjedoka A, Edibe Bobić, svjedoka O i svjedoka Q. Pretresno vijeće drži da je izvedeno dovoljno dokaza na osnovu kojih se može utvrditi da je Miroslav Tadić počinio *actus reus* deportacije gorenavedenih nesrpskih civila.

1053. Što se tiče njegove *mens rea*, Pretresno vijeće ne prihvata izjave Miroslava Tadića da on nikada nije želio da neki od njegovih sugrađana odu zauvijek odatle, te da je za njih uvijek postojala mogućnost povratka.²³⁰⁷ Pretresno vijeće se uvjerilo van razumne sumnje da je optužba izvela dovoljno dokaza na osnovu kojih se može

²³⁰⁷ Miroslav Tadić, T. 15504, T. 15506, T. 15786, T. 15796.

utvrditi da je Miroslav Tadić imao namjeru da trajno raseli nesrpske civile iz njihovih domova u opštini Bosanski Šamac. Većina članova Pretresnog vijeća je uvjerena da je jedini zaključak koji se može izvući iz njegovog značajnog i trajnog angažovanja na razmjeni nesrpskih civila taj da je Miroslav Tadić imao namjeru da se ovi nesrpski civili ne vrate, ili da je u najmanju ruku znao da će njegovi postupci vjerovatno dovesti do bespovratnog raseljavanja ovih nesrpskih civila, ali nije mario za to.

1054. U vezi s tvrdnjama da je Miroslav Tadić primao mito od nesrpskih civila koji su željeli da budu razmijenjeni, Pretresno vijeće smatra da te tvrdnje nisu dokazane van razumne sumnje.

1055. Budući da Osman Jašarević nije bio prisilno premješten van državnih granica, Simo Zarić se ne može smatrati krivično odgovornim za ovo djelo na osnovu člana 5 (d) Statuta.

XVIII. ODMJERAVANJE KAZNE

A. Preliminarno razmatranje: kumulativne osude

1056. U skladu s jurisprudencijom Žalbenog vijeća u vezi s kumulativnim osuđivanjem, Pretresno vijeće je prilikom odmjeravanja kazne uzelo u obzir test koji se primjenjuje za kumulativne osude. U ovom predmetu Blagoje Simić se osuđuje za progone zbog, između ostalog, deportacije. Na osnovu istog ponašanja, on se proglašava krivim i za deportaciju kao zločin protiv čovječnosti. Miroslav Tadić se osuđuje za zločin progona putem deportacije, a proglašava se krivim i za deportaciju kao zločin protiv čovječnosti na osnovu istog ponašanja,

1057. Kumulativno osuđivanje, tj. izricanje osuđujućih presuda za različite zločine predviđene Statutom na osnovu istog ponašanja dopustivo je samo ako svako krivično djelo o kojem je riječ sadrži materijalno različit element koji nije prisutan kod drugog krivičnog djela. Element materijalno različit od nekog drugog elementa jeste onaj za koji se zahtijeva dokaz činjenice koji se ne zahtijeva za drugi element. Ako ovaj test nije zadovoljen, vijeće će optuženog osuditi samo za krivično djelo koje sadrži materijalno različit element jer je to djelo konkretnije definisano.²³⁰⁸

1058. Za progon i deportaciju kao zločine protiv čovječnosti potrebno je dokazati da su počinjeni u kontekstu rasprostranjenog ili sistematskog napada usmjerenog protiv civilnog stanovništva. Osim toga, optužba za progon, zahtijeva dokaz da su radnje na osnovu kojih se tereti bile izvršene s diskriminatornom namjerom. Krivično djelo deportacije kao zločin protiv čovječnosti ne sadrži materijalno različit element svojstven krivičnom djelu progona. Budući da se za progon zahtijeva materijalno različit element diskriminatorne namjere, radi se o konkretnijoj odredbi. Prema tome, u vezi s predmetnim ponašanjem za koje se utvrdi da leži u osnovi optužbe za progon izriče se osuda za progon, a ne za deportaciju.

B. Mjerodavno pravo: faktori prilikom odmjeravanja kazne²³⁰⁹

1059. U jurisprudenciji Međunarodnog suda se naglašava da su odvratanje i retribucija osnovni opšti faktori kod odmjeravanja kazne.²³¹⁰ U skladu s tim načelima,

²³⁰⁸ Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 412-413 (formulacija preuzeta iz predmeta *Krnjelac*).

²³⁰⁹ Pretresno vijeće je primilo na znanje argumente optužbe i odbrane o mjerodavnom pravu u vezi s odmjeravanjem kazne i napominje da strane prihvataju postojeću praksu Međunarodnog suda.

izrečena kazna mora biti proporcionalna težini krivičnog djela i stepenu odgovornosti počinioca, te mora sadržavati vrijednost odvratanja u dovoljnoj mjeri da bi se osiguralo da se oni koji eventualno razmatraju činjenje sličnih zločina od toga odvrate. Princip retribucije omogućava pretresnom vijeću da izrazi gnušanje međunarodne zajednice nad gnusnim zločinima kakvi su ovi za koje se sudi pred ovim Međunarodnim sudom.²³¹¹ Oba ova opšta načela predstavljaju podlogu na kojoj se temelje kazne odmjerene Blagoju Simiću, Miroslavu Tadiću i Simi Zariću.

1060. Faktori koje treba uzeti u obzir kod utvrđivanja kazne za svakog od optuženih navedeni su u članu 24 Statuta i pravilu 101 (B) Pravilnika. Oni uključuju težinu krivičnog djela, individualne prilike optuženog, eventualne otežavajuće i olakšavajuće okolnosti, te opštu praksu u vezi sa zatvorskim kaznama na sudovima bivše Jugoslavije. Relevantne odredbe glase kako slijedi:

Član 24

Krivične sankcije

1. Krivične sankcije koje izriče pretresno vijeće ograničene su na kaznu zatvora. Prilikom određivanja kazne zatvora pretresno vijeće imaće u vidu opštu praksu izricanja zatvorskih kazni na sudovima bivše Jugoslavije.
2. Prilikom izricanja kazni, pretresna vijeća uzimaju u obzir faktore poput težine krivičnog djela i individualnih prilika osuđenika.
3. Uz kaznu zatvora, pretresna vijeća mogu naložiti povrat eventualne imovine i imovinske koristi stečene kriminalnim postupanjem, uključujući i sredstvima prisile, pravim vlasnicima.

Pravilo 100

Postupak za odmjeravanje kazne u slučaju potvrdnog izjašnjanja o krivici

- (A) Ako pretresno vijeće optuženog proglasi krivim nakon potvrdnog izjašnjanja o krivici, tužilac i odbrana mogu podastrijeti sve relevantne informacije koje mogu pomoći pretresnom vijeću prilikom odmjeravanja odgovarajuće kazne.
- (B) Presuda se izriče javno i u prisustvu osuđenog, osim ako pravilom 102(B) nije predviđeno drugačije.

²³¹⁰ Presuda o kazni u predmetu *Todorović*, par. 28-29; prvostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 508; prvostepena presuda u predmetu *Kunarac*, par. 838; drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 806; prvostepena presuda u predmetu *Furundžija*, par. 288; Presuda o kazni u predmetu *Tadić* (1999), par. 9.

²³¹¹ Prvostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 899-902.

Pravilo 101

Kazne

- (A) Osoba proglašena krivom može biti osuđena na kaznu zatvora, uključujući i doživotnu kaznu zatvora.
- (B) Prilikom određivanja kazne pretresno vijeće uzima u obzir faktore spomenute u članu 24(2) Statuta, kao i faktore kao što su:
 - (i) sve otežavajuće okolnosti;
 - (ii) sve olakšavajuće okolnosti, uključujući i značajnu saradnju osuđenog s tužiocem prije ili poslije izricanja presude;
 - (iii) opšta praksa izricanja zatvorskih kazni na sudovima bivše Jugoslavije;
 - (iv) koliko je osuđeni izdržao od bilo koje kazne koju je sud bilo koje države izrekao za isto djelo, kao što je spomenuto u članu 10(3) Statuta.
- (C) Osuđenom će se uračunati eventualno vrijeme koje je proveo u pritvoru čekajući na predaju Međunarodnom sudu ili čekajući na suđenje ili žalbeni postupak.

1061. Kod odmjeravanja kazne pretresno vijeće mora uzeti u obzir cjelokupno kažnjivo ponašanje osuđenih lica. Pojednosti kažnjivog ponašanja koje predstavljaju osnov za osuđujuću presudu optuženog, uključujući oblik i stepen učestvovanja optuženog, već su utvrđene u gornjem dijelu teksta i nije ih potrebno ponavljati u sklopu ovog dijela teksta.

(a) Težina krivičnog djela

1062. Pretresna vijeća težinu krivičnog djela dosljedno smatraju "prvenstvenim polazištem za odmjeravanje kazne".²³¹² Žalbeno vijeće je potvrdilo sljedeću konstataciju Pretresnog vijeća u predmetu *Kupreškić*:

Kazne koje valja izreći moraju odražavati inherentnu težinu kriminalnog ponašanja optuženih. Utvrđivanje težine zločina zahtijeva razmatranje osobitih okolnosti predmeta, kao i oblika i stepena učestvovanja optuženih u zločinu.²³¹³

1063. Zločini protiv čovječnosti su sami po sebi veoma teška krivična djela. Osim toga, progon je jedino krivično djelo navedeno u članu 5 za koje je potrebna namjera diskriminacije.²³¹⁴ Kao što je gore navedeno, djela na kojima se zasniva progon jesu djela najveće moguće težine koja predstavljaju teška ili eklatantna kršenja temeljnih

²³¹² Presuda po žalbi u predmetu *Čelebići*, par. 731.

²³¹³ *Ibid.* (gdje se citira prvostepena presuda u predmetu *Kupreškić*, par. 852).

ljudskih prava s ciljem diskriminacije na rasnoj, vjerskoj ili političkoj osnovi. Sve radnje koje su sastavni dio kampanje progona i za koje se na osnovu dokaza utvrdi da su izvršene, same po sebi konstituišu teška krivična djela.²³¹⁵ Pretresno vijeće je uzelo u obzir njihov obim i kumulativni efekt u opštini Bosanski Šamac. Osim toga, da bi se progon smatrao zločinom protiv čovječnosti, potrebno je da se dokaže sljedeći element: "postojanje objektivne veze u geografskom i vremenskom smislu između djela optuženih i oružanog sukoba";²³¹⁶ tj. da djela optuženog ulaze u okvir rasprostranjenog ili sistematskog napada usmjerenog protiv bilo kojeg civilnog stanovništva.²³¹⁷ Osim toga, optuženi su morali znati da su njihovi postupci dio tog napada, ili su u najmanju ruku bili svjesni rizika da bi ona mogla biti dio tog napada. Žalbena vijeće je prihvatilo da to ne podrazumijeva da počinitelj nužno mora biti upoznat sa pojedinostima napada.²³¹⁸ Kada se terete kao zločini protiv čovječnosti, ta su krivična djela jedan od elemenata ekstenzivnog kažnjivog ponašanja. Budući da elementi tih krivičnih djela, kao što su civilni karakter žrtava i namjera diskriminacije, predstavljaju dio traženih elemenata od kojih se sastoje krivična djela za koja se tereti, oni se neće razmatrati zasebno kao otežavajuće okolnosti.²³¹⁹

(b) Otežavajuće okolnosti

1064. Žalbena vijeće u predmetu *Čelebići* je smatralo da "samo stvari koje su protiv optuženog dokazane van razumne sumnje mogu biti osnov za izricanje kazne optuženom ili biti uzete u obzir radi otežavanja te kazne."²³²⁰ Otežavajućim okolnostima mogu se smatrati samo one okolnosti koje su u direktnoj vezi s izvršenjem krivičnog djela za koje se optuženi tereti.²³²¹

(c) Olakšavajuće okolnosti

1065. Pravilo 101(B)(ii) Pravidnika predviđa da pretresno vijeće kod odmjeravanja kazne uzima u obzir "sve olakšavajuće okolnosti, uključujući i značajnu saradnju

²³¹⁴ Prvostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 907; Presuda o kazni u predmetu *Todorović*, par. 32.

²³¹⁵ Prvostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 907.

²³¹⁶ Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac*, par. 83.

²³¹⁷ *Vidi* drugostepenu presudu u predmetu *Kunarac*, par. 85-100.

²³¹⁸ Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac*, par. 102.

²³¹⁹ Prvostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 903-04.

²³²⁰ *Ibid*, par. 763.

²³²¹ Prvostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 911.

osuđenog s tužiocem prije ili poslije izricanja presude." Olakšavajuće okolnosti treba utvrditi samo ocjenjivanjem vjerovatnoće, a ne van razumne sumnje.²³²²

1066. Pretresno vijeće ima diskreciono pravo da razmotri svaki faktor za koji smatra da je olakšavajuće prirode.²³²³ Olakšavajuće okolnosti se razlikuju od slučaja do slučaja. U ranijim predmetima, pretresna vijeća Međunarodnog suda utvrdila su sljedeće okolnosti kao olakšavajuće: dobrovoljnu predaju, potvrdno izjašnjavaње o krivici, saradnju s Tužilaštvom, mladost, kajanje, karakterne osobine, prethodnog nekažnjavanje, porodičnu situaciju, pomaganje žrtvama, smanjenu uračunljivost i prinudu.²³²⁴ Kajanje se smatralo olakšavajućom okolnošću u većem broju predmeta pred Međunarodnim sudom.²³²⁵ Da bi se kajanje prihvatilo kao olakšavajuća okolnost, pretresno vijeće se mora uvjeriti da je iskazano kajanje iskreno.

1067. Okolnost koju pretresno vijeće treba posebno razmotriti za ublažavanje kazne na osnovu pravila 101(B)(ii) je "značajna saradnja osuđenog s tužiocem prije ili poslije izricanja osude". U predmetu *Blaškić*, Pretresno vijeće je utvrdilo uslove pod kojima se saradnja optuženog s tužiocem može smatrati olakšavajućom okolnošću.

Saradnja sa Tužilaštvom je jedina okolnost izričito predviđena Pravilnikom. Ona samim tim stječe posebnu važnost. Da li je opravdano umanjiti kaznu po tom osnovu utvrđuje se zavisno od ozbiljnosti i obima saradnje. Saradnja optuženog ocjenjuje se, dakle, na osnovu količine i kvalitete informacija koje je dao. Osim toga, Vijeće ističe spontanost i bezuslovnost saradnje, koja se mora pružiti a da se

²³²² Presuda o kazni u predmetu *Sikirica*, par. 110 (gdje se poziva na prvostepenu presudu u predmetu *Kunarac*, par. 847).

²³²³ Prvostepena presuda u predmetu *Krstić*, par. 713.

²³²⁴ Dobrovoljna predaja: prvostepena presuda u predmetu *Kupreškić*, par. 853, 860, 863; drugostepena presuda u predmetu *Kupreškić*, par. 430; prvostepena presuda u predmetu *Kunarac*, par. 868. Potvrdno izjašnjavaње o krivici: drugostepena presuda u predmetu *Kupreškić*, par. 464; drugostepena presuda u predmetu *Jelisić*, par. 122; Presuda o kazni u predmetu *Sikirica*, par. 148-151, 192-93, 228; Presuda o kazni u predmetu *Todorović*, par. 75-82; Presuda o kazni u predmetu *Erdemović* (1998), par. 16(ii). Saradnja s Tužilaštvom: prvostepena presuda u predmetu *Kunarac*, par. 868; drugostepena presuda u predmetu *Kupreškić*, par. 463; presuda o kazni u predmetu *Todorović*, par. 83-88; presuda o kazni u predmetu *Tadić* (1999), par. 21-22; prvostepena presuda u predmetu *Aleksovski*, par. 238; Presuda o kazni u predmetu *Erdemović* (1998.), par. 16(iv). Mladost: drugostepena presuda u predmetu *Jelisić*, par. 129, 131; prvostepena presuda u predmetu *Furundžija*, par. 284; prvostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 778; presuda o kazni u predmetu *Erdemović* (1998.), par. 16(i). Kajanje: presuda o kazni u predmetu *Sikirica*, par. 152, 194, 230. presuda o kazni u predmetu *Todorović*, par. 89-92; presuda o kazni u predmetu *Erdemović* (1998.), par. 16(iii). Karakterne osobine: prvostepena presuda u predmetu *Krnjelac*, par. 519; prvostepena presuda u predmetu *Kupreškić*, par. 478, drugostepena presuda u predmetu *Kupreškić*, par. 459, prvostepena presuda u predmetu *Aleksovski*, par. 236; presuda o kazni u predmetu *Erdemović* (1998), par. 16(i). Porodične prilike: drugostepena presuda u predmetu *Kunarac*, par. 362 i 408; presuda o kazni u predmetu *Tadić* (1999), par. 26; presuda o kazni u predmetu *Erdemović* (1998), par. 16(i). Djela pomaganja žrtvama: presuda u predmetu *Krnjelac*, par. 518; presuda o kazni u predmetu *Sikirica*, par. 195 i 229; prvostepena presuda u predmetu *Kupreškić*, par. 860. Smanjena uračunljivost: drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 590, 841. Prinuda: presuda o kazni u predmetu *Erdemović* (1998), par. 17.

²³²⁵ Presuda o kazni u predmetu *Todorović*, par. 89; Presuda o kazni u predmetu *Milan Simić*, par. 94; Presuda o kazni u predmetu *Erdemović*, par. 16 (iii).

ne traži ništa zauzvrat. Ukoliko pružena saradnja zadovoljava gornje uslove, Pretresno vijeće uvažava je kao "značajnu olakšavajuću okolnost".²³²⁶

(d) Opšta praksa u vezi sa zatvorskim kaznama na sudovima bivše Jugoslavije

1068. Član 24(1) Statuta i pravilo 101(B)(iii) Pravilnika zahtijevaju da pretresno vijeće prilikom odmjerenja kazne uzme u obzir opštu praksu u vezi sa zatvorskim kaznama na sudovima bivše Jugoslavije. Žalbeno vijeće je te odredbe protumačilo kako slijedi:

Dosada se već ustalila praksa da, iako Pretresno vijeće treba da u pogledu zatvorskih kazni "ima u vidu" i treba da "uzima u obzir" tu opštu praksu u sudovima bivše Jugoslavije, to "ne obavezuje Pretresno vijeće da postupa prema toj praksi; to Pretresno vijeće obavezuje samo na to da tu praksu uzima u obzir."..... U donošenju odluke o primjerenosti kazni za osuđeno lice, pretresna vijeća nisu vezana praksom sudova u bivšoj Jugoslaviji.²³²⁷

1069. Član 34 Krivičnog zakona Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije (u daljnjem tekstu: Krivični zakon SFRJ) koji je bio na snazi u vrijeme počinjenja predmetnih krivičnih djela, između ostalih oblika kazni predviđa i kaznu zatvora.²³²⁸

1070. Iako u Krivičnom zakonu SFRJ nema odredbe koja se konkretno odnosi na zločine protiv čovječnosti,²³²⁹ član 142 ("Ratni zločini protiv civilnog stanovništva") zabranjuje kažnjivo ponašanje koje odgovara krivičnom djelu za koje se optuženi ovdje osuđuju, naime, za progon kao zločin protiv čovječnosti. Ovaj član predviđa da "ko kršeći pravila međunarodnog prava za vrijeme rata, oružanog sukoba ili okupacije naredi da se prema civilnom stanovništvu vrše ... mučenja, nečovječna postupanja... nanošenje velikih patnji ili povreda tjelesnog integriteta ili zdravlja..." kazniće se zatvorom najmanje pet godina ili smrtnom kaznom.

1071. Član 38 utvrđuje zatvorske kazne koje su mogle da se izriču na osnovu Krivičnog zakona SFRJ. On predviđa da se za krivična djela za koja se može izreći kazna od petnaest godina, ako su počinjena pod posebno otežavajućim okolnostima ili su izazvane posebno teške posljedice, može izreći kazna od dvadeset godina. Osim

²³²⁶ Prvostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 785; Presuda o kazni u predmetu *Todorović*, par. 86.

²³²⁷ Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 813 i 816 (interni citati ispušteni).

²³²⁸ Član 34 (Vrste kazni): Za krivična djela mogu se krivično odgovornim učiniocima izreći ove kazne: (1) smrtna kazna; (2) zatvor; (3) novčana kazna; (4) konfiskacija imovine.

²³²⁹ Glava 16 Krivičnog zakona SFRJ u kojoj se nalazi član 142 pod naslovom "Krivična djela protiv čovječnosti i međunarodnog prava".

toga, ako krivična djela podliježu smrtnoj kazni, sud može u zamjenu za takvu kaznu izreći maksimalnu kaznu zatvora od 20 godina.²³³⁰

1072. Prema tome, na osnovu odredbi krivičnog zakona koji je bio na snazi u bivšoj Jugoslaviji u vrijeme kad su počinjena krivična djela za koja se optuženi ovdje osuđuju, za zločin progona bila bi odmjerena kazna zatvora između 5 i 20 godina.

1073. Član 41 Krivičnog zakona SFRJ utvrđuje "Opšta pravila o odmjeravanju kazne" i predviđa, u jednom svom dijelu, sljedeće:

Sud će učiniocu krivičnog djela odmjeriti kaznu u granicama koje su zakonom propisane za to djelo, imajući u vidu svrhu kažnjavanja i uzimajući u obzir sve okolnosti koje utiču da kazna bude manja ili veća (olakšavajuće i otežavajuće okolnosti), a naročito: stepen krivične odgovornosti, pobude iz kojih je djelo učinjeno, jačinu ugrožavanja ili povrede zaštićenog dobra, okolnosti pod kojima je djelo učinjeno, raniji život učinioca, njegove lične prilike i njegovo držanje poslije učinjenog krivičnog djela, kao i druge okolnosti koje se odnose na ličnost učinioca.

1074. U skladu s jurisprudencijom Međunarodnog suda, Pretresno vijeće će uzeti u obzir praksu odmjeravanja kazne na sudovima bivše Jugoslavije, iako ga kod utvrđivanja kazne ta praksa ne obavezuje.²³³¹

(e) Sistem kazni

1075. Pretresno vijeće konstatuje da raspon ili obrazac kazni na Međunarodnom sudu zasada još ne postoji.²³³² Žalbeno vijeće drži da se pretresna vijeća zasad mogu ravnati samo prema kaznama izrečenim u drugim predmetima pred Međunarodnim sudom u suštinski sličnim okolnostima.²³³³

C. Odlučivanje o kazni

1076. Optužba općenito tvrdi da bi Pretresno vijeće kod odlučivanja o primjerenoj kazni za svakog optuženog trebalo uzeti u obzir "najmanje tri otežavajuće okolnosti": (1) spremnost optuženog da učestvuje u kampanji progona;²³³⁴ (2) trajanje kažnjivog ponašanja koje je duže od dva mjeseca i stoga je, prema Žalbenom vijeću u predmetu

²³³⁰ Vidi prvostepenu presudu u predmetu *Stakić*, par. 890.

²³³¹ Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 813 i 820; drugostepena presuda u predmetu *Kupreškić*, par. 418; drugostepena presuda u predmetu *Kunarac*, par. 349.

²³³² Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 758.

²³³³ Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 758.

²³³⁴ Završni podnesak optužbe, par. 380

Kunarac, dovoljno dugo da oteža kaznu za to krivično djelo;²³³⁵ (3) ličnost, odgovornost, obrazovanje i inteligenciju svakog optuženog.²³³⁶

1077. Optužba za Blagoja Simića traži zatvorsku kaznu od 20 do 25 godina,²³³⁷ za Miroslava Tadića od 15 do 20 godina,²³³⁸ i za Simu Zarića od 10 do 15 godina.²³³⁹

1. Blagoje Simić

(a) Otežavajuće okolnosti

(i) Težina krivičnih djela i način na koji su počinjena

1078. Na osnovu gornjih zaključaka u vezi s krivičnom odgovornošću Blagoja Simića, Pretresno vijeće se uvjerilo da je Blagoje Simić vodeći učesnik u udruženom zločinačkom poduhvatu čiji je cilj bio preuzimanje vlasti u opštini Bosanski Šamac i koji je neminovno doveo do uklanjanja bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata, bez obzira da li su se ovi suprotstavili preuzimanju vlasti. Blagoje Simić je bio najistaknutiji predstavnik civilnih vlasti koji je učestvovao u tom poduhvatu. Pretresno vijeće prihvata činjenicu da su postojanje oružanog sukoba u susjednoj Hrvatskoj i atmosfera sve većih napetosti u opštini doveli do teškoća i bili "vrijeme velike neizvjesnosti".²³⁴⁰ Te okolnosti, međutim, ne opravdavaju smišljeno učestvovanje Blagoja Simića u događajima koji su uslijedili i koji podliježu krivičnoj odgovornosti.

1079. Iako je imao zahtjevnu profesiju ljekara, Blagoje Simić je odlučio da se uključi u najviše civilne organe vlasti opštine Bosanski Šamac i preuzme aktivnu ulogu koja je obuhvatala sve aspekte života u opštini. Premda se Blagoje Simić u julu 1992. slučajno ranio i zbog tog je samoranjavanja u narednim mjesecima, kako tvrdi, njegova uloga bila manja, Pretresno vijeće se nije uvjerilo da je njegova uloga u kampanji progona postala manje važnom, budući da nema dokaza da ga je neko zamijenjivao na dužnosti predsjednika. Da je Blagoje Simić sumnjao u ispravnost događaja koji su se zbivali u Opštini, pogotovo u pogledu zlostavljanja zatočenih osoba, na šta je Kriznom štabu skrenuta pažnja, mogao je iskoristiti period nakon svog ranjavanja da bi se distancirao od aktivnosti vlasti u Opštini.

²³³⁵ Završni podnesak optužbe, par. 381.

²³³⁶ Završni podnesak optužbe, par. 382.

²³³⁷ Završni podnesak optužbe, par. 394.

²³³⁸ Završni podnesak optužbe, par. 394.

1080. Nadalje, nema dokaza da je Blagoje Simić izrazio zabrinutost zbog razvoja događaja ili da je pokušao umanjiti nedaće zatočenih osoba koje su bile podvrgnute zlostavljanju i prisilnom radu. Jednom prilikom je Sulejman Tihić, politička ličnost, zamolio Blagoja Simića da mu pomogne da ga puste na slobodu. Blagoje Simić je ignorisao njegovu molbu. Pretresno vijeće prihvata svjedočenje da je Blagoje Simić svojim djelovanjem u Kriznom štabu pomogao da se poprave svakodnevni životni uslovi nekih stanovnika Bosanskog Šamca, bez obzira na njihovu etničku pripadnost. Međutim, to ne umanjuje činjenicu da je istovremeno aktivno učestvovao u progonu bosanskih Muslimana i Hrvata.

1081. Blagoje Simić je izabrao da se poveže s pripadnicima vojske, policije i srpskih paravojnih snaga. Konkretno, izabrao je da i dalje učestvuje u tim aktivnostima zajedno s pripadnicima paravojske i policije, poznatim po nasilničkom i brutalnom ponašanju. Dapače, usprkos izrazitom neslaganju sa Stevanom Todorovićem i općenitom neodobravanju njegovih postupaka, Blagoje Simić je izabrao da zajedno s njim učestvuje u istom udruženom zločinačkom poduhvatu. Svi ti elementi naveli su Pretresno vijeće na to da Blagoja Simića smatra jednim od glavnih učesnika u kampanji progona usmjerenoj protiv nesrba u opštini Bosanski Šamac.

(ii) Položaj Blagoja Simića kao predsjednika Kriznog štaba/Ratnog predsjedništva

1082. Pretresno vijeće se slaže s tvrdnjom optužbe²³⁴¹ da funkciju Blagoja Simića kao predsjednika Kriznog štaba, i kasnije Ratnog predsjedništva, treba smatrati otežavajućom okolnošću, pogotovo stoga što je on bio na čelu tih tijela tokom cijelog njihovog postojanja.²³⁴² Kao što je gore već rečeno, kao najvažniji civilni funkcioner u opštini, on je imao posebnu odgovornost za cjelokupno stanovništvo, čak i u vrijeme oružanog sukoba. Kao što je konstatovano u predmetu Stakić, "kada krivična djela počini osoba na tako istaknutom položaju, to je značajan element za težu kaznu."²³⁴³

(iii) Položaj žrtava i posljedice krivičnih djela za žrtve

1083. Pretresno vijeće konstatuje da su žrtve bile u izuzetno ranjivom položaju jer su bile u rukama i pod kontrolom vlasti Bosanskog Šamca: sve su se one nalazile u

²³³⁹ Završni podnesak optužbe, par. 408.

²³⁴⁰ Simićev završni podnesak, par. 679.

²³⁴¹ Završni podnesak optužbe, par. 388.

²³⁴² Završni podnesak optužbe, par. 388.

zatočeništvu po nekoliko mjeseci, na nekoliko mjesta zatočenja i pretrpjele su brutalno premlaćivanje velikih razmjera prepuštene tuđoj milosti ili nemilosti; bile su bespomoćne i nisu bile u mogućnosti da se zaštite. Osim toga, Blagoje Simić je lično poznao većinu žrtava.

(iv) Individualne prilike: obrazovanje

1084. Pretresno vijeće se slaže s tužiocem²³⁴⁴ u tome da činjenica da je Blagoje Simić inteligentan i obrazovan čovjek i da pripada ljekarskoj profesiji predstavlja otežavajuću okolnost. Ovo posebno u svjetlu činjenice da mu je bila skrenuta pažnja na sistematsko i brutalno zlostavljanje bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata, a on nije učinio ništa da ublaži njihove patnje. Pretresno vijeće se slaže s pristupom u predmetima pred MKSR-om, kao i u predmetu *Stakić*, da ljekarska profesija Blagoja Simića predstavlja otežavajući faktor, iako ne naročito značajan.²³⁴⁵

(b) Olakšavajuće okolnosti

1085. Optužba tvrdi da ne postoje olakšavajuće okolnosti u prilog optuženom.²³⁴⁶

(i) Dobrovoljna predaja

1086. Pretresno vijeće prihvata činjenicu da se Blagoje Simić 12. marta 2001. dobrovoljno predao Međunarodnom sudu. Međutim, iako je ta činjenica sama po sebi olakšavajuća okolnost, Pretresno vijeće napominje da se Blagoje Simić predao otprilike tri godine nakon Miroslava Tadića i Sime Zarića koji su do svoje predaje takođe živjeli u Bosanskom Šamcu. Pretresno vijeće ne smatra da predaji Blagoja Simića treba pridati posebnu težinu.

(ii) Kajanje

1087. Pretresno vijeće se nije uvjerilo da je Blagoje Simić pokazao iskreno kajanje.

(iii) Individualne prilike (životna dob, karakter, porodične prilike)

1088. Pretresno vijeće ne osporava istinitost izjava o "dobrom karakteru" Blagoja Simića i njegovom ponašanju prije oružanog sukoba. Ono, međutim, smatra da te

²³⁴³ Prvostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 913.

²³⁴⁴ Završna riječ optužbe, T. 20406.

²³⁴⁵ Prvostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 915, gdje se Vijeće poziva na dva predmeta MKSR-a u fusnotama 1626 i 1627.

²³⁴⁶ Završni podnesak optužbe, par. 391.

izjave nisu dovoljna protuteža činjenici da je u periodu za koji je on ovdje osuđuje imao diskriminatornu namjeru. Pretresno vijeće uzima u obzir životnu dob Blagoja Simića koji je u vrijeme kad je počinio krivična djela imao 33 godine, te činjenicu da je oženjen i da ima troje malodobne djece.

(iv) Prethodno nekažnjavanje

1089. Pretresno vijeće prihvata činjenicu da Blagoje Simić nije prethodno kažnjavan i to je uzeto u obzir kao olakšavajući faktor.

(v) Ponašanje u Pritvorskoj jedinici i opšti stav prema postupku

1090. Pretresno vijeće smatra da je olakšavajuća okolnost to što je Blagoje Simić 27. marta 2002. pristao na imenovanje novog sudije u skladu s pravilom 15bis. Činjenica da je Blagoje Simić odlučio svjedočiti na početku izvođenja dokaza odbrane uzeta je kao olakšavajuća okolnost.

1091. Pretresno vijeće prihvata Izvještaj zamjenika upravnika Pritvorske jedinice u kojem ovaj svjedoči o dobrom vladanju Blagoja Simića u pritvoru.

(c) Poređenje s drugim predmetima pred Međunarodnim sudom ili MKSR-om.

1092. Pretresno vijeće konstatuje da se predmeti na koje se poziva odbrana ne mogu smatrati bitno sličnim. Odbrana s pravom konstatuje da u vrijeme podnošenja pismenih i usmenih završnih riječi nije bilo predmeta ni na jednom od ova dva suda u kojima bi se sudilo civilnim čelnicima koji nisu direktno učestvovali u činjenju krivičnih djela.²³⁴⁷ Što se tiče predmeta *Bagilishema*, Pretresno vijeće napominje da je Pretresno vijeće u tom predmetu zaključilo da je optuženi preduzeo sve što je mogao da bi promijenio tok događaja. Osim toga, čini se da je on imao veća ovlaštenja od Blagoja Simića.

²³⁴⁷ Simićev završni podnesak, par. 693.

2. Miroslav Tadić

(a) Otežavajuće okolnosti

(i) Težina krivičnih djela i način na koji su počinjena

1093. Pretresno vijeće proglašava Miroslava Tadića krivim za pomaganje i podržavanje udruženog zločinačkog poduhvata progona zbog njegove uloge u razmjenama. Miroslav Tadić je bio aktivno uključen u proces razmjena, a pogotovo u sastavljanje spiskova osoba koje su trebale biti razmijenjene i u pregovore s drugom stranom. Njegovo učestvovanje kao pomagača i podržavaoca u procesu razmjena započelo je u aprilu 1992. i trajalo je do 31. decembra 1993., dakle više od godinu i po dana.

(ii) Položaj žrtava i posljedice krivičnih djela za žrtve

1094. Kao što je konstatovano u slučaju Blagoja Simića, žrtve kampanje progona bile su iznimno ranjive i bespomoćne. Nisu sva razmijenjena lica bila zatočena u nehumanim uslovima i nije za sve njih utvrđeno da iz tog razloga nisu mogle dobrovoljno pristati da budu razmijenjene. I drugi civili, iako nisu bili zatočeni, nalazili su se u okruženju koje im nije omogućavalo da izvrše pravi izbor. Miroslav Tadić je bio svjestan tih okolnosti, no usprkos tome je izabrao da učestvuje u procesu razmjena putem kojih su žrtve protiv svoje volje zapravo uklanjane iz svojih domova i iz svoje sredine.

(iii) Individualne prilike: obrazovanje

1095. Pretresno vijeće konstatuje da je činjenica da je Miroslav Tadić kao nastavnik, inteligentna i obrazovana osoba, otežavajuća okolnost. Miroslav Tadić je u vrijeme činjenja krivičnih djela imao 56 godina.

(b) Olakšavajuće okolnosti

(i) Benevolenta djela

1096. Pretresno vijeće prihvata dokaze koji pokazuju da je Miroslav Tadić tokom rata pomagao bosanskim Muslimanima. Nadalje, iako je utvrđeno da je Miroslav Tadić znatno doprinio razmjenama za koje je konstatovano da su predstavljale

deportaciju, njegovi motivi su bili da pomogne "drugoj strani da se pronadu njihovi rođaci, tako da druga strana to isto učini za Srbe".²³⁴⁸

(ii) Dobrovoljna predaja

1097. Iako se Miroslav Tadić predao 14. februara 1998., dakle nesporno znatno nakon što je saznao za optužnicu koja je protiv njega podignuta, Pretresno vijeće smatra da to predstavlja olakšavajuću okolnost budući da je u to vrijeme bio jedna od prvih optuženih osoba koje su se dobrovoljno predale Međunarodnom sudu.

(iii) Kajanje

1098. Pretresno vijeće prihvata da je Miroslav Tadić izrazio iskreno kajanje i to smatra olakšavajućom okolnošću.

(iv) Individualne prilike (životna dob, karakter, porodične prilike)

1099. Pretresno vijeće prihvata da izjave koje je podnijela Tadićeva odbrana pokazuju da je ranije bio dobrog karaktera i konstatuje da su i svjedoci optužbe svjedočili o njegovoj ranije pozitivnoj ličnosti. Pretresno vijeće je saslušalo svjedočenja svjedoka optužbe i svjedoka odbrane o tome da je bio popularan u Bosanskom Šamcu i da su prije oružanog sukoba ljudi svih nacionalnosti svraćali u njegov kafić. Pretresno vijeće je uzelo u obzir i činjenicu da Miroslav Tadić ima 66 godina. Pretresno vijeće je primilo na znanje i ljekarski izvještaj podnesen 26. juna 2003. godine kojim se potvrđuje njegovo loše zdravstveno stanje.

(v) Prethodno nekažnjavanje

1100. Pretresno vijeće je uvažilo činjenicu da Miroslav Tadić nikad nije kažnjavao i to smatra olakšavajućom okolnošću.

(vi) Ponašanje u Pritvorskoj jedinici i opšti stav prema krivičnom postupku

1101. Pretresno vijeće konstatuje da je činjenica da je Miroslav Tadić odlučio da i sam svjedoči olakšavajuća okolnost iako bi toj činjenici bila pridana veća težina da je to učinio u ranijoj fazi izvođenja dokaza odbrane. Pretresno vijeće je saglasno s tvrdnjom odbrane da je Miroslav Tadić pokazao kooperativnost s tužiocem time što je najprije kontaktirao Tužilaštvo i nakon predaje pristao na dva razgovora, pa te

²³⁴⁸ T. 15303.

okolnosti smatra olakšavajućim. Pretresno vijeće nadalje drži da je olakšavajuća okolnost i pristanak Miroslava Tadića od 27. marta 2002. da se imenuje novi sudija u skladu s pravilom 15*bis*.

1102. Pretresno vijeće je uzelo u obzir Izvještaj koji je podnio upravnik Pritvorske jedinice u kojem potvrđuje dobro vladanje Miroslava Tadića u pritvoru.

3. Simo Zarić

(a) Otežavajuće okolnosti

(i) Težina krivičnih djela i način na koji su počinjena

1103. Imanentna težina krivičnog djela progona opisana je u gornjem tekstu. Pretresno vijeće proglašava Simu Zarića krivim zbog toga što je pomagao i podržavao više kažnjivih radnji koje su djela u osnovi progona počinjenog u okviru udruženog zločinačkog poduhvata. Simo Zarić je i sam priznao da je u Bosanskom Šamcu postojala kampanja progona bosanskih Muslimana i Hrvata. Ponašanje Sime Zarića doseže nivo značajnog učestvovanja u toj kampanji.

1104. Pretresno vijeće je utvrdilo da je Simo Zarić bio aktivni pripadnik 4. odreda. Konkretno, Simo Zarić je učestvovao u osnivanju odreda i javno ga branio. Iako nije utvrđeno da su pripadnici 4. odreda bili učesnici u udruženom zločinačkom poduhvatu, taj je odred bio podređen 17. taktičkoj grupi koja je aktivno učestvovala u događajima koji predstavljaju osnovu udruženog zločinačkog poduhvata.

1105. Time što je prihvatio da vodi ispitivanja zatočenika za koje je znao da su bili podvrgnuti brutalnom zlostavljanju, Simo Zarić je dozvolio da se takvo zlostavljanje nastavi i prolongirao je njihovo protivpravno zatočenje. Pretresno vijeće je uvažilo činjenicu da je inicijativa Sime Zarića da se grupa zatočenika premjesti iz zgrade TO-a u Bosanskom Šamcu u kasarnu JNA u Brčkom privremeno mogla da znači poboljšanje uslova njihovog zatočenja. Međutim, taj postupak se može smatrati i indicijom da je Simo Zarić, zbog svog položaja u sastavu 4. odreda, imao moć da utiče na razvoj događaja, a nije to koristio u drugim prilikama ili kasnije kad je većina tih istih zatočenika vraćena u škole u Bosanskom Šamcu radi daljnjeg zatočenja.

1106. Pretresno vijeće uzima u obzir da je krivično ponašanje Sime Zarića trajalo tri mjeseca, što je relativno kratak period.

(ii) Položaj žrtava i posljedice krivičnih djela za žrtve

1107. Kao što je gore navedeno, žrtve zločina koji je Simo Zarić pomagao i podržavao bile su bespomoćne i podvrgnute sistematskom i brutalnom zlostavljanju.

(iii) Individualne prilike: obrazovanje i položaj

1108. Pretresno vijeće drži da su obrazovanje i položaj Sime Zarića otežavajuće okolnosti. Pretresno vijeće prihvata da je Simo Zarić, zbog različitih funkcija koje je imao, uključujući funkciju načelnika Stanice javne bezbjednosti u Bosanskom Šamcu prije oružanog sukoba, bio ugledna ličnost u svom gradu čije je ponašanje uticalo na druge ili im moglo značiti podršku.

(b) Olakšavajuće okolnosti

(i) Benevolentni postupci tokom perioda na koji se odnosi Izmijenjena optužnica

1109. Pretresnom vijeću su predočeni neki dokazi o tome da je Simo Zarić pokušao izmijeniti tok događaja. Iako je takvo ponašanje uzeto u obzir prilikom utvrđivanja sadržaja krivične odgovornosti Sime Zarića, Pretresno vijeće drži da neke od tih postupaka koje je preduzeo u ono vrijeme takođe treba uzeti u obzir kao olakšavajuću okolnost: (1) da se u aprilu 1992. Simo Zarić zalagao za puštanje Sulejmana Tihića, svjedoka N, i Muslimana, pripadnika 4. odreda, koji su uhapšeni i zatočeni u zgradi SUP-a i TO-a; (2) da je Simo Zarić inicirao i organizovao premještanje grupe zatočenika iz TO-a u kasarnu JNA u Brčkom, što im je, prema svjedočenju nekih zatočenika, spasilo život; (3) da je Simo Zarić, čim je čuo za pokolj u Crkvini, preduzeo korake da to prijavi višim vlastima u Opštini i u Srbiji; (4) da je Simo Zarić ispitivanja vodio na human način jer nisu bila praćena premlaćivanjem i jer je vođen zapisnik razgovora; (5) da je Simo Zarić autor "Dokumenta 13 potpisnika" u kojem se govori o nekim problemima iz onog vremena, a koji predstavlja pokušaj da se situacija popravi.

(ii) Dobrovoljna predaja

1110. Pretresno vijeće prihvata da je dobrovoljna predaja Sime Zarića Međunarodnom sudu 24. februara 1998. olakšavajuća okolnost jer, iako je uslijedila

neko vrijeme nakon što je saznao da je protiv njega podignuta optužnica, Simo Zarić je bio jedan od prvih optuženih iz Republike Srpske koji se predao.

(iii) Kajanje

1111. Pretresno vijeće prihvata da je kajanje Sime Zarića iskreno i da predstavlja olakšavajuću okolnost.

(iv) Individualne prilike (životna dob, karakter, porodica)

1112. Pretresno vijeće prihvata dokaze o dobrom karakteru Sime Zarića. Pretresno vijeće je primilo na znanje porodične prilike Sime Zarića.

(v) Prethodno nekažnjavanje

1113. Pretresno vijeće konstatuje da su dokazi koji pokazuju da Simo Zarić prethodno nije kažnjavao olakšavajuća okolnost.

(vi) Ponašanje u pritvoru i opšti stav prema krivičnom postupku

1114. Pretresno vijeće prihvata činjenicu da je Simo Zarić u izvjesnoj mjeri saradivao s Tužilaštvom time što je nakon svoje predaje pristao na tri razgovora. Pretresno vijeće smatra da je pristanak Sime Zarića od 27. marta 2002. na imenovanje novog sudije u skladu s pravilom 15bis olakšavajuća okolnost. Pretresno vijeće je primilo na znanje i Izvještaj zamjenika upravnika Pritvorske jedinice u kojem se potvrđuje dobro vladanje Sime Zarića u pritvoru. Međutim, Pretresno vijeće je uzelo u obzir incident o kojem se govori u Izvještaju.

XIX. DISPOZITIV

A. Kazna

IZ GORENAVEDENIH RAZLOGA, uzevši u obzir sve dokaze i argumente strana, Statut Međunarodnog suda i Pravilnik, Pretresno vijeće zaključuje kako slijedi:

1. Blagoje Simić

1115. Osuda se izriče po tački 1 – zločin protiv čovječnosti za progone vršene putem protivpravnog lišavanja slobode civila, bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata, surovog i nehumanog postupanja uključujući premlaćivanje, mučenje, prisilni rad i zatočenje u nehumanim uslovima, te putem deportacije i prisilnog premještanja.

1116. Ne izriče se osuda po tački 2 budući da Pretresno vijeće konstatuje da se radi o nedopustivoj kumulaciji s tačkom 1.

1117. Tačka 3 se ukida zbog nedostataka u formi Izmijenjene optužnice.

1118. Pretresno vijeće većinom glasova, uz protivno mišljenje sudije Per-Johana Lindholma, osuđuje Blagoja Simića na kaznu zatvora u trajanju od sedamnaest (17) godina.

2. Miroslav Tadić

1119. Pretresno vijeće većinom glasova, uz protivno mišljenje sudije Per-Johana Lindholma, izriče osudu po tački 1 – zločin protiv čovječnosti, za progone vršene putem deportacije i prisilnog premještanja.

1120. Ne izriče se osuda po tački 2 budući da Pretresno vijeće konstatuje da se radi o nedopustivoj kumulaciji s tačkom 1.

1121. Tačka 3 se ukida zbog nedostataka u formi Izmijenjene optužnice.

1122. Pretresno vijeće većinom glasova, uz protivno mišljenje sudije Per-Johana Lindholma, osuđuje Miroslava Tadića na kaznu zatvora u trajanju od osam (8) godina.

3. Simo Zarić

1123. Pretresno vijeće većinom glasova, uz protivno mišljenje sudije Per-Johana Lindholma, izriče osudu po tački 1 – zločin protiv čovječnosti, za progone vršene putem surovog i nehumanog postupanja uključujući premlaćivanje, mučenje i zatočenje u nehumanim uslovima.

1124. Pretresno vijeće oslobađa Simu Zarića optužbe po tački 2.

1125. Tačka 3 se ukida zbog nedostataka u formi Izmijenjene optužnice.

1126. Pretresno vijeće većinom glasova, uz protivno mišljenje sudije Per-Johana Lindholma, osuđuje Simu Zarića na kaznu zatvora u trajanju od šest (6) godina.

B. Uračunavanje vremena provedenog u pritvoru

1127. Na osnovu pravila 101 (C), nakon svoje dobrovoljne predaje Međunarodnom sudu 12. marta 2001. godine i potom pritvora u Pritvorskoj jedinici Međunarodnog suda, Blagoje Simić ima pravo da mu se u izdržavanje izrečene kazne uračuna 949 dana, kao i vrijeme koje će provesti u pritvoru do rješenja predsjednika Međunarodnog suda shodno pravilu 103(A) o tome u kojoj će državi izdržavati kaznu. Do izdavanja tog rješenja, osuđeni ostaje u pritvoru.

1128. Na osnovu pravila 101 (C), nakon svoje dobrovoljne predaje Međunarodnom sudu 14. februara 1998. i potom pritvora u Pritvorskoj jedinici Međunarodnog suda, Miroslav Tadić ima pravo da mu se u izdržavanje izrečene kazne uračuna 1568 dana, kao i vrijeme koje će provesti u pritvoru do rješenja predsjednika Međunarodnog suda shodno pravilu 103 (A) o tome u kojoj će državi izdržavati kaznu. Do izdavanja tog rješenja, osuđeni ostaje u pritvoru.

1129. Na osnovu pravila 101 (C), nakon svoje dobrovoljne predaje Međunarodnom sudu 24. februara 1998. i potom pritvora u Pritvorskoj jedinici Međunarodnog suda, Simo Zarić ima pravo da mu se u izdržavanje izrečene kazne uračuna 1558 dana, kao i vrijeme koje će provesti u pritvoru do rješenja predsjednika Međunarodnog suda shodno pravilu 103 (A) o tome u kojoj će državi izdržavati kaznu. Do izdavanja tog rješenja, osuđeni ostaje u pritvoru.

Sudija Per-Johan Lindholm prilaže izdvojeno i djelimično protivno mišljenje.

Sastavljeno na engleskom i francuskom jeziku, pri čemu je mjerodavan engleski tekst.

Dana 17. oktobra 2003.,
U Hagu,
Nizozemska

/potpis na originalu/
sudija Florence Ndepele Mwachande Mumba,
predsjedavajuća

/potpis na originalu/
sudija Sharon A. Williams

/potpis na originalu/
sudija Per-Johan Lindholm

[pečat Međunarodnog Suda]

**UJEDINJENE
NACIJE**

Međunarodni sud za krivično gonjenje
lica odgovornih za teška kršenja
međunarodnog humanitarnog prava
počinjena na teritoriji bivše
Jugoslavije od 1991. godine

Predmet br. IT-95-9-T
Datum: 17. oktobar 2003.
Original: engleski

PRED PRETRESNIM VIJEĆEM II

U sastavu: sudija Florence Ndepele Mwachande Mumba, predsjedavajuća
sudija Sharon A. Williams
sudija Per-Johan Lindholm

Sekretar: g. Hans Holthuis

Presuda od: 17. oktobra 2003.

TUŽILAC

protiv

**BLAGOJA SIMIĆA
MIROSLAVA TADIĆA
SIME ZARIĆA**

**IZDVOJENO I DJELIMIČNO PROTIVNO
MIŠLJENJE SUDIJE PER-JOHANA LINDHOLMA**

Tužilaštvo:

g. Gramsci Di Fazio
g. Philip Weiner
g. David Re

Odbrana:

g. Igor Pantelić i g. Srđan Vuković za Blagoja Simića
g. Novak Lukić i g. Dragan Krgović za Miroslava Tadića
g. Borislav Pisarević i g. Aleksandar Lazarević za Simu Zarića

I. UDRUŽENI ZLOČINAČKI PODUH VAT

1. Optužba je 27. septembra 2002. ustvrdila: "[T]eza optužbe je da je postojao zajednički cilj, odnosno udruženi zločinački poduhvat da se izvrši progon nesrba".¹ Isto tako, optužba je u svom završnom podnesku iznijela da je "protiv optuženih podignuta zajednička optužnica za učešće u zajedničkom cilju da se izvrši progon nesrba u Bosanskom Šamcu, Odžaku i drugim dijelovima Bosne i Hercegovine [...]",² a u svojoj završnoj riječi da "riječi 'djelujući u saradnji' [...] jednostavno [znače] saučesništvo u udruženom zločinačkom poduhvatu [...] progona".³ Ovaj navod je prihvaćen kao zasnovan na takozvanom osnovnom vidu udruženog zločinačkog poduhvata.⁴ Većina članova Pretresnog vijeća (dalje u tekstu: većina) tvrdi da su određene osobe, među kojima su, između ostalih, Blagoje Simić i 17. taktička grupa JNA, učestvovala u udruženom zločinačkom poduhvatu i da su odgovorne za izvršenje zajedničkog plana da se izvrši progon civila nesrpske nacionalnosti u opštini Bosanski Šamac.⁵ Zaključak o postojanju zajedničkog plana je izveden iz svih okolnosti.⁶

2. Ograđujem se od pojma ili doktrine udruženog zločinačkog poduhvata kako u ovom predmetu tako i inače. Pojam takozvanog osnovnog vida udruženog zločinačkog poduhvata, po mom mišljenju, nema nikakav svoj zasebni sadržaj. Riječ je o pukom novom nazivu za pojam ili doktrinu koja je već odavno poznata u većini pravosudnih sistema i u međunarodnom krivičnom pravu, a to je saučesništvo. U svom izdvojenom mišljenju u predmetu *Milutinović, Šainović i Ojdanić*, sudija Hunt je vrlo jasno obrazložio šta sve obuhvata osnovni vid udruženog zločinačkog poduhvata.⁷ Ilustrativno je i obrazloženje iz prvostepene presude u predmetu *Kupreškić*.⁸ Počinjenje i doprinošenje počinjenju krivičnih djela od strane saizvršilaca moguće je, naravno, razlikovati na razne načine.⁹ Ako je pojam udruženog

¹ Povjerljivi odgovor Tužilaštva na zahtjev optuženih Blagoja Simića, Miroslava Tadića i Sime Zarića da se donese oslobađajuća presuda, 27. septembar 2002., par. 12.

² Završni podnesak optužbe, par. 7.

³ Završna riječ optužbe, T. 20290.

⁴ *Supra*, par. 155.

⁵ *Supra*, par. 984.

⁶ *Supra*, par. 987.

⁷ *Tužilac protiv Milutinovića, Šainovića i Ojdanića*, predmet br. IT-99-37-AR72, Izdvojeno mišljenje sudije Davida Hunta o Ojdanićevom prigovoru na nenadležnost: *Udruženi zločinački poduhvat*, 21. maj 2003., (dalje u tekstu: Izdvojeno mišljenje u predmetu *Ojdanić*), par. 13.

⁸ *Tužilac protiv Kupreškića i drugih*, predmet br. IT-95-16-T, prvostepena presuda, 14. januar 2000., par. 772, 782.

⁹ Sudija Hunt, Izdvojeno mišljenje u predmetu *Ojdanić*, par. 13.

zločinačkog poduhvata zamišljen tako da osim učešća saizvršilaca obuhvata i nešto drugo, taj pojam je, čini se, u opreci s upotrebom izraza "počiniti" iz člana 7(1) Statuta. Naposljetku, i prvostepena presuda u predmetu *Stakić* se u tumačenju "počinjenja" u obliku saučesništva ograničila na jasnu formulaciju iz Statuta. U Presudi u predmetu *Stakić* se kao uslov navodi da saizvršioci "svoj plan mogu ostvariti samo utoliko ukoliko djeluju zajedno, no svaki posebno može cijeli plan upropastiti ako ne izvrši svoj dio. U tom smislu on ima kontrolu nad djelom".¹⁰ Na osnovu doktrine "kontrola nad radnjom izvršenja" (*Tatherrschaft*), prvostepenu presudu u predmetu *Stakić* moguće je tumačiti kao ograđivanje od pojma udruženog zločinačkog poduhvata.¹¹

3. Takozvani prošireni vid udruženog zločinačkog poduhvata je takođe jasno objašnjen u Izdvojenom mišljenju sudije Hunta u predmetu *Ojdanić*.¹² Ni ovaj vid udruženog zločinačkog poduhvata ne sadrži ništa novo. Njime se definiše *mens rea* potrebna da bi saizvršilac A mogao podlijegati odgovornosti za krivično djelo koje je počinio saizvršilac B, a koje je izašlo iz okvira zajedničkog plana. *Mens rea* u proširenom vidu udruženog zločinačkog poduhvata je u zemljama s kontinentalnim pravnim sistemom poznata kao *dolus eventualis*, a u nekoliko zemalja s anglosaksonskim pravnim sistemom kao (*svjesni*) *nehat*. Ovdje se neću baviti pitanjem da li je posebno ovaj drugi vid *mens rea* predviđen Statutom i regulisan međunarodnim običajnim pravom, kao što se to tvrdi u drugostepenoj presudi u predmetu *Tadić*.¹³

4. U Izmijenjenoj optužnici u ovom predmetu, trojica optuženih se terete za progone "djelujući u saradnji međusobno i s drugim srpskim civilnim i vojnim službenim licima",¹⁴ i "djelujući u saradnji s drugima".¹⁵ Premda ti izrazi nisu lingvistički istovjetni i razlikuju se po značenju, čini se da bi se strane u postupku

¹⁰ Citira se *Roxin, Claus, Täterschaft und Tatherrschaft*, 6. izdanje, Berlin, New York, 1994., str. 278.

¹¹ *Tužilac protiv. Stakića*, predmet br. IT-97-24-T, Presuda, 31. juli 2003., par. 436-438.

¹² Sudija Hunt, Izdvojeno mišljenje u predmetu *Ojdanić*, par. 13. Vidi drugostepenu presudu u predmetu *Tadić*, par. 228 ("što se tiče treće kategorije [prošireni vid udruženog zločinačkog poduhvata], traži se *namjera* da se učestvuje i sprovodi zločinačka aktivnost ili zločinačka nakana grupe i da se doprinese zajedničkom zločinačkom poduhvatu ili u svakom slučaju izvršenju krivičnog djela od strane grupe. Nadalje, do odgovornosti za krivično djelo različito od onog koje je dogovoreno zajedničkim planom dolazi samo ako je, u uslovima tog slučaja, (i) bilo *predvidivo* da će jedan ili drugi pripadnici grupe počiniti takvo krivično djelo i (ii) optuženi je *hotimično pristao na taj rizik*). Vidi i *Tužilac protiv Brđanina i Talića*, predmet br. IT-99-36 PT, Odluka o formi dodatno izmijenjene optužnice i zahtjevu tužilaštva za izmjenu optužnice, 26. juni 2001., par. 30.

¹³ Drugostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 224-229.

¹⁴ Izmijenjena optužnica, par. 11.

¹⁵ Izmijenjena optužnica, par. 13 (Blagoje Simić), par. 14 (Miroslav Tadić), i par. 15 (Simo Zarić).

trebale dogovoriti da se koristi izraz "djelujući u saradnji međusobno".¹⁶ Optužba tvrdi da te riječi "pokrivaju potpuno iste stvari" kao i pojam "udruženog zločinačkog poduhvata".¹⁷ Odbrana tvrdi da iz "djelovanja u saradnji međusobno" ne proizlazi da je riječ o udruženom zločinačkom poduhvatu.¹⁸ Stanovište odbrane je dijelom tačno, a dijelom pogrešno. "Djelovanje u saradnji međusobno" i osnovni vid udruženog zločinačkog poduhvata imaju potpuno isto značenje, to jest, saizvršilaštvo, dok prošireni vid udruženog zločinačkog poduhvata nikako ne proizlazi iz riječi "djelovanje u saradnji međusobno".

5. Usprkos tome, već sam naveo razloge za svoju ogradu od pojma "udruženog zločinačkog poduhvata". Taj pojam ili "doktrina" izazvao je pomutnju i doveo do uzaludnog trošenja vremena i, po mom mišljenju, nije koristan za rad Međunarodnog suda ni razvoj međunarodnog krivičnog prava.

II. O RAZNIM PLANOVIMA

6. Većina zaključuje "da su učesnici u udruženom zločinačkom poduhvatu djelovali zajednički radi izvršenja plana koji je obuhvatao nasilno preuzimanje vlasti u Bosanskom Šamcu [...] Cilj zajedničkog plana bio je progon nesrpskog stanovništva [...]".¹⁹ U narednom paragrafu, većina kaže: "Prije preuzimanja vlasti, a u okviru zajedničkog plana da se izvrši progon, učesnici u udruženom zločinačkom poduhvatu zajedno su radili na pripremama za preuzimanje grada Bosanskog Šamca". Jedini zaključak do kojeg se može doći pažljivim čitanjem jeste da je preuzimanje vlasti planirano i izvršeno s namjerom progona, kako bi se omogućilo Srbima da progone nesrbe.

7. Potpuno se slažem da je preuzimanje vlasti u Bosanskom Šamcu bilo planirano i da su srpska vojska i pripadnici paravojnih snaga preuzeli vlast 17. aprila 1992. Ne mogu se, međutim, složiti sa zaključkom većine da je 17. taktička grupa JNA učestvovala u preuzimanju vlasti.²⁰ Komandant, potpukovnik Stevan Nikolić,

¹⁶ *Supra*, par. 150-153.

¹⁷ T. 20290-91. Ta tvrdnja optužbe (T. 20291) mora da je greška. Ona ima smisla samo ako se protumači kao da se odnosi na osnovni vid udruženog zajedničkog poduhvata.

¹⁸ *Supra*, par. 148.

¹⁹ *Supra*, par. 987.

²⁰ *Supra*, par. 990.

kapetan Radovan Antić i Simo Zarić su se, naprotiv, začudili kada su saznali za preuzimanje vlasti.²¹

8. Isto tako, ne mogu se složiti s većinom da je preuzimanje vlasti isplanirano i izvršeno s namjerom da se izvrši progon nesrpskog stanovništva. Premda je sasvim moguće da su neke od osoba uključenih u planiranje imale takve zle namjere, nema dokaza da su trojica optuženih, dvojica optuženih, niti bilo koji od njih s nekim trećim planirali izvršenje progona. Ja drukčije i šire sagledavam izvedene dokaze u vezi s preuzimanjem vlasti. Da se izbjegne ponavljanje onoga što je već iznijeto u ovoj presudi, želim samo istaći najvažnije relevantne činjenice i još ih nekoliko dodati. Utvrđene su sljedeće činjenice:

- Od jeseni 1991. rasle su napetosti među nacionalnim grupama širom Bosne i Hercegovine.
- Etničke grupe su se sve više naoružavale.
- U Bosanskom Šamcu naoružavalo se nesrpsko gradsko stanovništvo, pretežno Muslimani predvođeni Alijom Fitozovićem. On je izjavio da je u jednom trenutku pod svojom komandom imao dvjestotinjak ljudi, ali nije imao dovoljno oružja za sve njih.²²
- Tokom sedmice koja je prethodila preuzimanju vlasti osnovan je novi TO u čijem sastavu su uglavnom bili Muslimani.²³
- Srpska zajednica u Bosanskom Šamcu bila je sa zapada, sjevera i istoka okružena neprijateljskim oružanim snagama - paravojsnim ili redovnim hrvatskim oružanim snagama.
- Među Srbima u Bosanskom Šamcu vladao je veliki strah da će biti napadnuti s teritorije izvan opštine, zbog čega je veliki broj Srba pobjegao iz opštine i muškarci su premještali svoje porodice u druge, bezbjednije dijelove Bosne i Hercegovine.

²¹ Stevan Nikolić, T. 18456-67, T. 18513-14; Radovan Antić, T. 16731; Simo Zarić, T. 19223-24.

²² Alija Fitozović, T. 8387. Vidi *supra*, par. 254.

²³ *Supra*, par. 260 (s upućivanjima na izvore).

- Postojala su pouzdana saznanja o neposrednoj opasnosti od oružanog napada s teritorije izvan opštine u kojem su trebali učestvovati naoružani nesrbi unutar opštine.²⁴
- Nakon preuzimanja vlasti, u periodu koji je relevantan za činjenice navedene u Izmijenjenoj optužnici, Bosanski Šamac je često granatiran iz Hrvatske.

9. S obzirom na sve te činjenice, preuzimanje vlasti od strane Srba i razoružavanje nesrba smatram preventivnom oružanom akcijom, koja je opravdana izbjegavanjem krvoprolića ili čak pokolja na nacionalnoj osnovi.²⁵ Slažem se s većinom da preuzimanje vlasti samo za sebe ne predstavlja krivično djelo.²⁶ Po mom mišljenju i prema dokazima izvedenim na suđenju, tragedija koja je uslijedila po preuzimanju vlasti nije posljedica ranijeg plana određenih pojedinaca. Situacija se otela kontroli zbog aktivnosti određenog broja kriminalaca koji su otvorili ustavu bujici zla, što su poslije spremno prihvatili i iskoristili zlonamjerni i povodljivi ljudi.

III. ODGOVORNOST OPTUŽENIH

Blagoje Simić

1. Tačka 1 (progoni kao zločin protiv čovječnosti) – Propusti u osnovi djela

10. Uvjerio sam se da je Blagoje Simić znao za protivpravna hapšenja i zatočenja civila nesrba, surovo i nehumano postupanje, prisilni rad, deportaciju i prisilno premještanje, kako su ta djela opisana u zaključcima Pretresnog vijeća. On nije naredio da se ta djela izvrše, niti je lično učestvovao u njima. S izuzetkom deportacije i prisilnog premještanja, nisam našao dokaze koji pokazuju da je izričito prihvatio gorepomenuta djela. Međutim, kao najviši civilni funkcioner u Bosanskom Šamcu, bio je dužan učiniti sve što je u njegovoj moći da ta djela spriječi i zaštiti nesrpsko civilno stanovništvo. Umjesto da se, uz pomoć drugih visokih organa vlasti, posluži efikasnim mjerama, ili podnio ostavku, bio je prilično pasivan. Očito je propustio da izvrši svoju dužnost.

11. Što se tiče *mens rea*, nalazim da je Blagoje Simić znao za diskriminatornu namjeru izvršilaca gorepomenutih djela, ali, s izuzetkom deportacije i prisilnog premještanja, nije dijelio tu namjeru. Njegovo nečinjenje ili propust da djeluje imalo

²⁴ Vidi Čedomir Simić, izjava na osnovu pravila 92bis, par. 4-5.

²⁵ Simo Zarić, T. 20095-98.

²⁶ *Supra*, par. 456.

je značajan učinak na izvršenje dotičnih djela. Što se tiče deportacije i prisilnog premještanja, zaključujem da *actus reus* ovdje postoji u vidu propusta da se djelo spriječi. Kao i većina, uvjeren sam se da je Blagoje Simić imao potrebnu *mens rea*, namjeru da na diskriminatornoj osnovi zauvijek iseli osobe koje se navode u presudi.²⁷ Stoga zaključujem da je kao saizvršilac kriv za progon.

2. Tačka 2 (deportacija kao zločin protiv čovječnosti)

12. Na osnovu gorenavedenog, uvjerio sam se van razumne sumnje da je Blagoje Simić kriv kao saizvršilac za deportaciju osoba navedenih u presudi, kao za zločin protiv čovječnosti.²⁸

Miroslav Tadić

13. Većina je proglasila Miroslava Tadića krivim po tački 1 i tački 2, te izrekla osuđujuću presudu samo po tački 1.

14. Slažem se s tim zaključkom većine utoliko što sam se i ja uvjerio da je Miroslav Tadić značajno doprinio deportaciji Dragana Lukača, Hasana Bičića, Muhameda Bičića, Ibrahima Salkića, Esada Dagovića, svjedokinje K, Dragana Delića, Snježane Delić, Nusreta Hadžijusufovića, svjedoka C, Hajrije Drljačić, Jelene Kapetanović, svjedoka A, Edibe Bobić, svjedoka O i svjedoka Q. U svojim razgovorima s Tužilaštvom i u cijelom svom svjedočenju pred ovim Pretresnim vijećem, Miroslav Tadić nikad nije pokušao prikriti niti umanjiti svoje učešće u organizovanju razmjena. U tom kontekstu, želim istaći da Miroslav Tadić nije izmislio razmjene. Uvjerio sam se da dokazi pokazuju da su drugi članovi Kriznog štaba pokrenuli razmjene, te da je takvo učešće Kriznog štaba materijalizovano Odlukom kojom se imenuje komisija za razmjenu zarobljenika od 2. oktobra 1992.²⁹

15. Slažem se i sa zaključkom većine da Miroslav Tadić nije dijelio diskriminatornu namjeru izvršilaca, ali je znao za njihovu diskriminatornu namjeru da deportacijom izvrše progon civila nesrba.

16. Premda se slažem sa zaključkom većine da je Miroslav Tadić posjedovao *actus reus* i *mens rea* osobe koja je pomagala i podržavala krivično djelo progona u vidu deportacija, saslušavši svjedočenje Miroslava Tadića i uzevši u obzir sve druge

²⁷ *Supra*, par. 1038.

²⁸ *Supra*, par. 1051.

²⁹ DP P82.

relevantne dokaze, uvjeren sam da je Miroslav Tadić djelovao pod prinudom³⁰ kada je učestvovao u deportaciji gorepomenutih civila nesrpske nacionalnosti u Hrvatsku.

1. Pravna pitanja

17. Iako se u Statutu ne govori o osnovama za isključenje krivične odgovornosti, Žalbeno vijeće je pažljivo proučilo pojam prinude u predmetu *Erdemović*. Premda se pritom uglavnom bavilo pitanjem može li prinuda predstavljati osnov za potpunu odbranu za zločin iz Statuta koji u osnovi ima krivično djelo ubistva nedužnih ljudskih bića, dok je u ovom predmetu deportacija civila nesrba bila usmjerena protiv zakonom zaštićenih vrijednosti slobode i imovine, mišljenja Žalbenog vijeća su relevantna i za mogući argument da učešće Miroslava Tadića u deportacijama civila nesrpske nacionalnosti ispunjava uslove za prinudu po međunarodnom običajnom pravu.

18. Kada u svom Zajedničkom zasebnom mišljenju govore o uslovima za prinudu prema međunarodnom običajnom pravu, sudija Mc Donald i sudija Vohrah citiraju Komisiju Ujedinjenih nacija za ratne zločine (dalje u tekstu: KUNRZ):

“Stoga izgleda da je opšte stanovište da prinuda može da se prihvati kao odbrana ako (a) je delo za koje se tereti optužba počinjeno da bi se izbjegla neposredna opasnost koja je u isto vreme ozbiljna i nepopravljiva; (b) nije bilo nikakvog drugog odgovarajućeg načina da se izbjegne; (c) rješenje nije bilo u nesrazmjeru sa zlom.”³¹

19. Komisija Ujedinjenih nacija za ratne zločine je proučila oko 2.000 odluka iz međunarodne vojne sudske prakse nakon Drugog svjetskog rata, donesenih na sudovima devet država, prije nego što je iznijela tri gorenavedena uslova koji se moraju zadovoljiti da bi se odbrana po optužbama za kršenje međunarodnog humanitarnog prava mogla zasnovati na prinudi, a ja sam uvjeren da je ta definicija dio međunarodnog običajnog prava.³² Premda se ti uslovi ne odnose eksplicitno na

³⁰ Pojmovi prinude i nužde se nisu uvijek jasno razlikovali. U svom Izdvojenom i protivnom mišljenju u predmetu *Erdemović*, sudija Cassese kaže: “Prinuda se često naziva “nuždom”, kako u nacionalnom zakonodavstvu tako i u slučajevima koji se tiču ratnih zločina ili zločina protiv čovječnosti”. Uzimajući u obzir razne izvore opasnosti u vidu drugih osoba ili prirodnih okolnosti, rekao je da je “nužda širi pojam od prinude i obuhvaća prijetnju životu i tjelesnom integritetu uopšte, a ne samo kada je izvor prijetnje neko drugo lice” (naglasak dodat, predmet *Tužilac protiv Dražena Erdemovića*, “Izdvojeno i protivno mišljenje sudije Cassesea”, 7. oktobar 1997., par. 14.).

³¹ *Law Reports of Trials of War Criminals*, Komisija Ujedinjenih nacija za ratne zločine (H.M. Stationery Office, London, 1949), sv. XV, str. 174 (citirano u *Tužilac protiv Erdemovića*, IT-96-22-A, Zajedničko zasebno mišljenje sudije McDonald i sudije Vohraha, 7. oktobar 1997., par. 42).

³² Vidi *Tužilac protiv Erdemovića*, predmet br. IT-96-22-T, Presuda o kazni, 29. novembar 1996., par. 17. Vidi i Geert-Jan Kooops, *Defenses in Contemporary International Criminal Law*, Ardsley, New York (2001.), str. 97: “[Međunarodno krivično pravo], međutim, samo po sebi ne razmatra

situacije u kojima osoba vrši krivično djelo kako bi spasila *drugu osobu* od neposredne opasnosti koja je istovremeno ozbiljna i čije posljedice bi bile nepopravljive, uvjeren sam da je takvo djelo obuhvaćeno pojmom prinude, kako se on iznosi u gorenavedenoj definiciji. U vezi s prvim uslovom, KUNRZ govori o "neposrednoj opasnosti koja je u isto vreme ozbiljna i nepopravljiva", ne navodeći izričito da se ta opasnost mora odnositi na pravne vrijednosti osobe koja čini djelo pod prinudom, a ne na treću osobu. Uvjeren sam da se pravne vrijednosti treće osobe moraju isto tako zaštititi, budući da ne postoji valjan argument u prilog pravljenju razlike između zaštićenih pravnih vrijednosti osobe koja djeluje pod prinudom i zaštićenih pravnih vrijednosti treće osobe.³³

20. Potrebno je istaći da se ovaj predmet razlikuje od "običnih" slučajeva kada je počinitelj djelovao pod prinudom kako bi zaštitio drugu osobu. U "običnim" slučajevima prinude, počinitelj vrši djelo usmjereno protiv pravne vrijednosti napadača A kako bi zaštitio žrtvu B od neposredne opasnosti po zaštićenu pravnu vrijednost. U našoj situaciji, Miroslav Tadić je narušio zaštićene pravne vrijednosti upravo onih osoba – koje su bile prognane iz svojih domova i prisiljene ostaviti imovinu – koje je istovremeno tim činom štitio. Međutim, uvjeren sam da gorenavedena definicija obuhvata tu situaciju, budući da su uslovi formulisani na način koji dopušta da se takva situacija svrsta pod prinudu. Uvjeren sam da se eventualne neprimjerene posljedice primjene ovog zaključka u drugim predmetima mogu izbjeći uslovom da počinjeno krivično djelo mora biti razmjerno prijetnji.

2. Činjenična pitanja

21. Uvjeren sam da su progoni civila nesrba u zatočeničkim centrima u Bosanskom Šamcu u vidu surovog i nehumanog postupanja - koje je uključivalo premlaćivanja, mučenja i zatvaranja u nehumanim uslovima - predstavljali

prevashodno relativnost različitih šteta nego, poput većine nacionalnih krivičnih zakona, zastupa načelo da nikog ne treba kazniti "za ono što bi napravila svaka razumna osoba". Upravo to je razlog zašto se u doktrini sistema *common law* prihvaća 'odbrana ako u skladu s pravom utvrdi da je se vršilac, ponašajući se kako je to jedino bilo razborito u datim okolnostima, spriječio veću štetu od one koju je nanio,' budući da to predstavlja potrebni element odbrane nuždom u vidu takozvanog 'izbora između dva zla'. [...] To nas navodi na razmatranje tri kriterija ili preduslova za prihvatljivost odbrane na osnovu nužde po optužbama za ratne zločine: djelo za koje se tereti moralo je biti počinjeno da bi se spriječilo znatno veće zlo od nanijetog, nije smjelo biti odgovarajuće alternative i nanijeta šteta nije smjela biti u nesrazmjeru sa spriječenom štetom. Odbrana na osnovu nužde u [međunarodnom krivičnom pravu] mora biti moguća ako je optuženi u vrijeme kada je djelovao *razumno* vjerovao da prvi i drugi element postoje, čak i ako to nije bilo tačno."

³³ U vezi s tim, vidi Antonio Cassese, *International Criminal Law*, Oxford (2003.), str. 242: "Moguće je pozvati se na nuždu ili prinudu u odbrani kada osoba zbog prijetnje njenom životu ili tijelu, ili prijetnje životu ili tijelu treće osobe, počinio međunarodno krivično djelo".

neposrednu opasnost, koja je istovremeno bila ozbiljna i nanosila nepopravljivu štetu, a koja je prijetila životima, tjelesnom integritetu i duševnom zdravlju zatvorenika. Uvjerio sam se i da je Miroslav Tadić učestvovao u deportaciji tih civila kako bi se to izbjeglo. Za vrijeme svog svjedočenja, on je mnogo puta istakao humanitarnu stranu svog učešća u razmjenama: cilj (ponovnog) okupljanja porodica, izbavljanja ljudi iz nevolje i sakupljanja informacija o rodbini. Izjavio je i da je pomogao ljudima koji su razmijenjeni.³⁴ Uvjeren sam da te izjave znače da je Miroslav Tadić učestvovao u deportaciji nesrpskih zatočenika zato da bi ih poštudio djela progona kojima su bili izloženi u opštini Bosanski Šamac, posebno u zatočeničkim objektima. Isto tako, potrebno je istaći da su se razmjene u velikoj mjeri organizovale u saradnji s lokalnim Crvenim krstom.

22. Razmjene su bile jedni način za bezbjedan prelazak preko borbenih linija oko Bosanskog Šamca i jedini način da se umakne užasima zatočeničkih objekata u Bosanskom Šamcu. Miroslav Tadić nije bio ovlašten da oslobađa zatvorenike iz zatočeničkih objekata, a optužba nije pružila dovoljno dokaza da bi van razumne sumnje dokazala da je on mogao uticati na osobe nadležne za pritvor da oslobode zatvorenike.

23. Uvjerio sam se i da učešće Miroslava Tadića u deportacijama nije bilo u nesrazmjeru sa zlom koje je izbjegnuto. U procesu razmjene zatvorenici su ostajali bez imovine koju su morali ostaviti u Bosanskom Šamcu. S druge strane, međutim, dobijali su slobodu kretanja, doduše ograničenu – gledajući unatrag, privremenom – nemogućnošću povratka u Bosanski Šamac. Na ovom mjestu važno je istaći da Miroslav Tadić nije ni na koji način uzrokovao nehumane i grozne uslove u kojima su držani bosanski Muslimani i bosanski Hrvati.

24. U pogledu deportacija Snježane Delić, koja je živjela u Bosanskom Šamcu i nije bila zatvorena, te svjedokinje K i Jelene Kapetanović, koje su bile zatočene u Zasavici, takođe sam se uvjerio da su ispunjeni uslovi za obranu na osnovu prinude. Premda te tri žene nisu trpjele iste užasne uslove koji su vladali u zatočeničkim centrima, sloboda kretanja bila im je u velikoj mjeri ograničena. Kao što je Snježana Delić izjavila, za nju i njenu porodicu razmjena je bila jedini način da normalizuju

³⁴ Miroslav Tadić, T. 15506, 15786: "Moja je jedina želja bila da se ti ljudi izbave iz situacije u kojoj se nalaze, bilo da su na jednoj ili na drugoj strani"; "sve što sam ja njima uradio, želim da se i meni uradi u određenim okolnostima"; "Da sam se našao u njihovoj situaciji bio bih sretan da su oni to uradili za mene"; takođe je izjavio da je "to taj najljudskiji dio koji je trebalo odraditi u to vrijeme".

svoj život.³⁵ Njen suprug je bio zatočen u Bosanskom Šamcu,³⁶ a dvaput su i nju pokušali uhapsiti.³⁷ Ti incidenti su neposredno ugrožavali ono malo slobode što joj je preostalo. Svjedokinja K i Jelena Kapetanović su obje držane u zatočeništvu u Zasavici, bez mogućnosti da po volji napuste selo. Suprug svjedokinje K bio je zatočen u Bosanskom Šamcu,³⁸ a ona je u svom iskazu rekla da je bila izložena teškom zlostavljanju.³⁹ Uvjeren sam da je Miroslav Tadić učestvovao u deportaciji tih triju žena da bi ih izbavio iz nevolje u kojoj su bile.

25. Isto tako, uvjeren sam da Miroslav Tadić nije imao drugog načina da izvede Snježanu Delić iz Bosanskog Šamca, te svjedokinju K i Jelenu Kapetanović iz Zasavice, nego da ih deportuje. Kao što je gore već rečeno, Miroslav Tadić nije imao ovlašćenja da dozvoli građanima da odu, a nije predočeno dovoljno dokaza koji bi pokazivali da im je mogao pomoći na neki drugi način.

26. Kao što je to bio slučaj i sa zatočenicima nesrbima, zaključujem da rješenje nije bilo u nesrazmjeru sa štetom koja je izbjegnuta. Premda su te tri žene deportovane u Hrvatsku, sloboda kretanja koju su tom razmjenom stekle bila je veća od gubitka imovine koju su svjedokinja K i Jelena Kapetanović već ranije morale ostaviti kada su iz Bosanskog Šamca prebačene u Zasavicu i koju je Snježana Delić ostavila u Bosanskom Šamcu. I ovdje je važno istaći da Miroslav Tadić nije bio odgovoran za to što su te žene držali u uslovima u kojima su ih držali.

27. Iz svih tih razloga, uvjeren sam da je Miroslav Tadić iskreno vjerovao da su razmjene jedini način da se nesrbi izbave iz bijednih - često užasnih - životnih uslova, te da im on pomaže da im bude bolje. Kao što je Miroslav Tadić rekao na završetku suđenja: "Mislio sam da radim human posao i da pomažem ljudima u nevolji."⁴⁰ Učešćem u njihovoj deportaciji pomogao im je da u većoj mjeri nego u zatočeništvu uživaju pravo na slobodu i izbjegnu stalnu opasnost koja je prijetila životu i tjelesnom integritetu nesrba zatočenih u zatočeničkim objektima u Bosanskom Šamcu. Nadalje, na osnovu dokaza nije pokazano da je Miroslav Tadić imao drugih odgovarajućih načina da oslobodi civile nesrbe iz situacije u kojoj su se nalazili.

³⁵ Snježana Delić, T. 6475.

³⁶ Snježana Delić, T. 6422-25.

³⁷ Snježana Delić, T. 6419-21, T. 6428-29, T. 6479-80.

³⁸ Svjedokinja K, T. 4645.

³⁹ Svjedokinja K, T. 4958.

⁴⁰ Miroslav Tadić, T. 20723.

28. Uvjerem sam da Miroslava Tadića bez ikakve sumnje treba osloboditi po tački 1 i tački 2.

Simo Zarić

29. Većina je zaključila da je Simo Zarić kriv po tački 1 kao pomagač i podržavalac udruženog zločinačkog poduhvata progona nerspskih civila surovim i nehumanim postupanjem, uključujući premlaćivanja, mučenje i prisilni rad i zatočenje u nehumanim uslovima.

30. Slažem se s većinom utoliko što je van razumne sumnje dokazano da je Simo Zarić u nekoliko navrata bio u SUP-u i u zatočeničkom objektu u Brčkom, da je na obje te lokacije ispitivao zatočenike nesrbe, te da se za vrijeme tih ispitivanja nije služio silom.⁴¹ Isto tako, slažem se sa zaključkom većine da Simo Zarić nije s počiniteljima krivičnog djela progona nesrpskih zatočenika dijelio disriminatornu namjeru, ali je bio svjestan da se oni u SUP-u zlostavljaju i znao je da su zatvorenici koje je saslušavao premlaćivani.

31. Uz dužno poštovanje, međutim, ne slažem se sa zaključkom većine da ispitivanja koja je vršio Simo Zarić predstavljaju djela koja su značajno uticala na izvršenje progona surovim i nehumanim postupanjem.

32. Nisam se uvjerio da su funkcija Sime Zarića u ispitivanjima i njegov položaj u zajednici predstavljali moralnu podršku i podstrek u mjeri u kojoj je to potrebno da bi predstavljali značajnu pomoć u izvršenju krivičnog djela progona. Baš naprotiv, Simo Zarić je otvoreno i odlučno osudio zlostavljanje nesrpskih zatočenika.⁴² Kada je Simo Zarić prekinuo ispitivanje, i kada je vidio da su u njegovom odsustvu tukli Sulejmana Tihića, odmah se na zlostavljanje požalio Stevanu Todoroviću i Crnom.⁴³ Njihov prezriva reakcija jasno pokazuje da nisu osjećali da im to što Simo Zarić vrši ispitivanja daje moralnu podršku ni legitimitet.

33. Tužilaštvo nije predočilo nikakve dokaze o tome jesu li prisutnost Sime Zarića u zatočeničkim objektima i njegovo učešće u ispitivanjima imali učinak odobravanja i

⁴¹ Sulejman Tihić, T. 1386-88; svjedokinja G, T. 4063-64; Hasan Bičić, T. 2701; svjedok N, T. 6082. Sime Zariću su njegovi pretpostavljeni, potpukovnik Stevan Nikolić i načelnik za obavještajno-bezbjednosne poslove 17. taktičke grupe, Maksim Simeunović, naredili da u SUP-u izvrši ukupno četiri ispitivanja, T. 20603, 19306, 19317, 18596.

⁴² To se vidi po tome što je on glavni autor "Dokumenta 13 potpisnika" od 1. decembra 1992. (dokazni predmet br. P127), i po tome što je pomagao u premještanju nesrpskih civila zatočenika iz TO-a u Brčko kako bi ublažio njihove patnje.

ohrabrenja na izvršioce progona. Strašne uslove u SUP-u su stvorili i održavali načelnik policije Stevan Todorović i njegovi poslušnici, pripadnici paravojnih jedinica, koje je, između ostalih, on doveo iz Srbije i koji su bili grupa bezobzirnih siledžija, poput Lugara, Crnog i Debelog i drugih sličnih njima kojima je Stevan Todorović dao slobodan pristup raznim zatočeničkim lokacijama, danju i noću, kako bi mogli tući i mučiti, pa čak i ubijati zatočenike kad im se to prohtije. Nije mi jasno kako su prisutnost i ispitivanja Sime Zarića, koji je u više navrata javno osudio zlostavljanje zatočenika, mogli u značajnoj mjeri pružiti poticaj i moralnu podršku tim ljudima i njihovim saizvršiocima.

34. Stoga sam došao do zaključka da prisustvo Sime Zarića i njegovo vođenje ispitivanja u SUP-u ni na koji način nije uticalo na vladajući režim terora u SUP-u, niti bilo kojem drugom zatočeničkom objektu. Po njegovom odlasku, taj je režim ostao isti. U očima pripadnika paravojnih jedinica, koji su bili najgori mučitelji, Simo Zarić nije uživao nikakav autoritet, što se najbolje vidi po tome kako su se neki od njih prema njemu ponašali.⁴⁴

35. Iz tih razloga, zaključujem da Tužilaštvo nije uspjelo van razumne sumnje dokazati svoje optužbe protiv Sime Zarića, tako da je Simu Zarića trebalo osloboditi optužbi po tački 1.

IV. ODMJERAVANJE KAZNE BLAGOJU SIMIĆU

Otežavajuće okolnosti

36. Prihvatam otežavajuće okolnosti s kojima se većina složila u paragrafima 1082-84.

⁴³ Simo Zarić, T. 19314-16.

⁴⁴ Simo Zarić je posvjedočio da su Lugar, Đorđe Tešić i pet drugih pripadnika paravojnih formacija trebali uhapsiti njega i Jovu Savića na cesti za Gornju Slatinu, T. 19588-91. Simo Zarić je takođe posvjedočio da je, nakon što su on i Rajko Ilisković u ime 4. odreda sastavili proglas u kojem osuđuju nacionalizam i koji je pročitao na radiju 19. aprila 1992. (dokazni predmet D28/4), rečeno mu je da se sastane s Debelim, Crnim i Aleksandrom Vukovićem zvanim Vuk u SUP-u. Oni su ga optužili za širenje "komunističkih pamfleta". Vuk je sleđa povukao Simu Zarića za kosu, rekao mu da otvori usta i u usta Sime Zarića stavio cijev pištolja "Roda" (Simo Zarić, T. 19276-79). Kada je Simo Zarić odlazio iz zgrade SUP-a, Vuk ga je odveo Lugaru koji je stajao ispred oko 50-60 pripadnika paravojnih formacija. Lugar im je rekao: "Braćo, dok mi smo došli da krvarimo ovde za našu braću Srbe, evo imate, pogledajte ovog Titovog partizana". Neki od pripadnika paravojnih formacija su psovali Simu Zarića. Stevan Todorović, koji je prisustvovao incidentu sa 50-60 pripadnika paravojnih formacija, kasnije je Simu Zariću rekao "nije čudo kad ti glumiš ovde nekakvu komunjaru, kad braniš Turke [...]. Ti se za njih boriš, izvlačiš ih iz zatvora dok naša braća Srbi ovde ginu na ratištu" (Simo Zarić, T. 19288).

Olakšavajuće okolnosti

37. Slažem se s tvrdnjama većine u paragrafima 1088-1091. Povrh toga, želim napomenuti da je Blagoje Simić bio izložen velikom pritisku nemilosrdnih osoba poput Stevana Todorovića i Lugara. Božo Ninković je posvjedočio da bi Lugar izvršio odmazdu nad Blagojem Simićem da je Blagoje Simić obavijestio više nadležne organe.⁴⁵

Proporcionalnost

38. Pri odmjerkavanju kazne, proporcionalnost obično znači uspostavljanje ravnoteže između težine krivičnog djela i kazne koja će se izreći. To je proporcionalnost na pojedinačnom nivou. No, postoje i druge situacije ili odnosi u kojima je proporcionalnost važna, konkretno, (i) proporcionalnost kazni izrečenih u različitim predmetima, (ii) proporcionalnost kazni izrečenih optuženim osobama u istom predmetu, i (iii) proporcionalnost već izrečenih kazni, te kazne ili kazni koje će se tek izreći u tom istom predmetu.

39. U ovom kontekstu, valja uzeti u obzir kaznu izrečenu nekadašnjem saoptuženom, Stevanu Todoroviću, koji je u periodu na koji se odnosi Izmijenjena optužnica bio načelnik policije u Bosanskom Šamcu. On je bio jedan od glavnih tvoraca, ako ne i glavni tvorac, strahovlade u Bosanskom Šamcu nakon preuzimanja vlasti 17. aprila 1992. Optužen je za niz teških krivičnih djela (27 navoda) uključujući ubistva, silovanja, seksualno zlostavljanje i teška premlaćivanja. Dana 13. decembra 2000. potvrdno se izjasnio o krivici po tački 1, odnosno za progon, uključujući premlaćivanja i ubistva, seksualno zlostavljanje, izdavanje naređenja za mučenje, saslušavanje zatočenika, prisiljavanje zatočenika da potpišu lažne i iznuđene izjave, učešće u deportaciji, itd. Sva ta krivična djela počinio je Stevan Todorović, čovjek koji je u Bosanskom Šamcu bio na položaju koji ga je obavezivao da štiti i brani sve građane te opštine. Stevan Todorović je 31. jula 2001. osuđen na deset godina zatvora.

39. Procjenom svih relevantnih okolnosti došao sam do zaključka da je sedmogodišnja zatvorska kazna razmjerna i razumna kazna za Blagoja Simića.

⁴⁵ Božo Ninković, T. 13619-20.

V. DISPOZITIV

Prihvatajući obzire Pretresnog vijeća u vezi s kumulativnim osudama,

(a) Slažem se s većinom u osudi Blagoja Simića po

Tački 1: progon kao zločin protiv čovječnosti.

Smatram osudu na sedam (7) godina zatvora razmjernom i pravednom.

(b) Nadalje, zaključujem da Miroslav Tadić i Simo Zarić nisu krivi po tački 1 i tački 2.

(c) Slažem se s većinom da tačku 3 treba ukinuti.

Sastavljeno na engleskom i francuskom, pri čemu je mjerodavna engleska verzija.

/potpis na originalu/

sudija Per-Johan Lindholm

Dana 17. oktobra 2003.
U Haagu,
Nizozemska

[pečat Međunarodnog suda]

XX. PRILOG I – GLOSAR

ABiH	Oružane snage Vlade Bosne i Hercegovine /Armija Bosne i Hercegovine/
b/h/s	bosanski/hrvatski/srpski jezik
BiH	Bosna i Hercegovina
Bosna i Hercegovina	Republika Bosna i Hercegovina
Bošnjak	bosanski Musliman
Dopunski protokol I	Dopunski protokol Ženevskim konvencijama od 12. avgusta 1949. o zaštiti žrtava međunarodnih oružanih sukoba (Protokol I), Ženeva, 8. juni 1977.
Dopunski protokol II	Dopunski protokol Ženevskim konvencijama od 12. avgusta 1949. o zaštiti žrtava nemeđunarodnih oružanih sukoba (Protokol II), Ženeva, 8. juni 1977.
DP DX/1	Dokazni predmeti koje je ponudila odbrana Blagoja Simića i koje je ovo Vijeće uvrstilo u dokaze
DP DX/3	Dokazni predmeti koje je ponudila odbrana Miroslava Tadića i koje je ovo Vijeće uvrstilo u dokaze
DP DX/4	Dokazni predmeti koje je ponudila odbrana Sime Zarića i koje je ovo Vijeće uvrstilo u dokaze
DP PX	Dokazni predmeti Tužilaštva koje je ovo Vijeće uvrstilo u dokaze
Drugi razgovor Tužilaštva s Tadićem	Razgovor koji je Tužilaštvo obavilo s Miroslavom Tadićem 27. marta 1998. (dokazni predmet P139)
Drugi razgovor Tužilaštva sa Zarićem	Razgovor koji je Tužilaštvo obavilo sa Simom Zarićem 2. aprila 1998. (dokazni predmet P141)

Drugostepena presuda u predmetu <i>Aleksovski</i>	<i>Tužilac protiv Zlatka Aleksovskog</i> , predmet br. IT-95-14/1-A, Presuda, 24. mart 2000.
Drugostepena presuda u predmetu <i>Čelebići</i>	<i>Tužilac protiv Zejnila Delalića i drugih</i> , predmet br. IT-96-21-A, Presuda, 20. februar 2001.
Drugostepena presuda u predmetu <i>Furundžija</i>	<i>Tužilac protiv Ante Furundžije</i> , predmet br. IT-95-17/1-A, Presuda, 21. juli 2000.
Drugostepena presuda u predmetu <i>Jelisić</i>	<i>Tužilac protiv Gorana Jelisića</i> , predmet br. IT-95-10-A, Presuda, 5. juli 2001.
Drugostepena presuda u predmetu <i>Krnojelac</i>	<i>Tužilac protiv Milorada Krnojelca</i> , predmet br. IT-97-25-A, Presuda, 17. septembar 2003.
Drugostepena presuda u predmetu <i>Kunarac</i>	<i>Tužilac protiv Dragoljuba Kunarca i drugih</i> , predmet br. IT-96-23/1-T, Presuda, 12. juni 2002.
Drugostepena presuda u predmetu <i>Kupreškić</i>	<i>Tužilac protiv Zorana Kupreškića i drugih</i> , predmet br. IT-95-16-A, Presuda, 23. oktobar 2001.
Drugostepena presuda u predmetu <i>Tadić</i>	<i>Tužilac protiv Duška Tadića</i> , predmet br. IT-94-1-A, Presuda, 15. juli 1999.
Evropska konvencija	Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, usvojena 4. novembra 1950. u Rimu
Haška konvencija IV	Haška konvencija (IV) o zakonima i običajima rata na kopnu od 18. oktobra 1907.
Haški pravilnik	Pravilnik o zakonima i običajima rata na kopnu, dodatak Haškoj konvenciji IV od 18. oktobra 1907.
HDZ	Hrvatska demokratska zajednica
Hrvat	bosanski Hrvat
Hrvatska	Republika Hrvatska
HV	Hrvatska vojska /vojska Republike Hrvatske/

HVO	Hrvatsko vijeće obrane (vojska bosanskih Hrvata)
Iskaz iz transkripta	Iskaz svjedoka iz nekog drugog predmeta pred ovim Međunarodnim sudom koji je odlukom Vijeća prihvaćen u ovaj predmet
Izjava na osnovu pravila 92bis	Izjava uvršćena u dokaze na osnovu pravila 92bis Pravilnika o postupku i dokazima Međunarodnog suda
Izmijenjena optužnica	<i>Tužilac protiv Blagoja Simića, Miroslava Tadića i Sime Zarića, predmet br.: IT-95-9-I, Peta izmijenjena optužnica, 30. maj 2002.</i>
JNA	Jugoslovenska narodna armija
Komentar uz III ženevsku konvenciju	Komentar, III ženevska konvencija o postupanju s ratnim zarobljenicima (1949), Međunarodni komitet Crvenog krsta, Ženeva, 1960.
Komentar uz IV ženevsku konvenciju	Komentar, IV ženevska konvencija o zaštiti građanskih osoba u vrijeme rata (1949), Međunarodni komitet Crvenog krsta, Ženeva, 1958.
Konvencija protiv mučenja	Konvencija protiv mučenja i drugih vrsta okrutnog, nehumanog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja, od 10. decembra 1984.
Međunarodni sud	Međunarodni sud za krivično gonjenje lica odgovornih za teška kršenja međunarodnog prava počinjena na teritoriji bivše Jugoslavije od 1991.
MKCK	Međunarodni komitet Crvenog krsta
MKS	Međunarodni krivični sud
MKSJ	Međunarodni sud za krivično gonjenje lica odgovornih za teška kršenja međunarodnog prava počinjena na teritoriji bivše Jugoslavije od 1991.

MKSR, ICTR	Međunarodni krivični sud za gonjenje lica odgovornih za genocid i druga teška kršenja međunarodnog humanitarnog prava počinjena na teritoriji Ruande i građana Ruande odgovornih za genocid i druga teška kršenja počinjena na teritoriji susjednih država od 1. januara 1994. do 31. decembra 1994.
MPGPP	Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima
MUP	Ministarstvo unutrašnjih poslova, spominje se i pod nazivima SUP, stanica policije, stanica javne bezbjednosti
Musliman	bosanski Musliman
MVS	Međunarodni vojni sud u Nürnbergu, Njemačka
Nirnberška povelja	Povelja Međunarodnog vojnog suda za krivično gonjenje i kažnjavanje glavnih njemačkih ratnih zločinaca, Berlin, 6. oktobar 1945.
Odluka o formi Dodatno izmijenjene optužnice u predmetu <i>Brđanin</i>	<i>Tužilac protiv Radislava Brđanina i Momira Talića</i> , predmet br.: IT-99-36-T, Odluka o formi Dodatno izmijenjene optužnice i zahtjevu Tužilaštva za izmjenu optužnice, 26. juni 2001.
Odluka o formi Izmijenjene optužnice u predmetu <i>Brđanin</i>	<i>Tužilac protiv Brđanina i Talića</i> , predmet br.: IT-99-36-T, Odluka po prigovoru Momira Talića na formu Izmijenjene optužnice, 20. februar 2001.
Odluka o nadležnosti u predmetu <i>Tadić</i>	<i>Tužilac protiv Duška Tadića</i> , predmet IT-94-1-AR72, Odluka po interlokutornoj žalbi odbrane na nadležnost, 2. oktobar 1995.
Odluka o udruženom zločinačkom poduhvatu u predmetu <i>Ojdanić</i>	Tužilac protiv <i>Milana Milutinovića, Nikole Šainovića i Dragoljuba Ojdanića</i> , IT-99-37-AR72, Odluka po prigovoru Dragoljuba Ojdanića na

	nenadležnost – udruženi zločinački poduhvat, 21. maj 2003.
Odluka po žalbi u predmetu <i>Hadžihasanović</i>	<i>Tužilac protiv Envera Hadžihasanovića i drugih</i> , predmet br. IT-01-47-AR72, Odluka o valjanosti žalbe na osnovu pravila 72 (E), 21. februar 2003.
Optužba	Tužilaštvo
Pretpretresni podnesak optužbe	<i>Tužilac protiv Blagoja Simića, Miroslava Tadića i Sime Zarića</i> , predmet br. IT-95-9-T, uvršten u spis 9. aprila 2001.
Prvi razgovor Tužilaštva s Tadićem	Razgovor koji je Tužilaštvo obavilo s Miroslavom Tadićem 26. marta 1998. (dokazni predmet P138)
Prvi razgovor Tužilaštva sa Zarićem	Razgovor koji je Tužilaštvo obavilo sa Simom Zarićem 1. aprila 1998. (dokazni predmet P140)
Prvostepena presuda u predmetu <i>Akayesu</i>	<i>Tužilac protiv Akayesua</i> , predmet br. ICTR-96-4-T, Presuda, 2. septembar 1998.
Prvostepena presuda u predmetu <i>Aleksovski</i>	<i>Tužilac protiv Zlatka Aleksovskog</i> , predmet br. IT-95-14/1-T, Presuda, 25. juni 1999.
Prvostepena presuda u predmetu <i>Blaškić</i>	<i>Tužilac protiv Tihomira Blaškića</i> , predmet br.: IT-95-14-T, 3. mart 2000.
Prvostepena presuda u predmetu <i>Čelebići</i>	<i>Tužilac protiv Zejnila Delalića i drugih</i> , predmet br. IT-96-21-A, Presuda, 16. novembar 1998.
Prvostepena presuda u predmetu <i>Furundžija</i>	<i>Tužilac protiv Ante Furundžije</i> , predmet br. IT-95-17/1-T, Presuda, 10. decembar 1998.
Prvostepena presuda u predmetu <i>Jelisić</i>	<i>Tužilac protiv Gorana Jelisića</i> , predmet br. IT-95-10-T, Presuda, 14. decembar 1999.
Prvostepena presuda u predmetu <i>Kayishema</i>	<i>Tužilac protiv Clémenta Kayisheme i Obeda Ruzindane</i> , predmet br. ICTR-95-1-T, Presuda, 21. maj 1999.

Prvostepena presuda u predmetu <i>Kordić</i>	<i>Tužilac protiv Darija Kordića i Marija Čerkeza</i> , predmet br. IT-95-14/2-T, Presuda, 26. februar 2001.
Prvostepena presuda u predmetu <i>Krnojelac</i>	<i>Tužilac protiv Milorada Krnojelca</i> , predmet br. IT-97-25-T, Presuda, 15. mart 2002.
Prvostepena presuda u predmetu <i>Krstić</i>	<i>Tužilac protiv Radislava Krstića</i> , predmet br. IT-98-33-T, Presuda, 2. avgust 2001.
Prvostepena presuda u predmetu <i>Kunarac</i>	<i>Tužilac protiv Dragoljuba Kunarca i drugih</i> , predmet br. IT-96-23/1-T, Presuda, 22. februar 2001.
Prvostepena presuda u predmetu <i>Kupreškić</i>	<i>Tužilac protiv Zorana Kupreškića i drugih</i> , predmet br. IT-95-16-T, Presuda, 14. januar 2000.
Prvostepena presuda u predmetu <i>Kvočka</i>	<i>Tužilac protiv Miroslava Kvočke i drugih</i> , predmet br. IT-98-30/1-T, Presuda, 2. novembar 2001.
Prvostepena presuda u predmetu <i>Musema</i>	<i>Tužilac protiv Alfreda Museme</i> , predmet br. ICTR-96-13-T, Presuda, 27. januar 2000.
Prvostepena presuda u predmetu <i>Naletilić</i>	<i>Tužilac protiv Mladena Naletilića i Vinka Martinovića</i> , predmet br. IT-98-34-T, Presuda, 31. mart 2003.
Prvostepena presuda u predmetu <i>Stakić</i>	<i>Tužilac protiv Milomira Stakića</i> , predmet br. IT-97-24-T, Presuda, 31. juli 2003.
Prvostepena presuda u predmetu <i>Tadić</i>	<i>Tužilac protiv Duška Tadića</i> , predmet br. IT-94-1-A, Presuda, 7. maj 1997.
Prvostepena presuda u predmetu <i>Vasiljević</i>	<i>Tužilac protiv Mitra Vasiljevića</i> , predmet br. IT-98-32-T, Presuda, 2. novembar 2002.
SAO	Srpska autonomna oblast
SDA	Stranka demokratske akcije
SDB	Služba državne bezbjednosti
SDP	Socijalna-demokratska partija, reformisana komunistička partija

SDS	Srpska demokratska stranka
SFRJ	Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija
Simićeva odbrana	branioci Blagoja Simića
Simićev pretpretresni podnesak	<i>Tužilac protiv Blagoja Simića, Miroslava Tadića i Sime Zarića,</i> predmet br. IT-95-9-T, uvršten u spis 7. maja 2001.
Simićev završni podnesak	<i>Tužilac protiv Blagoja Simića, Miroslava Tadića i Sime Zarića,</i> predmet br. IT-95-9-T, Javni (redigovan i ispravljen) završni podnesak dr. Blagoja Simića, uvršten u spis 7. jula 2003.
SPABAT	Španski bataljon UNPROFOR-a
Statut MKS-a	Statut Međunarodnog krivičnog suda, usvojen u Rimu 17. jula 1998.
Statut	Statut Međunarodnog suda
SUP	Sekretarijat unutrašnjih poslova, spominje se i pod nazivima MUP, stanica policije, stanica javne bezbjednosti
T.	Transkript pretresa u ovom predmetu. Sve stranice transkripta na koje se upućuje u ovoj presudi date su prema nezvaničnoj, neispravljenoj verziji transkripta. Između te i konačne verzije transkripta za javnost mogu se, dakle, javiti manje nepodudarnosti u brojevima stranica.
Tadićeva odbrana	branioci Miroslava Tadića
Tadićev pretpretresni podnesak	<i>Tužilac protiv Blagoja Simića, Miroslava Tadića i Sime Zarića,</i> predmet br. IT-95-9-T, uvršten u spis 7. maja 2001.
Tadićev završni podnesak	<i>Tužilac protiv Blagoja Simića, Miroslava Tadića i Sime Zarića,</i> predmet br. IT-95-9-T, Završni podnesak optuženog Miroslava

	Tadića (javna i redigovana verzija), uvršten u spis 7. jula 2003.
TO	Teritorijalna odbrana i zgrada odnosno štab Teritorijalne odbrane
Tokijska povelja	Povelja Međunarodnog vojnog suda za Daleki istok, Tokio, 19. januar 1946.
Transkript vanpretresnog iskaza	Transkript vanpretresnih iskaza svjedoka odbrane uzetih u Beogradu od 4. do 7. februara 2003.
Treći razgovor Tužilaštva sa Zarićem	Razgovor koji je Tužilaštvo obavilo sa Simom Zarićem 3. juna 1998. (dokazni predmet P142)
UNPROFOR	Zaštitne snage Ujedinjenih nacija
Usaglašene činjenice	<i>Tužilac protiv Blagoja Simića, Miroslava Tadića i Sime Zarića,</i> predmet br.: IT-95-9-T, Prilog Zajedničkoj izjavi strana u postupku o činjenicama oko kojih su se sporazumjele i pitanjima koja nisu sporna, 27. april 2001.
Vijeće	Sekcija B Pretresnog vijeća II Međunarodnog suda
VJ	vojska Savezne Republike Jugoslavije /Vojska Jugoslavije/
VRS	Vojska Republike Srpske
Zajednički član 3	Član 3 sve četiri Ženevske konvencije
Zarićeva odbrana	branioci Sime Zarića
Zarićev pretresni podnesak	<i>Tužilac protiv Blagoja Simića, Miroslava Tadića i Sime Zarića,</i> predmet br. IT-95-9-T, uvršten u spis 7. maja 2001.
Zarićev završni podnesak	<i>Tužilac protiv Blagoja Simića, Miroslava Tadića i Sime Zarića,</i> predmet br. IT-95-9-T, Završni podnesak optuženog Sime Zarića (javna verzija), uvršten u spis 7. jula 2003.

Završni podnesak optužbe	<i>Tužilac protiv Blagoja Simića, Miroslava Tadića i Sime Zarića, predmet br. IT-95-9-T, Revidiran (redigovan) završni podnesak optužbe, uvršten u spis 4. jula 2003.</i>
Završna riječ	Završna riječ strane u postupku
ZNG	hrvatski Zbor narodne garde
Ženevske konvencije	Ženevske konvencije I-IV od 12. avgusta 1949.
II ženevska konvencija	II ženevska konvencija za poboljšanje položaja ranjenika, bolesnika i brodolomnika oružanih snaga na moru od 12. avgusta 1949.
III ženevska konvencija	III ženevska konvencija o postupanju s ratnim zarobljenicima od 12. avgusta 1949.
IV ženevska konvencija	IV ženevska konvencija o zaštiti građanskih osoba u vrijeme rata od 12. avgusta 1949.

XXI. PRILOG II - DRAMATIS PERSONAE

Radovan Antić	komandant 4. odreda
Miloš Bogdanović	sekretar opštinskog odsjeka Ministarstva za odbranu, zadužen za regrutaciju obveznika radi obuke u Iloku; član Kriznog štaba
Alija Fitozović Bosanskom Šamcu	predsjednik Komisije za bezbjednost SDA u
Izet Izetbegović	osnivač ogranka SDA u Bosanskom Šamcu i njegov predsjednik do 1991. godine
Aleksandar Janković	pripadnik 1. odreda, bio je na obuci u Iloku
Simo Jovanović	pripadnik 1. odreda, bio je na obuci u Iloku; u okviru 17. taktičke grupe osnovao je interventnu četvu
Dragan Lukač	vršilac dužnosti načelnika Stanice javne bezbjednosti u Bosanskom Šamcu, imenovan od strane republičkog Ministarstva unutrašnjih poslova 11. aprila 1992.; prethodno je bio rukovodilac istražnog odjela kriminalističke policije u Bosanskom Šamcu
Mirko Lukić	potpredsjednik Izvršnog odbora Skupštine Srpske opštine Bosanski Šamac i Pelagićevo u osnivanju; član Kriznog štaba
Velimir Maslić	član Komisije za razmjenu
Lazar Mirkić	sekretar Opštinskog sekretarijata za privredu
Mitar Mitrović	sekretar Kriznog štaba
P.puk. Stevan Nikolić	komandant 17. taktičke grupe JNA
Božo Ninković	sekretar Opštinskog sekretarijata za narodnu odbranu; član Kriznog štaba
Savo Popović	predsjednik Civilno-vojnog savjeta u Odžaku; član Kriznog štaba i Ratnog predsjedništva
Jovo Savić	zamjenik komandanta 4. odreda
Maksim Simeunović	načelnik za obavještajno-bezbjednosne poslove 17. taktičke grupe

Blagoje Simić	potpredsjednik Skupštine Opštine; predsjednik Kriznog štaba i kasnije Ratnog Predsjedništva; predsjednik Opštinskog odbora SDS-a
Čedomir Simić	brat Blagoja Simića. Koordinator za poslovanje u preduzeću "Bosanka", imenovan od strane Izvršnog odbora
Milan Simić	predsjednik Izvršnog odbora, imenovan od strane Kriznog štaba 30. maja 1992. godine
Simeon Simić	načelnik informativne službe Kriznog štaba; član Kriznog štaba i Ratnog predsjedništva
Miroslav Tadić	pomoćnik komandanta 4. odreda za pozadinu; šef Komisije za razmjene; član Kriznog štaba po funkciji
Dušan Tanasić	načelnik veze u 2. posavskoj brigadi i potpredsjednik Skupštine srpskog naroda Opštine Bosanski Šamac i Pelagićevo
Stevan Todorović	načelnik policije u Bosanskom Šamcu. Član Kriznog štaba
Sulejman Tihić	predsjednik ogranka SDA u Bosanskom Šamcu, izabran 1991. godine
Fadil Topčagić	pripadnik 4. odreda i član Kriznog štaba
Dorđe Tubaković	bio je zaposlen u Sekretarijatu za narodnu odbranu gdje je radio na poslovima mobilizacije i popunjavanja jedinica; osnivač je "Specijalnog bataljona"
Svetozar Vasović	predsjednik Opštinskog odbora Crvenog krsta Opštine Šamac
Ljubomir Vuković	član Štaba Civilne zaštite
Simo Zarić	pomoćnik komandanta 4. odreda za obavještajni rad, izviđanje, moral i informisanje; načelnik Službe nacionalne bezbjednosti za Bosanski Šamac; zamjenik predsjednika Ratnog savjeta za pitanja bezbjednosti opštine Odžak; pomoćnik komandanta 2. posavske brigade za moral i informisanje

XXII. PRILOG III – SPISAK SVJEDOKA

SVJEDOCI OPTUŽBE

BIČIĆ, Hasan
BIČIĆ, Muhamed
BOBIĆ, Ediba
BOBIĆ, Kemal
DAGOVIĆ, Esad
DAGOVIĆ, Safet
DELIC, Dragan
DELIC, Snježana
DONIA, Robert (vještak)
Dr. GOW (vještak)
DRLJAČIĆ, Hajrija
FITOZOVIĆ, Alija
HADŽIJUSUFOVIĆ, Nusret
IZETBEGOVIĆ, Izet
JAŠAREVIĆ, Osman
KAPETANOVIĆ, Jelena
LUKAČ, Dragan
MEHINOVIĆ, Kemal
O'DONNELL, Bernard
(ISTRAŽITELJ TUŽILAŠTVA)
PARADŽIK, Blaž
ROY, Yves
(ISTRAŽITELJ TUŽILAŠTVA)
SALKIĆ, Ibrahim
SUBAŠIĆ, Hasan
TABEAU, Ewa (vještak)
TIHIĆ, Sulejman
TODOROVIĆ, Stevan
Svjedok A
Svjedok C
Svjedok E
Svjedokinja G
Svjedokinja K
Svjedok L
Svjedok M
Svjedok N
Svjedok O
Svjedok P
Svjedok Q

SVJEDOCI ODBRANE

Svjedoci viva voce

Blagoje Simić

BLAGOJEVIĆ, Veselin
LUKIĆ, Mirko
NINKOVIĆ, Božo
PALEKSIĆ, Slavko
POPOVIĆ, Savo
SIMIĆ, Blagoje
SIMIĆ, Simeon
STANIMIROVIĆ, Ozren
TANASIĆ, Dušan

Miroslav Tadić

BORBELI, Mladen
GRUJIČIĆ, Milutin
MASLIĆ, Velimir
PIŠTOLJEVIĆ, Mustafa
RADIĆ, Dario
TADIĆ, Miroslav
VASOVIĆ, Svetozar
VUKOVIĆ, Ljubomir
Svjedok DW 1/3
Svjedok DW 2/3

Simo Zarić

ANTIĆ, Radovan
ARNAUTOVIĆ, Jusuf
BUZAKOVIĆ, Goran
ĐURĐEVIĆ, Savo
GAVRIĆ, Dušan
OMERANOVIĆ, Mustafa
PETRIĆ, Andrija
SAVIĆ, Jovo
SEJDIĆ, Naser
SEKULIĆ, Stojko
SIMEUNOVIĆ, Maksim
SIMIĆ, Kosta
ŠARKANOVIĆ, Vladimir
TIHIĆ, Pašaga
TUTNJEVIĆ, Teodor
ZARIĆ, Simo

SVJEDOCI ODBRANE

(nastavak)

**Svjedoci putem vanpretresnog
iskaza**

Blagoje Simić

ČORDAŠEVIĆ, Ljubomir
DUJKOVIĆ, Stanko
NIJEMČEVIĆ, Mitar
SAVIĆ, Miloš
SJENČIĆ, Slobodan
STEFANOVIĆ, Dragoljub

Miroslav Tadić

BIČAKČIĆ, Muharem
GRBIĆ, Nevenka
LAZIĆ, Đoko
PAVLOVIĆ, Gordana
TOVIRAC, Mihajlo
ŠEHAPOVIĆ, Ahmet

Simo Zarić

ARANĐIĆ, Stevan
ĆULAPOVIĆ, Miloš
ČUKIĆ, Ivan
ERLETIĆ, Jovan
JEKIĆ, Milan
TUBAKOVIĆ, Marko

Svjedoci na osnovu pravila 92bis

Blagoje Simić

ANDRIĆ, Pelka
AVDIĆ, Nedžmija
BABIĆ, Mijo
BRALIĆ, Mithat
CVIJETIĆ, Desanka
JANKOVIĆ, Aleksandar
JOVANOVIĆ, Simo
KRSTANOVIĆ, Perica
LAKIĆ, Jovo
MARUŠIĆ, Branislav
MIRKIĆ, Lazar

NUKIĆ, Amir
PIVAŠEVIĆ, Stanko
SIMIĆ, Čedomir

Miroslav Tadić

ARSLANOVIĆ, Abdulah
ATIĆ, Muhamed
BOJIĆ, Stanko
DAMJANOVIĆ, Stojan
DUJKOVIĆ, Đorđe
KUREŠEVIĆ, Marko
MIHALJ, Ilija
PETKOVIĆ, Milka
TUBAKOVIĆ, Đorđe
VOLAŠEVIĆ, Željko
Svjedok DW 3/3
Svjedok DW8/3

Simo Zarić

ANTIĆ, Vaso
ANTUNOVIĆ, Mato
FOČAKOVIĆ, Hašim
JASENICA, Džemal
KARLOVIĆ, Petar
NIKOLIĆ, Stevan
PAVIĆ, Mirko
PRGOMET, Đuro
RAMUSOVIĆ, Nizam
TOPČAGIĆ, Fadil
TOPČAGIĆ, Viktorija
TOPOLOVAC, Mihajlo
ZARIĆ, Fatima

ZAJEDNIČKI VJEŠTACI

ALEKSIĆ, Živojin (vještak)
KECMANOVIĆ, Nenad (vještak)
NIKOLIĆ, Pavle (vještak)
RADOVANOVIĆ, Svetlana (vještak)
general WILMOT, Richard (vještak)

**SVJEDOCI KOJE JE POZVALO
PRETRESNO VIJEĆE**

MITROVIĆ, Mitar

XXIII. PRILOG IV – IZMIJENJENA OPTUŽNICA

MEĐUNARODNI KRIVIČNI SUD ZA BIVŠU JUGOSLAVIJU

PREDMET BR. IT-95-9

TUŽILAC MEĐUNARODNOG SUDA

PROTIV

BLAGOJA SIMIĆA
MIROSLAVA TADIĆA
SIME ZARIĆA

PETA IZMIJENJENA OPTUŽNICA

U skladu s ovlaštenjem iz člana 18 Statuta Međunarodnog suda, tužilac Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju optužuje:

Blagoja SIMIĆA,

Miroslava TADIĆA

Simu ZARIĆA

za **zločine protiv čovječnosti** i **TEŠKU POVREDU ŽENEVSKIH KONVENCIJA** iz 1949. godine, kako slijedi:

Optuženi

1. **Blagoje SIMIĆ**, rođen 1960. godine, ljekar je iz Kruškovog Polja, opština Bosanski Šamac. Od 1991. do 1995. godine **Blagoje SIMIĆ** je bio predsjednik Srpske demokratske stranke (SDS) u Bosanskom Šamcu. **Blagoje SIMIĆ** je bio potpredsjednik gradske skupštine od 1991. do 17. aprila 1992, a od 4. novembra 1991. pa najmanje do 30. novembra 1992. godine bio je poslanik u skupštini samoproglashene "Srpske autonomne oblasti Sjeverna Bosna", kasnije nazvane "Srpska autonomna pokrajina Semberija i Majevisa" "Srpske Republike Bosne i Hercegovine". Dana 17. aprila 1992. godine ili približno tog datuma, **Blagoje SIMIĆ** je imenovan za predsjednika srpskog Kriznog štaba "Srpske opštine Bosanski Šamac". Na dan 21. jula 1992. godine ili približno tog datuma, Krizni štab je preimenovan u "Ratno predsjedništvo Srpske opštine Bosanski Šamac", a **Blagoje SIMIĆ** je imenovan za predsjednika Ratnog predsjedništva. Dana 22. januara 1993. godine ili približno tog datuma, **Blagoje SIMIĆ** je izabran za predsjednika "Skupštine opštine Šamac", a na tom položaju je bio i nakon što je objavljena prva optužnica u ovom predmetu. Na svakom od ovih položaja, počev od 17. aprila 1992. godine ili približno tog datuma, i za sve vrijeme relevantno za ovu optužnicu, **Blagoje SIMIĆ** je bio najviši civilni funkcioner opštine Bosanski Šamac.

2. **Miroslav TADIĆ**, zvani Miro Brko, rođen 12. maja 1937. godine u selu Novi Grad, opština Odžak, radio je kao nastavnik srednje škole, a kasnije je držao kafe "AS" u svojoj kući u Bosanskom Šamcu. Godine 1991., **Miroslav TADIĆ** je postao pripadnik Četvrtog odreda, jedinice Teritorijalne odbrane koju je organizovala JNA. Kao pomoćnik komandanta za pozadinu, tijesno je saradivao sa **Simom ZARIĆEM** u okviru njihovih funkcija u Četvrtom odreda. Nakon 17. aprila 1992. godine, **Miroslav TADIĆ** postao je predsjednik "Komisije za razmjenu" Bosanskog Šamca, zadužen da organizuje i obavlja većinu takozvanih "razmjena" zarobljenika putem kojih su nesrpski civili protjerivani iz svojih domova. Ostao je član Komisije za razmjenu najmanje do 1995. godine. Za vrijeme dok je bio na položaju predsjednika Komisije za razmjenu, **Miroslav TADIĆ** je bio i član srpskog Kriznog štaba.
3. **Simo ZARIĆ**, zvani Šolaja, rođen 25. jula 1948. godine u selu Trnjak, opština Odžak, bivši je načelnik policije u Bosanskom Šamcu i bivši agent obavještajac Službe državne bezbjednosti (SDB-a). Godine 1991., **Simo ZARIĆ** je počeo da organizuje i da rukovodi jednom jedinicom teritorijalne odbrane pod okriljem JNA, poznatom najprije kao Četvrti odred, a kasnije preimenovanom u 5. bataljon 2. posavske brigade. Nakon formiranja Četvrtog odreda, **Simo ZARIĆ** je imenovan "pomoćnikom komandanta za obavještajni rad, izviđanje, moral i informisanje". Dana 29. aprila 1992. godine, srpski Krizni štab imenovao je **Simu ZARIĆA** "načelnikom Službe nacionalne bezbjednosti" za Bosanski Šamac. Nakon srpskog zauzimanja Odžaka u julu 1992. godine, Krizni štab Bosanskog Šamca imenovao je **Simu ZARIĆA** "zamjenikom predsjednika Ratnog savjeta za pitanja bezbjednosti" opštine Odžak. Na ovim položajima vlasti, **Simo ZARIĆ** je bio direktno odgovoran srpskom Kriznom štabu u Bosanskom Šamcu i od njega je primao naređenja. Dana 1. septembra 1992. godine, **Simo ZARIĆ** je imenovan "pomoćnikom komandanta za moral i informisanje" u 2. posavskoj brigadi vojske bosanskih Srba. Između aprila i jula 1992. godine, **Simo ZARIĆ** je radio sa **Miroslavom TADIĆEM** na organizovanju takozvanih "razmjena" zarobljenika putem kojih su nesrpski civili protjerivani iz svojih domova. **Simo ZARIĆ** je ostao pripadnik vojske bosanskih Srba do 1995. godine.

INDIVIDUALNA KRIVIČNA ODGOVORNOST

4. Svaki od optuženih individualno je odgovoran za krivična djela za koja ga tereti ova optužnica, prema članu 7(1) Statuta Međunarodnog suda. Individualna krivična odgovornost uključuje planiranje, podsticanje, naređivanje, počinjenje, ili pomaganje i podržavanje, na neki drugi način, planiranja, pripreme ili izvršenja bilo kojeg krivičnog djela navedenog u članovima od 2 do 5 Statuta Međunarodnog suda.

OPŠTI PRAVNI NAVODI

5. Ako nije drugačije navedeno gore u tekstu, sva djela i propusti za koje se optuženi terete u ovoj optužnici dogodili su se približno od septembra 1991. godine do 31. decembra 1993. godine ili približno tog datuma, u Republici Bosni i Hercegovini, na teritoriji bivše Jugoslavije.

6. Sve vrijeme na koje se odnosi ova optužnica, u Republici Bosni i Hercegovini postojalo je stanje oružanog sukoba i djelomične okupacije.
7. Sve vrijeme na koje se odnosi ova optužnica, sve osobe koje se u ovoj optužnici spominju kao žrtve bile su zaštićene Ženevskim konvencijama iz 1949. godine.
8. Svaki od optuženih po ovoj optužnici bio je dužan da postupa u skladu sa zakonima i običajima koji regulišu vođenje rata, uključujući i Ženevske konvencije iz 1949. godine.
9. Sva djela i propusti za koje se optužuje kao za zločine protiv čovječnosti bili su dio široko rasprostranjenog ili sistematskog napada usmjerenog protiv civila, bosanskih Hrvata i bosanskih Muslimana, koji su živjeli u opštinama Bosanski Šamac i Odžak.
10. Paragrafi od 5 do 9 su ponovno navedeni i uvršteni u svaku od niže navedenih optužbi.

OPTUŽBE

TAČKA 1 (Progoni)

11. Približno od septembra 1991. godine, pa najmanje do 31. decembra 1993. godine, **Blagoje SIMIĆ**, **Miroslav TADIĆ** i **Simo ZARIĆ**, djelujući u saradnji međusobno i s drugim srpskim civilnim i vojnim službenim licima, planirali su, podsticali, naređivali, počinili ili na drugi način pomagali i podržavali planiranje, pripremu ili izvršenje zločina protiv čovječnosti, odnosno progona bosanskih Hrvata, bosanskih Muslimana i drugih nesrpskih civila na političkoj, rasnoj ili vjerskoj osnovi širom opština Bosanski Šamac i Odžak i drugdje na teritoriji Bosne i Hercegovine.
12. Zločin progona je počinjen, izvršen i izveden na sljedeći način i sljedećim sredstvima:
 - a. preuzimanjem vlasti silom od strane srpskih snaga u gradovima, mjestima i selima u kojima su živjeli bosanski Hrvati, bosanski Muslimani i drugi nesrpski civili;
 - b. protivpravnim hapšenjem, lišavanjem slobode ili zatočenjem bosanskih Hrvata, bosanskih Muslimana i drugih nesrpskih civila na političkoj, rasnoj ili vjerskoj osnovi, a ne radi njihove zaštite i bezbjednosti;
 - c. surovim i nehumanim postupanjem prema bosanskim Hrvatima, bosanskim Muslimanima i drugim nesrpskim civilima, uključujući premlaćivanje, mučenje, prisilni rad i zatočenje u nehumanim uslovima;
 - d. deportacijom, prisilnim premještanjem i protjerivanjem bosanskih Hrvata, bosanskih Muslimana i drugih nesrpskih civila iz njihovih domova i sela, upotrebom sile, zastrašivanja i prinude; i

- e. bezobzirnim uništavanjem širokih razmjera, pljačkanjem i otimanjem imovine bosanskih Hrvata, bosanskih Muslimana i drugih nesrpskih civila, uključujući stambene objekte, radnje, ličnu imovinu i stoku.
 - f. uništavanjem ili hotimičnim nanošenjem štete ustanovama namijenjenim religiji, naime dvjema katoličkim crkvama, jednoj u gradu Bosanskom Šamcu, približno u periodu od avgusta 1992. do januara 1993., a drugoj u selu Hrvatska Tišina, približno u periodu od aprila 1992. do avgusta 1992., te dvjema džamijama, jednoj u gradu Bosanskom Šamcu, približno u periodu od avgusta 1992. do novembra 1992., a drugoj u gradu Odžaku u julu 1992. ili približno tog datuma.
13. Približno od 17. aprila 1992. godine pa najmanje do 31. decembra 1993. godine, **Blagoje SIMIĆ**, prije i nakon što je postao predsjednik srpskog Kriznog štaba Bosanskog Šamca i predsjednik Ratnog predsjedništva, djelujući u saradnji s drugima, planirao je, podsticao, naredio, počinio, ili na drugi način pomagao i podržavao planiranje, pripremu ili izvršenje zločina progona, kao što je opisano u paragrafima 11 i 12 gore, svojim učestvovanjem u, među ostalim, sljedećim djelima ili propustima:
- a. preuzimanju vlasti silom u opštini Bosanski Šamac od strane srpskih snaga;
 - b. izdavanju naređenja, uputstava, odluka i drugih propisa u ime srpskog Kriznog štaba i Ratnog predsjedništva i davanju odobrenja za druge službene radnje kojima su se kršila prava bosanskih Hrvata, bosanskih Muslimana i drugih nesrpskih civila na jednakost pred zakonom i kojima se narušavalo njihovo pravo na ostvarivanje osnovnih i temeljnih prava;
 - c. protivpravnom hapšenju, lišavanju slobode ili zatočenju bosanskih Hrvata, bosanskih Muslimana i drugih nesrpskih civila na političkoj, rasnoj ili vjerskoj osnovi, a ne radi njihove zaštite i bezbjednosti;
 - d. surovom i nehumanom postupanju prema bosanskim Hrvatima, bosanskim Muslimanima i drugim nesrpskim civilima, uključujući premlaćivanje, mučenje, prisilni rad i zatočenje u nehumanim uslovima;
 - e. deportaciji, prisilnom premještanju i protjerivanju bosanskih Hrvata, bosanskih Muslimana i drugih nesrpskih civila iz njihovih domova i sela, upotrebom sile, zastrašivanja i prinude; i
 - f. bezobzirnomo uništavanju širokih razmjera, pljačkanju i otimanju imovine bosanskih Hrvata, bosanskih Muslimana i drugih nesrpskih civila, uključujući stambene objekte, radnje, ličnu imovinu i stoku.
 - g. uništavanju ili hotimičnom nanošenju štete ustanovama namijenjenim religiji, naime dvjema katoličkim crkvama, jednoj u gradu Bosanskom Šamcu, približno u periodu od avgusta 1992. do januara 1993., a drugoj u selu Hrvatska Tišina, približno u periodu od aprila 1992. do avgusta 1992., te dvjema džamijama, jednoj u gradu Bosanskom Šamcu, približno u periodu od avgusta 1992. do novembra 1992., a drugoj u gradu Odžaku u julu 1992. ili približno tog datuma.

14. Približno od septembra 1991. godine pa najmanje do 31. decembra 1993. godine, **Miroslav TADIĆ**, prije i nakon što je postao član i predsjednik Komisije za razmjenu i član srpskog Kriznog štaba, djelujući u saradnji s drugima, planirao je, podsticao, naredio, počinio ili na drugi način pomagao i podržavao planiranje, pripremu ili izvršenje zločina progona, kao što je opisano u paragrafima 11 i 12 gore, svojim učestvovanjem u, među ostalim, sljedećim djelima ili propustima:
 - a. preuzimanju vlasti silom u opštini Bosanski Šamac od strane srpskih snaga;
 - b. protivpravnom hapšenju i zatočenju brojnih bosanskih Hrvata, bosanskih Muslimana i drugih nesrpskih civila na političkoj, rasnoj ili vjerskoj osnovi, a ne radi njihove zaštite i bezbjednosti;
 - c. surovom i nehumanom postupanju prema bosanskim Hrvatima, bosanskim Muslimanima i drugim nesrpskim civilima, uključujući premlaćivanja, mučenje, prisilni rad i zatočenje u nehumanim uslovima;
 - d. deportaciji, prisilnom premještanju i protjerivanju bosanskih Hrvata, bosanskih Muslimana i drugih nesrpskih civila, uključujući žene, djecu i starce, iz njihovih domova i sela upotrebom sile, zastrašivanja i prinude; i
 - e. bezobzirnom uništavanju širokih razmjera, pljačkanju i otimanju imovine bosanskih Hrvata, bosanskih Muslimana i drugih nesrpskih civila, uključujući stambene objekte, radnje, ličnu imovinu i stoku.
 - f. uništavanju ili hotimičnom nanošenju štete ustanovama namijenjenim religiji, naime dvjema katoličkim crkvama, jednoj u gradu Bosanskom Šamcu, približno u periodu od avgusta 1992. do januara 1993., a drugoj u selu Hrvatska Tišina, približno u periodu od aprila 1992. do avgusta 1992., te dvjema džamijama, jednoj u gradu Bosanskom Šamcu približno u periodu od avgusta 1992. do novembra 1992., a drugoj u gradu Odžaku u julu 1992. ili približno tog datuma.

15. Približno od septembra 1991. godine do približno 31. decembra 1992. godine, **Simo ZARIĆ**, prije i nakon što je preuzeo dužnost na raznim položajima kao što su “pomoćnik komandanta za obavještajni rad, izviđanje, moral i informisanje” Četvrtog odreda, “načelnik Službe nacionalne bezbjednosti” u Bosanskom Šamcu, “zamjenik predsjednika Ratnog savjeta za pitanja bezbjednosti” u Odžaku i “pomoćnik komandanta 2. posavske brigade za moral i informisanje”, djelujući u saradnji s drugima, planirao je, podsticao, naredio, počinio, ili na drugi način pomagao i podržavao planiranje, pripremu ili izvršenje počinjenja zločina progona, kao što je opisano u paragrafima 11 i 12 gore, svojim učestvovanjem u, među ostalim, sljedećim djelima ili propustima:
 - a. preuzimanju vlasti silom u opštini Bosanski Šamac od strane srpskih snaga;
 - b. protivpravnom hapšenju i zatočenju brojnih bosanskih Hrvata, bosanskih Muslimana i drugih nesrpskih civila na političkoj, rasnoj ili vjerskoj osnovi, a ne radi njihove zaštite i bezbjednosti;

- c. surovom i nehumanom postupanju prema bosanskim Hrvatima, bosanskim Muslimanima i drugim nesrpskim civilima, uključujući premlaćivanja, mučenje, prisilni rad i zatočenje u nehumanim uslovima;
 - d. ispitivanju uhapšenih i zatočenih bosanskih Hrvata, bosanskih Muslimana i drugih nesrpskih civila i njihovom prisiljavanju da potpišu lažne i iznuđene izjave;
 - e. deportaciji, prisilnom premještanju i protjerivanju bosanskih Hrvata, bosanskih Muslimana i drugih nesrpskih civila, uključujući žene, djecu i starce, iz njihovih domova i sela upotrebom sile, zastrašivanja i prinude; i
 - f. bezobzirnom uništavanju širokih razmjera, pljačkanju i otimanju imovine bosanskih Hrvata, bosanskih Muslimana i drugih nesrpskih civila, uključujući stambene objekte, radnje, ličnu imovinu i stoku.
 - g. uništavanju ili hotimičnom nanošenju štete ustanovama namijenjenim religiji, naime dvjema katoličkim crkvama, jednoj u gradu Bosanskom Šamcu, približno u periodu od avgusta 1992. do januara 1993., a drugoj u selu Hrvatska Tišina, približno u periodu od aprila 1992. do avgusta 1992., te dvjema džamijama, jednoj u gradu Bosanskom Šamcu približno u periodu od avgusta 1992. do novembra 1992., a drugoj u gradu Odžaku u julu 1992. ili približno tog datuma.
16. Ovim postupcima, **Blagoje SIMIĆ**, **Miroslav TADIĆ** i **Simo ZARIĆ**, djelujući u saradnji međusobno i s drugima, planirali su, podsticali, naređivali, počinili ili na drugi način pomagali i podržavali planiranje, pripremu ili izvršenje:

Tačka 1: Progona na političkoj, rasnoj i vjerskoj osnovi, **ZLOČINA PROTIV ČOVJEČNOSTI**, kažnjivog prema članu 5(h) Statuta Međunarodnog suda.

TAČKE 2 - 3

(Deportacija i premještanje)

- 17. Približno od 17. aprila 1992. godine pa približno do 31. decembra 1993. godine, Blagoje SIMIĆ planirao je, podsticao, naređivao, počinio ili na drugi način pomagao i podržavao planiranje, pripremu ili izvršenje protivpravne deportacije i prisilnog premještanja stotina bosanskih Hrvata, bosanskih Muslimana i drugih nesrpskih civila, uključujući žene, djecu i starce, iz njihovih domova u opštini Bosanski Šamac u druge zemlje ili u druge dijelove Republike Bosne i Hercegovine, koji nisu bili pod kontrolom srpskih snaga.
- 18. Približno od 17. aprila 1992. godine pa do približno 31. decembra 1993. godine, Miroslav TADIĆ je planirao, podsticao, naređivao, počinio ili na drugi način pomagao i podržavao planiranje, pripremu ili izvršenje protivpravne deportacije i prisilnog premještanja stotina bosanskih Hrvata,

bosanskih Muslimana i drugih nesrpskih civila, uključujući žene, djecu i starce, iz njihovih domova u opštini Bosanski Šamac u druge zemlje ili u druge dijelove Republike Bosne i Hercegovine, koji nisu bili pod kontrolom srpskih snaga.

19. Približno od 17. aprila 1992. godine pa najmanje do 31. decembra 1992. godine, **Simo ZARIĆ** je planirao, podsticao, naređivao, počinio ili na drugi način pomagao i podržavao planiranje, pripremu ili izvršenje protivpravne deportacije i prisilnog premještanja stotina bosanskih Hrvata, bosanskih Muslimana i drugih nesrpskih civila, uključujući žene, djecu i starce, iz njihovih domova u opštini Bosanski Šamac u druge zemlje ili u druge dijelove Republike Bosne i Hercegovine, koji nisu bili pod kontrolom srpskih snaga.
20. Ovim postupcima, **Blagoje SIMIĆ**, **Miroslav TADIĆ** i **Simo ZARIĆ** planirali su, podsticali, naređivali, počinili ili na drugi način pomagali i podržavali planiranje, pripremu ili izvršenje:

Tačka 2: Deportacije, **ZLOČINA PROTIV ČOVJEČNOSTI**, kažnjivog prema članu 5(d) Statuta Međunarodnog suda; i

Tačka 3: Protivpravne deportacije ili premještanja, **TEŠKE POVREDE** Ženevskih konvencija iz 1949. godine (dalje u tekstu: teška povreda), kažnjive prema članu 2(g) Statuta Međunarodnog suda.

DODATNI ČINJENIČNI NAVODI

21. Opštine Bosanski Šamac i Odžak smještene su uz sjevernu granicu Bosne i Hercegovine neposredno uz rijeku Savu, sa druge strane koje je Republika Hrvatska. Ove opštine se nalaze u oblasti poznatoj kao "Posavski koridor", koji povezuje zapadnu Bosnu i Hercegovinu sa Srbijom na istoku.
22. Godine 1991., nakon što su Slovenija i Hrvatska proglasile nezavisnost u odnosu na Socijalističku Federativnu Republiku Jugoslaviju (SFRJ), građani Bosne i Hercegovine bili su primorani da razmotre hoće li proglasiti svoju nezavisnost ili ostati u sklopu Jugoslavije. Bosanski Hrvati i bosanski Muslimani većinom su bili za nezavisnost, dok su bosanski Srbi, pod vođstvom Srpske demokratske stranke (SDS) i Jugoslovenske narodne armije (JNA) bili za ostajanje u Jugoslaviji.
23. Bosna i Hercegovina je proglasila nezavisnost u odnosu na Jugoslaviju 29. februara 1992. godine. Međutim, još mnogo ranije su SDS i JNA pravile planove za slučaj da dođe do rata, planirajući među ostalim i stvaranje odvojenih opština pod srpskom kontrolom širom Bosne i Hercegovine. Sjedinjene Države i zemlje Evropske zajednice priznale su Republiku Bosnu i Hercegovinu kao nezavisnu državu 7. aprila 1992. godine.
24. Značajan aspekt planova SDS-a i JNA bilo je uspostavljanje isključivo srpske kontrole nad velikim dijelovima teritorije u zapadnoj, sjevernoj i istočnoj Bosni i Hercegovini, na kojima je velikim dijelom živjelo brojno stanovništvo bosanskih Hrvata, bosanskih Muslimana i drugih nesrpskih civila. Da bi uspostavili kontrolu nad ovom teritorijom, bosanski Srbi su

planirali da postupkom koji je postao poznat kao “etničko čišćenje” izoluju i protjeraju što veći broj ne-Srba.

25. Zbog njihovog položaja na sjevernoj ivici “Posavskog koridora”, kontrola nad opštinama Bosanski Šamac i Odžak bila je od ključnog značaja za nastojanja bosanskih Srba da stvore dio teritorije pod srpskom kontrolom koji bi Srbiju na istoku povezao sa krajinskim Srbima u Hrvatskoj i Srbima u drugim dijelovima zapadne Bosne i Hercegovine.
26. Dana 29. februara 1992., srpske vlasti su proglasile formiranje zasebne “Srpske opštine Bosanski Šamac”.
27. Dana 17. aprila 1992. godine, srpske vojne snage iz Bosne i Hercegovine i drugih dijelova bivše Jugoslavije, silom su preuzele kontrolu nad gradom Bosanskim Šamcem i u roku od nekoliko dana stekle kontrolu nad cijelom opštinom Bosanski Šamac. Srbi su tada objavili da umjesto dotadašnjih opštinskih vlasti u Bosanskom Šamcu sada postoji “Srpska opština Bosanski Šamac”.
28. Prije 17. aprila 1992. godine, u opštini Bosanski Šamac živjelo je gotovo 17.000 bosanskih Hrvata i bosanskih Muslimana, od ukupno oko 33.000 stanovnika. Nakon što su srpske snage silom preuzele vlast u opštini Bosanski Šamac, većina nesrpskog stanovništva je izbjegla ili je bila primorana da napusti to područje, tako da je u maju 1995. godine od 17.000 stanovnika bosanskih Hrvata i bosanskih Muslimana ostalo manje od 300.
29. Na dan 13. jula 1992. godine ili približno tog datuma, 1. krajiški korpus vojske bosanskih Srba silom je preuzeo kontrolu nad susjednom opštinom Odžak. Kako su srpske vojne snage napredovale prema Odžaku, većina nesrpskog stanovništva bježala je sa tog područja. Ne-Srbi koji nisu pobjegli prije preuzimanja vlasti sada su izbjegli, ili su ubijeni, ili su bili prisiljeni na odlazak.
30. Prije jula 1992. godine, u opštini Odžak živjelo je otprilike 22.500 bosanskih Hrvata i bosanskih Muslimana, od ukupno 30.000 stanovnika. U novembru 1995. godine, u vrijeme potpisivanja Dejtonskog sporazuma, gotovo svih 22.500 bosanskih Hrvata i bosanskih Muslimana već je bilo izbjeglo ili je bilo prisiljeno napustiti opštinu Odžak.
31. Odmah nakon preuzimanja vlasti silom u opštini Bosanski Šamac, srpske vlasti su osnovale “Krizni štab Srpske opštine Bosanski Šamac” (srpski Krizni štab) koji je zamijenio regularno izabranu skupštinu opštine i kontrolisao sve aspekte upravljanja opštinom. U skladu sa svojim planom “etničkog čišćenja”, srpske vlasti su pohapsile i pozatvarale veliki broj muškaraca ne-Srba, natjerale mnoge nesrpske stanovnike da napuste svoje domove, premjestile mnoge ne-Srbe u druga sela, gdje su držani protiv svoje volje, donijele više diskriminatornih zakona i propisa usmjerenih protiv ne-Srba, zahtijevale od većine ne-Srba da učestvuju u prisilnom radu, izvršile veliku pljačku privatne i poslovne imovine ne-Srba, protjerale i deportovale znatan broj nesrpskih stanovnika, i na druge načine učinile život tako nemogućim i mučnim da je većina bosanskih Hrvata, bosanskih Muslimana i

drugih nesrpskih stanovnika opštine izbjegla ili je bila prisiljena napustiti to područje.

32. Nakon vojnog preuzimanja vlasti u opštini Odžak, srpski Krizni štab u Bosanskom Šamcu preuzeo je kontrolu i nad civilnom upravom opštine Odžak. Iako je većina nesrpskih stanovnika izbjegla iz opštine Odžak prije nego što su srpske vojne snage preuzele kontrolu, oni koji su ostali bili su izloženi sličnoj diskriminaciji i tlačenju kao i nesrpski stanovnici u opštini Bosanski Šamac. Mnogim nesrpskim stanovnicima na prisilnom radu u Bosanskom Šamcu bilo je naređeno da učestvuju u pljačkanju privatne i poslovne imovine nesrpskih stanovnika opštine Odžak.
33. Približno od 1. septembra 1991. godine pa sve do 31. decembra 1993. godine, **Blagoje SIMIĆ**, **Miroslav TADIĆ** i **Simo ZARIĆ**, djelujući u saradnji međusobno i s raznim pojedincima u srpskom Kriznom štabu i drugim političkim, opštinskim i administrativnim tijelima, policijom i vojskom, počinili su, planirali, podsticali, naređivali ili na drugi način pomagali i podržavali kampanju progona sa zajedničkim ciljem da se iz opština Bosanski Šamac i Odžak uklone svi ne-Srbi, i u sprovođenju te kampanje počinili druga teška kršenja međunarodnog humanitarnog prava usmjerena protiv bosanskih Hrvata, bosanskih Muslimana i drugih nesrpskih civila, stanovnika opština Bosanski Šamac i Odžak na teritoriji Bosne i Hercegovine. Formulacija "djelujući u saradnji međusobno" ograničena je samo na tačku 1.

Graham T. Blewitt
zamjenik tužioca

Dana 30. maja 2002.
U Hagu, Nizozemska

XXIV. PRILOG V- ISTORIJAT POSTUPKA

A. Pretpretresni postupak

1. Optužnica, predaja optuženih i imenovanje Pretresnog vijeća

1130. Blagoje Simić, Miroslav Tadić i Simo Zarić prvobitno su optuženi zajedno sa Stevanom Todorovićem, Slobodanom Miljkovićem zvanim "Lugar" i Milanom Simićem. Prvu optužnicu je 21. jula 1995. potvrdio sudija Lal Chand Vohrah.

1131. Miroslav Tadić se dobrovoljno predao 14. februara 1998. Prilikom prvog stupanja pred sud, 17. februara 1998., izjasnio se da "nije kriv" po optužbama podignutim protiv njega. Istoga dana taj predmet je dodijeljen Pretresnom vijeću I, u čijem su sastavu bili sudija Claude Jorda (predsjedavajući), sudija Fouad Riad i sudija Almiro Rodrigues.¹ Simo Zarić se Međunarodnom sudu dobrovoljno predao 24. februara 1998. Na prvom stupanju pred sud narednog dana izjasnio se da "nije kriv" po optužbama podignutim protiv njega.

1132. Dana 15. juna 1998., optužba je podnijela zahtjev za dozvolu da izmjeni prvu optužnicu, koji je 25. avgusta 1998. odobrio sudija Lal Chand Vohrah.² Dana 1. septembra 1998., sudija Almiro Rodrigues imenovan je za pretpretresnog sudiju na osnovu pravila 65ter Pravilnika.³ Milan Simić, Miroslav Tadić i Simo Zarić ponovo su stupili pred sud 3. septembra 1998., kada su se još jednom izjasnili da nisu krivi po optužbama iz Prve izmijenjene optužnice. Druga izmijenjena optužnica potvrđena je 11. decembra 1998. godine.

1133. Dana 18. decembra 1998., predmet je dodijeljen Pretresnom vijeću III, u sastavu: sudija Richard May (predsjedavajući), sudija Mohamed Bennouna i sudija Patrick Lipton Robinson.⁴ Za pretpretresnog sudiju imenovan je sudija Robinson 26. januara 1999.⁵ Dana 31. marta 1999., u Pretresno vijeće III privremeno je imenovan sudija David Hunt, kao zamjena za sudiju Richarda Maya.⁶

1134. Dana 13. decembra 2000., Stevan Todorović je stupio pred sudiju Patricka Liptona Robinsona i izjasnio se da je kriv po tački 1 (progoni) Druge izmijenjene

¹ Nalog Predsjednika kojim se predmet dodeljuje pretresnom veću, 17. februar 1998.

² Bili su navedeni samo trojica optuženih koji su se tada nalazili u Pritvorskoj jedinici Međunarodnog suda - Milan Simić, Miroslav Tadić i Simo Zarić.

³ Nalog kojim se imenuje pretpretresni sudija, 1. septembar 1998.

⁴ Nalog Predsjednika o dodeli predmeta Pretresnom veću, 18. decembar 1998.

⁵ Nalog kojim se imenuje pretpretresni sudija, 26. januara 1999.

optužnice, što je potvrdio pred Pretresnim vijećem u punom sastavu 24. januara 2001. Istog dana Pretresno vijeće ga je proglasilo krivim i naložilo odvajanje postupka protiv Stevana Todorovića od postupka protiv ostalih optuženih.⁷

1135. Dana 12. marta 2001., Blagoje Simić se dobrovoljno predao Međunarodnom sudu. Na prvom stupanju pred sud, 15. marta 2001., izjasnio se da nije kriv po optužbama podignutim protiv njega u Drugoj izmijenjenoj optužnici. Istog dana, u Pretresno vijeće III raspoređen je sudija Mohamed Fassi Fihri, koji je zamijenio sudiju Mohameda Bennounu.⁸ Nalogom od 20. marta 2001. određen je sljedeći sastav Pretresnog vijeća III: sudija Patrick Lipton Robinson (predsjedavajući), sudija Richard May i sudija Mohamed Fassi Fihri.⁹

1136. Treća izmijenjena optužnica potvrđena je 15. maja 2001. godine, a 7. avgusta 2001. predsjednik je izdao nalog da se predmet dodijeli Pretresnom vijeću II, u čijem su sastavu bili sudija Florence Ndepele Mwachande Mumba (predsjedavajuća), sudija Amarjeet Singh i sudija Sharon A. Williams.¹⁰

1137. Nakon što je suđenje počelo 10. septembra 2001., optužba je zatražila dozvolu za izmjenu Treće izmijenjene optužnice 5. decembra 2001.¹¹ Zahtjevom se, *inter alia*, tražilo dodavanje sintagme “djelujući u saradnji međusobno” u paragrafima 14-19 i 20-23 Treće izmijenjene optužnice, te pojašnjenje riječi “imovina” u paragrafima 14(e), 15(f), 17(e) i 18(f) u smislu uništavanja ili hotimičnog nanošenja štete ustanovama namijenjenim religiji. Odbrana svih optuženih je 11. decembra 2001. na taj zahtjev uložila prigovor.¹² Pretresno vijeće je 20. decembra 2001. odobrilo zahtjev.¹³

1138. Nalogom predsjednika od 11. aprila 2002., u Pretresno vijeće II je imenovan sudija Per-Johan Viktor Lindholm, koji je zamijenio sudiju Amarjeeta Singha.¹⁴

⁶ Nalog Predsjednika o privremenom imenovanju sudije u Pretresno vijeće, 31. mart 1999.

⁷ Nalog o razdvajanju postupka i nalog o rasporedu, 24. januar 2001.

⁸ Nalog Predsjednika kojim se imenuje sudija u Pretresno vijeće, potpisan 15. mart 2001. i podnesen 22. marta 2001.

⁹ Nalog Predsjednika kojim se imenuje sudija u Pretresno vijeće, 20. mart 2001.

¹⁰ Nalog Predsjednika kojim se predmet dodjeljuje pretresnom vijeću, 7. avgust 2001.

¹¹ Zahtjev tužioca da se odobri izmjena Optužnice, 5. decembar 2001; Dopuna Zahtjevu tužioca da se odobri izmjena Optužnice, 10. decembar 2001.

¹² Zajednički odgovor odbrane na zahtjev optužbe za izmjenu Optužnice, 11. decembar 2001.

¹³ Odluka po zahtjevu Tužilaštva da se dozvole izmjene Optužnice, 20. decembar 2001.

¹⁴ Nalog Predsjednika kojim se za suđenje imenuje *ad litem* sudija, 11. april 2001.

1139. Dana 13. maja 2002., Milan Simić i optužba podnijeli su “Zajednički zahtjev Milana Simića i Tužilaštva da se razmotri sporazum o izjašnjanju o krivici”. Pretresno vijeće je 15. maja 2002. optužbi dozvolilo da povuče ostale tačke optužnice protiv Milana Simića.¹⁵

1140. Dana 28. maja 2002., Pretresno vijeće je sudski postupak protiv Milana Simića odvojilo od sudskog postupka protiv Blagoja Simića, Miroslava Tadića i Sime Zarića, i naložilo optužbi da podnese Petu izmijenjenu optužnicu, u kojoj će biti izostavljene optužbe protiv Milana Simića.¹⁶ Peta izmijenjena optužnica je podignuta 30. maja 2002. godine.

2. Imenovanje branilaca

1141. Dana 18. marta 1998., na osnovu pravila 45(B), sekretar je optuženom Simi Zariću za branioca dodijelio Borislava Pisarevića.¹⁷ Dana 1. avgusta 2001. za sabranioca Sime Zarića imenovan je Aleksandar Lazarević.

1142. Na zahtjev Blagoja Simića, Igor Pantelić je 21. marta 2001. imenovan za branioca Blagoja Simića, nakon što se Miroslav Tadić složio s tim da njegovog tadašnjeg glavnog branioca Igora Pantelića zamijeni njegov tadašnji sabranilac Novak Lukić. Dana 19. jula 2001., za sabranioca Miroslava Tadića imenovan je Dragan Krgović, a 7. septembra 2001. za sabranioca Blagoja Simića imenovan je Srđan Vuković.

3. Statusne konferencije i vođenje predmeta u pretpretresnom postupku

1143. Pretpretresni postupak u ovom predmetu trajao je više od tri i po godine. U 1999. godini, statusne konferencije održane su 21. januara, 4. marta, 30. jula i 23. novembra; u 2000. godini, 1. marta, 28. juna i 11. oktobra; i u 2001. godini, 8. februara, 15. maja i 10. septembra 2001. Povrh toga, pravna pitanja koja su se javila u ovom predmetu iziskivala su održavanje više rasprava o izvjesnim konkretnim temama.¹⁸ Prva pretpretresna konferencija održana je 29. aprila 1999. Kako je tom

¹⁵ T. 8013.

¹⁶ T. 8419.

¹⁷ Gospodin Pisarević je imenovan na osnovu pravila 45 (B) Pravilnika, koje je u to vrijeme predviđalo: “U određenim okolnostima, na zahtjev osumnjičenog ili optuženog slabog imovinskog stanja, sekretar može da dodijeli branioca koji govori jezik osumnjičenog ili optuženog, a ne govori nijedan od dva službena jezika Suda.”

¹⁸ Rasprave su održane 23. februara 1999., 4. marta 1999., 9. marta 1999. (*ex parte* u vezi sa MKCK-om), 8. i 9. juna 1999., 23. i 34. novembra 1999., 25. jula 2000., 19. januara 2001., 15. maja 2001. i 25. jula 2001.

prilikom suđenja odloženo za 10. septembar 2001., dana 26. juna 2001. održana je još jedna pretpretresna konferencija.

4. Sukob interesa

1144. Dana 16. decembra 1998., optužba je podnijela prijedlog za rješenje mogućeg sukoba interesa u vezi sa Borislavom Pisarevićem, braniocem Sime Zarića. Prijedlog je podnesen prije početka suđenja da bi se utvrdilo koliko je vjerovatno da će Borislav Pisarević biti pozvan da svjedoči na tom suđenju.¹⁹

1145. Saslušavši strane u postupku, Pretresno vijeće je zaključilo da bi na suđenju moglo doći do sukoba između Borislava Pisarevića i njegovog klijenta Sime Zarića. Međutim, Pretresno vijeće je zaključilo da član 9(5) Profesionalnog kodeksa branilaca koji se pojavljuju pred Međunarodnim sudom (u daljnjem tekstu: Profesionalni kodeks branilaca) predstavlja odgovarajući mehanizam za rješavanje sukoba u pretpretresnoj fazi. U skladu sa članom 9(5)(b)(ii) Profesionalnog kodeksa branilaca, “ukoliko dođe do sukoba interesa, branilac mora od svih klijenata kojih se to može ticati pribaviti potpuno informisano odobrenje za nastavak zastupanja, sve dok je branilac u stanju da ispuni sve druge obaveze propisane ovim Kodeksom.” Simo Zarić je Borislavu Pisareviću dao pismeno odobrenje za nastavak zastupanja 13. aprila 1999.

1146. Pitanje mogućeg sukoba interesa ponovo se postavilo u toku suđenja, pošto je više svjedoka u svojim svjedočenjima spomenulo Borislava Pisarevića. S obzirom na činjenicu da se tim optužbe izmijenio od 1999. godine, Pretresno vijeće je od optužbe zatražilo da obavijesti Pretresno vijeće koji će budući svjedoci u svom svjedočenju spomenuti Borislava Pisarevića. Pretresno vijeće je Borislavu Pisareviću dalo do znanja da će mu unakrsno ispitivanje tih svjedoka biti dopušteno jedino uz odobrenje Pretresnog vijeća. Pretresno vijeće je smatralo da ima diskreciono pravo na konačnu odluku o tome da li Borislav Pisarević smije voditi unakrsno ispitivanje, ili ga u tome mora zamijeniti sabranilac Aleksandar Lazarević.

5. Privremeno puštanje na slobodu

1147. Miroslav Tadić i Simo Zarić zatražili su privremeno puštanje na slobodu 19. januara 1999. godine. Njihovu molbu Pretresno vijeće je odbilo 15. februara 1999., na

¹⁹ Prijedlog optužbe za rješenje sukoba interesa u vezi s advokatom Borislavom Pisarevićem, 16. decembar 1998.

osnovu toga što nisu pokazali da postoje izuzetne okolnosti koje bi opravdale njihovo puštanje.²⁰ Obojica optuženih su se žalila na te odluke. Žalbeno vijeće je svojom odlukom od 28. jula 1999.²¹ poništilo odluku Pretresnog vijeća, na osnovu toga što se ta odluka, suprotno očekivanjima optuženih, temeljila isključivo na pismenim podnescima. Istovremeno, Žalbeno vijeće je naložilo da se održi usmena rasprava o molbi optuženih za privremeno puštanje na slobodu, kao i to da se, kako zahtijeva pravilo 65(B) Pravilnika, prilika da se izjasni da i zemlji-domaćinu. Rasprava je održana 23. novembra 1999., nakon čega su uslijedili pismeni podnesci obje strane.²² Pretresno vijeće je svoje odluke za obojicu optuženih donijelo 4. aprila 2000.²³ Ono je držalo da pravilo 65(B) Pravilnika u svom izmijenjenom obliku više ne sadrži zahtjev da optuženi dokaže postojanje izuzetnih okolnosti kako bi se mogao izdati nalog za puštanje i odbacilo tvrdnju optužbe prema kojoj je izmjena pravila 65(B) Pravilnika *ultra vires*. Ono je zaključilo da je pravilo 65(B) Pravilnika, u svom izmijenjenom obliku, konsistentno s bilo kojom od odredbi Statuta, kao i sa “međunarodno priznatim standardima u pogledu prava optuženih, koje je Međunarodni sud obavezan poštivati”. Kao rezultat toga, Miroslav Tadić i Simo Zarić privremeno su pušteni na slobodu od 19. aprila 2000. do 3. septembra 2001.

1148. Optužba je podnijela molbu za dozvolu da uloži žalbu na odluke Pretresnog vijeća o privremenom puštanju na slobodu u skladu s pravilom 65(D) Pravilnika. Žalbeno vijeće je ovu molbu odbilo 19. aprila 2000.²⁴ Dok je bio privremeno na slobodi, Miroslav Tadić je podnio sedam molbi za privremeno napuštanje prebivališta radi liječenja i fizikalne terapije. Pretresno vijeće je optuženom odobrilo četiri odlaska u Kliničko-bolnički centar Banja Luka.²⁵

²⁰ Odluke po zahtjevu za privremeno puštanje na slobodu Miroslava Tadića i Sime Zarića, 15. februar 1999.

²¹ Odluka koja se odnosi na odluku Pretresnog vijeća donesenu na osnovu pismenih podnesaka prije održavanja zakazanog usmenog iznošenja argumenata, 28. juli 1999.

²² Podnesak optužbe da se ne dozvoli privremeno puštanje na slobodu, 30. novembar 1999.; Dopuna Podnesku optužbe da se ne dozvoli privremeno puštanje na slobodu, 1. decembar 1999.; Odgovor Miroslava Tadića i Sime Zarića na Podnesak optužbe da se ne dozvoli privremeno puštanje na slobodu, 7. decembar 1999.; Dopuna Odgovoru Miroslava Tadića i Sime Zarića na Podnesak optužbe da se ne dozvoli privremeno puštanje na slobodu, 8. decembar 1999.

²³ Odluke po zahtjevu Miroslava Tadića i Sime Zarića za privremeno puštanje na slobodu, 4. april 2000.

²⁴ Odluka po zahtjevu za dozvolu ulaganja žalbe, 19. april 2000.

²⁵ Odluke po zahtjevima Miroslava Tadića da zbog ljekarskih pregleda privremeno napusti svoje prebivalište, 11. septembar 2000., 16. oktobar 2000., 19. januar 2001. i 27. mart 2001.; vidi i Odluku po zahtjevu optuženog g. Miroslava Tadića da privremeno napusti svoje prebivalište zbog ljekarskih pregleda, 29. juni 2000.; Odluka po *de novo* zahtjevu optuženog Miroslava Tadića da zbog ljekarskih pregleda privremeno napusti svoje prebivalište, 27. juli 2000.; Odluka po molbi optuženog Miroslava Tadića da mu se odobri privremeno napuštanje prebivališta radi liječenja i fizikalne terapije, 26. juli 2001.

1149. Dana 26. jula 2001., Pretresno vijeće je naložilo okončanje privremenog puštanja na slobodu Milana Simića, Miroslava Tadića i Sime Zarića i njihov povratak na Međunarodni sud 3. septembra 2001.²⁶

6. Razdvajanje postupaka

1150. Dana 8. jula 1999., Simo Zarić je podnio zahtjev da se njegovo suđenje odvoji od suđenja ostalim suoptuženima, na osnovu pravila 82(B) Pravilnika. Dana 23. novembra 1999., saslušavši usmene argumente strana, Pretresno vijeće je odbilo taj zahtjev.²⁷ Svoje obrazloženje te odluke dalo je 3. februara 2000.²⁸ Pretresno vijeće se nije uvjerilo da je postojao sukob interesa zbog kojeg bi trebalo odobriti odvojeno suđenje na osnovu pravila 82(B) Pravilnika. Navelo je da se zajedničkim suđenjem sprečava dvostruko izvođenje dokaza, umanjuje opterećenje svjedoka, te da se uopšte uzevši poboljšava ekonomičnost sudskog postupka. Pored toga, Pretresno vijeće je smatralo da je malo vjerovatno da bi zbog razdvajanja postupaka suđenje samom optuženom počelo ranije.

7. Postupak po navodima o nepoštovanju suda

1151. Dana 9. juna 1999., Pretresno vijeće je izdalo nalog kojim je poništilo datum predviđen za početak suđenja, te odložilo postupak, zbog navoda o nepoštovanju suda protiv optuženog Milana Simića i njegovih branilaca Branislava Avramovića i Igora Pantelića.²⁹ Dana 7. jula 1999., Pretresno vijeće je zaključilo da nema valjanog razloga da se smatra da bi Igor Pantelić mogao biti kriv za nepoštovanje suda, ali je zaključilo da u pogledu Milana Simića i Branislava Avramovića ima razloga za takav zaključak. Dana 30. juna 2000., Pretresno vijeće je presudilo da navodi o nepoštovanju suda protiv Branislava Avramovića i Milana Simića nisu dokazani van razumne sumnje i da oni nisu krivi za nepoštovanje Međunarodnog suda.³⁰

8. Odluka u vezi sa MKCK

1152. Dana 10. februara 1999., optužba je od Pretresnog vijeća zatražila odluku na osnovu pravila 73 Pravilnika o tome da li jedan bivši službenik Međunarodnog

²⁶ Odluka kojom se nalaže prisutnost optuženih i okončanje privremenog puštanja na slobodu, 26. juli 2001.

²⁷ Predmet br. IT-95-9-PT, 23. novembar 1999., T. 644.

²⁸ Odluka po zahtjevu za odvojeno suđenje Simi Zariću, 3. februar 2000.

²⁹ Statusna konferencija, 9. juni 1999., T. 612.

³⁰ Presuda u postupku zbog navoda o nepoštivanju suda protiv jednog optuženog i njegovog branioca, 30. juni 2000.

komiteta Crvenog krsta (MKCK) može biti pozvan da svjedoči o saznanjima do kojih je došao u toku vršenja svoje službene dužnosti.³¹ Istog dana, MKCK je podnio “Molbu da se dozvoli prisustvo u svojstvu *amicus curiae* na osnovu pravila 74”,³² koju je Pretresno vijeće odobrilo 16. marta 1999., na *ex parte* i povjerljivoj osnovi.³³ Optužba je svoje pismene podneske podnijela 23. marta 1999.,³⁴ a MKCK svoje 13. aprila 1999.³⁵ Pored toga, MKCK je svoj stav potkrijepio mišljenjima dva vještaka koja je podnio Pretresnom vijeću.

1153. Pretresno vijeće je svoju odluku donijelo 27. jula 1999., na *ex parte* i povjerljivoj osnovi.³⁶ Ono je smatralo da “principijelni stav MKCK-a u vezi s nesvjedočenjem pred sudovima proizlazi iz načela koja predstavljaju temelj njegovih djelatnosti, a posebno načela neutralnosti, nepristranosti i nezavisnosti”.³⁷ Ono je zaključilo:

Može se smatrati da činjenica da je 188 država ratifikovalo Ženevske konvencije odražava *opinio juris* tih država potpisnica, što Pretresno vijeće [...] navodi na zaključak da MKCK u skladu s međunarodnim običajnim pravom ima pravo na neobjelodanjivanje informacija.³⁸

1154. Kada je riječ o tome da li interes MKCK-a za očuvanje povjerljivosti treba odmjeriti naspram interesa pravde, Pretresno vijeće je smatralo da je obavezno slijediti “pravilo međunarodnog običajnog prava koje, po svom sadržaju, ne prihvaća i ne poziva na odmjeravanje interesa.”³⁹ Što se tiče pitanja da li bi se uvođenjem zaštitnih mjera moglo adekvatno udovoljiti interesu MKCK-a za očuvanjem povjerljivosti, Pretresno vijeće je navelo da pošto “postoji pravilo međunarodnog običajnog prava koje Pretresno vijeće sprečava da prihvati navedene informacije, nužno slijedi da se ne postavlja pitanje prihvaćanja zaštitnih mjera”.⁴⁰ Sudija David

³¹ *Ex parte* i povjerljiv podnesak tužioca u skladu s pravilom 73 kojim se traži odluka o svjedočenju jednog svjedoka 10. februar 1999.

³² Molba da se dozvoli prisustvo u svojstvu *amicus curiae* na osnovu pravila 74 u ime MKCK, 10. februar 1999.

³³ *Ex parte* i povjerljiv Nalog kojim se dozvoljava prisustvo u svojstvu *amicus curiae* i nalog o rasporedu, 16. mart 1999.

³⁴ *Ex parte* i povjerljiv podnesak optužbe o prijedlogu da se bivši službenik MKCK pozove kao svjedok optužbe, 23. mart 1999.

³⁵ *Ex parte* i povjerljiv podnesak MKCK o prijedlogu da se bivši službenik MKCK pozove kao svjedok optužbe, 13. april 1999.

³⁶ *Ex parte* i povjerljiva odluka po podnesku Tužilaštva u skladu s pravilom 73 kojim se od Vijeća traži da donese odluku o svjedočenju jednog svjedoka, 27. juli 1999.

³⁷ *Ibid.*, par. 64.

³⁸ *Ibid.*, par. 74.

³⁹ *Ibid.*, par. 76.

⁴⁰ *Ibid.*, par. 80.

Hunt je uz ovu odluku priložio svoje Izdvojeno mišljenje.⁴¹ Dana 1. oktobra 1999., Pretresno vijeće je izdalo nalog kojim je ukinulo povjerljivost te odluke.⁴²

9. Formalno primanje na znanje

1155. Optužba je 16. decembra 1998. zatražila od Pretresnog vijeća da formalno primi na znanje međunarodni karakter sukoba u Bosni i Hercegovini i to od 6. marta 1992., ili najkasnije od 6. aprila 1992., pa do najmanje 19. maja 1992.⁴³ Optužba je svoj zahtjev zasnovala na pravilu 94(A) Pravilnika (opštepoznate činjenice), ili alternativno na pravilu 94(B) Pravilnika (činjenice o kojima je već presuđeno ili dokumentarni dokazi iz drugih postupaka pred ovim Međunarodnim sudom).

1156. Pretresno vijeće je svoju odluku donijelo 25. marta 1999.⁴⁴ Ono je odbilo zahtjev na osnovu toga što je svako pretresno vijeće, na temelju konkretnih okolnosti u svakom pojedinom predmetu, obavezno donijeti sopstvenu odluku o prirodi oružanog sukoba, zasnovanu na konkretnim dokazima koji su mu predloženi. Ono je *proprio motu* formalno primilo na znanje činjenicu da je Bosna i Hercegovina proglasila svoju nezavisnost 6. marta 1992., te da su njenu nezavisnost priznale Evropska zajednica i Sjedinjene Države 6. odnosno 7. aprila 1992.

10. Zaštitne mjere

1157. Dana 8. aprila 1999., optužba je od Pretresnog vijeća zatražila zaštitne mjere, među kojima upotrebu pseudonima za osam svjedoka.⁴⁵ Kako odbrana nije uložila prigovor, Pretresno vijeće je zahtjev odobrilo 26. maja 1999.⁴⁶ Naložilo je da će, pored upotrebe pseudonima A, B, C, E, F, G, H i I, svjedoci svjedočiti uz, *inter alia*, izobličene slike lica i, na zahtjev svjedoka, izobličene glasa. Pretresno vijeće je 23. maja 2001. naložilo optužbi da objelodani odbrani identitet svakog zaštićenog svjedoka, najkasnije šest sedmica prije očekivanog datuma svjedočenja svakog zaštićenog svjedoka.⁴⁷

⁴¹ *Ex parte* i povjerljivo Izdvojeno mišljenje sudije Davida Hunta o podnesku Tužilaštva kojim se od Vijeća traži da donese odluku o svjedočenju jednog svjedoka, 27. juli 1999.

⁴² Nalog o objelodanjivanju povjerljive odluke Pretresnog vijeća donijete *ex parte*, 1. oktobar 1999.

⁴³ Pretpretresni podnesak optužbe kojim se traži da Pretresno vijeće formalno primi na znanje međunarodni karakter sukoba u Bosni i Hercegovini, 16. decembar 1998.

⁴⁴ Odluka po pretpretresnom podnesku optužbe kojim se traži da Pretresno vijeće formalno primi na znanje međunarodni karakter sukoba u Bosni i Hercegovini, 25. mart 1999.

⁴⁵ Zahtjev tužioca za zaštitne mjere za svjedoke za suđenje, 8. april 1999.

⁴⁶ Nalog o zaštitnim mjerama, 26. maj 1999.

⁴⁷ Nalog za objelodanjivanje identiteta zaštićenih svjedoka, 23. maj 2001.

11. Objelodanjivanje

1158. Tadićeva odbrana, Zarićeva odbrana i optužba postigle su dogovor o recipročnom objelodanjivanju na osnovu pravila 66(B) i 67(C) Pravilnika.⁴⁸ Postupak objelodanjivanja između Simićeve odbrane i optužbe bio je u skladu s pravilima 66(A) i (C) Pravilnika.

12. Pretpretresni podnesci i usaglašene činjenice

1159. Optužba je konačnu verziju svog pretpretresnog podneska, te spisak svjedoka i dokaznih predmeta podnijela 9. aprila 2001., u skladu s pravilom 65ter (E)(i),(ii),(iii) Pravilnika. Svi optuženi su svoje pretpretresne podneske podnijeli 7. maja 2001., u skladu s pravilom 65ter (F) Pravilnika. Dana 27. aprila 2001., optužba je podnijela izjavu koja obuhvata spisak činjenica i pitanja oko kojih su se sve strane u postupku složile.⁴⁹

13. Pitanja izvođenja dokaza

1160. Dana 25. jula 2001., Pretresno vijeće je prihvatilo transkript svjedočenja vještaka optužbe dr. Gowa u predmetima *Tadić* i *Čelebići*, odlučivši da dr. Gow u ovom predmetu neće biti pozvan radi dodatnog unakrsnog ispitivanja od strane odbrane, pošto se uvjerilo da su branioци u tim ranijim predmetima dr. Gowa već podvrgli detaljnom unakrsnom ispitivanju.⁵⁰

1161. Blagoje Simić je 3. septembra 2001. podnio zahtjev da se izuzmu dokazi koji se odnose na djela koja je počinio njegov bivši suoptuženi Stevan Todorović,⁵¹ zatraživši izuzimanje “detaljnih” svjedočenja svjedoka koja se odnose na djela koja je počinio Stevan Todorović. U tom zahtjevu su mu se 10. septembra 2001. pridružili ostali optuženi. Optužba je 6. septembra 2001. na taj zahtjev uložila prigovor. Pretresno vijeće je na osnovu pravila 73 i 89 Pravilnika odbilo zahtjev 11. septembra 2001., držeći da bi dokazi koji se odnose na djela koja je počinio Stevan Todorović mogli biti relevantni za optužbe protiv optuženog, te da su stoga prihvatljivi.⁵²

⁴⁸ Statusna konferencija održana 3. septembra 1998., str. 179.

⁴⁹ Zajednička izjava strana u postupku o činjenicama oko kojih su se strane u postupku sporazumjele i pitanjima koja nisu sporna, 27. april 2001.

⁵⁰ T. 900.

⁵¹ Zahtjev Blagoja Simića da se izuzmu dokazi koji se odnose na djela koja je počinio Stevan Todorović, 3. septembar 2001.

⁵² Odluka po Zahtjevu Blagoja Simića da se izuzmu dokazi koji se odnose na djela koja je počinio Stevan Todorović, 11. septembar 2001.

1162. Dana 6. septembra 2001., optužba je podnijela zahtjev da se spisak dokaznih predmeta optužbe podnesen 9. aprila 2001. dopuni daljnjim dokaznim predmetima. Optužba je od Pretresnog vijeća zatražila dozvolu da na spisak dokaznih predmeta doda transkripte tri telefonska razgovora sa Miroslavom Tadićem i jednog telefonskog razgovora sa Simom Zarićem, te da se transkripti tih razgovora, koji su svi vođeni u aprilu ili maju 1996. godine, uvrste u dokaze. Miroslav Tadić je dao prigovor na taj zahtjev, tvrdeći da, *inter alia*, prije prvog telefonskog razgovora optuženima nije bila uručena optužnica. Pretresno vijeće je zahtjev odbilo 11. septembra 2001. na osnovu člana 21 Statuta i pravila 53*bis* i 89(D) Pravilnika.⁵³ Pretresno vijeće je zaključilo da se nije uvjerilo da je optužnica propisno uručena prije ijednog telefonskog razgovora, te da stoga optuženi u relevantno vrijeme nisu u potpunosti shvatili ozbiljnost optužnice niti su u potpunosti razumjeli prirodu optužnice koja je podignuta protiv njih.

1163. Dana 10. septembra 2001., Pretresno vijeće je usmenim putem odobrilo prijedlog optužbe od 3. jula 2001. da se zadrže optužbe za progon na osnovu člana 5 (d) i člana 2 (g) Statuta.⁵⁴ Pretresno vijeće je zaključilo da se takvim pristupom ne narušava pravo optuženog na pravično suđenje, kako je Blagoje Simić tvrdio u jednom podnesku o ovom pitanju.⁵⁵

B. GLAVNI PRETRES

1. Općenito

1164. Suđenje je počelo 10. septembra 2001. i završilo se 4. jula 2003. Pretresno vijeće je zasjedalo ukupno 234 dana. Pretresno vijeće je na pretpretresnoj konferenciji i konferenciji uoči izvođenja dokaza odbrane reduciralo broj svjedoka koje su optužba i odbrana namjeravale pozvati. Optužba je dovela 36 svjedoka koji su svjedočili *viva voce*, od kojih su dva svjedoka bili vještaci. Sedam iskaza svjedoka, od kojih je troje svjedočilo *viva voce*, uvršćeni su u dokaze na osnovu pravila 92*bis* Pravilnika. Prihvaćeno je ukupno 190 dokaznih predmeta optužbe. Izvođenje dokaza optužbe završeno je 3. septembra 2002. Izvođenje dokaza odbrane počelo je 12. novembra 2002. i završilo se 4. juna 2003.

⁵³ Odluka po Zahtjevu tužioca da se povjerljivi spisak dokaznih predmeta optužbe podnesen 9. aprila 2001. dopuni daljnjim dokaznim predmetima, 11. septembar 2001.

⁵⁴ T. 904-05.

⁵⁵ Zahtjev Blagoja Simića - zasnovan na načelu ekonomičnosti suđenja i pravu na pravično suđenje – da se optužbi ne dozvoli kumulativno terećenje, 30. avgust 2001.

1165. Dana 17. oktobra 2002., odbrane svih optuženih podnijele su svoje podneske prije početka izvođenja dokaza odbrane, na osnovu pravila 65ter (G) Pravilnika.⁵⁶ Pretresno vijeće je optuženima izdalo nalog da dostave dodatne informacije u vezi sa svjedocima i dokumentima iz pretpretresnih podnesaka odbrane prije izvođenja dokaza odbrane,⁵⁷ nakon čega su optuženi podnijeli daljnje podneske.⁵⁸ Dana 7. novembra 2002., Pretresno vijeće je donijelo odluku o broju svjedoka koji će, bilo *viva voce* bilo na osnovu pravila 92bis Pravilnika, svjedočiti o svakom od optuženih kao i o broju časova predviđenih za izvođenje dokaza svakog od optuženih.⁵⁹ Simićevoj odbrani je dodijeljeno 80 sati, Tadićevoj odbrani 70 sati, a Zarićevoj odbrani 90 sati, izuzimajući, za svu trojicu optuženih, svjedoke koji svjedoče o karakteru i vještake.⁶⁰ Simićeva odbrana je pozvala ukupno 29 svjedoka. Devet svjedoka je svjedočilo *viva voce*, a šest je dalo vanpretresne iskaze u skladu s pravilom 71 Pravilnika. Četrnaest svjedoka, od kojih je pet svjedočilo pred Pretresnim vijećem, dalo je izjavu u skladu s pravilom 92bis Pravilnika. Tadićeva odbrana je pozvala ukupno 28 svjedoka. Deset svjedoka je svjedočilo *viva voce*, a šest svjedoka je dalo vanpretresne iskaze u skladu s pravilom 71 Pravilnika. Dvanaest svjedoka, od kojih je sedam svjedočilo pred Pretresnim vijećem, dalo je izjave u skladu s pravilom 92bis Pravilnika. Zarićeva odbrana je pozvala 35 svjedoka. Šesnaest svjedoka svjedočilo je *viva voce*, a šest svjedoka dalo je vanpretresne iskaze na osnovu pravila 71 Pravilnika. Trinaest svjedoka, od kojih je šest svjedočilo pred Pretresnim vijećem, dalo je izjave u skladu s pravilom 92bis Pravilnika. Sva trojica optuženih izabrali su da svjedoče u svoje ime. Simićeva odbrana je za uvrštavanje u dokaze ponudila 183 dokazna predmeta, Tadićeva odbrana 196 dokaznih predmeta, a Zarićeva odbrana 56 dokaznih predmeta. Odbrane svih optuženih su ukupno dovele pet vještaka, od kojih je troje svjedočilo u sudnici. Jednog svjedoka Pretresno vijeće je pozvalo *proprio motu*.

⁵⁶ Povjerljiv spisak svjedoka i dokaznih predmeta u skladu s pravilom 65ter odbrane Blagoja Simića; Povjerljiv podnesak Miroslava Tadića prije izvođenja dokaza odbrane; Podnesak na osnovu pravila 65ter (G) koji je podnijela odbrana g. Sime Zarića, svi podneseni 17. oktobra 2002.

⁵⁷ Nalog o podnescima prije početka izvođenja dokaza odbrane i o rasporedu, 23. oktobar 2002.

⁵⁸ Povjerljiv odgovor odbrane na nalog koji je Pretresno vijeće izdalo 23. oktobra 2002. o podnescima prije početka izvođenja dokaza odbrane i o rasporedu; Povjerljiva dopuna Miroslava Tadića podnesku prije početka izvođenja dokaza odbrane, 1. novembar 2002; Povjerljiv zahtjev u vezi s podneskom prije početka izvođenja dokaza odbrane koji je podnijela odbrana g. Sime Zarića, 31. oktobar 2002.

⁵⁹ T. 12019-21.

⁶⁰ T. 12020-21, T. 12045.

2. Pitanja koja se tiču dokaznog materijala

1166. Dana 10. septembra 2001., optužba je ponudila dokument pod naslovom “Uputstvo o organizovanju i djelovanju organa srpskog naroda u Bosni i Hercegovini u vanrednim okolnostima”, datiran 19. decembra 1991. Dana 11. septembra 2001., odbrana je uložila zajednički prigovor na uvrštavanje ovog dokumenta u dokazni materijal.⁶¹ Dana 11. i 12. februara 2002., Bernard O’Donnell, istražitelj Tužilaštva, svjedočio je pred Pretresnim vijećem o pitanjima koja se tiču autentičnosti i pouzdanosti tog dokumenta. Dana 2. maja 2002., saslušavši podneske strana u postupku 18. februara i 2. maja 2002., Pretresno vijeće je donijelo usmenu odluku da se u dokaze uvrsti taj dokument koji je nazvan “Varijante A i B”⁶². Pretresno vijeće je smatralo da svjedočenja koja je do tada saslušalo u dovoljnoj mjeri ukazuju na pouzdanost ovog dokumenta da se on može smatrati prihvatljivim.⁶³

1167. Dana 23. jula 2002., optuženi su podnijeli zahtjev da se svjedočenje Hasana Subašića, svjedoka koji je putem Interneta pratio svjedočenja drugih svjedoka, poništi jer je prekršeno pravilo 90(C) Pravilnika.⁶⁴ Optužba se usprotivila tom zahtjevu.⁶⁵ Pretresno vijeće je odbilo zahtjev i zaključilo, *inter alia*, da je na Pretresnom vijeću da utvrdi dokaznu vrijednost svjedočenja svjedoka, uzimajući u obzir sve relevantne faktore.⁶⁶

1168. Pretresno vijeće je 7. novembra 2002. donijelo usmenu odluku kojom je odobrilo zahtjev⁶⁷ optužbe da se izuzme ponuđeno svjedočenje vještaka odbrane Olivera Nikolića.⁶⁸ Jednom drugom usmenom odlukom od 7. novembra 2002., Pretresno vijeće je *proprio motu* odbacilo izvještaj pukovnika Ostoje Barašina podnesen 20. septembra 2002., koga je odbrana predložila za svog zajedničkog vještaka.⁶⁹ Zajednički zahtjev odbrane za potvrdu na osnovu pravila 73 Pravilnika – u

⁶¹ T. 1078-79, T. 6005.

⁶² P3.

⁶³ Razlozi za odluku o prihvatanju “Varijante A i B” dokumenta, 22. maj 2001.

⁶⁴ Zajednički podnesak odbrane da se izuzme svjedočenje Hasana Subašića, 23. juli 2002.

⁶⁵ Odgovor tužioca na Zajednički podnesak odbrane da se izuzme svjedočenje Hasana Subašića, 26. juli 2002.

⁶⁶ Odluka po zajedničkom zahtjevu optužbe da se izuzmu dokazi, 1. avgust 2002.

⁶⁷ Zahtjev da se izuzme ponuđeno svjedočenje vještaka odbrane dr. Olivera Nikolića, 29. oktobar 2002.; Zajednički odgovor odbrane na zahtjev optužbe da se izuzme ponuđeno svjedočenje vještaka odbrane dr. Olivera Nikolića, 4. novembar 2002.

⁶⁸ T. 12008.

⁶⁹ T. 12042-43.

vezi sa potonjim vještakom – odbijen je usmenom odlukom donesenom 4. decembra 2002.⁷⁰

1169. Dana 11. decembra 2002., odbrana je zajednički podnijela mišljenje vještaka prof. dr. Živojina Aleksića.⁷¹ Dana 29. januara 2003., Pretresno vijeće je odobrilo zahtjev Tužioca da se izuzme svjedočenje vještaka dr. Leposave Kron.⁷² Dana 5. februara 2003., odbrana je zajednički zatražila potvrdu ove odluke,⁷³ i 28. februara 2003. Pretresno vijeće je odbilo dati tu potvrdu.⁷⁴

1170. Dana 19. februara 2003., odbrana je Pretresnom vijeću podnijela zajednički zahtjev za izdavanje naloga vladi Federacije Bosne i Hercegovine za dostavu materijala potrebnog za pripremu izvještaja vještaka dr. Svetlane Radovanović.⁷⁵ Pretresno vijeće je vladi Federacije Bosne i Hercegovine naložilo da podatke o popisu stanovništva Bosne i Hercegovine iz 1991. što je prije moguće dostavi odbrani.⁷⁶

1171. Dana 17. marta 2003., odbrana je podnijela zajednički zahtjev kojim od Pretresnog vijeća traži imenovanje vještaka za vojna pitanja,⁷⁷ a 24. marta 2003. optužba je usmeno odgovorila na taj zahtjev.⁷⁸ Dana 4. aprila 2003., Pretresno vijeće je usmenim putem odbilo taj zajednički zahtjev odbrane.⁷⁹ Dana 8. aprila 2003., odbrana je od Pretresnog vijeća zajednički zatražila da u dokaze uvrsti izvještaj vještaka generala Wilmota, koji je uvršten u dokaze u predmetu *Stakić*.⁸⁰ Dana 28. aprila 2003., Pretresno vijeće je odobrilo taj zahtjev i u dokaze uvrstilo mišljenje vještaka generala Wilmota i transkripte njegovog svjedočenja u predmetu *Stakić*.⁸¹

1172. Dana 20. februara 2003., optužba je usmeno zatražila dozvolu da Miroslava Tadića podvrgne unakrsnom ispitivanju o pitanjima vezanim za tri telefonska razgovora koja se spominju u odluci od 11. septembra 2001. naslovljenoj “Odluka po

⁷⁰ T. 13286-88.

⁷¹ Podnesak prof. dr. Živojina Aleksića, Mišljenje vještaka u skladu s pravilom 94*bis*, 11. decembar 2002.

⁷² T. 14941-42.

⁷³ Zajednički zahtjev odbrane za potvrdu u skladu s pravilom 73, 5. februar 2003.

⁷⁴ Odluka po zajedničkom zahtjevu odbrane za potvrdu u skladu s pravilom 73 (izvještaj sudskog vještaka), 28. februar 2003.

⁷⁵ Zahtjev odbrane na osnovu pravila 54*bis*, 19. februar 2003.

⁷⁶ Nalog za dostavu dokumenata, 21. februar 2003.

⁷⁷ Zajednički zahtjev odbrane da se odobri imenovanje novog vještaka za vojna pitanja u skladu s pravilom 94*bis*, 17. mart 2003.

⁷⁸ T. 17244-48.

⁷⁹ T. 18150.

⁸⁰ T. 18262-63; vidi i Odgovor optužbe na zajednički prijedlog odbrane da ponudi izvještaj generala Richarda W. Wilmota iz predmeta *Tužilac protiv Stakića*, 24. april 2003.

⁸¹ T. 18685-86.

zahtjevu tužioca da se povjerljivi spisak dokaznih predmeta optužbe podnesen 9. aprila 2001. dopuni daljnjim dokaznim predmetima”. Optužba je namjeravala unakrsno ispitivati Miroslava Tadića o nedosljednostima koje postoje između ta tri telefonska razgovora i njegovog svjedočenja *viva voce* pred Pretresnim vijećem. Optužba je tvrdila da će tim nedosljednostima nastojati jedino da ospori njegovu vjerodostojnost, a ne da dokaže njegovu krivicu.⁸² Dana 11. marta 2003., Pretresno vijeće je obrazložilo svoju usmenu odluku od 20. februara 2003.,⁸³ kojom je odbilo zahtjev optužbe za unakrsno ispitivanje Miroslava Tadića u vezi s vjerodostojnošću njegovih navoda u svjetlu nedosljednosti koje se pojavljuju u telefonskim razgovorima koje je Tužilaštvo vodilo s optuženim.⁸⁴

1173. Dana 2. aprila 2003., optužba je tražila dozvolu za unakrsno ispitivanje jednog svjedoka o materijalnim nedosljednostima između navoda iz njegove izjave na osnovu pravila 92*bis* Pravilnika i njegovog svjedočenja pred Pretresnim vijećem 1. aprila 2003.⁸⁵ Istog dana Pretresno vijeće je odbilo molbu, držeći da se “izbrisani pasusi [u izjavama na osnovu pravila 92*bis* Pravilnika] nipošto ne mogu ponovo uvoditi bilo kakvim upućivanjem na njih.⁸⁶ Dana 3. aprila 2003., optužba je podnijela prijedlog Pretresnom vijeću da ponovo razmotri svoju odluku od 2. aprila 2003., te da dozvoli optužbi da svjedoke odbrane unakrsno ispituje o nedosljednostima između njihovih izjava na osnovu pravila 92*bis* i njihovog svjedočenja na suđenju.⁸⁷ Pretresno vijeće je 28. aprila 2003. dalo svoju potvrdu.⁸⁸ Dana 11. aprila 2003. optužba je podnijela prijedlog da Pretresno vijeće ponovo razmotri svoju usmenu odluku od 15. aprila 2003.⁸⁹ kojom nije udovoljeno molbi optužbe da se jednom svjedoku omogući da osvježi pamćenje čitanjem dijelova izjave koja sadrži deklaraciju u skladu s pravilom 92 *bis* (B) Pravilnika, koja nije uvršteni u dokaze.⁹⁰ Pretresno vijeće je dalo svoju

⁸² T. 15561-76.

⁸³ T. 15580.

⁸⁴ Razlozi za odluku po zahtjevu Tužilaštva da koristi telefonske razgovore, 11. mart 2003.

⁸⁵ T. 17930-31.

⁸⁶ T. 17959.

⁸⁷ Prijedlog tužioca da Pretresno vijeće ponovo razmotri svoju odluku od 2. aprila 2003. koja se odnosi na unakrsno ispitivanje svjedoka odbrane po pravilu 92*bis*, ili da dâ potvrdu u skladu sa pravilom 73(B) Pravilnika o postupku i dokazima, 3. april 2003.

⁸⁸ Odluka po Prijedlogu tužioca da Pretresno vijeće ponovo razmotri svoju odluku od 2. aprila 2003. koja se odnosi na unakrsno ispitivanje svjedoka odbrane po pravilu 92*bis*, ili da dâ potvrdu u skladu sa pravilom 73(B) Pravilnika o postupku i dokazima, 28. april 2003.

⁸⁹ T. 18646.

⁹⁰ Prijedlog tužioca da Pretresno vijeće ponovo razmotri svoju odluku od 15. aprila 2003. kojom se svjedoci onemogućavaju da osvježe pamćenje čitanjem izjave potvrđene u skladu s pravilom 92*bis* (B) Pravilnika o postupku i dokazima ili da, alternativno, dâ potvrdu u skladu sa pravilom 73(B) i da na osnovu pravila 127 promijeni rok za podnošenje podnesaka iz pravila 73(B), 25. april 2003.

potvrdu 2. maja.⁹¹ Nakon obje potvrde, optužba je podnijela dvije interlokutorne žalbe.⁹² Dana 26. maja 2003., Žalbeno vijeće je odobrilo obje žalbe i poništilo obje odluke Pretresnog vijeća.⁹³

1174. Dana 4. aprila 2003., Pretresno vijeće je za jednog svjedoka izdalo *Subpoena ad testificandum*.⁹⁴

3. Vanpretresni iskazi

1175. Dana 14. novembra 2002., odbrana je podnijela zajednički prijedlog da se dozvoli uzimanje vanpretresnih iskaza od 44 svjedoka,⁹⁵ na koji je optužba replicirala 29. novembra 2002.⁹⁶ Pretresno vijeće je 11. decembra 2002. naložilo, *inter alia*, da će neki od tih svjedoka svjedočiti *viva voce*, dok će drugi svjedočiti na osnovu pravila 92bis ili 71 Pravilnika.⁹⁷ Dana 22. januara 2003., odbrana je zajednički podnijela spisak svjedoka koji će svjedočiti na osnovu pravila 71 Pravilnika, navevši pritom koliko vremena procjenjuje da će trajati njihovo glavno ispitivanje.⁹⁸ Vanpretresni iskazi 18 svjedoka – po šest za svakog optuženog – uzeti su u Beogradu u periodu od 4. do 7. februara 2003. godine.

1176. Dana 7. februara 2003., odbrana je zajednički zatražila potvrdu odluke⁹⁹ Pretresnog vijeća prema kojoj odbranama drugih optuženih neće biti dozvoljeno

⁹¹ Odluka po Prijedlogu tužioca da Pretresno vijeće ponovo razmotri svoju odluku od 15. aprila 2003. kojom se svjedoci onemogućavaju da osvježe pamćenje čitanjem izjave potvrđene u skladu s pravilom 92bis (B) Pravilnika o postupku i dokazima ili da, alternativno, dâ potvrdu u skladu sa pravilom 73(B) i da na osnovu pravila 127 promijeni rok za podnošenje podnesaka iz pravila 73(B), 2. maj 2003.

⁹² Interlokutorna žalba optužbe na odluku koju je Pretresno vijeće donijelo 28. aprila 2003. po Prijedlogu optužbe da Pretresno vijeće ponovo razmotri svoju odluku od 2. aprila 2003. koja se odnosi na unakrsno ispitivanje svjedoka odbrane po pravilu 92bis, ili da dâ potvrdu u skladu sa pravilom 73(B) Pravilnika o postupku i dokazima, 5. maj 2003; Interlokutorna žalba optužbe na odluku koju je Pretresno vijeće donijelo 2. maja 2003. po Prijedlogu optužbe da Pretresno vijeće ponovo razmotri odluku od 15. aprila 2003. kojom se svjedoci onemogućavaju da osvježe pamćenje čitanjem izjave potvrđene u skladu sa pravilom 92bis Pravilnika o postupku i dokazima, ili, alternativno da dâ potvrdu u skladu sa pravilom 73(B) Pravilnika o postupku i dokazima i da na osnovu pravila 127 promijeni rok za podnošenje podnesaka iz pravila 73(B), 9. maj 2003;

⁹³ Odluka po intelokutornim žalbama optužbe u vezi s korištenjem izjava koje nisu uvrštene u dokaze na osnovu pravila 92bis u svrhu osporavanja kredibiliteta i podsjećanja svjedoka, 23. maj 2003.

⁹⁴ Povjerljiva *subpoena ad testificandum*, 4 April 2003.

⁹⁵ Povjerljiv Zajednički prijedlog odbrane u vezi sa pravilom 71, 14. novembar 2002.

⁹⁶ Povjerljiv Odgovor optužbe na zajednički prijedlog odbrane u vezi sa pravilom 71, 29. novembar 2002.

⁹⁷ Povjerljiva Odluka po Zajedničkom prijedlogu odbrane u vezi sa pravilom 71, 11. decembar 2002.

⁹⁸ Zajednički podnesak odbrane u skladu s Odlukom Pretresnog vijeća po Zajedničkom prijedlogu odbrane u vezi sa pravilom 71 donesenom 11. decembra 2002., 22. januar 2003.

⁹⁹ T. 15049.

unakrsno ispitivanje svjedoka koje je pozvala odbrana jednog od optuženih.¹⁰⁰ Pretresno vijeće je odbilo taj zahtjev 28. februara 2003.¹⁰¹

4. Zaštitne mjere

1177. Dana 20. novembra 2001., Pretresno vijeće je usmenim putem odobrilo zahtjev tužioca za zaštitne mjere za svjedoke K i L.¹⁰² Dana 24. juna 2002., Pretresno vijeće je naložilo upotrebu pseudonima O, P i Q za odgovarajuće svjedoke optužbe.¹⁰³

1178. Dana 25. jula 2002., Pretresno vijeće je odobrilo Zahtjev¹⁰⁴ tužioca, dozvolivši optužbi da svjedočenje Stevana Todorovića sa zatvorene sjednice dostavi optuženom, imenovanim pravnim savjetnicima i *amici curiae* u postupku *Tužilac protiv Miloševića*.¹⁰⁵ Dana 26. jula 2002., predsjednik Međunarodnog suda Jorda odobrio je zahtjev¹⁰⁶ optužbe za izmjenu nalogâ o zaštitnim mjerama u postupku *Tužilac protiv Simića i drugih*, u mjeri u kojoj je to neophodno da bi se optužbi omogućilo da izjave, transkripte svjedočenja, te dokazne predmete koji se tiču svjedočenja relevantnih svjedoka dostavi optuženom, imenovanim pravnim savjetnicima i *amici curiae* u predmetu *Tužilac protiv Miloševića*.¹⁰⁷

1179. Usmenom odlukom od 9. decembra 2002., Pretresno vijeće je odobrilo zahtjev¹⁰⁸ Miroslava Tadića da se prihvati svjedočenje jednog svjedoka putem video-konferencijske veze.¹⁰⁹ Dana 29. januara 2003., Zarićeva odbrana je zatražila, *inter alia*, slobodan prolaz za osam svjedoka, zaštitne mjere za tri svjedoka, te da se jednom svjedoku dozvoli svjedočenje putem video-konferencijske veze.¹¹⁰ Dana 31. januara 2003., odbrana Blagoja Simića i odbrana Miroslava Tadića podnijele su zahtjev za dozvolu za svjedočenje putem video-konferencijske veze za dva svjedoka i 14.

¹⁰⁰ Zajednički zahtjev za potvrdu u skladu s pravilom 73, 6. februar 2003.

¹⁰¹ Odluka po zajedničkom zahtjevu odbrane za potvrdu u skladu s pravilom 73 (postupak prema pravilu 71 za vanpretresne iskaze), 28. februar 2003.

¹⁰² Nalog za zaštitne mjere za svjedoke, 4. decembar 2001. (sadrži pismeno obrazloženje usmene odluke).

¹⁰³ Povjerljiv Nalog za zaštitne mjere za svjedoke, 24. juni 2002.

¹⁰⁴ Povjerljiv i djelimično *ex parte* zahtjev optužbe na osnovu pravila 75 (D) za izmjenu zaštitnih mjera, 18. juli 2002.

¹⁰⁵ Nalog za izmjenu zaštitnih mjera, 25. juli 2002.

¹⁰⁶ Zahtjev tužioca za izmjenu zaštitnih mjera u skladu s pravilom 75 (D), 14. maj 2002.

¹⁰⁷ Nalog predsjednika po zahtjevu optužbe za izmjenu zaštitnih mjera, 26. juli 2002.

¹⁰⁸ Zahtjev optuženog Miroslava Tadića u skladu s pravilom 71*bis*, 6. decembar 2002.

¹⁰⁹ T. 13518.

¹¹⁰ Povjerljiv Zahtjev odbrane g. Sime Zarića za zaštitne mjere, 29. januar 2003.; Povjerljiv Odgovor optužbe na Zahtjev odbrane g. Sime Zarića za zaštitne mjere podnesen 29. januara 2003., 3. februar 2003.

februara 2003. Pretresno vijeće je te zahtjeve odobrilo.¹¹¹ Za optužbu je putem video-konferencijske veze svjedočio Hasan Subašić.¹¹²

5. Oslobađajuća presuda

1180. Dana 12. i 13. septembra 2002., svi optuženi podnijeli su prijedlog za donošenje oslobađajuće presude na osnovu pravila 98bis Pravilnika.¹¹³ Optužba je svoj odgovor podnijela 27. septembra 2002.¹¹⁴ Usmenom odlukom od 9. oktobra 2002., Pretresno vijeće je donijelo oslobađajuću presudu u pogledu (i) aspekta “uništavanja” imovine bosanskih Hrvata, bosanskih Muslimana i drugih nesrpskih civila uključujući stambene i poslovne objekte, ličnu imovinu i stoku, onako kako je on sadržan u paragrafima 13(f), 14(e) i 15(f) optužnice (tačka 1 optužnice - progoni), i (ii) krivičnog djela uništavanja ili hotimičnog nanošenja štete ustanovama namijenjenim religiji u cijelosti, onako kako je ono sadržano u paragrafima 13(g), 14(f) i 15(g) optužnice.¹¹⁵

6. Razno

1181. Dana 20. februara 2003., dr. Falke je savjetovao da se zbog slabog zdravstvenog stanja Sime Zarića skrate vremena zasjedanja.¹¹⁶ Simo Zarić je operisan 17. aprila 2003., nakon čega mu je zdravstveno stanje bilo dobro.¹¹⁷ Dana 15. maja 2003., dr. Falke je obavijestio Sekretara da ne postoji nijedan zdravstveni razlog iz kojeg Simo Zarić ne bi smio prisustvovati zasjedanjima u punom trajanju. Dr. Falke je takođe naveo da prisustvovanje zasjedanjima u punom trajanju nije idealno za Miroslava Tadića.¹¹⁸

¹¹¹ Povjerljiv Nalog da se svjedočenje odvija preko video-konferencijske veze u skladu s pravilom 71bis, 14. februar 2003. Nalog za slobodan prolaz svjedoka odbrane Sime Zarića, 18. februar 2003.

¹¹² Nalog za svjedočenje putem video-konferencijske veze u skladu sa pravilom 71bis, 24. juni 2002.

¹¹³ Povjerljiv Prijedlog optuženog Sime Zarića za donošenje oslobađajuće presude na osnovu pravila 98bis, 12. septembar 2002.; Povjerljiv prijedlog optuženog Miroslava Tadića za donošenje oslobađajuće presude, 13. septembar 2002.; Prijedlog optuženog Blagoja Simića za donošenje oslobađajuće presude, 13. septembar 2002. Pretresno vijeće je odlukom od 19. septembra 2002 ukinulo status povjerljivosti za prva dva prijedloga.

¹¹⁴ Povjerljiv odgovor tužioca na prijedlog optuženog Blagoja Simića, Miroslava Tadića i Sime Zarića za donošenje oslobađajuće presude, 27. septembar 2002.; Prijedlog na osnovu pravila 127 (A) (ii) za podnošenje javne redigovane verzije odgovora tužioca na prijedloge optuženih za donošenje oslobađajuće presude na osnovu pravila 98bis i *corrigendum* povjerljivog odgovora tužioca na prijedloge optuženih za donošenje oslobađajuće presude na osnovu pravila 98bis, podnesene 27. septembra 2002., 30. septembar 2002.

¹¹⁵ Vidi Pismo obrazloženje odluke po predlozima za donošenje oslobađajuće presude, 11. oktobar 2002.

¹¹⁶ Pismo koje je Paulus T. Falke, ljekar u Pritvorskoj jedinici UN-a, uputio sekretaru 20. februara 2003.

¹¹⁷ Izvještaj koji je Paulus T. Falke, ljekar u Pritvorskoj jedinici UN-a, uputio sekretaru 9. maja 2003.

¹¹⁸ Pismo koje je Paulus T. Falke, ljekar u Pritvorskoj jedinici UN-a, uputio sekretaru, 15. maja 2003.

1182. Dana 9. i 10. januara 2003., Miroslav Tadić se odrekao svoga prava da prisustvuje sudskoj raspravi 10. januara 2003.¹¹⁹ Dana 2. aprila 2003., Simo Zarić se odrekao svog prava da prisustvuje sudskoj raspravi na jutarnjoj sjednici toga dana.¹²⁰ Dana 11. aprila 2003., Simo Zarić je dao svoj pristanak da tri svjedoka Simičeve odbrane budu ispitana u njegovom odsustvu; za jednog drugog svjedoka nije dao svoj pristanak da bude ispitan u njegovom odsustvu.¹²¹

1183. Svoj povjerljiv završni podnesak optužba je podnijela 18. juna, a timovi odbrane za trojicu optuženih 19. juna 2003.¹²² Svoju redigovanu javnu verziju podneska optužba je podnijela 24. juna 2003.,¹²³ Simičeva odbrana i Tadićeva odbrana 7. jula 2003., a Zarićeva odbrana 19. juna 2003. Završne riječi saslušane su u periodu od 30. juna do 4. jula 2003. Pretres je okončan 4. jula 2003. godine.

¹¹⁹ Izjave o odricanju Miroslava Tadića, 9. i 10. januar 2003.

¹²⁰ Izjava o odricanju Sime Zarića, 2. april 2003.

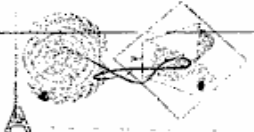
¹²¹ Izjava o saglasnosti Sime Zarića, 11. april 2003.

¹²² Završni podnesak optužbe, 19. juni 2003.; Završni podnesak dr. Blagoja Simića, 19. juni 2003.; Završni podnesak optuženog Tadića, 18. juni 2003.; Završni podnesak Zarića, 19. juni 2003.

¹²³ Revidirana javna verzija zavedena je 4. jula 2003.

14418

Geografska karta br. 1: opštine Bosanski Šamac i Odžak prije rata

C R O A T I A

IT-95-9-T

G R A D A Č A C